

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΤΑΥΡΟΥ
Ν.Π.Δ.Δ. ΔΗΜΟΥ ΛΑΜΙΕΩΝ

ΦΘΙΩΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

1ου ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΦΘΙΩΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

3 - 4 Νοεμβρίου 2001

ΛΑΜΙΑ 2002

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΤΑΥΡΟΥ
Ν.Π.Δ.Δ. ΔΗΜΟΥ ΛΑΜΙΕΩΝ

ΦΘΙΩΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΔΩΡΕΑΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΤΑΥΡΟΥ ΔΗΜΟΥ ΛΑΜΙΕΩΝ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

1ου ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΦΘΙΩΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

(Ιστορία - Αρχαιολογία - Λαογραφία)

3 - 4 Νοεμβρίου 2001

ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΑΣΤΡΟΥ ΛΑΜΙΑΣ

ΛΑΜΙΑ 2002

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Οργανωτική Επιτροπή Συνεδρίου:

Πρόεδρος: **Γεώργιος Κοτρωνιάς**, *Δήμαρχος Λαμιέων*
Αντιπρόεδρος: **Ηρακλής Κυροδήμος**, *Πρόεδρος τοπικού συμβουλίου Δ.Δ. Σταυρου*
Μέλη: **Ηλίας Παλιαλέξης**, *Δημοτικός Σύμβουλος*, **Χρίστος Γαλάνης, Ιωάννης Μακρής, Φώτης Τσούτσικας**, *μέλη του Δ.Σ. του Πνευματικού Κέντρου*
Στέλλα Κουνούκλα-Παλιαλέξη, *ειδικός συνεργάτης του Δήμου Λαμιέων*
Μαρία Καραγιάννη, *υπάλληλος γραφείου τύπου και δημοσίων σχέσεων Ν.Α.Φ.*

Τιμητική Οργανωτική Επιτροπή:

Μητροπολίτης Φθιώτιδος, κ.κ. **Νικόλαος**
Γ. Γ. Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας, κ. **Βασίλης Έξαρχος**
Νομάρχης Φθιώτιδος, κ. **Τριαντάφυλλος Μπέλλος**
Δήμαρχος Λαμιέων, κ. **Γεώργιος Κοτρωνιάς**

Διοικητικό Συμβούλιο του Πνευματικου Κέντρου Σταυρού:

Πρόεδρος: **Κοτρωνιάς Γεώργιος**, *Δήμαρχος Λαμιέων*
Αντ/δρος: **Κυροδήμος Ηρακλής**, *Πρόεδρος Τ.Σ. Δ.Δ. Σταυρού, δημοτ. σύμβουλος*
Μέλη: **Παλιαλέξης Ηλίας**, *δημοτικός σύμβουλος*
Τσούτσικας Φώτιος, *σύμβουλος Τ.Σ. Δ.Δ. Σταυρού*
Γαλάνης Χρίστος, Καραναστάσης Αναστάσιος, Μακρής Ιωάννης

Σύνθεση εξώφυλλου: **Μπάμπης Τσέλος**

Επιμέλεια έκδοσης: **Ιωάννης Μακρής**

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος ..... Σελ. 5
Σύντομο ιστορικό του συνεδρίου ..... » 6
Χαιρετισμοί - προσφωνήσεις - κήρυξη εργασιών συνεδρίου ..... » 10

1η Συνεδρίαση
Τριαντάφυλλος Δ. Παπαναγιώτου: *«Δραστηριότητες θεών και ημιθέων στον τόπο μας»* ..... » 18
Μαρία - Φωτεινή Παπακωνσταντίνου: *«ΕΧΙΝΟΣ: Ιστορία, μνημειακή τοπογραφία και αρχαιολογικά ευρήματα μιας αρχαίας θεσσαλικής πόλης στον Αχινό Φθιώτιδος»* ..... » 25
Γεώργιος Σούλιος: *«Ιστορικές σχέσεις Φθιωτών και Μακεδόνων»* ..... » 35
Ιωάννης Αθ. Καραχρήστος: *«Η ένταξη της Φθιώτιδας στο διοικητικό μηχανισμό της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο κανουνναμές του Ζητουνίου»* ..... » 38
Ερωτήσεις - απαντήσεις - απόψεις ..... » 45

2η Συνεδρίαση
Βασιλική Συθιακάκη - Κριτσιμάλλη: *«Ιστορική τοπογραφία της Φθιώτιδας κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο»* ..... » 48
Δημήτριος Β. Γόνης: *«Γρηγόριος ο Βυζάντιος, Διδάσκαλος του Οσίου Αθανασίου του Μετεωρίτου»* ..... » 68
Κώστας Σπανός: *«Οι αφιερωτές της Γιαννιτζούς, της α΄ Γραφής, στην πρόθεση της μονής της Ρεντίνας (ca. 1640)»* ..... » 80
Βασίλης Κ. Σπανός: *«Οι οικισμοί της Φθιώτιδας στην πρόθεση της μονής της Ρεντίνας, ca. 1640 - 19ος αι.»* ..... » 95
Μάνθος Κ. Χριστοφόρου: «Ο Ταλαντίου Νεόφυτος 1762 - 1861» ..... » 105
Ερωτήσεις - απαντήσεις - απόψεις ..... » 116

3η Συνεδρίαση
Γεώργιος Κ. Λέλης: *«Η περιπετειώδης σταδιοδρομία του Γρηγορίου Ιωάννου, ως μοναχού και ηγουμένου της μονής Αγάθωνης, τα κειμήλια και η περιουσιακή κατάσταση της μονής κατά τη διάρκεια της επαναστάσεως του 1821 και την πρώτη δεκαετία της οθωνικής περιόδου»* ..... » 122
Ιωάννης Ευαγ. Μακρής: *«Το ιδιοκτησιακό καθεστώς των χωριών της επαρχίας Ζητουνίου κατά τα πρώτα μεταπελευθερωτικά χρόνια (1833 - 1840 μ.Χ. περίπου) σύμφωνα με τα πρακτικά της Μικτής Ελληνοτουρκικής Δικαστικής Επιτροπής»* ..... » 141
Κώστας Ι. Ζήσης: *«Συμβολή στην ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης» Οι απαρχές του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού (Καποδιστριακή και οθωνική περίοδος). Τα σχολεία της Φθιώτιδας.* ..... » 154
Αλεξάνδρα Θ. Κουλτούκη: *«Διοικητικές μεταβολές των επισκοπών της Φθιώτιδας από το 1833 - 1899»* ..... » 173

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Κώστας Γαλλής: *«Από την οικονομική ιστορία της Φθιώτιδας. Η πρώτη Τράπεζα στη Λαμία στα μέσα του ΙΘ΄ αιώνα. 1842: Διορισμός ανταποκριτού της Εθνικής Τραπέζης στη Λαμία. 1860: Ίδρυση και λειτουργία του υποκαταστήματος της Εθνικής Τραπέζης της Λαμίας»* ..... » 208
Ερωτήσεις - απαντήσεις - απόψεις ..... » 216

4η Συνεδρίαση
Βαρβάρα Δ. Νάτσιου: *«Φθιωτική ιστοριογραφία και ιστοριοδιφία: 19ος και 20ός αιώνας»* ..... » 222
Αικατερίνη Ι. Γιανναkοπούλου - Γάκη: *«Το νοικοκυριό ενός λαμιώτικου σπιτιού στα αμέσως μετεπαναστατικά χρόνια»* ..... » 226
Γεώργιος Π. Σταυρόπουλος: *«Όψεις γυναικείας παρουσίας στη Λαμία 1835 - 1922. Γυναικεία επαγγέλματα»* ..... » 232
Αφροδίτη Θεοδώρου: *«Φθιωτικοί Σύλλογοι Γυναικών από το 1914 - 1999* ..... » 252
Βάιος Αποστ. Ζαμπεθάνης: *«Η τοπική ιστορία στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση»* ..... » 266
Ερωτήσεις - απαντήσεις - απόψεις ..... » 272

Σύντομα βιογραφικά σημειώματα εισηγητών ..... » 281
Προτάσεις για την πληρέστερη οργάνωση του συνεδρίου ..... » 290

Το 2ο Συνέδριο
Φθιωτικής Ιστορίας
θα πραγματοποιηθεί
στις 19, 20 και 21 Σεπτεμβρίου 2003

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κάθε επιστημονικό συνέδριο θεωρείται ότι ολοκληρώνει τις εργασίες του με την έκδοση των πρακτικών του. Γι' αυτό το λόγο το διοικητικό συμβούλιο του Πνευματικού Κέντρου Σταυρού αισθάνεται μεγάλη χαρά και ικανοποίηση που βρίσκεται στην ευχάριστη θέση να μπορεί να παραδώσει στους φιλίστορες και σε κάθε ενδιαφερόμενο τον τόμο των πρακτικών του 1ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας, σχεδόν ένα χρόνο μετά τη διεξαγωγή του.

Παραδίδοντας στη δημοσιότητα τα πρακτικά του πρώτου συνεδρίου με θέμα τη φθιωτική ιστορία, του πρώτου σε μια σειρά συνεδρίων με τον ίδιο σκοπό που φιλοδοξούμε να επαναλαμβάνονται ανά διετία, πιστεύουμε ότι δίνουμε τη δυνατότητα στον καθένα να προσεγγίσει προσεκτικότερα και λεπτομερέστερα την τοπική μας ιστορία. Επίσης η διοργάνωση των συνεδριων αυτών δίνει ένα επί πλέον ερέθισμα στους ερευνητές, ιστοριοδίφες, ιστορικούς κτλ. να ερευνήσουν καλύτερα την τοπική μας ιστορία και να φέρουν στο φως άγνωστα εντελώς στοιχεία ή να ταξινομήσουν και να φέρουν και πάλι στο προσκήνιο ήδη γνωστά αλλά εν πολλοίς ξεχασμένα και παραμελημένα ιστορικά γεγονότα και καταστάσεις. Σήμερα μάλιστα που τόσος λόγος και ανάλογη προσπάθεια γίνεται και για τη διδασκαλία της τοπικής ιστορίας στα σχολεία!

Ευχή μας είναι να συνεχιστεί η προσπάθεια με τη διοργάνωση πολλών στη σειρά συνεδρίων. Από την πλευρά μας υποσχόμαστε ότι θα υπάρξει συνέχεια. Ήδη το 2ο Συνέδριο Φθιωτικής Ιστορίας το προγραμματίσαμε για το Σεπτέμβρη του 2003. Καλούμε όλους, φορείς και μεμονωμένα άτομα, να βοηθήσουν με όποιον τρόπο μπορεί ο καθένας.

Το Διοικητικό Συμβούλιο
του Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Λαμίας

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΣΥΝΤΟΜΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Το προγραμματισμένο από καιρό συνέδριο μας διεξήχθη στις 3 και 4 Νοεμβρίου 2001 μέσα σε μια καθαρά φθινοπωρινή φύση. Χώρος διεξαγωγής του το συνεδριακό κέντρο που βρίσκεται πάνω στον κατάφυτο από πεύκα λόφο του Κάστρου της Λαμίας, στο άριστα αξιοποιημένο-ανακαινισμένο κτιριακό συγκρότημα των στρατώνων του Όθωνα, όπου στεγάζονται σήμερα το Αρχαιολογικό Μουσείο, τα γραφεία της ΙΔ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων και το συνεδριακό κέντρο, χώρος άριστα συνταιριασμένος με τα θέματα του συνεδρίου.

Κι ενώ υπήρχαν ενστάσεις για την επιλογή του χώρου και αμφιβολίες για την επιτυχία του συνεδρίου όσον αφορά στην προσέλευση συνέδρων λόγω του ότι ο χώρος είναι απομεμακρυσμένος από το κέντρο της πόλης και δε συνδέεται συγκοινωνιακά με αυτό, η αθρόα προσέλευση συνέδρων -παρά και τις αντίξοες καιρικές συνθήκες που επικράτησαν κατά τη διεξαγωγή του- διέψευσε το φόβο αυτό και απέδειξε ότι οι Φθιώτες στηρίζουν παρόμοιες προσπάθειες που συνεισφέρουν στον εμπλουτισμό της γνώσης μας για την τοπική ιστορία.

Η οργανωτική επιτροπή απευθύνθηκε σε συγκεκριμένους εισηγητές, που αποδέχθηκαν ευχαρίστως την πρόσκληση. Ένας εκ των εισηγητών δήλωσε την τελευταία στιγμή κώλυμα για σοβαρούς οικογενειακούς λόγους και επιστρατεύτηκε ένα μέλος της οργανωτικής επιτροπής για να καλύψει το κενό. Ως προς το σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι αξιοποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό το ντόπιο επιστημονικό δυναμικό. Ασφαλώς υπάρχουν ακόμα πολλοί που θα μπορούσαν να προσφέρουν πολύτιμες υπηρεσίες στην επιτυχία του σκοπού του συνεδρίου, γι' αυτό και για τη διοργάνωση του δευτέρου συνεδρίου το Σεπτέμβριο του 2003 απευθύναμε ανοιχτή επιστολή-πρόσκληση προς κάθε ενδιαφερόμενο, η οποία δημοσιεύτηκε στο περιοδικό του Πνευματικού Κέντρου Σταυρού "ΣΤΑΥΡΟ-ΔΡΟΜΙ" και ανακοινώθηκε από τα τοπικά Μ.Μ.Ε.

Το συνέδριο διοργάνωσε το Πνευματικό Κέντρο Σταυρού υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Φθιώτιδας και του Δήμου Λαμιέων.

Το πρόγραμμα του συνεδρίου είχε ως εξής:

ΣΑΒΒΑΤΟ 3 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2001

8.45 - 9.15 Προσέλευση συνέδρων

1η Συνεδρίαση (προεδρείο: Ηρακλής Κυροδήμος - Γιάννης Μακρής)

9.15 - 9.40 Έναρξη συνεδρίου - Χαιρετισμοί
9.40 - 10.00 **Παπαναγιώτου Τριαντάφυλλος**
"Δραστηριότητες θεών και ημιθέων στον τόπο μας"
10.00- 10.20 **Παπακωνσταντίνου Μαρία - Φωτεινή**
"ΕΧΙΝΟΣ: Ιστορία, μνημειακή τοπογραφία και αρχαιολογικά ευρήματα μιας αρχαίας θεσσαλικής πόλης στον Αχινό Φθιώτιδος"

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

10.20 - 10.40 **Σούλιος Γεώργιος**
"Ιστορικές σχέσεις Φθιωτών και Μακεδόνων"
10.40 - 11.00 **Καραχρήστος Ιωάννης Αθ.**
"Η ένταξη της Φθιώτιδας στο διοικητικό μηχανισμό της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο κανουνναμιές του Ζητουνίου"

11.00 - 11.30 Ερωτήσεις - απόψεις
11.30 - 12.00 Διάλειμμα - καφές

2η Συνεδρίαση (προεδρείο: Δημήτριος Νάτσιος - Μπάμπης Τσέλος)

12.00 - 12.20 **Συθιακάκη - Κριτσιμάλλη Βασιλική**
"Ιστορική τοπογραφία της Φθιωτιδας κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο"
12.20 - 12.40 **Γόνης Δημήτριος**
"Γρηγόριος ο Βυζάντιος, Διδάσκαλος του Οσίου Αθανασίου του Μετεωρίτου"
12.40 - 13.00 **Σπανός Κώστας**
"Οι αφιερωτές της Γιαννιτζούς, της α΄ Γραφής, στην πρόθεση της μονής της Ρεντίνας (ca. 1640)"
13.00 - 13.20 **Σπανός Βασίλης Κ.**
"Οι οικισμοί της Φθιώτιδας στην πρόθεση της μονής της Ρεντίνας, ca. 1640 - 19ος αι."
13.20 - 13.40 **Χριστοφόρου Μάνθος Κ.**
"Ο Ταλαντίου Νεόφυτος 1762 - 1861"

13.40 - 14.10 Ερωτήσεις - απόψεις

3η Συνεδρίαση (προεδρείο: Ηλίας Παλιαλέξης - Χρήστος Γαλάνης)

18.00 - 18.20 **Δέλης Γεώργιος Κ.**
"Η περιπετειώδης σταδιοδρομία του Γρηγορίου Ιωάννου, ως μοναχού και ηγουμένου της μονής Αγάθωνης, τα κειμήλια και η περιουσιακή κατάσταση της μονης κατά τη διάρκεια της επαναστάσεως του 1821 και την πρώτη δεκαετία της οθωνικής περιόδου"
18.20 - 18.40 **Μακρής Ιωάννης Ευαγ.**
"Το ιδιοκτησιακό καθεστώς των χωριών της επαρχίας Ζητουνίου κατά τα πρώτα μεταπελευθερωτικά χρόνια
(1833 - 1840 μ.Χ. περίπου) σύμφωνα με τα πρακτικά της Μικτής Ελληνοτουρκικής Δικαστικής Επιτροπής"
18.40 - 19.00 **Ζήσης Κώστας**
"Συμβολή στην ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης"
Οι απαρχές του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού (Καποδιστριακή και οθωνική περίοδος). Τα σχολεία της Φθιώτιδας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

19.00 - 19.20 **Κουλτούκη Αλεξάνδρα**
"Διοικητικές μεταβολές των επισκοπών της Φθιώτιδας από το 1833 - 1899"

19.20 - 19.40 **Γαλλής Κώστας**
"Από την οικονομική ιστορία της Φθιώτιδας.
Η πρώτη Τράπεζα στη Λαμία στα μέσα του ΙΘ΄ αιώνα.
1842: Διορισμός ανταποκριτού της Εθνικής Τραπέζης στη Λαμία.
1860: Ίδρυση και λειτουργία του υποκαταστήματος της Εθνικής Τραπέζης της Λαμίας"

19.40 - 20.30 Ερωτήσεις - απόψεις

ΚΥΡΙΑΚΗ 4 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2001

4η Συνεδρίαση (προεδρείο: Μπάμπης Τσέλος - Φώτης Τσούτσικας)

10.30 -10.50 **Νάτσιου Βαρβάρα Δ.**
"Φθιωτική ιστοριογραφία και ιστοριοδιφία: 19ος και 20ός αιώνας"

10.50 - 11.10 **Γιαννακοπούλου - Γάκη Αικατερίνη**
"Το νοικοκυριό ενός λαμιώτικου σπιτιού στα αμέσως μετεπαναστατικά χρόνια"

11.10 - 11.30 **Σταυρόπουλος Γεώργιος**
"Όψεις γυναικείας παρουσίας στη Λαμία 1835 - 1922. Γυναικεία επαγγέλματα"

11.30 - 11.50 **Θεοδώρου Αφροδίτη**
"Φθιωτικοί Σύλλογοι Γυναικών από το 1914 - 1999"

11.50 - 12.10 **Ζαμπεθάνης Βάιος**
"Η τοπική ιστορία στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση"

12.10 - 12.40 Ερωτήσεις απόψεις

12.40 - 13.00 Απονομή τιμητικών πλακετών στους εισηγητές - Συμπεράσματα συνεδρίου

13.00 - 14.00 Ξενάγηση στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Κάστρου

Το πρόγραμμα τηρήθηκε με πλήρη συνέπεια και ακρίβεια.

Η οργανωτική επιτροπή αποτελούνταν:
Πρόεδρος: **Γεώργιος Κοτρωνιάς**, Δήμαρχος Λαμιέων
Αντιπρόεδρος: **Ηρακλής Κυροδήμος**, Πρόεδρος τοπικού συμβουλίου Δ.Δ. Σταυρού
Μέλη: **Ηλίας Παλιαλέξης**, Δημοτικός Σύμβουλος, **Χρίστος Γαλάνης**, **Ιωάννης Μακρής**, **Φώτης Τσούτσικας**, μέλη του Δ.Σ. του Πνευματικού Κέντρου **Στέλλα Κουνούκλα-Παλιαλέξη**, ειδικός συνεργάτης του Δήμου Λαμιέων **Μαρία Καραγιάννη**, υπάλληλος γραφείου τύπου και δημοσίων σχέσεων Ν.Α.Φ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Την τιμητική οργανωτική επιτροπή αποτελούσαν:
Μητροπολίτης Φθιώτιδος, κ.κ. **Νικόλαος**
Γ. Γ. Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας, κ. **Βασίλης Έξαρχος**
Νομάρχης Φθιώτιδος, κ. **Τριαντάφυλλος Μπέλλος**
Δήμαρχος Λαμιέων, κ. **Γεώργιος Κοτρωνιάς**

Εκ μέρους της οργανωτικής επιτροπής καλωσόρισε τους επισήμους προσκεκλημένους. τους συνέδρους και τους εισηγητές η κ. Στέλλα Κουνούκλα-Παλιαλέξη. Στη συνέχεια κάλεσε τους επισήμους να απευθύνουν ένα σύντομο χαιρετισμό. Σύντομο χαιρετισμό και ευχές για την επιτυχία των εργασιών του συνεδρίου απηύθυναν κατά σειράν:

Ο Μητροπολίτης Φθιώτιδος Σεβασμιότατος κ.κ. **Νικόλαος**

Ο εκπρόσωπος του Υπουργού Πολιτισμού κ. **Κώστας Γουβάλας**

Ο Γενικός Γραμματέας της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας κ. **Βασίλης Έξαρχος**

Ο βουλευτής κ. **Καλλιώρας Ηλίας**

Ο εκπρόσωπος του Νομάρχη Φθιώτιδας, βοηθός Νομάρχη, κ. **Μιχάλης Κορδολέμης**

Ο Δήμαρχος Λαμιέων και Πρόεδρος του Π.Κ. Σταυρού κ. **Γεώργιος Κοτρωνιάς**

Την έναρξη των εργασιών του συνεδρίου κήρυξε ο Υφυπουργός Εσωτερικών κ. **Λάμπρος Παπαδήμας**.

Χαιρετισμό απηύθυνε και η Συντονιστική Επιτροπή Συλλόγων Λαμίας για την υποστήριξη του αγώνα της Κύπρου δια της εκπροσώπου της κ. **Βασιλικής Κατόπη**.

Μετά τη λήξη των εργασιών του συνεδρίου απονεμήθηκε στους εισηγητές τιμητική πλακέτα και όλοι οι παρευρισκόμενοι ξεναγήθηκαν στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Κάστρου.

Το βράδυ του Σαββάτου παρατέθηκε δείπνο στο τουριστικό περίπτερο του Αγίου Λουκά και τα χορευτικά τμήματα του Πνευματικού Κέντρου Σταυρού παρουσίασαν πρόγραμμα παραδοσιακών χορών.

Η ανακοίνωση του Δ.Σ του Π.Κ. Σταυρού ότι συνέδρια τοπικής ιστορίας θα διοργανώνονται ανά διετία βρήκε ιδιαίτερα θετική ανταπόκριση από τους παρευρισκομένους. Μάλιστα το 2ο συνέδριο ορίστηκε για το Σεπτέμβριο του 2003.

Ιωάννης Μακρής
υπεύθυνος έκδοσης των πρακτικών

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ - ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΕΙΣ

Εκπρόσωπος της οργανωτικής επιτροπής, κ. **Κουνούκλα - Παλιαλέξη Στέλλα**

Σεβασμιότατε, κύριε Υπουργέ, κύριε Διευθυντά του γραφείου του Υπουργού Πολιτισμού, κύριε Γενικέ Γραμματέα της Περιφέρειας, κύριε Βουλευτά, κύριε εκπρόσωπε του Νομάρχη Φθιώτιδος βοηθέ Νομάρχη, κύριε Δήμαρχε, κύριοι Νομαρχιακοί και Δημοτικοί Σύμβουλοι, κύριε Διοικητά των Πυροσβεστικών Υπηρεσιών Λαμίας, κύριοι πρόεδροι Επιστημονικών και Λογοτεχνικών Συλλόγων, κύριοι εισηγητές, κυρίες και κύριοι σύνεδροι, καλημέρα σας.

Με ιδιαίτερη χαρά σας καλωσορίζουμε στο πρώτο συνέδριο Φθιωτικής Ιστορίας που διοργανώνει το Πνευματικό Κέντρο Σταυρού του Δήμου Λαμιέων και τελεί υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Φθιωτιδος και του Δήμου Λαμιέων. Προκειμένου να καταστεί δυνατή η τήρηση του χρονοδιαγράμματος του συνεδρίου, ώστε να δοθεί ο προβλεπόμενος χρόνος στους εισηγητές να αναπτύξουν τα θέματα τους, παρακαλούμε οι χαιρετισμοί να μην υπερβούν τα 3 λεπτά. Σύμφωνα με το πρόγραμμα καλούμε το Σεβασμιότατο Μητροπολίτη Φθιώτιδας κ. κ. Νικόλαο να έρθει στο βήμα.

Μητροπολίτης Φθιώτιδος, κ.κ. **Νικόλαος**

Κύριε Υπουργέ, κύριε Γενικέ, κύριε Διευθυντά, κύριε Δήμαρχε, κύριοι σύνεδροι, κύριε πρόεδρε του συνεδρίου,

Εγώ θα αρχίσω με ένα γνωμικό από τον Ευριπίδη *"Όλβιος οστις της ιστορίης εσχε μάθησιν"* και θα πω ότι είμαστε όλοι ευτυχισμένοι διότι σ' αυτό τον ωραίο χώρο με την πρωτοβουλία του Πνευματικού Κέντρου Σταυρού θα ασχοληθούμε με την τοπική μας ιστορία. Ένα άλλο γνωμικό λέγει ότι πορευόμαστε ανάμεσα σε δύο φώτα. Το ένα φως είναι της ιστορίας που φέγγει μπροστά, το άλλο φως είναι του ιδανικού που φέγγει πίσω. Αν λοιπόν σε αυτές τις ωραίες εισηγήσεις και τη μέρα αυτή τη σημερινή και αύριο προσπαθήσουμε να πορευτούμε με το φωτισμό αυτών των δύο φώτων, νομίζω ότι το συνέδριο θα έχει επιτυχία. Εύχομαι ευόδωση των στόχων και των προσπαθειών και του Πνευματικού Κέντρου Σταυρού και του παρόντος συνεδρίου.

κ. **Κουνούκλα - Παλιαλέξη Στέλλα**

Καλούμε τον εκπρόσωπο του Υπουργού Πολιτισμού κ. Κώστα Γουβάλα να έρθει στο βήμα.

Εκπρόσωπος του Υπουργού Πολιτισμού, κ. **Γουβάλας Κώστας**

Σεβασμιότατε, κύριε Υπουργέ, κύριε Γενικέ, κύριε Δήμαρχε, κυρίες και κύριοι, εκ μέρους του Υπουργού Πολιτισμού καθηγητή Ευάγγελου Βενιζέλου,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Χαιρετίζω την έναρξη των εργασιών του 1ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας, ενός συνεδρίου που θέτει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος του μια περιοχή της πατρίδος μας, με μακραίωνη ιστορία και μεγάλη συνεισφορά στο ελληνικό πολιτιστικό απόθεμα. Η τοπική ιστορία δεν αντιπροσωπεύει απλώς μια συνιστώσα στο σώμα της ιστορίας της πατρίδας μας, είναι επίσης ένας σημαντικότατος παράγοντας προαγωγής της αυτογνωσίας και της αυτοσυνειδησίας μας όχι με την έννοια του πολιτισμού, αλλά με την έννοια της ανάδειξης και διαφύλαξης της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας κάθε περιοχής. Η διοργάνωση του πρώτου συνέδριου Φθιωτικής Ιστορίας συνιστά συνεπώς μια εξαιρετική πρωτοβουλία καθώς εξετάζει την πορεία της Φθιώτιδας σε όλες τις τομές του ιστορικού χρόνου, αναδεικνύοντας όχι μόνο την πολυσήμαντη πολιτιστική συμβολή αλλά και το σύγχρονο πρόσωπο της. Συγχαίρω το Διοικητικό Συμβούλιο του Πνευματικού Κέντρου Σταυρού του δήμου Λαμιέων και όλους όσους συνέβαλαν στη διοργάνωση αυτού του συνεδρίου γι' αυτή τους την πρωτοβουλία. Ο πολιτισμός άλλωστε βασικό στοιχείο της καθημερινής ζωής και της κοινωνικής συνοχής έχει πάντοτε ισχυρό τοπικό χαρακτήρα. Είναι συνεπώς ένα πεδίο στο οποίο η τοπική αυτοδιοίκηση και οι τοπικές κοινωνίες μπορεί και πρέπει να διαδραματίσουν το δικό τους σημαντικότατο ρόλο. Εύχομαι το πρώτο συνέδριο Φθιωτικής Ιστορίας να συμβάλει ουσιαστικά στην ανάδειξη της διαχρονικής ιστορίας και των πολιτιστικών μαρτυριών της Φθιώτιδας και να ενδυναμώσει το επιστημονικό ενδιαφέρον γι' αυτήν την τόσο πλούσια σε κάλλος και παραδόσεις περιοχή της πατρίδας μας. Καλή επιτυχία στις εργασίες σας.

κ. **Κουνούκλα - Παλιαλέξη Στέλλα**

Παρακαλώ το Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας κύριο Βασίλη Έξαρχο να έρθει στο βήμα.

Γ. Γ. Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας, κ. **Έξαρχος Βασίλης**

Σεβασμιότατε, κύριε Υπουργέ, κύριε Βουλευτά, κύριοι Δήμαρχοι, κυρίες και κύριοι,

Να ευχαριστήσω το Πνευματικό Κέντρο Σταυρού και τη διοίκησή του για την πρόσκληση να παρευρεθώ στο πρώτο συνέδριο της Φθιωτικής Ιστορίας και να σας πω ότι από την πρωτη στιγμή που με επισκέφθηκαν για να με ενημερώσουν για τη διοργάνωση αυτού του συνεδρίου είπα αμέσως αυθόρμητα ότι είναι μια σημαντική πρωτοβουλία. Είναι μια σημαντική πρωτοβουλία, η οποία βεβαίως δράττομαι της ευκαιρίας να πω ότι δεν πρέπει να μένει εντός των τειχών. Και γιατί το λέω αυτό; Το λέω αυτό, γιατί, πριν ένα χρόνο περίπου, όταν συζητούσαμε με τους εκπροσώπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τους λέγαμε ότι εμείς στον αναπτυξιακό σχεδιασμό της περιφέρειας θεωρούμε ότι ένας από τους βασικούς στόχους πρέπει να είναι η αξιοποίηση των μνημείων της ιστορίας και του πολιτισμού της περιφέρειας μας έλεγαν ότι αυτό σύμφωνα με τα τεχνοκρατικά δεδομένα της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν μπορεί να είναι βασικός στόχος. Όταν όμως επί πάνω από μία ώρα τους εξηγήσαμε γιατί και πώς και τους αναφέραμε προορισμούς της περιφέρειας τουριστικούς, ορισμένα ιστορικά στοιχεία, πείστηκαν και ενέκριναν στο πρόγραμμά μας, αυτή τη μεγάλη σημαντική δράση. Το λέω αυτό γιατί πρέπει όλοι μας, ο καθένας από όποια θέση

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ευθύνης βρίσκεται, να αξιοποιήσουμε αυτόν τον τεράστιο πλούτο που έχουμε στην περιφέρειά μας, που είναι η ιστορία μας, είναι η παράδοσή μας, είναι τα μνημεία μας. Όχι με μία αντίληψη ξεπερασμένη, με μία αντίληψη η οποία θα μας καθηλώνει στο παρελθόν, αλλά για να δούμε πώς θα εντάξουμε στο σύγχρονο σχεδιασμό μας όλο αυτόν τον πλούτο τον πολιτιστικό που έχουμε. Με αυτές τις σύντομες σκέψεις είμαι βέβαιος ότι τα συμπεράσματα του συνεδρίου θα αξιοποιηθούν από όλους μας. Θα πρέπει να συγχαρώ τους διοργανωτές αυτού του συνεδρίου και να ευχηθώ καλή επιτυχία στις εργασίες του.

κ. **Κουνούκλα - Παλιαλέξη Στέλλα**

Παρακαλώ το βουλευτή Φθιώτιδας κύριο Ηλία Καλλιώρα να έρθει στο βήμα.

Βουλευτής Φθιώτιδας, κ. **Καλλιώρας Ηλίας**

Σεβασμιότατε, κύριε Υπουργέ, κύριε Γενικέ, κύριε Δήμαρχε, φίλες και φίλοι,

Συνάξεις σαν τη σημερινή, έχουν ιδιαίτερη αξία. Ως εκ τούτου ξεκινώ λέγοντας συγχαρητήρια σε όλους όσους συνέβαλαν και σε όλους όσους σήμερα και αύριο θα πάρουν το λόγο να μας μιλήσουν, για τί; Για τη δική μας ταυτότητα, για τη δική μας ιστορία, γι' αυτό που είμαστε. Γιατί πέρα από τον οικονομικό πλούτο και όποιον άλλο, έχουμε και κάποιον άλλον που λέγεται πολιτισμός και ιστορία. Και η Ελλάδα και η Φθιώτιδα βρίθουν από αυτό. Ως εκ τούτου διπλά τα συγχαρητήρια εάν σκεφτούμε ότι ακόμα και το όνομα της Ευρώπης, μέλος της οποίας είμαστε, ακόμα και το όνομά της κατάγεται από τη δική μας μυθολογία. Δηλαδή οι ρίζες μας είναι και ρίζες των Ευρωπαίων. Καλή επιτυχία στη διοργάνωση αυτή και καλημέρα σε όλους.

κ. **Κουνούκλα - Παλιαλέξη Στέλλα**

Καλούμε τον εκπρόσωπο του Νομάρχη Φθιώτιδας κύριο Μιχάλη Κορδολέμη να έρθει στο βήμα.

Εκπρόσωπος του Νομάρχη Φθιώτιδας, κ. **Κορδολέμης Μιχάλης**

Σεβασμιότατε, κύριε Υπουργέ, κύριε Γενικέ Γραμματέα, κύριε Βουλευτή, κύριε Δήμαρχε, εκπρόσωποι των Στρατιωτικών και Πολιτικών Αρχών, κυρίες και κύριοι,

Με ιδιαίτερη χαρά και ικανοποίηση σας καλωσορίζω σήμερα στην ιστορική Φθιώτιδα. Εκ μέρους του φθιωτικού λαού και του Νομάρχη μας, κυρίου Τριαντάφυλλου Μπέλλου που λόγοι ανωτέρας βίας δεν του επέτρεψαν να είναι σήμερα μαζί μας. Θα καταβάλει όμως κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε να είναι παρών στην αυριανή συνεδρίαση. Φίλοι πατριώτες, καλώς ήρθατε σε τούτη την πανέμορφη γωνιά της Ελλάδας, τη γη του ημίθεου Ηρακλή και του θεογέννητου Αχιλλέα, τη γη που πότισαν με το αίμα τους, οι υπερασπιστές των Θερμοπυλών και της Αλαμάνας και ζύμωσαν με τον ιδρώτα τους οι νεότεροι κάτοικοί της. Καλώς ήρθατε σ' αυτά τα αγιασμένα χώματα όπου διαδραματίστηκε το κορυφαίο γεγονός της αντίστασης του λαού μας εναντίον του Γερμανού κατακτητή, διατρανώνοντας σε όλον τον κόσμο τη δύναμη της ενότητας και της ομοψυχίας των Ελλήνων. Πλούσια λοιπόν η ιστορική

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

παράδοση του τόπου τούτου, που η μοίρα τον όρισε να βρίσκεται στο κέντρο της Ελλάδας και στο επίκεντρο των γεγονότων. Κυρίες και κύριοι, είναι αλήθεια ότι το μέλλον του Ελληνισμού βρίσκεται σε απόλυτη συνάφεια με τη γνώση του παρελθόντος του. Για να εννοήσουμε το σήμερα και για να δράσουμε ορθότερα στο μέλλον, πρέπει να υπουδάσουμε το παρελθόν προς όλες τις κατευθύνσεις, σε όλες τις πτυχές του. Μελετούμε την ανθρώπινη πράξη, την ανθρώπινη φύση και την ανθρώπινη κοινωνία στο παρελθόν, γιατί μας ενδιαφέρει η ανθρώπινη κοινωνία, η ανθρώπινη φύση και η ανθρώπινη πράξη στο μέλλον. Η διάσωση της ιστορικής μνήμης είναι χρέος και καθήκον του κάθε Έλληνα χωριστά, αλλά και των πνευματικών ταγών του και της ελληνικής πολιτείας στο σύνολο της. Στην πραγμάτωση του ιερού τούτου σκοπού να είστε βέβαιοι ότι η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Φθιώτιδας θα στέκει πάντοτε πολύτιμος αρωγός και συμπαραστάτης και όχι μόνο. Τα πολύτιμα συμπεράσματα και οι ιδέες που θα ακουστούν σ' αυτό το συνέδριο θα μετουσιωθούν σε τολμηρές αποφάσεις και το κυριότερο σε λαμπρές πραγματοποιήσεις. Τελειώνοντας θα ήθελα κατ' αρχήν να ευχαριστήσω όλους τους εισηγητάς που τιμούν και λαμπρύνουν με τη παρουσία τους το πρώτο συνέδριο της Φθιωτικής Ιστορίας. Όλοι τους είναι άνθρωποι με πολύχρονη προσφορά στα δρώμενα αυτού του τόπου, άνθρωποι που συνεχίζουν να δημιουργούν και να προσφέρουν τις πολύτιμες υπηρεσίες στον τόπο μας. Εκφράζω ακόμη τα θερμά ειλικρινή και ανυπόκριτα συγχαρητήριά μου, καθώς επίσης και τα συγχαρητήρια του Νομάρχη μας, τόσο στον κύριο Φύκα, όσο και στο σύνολο των μελών του διοικητικού συμβουλίου του Πνευματικού Κέντρου Σταυρού για την πραγματοποίηση του τολμηρού αυτού εγχειρήματος και εύχομαι κάθε επιτυχία και ευόδωση των σκοπών του συνεδρίου. Σας ευχαριστώ.

κ. **Κουνούκλα - Παλιαλέξη Στέλλα**

Καλώ τον Πρόεδρο του Πνευματικού Κέντρου Σταυρού, Δήμαρχο Λαμιέων, κύριο Γεώργιο Κοτρωνιά, να έρθει στο βήμα.

Δήμαρχος Λαμιέων, κ. **Κοτρωνιάς Γεώργιος**

Σεβασμιότατε, κύριε Υπουργέ, κύριε Γενικέ Γραμματέα της Περιφέρειας, κύριε Διευθυντά του Πολιτικού Γραφείου του Υπουργού Πολιτισμού, κύριε Βουλευτά, κύριε Αντινομάρχα, κύριοι εκπρόσωποι των Πυροσβεστικών Δυνάμεων, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι της αυτοδιοίκησης, φίλες και φίλοι.

Κάποιοι διανοητές είπαν ότι η ιστορία δε χρησιμεύει σε τίποτα. Είπαν ότι ο άνθρωπος δε διδάσκεται τίποτα από την ιστορία αλλά ότι με αυτή ερμηνεύει τα γεγονότα, όταν πια έχουν κλείσει τον κύκλο τους. Κι όμως η ίδια η ζωή τούς διαψεύδει, αφού αποδεικνύει ότι σε κάθε εποχή η γνώση της ιστορίας είναι μια υπαρξιακή ανάγκη. Δε νοείται πνευματική ζωή χωρίς αυτή. Η ιστορία μάς δημιουργεί τη συνείδηση της συνέχειας, αφού αυτό που δημιουργούμε σήμερα είναι συνέχεια του χτες και φυσικά θα έχει προεκτάσεις στο αύριο. Η ιστορίας μάς δημιουργεί συναίσθηση πολιτικής ευθύνης. Είναι δε ένα πολιτιστικό αγαθό πολύ μεγάλης αξίας, είναι μια περιουσία όλων μας, γιατί, όταν από το ακατέργαστο υλικό των πηγών δημιουργείται ένα πνευματικό προϊόν, αυτό μορφοποιεί το παρελθόν, και μορφοποιώντας το παρελθόν είναι φυσικό το έργο αυτό να είναι μια πράξη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

πολιτισμού, γιατί εκπολιτίζω σημαίνει μετασχηματίζω τον κόσμο, την κοινωνία σε κάτι ανθρωπινότερο. Ιστορία είναι η δημιουργία και η καταγραφή αυτού του πολιτισμού και πρόοδος είναι η διαφύλαξη αυτής της ιστορίας και η επαύξηση της πολιτιστικής δημιουργίας. Αυτός λοιπόν είναι και ο σκοπός αυτού του συνεδρίου της φθιωτικής ιστορίας. Να γνωρίσουμε και να διαφυλάξουμε το παρελθόν μας και να γονιμοποιήσουμε το παρόν μας. Και το συνέδριο αυτό έχει ιδιαίτερη αξία, γιατί το διοργανώνει ένας δραστήριος πολιτιστικός πυρήνας του διηυρυμένου δήμου Λαμιέων, το Πνευματικό Κέντρο του Σταυρού. Το πνευματικό κέντρο που στήθηκε από την κοινότητα Σταυρού και που αποτελεί μετά τη συνένωση με τον νόμο Καποδίστρια ένα νομικό πρόσωπο του δήμου μας με τη στήριξη του οποίου διευρύνει συνεχώς τις δραστηριότητες του και πέρα απ' τα χορευτικά τα οποία είναι γνωστά σε όλους μας, έχει διευρύνει τις δραστηριότητές του με μουσικοκινητική αγωγή, με ζωγραφική με εκμάθηση μουσικών οργάνων, με αγιογραφία, με λειτουργία σχολής γονέων και άλλες δραστηριότητες. Το Πνευματικό Κέντρο Σταυρού που με τη στήριξη του Υπουργείου Πολιτισμού, της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης και του δήμου Λαμιέων ξεκινάει σήμερα μια προσπάθεια, έρχεται να καλύψει ένα μεγάλο κενό στη συστηματική καταγραφή της τοπικής ιστορίας και όλο αυτό μέσα από συνέδρια τη διεξαγωγή των οποίων φιλοδοξεί να καθιερώσει ανά διετία, αξιοποιώντας κυρίως το δικό μας επιστημονικό δυναμικό, τους πατριώτες μας, τους πατριώτες μας επιστήμονες που ζουν στην περιοχή μας ή εκτός αυτής. Είναι μια πολιτική που ο δήμος Λαμιέων εφαρμόζει εδώ και χρόνια, αφού θά 'θελα να ξέρετε ότι όλες οι παραγωγές που γίνονται από τα πολιτιστικά μας πρόσωπα και τα νομικά πολιτιστικά μας πρόσωπα γίνονται βασισμένες στο ντόπιο μας δυναμικό. Γι' αυτό λοιπόν αυτό το πρώτο συνέδριο είναι σημαντικό. Και ήθελα να πω ότι δε θα πρέπει να έχει κανείς την αίσθηση ότι αγνοήθηκε ή παραλείφθηκε η προσφορά του απ' αυτό το συνέδριο, αφού κάθε δύο χρόνια το συνέδριο θα επαναλαμβάνεται, καλύπτοντας όλους τους τομείς της τοπικής ιστορίας και δίνοντας τη δυνατότητα σε όλους τους επιστήμονες να εκφραστούν μέσα απ' αυτό και να καταθέσουν τις επιστημονικές τους θέσεις και απόψεις. Η τοπική μας ιστορία με την οποία θέλει να ασχοληθεί το συνέδριο αυτό είναι ένας στόχος που ο δήμος Λαμιέων προσπαθεί να προβάλει και μάλιστα η τοπική ιστορία και η προβολή της να αποτελέσει θεμέλιο για την πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξη της περιοχής μας. Η ηρωοτόκος, η ερρίβωλος και καλλιγύναικος Φθία έχει σημεία πολιτιστικής αναφοράς με διεθνή αναγνωρισιμότητα. Οι Θερμοπύλες και δίπλα σ' αυτές οι Αμφικτυονίες, που, όπως ξέρετε ξεκίνησαν στην Ανθήλη που βρίσκεται μέσα στα όρια του Δήμου Λαμιέων, αποτελούν φορείς ακατάλυτων ιδεών, ηρωισμού, φιλοπατρίας, συνεργασίας των λαών, καθιέρωσης αρχών διεθνούς δικαίου, που, αν αυτές τις αρχές τις αναδείξουμε, πολλά έχουμε ως Φθιωτιδα να ωφεληθούμε. Γι' αυτό τόσο μέσα από το πρώτο συμπόσιο για τις Αμφικτυονίες, το οποίο διοργάνωσε ο δήμος μας, όσο και μέσα από το πρώτο συνέδριο του εθελοντισμού το οποίο επίσης διοργανώσαμε εδώ στη Λαμία, αλλά και μέσα από το πρώτο παγκόσμιο συνέδριο των Ρουμελιωτών, που και αυτό έγινε στην πόλη μας, προσπαθήσαμε τις αξίες που φέρουν τα ιστορικά μνημεία και γεγονότα να τις αναδείξουμε, να τις προβάλουμε για το μέλλον. Στο φάκελο σας θα βρείτε και τη σχετική μου εισήγηση στο συνέδριο των Ρουμελιωτών με θέμα τις Αμφικτυονίες. Οι Θερμοπύλες λοιπόν και οι Αμφυκτυονίες και οι ιδέες που κουβαλούν είναι για μας και όνειρο και στόχος. Και πρέπει μαζί με την Αλαμάνα μαζί με το Γοργοπόταμο, αλλά και τα άλλα ιστορικά

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

μνημεία που μέσα από το συνέδριο τούτο θα αναδειχθούν, να αποτελέσουν τη βάση για την πολιτιστική και την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής μας. Σ' αυτή την προσπάθεια ζητάμε τη στήριξη από την πολιτεία, την πολιτεία η οποία ανταποκρίθηκε μέσα από το Υπουργείο Πολιτισμού -ευχαριστούμε κύριε Γουβάλα- και στήριξε οικονομικά την προσπάθεια, την πολιτεία που σήμερα μας κάνει την τιμή να εκπροσωπείται από τον συμπατριώτη μας Υφυπουργό Εσωτερικών, τον κύριο Λάμπρο Παπαδήμα, ο οποίος είναι κοντά μας και τον οποίο καλώ να κηρύξει την έναρξη των εργασιών του συνεδρίου.

Υφυπουργός Εσωτερικών, κ. **Παπαδήμας Λάμπρος**

Σεβασμιότατε, κύριε συνάδελφε στη Βουλή, κύριε Γενικέ, κύριε Δήμαρχε, συμπατριώτες και συμπατριώτισσες,

Θα είμαι πάρα πολύ σύντομος. Εξάλλου καλύφθηκαν από τους προηγούμενους εισηγητές όλα τα θέματα που αφορούν τους στόχους του συνεδρίου, τον τρόπο με τον οποίον θα πρέπει να επαναλαμβάνονται αυτά τα συνέδρια, γιατί ασφαλώς σε δυο μέρες δεν καλύπτεται η πλούσια ιστορία ενός τόπου που γράφτηκε μέσα σε χιλιετηρίδες και γράφτηκε με αίμα αλλά και με δημιουργικά έργα. Θα ήθελα να σταθώ όμως σε ένα γεγονός που με αφήνει ιδιαίτερα ικανοποιημένο σαν μέλος της πολιτικής ηγεσίας του Υπουργείου Εσωτερικών, σήμερα αλλά και χθες, όταν φτιάχναμε τον Καποδίστρια, το ότι ένα δημοτικό διαμέρισμα του δήμου Λαμιέων -και αυτό συμβαίνει πανελλαδικά- παίρνει την πρωτοβουλία μέσα από το σύλλογό του για να διοργανώσει ένα τέτοιο συνέδριο. Σημαίνει ότι περάσαμε και αφήσαμε πίσω μας οριστικά την εποχή που οι δήμοι ασχολούνταν μόνο με τα παραδοσιακά καθήκοντα, αυτά που είχαμε κληρονομήσει κάποιες δεκαετίες πριν και ότι μπαίνουμε επιθετικά σε τομείς όπως είναι ο τομέας του πολιτισμού και έχουμε το θάρρος να διοργανώνουμε τέτοια συνέδρια που δίνουν τη δυνατότητα σε ένα εξαιρετικό ντόπιο επιστημονικό δυναμικό να καταθέσει τους προβληματισμούς τις προτάσεις του, τις στοχεύσεις, όπως θα γίνει αυτές τις δυο μέρες. Θα ήθελα να συγχαρώ όλους τους διοργανωτές του συνεδρίου να χαιρετίσω όλους τους ντόπιους επιστήμονες αλλά και τους καλεσμένους που θα τοποθετηθούν σε αυτό το συνέδριο και να κηρύξω την έναρξη των εργασιών του συνεδρίου. Ευχαριστώ.

κ. **Κουνούκλα - Παλιαλέξη Στέλλα**

Λίγο πριν ξεκινήσουμε με τις εισηγήσεις των ομιλητών παρακαλούμε την εκπρόσωπο της Συντονιστικής Επιτροπής Συλλόγων Λαμίας για την υποστήριξη του αγώνα της Κύπρου να έρθει στο βήμα.

Εκπρόσωπος της Συντονιστικής Επιτροπής Συλλόγων Λαμίας, κ. **Βασιλική Κατόπη**

Αξιότιμε κύριε Δήμαρχε, Πρόεδρε του 1ου Συνεδρίου της Φθιωτικής Ιστορίας, εκλεκτοί προσκεκλημένοι, κυρίες και κύριοι.

Η Συντονιστική Επιτροπή Υποστήριξης του Αγώνα για Ελεύθερη Κύπρο (παράρτημα Λαμίας) χαιρετίζει το συνέδριο σας, συγχαίρει τους διοργανωτές του

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

και εύχεται καλή επιτυχία στις εργασίες του. Η Συντονιστική Επιτροπή Υποστήριξης του αγώνα για Ελεύθερη Κύπρο με χαρά παρακολουθεί το συνέδριό σας και απευθυνόμενη προς αυτό δηλώνει ότι θα αγωνισθεί

1. για την ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας, που κινδυνεύει μετά τη βάρβαρη τουρκική εισβολή και κατοχή του 1974,
2. για την επιστροφή των 200.000 ξεριζωμένων προσφύγων μέσα στην ίδια την πατρίδα τους σ τις πατρογονικές τους εστίες,
3. για την εξιχνίαση της τύχης των 1619 αγνοουμένων της εισβολής,
4. για να σταματήσει η μαζική παραβίαση των στοιχειωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων των εγκλωβισμένων Ελλήνων στα τουρκοκρατούμενα,
5. για την απομάκρυνση των τουρκικών στρατευμάτων και των εποίκων από τα κατεχόμενα, γιατί αποτελούν τη μεγάλη απειλή για την ενότητα του νησιού και την τουρκοποίηση της κατεχόμενης Κύπρου μας,
6. για την επανατοποθέτηση του Κυπριακού ζητήματος σύμφωνα με τις αποφάσεις του Ο.Η.Ε. μετά την τελευταία και ευνοϊκή απόφαση υπέρ της Κύπρου του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Με τη βοήθεια του Θεού και αδελφική ενότητα η Συντονιστική Επιτροπή υποστήριξης του αγώνα για ελεύθερη Κύπρο θα αγωνιστεί για την υλοποίηση των παραπάνω στόχων και καλεί σε συνεργασία φορείς και άτομα για την κοινή υπόθεση.

Τα μέλη του παραρτήματος Λαμίας:

Ένωση Ποντίων Φθιώτιδας
Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ν. Μαγνησίας Λαμίας
Ενοριακό Κέντρο Ν. Μαγνησίας Λαμίας
Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βορειοελλαδιτών Λαμίας
Λύκειο Ελληνίδων Λαμίας Όμιλος Φίλων του Δάσους
Πανελλήνια Ένωση Γυναικών (παράρτημα Λαμίας)
Πνευματικό Κέντρο Ρουμελιωτών (παράρτημα Λαμίας)
Σύλλογος Κυπρίων Φθιωτιδας, Φωκίδας, Ευρυτανίας
Σύλλογος Ιδιοκτητών Φροντιστηρίων Ξένων Γλωσσών Φθιώτιδας
Σύλλογος Φιλολόγων Φθιώτιδας

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

1η Συνεδρίαση

Προεδρείο:
Ηρακλής Κυροδήμος - Ιωάννης Μακρής

ΕΙΣΗΓΗΤΕΣ - ΘΕΜΑΤΑ

Τριαντάφυλλος Δ. Παπαναγιώτου
"Δραστηριότητες θεών και ημιθέων στον τόπο μας"

Μαρία - Φωτεινή Παπακωνσταντίνου
"ΕΧΙΝΟΣ: Ιστορία, μνημειακή τοπογραφία και αρχαιολογικά ευρήματα μιας αρχαίας θεσσαλικής πόλης στον Αχινό Φθιώτιδος"

Γεώργιος Σουλιος
"Ιστορικές σχέσεις Φθιωτών και Μακεδόνων"

Ιωάννης Αθ. Καραχρήστος
"Η ένταξη της Φθιώτιδας στο διοικητικό μηχανισμό της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο κανουνναμές του Ζητουνίου"

Ερωτήσεις - απαντήσεις - απόψεις
επί των εισηγήσεων της 1ης Συνεδρίασης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
Τριαντάφυλλος Δ. Παπαναγιώτου
φιλόλογος

ΘΕΜΑ
Δραστηριότητες θεών και ημίθεων - ηρώων στον τόπο μας

Ιεροπρεπής Παρνασσός και η ειδυλλιακή Οίτη, με τις γραφικές κοιλάδες και τις μυθικές βουνοκορφές, οι χλοεροί κάμποι, ο διίπετης Σπερχειός και ο διοτρεφής Κηφισσός συνθέτουν τον μόνιμο σκηνικό χώρο μέσα στον οποίο ολύμπιοι θεοί, ναϊάδες και αμαδρυάδες νύμφες, ημίθεοι ήρωες έπαιξαν - κατά τη δημιουργική φαντασία των μακρινών προγόνων μας - πρωτεύοντα ρόλο στην πλοκή και εξέλιξη γοητευτικών μύθων.

Πριν όμως μιλήσω για τις πάσης μορφής δραστηριότητες θεών, ηρώων και νυμφών στον τόπο μας, θα αναφέρω δύο απρόσμενες εκπλήξεις, που δοκίμασα πριν από σαράντα τέσσερα ακριβώς χρόνια. [Ακολουθεί αναφορά στους μύθους: "*Άδμητος και Άλκηστη. Φρίξος και Έλλη*" (Αθηνά* και Γιάννης**)].

Τόσο τα μυθικά αυτά γεγονότα, που αυθορμήτως η Αθηνά και ο Γιάννης χαρακτήρισαν ως ψέματα, όσο και ολόκληρη η μυθολογία ήταν για τους Έλληνες, μέχρι τον 5ο αιώνα π.Χ., η πραγματική ιστορία των απόμακρων προγόνων τους. Ακόμα κι ο Θουκυδίδης, το αναμφισβήτητο αυτό κριτικό πνεύμα, παραδέχεται ότι ο Τρωικός Πόλεμος έγινε όπως περίπου περιγράφεται στην "*Ιλιάδα*" του Ομήρου.

Η αμφισβήτηση τής, μέχρι τον 6ο αιώνα, βεβαιότητας περί υπάρξεως πολλών θεών, φορτωμένων με ανθρώπινες αδυναμίες, ξεκινάει από τον ιδρυτή της Ελεατικής Φιλοσοφικής Σχολής Ξενοφάνη τον Κολοφώνιο. Διδάσκει ότι οι θεοί δεν είναι πολλοί αλλά μόνο ένας, ο οποίος "*ούλος ορά, ούλος δε νοεί, ούλος δε τ' ακούει*". Κατηγορεί μάλιστα τον Όμηρο και τον Ησίοδο ότι φόρτωσαν τους θεούς με ελαττώματα που βαρύνουν τους ανθρώπους.

Απόσπ. 11 "*Πάντα θεοίσι ανέθηκαν Όμηρος θ' Ησιοδος τε, όσσα παρ' ανθρώποισι ονείδεα και ψόγος εστίν, κλέπτειν, μοιχεύειν τε και αλλήλους απατεύειν*".

Σε αντίθεση με το Θουκυδίδη, ο σύγχρονός του τραγικός ποιητής Ευριπίδης ήταν πεπεισμένος ότι ολόκληρος ο μυθικός κόσμος είναι πλάσμα των παλαιότερων γενεών, του λαού και των επικών ποιητών. Ο Ευριπίδης ζει ακριβώς στην εποχή που οι Έλληνες αρχίζουν να δυσπιστούν στην ιστορικότητα του μύθου. Αυτή η δυσπιστία ξεκινάει, ως γνωστόν, δειλά δειλά από την διανόηση και σιγά σιγά επηρεάζει τους απλούς ανθρώπους. Ωστόσο η πεποίθηση ότι οι μύθοι αποτελούσαν την πραγματική ιστορία των μακρινών προγόνων τους ήταν τόσο εδραιωμένη στο λαό και τόσο προστατευμένη από το κατεστημένο της εποχής, ώστε η όποια αμφισβήτηση εκ μέρους των διανοητών να είναι προσεκτικά μεθοδευμένη, για να είναι ακίνδυνη. Γι' αυτό και ο Ευριπίδης στην τραγωδία του "*Ιφιγένεια η εν Ταύροις*" υπογραμμίζει ότι

---

* Πρόκειται για την Αθηνά Καρέτσου, μαθήτρια (1957) της Δ΄ Δημοτικού Σχολείου Δομνίστας Ευρυτανίας, που την ώρα της αφηγήσεως για την υπό του Ηρακλέους αρπαγή της Άλκηστης από τα χέρια του Χάρου φώναξε: "*Ψέματα, κυρ.ε, δεν ανιστιώνονται οι πεθαμένοι*".

** Πρόκειται για τον μαθητή της Γ΄ τάξεως (1959) του Δημοτικού Σχολείου Καλεσμένου Ευρυτανίας Γιάννη Γαλλή, που κι αυτός, κατά την ώρα της αφηγήσεως του μύθου "*Ο Φρίξος και η Έλλη*", φώναξε: "*Ψέματα, κυρ.ε, δεν πετάνε τα κριάρια*".

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ανθρωποκτόνοι είναι οι κάτοικοι της Ταυρίδας, άνθρωποι αιμοβόροι, που ζητουν να φορτώσουν την αιμοβορία τους στους θεούς, εν προκειμένω στην Αρτεμι. Ας ακούσουμε καλύτερα τον Ευριπίδη: "*Ουκ εσθ' όπως έτεκεν αν η Διός δάμαρ Λητώ τοσαύτην αμαθίαν*", δηλαδή είναι αδύνατον να γέννησε η σύζυγος του Διός Λητώ τόσο ανόητο πλάσμα, την Αρτεμι, η οποία "*ήδεται βροτοκτόνοις θυσίαις*", να ευχαριστιέται δηλαδή με ανθρωποθυσίες. Και προχωρεί ο Ευριπίδης: "*Εγώ μεν ουν τα Ταντάλου τε θεοίσιν εστιάματα άπιστα κρίνω παιδός ησθήναι βορά, τους δ' ενθαδ' αυτούς όντας ανθρωποκτόνους εις την θεόν το φαύλον αναφέρειν δοκώ*". Δηλαδή, εγώ θεωρώ ότι το γεύμα που παρέθεσε ο Τάνταλος στους θεούς είναι απίστευτον, ότι τάχα ευχαριστήθηκαν (οι Θεοί) τρώγοντας τις σάρκες του παιδιού του. Πιστεύω πως οι ντόπιοι, επειδή είναι οι ίδιοι ανθρωποκτόνοι, αποδίδουν το κακό στη θεά, την Αρτεμι. Και καταλήγει ο Ευριπίδης: "*Ουδένα γαρ οίμαι δαιμόνων είναι κακόν*". "*Γιατί πιστεύω ότι κανένας απ' τους θεούς δεν είναι κακός*". Διά στόματος της Αρτέμιδος, χωρίς να μιλήσει ευθέως κατά των Αθηναιων, που ήθελαν τους θεούς τους να έχουν ανθρώπινες κακίες, ο Ευριπίδης κλόνιζε τα θεμέλια της κρατούσης πίστεως.

Α΄. Ο Ζευς τιμωρός, σωτήρ και δημιουργός...

Ο νεφεληγερέτης, ο πατήρ ανδρών τε θεών τε, ο κυρίαρχος του Ολύμπου, ο παντοκράτορας Δίας ήταν τιμωρός, σωτήρας και δημιουργός. Κατέστρεψε το αμαρτωλό γένος των ανθρώπων. Κι αυτό το δράμα της καταστροφής των πλείστων μερών της Ελλάδος έχει ως σκηνικό την περί τον Παρνασσό χώρα. Ο Απολλόδωρος γράφει σχετικώς: "*Ζευς δε πολύν υετόν απ' ουρανού χέας τα πλείστα μέρη της Ελλάδος κατέκλυσεν, ώστε διαφθαρήναι πάντας ανθρώπους...*". Πριν αρχίσει όμως ο κατακλυσμός, ο Προμηθέας συμβουλεύει το Δευκαλίωνα να κατασκευάσει λάρνακα. Σ' αυτήν, αφού έβαλε τα αναγκαία, "*μετά Πύρρας (της γυναίκας του) εισέβη*". Επί εννέα ημέρες και εννέα νύχτες "*Δευκαλίων εν τη λάρνακι δια θαλάσσης φερόμενος... τω Παρνασσώ προσίσχει*". Μόλις δε σταμάτησε ο κατακλυσμός, "*των όμβρων παύλαν λαβόντων, εκβάς θύει Διί φυξιώ*", στο Δία τον προστάτη των φυγάδων. Ο Ζευς δεν μένει ασυγκίνητος! ..."*πέμψας Ερμήν προς Δευκαλίωνα επέτρεψε αιρείσθαι ό,τι αν βούλεται*". Κι ο Δευκαλίων νιώθοντας την ερημιά γύρω του και τη μοναξιά μέσα του "*αιρείται ανθρώπους αυτώ γενέσθαι*". Και η επιθυμία του εκπληρώνεται. "*Και Διός ειπόντος υπέρ κεφαλής έβαλλεν αίρων λίθους, και ους μεν έβαλε Δευκαλίων, άνδρες εγένοντο, ους δε Πύρρα, γυναίκες. Όθεν και λαοί...ωνομάσθησαν από του λάας ο λίθος*".

Την οικογένεια του Δευκαλίωνα, που εγκαταστάθηκε στον Κύνο, επίνειο του Οπούντος, ο Ζευς δεν την άφησε απροστάτευτη. Φρόντισε, ώστε τα παιδιά τους να έχουν δικό του αίμα..."*Γίνονται δε εκ Πύρρας Δευκαλίωνι παίδες Έλλην μεν πρώτος, ον εκ Διός γεγεννήσθαι...*". Ο γενάρχης, λοιπόν, των Ελλήνων είναι γόνος του Δία. Αλλά και την κόρη του Πρωτογένεια δεν την περιφρόνησε... Αυτήν παντρεύτηκε ο Λοκρός, επώνυμος και συνοικιστής των Λοκρών, αλλά και πάλι με τη "συνδρομή" του Διός γεννήθηκε ο Οπούς, ιδρυτής του Οπούντος. Ο Λοκρός, λοιπόν, τύποις είναι ο πατέρας του Οπούντος. Πραγματικός του πατέρας είναι ο Ζευς.

Η δημιουργική δραστηριότητα του Διός συνεχίστηκε, παρά το γεγονός ότι η σύζυγος του ζηλότυπη Ήρα δεν τον αφήνει ήσυχο. Ο άντρας της, σαν παντοδύναμος που είναι, βρίσκει τρόπους να "πλησιάσει" τις εκλεκτές της καρδιάς του.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Μεταμορφώθηκε, λοιπόν, σε περιστερά και "*κατέκτησε*" τη Φθία, τη σύζυγο του βασιλιά των Θευσαλών Αμύντορα, απ' την οποία γεννήθηκε ο Αχαιός. Επομένως οι απόγονοι του Δευκαλίωνα, οι Αχαίοι, συνδέονται με τον κυρίαρχο των Θεών, το Δία, και με τη Φθία, στην οποία οφείλει το όνομά της η ομηρική ερίβωλος Φθίη. Όσο για τον Ίωνα, το γενάρχη των Ιώνων, "*φρόντισε*" για τη γέννησή του ο αντάξιος γιος του Διός, ο Απόλλων. Και οι Ίωνες, λοιπόν, έλκουν την καταγωγή από θείο γένος!

Αλίμονο σ' όποιον αντιστεκόταν στην ερωτική επιθυμία του Διός. Ήταν ικανός να εκδικείται. Ο Απολλόδωρος αναφέρει ότι τα δύο αδέρφια, ο Ζευς και ο Ποσειδώνας, μάλωσαν μεταξύ τους ποιος θα νυμφευθεί την Θέτιν.

Η Θέτις αρνήθηκε τον έρωτα με τον Δία. "*Θέτιν μη βουληθήναι Διί συνελθειν ως υπό Ήρας τραφείσαν, Δία δε οργισθέντα θνητώ θέλειν αυτήν συνοικήσαι*". Την υποχρέωσε δηλαδή ο Ζευς, αν και ήταν θεά, να παντρευτεί θνητόν. Από την ένωση της θεάς Θέτιδος και του θείας καταγωγής Πηλέως γεννήθηκε ο Αχιλλέας, ο ωραιότερος, ο γενναιότερος, ο νεότερος και ο ενδοξότερος από τους ήρωες του Ομήρου.

Κλείνοντας αυτό το κεφάλαιο, σημειώνουμε πως, σύμφωνα με όσα μας έχουν παραδοθεί, ο Ζευς αγάπησε οχτώ θεές και δεκαπέντε θνητές!

Β΄. Ο θεός του φωτός, της μουσικής και των γραμμάτων...

Ο Απόλλων, του οποίου τη γέννηση ματαίως προυπάθησε η Ήρα να εμποδίσει με τον φρικτό Πύθωνα, σε ηλικία μόλις τεσσάρων ημερών όρμησε από την κορυφή του Ολύμπου για το ταξίδι που θα τον έφερνε στον Παρνασσό. Εκεί αντιμετωπίζει τον φοβερό Πύθωνα, διώκτη της μητέρας του Λητούς και ολέθριο εχθρό των ανθρώπων. Εναντίον του απαίσιου θνητού δράκοντα ρίχνει ένα ακατανίκητο βέλος. Φοβερούς πόνους αισθάνεται, κουλουριάζεται και οι κουλούρες του ξεριζώνουν δέντρα ολόγυρα· λίγο πριν ξεψυχήσει μέσα σε άγρια μουγκρητά, ο Απόλλων του φωνάζει: "*Αυτού τώρα, πάνω στο χώμα και κάτω απ' την πυρά του ήλιου, σάπιζε (πυθου), για να μην κάνεις κακό στους ανθρώπους, που θ' ανεβαίνουν να μου προσφέρουν θυσίες και να μου γυρεύουν χρησμό*". Από τότε ο τόπος, όπου σάπισε το φίδι, ονομάσθηκε Πυθώ και ο Απόλλωνας Πύθιος.

Η Οίτη δεν ήταν μόνο το πεδίο εθνικής δράσεως του πρώτου και μεγαλύτερου ημίθεου της ελληνικής φυλής, ο γολγοθάς και αργότερα ο τόπος λατρείας του Ηρακλή ούτε μόνο το λίκνον και συγχρόνως το ορμητήριο των Δωριέων. Υπήρξε και τόπος δημιουργικής δραστηριότητας του κατεξοχήν δωρικού θεού Απόλλωνος "υπέρ της Δρυόπης", της μοναχοκόρης του βασιλέως των Δρυόπων.

Μια μέρα που η βασιλοπούλα Δρυόπη βουκούσε τα πρόβατα του πατέρα της στις χλοερές πλαγιές της νότιας Οίτης (σημερινή περιοχή Παύλιανης, Άνω Κάνιανης, Καστελλίων) βρέθηκε ανάμεσα στις Αμαδρυάδες νύμφες να παίζουν. Αυτές την δέχτηκαν στη συντροφιά τους και την έμαθαν να ψάλλει και να χορεύει. Ο Απόλλων την είδε εν μέσω των νυμφών να χορεύει και να τραγουδάει και την ερωτεύτηκε. Πώς όμως να την πλησιάσει; Υπήρχε κίνδυνος να συναντήσει την αντίδραση της συντροφιάς!... Δεν άργησε να μεταμορφωθεί σε χελώνα, με την οποία ήθελαν πολύ οι Αμαδρυάδες νύμφες να παίζουν. Αυτές την δέχτηκαν στη συντροφιά τους και την έμαθαν να ψάλλει ύμνους και να χορεύει. Μόλις όμως την κράτησε και η Δρυόπη στα γόνατά της, ο Απόλλων (χελώνα) μεταμορφώθηκε σε φίδι! Οι νύμφες τρόμαξαν και έτρεξαν να κρυφτούν στο δάσος, ενώ ο Απόλλων βρήκε την ευκαιρία να κάμει τη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

βασιλοπούλα ερωμένη του.

Λίγο αργότερα η Δρυόπη παντρεύτηκε κατά κόσμιον τον Ανδραίμονα, γιο του αρχηγού των Αιτωλών. Όμως ο γιος τους Άμφισσος, που γεννήθηκε... λίγο πρόωρα, ήταν παιδί του Απόλλωνα. Ο Αμφισσος, επώνυμος ήρωας της Άμφισσας, όταν μεγάλωσε και απόκτησε σωματική δύναμη, έκτισε την πόλη Οίτη, της οποίας ήταν άρχοντας, οικοδόμησε ναό αφιερωμένον στον Απόλλωνα και καθιέρωσε αγώνες στους οποίους απαγορευόταν να επιδεικνύονται γυναίκες.

Σύμφωνα με την παράδοση οι Αμαδρυάδες βρήκαν τη Δρυόπη στο ναό του Απόλλωνος και τη μεταμόρφωσαν σε νύμφη. Κι ο γιος της ο Αμφισσος από ευγνωμοσύνη αφιέρωσε ένα ναό προς τιμήν των Αμαδρυάδων.

Μια πηγή αναφέρει οχτώ ερωμένες του Απόλλωνα, μια άλλη δεκαπέντε. Ανάμεσα σ' αυτές ήταν και η νύμφη Κωρυκία, απ' την οποία γεννήθηκε ο Λύκωρος, ιδρυτής της ομώνυμης πόλης, της Λυκώρειας. Οι συναντήσεις Απόλλωνα και Κωρυκίας γίνονταν στην σπηλιά της σημερινής Παλιοβούνας. Από τον Λύκωρο ή Λυκωρέα η πόλη ονομάσθηκε Λυκώρεια, το *"άντρον δε ονομασθήναι το Κωρύκιον από της νύμφης"*.

Γ΄. Ο Ηρακλής στη Φθία

Θα κλείσουμε την σημερινή μας εισήγηση με αναφορά στον μεγαλύτερο ήρωα της ελληνικής μυθολογίας, τον Ηρακλή. Πριν όμως μιλήσουμε γι' αυτόν, θα σημειώσουμε ότι οι ήρωες ήταν ανθρωπόμορφοι, όπως και οι θεοί, αλλά και θνητοί. Ξεπερνούσαν όμως κατά πολύ τους ανθρώπους στη φυσική δύναμη και, όπως οι θεοί έτσι και αυτοί, μοιράζονται με τους ανθρώπους τις χαρές, τις πίκρες της ζωής κι έχουν τα ίδια με εκείνους πάθη και ελαττώματα, έρωτες και μίση, ζήλιες και φιλοτιμίες.

Σύγκορμιο ρίγος αισθάνεται ο ορειβάτης της Οίτης, στα άγρια φαράγγια της οποίας αντήχησαν τα βογγητά του Ηρακλή, όταν με φρικτούς πόνους ανέβαινε προς τον γολγοθά του και κατακόρυφα τερμάτιζε την επίγεια ζωή του!

Ο Ηρακλής, παιδί του Δία και της Αλκμήνης, υπήρξε ο πιο δυνατός και ο πιο γενναίος ανάμεσα στους θνητούς. Έγινε ευεργέτης και λυτρωτής των ανθρώπων από τα δεινά. Αφού γλίτωσε απ' τα φίδια που του έστειλε η Ήρα, για να τον εξοντώσει μωρό στην κούνια, προέκοπτε όχι *"εν σοφία"* αλλά *"εν δυνάμει"*. Μετά την εκτέλεση των δώδεκα άθλων βρέθηκε στην Καλυδώνα της Αιτωλίας, όπου νυμφεύθηκε την Δηιάνειρα, κόρη του βασιλιά Φινέα. Άθελά του όμως έγινε φονιάς του νεαρού Ευνόμου και σύμφωνα με τον νόμο *"Ηρακλής την φυγήν υπομένειν ήθελε και διέγνω προς Κήυκα εις Τραχίνα απιέναι"*. Αποφάσισε δηλαδή να αυτοεξορισθεί, παρ' ότι "ο πατήρ του παίδος, ακουσίως γεγεννημένου του συμβεβηκότος, συνεγνωμόνει". Βαδίζοντας για την Τραχίνα της Φθίας και *"άγων Δηιάνειραν, επί ποταμόν Εύηνον ήκεν"*. Εκεί καθόταν *"Νέσσος ο Κένταυρος (και) τους παριόντας διεπόρθμευε μισθού, λέγων παρά θεών την πορθμείαν ειληφέναι δια δικαιοσύνην"*. Ο Ηρακλής του ανάθεσε να βοηθήσει τη γυναίκα του να διαβεί το ποτάμι*. Ο Νέσσος όμως, καθώς την περνούσε απέναντι, *"επεχείρει αυτήν βιάζεσθαι"*. Η Δηιάνειρα έβαλε τις φωνές. Ο Ηρακλής κατάλαβε το λόγο της κραυγής και, μόλις βγήκε ο Νέσσος, τον ετόξευσε στην καρδιά. Λίγα λεπτά πριν ξεψυχήσει, ψιθύρισε στην Δηιάνειρα ένα μυστικό: Αν

* Ας θυμηθούμε τα *"χαρέλια"* (πορθμεία) στα ποτάμια της Ευρυτανίας και τους περαπάρηδες που τα χειρίζονταν...

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

θέλει να της είναι ο Ηρακλής αφοσιωμένος και να μην την αφήσει ποτέ για χάρη άλλης γυναίκας, "*ει θέλει φίλτρον προς Ηρακλέα έχειν*", να ανακατέψει "*τον τε γόνον ον αφήκε καταγής και το ρυέν εκ του τραύματος της ακίδος αίμα συμμίξαι. Η δε ποιήσασα τούτο εφύλαττε παρ' εαυτή*". Η ζηλότυπη και ολιγόμυαλη Δηιάνειρα - παρά την ταραχή της - απομνημόνευσε την συνταγή του Νέσσου "*σαν ανεξίτηλη γραφή χάλκινης πλάκας*" και, αφού ακολούθησε τον άντρα της, χωρίς να του ανακοινώσει τίποτα από το μυστικό της, έφταυε στην Τραχίνα. Εδώ φιλοξενήθηκαν από τον Κύηκα και έζησαν ήσυχη οικογενειακή ζωή. Απόκτησαν τα δύο από τα τρία τους παιδιά, τον Γληνέα και τον Οδίτη. Ο Ύλλος είχε γεννηθεί, όταν ζούσαν ακόμα στην Καλυδώνα.

Στον κύκλο της ευεργετικής δραστηριότητας του Ηρακλή υπέρ των κατοίκων της Φθίας και των Ελλήνων γενικότερα θα πρέπει να αναφέρουμε και το επεισόδιο με τους Κέρκωπες, που ήταν κλέφτες και λήστευαν όσους πέρναγαν από τις Θερμοπύλες. Ο Ηρακλής φαίνεται πως ήταν τακτικός επισκέπτης των θερμών λουτρών, αφού για χατίρι του ο Ήφαιστος, κατά παράκληση της Αθηνάς, δημιούργησε τις πηγές αυτές, για να λούζεται και να ανανεώνει τις δυνάμεις του από τους σωματικούς κόπους και άθλους του. "*Ηρακλεί πολλά καμόντι περί Θερμοπύλας, Αθήνη θερμά λουτρά αναδέδωκεν*". Υπήρχε μάλιστα και βωμός προς τιμήν του Ηρακλέους. "*Έστι δε εν τη εσόδω ταύτη θερμά λουτρά... και βωμός ίδρυται Ηρακλέος επ' αυτοίσι*", κατά τον Ηρόδοτο.

Μια ημέρα, λοιπόν, ο Ηρακλής κουρασμένος αποκοιμήθηκε κοντά στο δρόμο προς Αλπηνούς, εκεί που σήμερα υπάρχει ο Μελαμπύγου Ηρακλέους λίθος, δύο χιλιόμετρα ανατολικώς του Κολωνού. Οι Κέρκωπες αποπειράθηκαν να του κλέψουν τα όπλα. Ο Ηρακλής όμως ξύπνησε, τους έπιασε, τους έδεσε στις άκρες του ροπάλου του κατήφορο κεφάλι, τους έκοψε στον ώμο του και τράβηξε για την Τραχίνα. Η δύσκολη όμως θέση των απατεώνων δεν τους εμπόδιζε να διασκεδάζουν, βλέποντας μελάμπυγον τον Ηρακλή. Τα γέλια τους τα άκουσε, στάθηκε και τους ρώτησε γιατί γελούν. Αυτοί ψύχραιμα απάντησαν, και ο Ηρακλής τόσο διασκέδασε μαζί τους, ώστε να τους αφήσει ελεύθερους, αφού φυσικά υποσχέθηκαν ότι στο μέλλον θα είναι... νομοταγείς και φιλήσυχοι άνθρωποι...

Η ήσυχη όμως οικογενειακή ζωή δεν τον ενθουσίαζε. Ένας παλιός λογαριασμός με τον βασιλιά της Οιχαλίας στην Εύβοια τον κάνει να κατέβει γεμάτος ορμή και εκδικητική μανία. Η σύγκρουση ήταν μοιραία για τον βασιλιά Εύρυτο και την οικογενεία του. Κυριεύει την Οιχαλία και αιχμαλωτίζει την κόρη του Ευρύτου, την όμορφη Ιόλη. Επιστρέφοντας φτάνει στο δυτικότατο ακρωτήριο της Εύβοιας, στο Κήναιο, όπου ιδρύει βωμό και ετοιμάζεται να προσφέρει θυσία στον Κήναιο Δία. Από εκεί στέλνει στην Τραχίνα τον κήρυκά του, τον Λίχα, για να του φέρει έναν καθαρό χιτώνα, απαραίτητο για την θυσία. Δυστυχώς, ο Λίχας, φτάνοντας στην Τραχίνα, είπε στην Δηιάνειρα για το λάφυρο του Ηρακλή, την όμορφη Ιόλη. Και τότε στην στιγμή τα λογικά της σκοτίστηκαν και η ζήλια κυριάρχησε στην ψυχή της. Ευτυχώς όμως γι' αυτήν, που διέθετε το κατάλληλο φάρμακο! Θυμήθηκε την "*συνταγή*" του Νέσσου, βρήκε το μίγμα, άλειψε κρυφά στο δωμάτιό της τον χιτώνα, έπειτα τον δίπλωσε και, χωρίς να τον δει ο ήλιος, τον έβαλε στο κουτί και τον παρέδωσε στο Λίχα. Ήταν τώρα σίγουρη ότι ο Ηρακλής θα γύριζε κοντά της, περιφρονώντας την αντίζηλο της Ιόλη.

Όταν ο Λίχας μετέφερε τον θανατηφόρο χιτώνα, ο Ηρακλής τον φόρεσε και άρχισε την τελετή της θυσίας με ευθυμία, χαρούμενος για την ωραία του στολή. Την ώρα που ιηκώθηκε φλόγα γεμάτη από το αίμα των καιόμενων ζώων, ιδρώτας

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

περιέλουσε το δέρμα του και ο χιτώνας προσκολλήθηκε στα πλευρά του, σ' όλο του το σώμα, σα να τον κόλλησε εφαρμοστά ένας τεχνίτης. Το δηλητήριο μπήκε στις σάρκες του και τις έκαμε να σαπίζουν και να πέφτουν. Πάνω στην παραφορά του άρπαξε από το πόδι το Λίχα και τον πέταξε πάνω στον βράχο, που χτυπά ολόγυρα η θάλασσα. Ο Λίχας διαλύθηκε, το κεφάλι του έσπασε και χύθηκε από τα μαλλιά του το λευκό του μυαλό με αίμα ανακατωμένο*! Ο άμοιρος Λίχας, θύμα της φλυαρίας του, έδωκε από τότε το όνομά του στο βορειότερο χωριό της Εύβοιας, την σημερινή Λιχάδα, και στα νησάκια, τις Λιχάδες νήσους (Λιχαδονήσια).

Η τραγωδία του Ηρακλή συνεχίστηκε: "*Έπεφτε κάτω με σπασμούς και τιναζόταν στον αέρα, φωνάζοντας δυνατά και μουγκρίζοντας με βογγητά*". Ο γιος του Ύλλος τον μετέφερε στην Τραχίνα, σύμφωνα με την επιθυμία του πατέρα του. Εδώ (στην Τραχίνα) η τραγωδία της οικογένειας του Ηρακλή φτάνει στο αποκορύφωμά της. Η Δηιάνειρα, όταν έμαθε τι κακό έκανε στον άνδρα της, μπαίνει στου Ηρακλή τον θάλαμο. Έστρωσε με σκέπασμα τη συζυγική κλίνη και μόλις τελείωσε το στρώσιμο πήδησε στη μέση του κρεβατιού και τότε «*δακρύων ρήξασα θερμά νάματα έλεξεν: "Συζυγικό μου κρεβάτι και νυφικό δωμάτιο, σας αποχαιρετώ για πάντα. Δε θα με ξαναδείτε πια ποτέ εδώ για να πλαγιάσω"*», κι έμπηξε το δίκοπο ξίφος κάτω από το συκώτι και το διάφραγμα.

Ο πονεμένος Ηρακλής μεταφέρεται από τον Ύλλο στην ψηλότερη κορυφή του Οίτης, "*Ζηνός υψίστου πάγον*". Ξεριζώνει ο ίδιος βαθύρριζες βελανιδιές και πολλές αγριελιές, σχηματίζει σωρό και ανεβαίνει επάνω. Οι συνοδοί του αρνούνται να ανάψουν φωτιά, ώσπου ο Φιλοκτήτης, που περνούσε από 'κει, αναζητώντας τα πρόβατά του, δέχτηκε να την ανάψει, αφού πήρε ως ανταμοιβή τα φαρμακερά βέλη του Ηρακλή.

Ενώ η φωτιά έκαιγε, "*ένα σύννεφο σκέπασε τον Ηρακλή και μέσα σε δυνατές βροντές, τον μετέφερε στον Όλυμπο*". Η αποστολή του στη γη είχε τερματιστεί. Νυμφευμένος πλέον την κόρη της Ήρας, την πάντα νέα κι όμορφη Ήβη, θα ζούσε στον Όλυμπο ανάμεσα στους αθανάτους θεούς και αιώνια στη μνήμη των θνητών ανθρώπων, που κατέστησαν τον "Ζηνός υψίστου πάγον" τόπο προσκυνήματος. Ο ναός του Ηρακλέους, στην Πυρά της Οίτης, είναι αψευδής μάρτυρας της λατρείας του ήρωα.

* Ο βασιλιάς Όθωνας και η βασίλισσα Αμαλία ανέβηκαν στην κορυφή της Οίτης, κατά την περιοδεία τους στην ανατολική τότε Φθιώτιδα. Είχε ακουσθεί ότι ο Λίχας εκσφενδονίστηκε στη θάλασσα και ρώτησε τον συνοδό του επαθμάρχη Χωροφυλακής, αν ήξερε από ποια κορυφή της Οίτης τον πέταξε ο Ηρακλής. Κι ο ενωμοτάρχης απάντησε: "*Μεγαλειότατε, εγώ τότε δεν υπηρετούσα εδώ και γι' αυτό δεν ξέρω...*".

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Ο Ηρακλής εκσφενδονίζων τον Λίχαν.

Βιβλιογραφία

1. Απολλοδώρου, **Μυθική Βιβλιοθήκη, Α΄, Β΄, Γ΄.**
2. Βορτσέλα Ιωάννου, **Φθιώτις η προς Νότον της Όθρυος (1907)**
3. Βυζανίου Στεφ., **Λεξικόν (εν τη λέξει Οίτη)**
4. Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., **Ελληνική Μυθολογία (τ. 1 - 5)**
5. Ευριπίδου, **Ιφιγένεια η εν Ταύροις (Ο.Ε.Δ.Β.)**
6. Ησιόδου, **Θεογονία**
7. Μαρινάτου Στ., **Σουμερικός & Βαβυλωνιακός Πολιτισμός (1949)**
8. Ομήρου, **Ιλιάς (Β, Ι, Π, Ψ)**
9. Παπαναγιώτου, Τριαντ., **Ιστορία & Μνημεία Φθιώτιδος (Μέρος Α΄: Μυθική Φθιώτις, σελ. 21 - 47) 1971**
10. Του ιδίου, **Ξενάγησις εις την Φθιώτιδα (Εισαγωγη) 1971**
11. Παυσανίου, **Φωκικά (μετ. & σχόλια Ν. Παπαχατζή)**
12. Richpen Jan, **Ελληνική Μυθολογία, τ. Α΄**
13. Σοφοκλέους, **Τραχίνιαι (μετ. Δ. Ρηγοπούλου)**
14. Στράβωνος, **Γεωγραφικά, Θ΄**

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ
Μαρία - Φωτεινή Παπακωνσταντίνου
αρχαιολόγος
ΙΔ΄ Εφορεία Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων

ΘΕΜΑ

ΕΧΙΝΟΣ : Ιστορικό περίγραμμα, μνημειακή τοπογραφία και αρχαιολογικά ευρήματα μιας αρχαίας θεσσαλικής πόλης στον Αχινό Φθιώτιδος

Τα 25 χρόνια ανασκαφικής δραστηριότητος της ΙΔ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων στο νομό Φθιώτιδος έχουν συμβάλει αποφασιστικά στη διερεύνηση της ιστορίας και του πολιτισμού ο οποίος αναπτύχθηκε στην περιοχή από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι την ύστερη αρχαιότητα[1]. Επιστέγασμα της πολύχρονης αυτής ενασχόλησης αποτελεί η ίδρυση του Αρχαιολογικού Μουσείου Λαμίας[2], όπου εκτίθενται τα σημαντικότερα ευρήματα των ανασκαφών, μέσα από τα οποία μπορεί κανείς να παρακολουθήσει την αλληλουχία των αρχαίων πολιτισμικών φάσεων στο νομό.

Ένας από τους συστηματικότερα ερευνημένους χώρους, ο οποίος έχει αποδώσει πληθώρα κινητών και ακινήτων αρχαιολογικών ευρημάτων όλων των κατηγοριών, πολλά από τα οποία είναι μοναδικά στο είδος τους, είναι ο Αχινός.

Ο σημερινός Αχινός είναι κτισμένος πάνω στα ερείπια του αρχαίου Εχίνου ή Εχινούντος[3]. Η προνομιακή θέση του[4] σε ένα ύψωμα στους πρόποδες της Όθρυος (φωτ. 1), σε μικρή απόσταση από τις βόρειες ακτές του Μαλιακού κόλπου, με πανοραμική θέα στη θάλασσα και την πεδιάδα, το εύφορο έδαφος, τα άφθονα νερά, η βλάστηση και το καλό κλίμα του, εξυμνούνται από τους αρχαίους συγγραφείς[5] και από τους νεότερους μελετητές[6], συνέβαλαν δε αποφασιστικά στη συνεχή κατοίκησή του από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι σήμερα.

Αχινός. Ο λόφος της Ακρόπολης από τα νότια. (φωτ.1)

1. Για τα αποτελέσματα των ανασκαφών της ΙΔ΄ Εφορείας Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτητων βλ. στους αντίστοιχους τόμους του Αρχαιολογικού Δελτίου από το 1973 κ.ε.
2. Μ. - Φ. Παπακωνσταντίνου, Το Κάστρο της Λαμίας. Αρχαιολογικός Οδηγός. ΥΠΠΟ - ΤΑΠΑ, Αθήνα 1994, σ. 28 κ.ε.
3. Το όνομα προέρχεται από τον ιδρυτη της πόλης Εχίονα ή Εχίνο, καταγόμενο από το γένος των Σπαρτών, Δημοσθένης, Κατά Φιλίππου, Δ΄ 34. Παυσανίας IX, 5, 3.
4. Στράβων, Γεωγραφικά 9.5.13. Σκύλαξ, Περίπλους, 62.
5. Πολυβιος IX, 41.
6. Yves Bequignon, La vallee du Spercheios des origines au IV siecle, Paris 1937, 299 κ. ε.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Οι αρχαιότερες γραπτές μαρτυρίες για την πόλη ανάγονται στον 5ο αι. π.Χ.: ο Δημήτριος ο Καλλατιανός μας πληροφορεί ότι μεγάλο μέρος του οικισμού καταστράφηκε από το σεισμό του 427 π.Χ.,[7] ενώ ο Αριστοφάνης, στην κωμωδία του Λυσιστράτη[8], ειρωνεύεται τη συμφωνία με την οποία οι Σπαρτιάτες παραχώρησαν στους Αθηναίους, μεταξύ άλλων, και την ακρόπολη του Εχινούντος.

Κατά το Δημοσθένη[9] ο Εχίνος ιδρύθηκε από τους Θηβαίους την περίοδο της θηβαϊκής ηγεμονίας, στην πραγματικότητα όμως τότε θα πρέπει να επεκτάθηκε ο οικισμός ο οποίος υπήρχε από τον 5ο αι. π.Χ. Ενδεικτική για τη σημασία της πόλης στη διάρκεια του 4ου αι. π.Χ. είναι η ισότιμη συμμετοχή της στο αμφικτυονικό συνέδριο των Δελφών με δύο ιερομνήμονες. Το 346 π.Χ., κατά την αρχοντία του Δαμοξένου, ο Εχίνος ήταν το αντικείμενο τιμητικού ψηφίσματος, με το οποίο η πόλη των Δελφών παραχώρησε στους Εχιναίους μια σειρά προνομίων, ενώ το 336-330 π.Χ. οι κάτοικοι κατείχαν στους Δελφούς σπίτια[10]. Όταν ο Φίλιππος επενέβη στα πράγματα της νοτίου Ελλάδος, αναγνωρίζοντας τη στρατηγική σημασία της πόλης, την απέσπασε από τους Αχαιούς Φθιώτες και την παραχώρησε στους Μαλιείς, ώστε να διευκολύνει τη διέλευσή του από τις Θερμοπύλες[11].

Τον 3ο αι. π.Χ. εντάσσεται, όπως και όλη η νότιος Θεσσαλία, στο κοινό των Αιτωλών και περί τα μέσα του 2ου αι. π.Χ. καταλαμβάνεται από τους Ρωμαίους.

Στη βυζαντινή περίοδο ο Εχίνος είναι η τέταρτη κατά σειρά πόλη της επαρχίας της Θεσσαλίας και από τον 5ο αι. γίνεται έδρα Επισκόπου.

Κατά τη διάρκεια της φραγκοκρατίας αποτελεί φέουδο της Βαρωνίας του Ζητουνίου και αργότερα του δουκάτου των Αθηνών.

Στην τουρκοκρατία γίνεται τσιφλίκι τούρκου Πασά και τον 19ο αι. αγοράζεται από την οικογένεια Σκουμπουρδή που καταγόταν από την Ήπειρο και ονομάζεται Σκουμπουρδεΐκα.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ανασκαφών και των επιφανειακών ερευνών της ΙΔ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων[12], τα αρχαιότερα ίχνη κατοίκησης στην περιοχή του Αχινού ανάγονται στην Μέση εποχή του Χαλκού[13]. Κεραμική αυτής της εποχής έχει διαπιστωθεί σε σπήλαια γύρω από το χωριό[14], στο λόφο της ακρόπολης[15] και στις διαταραγμένες επιχώσεις οικοδομημάτων

7. Στράβων, ό.π., 1.3.20.
8. Αριστοφάνης, Λυσιστράτη, 1169.
9. Δημοσθένης, ό.π.
10. Emile Bourguet, BCH XXIII (1899), 486 κ.ε. Bequignon, ό.π.
11. Δημοσθένης, ό.π., Γ΄ 34.
12. βλ. σχετ. Χρονικά ΑΔ από το 1978 κ.ε. Για μια συνοπτική σύνθεση των αποτελεσμάτων των ανασκαφών στην περιοχή Αχινού μέχρι το 1990, βλ. Μ. - Φ. Παπακωνσταντίνου, Το νότιο και δυτικό τμήμα της Αχαΐας Φθιώτιδας από τους κλασικούς στους ρωμαϊκούς χρόνους, Θεσσαλία, Δεκαπέντε χρόνια αρχαιολογικής έρευνας 1975-1990. Αποτελέσματα και προοπτικές, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Λυών 1990 (1994), Β΄, 231 κ.ε.
13. R. Hope-Simpson - J.F. Lazenby, The Kingdom of Peleus and Achilles, Antiquity XXXIII (1959), 102 κ.ε. R. Hope-Simpson - O.T.P.K. Dickinson, A Gazetteer of Aegean Civilization in the Bronze Age I, 1979, 266. Κ. Συριόπουλος, Προϊστορία της Στερεάς Ελλάδος, 1968, 93, 110. Μ. - Φ. Παπακωνσταντίνου, Τεφρά μινύεια αγγεία από τον Αχινό, Αρχαιοφθιωτικά Β΄, Πρακτικά του Β΄ Συνεδρίου Αλμυριώτικων Σπουδών, Α, 1995 (1997), τ. β΄, 125 κ.ε.
14. Γ. Χουρμουζιάδης, ΑΔ 29 (1973-1974), Β, 514 κ.ε. (περιοχή Αχινού).
15. Hope Simpson - Dickinson, ό.π.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

μεταγενεστέρων χρονων που εχουν κατά καιρούς ανασκαφεί εντός των ορίων του σημερινού οικισμού[16]. Σημαντικό εύρημα μεσοελλαδικής περιόδου αποτελεί το χαρακτηριστικό για την εποχή σύνολο αμαυρόχρωμων και τεφρών μινύειων αγγείων (φωτ. 2) από καταστραμμένους τάφους, στο χαμηλό λόφο στα νοτιοδυτικά του λόφου της ακρόπολης[17].

Σύνολο τεφρών μινύειων αγγείων. (φωτ. 2)

Η ύπαρξη του οικισμού - ο οποίος δεν αναφέρεται από τον Όμηρο στον *''Νεών Κατάλογον''*[18] - κατά τη Μυκηναϊκή εποχή, δεν ήταν μέχρι πρόσφατα βεβαιωμένη[19]. Ορισμένοι μελετητές προσπάθησαν να τον ταυτίσουν με την ομηρική Αλόπη[20], με βάση ασαφή ή εσφαλμένα στοιχεία, όπως κάποια επιφανειακά όστρακα, και από τους θαλαμωτούς τάφους[21] των οποίων διακρίνονταν την εποχή εκείνη (δεκαετία του ΄50) μόνο τα ανοίγματα, η εκ των υστέρων όμως διερεύνησή τους απέδειξε ότι είναι ελληνιστικοί[22]. Το πρώτο ανασκαφικά τεκμηριωμένο εύρημα μυκηναϊκών χρόνων είναι ένας κιβωτιόσχημος τάφος[23] ο οποίος αποκαλύφθηκε με αφορμή τη διάνοιξη αρδευτικού χάνδακος και περιείχε ως κτερίσματα τρία πήλινα αγγεία ΥΕ ΙΙΒ περιόδου (φωτ. 3).

Σφαιρική πεπιεσμένη πρόχους ΥΕ ΙΙΒ περιόδου. (φωτ. 3)

Σε ότι αφορά τους ιστορικούς χρόνους, μέχρι το 1978 που άρχισε ο συστηματικός αρχαιολογικός έλεγχος, μοναδικό ορατό αρχαίο οικοδομικό κατάλοιπο ήταν το τείχος της ακρόπολης[24] και τμήματα της οχύρωσης της κάτω πόλης.

16. Μ. - Φ. Παπακωνστάντίνου, ΑΔ 43 (1988), Β, 213 (οικόπεδο Γ. Αλεξίου) και ΑΔ 48 (1993), Β, 214 κ.ε. (οικόπεδο Δημ. Κυρίτση).
17. Μ. - Φ. Παπακωνσταντίνου, ΑΔ 49 (1994), Β, 313 (οικόπεδο Μήτσου Πέτρου), Παπακωνσταντίνου, ό.π., υποσημ. 13.
18. Όμηρος, Ιλιάς Β, 684.
19. Ο Στράβων (ό.π. 9.5.10) συγκαταλέγει τον Εχίνο μεταξύ των φθιωτικών πόλεων οι οποίες ανήκαν στο βασίλειο του Αχιλλέως
20.R. Hope-Simpson - J. F. Lazenby, The Catalogue of Ships in Homer's Iliad, 130.
21.Hope-Simpson - Lazenby, όπ. Hope-Simpson - Dickinson, ό.π. Συριόπουλος, ό.π., 385
22. βλ. σχετικές εκθέσεις ανασκαφών στα Χρονικά του ΑΔ από 1980 κ.ε. Παπακωνσταντίνου, όπ., υποσημ. 12.
23.Φ. Δακορώνια ΑΔ 47 (1992), Β, 190 κ.ε. (αγρός Σουλιώτη). Φ. Δακορώνια, Μυκηναϊκά ευρήματα από την Αχαΐα Φθιώτιδα, Αρχαιοφθιωτικά Β΄, Πρακτικά του Β΄ Συνεδρίου Αλμυριώτικων Σπουδών, Α, 1995 (1997), τ. α΄, 209 κ. ε.
24. A. Philippson, RE V2, 1921. Fr. Stahlin, Das hellenische Thessalien, 1924, 186 κ.ε. Bequignon, ό. π. Παπακωνσταντίνου, ό.π., υποσημ. 12.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Τμήμα του οχυρωματικού περιβόλου της ακρόπολης. (φωτ. 4)

Τα τείχη είναι κατασκευασμένα κατά το ισόδομο ορθογώνιο σύστημα και χρονολογούνται στον 4ο αι. π.Χ. (φωτ. 4). Η ίδια η βάση του λόφου με τα ασβεστολιθικά πετρώματα θα πρέπει να χρησίμευσε ως λατομείο, όπως αποδεικνύουν τα ίχνη αρχαίας λατόμευσης που σώζονται στη νότια πλαγιά του. Η στρατηγική θέση της πόλης στην είσοδο του Μαλιακού κόλπου και η χρονολόγηση των τειχών συνηγορούν στην κατάταξή τους στην ομάδα των οχυρωματικών έργων τα οποία κατασκευάστηκαν την εποχή της θηβαϊκής ηγεμονίας από τον Επαμεινώνδα για τον έλεγχο των θαλασσίων περασμάτων.

Στο πέρασμα των αιώνων τα τείχη, όπως και τα υπόλοιπα οικοδομήματα, υπέστησαν καταστροφές, κυρίως από σεισμούς, κατά τον 5ο και 3ο π.Χ. [25], τον 3ο μ.Χ.[26] και 6ο μ.Χ. αιώνα[27]. Για το λόγο αυτό δέχτηκαν πολλές προσθήκες και επισκευές. Η σπουδαιότερη από αυτού του είδους τις επεμβάσεις πραγματοποιήθηκε στα χρόνια του Ιουστινιανού[28], όπως μας πληροφορεί ο ιστορικός Προκόπιος και επιβεβαιώνουν τα σωζόμενα τμήματα τοιχοδομίας αυτής της περιόδου από μικρές πέτρες, κεραμίδες και κουρασάνι. Η μεγαλύτερη όμως καταστροφή των τειχών προκλήθηκε στον αιώνα μας από τους ίδιους τους κατοίκους, οι οποίοι χρησιμοποίησαν τους καλοπελεκυμένους ογκολίθους τους ως οικοδομικό υλικό, όπως χαρακτηριστικά σημειώνουν ξένοι αρχαιολόγοι και ερευνητές[29].

Ο οχυρωματικός περίβολος της ακρόπολης επιστέφει τον ανατολικότερο από τους δύο λόφους. Τμήματά του, κυρίως ο ανατολικός πύργος, διατηρούνται μέχρι σήμερα σε καλή κατάσταση. Στα βόρεια σώζονται διάσπαρτοι ογκόλιθοι που μας βοηθούν να συμπληρώσουμε την κάτοψή του. Οι παλαιότεροι ερευνητές αναφέρουν επίσης ένα δεύτερο πύργο στα ΒΑ, πύλη στα Ν και γωνιώδεις προεξοχές, οι οποίες σήμερα διακρίνονται κάτω από την πλούσια βλάστηση.

Ο περίβολος της ακρόπολης συνδέεται με το τείχος της κάτω πόλης, το οποίο περιέβαλε μόνο το λόφο της ακρόπολης και όχι και τον δυτικό χαμηλότερο λόφο του νεκροταφείου, όπως είχε διατυπωθεί παλαιότερα[30]. Από τα αποκαλυφθέντα στις ανασκαφές τμήματα[31], και άλλα που σώζονται ορατά και έχουν χρησιμοποιηθεί ως τοίχοι παλαιών σπιτιών[32], μπορούμε κατά προσέγγιση να παρακολουθήσουμε την πορεία του ανατολικού σκέλους του. Οικοδομικά λείψανα τα οποία αποκαλύφθηκαν

25. Bequignon ό.π., 72-73.
26. M. - Ph. Papaconstantinou, A seismic destruction at Achinos, Archaeoseismology, BSA Fitch Laboratory Occasional Paper, 1996, 87 κ.ε.
27. Bequignon ό.π.
28. Lloyd W. Daly, Echinos and the Justinian's fortifications in Greece, AJA 46 (1942), 500 κ.ε.
29. ό.π. υποσημ. 6.
30. Stahlin, ό.π.
31. Μ.-Φ Παπακωνσταντίνου, ΑΔ 43 (1988), Β, 216 (οικόπεδο Β. Συναχέρη).
32. Β. Φιλιππάκη - Σ. Συμεώνογλου - Ν. Φαράκλας, ΑΔ 22 (1967), 246 (Αχινός).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

στο μέσον της πλαγιάς του λόφου της ακρόπολης έχουν ταυτισθεί με πύργο[33].

Εκτός από το τείχος, οι πολυάριθμοι τάφοι και τα θεμέλια αρχαίων οικοδομημάτων που έχουν έρθει στο φως, διαγράφουν με σαφήνεια την εικόνα του οικισμού και των νεκροταφείων του.

Η αποκάλυψη δημοσίων οικοδομημάτων στο μέσον της νότιας πλαγιάς του λόφου της ακρόπολης μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι εδώ θα πρέπει να βρισκόταν το κέντρο της πόλης από τους ελληνιστικούς μέχρι τους ρωμαϊκούς χρόνους και συγκεκριμένα από τα τέλη του 4ου π.Χ. μέχρι τον 3ο μ.Χ. αι.

Το ένα από αυτά ήταν μνημειώδες διώροφο οικοδόμημα του τέλους του 4ου αι. π.Χ.[34], το οποίο θα πρέπει να καταστράφηκε από το σεισμό του 3ου αι. π.Χ. Στους ρωμαϊκούς χρόνους έγιναν προσθήκες με χυτή τοιχοποιία και συνέχισε να χρησιμοποιείται μέχρι το 3ο αι. μ.Χ., όπως υποδηλώνουν τα κινητά ευρήματα που βρέθηκαν στις επιχώσεις του. Εξαιρετικής σημασίας εύρημα αποτελεί το αναθηματικό ανάγλυφο του τέλους 4ου - αρχών 3ου αι. π.Χ. (φωτ. 5) με παράσταση θυσίας ευχαριστίας μιας μητέρας προς τη θεά Άρτεμη Ειλείθυια για την καλή έκβαση του τοκετού της[35].

Μαρμάρινο αναθηματικό ανάγλυφο 4ος-3ος αι. π.Χ. (φωτ. 5)

Ηρώο ρωμαϊκών χρόνων. (φωτ. 6)

Λίγο νοτιότερα αποκαλύφθηκαν λείψανα ενός ακόμη δημοσίου οικοδομήματος ελληνιστικών χρόνων και ορθογώνιο βάθρο συντάγματος ή βωμού[36].

Σημαντικό εύρημα αποτελεί η αποκάλυψη ενός ηρώου ρωμαϊκών χρόνων (φωτ. 6) το οποίο ανεγέρθηκε προς τιμήν κάποιου σημαίνοντος προσώπου. Το κτίριο καταστράφηκε από σεισμό τον 3ο αι. μ.Χ. όταν κατέπεσε η ανωδομή του και καταπλάκωσε το άγαλμα, (φωτ. 7) το οποίο ήταν στημένο σε βάθρο μπροστά στην κρύπτη που χρησίμευε ως τάφος του νεκρού ήρωα[37].

Στην ίδια περιοχή, δηλ. στη νότια πλαγιά του λόφου

Μαρμάρινος ανδριάντας ρωμαϊκών χρόνων. (φωτ. 7)

33. Φ. Δακορώνια, ΑΔ 34 (1979), 185 (οικόπεδο Δ. Αλεξίου).
34. Φ. Δακορώνια, ΑΔ 35 (1980), Β, 238 κ.ε. (οικόπεδο Ι. Καρφή).
35. F. Dakoronia - L. Gounaropoulou, Artemiskult auf einem neuen Weihrelief aus Achinos bei Lamia, AM 107 (1992), 217 κ.ε.
36. ό.π., υποσημ. 16β.
37. ό.π. υποσημ. 26.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Λείψανα δημοσίου οικοδομήματος ελληνιστικών χρόνων. (φωτ. 8)

της ακρόπολης, βρέθηκαν λείψανα πολλών κατοικιών και άλλων οικοδομημάτων ελληνιστικών και ρωμαϊκών χρόνων (φωτ. 8).

Στο δυτικό άκρο του σημερινού χωριού, ήρθαν στο φως τα θεμέλια ενός μεγάλου επιμελημένου οικοδομήματος. Μετά την καταστροφή του επισκευάστηκε για να στεγάσει ένα εργαστήριο μεταλλουργού, όπως αποδεικνύεται από ένα μεγάλο λίθινο αγγείο στην άκρη ενός παταριού, γύρω από τον οποίο βρέθηκαν πολλές σκωρίες μετάλλου. Μέσα στη λίθινη αυτή λεκάνη βρέθηκε το κάτω μέρος μαρμάρινου αγαλματίου Ηρακλή[38].

Οι εκσκαφές θεμελίων για την ανέγερση οικοδομών στον δυτικό χαμηλό λόφο, αλλά και στο πεδινό τμήμα στα νότια της Π.Ε.Ο. Λαμίας - Βόλου, είχαν ως αποτέλεσμα την αποκάλυψη πολλών τμημάτων του νεκροταφείου του Εχίνου. Σύμφωνα με τα ευρήματα των ανασκαφών, η ταφική χρήση του χώρου ξεκινά από τον 5ο αι. π.Χ. και συνεχίζεται μέχρι τους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες. Τα πρωιμώτερα ευρήματα προέρχονται από κατεστραμμένους τάφους[39] στην είσοδο του χωριού και τεκμηριώνουν την αναφερόμενη στις πηγές ίδρυση της πόλης ήδη από τον 5ο αι. π.Χ. Οι πλειονότητα όμως των τάφων ανήκει στους ελληνιστικούς χρόνους και κυρίως στο 2ο και 1ο αι. π.Χ. εποχή, κατά την οποία η πόλη έφτασε στη μεγαλύτερη ακμή της.

Θαλαμωτός τάφος με κατεστραμμένη οροφή, ελληνιστικών χρόνων. (φωτ. 9)

Επικρατέστερος τύπος τάφου είναι ο κιβωτιόσχημος και ακολουθούν οι λαξευτοί θαλαμωτοί, οι κεραμοσκεπείς και οι απλοί λάκκοι λαξευμένοι στο έδαφος. Οι κιβωτιόσχημοι τάφοι παρουσιάζουν στην πλειονότητά τους περισσότερες από μια διαδοχικές χρήσεις, όπως συνάγεται από τα κτερίσματα, τα οποία κλιμακώνονται χρονολογικά από τον 3ο αι. π.Χ. μέχρι τον 1ο μ.Χ. αι.

Οι θαλαμωτοί τάφοι (φωτ. 9) βρίσκονται κατά κανόνα στη νότια πλαγιά αλλά και στην κορυφή του δυτικού λόφου. Είναι λαξευμένοι στο μαλακό ημίβραχο και έχουν κατεύθυνση Β-Ν. Αυτή καθοριζόταν πιθανόν από τη θέση της αρχαίας κεντρικής οδικής αρτηρίας, η οποία θα πρέπει να συνέπιπτε με τη σημερινή[40]. Στους θαλαμωτούς τάφους συντελούνταν ομαδικές ή διαδοχικές ταφές, οι είσοδοι

38. Π. Πάντος, ΑΔ 36 (1981), Β, 233 κ.ε. (οικόπεδο Απ. Καναβού).
39. Μ. - Φ. Παπακωνσταντίνου, ΑΔ 48 (1993), Β, 216 κ.ε. (οικόπεδο Αθ. Παπαλεξόπουλου).
40. Φ. Δακορώνια, Μακεδονικού τύπου τάφοι στην κοιλάδα του Σπερχειού. Τέταρτο Διεθνές Συμπόσιο "Αρχαία Μακεδονία" 1983, 147 κ.ε.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

τους δηλαδή ανοίγονταν κάθε φορά που συνέτρεχε λόγος προκειμένου να συντελεστεί μια νέα ταφή. Η χρήση τους κλιμακώνεται από τον 3ο αι. π.Χ. μέχρι τον 1 μ.Χ. αιώνα ή και αργότερα, κυρίως όμως χρησιμοποιήθηκαν τον 2ο αι. π.Χ.

Τα κτερίσματα ήταν στην πλειονότητά τους πήλινα και γυάλινα αγγεία, ειδώλια, μεταλλικά αντικείμενα και κοσμήματα.

Εμφανίζονται πολλά από τα γνωστά σχήματα αγγείων της ελληνιστικής κυρίως εποχής[41] , όπως μυροδοχεία, πινάκια[42] , λάγηνοι, λυχνάρια[43] (φωτ. 10), αμφορείς κ. ά.

Πήλινα λυχνάρια ελληνιστικών χρόνων. (φωτ. 10)

Αξιοσημείωτη είναι η παρουσία των ειδωλίων (φωτ. 11), τα οποία μαρτυρούν, τόσο με τον αυξημένο αριθμό τους, όσο και με την ποικιλία των μορφών τους και την ποιότητα της κατασκευή τους, τη λειτουργία ενός ιδιαίτερα σημαντικού εργαστηρίου κοροπλαστικής στην περιοχή. Εκτός από τις ανθρώπινες μορφές, κατά κανόνα γυναίκες, θεές ή θνητές, μεταξύ των ειδωλίων συγκαταλέγονται πτηνά και συμπλέγματα, όπως αυτό του Έρωτα πάνω σε δελφίνι. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της εύρεσης μεγάλου αριθμού ειδωλίων έξω από ένα κιβωτιόσχημο τάφο από κεραμίδες[44] (φωτ. 12), τα οποία αποδίδουν ένα μόνο τύπο και προέρχονται από την ίδια μήτρα. Είναι πολύ πιθανόν τα ειδώλια αυτά να αποτελούσαν τμήμα της αδιάθετης ακόμα παραγωγής ενός κοροπλάστη τα οποία, μετά τον αιφνίδιο προφανώς θάνατό του, τοποθετήθηκαν ως κτερίσματα στο τάφο του.

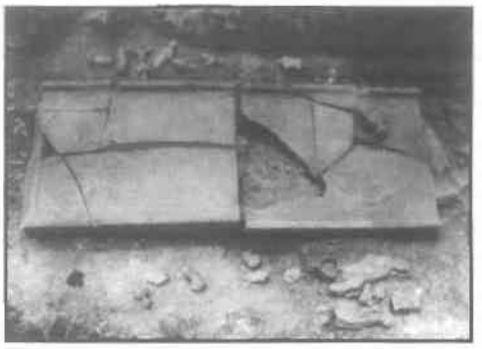

Πήλινο ειδώλιο γυναικείας μορφής, ελληνιστικών χρόνων. (φωτ. 11)

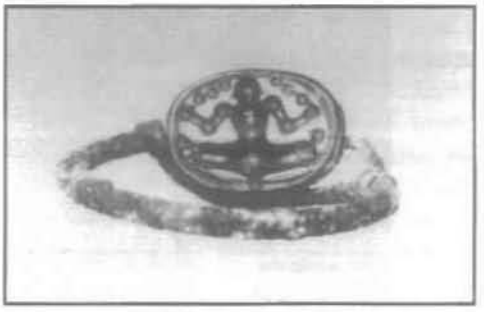
Αξιοσημείωτα είναι τα επίσης τα δείγματα μεταλλοτεχνίας και μικροτεχνίας. Σε λαξευτό θαλαμωτό τάφο βρέθηκαν δύο χάλκινια δαχτυλίδια - σφραγιδόλιθοι του 3ου αι. π.Χ. με ψήφους από κορναλίνη. Ο ένας φέρει εγχάραχτη παράσταση Ηρακλή με λεοντή και ρόπαλο και ο άλλος ανδρική μορφή

41. Π. Μπούγια, Σύνολα κεραμικών κτερισμάτων από το ελληνιστικό νεκροταφείο του Αχινού. ΣΤ΄ Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική (Πρακτικά υπό έκδοση).
42. Αικ. Σταμούδη, Πινάκια από τάφους του Αχινού, ΣΤ΄ Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική (Πρακτικά υπό έκδοση).
43. Μ.-Φ. Παπακωνσταντίνου, Τα Ελληνιστικά Λυχνάρια του Εχίνου. Ε΄ Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική, 2000, 333 κ.ε.
44. Μ. -Φ. Παπακωνσταντίνου, ΑΔ 44 (1989), Β, 167 κ.ε. (οικόπεδο Αθ. Κωνσταντίνου).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Καλυπτήριες κιβωτιόσχημου τάφου από κεραμίδες με ειδώλια - κτερίσματα, in situ. (φωτ. 12)

Δακτυλίδι - σφραγιδόλιθος 3ος αι. π.Χ. (φωτ. 13)

κατ' ενώπιον σε στάση οκλαδόν με τα δυο χέρια τεντωμένα προς τα πάνω[45] (φωτ. 13). Από το νεκροταφείο του Εχίνου προέρχονται επίσης αξιόλογα σύνολα χρυσών κοσμημάτων (φωτ. 14).

Μια άλλη κατηγορία ευρημάτων τα οποία αποτελούν μνημεία - μαρτυρίες για την ιστορία της πόλης και αποδεικνύουν τη σημασία της ως κέντρου πολιτιστικής και οικονομικής ανάπτυξης από τους κλασικούς μέχρι τους ρωμαϊκούς χρόνους, είναι οι επιγραφές. Από αυτές αναφέρουμε:

- Τις τέσσερις απελευθερωτικές επιγραφές του 2ου μ.Χ. αι. πάνω σε μια μαρμάρινη πλάκα - ορθοστάτη, στις οποίες αναγράφεται, μεταξύ άλλων, το όνομα ή τα ονόματα των απελευθερωμένων δούλων, το όνομα του απελευθερωτή τους και το ποσό που κατέβαλε ο καθένας για την απελευθέρωσή του[46] (φωτ. 15).

- Μια ενεπίγραφη επιτύμβια στήλη που είχε τοποθετηθεί σε β΄ χρήση ως καλυπτήρια τάφου μεταγενεστέρων χρόνων. Η στήλη φέρει αετωματική επίστεψη κάτω από την οποία αναγράφονται τα ονόματα των νεκρών και χρονολογείται στο α΄ μισό του 2ου αι. π.Χ., φαίνεται όμως πως ξαναχρησιμοποιήθηκε και αργότερα, ίσως κατά τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους[47].

- Μια τιμητική επιγραφή - βάθρο ανδριάντος του α΄ μισού του 2ου αι. π.Χ., με την οποία η πόλη των Εχιναίων τιμά τον ρωμαίο ναύαρχο Οκταβιανό για την εύνοιά του προς την πόλη[48].

- Και τέλος την αναθηματική επιγραφή των Εχιναίων στην Αθηνά Ιλιάδα, η οποία αποδεικνύει τη λατρεία της θεάς στην πόλη και την ύπαρξη ναού αφιερωμένου σ' αυτή[49].

---

45. P. Pantos, Zwei Skarabaen hellenistischer Zeit aus Echinos, Festschrift zur Nikolaus Himmelmann, 1989, 315 κ.ε.

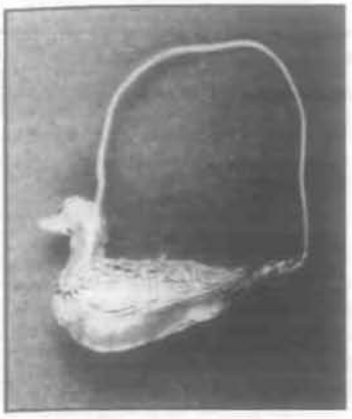
46. Λ. Γουναροπούλου, Τέσσερις καινουριες απελευθερωτικές επιγραφές από τον Αχινό Λαμίας, Αμητός, Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Μ. Ανδρόνικο, Θεσσαλονίκη 1987, 251 κ. ε. Μ. Η. Ζάχου - Κοντογιάννη, Παρατηρήσεις σε απελευθερωτικές επιγραφές του Εχίνου, Εγνατία Ι. ΕΕΦΣΑΠΘ 23 (1989), 209 κ. ε.

47. Μαρία Χάδου, Ο αρχαίος Εχίνος: Η ιστορία από τις επιγραφές, Αρχαιοφθιωτικά Β΄, Πρακτικά του Β΄ Συνεδρίου Αλμυριώτικων Σπουδών, Α, 1995 (1997), τ. α΄, 203 κ. ε.

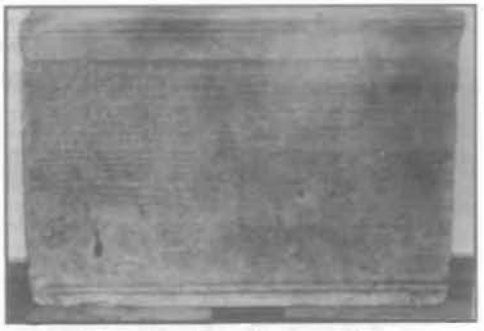
48. L. J. Bliquez, Gnaeus Octavius and the Echinaioi, Hesperia XLIV (1975), 431 κ.ε. Χάδου, ό.π., 205 κ. ε.

49. Π. Λαζαρίδης, ΑΔ 16 (1960), Β, 162 κ.ε. (Αχινός). Γουναροπούλου, ό.π.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Χρυσό ενώτιο - περιστέρι
ελληνιστικών χρόνων
(φωτ. 14)

Μαρμάρινη ενεπίγραφη πλάκα
α΄ μισό 2ου αι. μ.Χ.
(φωτ. 15)

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΔ.....	Αρχαιολογικόν Δελτίον
AM.....	Mitteilungen des Deutschen Archaologischen Institutes, Athenische Abteilung
BCH.....	Bulletin de Correspondance Hellénique
ΕΕΦΣΑΠΘ...	Επιστημονική Επετηρίς Φιλοσοφικής Σχολής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
RE.....	Paulys Realencyclopadie der classischen Altertumswissenschaft

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΧΙΝΟΣ : Ιστορικό περίγραμμα, μνημειακή τοπογραφία και αρχαιολογικά ευρήματα
μιας αρχαίας θεσσαλικής πόλης στον Αχινό Φθιώτιδος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο σημερινός Αχινός είναι κτισμένος πάνω στα ερείπια του αρχαίου Εχίνου ή Εχινούντος. Η προνομιακή θέση του σε ένα ύψωμα στους πρόποδες της Όθρυος, σε μικρή απόσταση από τις βόρειες ακτές του Μαλιακού κόλπου, με πανοραμική θέα στη θάλασσα αλλά και στην εύφορη παραθαλάσσια πεδιάδα, τα άφθονα νερά, η βλάστηση και το καλό κλίμα του, εξυμνούνται από τους αρχαίους συγγραφείς και από τους νεώτερους μελετητές, συνέβαλαν δε αποφασιστικά στη συνεχή κατοίκησή του από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι σήμερα.

Τα αρχαιολογικά δεδομένα μας επιτρέπουν να παρακολουθήσουμε την πορεία της πόλης σε όλη την ιστορική της διαδρομή. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ανασκαφών και των επιφανειακών ερευνών της ΙΔ΄ Εφορείας Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων, τα αρχαιότερα ίχνη κατοίκησης στην περιοχή χρονολογούνται στη Μέση Εποχή του Χαλκού. Τα τείχη, οι πολυάριθμοι τάφοι και τα θεμέλια αρχαίων οικοδομημάτων που έχουν έρθει στο φως, διαγράφουν με σαφήνεια την τοπογραφία του αρχαίου οικισμού και των νεκροταφείων του από τους κλασικούς χρόνους μέχρι την ύστερη αρχαιότητα.

Πλήθος κινητών ευρημάτων όλων των κατηγοριών, αγγεία, ειδώλια, κοσμήματα, γλυπτά κ.α., πολλά από τα οποία μοναδικά στο είδος τους στον ελλαδικό χώρο, κοσμούν τις προθήκες του Αρχαιολογικού Μουσείου Λαμίας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
Γεώργιος Σούλιος
καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΘΕΜΑ
Οι ιστορικές σχέσεις Φθιωτών και Μακεδόνων

i. Η Φθιώτιδα στο σύνολο της και με τις τρεις επαρχίες της (Φθιώτιδας, Λοκρίδας και Δομοκού) βρίσκεται στο γεωμετρικό κέντρο της Ελλάδας. Είναι το στρατηγικότερο σημείο της Ελλάδας. Οι κάτοικοι της Φθιώτιδας έπαιξαν πάντοτε σημαντικό ρόλο και ήταν παρόντες σε όλους τους αγώνες από τα βάθη των αιώνων μέχρι τη σύγχρονη εποχή. Είχαν πάντοτε υψηλό το αίσθημα του καθήκοντος και ουδέποτε απουσίασαν από το ιστορικό γίγνεσθαι.

Η δοξασμένη Μακεδονία συνιστά ένα ρωμαλέο τμήμα του ελληνισμού που έχει δοξάσει την Ελλάδα. Οι Μακεδόνες εμπλουτισμένοι σήμερα από τον Ποντιακό ελληνισμό που διακρίνονται για την εργατικότητά τους, την προοδευτικότητά τους και το υψηλό αίσθημα φιλοπατρίας, συνιστούν έναν από τους κύριους πυλώνες του Ελληνισμού.

Οι Φθιωτείς και οι Μακεδόνες συναντήθηκαν πολλές φορές στο διάβα της Ιστορίας κάτω από εντυπωσιακές συγκυρίες. Θα σημειώσουμε λίγα ιστορικά στοιχεία ενδεικτικά των σχέσεων των Φθιωτών και των Μακεδόνων.

ii. Μπορούμε να διακρίνουμε τις σχέσεις αυτές κατά περιόδους, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Αρχαιότητα. Όπως έχει αποδειχτεί από αρχαιολογικά ευρήματα, οι αρχαίοι Λοκροί είχαν νόμισμα και πιθανότατα έμβλημα το δεκαεξάκτινο ήλιο, ακριβώς όμοιο με αυτόν της Βεργίνας των Μακεδόνων. Πρόκειται για απλή σύμπτωση ή για ένδειξη συνάφειας και στενών σχέσεων;

Στην Ανθήλη, το 337 π.Χ., ύστερα από απόφαση του Αμφικτυονικού Συνεδρίου με συμμετοχή όλων των Ελλήνων, πλην Θηβαίων, Αθηναίων και Λακεδαιμονίων, ο Βασιλιάς της Μακεδονίας Αλέξανδρος αναγορεύτηκε για πρώτη φορά "*Ηγεμών των Ελλήνων*". Η ιστορική αυτή απόφαση δεν αφήνει κανένα περιθώριο για αμφισβήτηση της ελληνικότητας των αρχαίων Μακεδόνων. Αλλά και συνιστά την επίσημη "*συμβολαιογραφική πράξη*" με την οποία όλος ο Ελληνισμός ενώνεται υπό τους Μακεδόνες. Ένα σώμα Λαμιέων ιππέων ακολούθησε το Μέγα Αλέξανδρο στην επική εκστρατεία του μέχρι τις Ινδίες.

Το 323 π.Χ. φθάνει η είδηση περί θανάτου του Μ. Αλεξάνδρου. Τότε ξεσηκώνονται στην Αθήνα αντιμακεδονικές δυνάμεις υπό τον Λεωσθένη. Επίσης από τη Θήβα και άλλα μέρη οι αντιμακεδονικές δυνάμεις συνενώνονται υπό τον Λεωσθένη και πολιορκούν τις Μακεδονικες δυνάμεις του Αντίπατρου στη Λαμία. Οι Λαμιείς έμειναν φιλικοί προς τους Μακεδόνες οι οποίοι τελικά ύστερα από διάφορες μάχες νίκησαν. Είναι ο Λαμιακός Πόλεμος. Πήρε το όνομα μόνο και μόνο από τον τόπο διεξαγωγής του, χωρίς οι Φθιωτείς να έχουν κανένα ιδιαίτερο ρόλο. Ήταν μάλλον φιλικοί προς τους Μακεδόνες, ιδίως οι Λαμιείς.

Βυζαντινή Εποχή. Από τον 7ο και έως τον 10ο αιώνα μ.Χ. τα Σλαβικά φύλα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

εξαπλώνονται σε όλη την ανατολική - κεντρική Ευρώπη και τη Βαλκανική. Στην Ελλάδα κατεβαίνουν ως οικονομικοί πρόσφυγες έφθασαν σχεδόν μέχρι την Πελοπόννησο, ενώ ως στρατιωτική δύναμη οι Βούλγαροι έφθασαν μέχρι την Αθήνα. Ο Στρατηγός του Βυζαντίου Νικηφόρος Ουρανός επιτυγχάνει την πλέον σημαντική, σχεδόν καθοριστική, νίκη των Βυζαντινών εναντίον των Βουλγάρων: τη μάχη του Σπερχειού το 997 μ.Χ. Η αναχαίτιση και αναδίπλωση των Βουλγάρων αρχίζει από τη Φθιώτιδα. Θα χρειαστούν πολλοί αγώνες ακόμη, ώστε να μην απειλείται από αυτούς η Μακεδονία.

Τουρκοκρατία. Μητροπολίτες από την πάλαι ποτέ διαλάμψασα Μητρόπολη Νέων Πατρών (Υπάτης), όπως ο Δωρόθεος, ο Γερμανός και άλλοι επισκέπτονται τη Δυτική Μακεδονία και ενισχύουν τον Ελληνισμό και το Χριστιανισμό.

Απελευθερωτικός Αγώνας του 1821. Μετά τη συντριβή της επανάστασης στη Μακεδονία (Νάουσα, Σέρρες, Χαλκιδική) τα μακεδονικά επαναστατικά σώματα κατεβαίνουν στη Νότια Ελλάδα, όπου συνενώνονται με τα ρουμελιώτικα και συνεχίζουν τον αγώνα μέχρι την τελική απελευθέρωση του πρώτου τμήματος του Ελληνισμού. Τότε οι Μακεδόνες αγωνιστές και οι οικογένειές τους ζητούν δίκαια, όπως και άλλοι αγωνιστές, αποκατάσταση και διανομή γαιών. Ζήτησαν συγκεκριμένα να εγκατασταθούν στην Αταλάντη και να ιδρύσουν εκεί τον οικισμό "Νέα Πέλλη" (Νέα Πέλλα). Υπήρξαν διάφορες αντιρρήσεις. Τελικά ο Βασιλιάς Όθωνας δικαιώνει τους ηρωικούς Μακεδόνες. Η επιτροπή των Μακεδόνων, που ήταν στην Αθήνα για διαπραγματεύσεις με την Κυβέρνηση, μετά την απόφαση της Κυβέρνησης, με επιστολή της στους Μακεδόνες της Αταλάντης, ενημερώνει για τα αποτελέσματα. Είναι χαρακτηριστικό ότι η επιστολή αυτή αρχίζει με τη φράση: "*κήδεται ο Θεός των Μακεδόνων...*". Η συγκυρία είναι εντυπωσιακή: οι Μακεδόνες ζήτησαν να συγκατοικήσουν με τους Λοκρούς, χωρίς ούτε οι μεν ούτε οι δε να γνωρίζουν ότι οι προγονοί τους είχαν το ίδιο έμβλημα, τον δεκαεξάκτινο ήλιο... Σήμερα υπάρχει ο οικισμός αυτός στην Αταλάντη, όπως και η ενορία "*Μακεδονίας*" και το Δημοτικό Σχολείο που επονομάζεται "*Μακεδονία*".

Κατά το 1854 γίνεται ο Ρωσο - Τουρκικός (Κριμαϊκός) πόλεμος. Για πολλούς είναι η ευκαιρία για την απελευθέρωση και των άλλων τμημάτων του Ελληνισμού και ιδιαίτερα της Μακεδονίας. Έτσι στην ακριτική τότε Φθιώτιδα διοργανώνονται εθελοντικά σώματα με πρώτους και καλύτερους τους απογόνους των Μακεδόνων αγωνιστών και εξορμούν. Δίνουν πολλές μάχες και φθάνουν μέχρι την Ελασσόνα.

Οι "*σύμμαχοι*" μας όμως ενεργούν ναυτικό αποκλεισμό του Πειραιά και απαιτούν την επιστροφή των απελευθερωτικών σωμάτων. Έτσι αυτά αναγκάζονται να επιστρέψουν στη Φθιώτιδα. Αυτό όμως που δεν έγινε τότε θα γίνει μισό αιώνα αργότερα.

Βαλκανικός Πόλεμος 1912 - 13. Το 4ο Ευζωνικό Σύνταγμα της Λαμίας (οι λεγόμενοι "*βουνίσιοι*" της Φθιώτιδας) με διοικητή τον ήρωα Συνταγματάρχη Ιωάννη Παπακυριαζή από την Υπάτη, εισέρχεται πρώτο και μαζί με τον υπόλοιπο Ελληνικό Στρατό απελευθερώνει τη Θεσσαλονίκη. Με την έναρξη του δευτέρου Βαλκανικού πολέμου γίνεται η κρίσιμη μάχη του Λαχανά (20 - 21/6/1913). Εκεί πρωταγωνιστεί το 4ο Ευζωνικό Σύνταγμα της Λαμίας. Δίνει μια γενναία και φονική μάχη. Δεκάδες

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

νεκροί από όλη τη Φθιώτιδα πότισαν με το αίμα τους την ιερή Μακεδονική Γη. Νεκρός και ο διοικητής Συνταγματάρχης Ι. Παπακυριαζής. Όμως η μάχη κερδήθηκε. Οι Βουλγαροι απωθήθηκαν και καταδιώχτηκαν μέχρι τη Δοϊράνη. Εκεί ήλθε η σειρά του άλλου Συντάγματος της Λαμίας, του 2ου Συντάγματος (οι λεγόμενοι "*καμπίσιοι*" της Φθιώτιδας). Κερδίζουν κατά κράτος, παρά τις δεκάδες των νεκρών. Ο Ελληνικός Στρατός πιάνει έτσι επαφή με το συμμαχικό σερβικό στρατό. Οι Βούλγαροι καταδιώκονται προς τη Τζουμαγιά. Η Μακεδονία απελευθερώθηκε οριστικά. Η μάχη του Λαχανά έκρινε την απελευθέρωση της Μακεδονίας.

Σήμερα φαίνεται ότι μπήκαμε οριστικά στη φάση της ειρηνικής συνύπαρξης με το Βουλγαρικό λαό. Όμως η μοίρα το θέλησε έτσι ώστε η πρώτη νικητήρια μάχη κατά των Βουλγάρων να δοθεί στον Σπερχειό και κάποιος που κατάγεται από το Σπερχειό, ο Ι. Παπακυριαζής με στρατιώτες από το Σπερχειό, σχεδόν χίλια χρόνια μετά, να δώσει την τελευταία μάχη.

Στη φιλόξενη Μακεδονία ζούνε, δραστηριοποιούνται και διαπρέπουν σήμερα περίπου 10.000 κάτοικοι φθιωτικής καταγωγής συνεχίζοντας τη μακραιωνη παράδοση ανάμεσα στους κατοίκους των δύο αυτών ελληνικών περιοχών που έχουν υψηλή αμοιβαία συμπάθεια.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
Ιωάννης Αθ. Καραχρήστος
δρ. ιστορίας

ΘΕΜΑ
Η ένταξη της Φθιώτιδας στο διοικητικό μηχανισμό της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο κανουνναμές του Ζητουνίου.

Το κείμενο που είναι γνωστό ως **κανουνναμές του Ζητουνίου** έχει πιθανότατα συνταχθεί κατά την εποχή της κωδικοποιητικής δραστηριότητας του σουλτάνου Σουλεϊμάν Α΄ (1520 - 1566).[1] Ανήκει στην κατηγορία των περιφερειακών - επαρχιακών κανουνναμέδων, στα κείμενα δηλαδή εκείνα που περιέχουν ρυθμίσεις που αφορούν σε συγκεκριμένες περιοχές, σε αντίθεση με τους γενικούς κανουνναμέδες, οι οποίοι περιείχαν συνολικές ρυθμίσεις που αφορούσαν στο σύνολο της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Δεν είναι τυχαίο ότι το συγκεκριμένο κείμενο εκδόθηκε στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Εκείνη την εποχή παρατηρήθηκε μια σημαντική άνθιση της κωδικοποιητικής δραστηριότητας και διαμορφώθηκε σε μεγάλο βαθμό ένα corpus κειμένων που ρύθμιζαν κυρίως τις φορολογικού χαρακτήρα υποχρεώσεις των υπηκόων της αυτοκρατορίας, αλλά και γενικότερα ζητήματα που αφορούσαν στις σχέσεις τους με την κεντρική εξουσία, καθώς και με τους κατά τόπους εκπροσώπους της.[2] Πρέπει επίσης να σημειώσουμε ότι οι ρυθμίσεις που περιλαμβάνονταν σε αυτά τα κείμενα δεν περιορίζονταν στους μη μουσουλμάνους, αλλά αφορούσαν στο **σύνολο των ραγιάδων** (reaya)[3] της οθωμιανικής αυτοκρατορίας, λαμβάνοντας βέβαια υπόψη το διαφορετικό status της κάθε ομάδας, όπως αυτό υπαγορευόταν από μια σειρά παραγόντων, όπως το θρήσκευμα, ο τόπος κατοικίας, προνομιακοί ορισμοί, παροχή υπηρεσιών προς το κράτος.

Η ανάλυση τέτοιου είδους πηγών επιτρέπει την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικών με τους διοικητικούς και φορολογικούς μηχανισμούς της οθωμιανικής αυτοκρατορίας, την ένταξη των διαφόρων ομάδων, θρησκευτικών, επαγγελματικών και άλλων σε αυτούς και τις σχέσεις μεταξύ των παραπάνω ομάδων. Τέλος επιτρέπει την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων για την οικονομία και τις κοινωνικές δομές των τοπικών κοινωνιών στις οποίες κάθε φορά αναφέρονται.

Ο **κανουνναμές αφορά στον καζά του Ζητουνίου**[4] και περιγράφει σχεδόν αποκλειστικά τις φορολογικού χαρακτήρα υποχρεώσεις των υπηκόων προς τους τιμαριούχους. Ανάλογα με το είδος τους οι οφειλόμενοι φόροι είναι δυνατό να χωριστούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες: Τους φόρους που καταβάλλονταν **σε είδος** και εκείνους που ήταν πληρωτέοι **σε χρήμα**. Στην πρώτη κατηγορία ανήκαν οι **δεκάτες** επί της αγροτικής παραγωγής: Στο κείμενο γίνεται λόγος για δεκάτη των δημητριακών, με διαβαθμίσεις ως προς το ύψος της ανάλογα με το θρήσκευμα και τον τόπο κατοικίας. Οι μουσουλμάνοι κάτοικοι του Ζητουνίου πλήρωναν ακριβώς το 1/10 της παραγωγής τους σε δημητριακά, ενώ η δεκάτη επί των δημητριακών για τους μουσουλμάνους της υπαίθρου ανερχόταν στο 12,5%. Η μεγαλύτερη επιβάρυνση όμως αφορούσε στους χριστιανούς ραγιάδες, οι οποίοι ανεξάρτητα από τον τόπο κατοικίας τους κατέβαλαν στον τιμαριούχο το 13,3% της παραγωγής τους.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Εκτός από τα δημητριακά με δεκάτη επιβαρύνονταν και μια σειρά άλλα προϊόντα, όπως το βαμβάκι, ο μούστος, τα μελισσια, το λινάρι και το γλυκάνισο.[5] Για το βαμβάκι οι μουσουλμάνοι πλήρωναν 1 μέρος στα 10 ως δεκάτη και οι μη μουσουλμάνοι 2 μέρη στα 15, δηλαδή περίπου 13%. Οι μη μουσουλμάνοι ήταν υποχρεωμένοι να καταβάλουν στον τιμαριούχο 2 μέρη μούστου στα 15 ως δεκάτη. Οι μουσουλμάνοι πλήρωναν για τα αμπέλια τους χρηματικό φόρο (resm - i dφnom) ύψους 4 άσπρων ανά dφnom (μονάδα μέτρησης επιφανείας, ίση περίπου με 920 m²).[6]

Αναφορικά με τη δεκάτη των μελισσιών δεν υπήρχαν διαφορές μεταξύ μουσουλμάνων και μη. Και οι μεν και οι δε επιβαρύνονταν με 1 κυψέλη στις 10. Σε αυτό το σημείο παρουσιάζει ενδιαφέρον η σύγκριση με τον κανουνναμέ των Τρικάλων. Εκεί προβλεπόταν η εναλλακτική δυνατότητα πληρωμής της δεκάτης των μελισσιών σε χρήμα, ένα άσπρο για κάθε κυψέλη,[7] πρακτική που μαρτυρείται και σε άλλες περιοχές της οθωμανικής αυτοκρατορίας εκείνη την περίοδο.[8] Πιθανώς η διαδικασία εκχρηματισμού της φορολογίας δεν είχε προχωρήσει τόσο πολύ όσο αλλού. Οι μη μουσουλμάνοι τέλος πλήρωναν και 2 μέρη στα 15 ως δεκάτη του λιναριού και του γλυκάνισου.

Οι **χρηματικοί φόροι** είναι δυνατό να χωριστούν περαιτέρω σε 2 κατηγορίες: Στην πρώτη ανήκουν οι **έγγειοι φόροι**, το **δικαίωμα βοσκής** και ο **φόρος αρραβώνων**, και στην δεύτερη εκείνοι που **συνδέονται με συγκεκριμένες οικονομικές δραστηριότητες.** Ξεκινάμε με την παρουσίαση της πρώτης ομάδας. Κάθε ενήλικος,[9] ικανός προς εργασία πλήρωνε **έγγειο φόρο**. Για τους μη μουσουλμάνους ο φόρος αυτός ονομαζόταν ispence και ανερχόταν σε 25 άσπρα ετησίως. Εξαίρεση αποτελούσαν οι χήρες. Πλήρωναν μόνο 6 άσπρα.[10] Οι μουσουλμάνοι πλήρωναν έγγειο φόρο, resm - i cift, ύψους 22 άσπρων ετησίως, εφόσον κατείχαν ένα ολόκληρο cift[11] και 11 αν κατείχαν μισό. Οι παντρεμένοι, οι οποίοι είχαν στην κατοχή τους λιγότερο από μισό cift, καθώς και οι άκληροι, πλήρωναν 11 άσπρα ως resm - i bennak. Οι ανύπαντροι υποβάλλονταν σε καταβολή 6 άσπρων ετησίως ως resm - i mucerred.[12]

Οι ενήλικες μη μουσουλμάνοι πλήρωναν 6 άσπρα ετησίως ως δικαίωμα βοσκής (resm - i otluk).[13] Οι ανύπαντροι και οι χήρες εξαιρούνταν από το φόρο αυτόν.

Ο **φόρος των αρραβώνων** (resm - i arus) βάρυνε μουσουλμάνους και μη εξίσου. Η διαφοροποίηση που καταγράφεται σε αυτό το σημείο σχετίζεται με την προηγούμενη οικογενειακή κατάσταση της νύφης. Για τις γυναίκες που παντρεύονταν για πρώτη φορά ο φόρος ήταν 30 άσπρα, ενώ για τις χήρες 15. Σύμφωνα με στοιχεία από άλλες περιοχές το φόρο αυτόν κατέβαλε στον τιμαριούχο ο πατέρας της νύφης.[14]

Όλοι οι ραγιάδες πλήρωναν 4 άσπρα ανά donum για φόρο λαχανόκηπων (resm - i bostan). Πρόκειται προφανώς για μετεξέλιξη της δεκάτης των λαχανόκηπων σε χρηματικό φόρο. Ο μούστος των μη μουσουλμάνων επιβαρυνόταν όταν έμπαινε σε βαρέλια, και με δικαίωμα σπιθαμής, (resm - i karis), το οποίο ανερχόταν σε 2 άσπρα τη σπιθαμή.

Όλοι οι ραγιάδες πλήρωναν φόρο για τα προβάτα (adet - i agnam) ένα άσπρο ανά δύο πρόβατα.[15] Ο ίδιος φόρος βάρυνε και τα κατσίκια. Οι μη μουσουλμάνοι κατέβαλλαν επίσης και ένα άσπρο ανά δύο χοιρίδια (resm - i hinzir). Αν επρόκειτο για οικόσιτα χοιρίδια ο φόρος ήταν υψηλότερος, δηλαδή ένα άσπρο για καθένα από αυτά.[16]

Οι βοσκοί, οι οποίοι χρησιμοποιούσαν τα βοσκοτόπια ενός χωριού που ανήκε σε τιμάριο, πλήρωναν στον τιμαριούχο 25 άσπρα ανά κοπάδι ως δικαίωμα νομής

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

χειμαδιού (resm - i otlak ve kislak).[17] Από την καταβολή αυτού του φόρου εξαιρούνταν οι κτηνοτρόφοι που ήταν κάτοικοι του συγκεκριμένου χωριού. Σε αυτό το σημείο προβάλλει το χωριό, ως μονάδα οργάνωσης του χώρου, τα όρια της οποίας όμως δε συμπίπτουν με το χωριό ως οικιστικό χώρο. Επίσης είναι δυνατό να υποθέσουμε ότι το χωριό λειτουργούσε ως κοινωνικό μόρφωμα, τα μέλη του οποίου είχαν συγκεκριμένα δικαιώματα στη χρήση του χώρου.[18]

Οι τιμαριούχοι εισέπρατταν επίσης φόρο για τους μύλους (resm - i asyab) που βρίσκονταν στις εκτάσεις που τους είχαν παραχωρηθεί. Ο φόρος ήταν ανάλογος με τον τύπο του μύλου, αλλά και με το χρόνο λειτουργίας του μύλου στη διάρκεια του έτους. Για ένα νερόμυλο που λειτουργούσε ολόκληρο το έτος ο φόρος που έπρεπε να καταβληθεί ανερχόταν σε 30 άσπρα. Αντιστοίχως, αν ο νερόμυλος λειτουργούσε μόνο έξι μήνες, ο φόρος που αναλογούσε ήταν 15 άσπρα. Όπως 15 άσπρα ήταν και ο φόρος που πληρωνόταν για τα μαντάνια.[19]

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς τις σχέσεις εξάρτησης μεταξύ του τιμαριούχου και των χωρικών παρουσιάζει ένα είδος αποζημίωσης (cift bozan akcesi) που οι χωρικοί ήταν υποχρεωμένοι να καταβάλουν στον τιμαριούχο σε περίπτωση που εγκατέλειπαν τα κτήματα τους. Σύμφωνα με το κείμενο του κανουνναμέ το ποσό αυτό ανερχόταν σε 75 άσπρα. Το ποσό αυτό βέβαια έπρεπε να πληρωθεί εφόσον ο ενδιαφερόμενος πρώην τιμαριούχος ανακάλυπτε τον εν λόγω χωρικό εγκατεστημένο κάπου αλλού. Σε περίπτωση που ο χωρικός είχε εγκατασταθεί σε άλλο τιμάριο, κατέβαλε την αποζημίωση στον πρώην τιμαριούχο και τη δεκάτη επί της αγροτικής του παραγωγής στο νέο τιμαριούχο. Αν στο νέο τόπο εγκατάστασής του δεν ασχολούνταν με την γεωργία, τότε πλήρωνε στο νέο τιμαριούχο το λεγόμενο φόρο της εστίας (resm - i duhan). Όπως προκύπτει από το συγκεκριμένο κανουνναμέ, αλλά και από αντίστοιχα κείμενα από άλλες περιοχές της οθωμανικής αυτοκρατορίας, η πληρωμή της αποζημίωσης επιτελούσε διπλό στόχο. Αφενός εξισορροπούσε κάπως την απώλεια εισοδήματος που διαφορετικά θα έπρεπε να υποστεί ο πρώην τιμαριούχος μέχρι να δώσει τη γη σε κάποιον άλλο χωρικό. Αφετέρου λειτουργούσε και αποτρεπτικά προς τους χωρικούς, ώστε να μην εγκαταλείψουν τη γη τους, αφού φεύγοντας, εκτός από τους φόρους προς το νέο τιμαριούχο, διακινδύνευαν και την καταβολή της συγκεκριμένης αποζημίωσης.[20] Παρόλα αυτά όμως η δυνατότητα του χωρικού να εγκαταλείψει τη γη που του είχε παραχωρηθεί, αν έκρινε ότι μια τέτοια κίνηση θα απέβαινε τελικά προς το συμφέρον του, παρέμενε πάντα ανοιχτή και εξισορροπούσε πιθανές εντάσεις που είχαν δημιουργηθεί σε τοπικό επίπεδο μεταξύ των χωρικών και εκπροσώπων της διοίκησης.[21]

Κλείνοντας την περιγραφή των ρυθμίσεων που περιλαμβάνονται στο κείμενο του κανουνναμέ του Ζητουνίου θα πρέπει να αναφερθούμε στην προνομιακή πρόσβαση των τιμαριούχων της περιοχής στην αγορά του μούστου. Είχαν το δικαίωμα να μονοπωλούν για διάστημα δύο μηνών το μούστο που συνέλεγαν από τους χωρικούς με τη μορφή της δεκάτης. Στους χωρικούς επιτρεπόταν να πουλήσουν το δικό τους μούστο μετά την παρέλευση του προαναφερθέντος χρονικού διαστήματος των δύο μηνών. Οριζόταν επίσης ότι ο μούστος κατά την διάρκεια του μονοπωλίου θα πωλείται κατά 2 άσπρα ακριβότερα από τις τρέχουσες τιμές. Αντίστοιχες πρακτικές εφαρμόστηκαν και σε άλλες περιοχές της οθωμανικής αυτοκρατορίας.[22] Προβλέπεται επίσης φόρος της αγοράς (bac) για τα προϊόντα που διακινούνταν στην αγορά του Ζητουνίου.[23] Τα προϊόντα που φαίνεται ότι διακινούνταν στην αγορά της πόλης ήταν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

κυρίως είδη διατροφής και ιματισμού. Προέρχονταν από τη γύρω περιοχή, αλλά και από μακρινούς προορισμούς όπως Προύσα και Ευρώπη. Αναφορά γίνεται και στην **λειτουργία πανηγυριού στο Ζητούνι.**

Συνοψίζοντας μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι ο κανουνναμές του Ζητουνίου, εκτός από τους προσωπικούς φόρους, δίνει έμφαση σε αγροτικού και κτηνοτροφικού χαρακτήρα οικονομικές δραστηριότητες.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει σε αυτό το σημείο η σύγκριση με κανουνναμέ του Μοριά, ο οποίος εκδόθηκε επίσης στην εποχή της βασιλείας του Σουλεϊμάν Α΄. Εκεί, εκτός από φόρους παρόμοιους με αυτούς που περιγράφονται και στον κανουνναμέ του Ζητουνίου, ρυθμίζεται και η είσπραξη μιας σειράς φόρων που αφορούν σε αστικού χαρακτήρα οικονομικές δραστηριότητες, όπως φόρος της αγοράς (bac - i pazar), των σφαγείων (salhane), του niyabet, λιμενικά τέλη, φόροι που πληρώνονταν στον αγορανόμο (ihtisab).[24] Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι το ύψος του φόρου των μύλων στην Πελοπόννησο ήταν ακριβώς το διπλάσιο, απ' ότι στον καζά του Ζητουνίου. Για ένα μύλο που λειτουργούσε καθ' όλη τη διάρκεια του έτους οφείλονταν 60 άσπρα στην Πελοπόννησο και μόλις 30 στον καζά του Ζητουνίου.[25] Η μεγάλη αυτή διαφορά οφείλεται προφανώς σε διαφορά στην παραγωγή.

Ενδεικτική για τη λειτουργία της αγοράς είναι η διάρκεια του μονοπωλίου του μούστου από τους τιμαριούχους. Το μονοπώλιο αυτό στην Πελοπόννησο διαρκούσε μόλις 7 ημέρες.[26] Αντίθετα διαρκούσε 2 μήνες στις περιοχές των σαντζακίων Τρικάλων και Ευρίπου.[27] Η σημαντικά μικρότερη διάρκεια του μονοπωλίου αποτελεί ένδειξη για την ύπαρξη μιας αρτιότερα οργανωμένης αγοράς. Τα παραπάνω συντείνουν στην υπόθεση ότι η λειτουργία της αγοράς στην περιοχή του καζά του Ζητουνίου ήταν μάλλον περιορισμένη και εξυπηρετούσε κυρίως τοπικές ανάγκες, ενώ η περιοχή διατηρούσε τον κατεξοχήν αγροτικό της χαρακτήρα. Άλλωστε τον χαρακτήρα αυτό διατήρησε και αργότερα, αφού η κύρια εμπορική δραστηριότητα της πόλης είχε περιορισμένη χρονική διάρκεια. Αναφερόμαστε στο πανηγύρι που διεξαγόταν εκεί.[28]

Από το κείμενο του κανουνναμέ προκύπτουν κάποιες διαφοροποιήσεις σχετικά με τις διάφορες ομάδες των φορολογουμένων. Η μια αφορά το θρήσκευμα, αφού σε κάποια σημεία διαφαίνεται μια ευνοϊκή μεταχείριση των μουσουλμάνων φορολογουμένων έναντι των υπολοίπων. Η άλλη διάκριση αφορά τον τόπο κατοικίας σε συνδυασμό με το θρήσκευμα. Οι μουσουλμάνοι κάτοικοι της πόλης αντιμετωπίζονται ευνοϊκά σε σχέση με τους μουσουλμάνους κατοίκους της υπαίθρου. Βρισκόμαστε μπροστά σε ένα συνδυασμό θεσμών που προέρχονται από δύο διαφορετικά συστήματα οργάνωσης του κράτους. Ο πρώτος είναι συμβατός με τη λογική του οθωμανικού κράτους, όπου η θρησκεία αποτελεί μια από τις βασικές αρχές οργάνωσης του και κριτήριο για την ενσωμάτωση των υπηκόων σε αυτό. Ο δεύτερος θεσμός, ο διαχωρισμός των υπηκόων ανάλογα με τον τόπο κατοικίας τους, παραπέμπει σε πρακτικές φεουδαλικού τύπου.

Σε αυτό το σημείο θεωρούμε σκόπιμο να διατυπώσουμε κάποιες σκέψεις, σχετικά με την εικόνα που είχε διαμορφωθεί από την πλευρά του κράτους για την πλήρη φορολογική μονάδα. Η παράμετρος αυτή, σε συνδυασμό με τις προηγούμενες, επηρέαζε σαφώς το status των υπηκόων. Όπως προκύπτει από τη μελέτη του κειμένου του κανουνναμέ, ως πλήρης φορολογική μονάδα καταγραφόταν στα φορολογικά κατάστιχα ο ενήλικος, έγγαμος, ικανός προς εργασία άνδρας, ο οποίος κατείχε ένα ολόκληρο cift. Πρόκειται για ένα συνδυασμό μιας σειράς παραγόντων, όπως το φύλο,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

η ηλικία, η οικογενειακή κατάσταση και η έγγεια ιδιοκτησία. Οι χήρες, τουλάχιστον οι μη μουσουλμάνες, υποκαθιστούσαν στη λογική του συστήματος τον εκλιπόντα αρχηγό του νοικοκυριού, τύχαιναν όμως ευνοϊκών ρυθμίσεων, τόσο όσον αφορά τον έγγειο φόρο, όσο και το δικαίωμα βοσκής. Ευνοϊκής μεταχείρισης τύχαιναν επίσης όσοι κατείχαν μικρότερη έγγεια ιδιοκτησία, οι άκληροι και τέλος οι ανύπαντροι, με περισσότερο ευνοημένους τους τελευταίους, όπως αποδεικνύεται από τον έγγειο φόρο των μη μουσουλμάνων ραγιάδων.

Από τη συνολική εξέταση των ρυθμίσεων που περιλαμβάνονται στον κανουνναμέ του Ζητουνίου προκύπτει μεγαλύτερη συνάφεια με αντίστοιχα κείμενα από κοντινές περιοχές, όπως τα Τρίκαλα, η Εύβοια, η Λιβαδειά και η Αθήνα.[29] Όλες οι παραπάνω περιοχές είναι κατά κύριο λόγο αγροτικές, ενώ σε καμία δεν είχαν αποδοθεί κάποια προνόμια. Πέρα λοιπόν από την παραγωγή γνώσης που αφορά στις συγκεκριμένες περιοχές, η μελέτη της εν λόγω γεωγραφικής ενότητας μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα για την έρευνα της ένταξης στο διοικητικό μηχανισμό της οθωμανικής αυτοκρατορίας αγροτικών περιοχών, χωρίς προνόμια. Πρέπει βέβαια να σημειωθεί ότι από την μελέτη των συγκεκριμένων πηγών αναδεικνύεται μια μόνο πτυχή του θέματος. Η μελέτη του κανονιστικού λόγου της κεντρικής διοίκησης, προβάλλει την εικόνα που αυτή είχε διαμορφώσει για τις συγκεκριμένες περιοχές, καθώς και τις προθέσεις της σχετικά με τον επιβεβλημένο τρόπο διευθέτησης των ζητημάτων που θίγονται στα κείμενα. **Σε ποιο βαθμό όμως η νομοθεσία επηρέασε την πρακτική; Υπήρχαν αποκλίσεις από το γράμμα του νόμου και αν ναι πότε και κάτω από ποιες συνθήκες προέκυψαν;** Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αρκεστούμε στην επισήμανση των ερωτημάτων. Για τη διερεύνηση τους άλλωστε είναι απαραίτητη η ανάλυση άλλου είδους πηγών, όπως φορολογικά κατάστιχα, ενώ διαφωτιστικές πληροφορίες είναι δυνατό να προκύψουν και από ιεροδικαστικούς κώδικες.

Παραπομπές:

1.Kabrda, J., *"Ο τουρκικός κώδικας (kanunname) της Λαμίας: Συμβολή στη μελέτη των τουρκικών ιστορικών πηγών των σχετικών με την ιστορία της Ελλάδας"*, Ελληνικά 17 (1962) 205.

2.Inalcik, H., *"Suleiman the Lawgiver and Ottoman Law"*, Archivum Ottomanicum 1 (1969) 105 - 138, Encyclopedie de l' Islam IV 584 - 590 Kanunanname (H. Fischer). Για κείμενα κανουνναμέδων Akgunduz, A., Osmanli Kanunnameleri, Κωνσταντινούπολη 1990. Για κείμενα κανουνναμέδων από τον ελλαδικό χώρο Alexander, J., Toward a History of Post - Byzantine Greece: The Ottoman Kanunnames for the Greek Lands, circa 1500 - circa 1600, Athens 1985, Μπαλτά, Ε., *"Οι κανουνναμέδες του Μοριά"*, Ίστωρ 6 (1993) 29 - 70.

3.Οι Οθωμανοί χώριζαν τους υπηκόους τους σε δύο ομάδες, τους reaya και τους askeri. Στην πρώτη ανήκαν όσοι ασχολούνταν με τη γεωργία και το εμπόριο. Πρόκειται για αυτούς που πλήρωναν φόρους. Η δεύτερη ομάδα περιελάμβανε όλους εκείνους που βρίσκονταν στην άμεση υπηρεσία του σουλτάνου, στρατιωτικές ομάδες που δεν ασχολούνταν με την παραγωγή, γραφειοκράτες, θρησκευτικούς λειτουργούς, καθώς και τις οικογένειες τους, συγγενείς και δούλους. Υπήρχε και μια ομάδα των *"απαλλαγμένων reaya"*, οι οποίοι απολάμβαναν κάποιων φοροαπαλλαγών και κάποιων προνομίων, σε αντάλλαγμα για συγκεκριμένες υπηρεσίες που προσέφεραν στο κράτος. Οι reaya (ο όρος σημαίνει κοπάδι) μουσουλμάνοι και μη, θεωρούνταν προστατευόμενοι, τους οποίους ο Θεός είχε εμπιστευτεί στο σουλτάνο, του οποίου καθήκον, ως αρχηγού της οθωμανικής θρησκευτικής κοινότητας, ήταν να τους οδηγήσει στο δρόμο του Θεού. Inalcik, H., *"The Ottoman State: Economy and Society, 1300 - 1600"* στο Halil Inalcik - David Quataert (εκδ.) An Economic and Social History of the Ottoman Empire, Cambridge 1994, σελ. 16 - 17. Faroqhi, S., *"Crisis and Change, 1590 - 1699"* στο Halil Inalcik - David Quataert (εκδ.) An Economic and Social History of the Ottoman Empire, Cambridge 1994, σελ. 550 - 551.

4.Kabrda, J., ό.π. σελ. 211.

5.Η δεκάτη αποτελούσε τον πυρήνα των φόρων που οι χωρικοί ήταν υποχρεωμένοι να καταβάλουν στον τιμαριούχο σε είδος. Ταυτόχρονα πρόκειται για τους κατεξοχήν φόρους, τους οποίους καρπωνόταν ο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

τιμαριούχος. Συνήθως ονομαζόταν osür και σπανιότερα harac - I mukaseme. Η καταβολή της δεκάτης βάρυνε μια σειρά αγροτικών προϊόντων, όπως τα σιτηρά, όσπρια, φυτικές ίνες, ελιές, κηπευτικά, φρούτα, περιβόλια. Η δεκάτη των δημητριακών, των οσπρίων και των ελιών πληρωνόταν πάντα σε είδος, ενώ αυτή των υπολοίπων προϊόντων, μετά από κάποιο χρονικό σημείο, ήταν δυνατό να πληρωθεί και σε χρήμα. Αυτή η δυνατότητα, εφόσον προβλεπόταν για τη συγκεκριμένη κάθε φορά περιοχή, αναφερόταν στους αντίστοιχους κανουνναμέδες ή στα σχετικά κατάστιχα. Μουταφτσίεβα, Β., Αγροτικές σχέσεις στην οθωμανική αυτοκρατορία, 15ος - 16ος αιώνας (μετάφραση Ουρανία Αστρινάκη - Ευαγγελία Μπαλτά), Αθήνα 1990, σελ. 268 - 270.

6.Με τη νομοθεσία του σουλτάνου Σουλεϊμάν Α΄ υιοθετήθηκε ο διπλός τύπος φορολογίας, σε χρήμα ή σε είδος, για τη δεκάτη των αμπελιών. Αυτή η πρακτική μαρτυρείται από κανουνναμέδες περιοχών της σημερινής Βουλγαρίας, όπου οι χριστιανοί είχαν τη δυνατότητα είτε να καταβάλουν τη δεκάτη των αμπελιών σε είδος, είτε να πληρώσουν στον τιμαριούχο την αξία της σε μετρητά. Μουταφτσίεβα, Β., ό.π. σελ. 255 - 256 και 268 - 270.

7.Kabrda, J., ό.π. σελ. 215.

8.Η φορολογία των μελισσιών επί Μεχμέτ Β΄ καταβαλλόταν σε είδος. Ο Σουλεϊμάν Α΄ επέτρεψε την πληρωμή του συγκεκριμένου φόρου σε μετρητά. Μουταφτσίεβα, Β., ό.π. σελ. 268 - 270.

9.Στο κείμενο του κανουνναμέ αναφέρεται η φράση "*που έφτασε στην εφηβική του ηλικία*". Kabrda, J., ό.π. σελ. 212. Η ενηλικίωση ήταν συνδεδεμένη με την εφηβεία. Παρουσιάζονται όμως σημαντικές τοπικές διαφοροποιήσεις ως προς την ακριβή ηλικία εισόδου στην εφηβεία.

10.Σύμφωνα με τον κανουνναμέ της Αθήνας οι χήρες δεν διαφοροποιούνταν από τους υπόλοιπους χωρικούς. Kabrda, J., ό.π. σελ. 212.

11.Πρόκειται για έκταση γης, η οποία ανήκε σε ένα νοικοκυριό (hane) και ήταν δυνατό να καλλιεργηθεί από ένα ζευγάρι βοδιών. Ανάλογα με την ποιότητα του εδάφους η έκταση της ποίκιλε ανά περιοχή και κυμαινόταν από 5 - 15 εκτάρια. Inalcik, H., "*The Ottoman State: Economy and Society, 1300 - 1600*" στο Halil Inalcik - David Quataert (εκδ.) An Economic and Social History of the Ottoman Empire, Cambridge 1994, σελ. 146 - 147.

12. Μαζί με την δεκάτη οι έγγειοι φόροι αποτελούσαν τον πυρήνα των εισοδημάτων των τιμαριούχων. Οι διάφορες ονομασίες, ispence, resm - i cift, resm - i bennak, resm - i mucerred, αποτελούν διαφορετικές κατά περίπτωση ονομασίες του έγγειου φόρου που ήταν γνωστός ως harac - i muvazzaf. Ουσιαστικά πρόκειται για φόρο που κατέβαλαν οι ραγιάδες σε αντάλλαγμα για την κατοχή και καλλιέργεια δημόσιας γης. Σε κάποιες περιπτώσεις, κάποια σαντζάκια της Μ. Ασίας, ο έγγειος φόρος κατανέμονταν ανάμεσα στον τιμαριούχο, το ζαΐμη, το σούμπαση ή το σαντζακμπέη. Μουταφτσίεβα, Β., ό.π. σελ. 272 - 273. Ενδιαφέρον προκαλεί η απουσία του resm - i cift από τους κανουνναμέδες του σαντζακίου του Ευρίπου, με εξαίρεση αυτόν του Ζητουνίου. Alexander, J., ό.π. σελ. 304 - 332.

13. Ως προς το ύψος του φόρου έχουν καταγραφεί σημαντικές τοπικές διαφοροποιήσεις. Στα Τρίκαλα εισέπρατταν 5 άσπρα ως δικαίωμα βοσκής, ενώ στην Αθήνα 2. Kabrda, J., ό.π. σελ. 212.

14. Μουταφτσίεβα, Β., ό.π. σελ. 277. Συχνά ο σπαχής μοιραζόταν το δικαίωμα των αρραβώνων με το διοικητή του σαντζακίου. Κάποτε μάλιστα ο φόρος αυτός κατέληγε στο κρατικό ταμείο ή σε ταμεία βακουφίων. Kabrda, J., ό.π. σελ. 217. Διαφωτιστική ως προς τις επικρατούσες πολιτισμικές πρακτικές αναφορικά με το γάμο και τη σεξουαλικότητα είναι η επισήμανση ότι σε περιοχές του σημερινού ελλαδικού χώρου εφαρμόζονταν ήδη από τη βυζαντινή περίοδο μια σειρά γαμήλιων δώρων, γνωστών με διάφορα ονόματα όπως θεώρητρο, αγριλίκι, παληκαριάτικο, όπου υπάρχει επίσης μια σαφής διαφοροποίηση μεταξύ εκείνων των γυναικών που παντρεύονταν για πρώτη φορά και των υπόλοιπων. Ενώ είναι θεμιτό να πιθανολογήσει κανείς μια πολιτισμική όμοιωση ως προς αυτό το θέμα, θα ήταν επικίνδυνο στη βάση των υπαρχόντων στοιχείων να υποστηρίξει κάτι τέτοιο με σιγουριά.

15. Στην εποχή του Μεχμέτ Β΄ ο φόρος των προβάτων είχε διπλό χαρακτήρα: Χρηματικός, οπότε ανερχόταν σε ένα άσπρο ανά τρία πρόβατα ή σε είδος. Σε αυτήν την περίπτωση καταβαλλόταν ένα πρόβατο ανά πενήντα. Στη νομοθεσία του Σουλεϊμάν Α΄ ο φόρος των προβάτων προβλέπεται ρητά ως χρηματικός και μάλιστα αυξάνεται το πληρωτέο ποσό σε ένα άσπρο ανά δυο πρόβατα. Ο δικαιούχος του φόρου δεν είναι σαφώς καθορισμένος. Τον εισέπραττε ή ο τιμαριούχος ή το κρατικό ταμείο. Μουταφτσίεβα, Β., ό.π. σελ. 273 - 274.

16. Ήδη από την εποχή του Μεχμέτ Β΄ ο φόρος αυτός ήταν πάντα χρηματικός και το ύψος του αμετάβλητο. Ο δικαιούχος παρέμεινε επίσης σταθερός και ήταν πάντα ο τιμαριούχος. Μουταφτσίεβα, Β., ό.π. σελ. 275.

17. Ουσιαστικά πρόκειται για μια ομάδα φόρων που αφορούν στη χρήση των βοσκοτόπων ενός τιμαριούχου από κτηνοτρόφους, οι οποίοι δε διέμεναν μόνιμα στο τιμάριο: Πρόκειται για το φόρο του χόρτου (resm - i otlak), το φόρο για τα θερινά βοσκοτόπια (resm - i yavlak) και το φόρο για τα χειμερινά

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

βοσκοτόπια (resm - i kislak). Και οι τρεις φόροι ήταν πληρωτέοι σε χρήμα και τους καρπωνόταν πάντα ο τιμαριούχος. Μουταφτσίεβα, Β., ό.π. σελ. 274 - 275. Ως προς το είδος του φόρου όμως έχουν καταγραφεί εξαιρέσεις. Έτσι στον κανουνναμέ της Ναυπάκτου προβλέπεται εναλλακτική δυνατότητα καταβολής του φόρου σε είδος ή σε χρήμα. Kabrda, J., ό.π. σελ. 217.

18.Inalcik, H., *"The Ottoman State: Economy and Society, 1300 - 1600"* στο Halil Inalcik - David Quataert (εκδ.) An Economic and Social History of the Ottoman Empire, Cambridge 1994, σελ. 173 - 174.

19. Κατά την εποχή του Μεχμέτ Β΄ ο φόρος των μύλων πληρωνόταν σε είδος. Επρόκειτο για κάποια ποσότητα σιτηρών, ανάλογη με το χρονικό διάστημα λειτουργίας του μύλου κατά τη διάρκεια του έτους. Ο γενικός κανουνναμές του Σουλεϊμάν Α΄ όριζε σχετικά επίσης τη φορολογία σε είδος. Σε επαρχιακούς κανουνναμέδες όμως της ίδιας περιόδου προβλεπόταν η πληρωμή σε χρήμα. Μουταφτσίεβα, Β., ό.π. σελ. 276. Και ως προς το ύψος του συγκεκριμένου φόρου παρατηρούνται σημαντικές τοπικές διαφοροποιήσεις. Kabrda, J., ό.π. σελ. 216, Μπαλτά, Ε., ό.π., σελ. 44.

20. Μουταφτσίεβα, Β., ό.π. σελ. 228 - 233.

21. Faroqhi, S., *"Politics and socio - economic change in the Ottoman Empire of the later sixteenth century"* στο Metin Kunt and Christine Woodhead (εκδ.) Suleyman the Magnificent and his Age: The Ottoman Empire in the Early Modern World, σελ. 109 - 110.

22. Στη Ναυπακτο ο διοικητής του σαντζακίου είχε δικαίωμα να πουλήσει το μούστο του στη διάρκεια του μονοπωλίου κατά τέσσερα άσπρα ακριβότερα από τις τρέχουσες τιμές. Kabrda, J., ό.π. σελ. 216. Για τις ρυθμίσεις που αφορούσαν σε περιοχές της Κεντρικής Ελλάδας και συγκεκριμένα στα σαντζάκια Τρικάλων και Ευρίπου Alexander, J., ό.π. σελ. 268 - 340.

23. Για το τμήμα που αναφέρεται στο φόρο της αγοράς Alexander, J., ό.π. σελ. 328 - 332. Οι ρυθμίσεις αυτές απουσιάζουν από την έκδοση του Kabrda.

24. Μπαλτά, Ε., ό.π., σελ. 42 - 43.

25. Μπαλτά, Ε., ό.π., σελ. 44.

26. Μπαλτά, Ε., ό.π., σελ. 45.

27. Alexander, J., ό.π. σελ. 268 - 332.

28. Καραχρήστος, Ι., *"Συμβολή στη μελέτη της ιστορίας της Φθιώτιδας κατά την ύστερη τουρκοκρατία: Μέσα του 18ου αιώνα - Δύο πρώτες δεκαετίες του 19ου"*, Φθιωτικά Χρονικά, 13 (1992) σελ. 52.

29. Alexander, J., ό.π. σελ. 268 - 332.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Ερωτήσεις - απαντήσεις - απόψεις επί των εισηγήσεων της 1ης συνεδρίασης *

Δεριζιώτης Λάζαρος: *Η ερώτησή του δεν ακούγεται καλά στα απομαγνητοφωνημένα πρακτικά, γιατί δεν τέθηκε σε λειτουργία το μικρόφωνο.*

Ήταν πάντως ερώτηση προς τον κ. Σούλιο σχετική με την αναφορά του εισηγητή ότι οι Βούλγαροι ήταν σλαβικό φύλο. Ο ερωτών διατύπωσε την άποψη ότι είναι επικίνδυνο να θεωρούμε τους Βουλγάρους Σλάβους.

Σούλιος Γεώργιος: *Μας έστειλε και γραπτή την απάντηση του η οποία έχει ως εξής:*

Η ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

Οι "Πρωτοβούλγαροι", ως αυτοτελής τουρανική ομάδα, αποσύρθηκε στις στέπες της Ν. Ρωσσίας, όπου συγχωνεύθηκε με την ομάδα Ούγκριαν και μαζί ίδρυσαν το κράτος των "Βουλγάρων". Το 660 μ.Χ. διασπάσθηκαν και η μία ομάδα με τον Ασπαρούχ ήλθε και κατέλαβε περιοχή κοντά στο Δούναβη και τελικά στη Μοισία το 670 μ.Χ. Ο Ασπαρούχ έκλεισε συμμαχία με την "Ένωση των Επτά Σλαυικών Φυλών" και ίδρυσε το Βουλγαροσλαυικό κράτος το 680 μ.Χ.

Εκχριστιανίσθηκαν από τους Βυζαντινούς. Το πολιτιστικό επίπεδο των Πρωτοβουλγάρων ήταν πολύ χαμηλό και γι' αυτό πολιτιστικά αφομοιώθηκαν από τους Σλαύους που είχαν αναπτυχθεί στη Μοισία και με τους οποίους ίδρυσαν κοινό κράτος. Μίλησαν την "παλαιοβουλγαρική" γλώσσα που είναι καθαρά σλαυική και είναι η ρίζα της σημερινής βουλγαρικής αλλά και του συγγενέστατου ιδιώματος της γλώσσας των Σκοπιανών που από τους ίδιους ονομάζεται "Μακεδονική", αλλά οι Βούλγαροι δεν την αναγνωρίζουν σήμερα ως διαφορετική γλώσσα από τη δική τους, ούτε βέβαια αναγνωρίζουν "Μακεδονική" εθνότητα για τους Σκοπιανούς, τους οποίους θεωρούν κάτι παρεμφερές με αυτούς. Τόσο η γενετική ανάμειξή τους με τους Σλαύους, όσο και η πολιτιστική αφομοίωσή τους είχε ως συνέπεια οι ίδιοι να θεωρούν τον εαυτό τους ως παρακλάδι του Σλαυικού φύλου, αν και έχουν τουρανικές ρίζες.

Δεν μιλούν πάντως καμία από τις τουρανικές γλώσσες, ούτε η γλώσσα τους έχει συγγένεια με τις τουρανικές.

Κάθε έθνος χαρακτηρίζεται κυρίως από την ιστορική του γλώσσα. Οι Βούλγαροι μιλούν σλαυική διάλεκτο. Οι Σκοπιανοί μιλούν επίσης σλαυική διάλεκτο, συγγενέστατη με τη Βουλγαρική, αλλά θεωρούν τον εαυτό τους απόγονο των Μακεδόνων του Μ. Αλεξάνδρου (!) που αν μη τι άλλο μιλούσαν ελληνικά. Πώς είναι δυνατό;

Η άποψη ότι το να θεωρούμε του Βούλγαρους ως Σλαύους είναι εθνικά επιζήμιο για την Ελλάδα, είναι εκτός πραγματικότητας τουλάχιστο. Αν δεν έχουν Σλαυική συνείδηση, τότε θα έχουν Τουρανική, δηλ. θα ταυτίζονται εθνολογικά με τους Τούρκους! Τι θα ήταν πιο επικίνδυνο για την Ελλάδα;

---

* Τα κείμενα των ερωτήσεων-απαντήσεων-απόψεων όλων των συνεδριάσεων προέκυψαν από απομαγνητοφώνηση των πρακτικών, η οποία αποτέλεσε δυσχερέστατο έργο, κυρίως λόγω της μη ενεργοποίησης του μικροφώνου από μερικούς ομιλητές.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Το ότι θέλουμε φιλία και καλή γειτονία με τη Βουλγαρία, κάτι που συμβαίνει τώρα και ελπίζουμε ότι θα συμβαίνει για πάντα, δεν σημαίνει ότι πρέπει να ξεχάσουμε την ιστορία μας, ούτε τις επιθέσεις των Βουλγάρων εναντίον του Βυζαντίου, ούτε τις διεκδικήσεις τους σε βάρος της ελληνικής Μακεδονίας. Δεν είναι αυτό εθνικά επικίνδυνο, αλλά το να ξεχνάμε τα γεγονότα. Ασφαλώς δεν πρέπει να καλλιεργούμε εθνικό μίσος, αλλά φιλία και ειρηνική συνύπαρξη.

Γόνης Δημήτριος: Συγγνώμη, για να μην πλανώνται τέτοια πράγματα. Εδώ μιλάμε για την εθνογένεση των Βουλγάρων. Οι Βούλγαροι πραγματικά ήταν ένα τουρανικό τούρκικο φύλο και ήρθε με επικεφαλής τον Ασπαρούχ και εγκαταστάθηκε βορείως του Αίμου, μεταξύ Δουνάβεως και Αίμου, και ένα μέρος απ' αυτούς και βορείως του Αίμου. Ένα μικρό τμήμα Τούρκων Τουρανών Βουλγάρων εγκαταστάθηκε σε μια περιοχή όπου υπήρχαν επτά σλαβικά φύλα. Στον ίδιο χώρο κατοικούσαν -κατά τους Βουλγάρους ιστορικούς- Θράκες. Κατά τη δική μου γνώμη Ρωμιοί και εξελληνισμένοι Θράκες. Τον 7ο αιώνα συγχωνεύτηκαν λοιπόν όλα αυτά τα σλαβικά φύλα, οι ολιγάριθμοι συγκριτικά Βούλγαροι του Ασπαρούχ και οι εξελληνισμένοι Θράκες και Ρωμιοί και έτσι δημιουργήθηκε το βουλγαρικό έθνος, το οποίο πήρε την σλαβική γλώσσα από τα πολυάριθμα σλαβικά φύλα και την ονομασία από τη βουλγαρική ηγεσία. Αυτή είναι η αλήθεια που λέει η ιστορία τόσο από ελληνικής όσο και από βουλγαρικής πλευράς.

Γιαννακοπούλου-Γάκη Αικατερίνη: Θέλω να κάνω μια ερώτηση στον τελευταίο εισηγητή, τον κ. Καραχρήστο.

Οι κανουνναμέδες γνωρίζουμε ότι γράφονται στα τούρκικα. Εμείς πώς γνωρίζουμε τον κανουνναμέ της Λαμίας;

Καραχρήστος Ιωάννης: Οι κανουνναμέδες όντως γράφονται στα τούρκικα, αποτελούν άλλωστε έγγραφα της κεντρικής οθωμανικής διοίκησης. Δε θα μπορούσαν να γράφονται σε άλλη γλώσσα. Το κείμενο έχει δημοσιευθεί σε μετάφραση στο περιοδικό *"ΕΛΛΗΝΙΚΑ"* από έναν Τσέχο οθωμανολόγο τον Γιόζεφ Κάμπρ' τζα (Josef Kabrda) από τη δεκαετία του '60. Μια άλλη έκδοση έχει γίνει από τον Έλληνα τουρκολόγο τον Ιωάννη Αλεξανδρόπουλο στη δεκαετία του '70. Είναι η διατριβή που εκδόθηκε το 1985 όπου εκεί υπάρχει αυτός σε αγγλική μετάφραση. Αλλά και όλοι οι άλλοι τους οποίους χρησιμοποίησα για τις συγκρίσεις. Στη δεύτερη έκδοση υπάρχει και το τμήμα που αφορά στους όρους της αγοράς που απουσιάζει από την πρώτη έκδοση του Κάμπρ' τζα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

2η Συνεδρίαση

Προεδρείο:
Δημήτριος Νάτσιος - Μπάμπης Τσέλος

ΕΙΣΗΓΗΤΕΣ - ΘΕΜΑΤΑ

Βασιλική Συθιακάκη - Κριτσιμάλλη
"Ιστορική τοπογραφία της Φθιώτιδας
κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο"

Δημήτριος Β. Γόνης
"Γρηγόριος ο Βυζάντιος,
Διδάσκαλος του Οσίου Αθανασίου του Μετεωρίτου"

Κώστας Σπανός
"Οι αφιερωτές της Γιαννιτζούς,
της α΄ Γραφής, στην πρόθεση της μονής της Ρεντίνας (ca. 1640)"

Βασίλης Κ. Σπανός
"Οι οικισμοί της Φθιώτιδας στην πρόθεση της μονής της Ρεντίνας,
ca. 1640 - 19ος αι."

Μάνθος Κ. Χριστοφόρου
"Ο Ταλαντίου Νεόφυτος 1762 - 1861"

Ερωτήσεις - απαντήσεις - απόψεις
επί των εισηγήσεων της 2ης Συνεδρίασης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ
Βασιλική Συθιακάκη - Κριτσιμάλλη
αρχαιολόγος
7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

ΘΕΜΑ
Ιστορική τοπογραφία της Φθιώτιδας κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο

Η Φθιώτιδα[1], με τα σημερινά γεωγραφικά της όρια, δεν αποτελούσε ενιαία διοικητική περιφέρεια κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο. Σύμφωνα με τη διοικητική διαίρεση του Διοκλητιανού (284-305 μ.Χ.), το βόρειο τμήμα της έως τις Θερμοπύλες και την κοιλάδα του Σπερχειού υπαγόταν στη Διοίκηση της Μοισίας, και από τα μέσα του 4ου αιώνα στη Διοίκηση της Μακεδονίας, και στην επαρχία Θεσσαλίας με πρωτεύουσα τη Λάρισα. Η περιοχή της Λοκρίδας υπαγόταν στην επαρχία Αχαΐας, που περιελάμβανε τις περιοχές της νότιας Ελλάδος. Και οι δυο επαρχίες από τα τέλη της βασιλείας του Θεοδόσιου Α΄ παρέμειναν οριστικά ενταγμένες στην Υπαρχία του Ιλλυρικού, δηλαδή στο ανατολικό τμήμα της αυτοκρατορίας. Από το 695 μ.Χ., επί Ιουστινιανού Β΄, η Φθιώτιδα εντάχθηκε στο θέμα της Ελλάδος[2].

Απ' όσα γνωρίζουμε μέχρι σήμερα, ο χριστιανικός λόγος δεν φαίνεται να κηρύχθηκε στην περιοχή της Φθιώτιδας από τον ίδιο τον Απόστολο Παύλο. Στις Πράξεις των Αποστόλων μαρτυρείται ότι κατά τη δεύτερη περιοδεία του διέπλευσε τον ευβοϊκό κόλπο, αλλά δεν υπάρχει οποιαδήποτε αναφορά για αποβίβασή του σε κάποια ακτή κατά τη διαδρομή[3]. Επίσης κατά την τρίτη περιοδεία επισκέφθηκε ξανά την Ελλάδα, χωρίς να γνωρίζουμε τις ακριβείς τοποθεσίες. Τα συναξάρια ωστόσο τιμούν τη μνήμη του συγγενούς του Ηρωδίωνα, ενός από τους Εβδομήκοντα Αποστόλους, που δίδαξε και βρήκε μαρτυρικό θάνατο από Έλληνες και Ιουδαίους στην Υπάτη το 66 μ.Χ.[4] Οι Πράξεις του Αποστόλου Ανδρέα επίσης αναφέρουν ότι πέρασε μέσω των θεσσαλικών

Χάρτης Φθιώτιδος.

1. Για την ιστορία και ιστορική γεωγραφία της περιοχής βλ. ΒΟΡΤΣΕΛΛΑΣ Ι.Γ., *Φθιώτις η προς νότον της Όρθρυος*, Αθήναι 1907. ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΤΡ., *Ιστορία και Μνημεία της Φθιώτιδος*, Αθήναι 1971. ΑΒΡΑΜΕΑ Α., *Η Βυζαντινή Θεσσαλία μέχρι του 1204, Συμβολή εις την ιστορικήν γεωγραφίαν*, Αθήναι 1974. KODER J. - HILD FR., *Tabula Imperii Byzantini, 1: Hellas und Thessalia*, Wien 1976.
2. SEECK O., *Notitia Dignitatum, accedunt Notitia Urbis Constantinopolitanae et Latercula Prouinciarum*, Berlin 1876 (Frankfurt am Mein 1962) III, 44-13. ΑΒΡΑΜΕΑ Α., *Θεσσαλία*, 22κ.ε. / TIB, 50.
3. Πράξ.Αποστ. ΙΖ΄15-34 / HOLZNER J., *Παύλος*, σελ. 198 / ΒΟΡΤΣΕΛΛΑΣ Ι.Γ., *Φθιώτις*, σελ. 224.
4. Συναξ. 28 Μαρτ., έκδ. 1868 / ΒΟΡΤΣΕΛΛΑΣ Ι.Γ., *Φθιώτις*, 25.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

πόλεων στην Αχαΐα κηρυσσοντας το θείο λόγο[5]. Είναι έτσι πιθανό ότι στη Φθιώτιδα δημιουργήθηκαν από πολύ νωρίς χριστιανικές κοινότητες.

Από τις υπογραφές των επισκόπων στους καταλόγους των Οικουμενικών Συνόδων και τις σχετικές αναφορές σε εκκλησιαστικά έγγραφα προκύπτουν, αποσπασματικές έστω, πληροφορίες για την εκκλησιαστική οργάνωση της περιοχής από τον 4ο αιώνα και μετά. Η πρώτη σχετική μνεία απαντά στους καταλόγους της Συνόδου της Σαρδικής (343-4) και αφορά στους επισκόπους Υπάτης, Σκάρφειας, Ελάτειας και Οπούντα. Στα Πρακτικά της Γ΄ Οικουμενικής Συνόδου της Εφέσου (431) υπογράφουν οι επίσκοποι Λαμίας, Εχίνου, Υπάτης και Οπούντα. Στην Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο της Χαλκηδόνος (451) λαμβάνει μέρος ο επίσκοπος Εχινέου και ο επίσκοπος Οπούντος, στη Σύνοδο της Κων/πόλεως (459) ξανά ο επίσκοπος Εχινεωτών. Κατά τον 6ο αιώνα τα ονόματα των επισκόπων Εχίνου και Λαμίας αναφέρονται στα Πρακτικά της Συνόδου της Ρώμης (531), ενώ στα Πρακτικά των Συνόδων του 7ου και 8ου αιώνα δεν υπάρχουν σχετικές αναφορές[6]. Η εκκλησιαστική διαίρεση της πρώτης αυτής περιόδου φαίνεται ότι ακολουθούσε σε γενικές γραμμές τη διοικητική : έτσι οι επισκοπές βόρεια των Θερμοπυλών υπάγονταν εκκλησιαστικά στη Θεσσαλία με μητρόπολη τη Λάρισα, ενώ εκείνες της Λοκρίδας στην Αχαΐα, με μητρόπολη την Κόρινθο. Κατά την πρώιμη αυτή εποχή οι πόλεις της Ελλάδος υπάγονταν εκκλησιαστικά στην δικαιοδοσία του πάπα της Ρώμης υπό τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, που έφερε τον τίτλο του βικάριου (εξάρχου). Η οριστική υπαγωγή τους στο Πατριαρχείο της Κων/πόλεως τοποθετείται πριν από τα μέσα του 8ου αι.[7]

Η θέση της Φθιώτιδας πάνω στον κεντρικό οδικό άξονα που συνέδεε τη βόρεια και κεντρική Ελλάδα με την Αττική και την Πελοπόννησο, διερχόμενη από τη Λαμία, τις Θερμοπύλες, τη Σκάρφεια, την Αταλάντη και την Ελάτεια, ευνόησε προφανώς την ανάπτυξη της οικονομίας και του εμπορίου, είχε όμως ως συνέπεια και τη συχνή διέλευση επιδρομέων[8] . Ήδη από τον 4ο αιώνα (376 μ.Χ.) σημειώνονται οι πρώτες επιδρομές των Γότθων στη νότια Ελλάδα[9] , με κυριότερη αυτή των Βησιγότθων υπό

5. DELEHAYE H., *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, e codice Sirmondiano nunc Berolinensi, adjectis Synaxariis selectis*, Bruxelles 1902, στ. 266.

6. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ Γ., *Εκκλησιαστική Ιστορία της Ελλάδος από της ιδρύσεως των εκκλησιών αυτής υπό του αποστόλου Παύλου μέχρι σήμερον* (49/50-1966), τ. Ι, Αθήνα 1960, 441-443. Για τις πρώτες επισκοπές βλ. επίσης τις λίστες των επισκόπων της Συνόδου της Νίκαιας (325μ.Χ.) στον GELZER H., *Patrum Nicaenorum Nomina*, Leipzig 1898, 54 κ.ε., 70, 74, και τις επισκοπικές υπογραφές στην επιστολή προς τον Λέοντα Α΄ (457/8μ.Χ.), HONIGMANN E., 'La liste originale des Peres de Nicée', *Byzantion* 14 (1939), 17-76. Βλ. επίσης *TIB*, 79. Στην τρίτη *Notitia Episcopatuum* [έκδ. DARROUZES J., *Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae, Texte, Critique, Introduction et Notes*, Paris 1981, τ. III, 42, 673,681] αναφέρονται οι επίσκοποι Λαμίας και Υπάτης υπό τον μητροπολίτη Λαρίσης της επαρχίας Θεσσαλίας δευτέρας και (43, 697-702) οι επίσκοποι Θερμοπυλών, Σκαπφείας (Σκάρφειας), Ελατίας, Αβαίας, Όπης (Οπούντα) και Αναστασίας, υπαγόμενοι στη μητρόπολη Αθηνών και στην επαρχία Ελλάδος [DARROUZES J., *Notitiae*, II, 243]. Το κείμενο που μας παραδίδεται από χειρόγραφο του 14ου αι. (Par.gr. 1555A, f.23v-27v), ανάγεται πιθανόν στην εικονομαχική περίοδο, μεταξύ 787 και 869 μ.Χ. [DARROUZES J., *Notitiae*, I, 32-33].

7. ΑΒΡΑΜΕΑ Α., *Θεσσαλία*, 42 και σημ. 3.

8. Για το οδικό δίκτυο της περιοχής στους χριστιανικούς χρόνους βλ. ΑΒΡΑΜΕΑ Α., *Θεσσαλία*, 98-102 και *TIB*, 93-96.

9. *Ζώσιμος*, *Νέα Ιστορία* [έκδ. BEKKER IM., *CSHB* 1837. MENDELSSOLN L, *Zosimi Historia nova*, Leipzig 1887, Hildessheim 1963. PASCHOUD F., *Zosime, Histoire Nouvelle*, Paris 1971-1989 (Bude). RIDLEY R., *Zosimus, New History*, Canberra 1982. VEH O. - REBENICH S., *Zosimos, Neue Geschichte*, Stuttgart 1990], Δ, 20, 10. / *Ευνάπιος Σάρδεων, Ιστορικά Υπομνήματα* [έκδ. MÜLLER C., *FHG* IV, Paris 1851. DINDORF L., *HMG* I, Leipzig 1870. DE BOOR C., *Excerpta de legationibus*, Leipzig 1903], 42,46.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

τον Αλάριχο (395-397)[10]. Η ευκολία με την οποία οι επιδρομείς λεηλάτησαν τον ελλαδικό χώρο ως την Πελοπόννησο μαρτυρεί ότι η κεντρική και νότια Ελλάδα, όντας για αιώνες μακριά από τις κύριες στρατιωτικές διόδους, είχε παραμείνει ουσιαστικά ανοχύρωτη. Περιστασιακές επιδρομές έλαβαν χώρα στη διάρκεια του 5ου αιώνα και πύκνωσαν κατά τις αρχές του 6ου. Ο Προκόπιος αναφέρεται σε μια επιτυχή επίθεση των Ούννων κατά των Θερμοπυλών το έτος 539. Η αδυναμία αναχαίτισής τους στα στενά είχε ως αποτέλεσμα τη λεηλασία όλης της Στερεάς Ελλάδος[11]. Η αύξηση των επιδρομών οδήγησε τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό Α΄ στην ενίσχυση των οχυρώσεων των πόλων και στην κατασκευή νέων ισχυρών τειχών σε στρατηγικές θέσεις. Στα πλαίσια του εκτεταμένου αυτού προγράμματος (που περιελάμβανε, μεταξύ άλλων, την ενίσχυση των τειχών του Εχίνου, της Λαμίας, της Υπάτης και της κοιλάδας του Βοιωτικού Κηφισού), τα στενά των Θερμοπυλών οχυρώθηκαν με μεγάλο τείχος, που εκτεινόταν από την περιοχή της Ανοπαίας ατραπού[12] προς νότον ως τη θάλασσα. Το αμυντικό αυτό έργο φαίνεται ότι επέζησε από τον ισχυρό σεισμό του 551, που κατέστρεψε πολλές πόλεις από το Μαλιακό κόλπο ως την Κόρινθο και την Πάτρα[13], και το 558 αποτέλεσε εμπόδιο στην εισβολή των Κοτριγούρων[14]. Δεν φαίνεται όμως να συνέβη το ίδιο και με τους Σλάβους, που σύμφωνα με μαρτυρίες διαφόρων ιστορικών από τα τέλη του 6ου αι. πραγματοποίησαν επιδρομές στη νότιο Ελλάδα[15].

10. *Ζώσιμος*, Ε, 5 κ.ε. Οι επιδρομείς φαίνεται ότι συνάντησαν ασθενική αντίσταση από τη βυζαντινή φρουρά στα στενά των Θερμοπυλών και έτσι μπόρεσαν να προελάσουν καταστρέφοντας ως την Αθήνα και την Πελοπόννησο.

11. *Προκόπιος, De bello gothico*, [HAURY J. - WIRTH G., *Procopii Caesariensis opera omnia I-II. De Bellis, Libri VIII,* Leipzig 1963], II,4. Βλ. CHARANIS P., *Studies on the Demography of the Byzantine Empire, VarRepr,* London 1972, XVIII.: 'Hellas in the Greek Sources of the Sixth, Seventh and Eighth Centuries', *Late Classical and Medieval Studies in Honor of Albert Mathias Friend*, ed. K. Weitzmann, Prinecton 1955, 161-176.

12. Πρόκειται για τη γνωστή από την αρχαιότητα δίοδο που υπέδειξε στους Πέρσες ο Εφιάλτης κατά τη Μάχη των Θερμοπυλών. Φαίνεται ότι ως την εποχή του Ιουστινιανου χρησιμοποιήθηκε πολλές φορές από τους επιδρομείς για να παρακάμψουν τη φρουρά των Στενών, πράγμα που ανάγκασε τον Ιουστινιανό να την αποκλείσει με τείχος. *Προκόπιος, Περί Κτισμάτων*, [έκδ. HAURY J. - WIRTH G., *Procopii Caesariensis opera omnia IV, De aedificiis libri VI,* Leipzig 1964], IV,2 και *Ανέκδοτα*, [έκδ. HAURY J. - WIRTH G., *Procopii Caesariensis opera omnia III. Arcana historia*, Leipzig 1963], 26, 31-33. Βλ. επίσης ΑΒΡΑΜΕΑ Α., *Θεσσαλία,* 98-101 και *TIB*, 53.

13. *Προκόπιος, De bello gothico,* VIII, 25, 16. *Ευάγριος, Εκκλησιαστική Ιστορία*, [έκδ. BIDEZ J. - PARMENTIER L., *The Ecclesiastical History of Euagrius with Scholia*, London 1898], Δ΄,23. Πρόκειται για ισχυρό καταστρεπτικό σεισμό που έπληξε τον Κρισαϊκό κόλπο, τη Βοιωτία και τις ακτές του Μαλιακού στις 7 ή 9 Ιουλίου του 551 μ.Χ. Ακολούθησαν παλιρροϊκά κύματα. Στην περιοχή του Εχίνου και της Σκάρφειας η θάλασσα κατέκλυσε την ξηρά, κατέστρεψε κώμες και προκάλεσε πολλά θύματα.

14. *Αγαθίας Σχολαστικός, Ιστοριών Τόμοι Ε΄* [έκδ. KEYDELL R., Berlin 1967], 177, 194. *Προκόπιος, Ανέκδ.* 26, 33. *TIB*, 53.

15. Το ζήτημα των σλαβικών επιδρομών αποτελεί για χρόνια θέμα διαμάχης των ιστορικών και δεν μπορούμε να υπεισέλθουμε στην παρουσίαση αυτή. Αναφέρουμε μόνο ότι τα αρχαιολογικά δεδομένα και η μελέτη της νομισματικής κυκλοφορίας τείνουν να επιβεβαιώσουν την επιδρομή που αναφέρεται στο Χρονικό της Μονεμβασίας -πιθανότατα μάλιστα ήταν περισσότερες από μία-, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η διοικητική οργάνωση του κράτους καταλύθηκε στις περιοχές αυτές όπως υποστηρίχθηκε κατά καιρούς. Το πιθανότερο είναι ότι έχουμε περιστασιακές καταστροφές μικρής κλίμακας και μια γενικότερη παρακμή της αστικής ζωής, η οποία οφείλεται περισσότερο στην ταραγμένη εσωτερική ζωή της αυτοκρατορίας, την έλλειψη κρατικής σταθερότητας, τις κοινωνικές συγκρούσεις και την οικονομική παρακμή κατά την περίοδο μετά το θάνατο του Ιουστινιανού και ίσως ήταν αποτέλεσμα της ίδιας της δημοσιονομικής πολιτικής του και της μεγάλης οικονομικής επιβάρυνσης των επαρχιών προς όφελος του εκτεταμένου οικοδομικού του προγράμματος σε όλη την αυτοκρατορία. ΒΕΗΣ. Ν., "Το περί της κτίσεως της Μονεμβα-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Με βάση τις ως σήμερα επιφανειακές ή ανασκαφικές αρχαιολογικές έρευνες, τα κατά καιρούς τυχαία ευρήματα και τις λιγοστές μαρτυρίες των πηγών, μπορούμε να συνθέσουμε την ακόλουθη εικόνα για την παλαιοχριστιανική Φθιώτιδα.

Η γεωγραφική της διαμόρφωση, η εύφορη λωρίδα γης κατά μήκος των ακτών και οι κοιλάδες που διαμορφώνονται στο εσωτερικό ανάμεσα στους ορεινούς όγκους, αλλά και η κομβική της θέση, είχαν ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη πόλεων τόσο στα παράλια, πάνω στον οδικό άξονα και κοντά στα μικρά φυσικά λιμάνια, όσο και στην πεδινή ενδοχώρα και τις εύφορες πλαγιές. Ως σήμερα, ορισμένες από τις πόλεις που αναφέρουν οι πηγές έχουν ταυτιστεί ανασκαφικά, άλλες όχι, ενώ έχουν αποκαλυφθεί και θέσεις που δεν μνημονεύονται από τις πηγές ή δεν είναι δυνατόν να ταυτιστούν, κυρίως λόγω της αλλαγής των τοπωνυμίων.

Ο Συνέκδημος του Ιεροκλέους, το πρώτο κείμενο που αναφέρεται λεπτομερώς στη διοικητική οργάνωση της αυτοκρατορίας του τέλους του 5ου και των αρχών του 6ου αι.[16], παρέχει σημαντικά στοιχεία για τη Φθιώτιδα. Στα τέλη του 5ου αι. αποτελεί εν μέρει τμήμα της επαρχίας Θεσσαλίας, που αριθμεί συνολικά 17 πόλεις με έδρα τη Λάρισα, και εν μέρει τμήμα της επαρχίας Αχαΐας, που αριθμεί 79 πόλεις με έδρα την Κόρινθο. Μεταξύ των πόλεων της Θεσσαλίας αναφέρονται ο Εχίνος, η Λαμία και η Υπάτη και μεταξύ των πόλεων της Αχαΐας η Σκάρφεια, η Ελάτεια, η Τιθώρα, ο Οπούς και η Ανάστασις[17].

Ορισμένες από τις πόλεις που αναφέρουν σι πηγές μπορούν να ταυτιστούν με βεβαιότητα.

Η ταύτιση του **Εχίνου** με το σημερινό Αχινό, στη βόρεια ακτή του Μαλιακού κόλπου, επιβεβαιώνεται όχι μόνο από τη διατήρηση του τοπωνυμίου[18] αλλά και από την αρχαιολογική έρευνα. Η πόλη αναφέρεται ως έδρα επισκοπής κατά τον 5ο και 6ο αι[19]. Κατά τον *Προκόπιο*, τα τείχη της ανακαινίζονται από τον Ιουστινιανό, αλλά γνωρίζει μεγάλη καταστροφή κατά το σεισμό του 551 και το παλιρροϊκό κύμα που

σίας Χρονικόν" Βυζαντίς 1(1909), 37-105. LEMERLE P., "Le Chronique improprement dit de Monemvasie: le contexte historique et legendaire", *REB* 21 (1963), 5-49. CHARANIS P., 'The Chronicle of Monemvasia and the Question of the Slavonic Settlements in Greece", *DOP* 5 (1950), 139-166. CHARANIS P., *VarRepr* 1972, XXI 15A, 53 : On the question of the Slavonic Settlements in Greece during the Middle Ages, *BSl* 10 (1949), 254-258., *FERJANCIC* B., "Invasions et Installation des Slaves dans les Balkans" στο *Villes et Peupleument dans l' Illyricum Protobyzantin,* Ecole Française de Rome, 12-14 mai 1982, Rome 1984, 85-109. HOOP S., "Isles of Refuge in Early Byzantine Period", *BSA* 65 (1970), 37-45. ΠΕΝΝΑ Β., ' "Θησαυρός" νομισμάτων 6ου αι. μ.Χ. από την περιοχή των Θηβών', *AE* 1979, 200-213. LEMERLE P., *Les plus anciens miracles de Saint Demetrius et la pénétration des Slaves dans les Balkans*, Paris 1979-1981. AVRAMEA A., *Le Peloponnese du 4eme au 8eme siecle : changements et persistances*, Paris 1997. Για συγκεντρωτική βιβλιογραφία πάνω στο θέμα (1941-1991) βλ. ΜΠΑΖΑΙΟΥ-BARABAS Θ. - ΝΙΚΟΛΑΟΥ Κ., *Ελληνικός Χώρος και πρώιμοι Σλάβοι, Βούλγαροι, Σέρβοι (6ος - 15ος αι.),* Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών - Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών, Αθήνα 1992.

16. Η συγγραφή του πρέπει να τοποθετηθεί στο πρώτο τρίτο του 6ου αιώνα.

17. *Ιεροκλέους Συνέκδημος,* [έκδ. HONIGMANN E., *Le Synekdemos d' Hierokles*, Brussel 1939], 16-19.

18. *Ιεροκλ. Συνεκδ.* 642,5. Βλ. επίσης ABPAMEA A., *Θεσσαλία,* 145-146. *TIB*, 152. PHILIPPSON A., 'Echinos 2', *RE* 5/2 (1905), 1921. BEQUINION Y., *La Valee du Spercheios des origines au IVe siecle,* Paris 1937, 299-303. STAHLIN F., *Das hellenische Thessalien. Landeskundliche und geschichtliche Beschreibung Thessaliens in der hellenischen und römischen Zeit*, Stuttgart 1924, Amsterdam 1967, 186 κ.ε.

19. Οικουμενικές Συνόδοι Εφέσου (Θεόδωρος) και Χαλκηδόνος (Παύλος) και Σύνοδοι Κων/πόλεως (459: Αριστοτέλης) και Ρώμης (531) Βλ. *Acta Conciliorum Oecumenicorum* 1,1.2, σ. 6, 19, 57 / I. 1. 7, σ. 86, 117 / II.1.1, σ. 64. HONIGMANN E., The Original Lists of the Members of the Council of Nicaea, the Robber Synod and the Council of Chalcedon, *Byzantion* 16 (1942-44), 404 (σ. 58).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ακολουθησε[20]. Ως θέση φαίνεται να επιβιώνει στη μέση βυζαντινή περίοδο, αφού καταγράφεται στο *"Περί Θεμάτων"* μεταξύ των πόλεων της επαρχίας Θεσσαλίας[21] και ως επισκοπή εξακολουθεί να αναφέρεται σε τακτικά και επισκοπικούς καταλόγους[22].

Αχινός, οικόπεδο οδού Αχιλλέως.

Από την μέχρι σήμερα έρευνα έχει διαπιστωθεί ότι το κάστρο που βρίσκεται σε ύψωμα βόρεια του σημερινού οικισμού και διατηρεί τμήματα αρχαίας ισόδομης τοιχοδομίας ανακαινίστηκε πιθανότατα στον 6ο μ.Χ.[23] αιώνα . Διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μέλη έχουν εντοπιστεί σε οικίες του χωριού, ενώ στα θεμέλια του ναού του Αγίου Αθανασίου στη θέση Περιβολάκι εντοπίστηκαν το 1960 τμήμα ψηφιδωτού δαπέδου και διάφορα αρχιτεκτονικά μέλη[24].

Κατά τη διάρκεια ανασκαφικής έρευνας σε οικόπεδο της οδού Αχιλλέως αποκαλύφθηκε κτήριο με τρεις χώρους και ψηφιδωτό σε σχήμα Γ.[25] Ο διάκοσμος του παρουσιάζει συνεχόμενα τετράγωνα και ορθογώνια διάχωρα με θέματα γεωμετρικά, φυτικά και από το ζωικό βασίλειο. Στο κεντρικό διάχωρο, ένας ρόμβος περιέχει σβάστικα πλαισιωμένη από τέσσερα δελφίνια. Χρονολογείται πιθανότατα στον 6ο αιώνα.[26]

Οι νομισματικές πληροφορίες από τη θέση αυτή μιλούν για συνεχή κατοίκηση από την εποχή του Μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρι τουλάχιστον τα τέλη του 11ου αιώνα.

Η πόλη της **Λαμίας** χτισμένη στις νότιες παρυφές της Όρθρυος, σε στρατηγικό σημείο για τον έλεγχο της κοιλάδας του Σπερχειού, κατοικήθηκε αδιάκοπα από την εποχή του Χαλκού ως σήμερα[27]. Σημείο αναφοράς για την πόλη είναι τα τείχη της

20. *Προκοπ., Περί πολέμων,* VIII 25, 19. Περί Κτισμάτων, IV 3,5.

21. *Κωνστ. Πορφυρογέννητου, Περί Θεμάτων,* [έκδ. PERTUSI A., *Constantino Porfirogenito, De thematibus,* Citta del Vaticano, 1952], 88.

22. GELZER H., *Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatuum, ein Betrag zur byzantinischen Kirchen - und Verwaltungsgeschichte,* München 1901, II 553 (σ. 557). ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Georgii Cyprii descriptio Orbis Romani,* Leipzig 1890, 1657 (σ. 78). PARTHEY G., *Hieroclis Synecdemus et Notitiae Graecae Episcopatuum*, Berlin 1866, Amsterdam 1967, III, 500, 507, X 606, XIII 457.

23. DALY L.W., 'Echinos and Justinians Fortifications in Greece', *ΑΙΑ* 46 (1942), 500-508. *TIB*, 152. ΣΦΗΚΟΠΟΥΛΟΣ Ι., *Μεσαιωνικά Κάστρα και Πύργοι στη Ρούμελη,* 1981, 136.

24. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π., *ΑΔ* 16 (1960), Β1 (Χρονικά) 162-164 και *ΑΔ* 25 (1970), Β1 (Χρονικά), 163. ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΤΡ., *Μνημεία Φθιώτιδος,* 167. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα των παλαιοχριστιανικών ψηφιδωτών δαπέδων της Ελλάδος*, ΙΙ, Θεσσαλονίκη 1987, 173.

25. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα*, 172-173 και πίν. 287-290. Το κτήριο ανασκάφτηκε το 1984 από τη ΙΔ΄ ΕΠΚΑ. Το ψηφιδωτό παραχωρήθηκε και συντηρήθηκε στα εργαστήρια της 7ης ΕΒΑ. Σύντομα μεγάλο τμήμα του πρόκειται να εκτεθεί στο υπό σύσταση Βυζαντινό Μουσείο Φθιώτιδος στην Υπάτη.

26. Νομίσματα : Κων/νος Α΄, Φαύστα, διάδοχοι Κων/νου Α΄ ως β΄ μισό 4ου αι., Ιουστινιανός Α΄, Νικηφόρος Γ΄ Βοτανειάτης, Αλέξιος Α΄ Κομνηνός (προσωπική παρατήρηση).

27. ΑΒΡΑΜΕΑ Α., *Θεσσαλία,* 141-143. TIB, 283-284. BEQUINION Y., *Spercheios,* 263-278. *ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΤΡ., Μνημεία Φθιώτιδος,* 73-96. ΠΛΑΤΗ Γ., *Λαμία,* Αθήναι 1973. *STAHLIN FR., Thessalien,* 213-215. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, 'Lamia', *RE* 12,1, 547-560.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

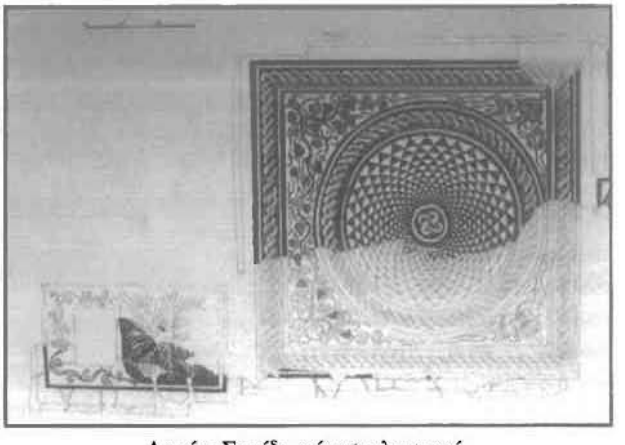

Λαμία, βασιλική Αγίων Αποστόλων.

ακροπόλεως, η αρχική φάση των οποίων ανάγεται στα τέλη του 5ου π.Χ. αιώνα. Ο Προκόπιος δεν αναφέρει τη Λαμία ανάμεσα στις πόλεις των οποίων τα τείχη ανακαινίστηκαν από τον Ιουστινιανό. Πάντως οι οχυρώσεις δέχτηκαν επεμβάσεις και προσθήκες από τους Βυζαντινούς αλλά και από τους Φράγκους, τους Καταλανούς και τους Τούρκους[28].

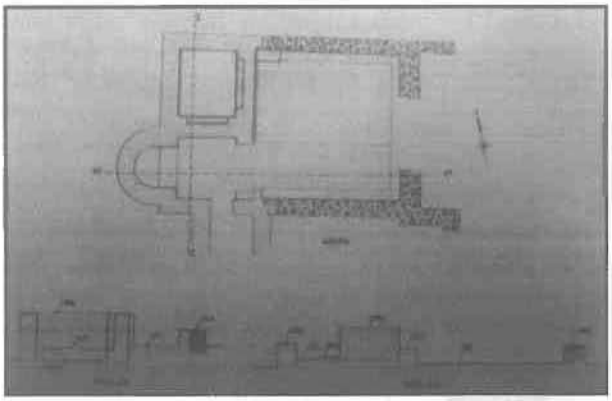
Για τη ζωή της πόλης στους παλαιοχριστιανικούς χρόνους δεν έχουμε πολλές πληροφορίες πέραν του ότι αποτέλεσε έδρα επισκοπής στον 5ο και 6ο αιώνα[29] και αναφέρεται στον Συνέκδημο του Ιεροκλέους πέμπτη ανάμεσα στις πόλεις της επαρχίας Θεσσαλίας[30].

Η συνεχής κατοίκηση είχε ως αποτέλεσμα τα μέχρι σήμερα αρχαιολογικά τεκμήρια να παραμένουν λιγοστά. Στην πλατεία Αθανασίου Διάκου αποκαλύφθηκε τμήμα ψηφιδωτού δαπέδου βασιλικής αφιερωμένης στους Αγίους Αποστόλους, σύμφωνα με σχετική επιγραφή[31]. Αρχιτεκτονικά μέλη των πρώιμων παλαιοχριστιανικών χρόνων και της βυζαντινής περιόδου εντοπίστηκαν στο ναό της Παναγίας Δεσποίνης και πιθανόν υποδεικνύουν την ύπαρξη παλαιότερου μνημείου στην ίδια θέση. Ανάλογα ευρήματα εντοπίστηκαν στο ναό του Αγίου Μηνά, στις υπώρειες του λόφου του φρουρίου[32]. Ένα παλαιοχριστιανικό κτίσμα, πιθανόν βαλα-

Λαμία, Σανίδι, κάτοψη λουτρού.

28. ΓΑΡΔΙΚΗ Δ., 'Το Κάστρο της Λαμίας', *Φθιώτις*, 1 (1955), 66. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π., *ΑΔ* 16 (1960), Β1 (Χρονικά), 161. ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΤΡ., *Μνημεία Φθιώτιδος*, 82-84. ΣΦΗΚΟΠΟΥΛΟΣ Ι., *Μεσαιωνικά Κάστρα*, 125-135. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Μ.Φ., *Το Κάστρο της Λαμίας*, ΤΑΠΑ, Αθήνα 1994.
29. Γ΄ Οικουμ. Σύνοδος Εφέσου, Σύνοδος Ρώμης.
30. *Ιεροκλ.Συνέκδ.*, 632, 16.
31. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ Μ., *ΑΔ* 26 (1971), Β1 (Χρονικά), 17. ΣΠΥΡΟΠΟΛΟΥΛΟΣ Θ., *ΑΔ* 26 (1971), Β1 (Χρονικά), 229-230. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π., *ΑΔ* 26 (1971), Β1 (Χρονικά), 286. ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΤΡ., *Μνημεία Φθιώτιδος*, 122-124. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα*, 176-178, πίν. 301.
32. Για τα παλαιότερα κινητά ευρήματα βλ. ΛΑΜΠΑΚΗΣ Γ., 'Περιηγήσεις κατά το έτος 1904', *ΔΧΑΕ* περίοδος Α΄, 6 (1906), 10. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π., *ΑΔ* 16 (1960), 162.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

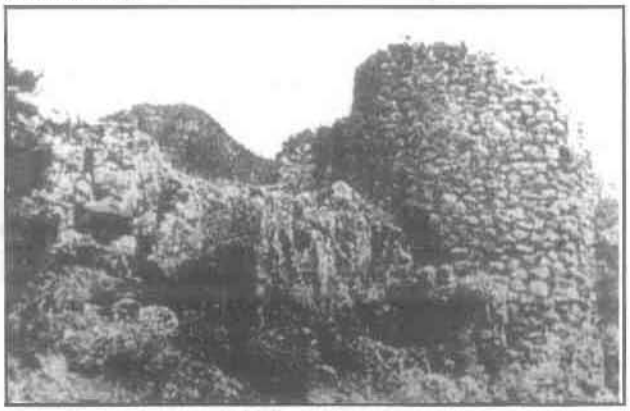

Λαμία, Σανίδι, ψηφιδωτό.

νείο, με επιμελημένη τοιχοδομία και ψηφιδωτό δάπεδο κοσμημένο με γεωμετρικά μοτίβα εντοπίστηκε και ανασκάφτηκε στη θέση *"Σανίδι"*[33]. Ταφές των παλαιοχριστιανικών χρόνων και διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μέλη έχουν εντοπιστεί σε διάφορα σημεία της πόλης.

Εξίσου σημαντική πόλη φαίνεται πως υπήρξε η γειτονική **Υπάτη**, στις βόρειες υπώρειες της Οίτης. Οικισμένη από τους Αινιάνες, έχοντας διατελέσει πρωτεύουσα της Αιτωλικής Συμπολιτείας και ακμάζουσα ρωμαϊκή πόλη[34], η Υπάτη άνθισε στους παλαιοχριστιανικούς και βυζαντινούς χρόνους, πιθανότατα ως τόπος προσκυνήματος του μάρτυρα Ηρωδίωνα, που έφερε τον λόγο του Ευαγγελίου στη Φθιώτιδα[35]. Ο σημαίνων ρόλος της διατηρήθηκε κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας, στην Τουρκοκρατία αποτέλεσε ορμητήριο των Ελλήνων αγωνιστών και συνέχισε να κατοικείται αδιάλειπτα ως τις μέρες μας.

Κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο η Υπάτη ανήκει στην επαρχία Θεσσαλίας και αποτελεί διοικητικό και θρησκευτικό κέντρο. Ο μαρτυρικός θάνατος του Αγίου Ηρωδίωνα στην πόλη το 66 μ.Χ. είναι πιθανότατα ο λόγος που πολύ νωρίς, ήδη στον 4ο αιώνα, γίνεται έδρα επισκοπής[36], ενώ αργότερα, στον 10ο αιώνα, αναβιβάζεται σε μητρόπολη υπό

Υπάτη, κάστρο.

33. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π., *ΑΔ* 25 (1970), Β1 (Χρονικά), 267. ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΤΡ., *Μνημεία Φθιώτιδος*, 137, 141-142, εικ. 86, 87. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα*, 176-177, σημ. 237. ΠΑΝΤΟΣ Π. (ΙΔ΄ Εφορεία Προϊστ. &Κλασικών Αρχ/των), *ΑΔ* 44 (1989), Β1 (Χρονικά), 164. ΣΜΠΥΡΑΚΗ - ΚΑΛΑΤΖΗ ΑΙΚ. (7η Εφορεία Βυζ/νών Αρχ/των), ΑΔ 44 (1989), Β1 (Χρονικά), 250, πίν. 150. ΠΑΝΤΟΣ Π. (ΙΔ΄ΕΠΚΑ), *ΑΔ* 45 (1990), Β1 (Χρονικά), 168-169, σχέδ. 1-3.

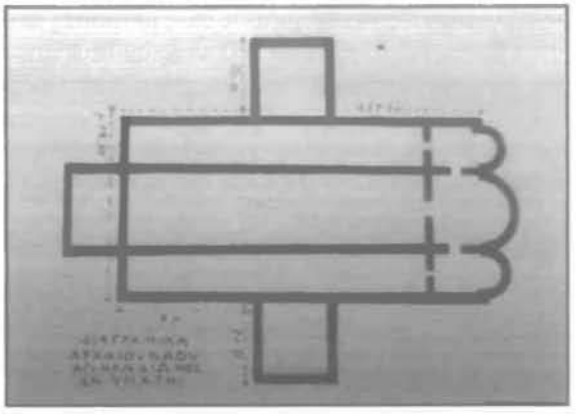
34.Συγκεντρωτική βιβλιογραφία για την ιστορία της πόλης μέχρι τους παλαιοχριστιανικούς χρόνους περιέχεται στην μεταπτυχιακή εργασία του κ. BOUCHON R., *Hypata et L' Ainide entre Delphes, l' Etolie et la Thessalie* (DEA), Universite Lumiere - Lyon II, 1998-1999, αντίγραφο της οποίας ο συνάδελφος ερευνητής είχε την καλοσύνη να μου παραχωρήσει.

35. ΑΒΡΑΜΕΑ Α., *Θεσσαλία*, 143-145. ΤΙΒ, 223-224. Βλ. επίσης ΠΑΛΛΑΣ Δ., 'Η εκκλησία του Αγίου Ηρωδίωνος στην Υπάτη', *Συναγωγή Μελετών Βυζαντινής Αρχαιολογίας* (ΣΕΑ), τ. Β΄, Αθήνα, 663-664 (27-28).

36. Πρώτη μνεία επισκόπου (Υμέναιος) γίνεται στη Σύνοδο της Σαρδικής (343/4).

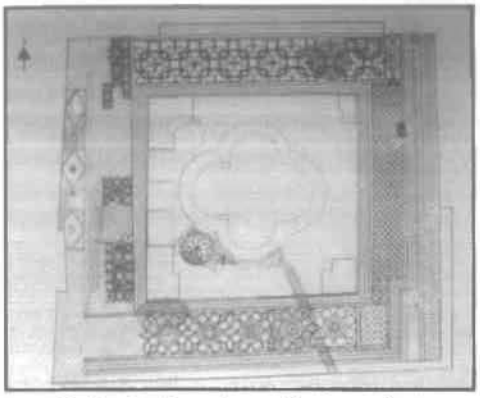
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

την ονομασία Νέαι Πάτραι[37]. Το όνομα *"Υπάτη"* διατηρείται σε όλη την παλαιοχριστιανική και πρώιμη βυζαντινή περίοδο και η πόλη αναφέρεται έκτη ανάμεσα στις θεσσαλικές πόλεις στο Συνέκδημο του Ιεροκλέους[38]. Πρώτη μνεία του ονόματος *"Νέαι Πάτραι"* γίνεται στον 9ο αιώνα σε έγγραφο του Πατριάρχη Φωτίου[39].

Υπάτη, Άγιος Ηρωδίων, κάτοψη.

Η αρχαιολογική σκαπάνη έχει ως σήμερα αποκαλυψει αρκετά στοιχεία, που φωτίζουν τη μεγάλη ακμή της πόλης κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο. Η θέση της ήταν ουσιαστικά ίδια με τη σημερινή. Στην κορυφή του λόφου δέσποζε το φρούριο της ακρόπολης, που ίσως κατασκευάστηκε επί Ιουστινιανού και ενισχύθηκε επανειλημμένα στη μακρά περίοδο ζωής της[40]. Λείψανα της οχυρώσεως και των πύργων διατηρούνται μέχρι σήμερα σε αρκετό ύψος.

Υπάτη, Σχίζα, κάτοψη βαπτιστηρίου.

Κάτω από τα θεμέλια των σημερινών κτηρίων κρύβεται η ιστορία της παλαιοχριστιανικής πόλης. Στη θέση του σημερινού γυμνασίου εντοπίστηκαν στα τέλη του περασμένου αιώνα τα θεμέλια μιας μεγάλης βασιλικής που θεωρήθηκε αφιερωμένη στον Άγιο Ηρωδίωνα. Η βασιλική επισημάνθηκε για πρώτη φορά από τον Γ. Λαμπάκη το 1896[41]. Κατά το επόμενο έτος την επισκέφτηκε ο Ν. Γιαννόπουλος που συνέταξε ένα γενικό σχέδιο της κάτοψής της[42]. Το μνημείο είχε πάψει να είναι ορατό ήδη από το 1913[43]. Το σχέδιο του Ν. Γιαννόπουλου,

37.Δεν είναι γνωστή η ακριβής χρονολογία της υψώσεως των Νέων Πατρών σε μητρόπολη. Πρώτη ασφαλής μνεία απαντά στην Διατύπωσιν του Λέοντος ΣΤ΄στις αρχές του 10ου αι. Βλ. σχετικά ΑΒΡΑΜΕΑ Α., *Θεσσαλία*, σελ. 52 και σημ. 6.

38. Ιεροκ. Συνέκδ., 642, 16.

39. ΡΑΛΛΗΣ Γ.Α.-ΠΟΤΛΗΣ Μ., *Σύνταγμα των θείων και ιερών κανόνων*, τόμ. Ε΄, Αθήναι 1852-1859, 393. GRUMEL V, *Les Regestes des Actes du Patriarcat de Constantinople*, 1, Chalkedon 1932-1947, No 487, 488.

40. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ Ν., 'Η Υπάτη κατά την αρχαιότητα', *Αρμονία 1* (1900), 635. *Προκοπίου, Περί Κτισμάτων*, Δ΄, 2, 110.

41. ΛΑΜΠΑΚΗΣ Γ., *ΔΧΑΕ*, περίοδος Α΄, τ. Γ΄ (1903), 45.

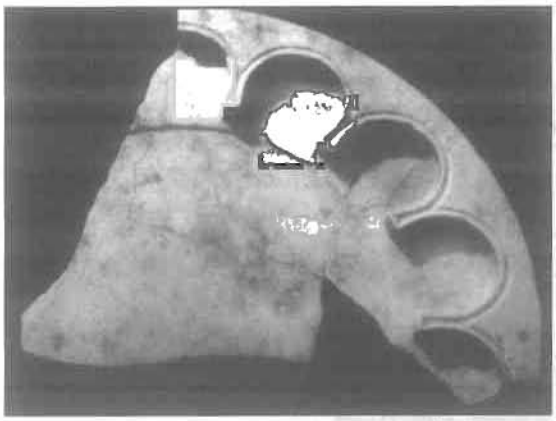
42. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ Ν.Ι., 'Υπάτη, Νέαι Πάτραι', *ΔΙΕΕ* , Ζ΄(1918), 442, εικ. 1.

43. Αυτό αναφέρεται στην παραπάνω ανακοίνωση. Το αναζήτησε επίσης ο Π. Λαζαρίδης σε περιορισμένης κλίμακας ανασκαφική έρευνα χωρίς ιδιαίτερα αποτελέσματα : ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π., *ΑΔ* 16 (1960), 164-165. Βλ. επίσης PALLAS D., *Les monuments paleochretiens de Grece decouverts de 1959 a 1963*, Citta del Vaticano 1977, 40.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

σχετικά ασαφές, προβλημάτισε τους μελετητές που διατύπωσαν ποικίλες απόψεις για τον αρχιτεκτονικό τύπο. Ο Γ. Σωτηρίου θεώρησε το κύριο σώμα του οικοδομήματος ως τρίκλιτη βασιλική, και με βάση την ύπαρξη τριμερούς ιερού βήματος τη χρονολόγησε στους μετά τον Ιουστινιανό χρόνους[44]. Πιο πρόσφατα ο Π. Βοκοτόπουλος θεώρησε το μνημείο ως τύπο συγγενικό με το ναό της Σκριπούς[45]. Στο ζήτημα επανήλθε ο Δ. Πάλλας που πρότεινε την αποκατάσταση του μνημείου με τη μορφή ενός περίκεντρου σταυροειδούς κτηρίου με τρούλλο[46].

Το ζήτημα ασφαλώς θα παραμείνει ανοιχτό, αφού το κτήριο έχει οριστικά χαθεί. Είναι όμως μάλλον βέβαιο ότι θα πρέπει να χρονολογηθεί μετά τους παλαιοχριστιανικούς χρόνους. Η ταύτισή του με τη βασιλική του Αγ. Ηρωδίωνα έγινε σε γενικές γραμμές αποδεκτή απ' όλους τους μελετητές. Ωστόσο η θέση του στο άκρο του σημερινού οικισμού, και απ' ότι φαίνεται στα όρια της παλαιοχριστιανικής πόλης, και η όψιμη χρονολόγησή του προβληματίζουν. Ορισμένα στοιχεία που έχουν προκύψει από τις νεότερες ανασκαφικές έρευνες μας οδηγούν στη σκέψη ότι η παλαιοχριστιανική βασιλική, που αποτέλεσε ασφαλώς την επισκοπική έδρα και ταυτόχρονα θα λειτουργούσε σε ανάμνηση του μάρτυρα Ηρωδίωνα κατά τους παλαιοχριστιανικούς χρόνους, πρέπει να βρισκόταν στο κέντρο της πόλης.

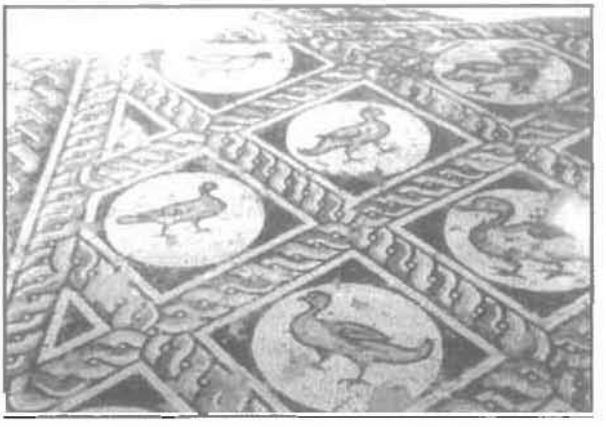
Υπάτη, οικόπεδο Πατηθρα, τράπεζα.

Το 1980, κατά την διάνοιξη θεμελίων για την ανέγερση οικοδομής σε οικόπεδο απέναντι από το σημερινό ναό της Αγίας Σοφίας, αποκαλύφθηκε και ανασκάφτηκε ένα μεγάλο βαπτιστήριο των παλαιοχριστιανικών χρόνων[47]. Ο χώρος ήταν τετράγωνος και στηριζόταν σε κτιστούς πεσσούς. Το κέντρο του καταλάμβανε μια μεγάλων διαστάσεων τετράλοβη κολυμβήθρα επενδεδυμένη εσωτερικά με μαρμάρινα πλακίδια. Το δάπεδο του είχε πολυτελή επίστρωση με μαρμάρινες πλάκες και ψηφιδωτό δάπεδο με γεωμετρικά θέματα που αποδίδονταν με πολύχρωμες ψηφίδες. Οι τοίχοι έφεραν ζωγραφικό διάκοσμο που στο διασωθέν κατώτερο τμήμα μιμούνταν ορθομαρμάρωση. Το βαπτιστήριο λειτουργούσε πιθανότατα ως πρόσκτισμα μεγάλου παλαιοχριστιανικού ναού, ίσως βασιλικής, ίχνη του οποίου εντοπίστηκαν προς την πλευρά του ναού της Αγίας Σοφίας. Οι μεγάλες διαστάσεις του ανεσκαμμένου χώρου (εσωτερικές περίπου 12x 12μ.), σπάνιες για βαπτιστήριο του ελλαδικού χώρου, και η πολυτέλεια της κατασκευής, υποδεικνύουν τη

44. ΣΩΤΗΡΙΟΥ Γ.Α., "Αι παλαιοχριστιανικαί βασιλικαί της Ελλάδος", *ΑΕ* 1929, 186-187, εικ. 19.
45. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ Π., *Η εκκλησιαστική αρχιτεκτονική εις την Δυτικήν Στερεάν Ελλάδα και την Ήπειρον από του τέλους του 7ου μέχρι του τέλους του 10ου αι.*, Θεσσαλονίκη 1975, 120.
46. ΠΑΛΛΑΣ Δ., "Η εκκλησία του Αγίου Ηρωδίωνος στην Υπάτη", *Συναγωγή Μελετών*, Β΄, 641-666.
47. ΚΑΛΑΤΖΗ-ΣΜΠΥΡΑΚΗ ΑΙΚ. (7η ΕΒΑ), "Παλαιοχριστιανικό βαπτιστηριο στην Υπάτη", *ΑΔ* 34 (1979), Α΄ (Μελέται), 100 κ.ε., σχ. 1, πίν. 34-43. ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, "Παλαιοχριστιανικό βαπτιστήριο στην Υπάτη", *Γ΄ Συμπόσιο Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης, Περιλήψεις Ανακοινώσεων*, Αθήνα 1983, 73. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα*, 182-183, πίν. 310-313.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

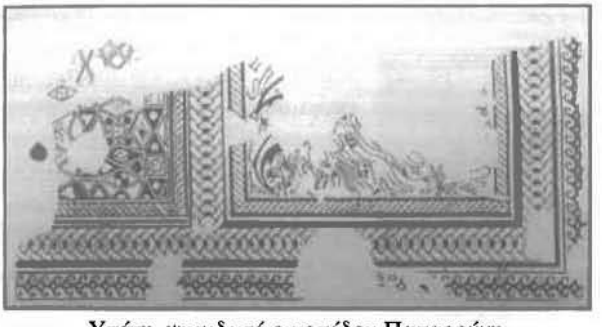
σπουδαιότητα του ναού στον οποίο ανήκε. Είναι έτσι πολύ πιθανό ότι ο επισκοπικός ναός της Υπάτης, που ήταν αφιερωμένος στη μνήμη του Αγίου Ηρωδίωνα, βρισκόταν κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο στη θέση του σημερινού ναού της Αγίας Σοφίας.

Υπάτη, Άγιος Νικόλαος, ψηφιδωτά.

Μια ακόμη παλαιοχριστιανική βασιλική βρισκόταν κάτω από το σημερινό ναό του Αγίου Νικολάου. Σ' αυτήν ανήκουν τα τμήματα ψηφιδωτού δαπέδου με γεωμετρικό διάκοσμο και παραστάσεις πτηνών που αποκαλύφθηκαν στο προαύλιο[48]. Από το ίδιο μνημείο πρέπει να προέρχονται τρία κορινθιακά κιονόκρανα που έχουν ενσωματωθεί στις τοξοστοιχίες του μεταβυζαντινού ναού[49]. Με βάση την τεχνοτροπία του ψηφιδωτού και των κιονοκράνων η βασιλική πρέπει να χρονολογηθεί στον 6ο αιώνα.

Τμήματα των οικιών της παλαιοχριστιανικής πόλης αποκαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια σωστικών ανασκαφικών ερευνών. Ένα ορθογώνιο οικοδόμημα με ψηφιδωτά δάπεδα που έφεραν μεταξύ άλλων παράσταση από το θαλάσσιο βασίλειο αποκαλύφθηκε στο οικόπεδο ιδιοκτησίας Ηρ. Παπαρούνη - Δ. Κυρίτση[50]. Στα οικόπεδα ιδιοκτ. Κ. Κακλέα και Γ. Κοντογεώργου αποκαλύφθηκαν τμήματα κτηρίου με ψηφιδωτά δάπεδα και υπόκαυστα λουτρού, που χρησιμοποιήθηκε και στην παλαιοχριστιανική περίοδο.[51] Στη θέση *"Κόμπα"*, αποκαλύφθηκε σε δοκιμαστική τομή τμήμα ψηφιδωτού δαπέδου μεγάλου παλαιοχριστιανικού κτηρίου, του οποίου τα ίχνη

Υπάτη, ψηφιδωτό οικοπέδου Παπαρούνη.

48. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π., *ΑΔ* 16 (1960), Β1 (Χρονικά), 166, πίν. 148δ. ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΤΡ., *Μνημεία Φθιώτιδος*, 227, εικ. 128. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα*, 183-185, πίν. 314-317, με πλήρη βιβλιογραφία. Το ψηφιδωτό αποκολλήθηκε, συντηρήθηκε και επανατοποθετήθηκε. Σήμερα είναι καλυμμένο για λόγους προστασίας.

49. Πρόκειται για δυο κιονόκρανα τύπου "λύρας" και ένα κιονόκρανο "γυμνού πυρήνα", όμοιων διαστάσεων και από μάρμαρο πιθανότατα προκοννήσιο (προσωπική παρατήρηση).

50. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Μ.-Φ. (ΙΔ΄ ΕΠΚΑ), *ΑΔ* 40 (1985), Β1 (Χρονικά), 162. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα*, 185-186, πίν. 318-319.

51. Οικόπεδο Κακλέα : ΔΑΚΟΡΩΝΙΑ Φ. (ΙΔ΄ ΕΠΚΑ), *ΑΔ* 40 (1985), Β1 (Χρονικά), 165. Οικόπεδο Κοντογεώργου : ΝΤΙΝΑ ΑΣΠ. (7η ΕΒΑ), *ΑΔ* 40 (1985), Β1 (Χρονικά), 223. Βλ. επίσης ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα*, 184, σημ. 249.

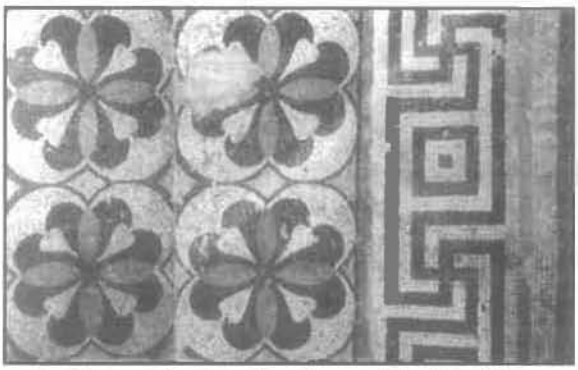
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

διακρίνονται και επιφανειακά.[52]

Πολυάριθμα αρχιτεκτονικά μέλη (κιονόκρανα, κίονες, βάσεις, τμήματα θωρακίων, κατώφλια, παραστάδες θυρών κ.ά) τόσο της παλαιοχριστιανικής εποχής όσο και οψιμότερων περιόδων έχουν κατά καιρούς περισυλλεγεί. Η συνέχεια της κατοίκησης του χώρου μαρτυρείται επίσης από τα νομίσματα που καλύπτουν σχεδόν όλες τις ιστορικές περιόδους.

Στα πρανή του υψώματος, στη θέση Βαρκά και κοντά στον οικισμό των Λουτρών Υπάτης εντοπίστηκαν δυο ακόμη κτήρια. Το ένα από αυτά διαθέτει δυο ορθογώνιους χώρους, εκ των οποίων ο ανατολικός είναι στρωμένος με πολυτελές ψηφιδωτό δάπεδο: αποτελείται από διάχωρα με παραστάσεις γεωμετρικές καθώς και από το ζωικό και θαλάσσιο βασίλειο. Στο κέντρο υπάρχει μετάλλιο με παράσταση παγωνιών που πλαισιώνουν αγγείο. Χρονολογείται πιθανώς στα τέλη του 5ου ή τις αρχές του 6ου αιώνα. Το κτήριο χαρακτηρίστηκε ως λουτρό από την ύπαρξη μαρμάρινου λουτήρα σε μια από τις γωνίες του[53].

Το δεύτερο κτήριο των Βαρκών είναι μια τρίκλιτη βασιλική με τριμερές ιερό βήμα.[54] Το κεντρικό κλίτος έφερε ψηφιδωτό δάπεδο από το οποίο σώθηκαν μόνο διάσπαρτες ψηφίδες. Στην τοιχοδομία του ναού έχει χρησιμοποιηθεί μεγάλη ποσότητα αρχαίου υλικού. Το κτήριο χρονολογήθηκε στο δεύτερο μισό του 6ου αι., κυρίως με βάση το τριμερές ιερό βήμα, ωστόσο, κρίνοντας από τις περιορισμένες του διαστάσεις και την πλήρη διαμόρφωση των παραβημάτων, δεν αποκλείεται μια χρονολόγηση στους μεταβατικούς χρόνους. Όταν ερειπώθηκε, ανεγέρθηκε στο κεντρικό κλίτος μικρός μονόχωρος ναός αφιερωμένος στον Άγιο Γεώργιο, που σήμερα δεν σώζεται. Κάτω από την κεντρική αψίδα της βασιλικής είναι ορατά τα ίχνη μιας άλλης μεγαλύτερης, που πιθανόν ανήκει σε ναό της παλαιοχριστιανικής περιόδου. Με το μνημείο αυτό πρέπει να σχετίζονται οι θαλαμωτοί τάφοι που έχουν αποκαλυφθεί κάτω από τη στάθμη των δαπέδων.

Αταλάντη, τμήμα ψηφιδωτού οικοπέδου Μπαλάσκα.

Η Ελάτεια, κοντά στη σημερινή ομώνυμη θέση, είναι πόλη γνωστή από την αρχαιότητα, μαρτυρείται στον 4ο και 5ο αιώνα ως οχυρή θέση και έδρα επισκοπής[55] και αναφέρεται στις αρχές του 6ου αι. από το Συνέκδημο του

52. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π., *ΑΔ* 16 (1960), Β1 (Χρονικά), 166. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα,* 185.

53. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ Μ., *ΑΔ* 27 (1972), Β1 (Χρονικά), 14 και *ΑΔ* 28 (1973), Β1 (Χρονικά),17. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π., *ΑΔ* 27 (1972), Β2 (Χρονικά), 390, πίν. 326-327 και *ΑΔ* 28 (1973), Β1 (Χρονικά) 321, πίν. 257α. ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΤΡ., *Μνημεία Φθιώτιδος,* 227. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα,* 178-179, πίν. 302-309α, με όλη τη σχετική βιβλιογραφία.

54. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π., *ΑΔ* 26 (1971), Β1 (Χρονικά), 286. ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΤΡ., *Μνημεία Φθιώτιδος,* 227. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα,* 180.

55. Σύνοδος Σαρδικής (MANSI G.D., *Sacrorum Consiliorum nova et amplissima collectio,* III, Graz 1960, 42B), επισκοπική επιστολή του 457 (MANSI G.D., VII, 612 B).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Αταλάντη, τμήμα ψηφιδωτού, Παλαιομάγαζα.

Ιεροκλέους ανάμεσα στις πόλεις της επαρχίας Αχαΐας[56]. Αν και δεν έχουν πραγματοποιηθεί ανασκαφικές έρευνες προς εντοπισμό του παλαιοχριστιανικου οικισμού, είναι εμφανή τα λείψανα οχυρώσεως, πιθανόν της ιουστινιάνειας περιόδου, στο ΒΑ τμήμα του αρχαίου τείχους πάνω από το ναό της Αθηνάς Κραναίας. Νομίσματα του Ιουστινιανού Α΄ και του Ιουστίνου Β΄ επιβεβαιώνουν την κατοίκηση της περιοχής κατά τον 6ο αι. Αξίζει να αναφερθεί ότι στην ίδια περιοχή, σε ναΐδριο αφιερωμένο στην Παναγία βρέθηκε εντοιχισμένος λίθος με επιγραφή που αναφερόταν στον εν Κανά Γάμο ("Ούτος εστίν / ο λίθος από / Κανά της Γα/λιλαίας όπου / το ύδωρ οίνον / εποίησεν ο Κ(ύριο)ς / ημών Ι(ησούς) Χ(ριστό)ς). Ο αποκαλούμενος *"Λίθος της Κανά"* προκάλεσε πολλές διχογνωμίες για την αυθεντικότητά του[57].

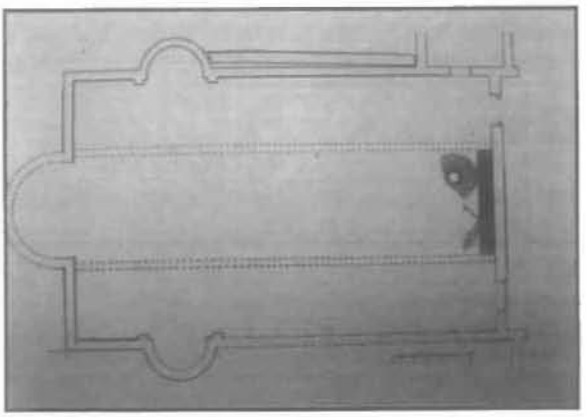
Η πόλη της Ελάτειας συνέχισε να υπάρχει τουλάχιστον ως την ύστερη βυζαντινή περίοδο. Αυτό μαρτυρούν οι αναφορές του ονόματος στο Εικονομαχικό Πρακτικό[58] και στο Περί Θεμάτων (παρεφθαρμένο ως Ελατίνα)[59]. Νομίσματα του 10ου - 12ου αι. που αποκαλύφθηκαν γύρω από το ναΐδριο της Παναγίας και δυο νομισματικοί θησαυροί της Φραγκοκρατίας επιβεβαιώνουν τις μαρτυρίες των πηγών.

Η πόλη **Τιθώρα**, που αναφέρεται από το Συνέκδημο του Ιεροκλέους[60], πρέπει να καταλάμβανε τη θέση της σημερινής Άνω Τιθορέας. Κατά την ανέγερση του ναού του Αββά Ζωσιμά αποκαλύφθηκαν τοίχοι παλαιότερου κτίσματος με παλαιοχριστιανικό ψηφιδωτό δάπεδο και μια μαρμάρινη σαρκοφάγος με επιγραφή σε tabula ansata.[61] Κατά το περασμένο έτος, σε ανασκαφική έρευνα στο εσωτερικό του ναού του Αγίου Ιωάννη, αποκαλύφθηκαν τα ερείπια ενός κτίσματος, πιθανότατα μιας παλαιοχριστιανικής βασιλικής, με ωραιότατο ψηφιδωτό δάπεδο. Αποτελείται από συνεχόμενα τετράγωνα και κύκλους ενωμένα μεταξύ τους κατά το σύστημα των σηρικών τροχών, που περικλείουν γεωμετρικά και φυτικά μοτίβα και παραστάσεις πτηνών και ψαριών[62].

Κάποιες από τις πόλεις που αναφέρουν οι πηγές δεν ταυτίζονται με απόλυτη βεβαιότητα ή δεν έχουν ακόμη εντοπιστεί ανασκαφικά.

56. *Στέφ.Βυζ.*, 264. *Ιεροκλ.Συνέκδ.*, 643,8. *TIB*, 153-154.
57. DIEHL CH., "La Pierre de Cana", *BCH* IX (1885), σ. 23-42. ΛΑΜΠΡΟΣ ΣΠ., "Ο εξ Ελατείας λίθος από Κανά της Γαλιλαίας", *Νέος Ελληνομνήμων Ι,* Leide 1904, σελ. 173-185, ο οποίος χρονολογεί την επιγραφή στον 5ο αιώνα. Μετά τη μεταφορά του στην Αθήνα και την τέλεση επί αυτού βασιλικών γάμων ο λίθος φυλάχτηκε πιθανότατα στο Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών.
58. DARROUZES J., *Notitiae,* II, 243.
59. Κων.Πορφ., *Περί Θεμάτων,* 89.
60. Ιεροκλ. Συνεκδ., 642, 16-19
61. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π., *ΑΔ* 16 (1960), σελ. 164, σχέδ. σελ. 165, πίν. 147 στ,ζ & 148 α. ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΤΡ., *Μνημεία Φθιώτιδος,* 330. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα,* 181.
62. Ευχαριστώ τη συνάδελφο κ. Α. Γιαλούρη (7η ΕΒΑ) που μελετά το εύρημα για την παραχώρηση των στοιχείων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Θαυμακός, κάτοψη βασιλικής.

Στα όρια του σημερινού οικισμού του **Θαυμακού**, στη θέση *"Παλιοκκλησιές"* ή *"Μνήματα"* εντοπίστηκε και ανασκάφτηκε μια τρίκλιτη βασιλική, πιθανότατα του 6ου αι.[63] Η αποκάλυψη του μνημείου δεν έχει ολοκληρωθεί, έτσι αμφιβολίες δημιουργούνται για το ρόλο των δυο κογχών που ανοίγονται στα πλάγια κλίτη σε απόσταση από την ανατολική αψίδα. Η θέση τους μαρτυρεί ότι μάλλον δεν ανήκουν σε προεξέχον εγκάρσιο κλίτος. Πιθανόν σημειώνουν την ύπαρξη μιας εγκάρσιας σταυρικής κεραίας. Τα δάπεδα της βασιλικής κοσμούνταν με θαυμάσια ψηφιδωτά που παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία στη θεματολογία. Ξεχωρίζει ένα διάχωρο με παράσταση μεγάλης κουκουνάρας και ένα με σκηνή από το θαλάσσιο βασίλειο. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης οι πολυάριθμες αφιερωματικές επιγραφές μεταξύ των οποίων μια που αφορά στην κατασκευή των ψηφιδωτών δαπέδων και αναφέρεται στα ονόματα του πρεσβυτέρου Ιωάννου και του διακόνου Σωσύλου. Με βάση το διάκοσμο των ψηφιδωτών και την αποκάλυψη αρκετών νομισμάτων του Ιουστινιανού Α΄ η βασιλική θα πρέπει να χρονολογηθεί πιθανότατα στο πρώτο μισό του 6ου αι.

Θαυμακός, τμήμα της παράστασης θαλάσσιου βασιλείου.

Επιφανειακά ευρήματα, κεραμεική και θραύσματα μαρμάρινων μελών, που είναι διάσπαρτα στους γύρω λόφους, μαρτυρούν ότι η βασιλική αποτελούσε τμήμα ενός εκτεταμένου οικισμού. Παραμένει ωστόσο αμφίβολο αν η θέση αυτή μπορεί να ταυτιστεί με τον αρχαίο και παλαιοχριστιανικό Θαυμακό (ή Θαυμακούς), που κατά τη βυζαντινή τουλάχιστον περίοδο τοποθετείται στο σημερινό Δομοκό[64].

63. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π., *ΑΔ* 28 (1973), Β1 (Χρονικά), 325, σχ. 1. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα*, 176, πίν. 300 με παλαιότερη βιβλιογραφία. ΝΤΙΝΑ ΑΣΠ. (7η ΕΒΑ), *ΑΔ* 36 (1981), Β1 (Χρονικά), 269-270.

64. Ο J. KODER, *TIB*, 148-149, αναφέρει ότι ο βυζαντινός και σημερινός Δομοκός βρίσκεται στη θέση της αρχαίας και παλαιοχριστιανικης πόλης των Θαυμακών που υπήρξε έδρα επισκοπής. Ωστόσο κανένα στοιχείο παλαιοχριστιανικής κατοίκησης δεν έχει έρθει στο φως ως σήμερα σ' αυτή τη θέση. Αντίθετα, στον οικισμό όπου αποκαλυφθηκε η βασιλική διατηρείται ακόμη το τοπωνύμιο Θαυμακός. Πιθανολογούμε έτσι ότι, στους μεταβατικούς χρόνους ή στη βυζαντινή περίοδο, η παλαιοχριστιανική πόλη μεταφέρθηκε από την περιοχή του σημερινού οικισμού του Θαυμακού, που ήταν πεδινή και απροστάτευτη, στην οχυρή θέση του Δομοκού.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Στην παραλία της **Πελασγίας** και στη θέση "Αγία Δύναμις", αποκαλύφθηκαν λείψανα μιας παλαιοχριστιανικής βασιλικής, μέρος της οποίας ανασκάφτηκε[65]. Κατά την έρευνα αποκαλύφθηκε ο νάρθηκας με τα προσκτίσματά του, καθώς και το δυτικό τμήμα του κυρίως ναού. Το δάπεδο του νάρθηκα και του μεσαίου κλίτους καλύπτονταν από ψηφιδωτά, από τα οποία αυτό του νάρθηκα διατηρούνταν σε σχετικά καλή κατάσταση. Χωρίζεται σε τρία ορθογώνια διάχωρα. Το κεντρικό κοσμούνταν με κυκλικό μετάλλιο, που μέσα σε πλαίσια παρίστανε μεγάλο αγγείο και γύρω του άγρια ζώα που τρέχουν. Ο διάκοσμος των πλευρικών διαχώρων συνίσταται σε πλέγμα τετραγώνων και κύκλων που περικλείουν γεωμετρικά σχήματα, αγγεία, παρασπάσεις φυτών, πτηνών και ψαριών, και παρουσιάζει εντυπωσιακή ομοιότητα στην εκτέλεση και τη θεματολογία με το ψηφιδωτό που πρόσφατα αποκαλύφθηκε στον Άγιο Ιωάννη της Τιθορέας. Ο οικισμός ή μάλλον η πόλη με την οποία πρέπει να σχετίζεται η βασιλική αυτή δεν μας είναι γνωστή. Πιθανόν πρόκειται για τη Λάρισα Κρεμαστή, που τοποθετείται γενικά στην περιοχή αυτή και το όνομά της παύει να υφίσταται στον 11ο αιώνα όταν μετονομάζεται σε Γαρδικία[66].

Πελασγία, κάτοψη βασιλικής.

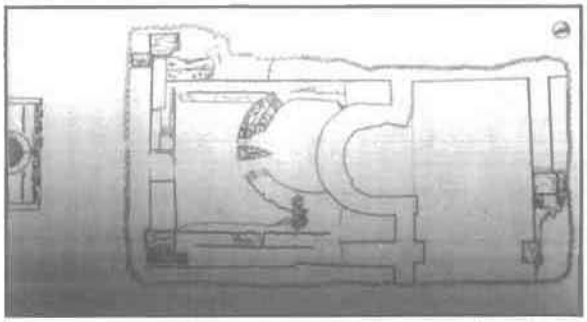

Βασιλική Δαφνουσίων Λοκρών, άποψη αιθρίου και κυρίως ναου.

Σπουδαιότατη πόλη και εδρα επισκοπής μαρτυρούμενη ήδη από τον 4ο αι. (Σύνοδος Σαρδικής) υπήρξε κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο η **Σκάρφεια**[67]. Σε επιγραφή του 401/2 μ.Χ. αναφέρεται ως ο σημαντικότερος σιτοβολώνας μετά την Κόρινθο[68]. Παράλληλα διέθετε λιμάνι και βρισκόταν πάνω στον κύριο οδικό άξονα προς τη νότιο Ελλάδα. Πιθανότατα μάλιστα υπήρξε η ηγέτιδα πόλη

65. ΠΑΝΤΟΣ Π. (ΙΔ΄ ΕΠΚΑ), *ΑΔ* 36 (1981), Β1 (Χρονικά), 225, σχέδ. 12, πίν. 140γ.
66. "Ετέρα Γαρδικία" : HILD F., *TIB*, 161-162. Το τοπωνύμιο Λάρισα Κρεμαστή απαντά στον *Στέφανο Βυζάντιο*, 412. Με την ονομασία Ετέρα Γαρδικία αναφέρεται ως επισκοπή υπαγόμενη στη μητρόπολη Λαρίσης (PARTHEY G., *Notitiae*, III, 506, X 87).
67. Στον 5ο αι. (458, 459) απαντά ως επισκοπή Καρφείας : *ACO* II 5,89. Τελευταία αναφορά στην επισκοπή αυτή γίνεται το 518. *TIB*, 257. MANSI G.D., VII, 917.
68. *IG* VII, 24 = Sylloge 908

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Δαφνούσιοι Λοκροί, κάτοψη λουτρού.

της Πενταπόλεως.[69] Όλα αυτά προδίδουν οικονομική ακμή που διήρκεσε τουλάχιστον ως τον 6ο αιώνα.[70] Ο σεισμός του 551 φαίνεται ότι προκάλεσε στην πόλη ισχυρό πλήγμα[71] και η γενικότερη οικονομική, πολιτική και στρατιωτική αστάθεια του τέλους του 6ου αιώνα πιθανότατα ήταν η αιτία που οδηγήθηκε σε παρακμή. Ωστόσο ως θέση εξακολουθεί να υφίσταται τουλάχιστον ως τη μέση βυζαντινή περίοδο, αφού αναφορές στο όνομά της απαντούν στο Εικονομαχικό Πρακτικό[72] και στο Περί Θεμάτων του Κων/νου Πορφυρογέννητου[73]. Ανασκαφικά η παλαιοχριστιανική πόλη δεν έχει ακόμη εντοπιστεί. Πιθανολογείται ότι βρισκόταν όχι κοντά στη σημερινή Σκάρφεια αλλά κοντά στο Μώλο, όπου σε απόσταση ενός περίπου χιλιομέτρου νότια του οικισμού, στο ύψωμα "Τρόχαλα" έχουν επισημανθεί ίχνη κατοίκησης[74].

Ο **Οπούντας**[75] αναφέρεται ως έδρα επισκοπής κατά τις Συνόδους της Εφέσου και της Χαλκηδόνος[76], ενώ αναφορές του ονόματος υπάρχουν ακόμη στον Στέφανο Βυζάντιο[77] και το Συνέκδημο του Ιεροκλέους[78]. Από τους μελετητές τοποθετείται γενικά στον κόλπο της Αταλάντης[79]. Τα ανασκαφικά ευρήματα των τελευταίων ετών μας δίνουν στοιχεία για δυο παλαιοχριστιανικές εγκαταστάσεις στην περιοχή. Η μια από αυτές εντοπίζεται μέσα στην πόλη της Αταλάντης, όπου κατά καιρούς έχουν έρθει στο φως οικοδομικά λείψανα και ταφές[80]. Ένα ψηφιδωτό δάπεδο σε οικόπεδο της οδού Ανδρούτσου χρονολογήθηκε στο δεύτερο μισό του 4ου αι.[81], ενώ ένα κτήριο με μεγάλη κόγχη, πιθανόν τρικλίνιο οικίας, κοσμημένο με ψηφιδωτά δάπεδα ήρθε στο φως στη συμβολή των οδών Αναστάσεως και Κοκκόλα και ανήκει πιθανότατα στον 5ο αι. μ.Χ.[82]. Σε πρόσφατη ανασκαφική έρευνα, που πραγματοποιήθηκε με αφορμή τις

69. HONIGMANN E., "L' eveche de Carphia ou Pentapolis en Grece", *AnBoll* 67 (1949), 287-299.
70. *Στέφ.Βυζ.*, 574. *Ιεροκλ.Συνέκδ.*, 643,7.
71. *Προκ., Περί Πολέμων,* VIII, 25, 19.
72. DARROUZES J., *Notitiae,* II, 243
73. *Κων. Πορφ., Περί Θεμάτων*, 89.
74. *TIB*, 257: αναφέρεται σε μια επιφανειακή έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 1975. Τότε εντοπίστηκαν εκτεταμένα ίχνη εγκαταστάσεως (όστρακα και κεραμεική).
75. TIB, 227. OLDFATHER W.A., "Opus 2", *RE* 18/1 (1939), 812-818. CUNZ O., *Itineraria Romana I. Itineraria Antonini Augusti et Burdigalense,* Leipzig 1929, 327.
76. *ACO* I.1.2, σ. 4,12, 17, 56 / I.1.7, σ. 86, 112 / II.1.1., σ. 62.
77. *Στέφ.Βυζ.*, [έκδ. MEINEKE A., *Stephani Byzantii Ethnicorum quae supersunt,* Berlin 1849, Graz 1958], 494.
78. *Ιεροκλ. Συνέκδ.*, 644,8.
79. Ο J. KODER, *TIB*, 227, θεωρεί ότι πρέπει να τοποθετηθεί στη θέση "Καστράκι" νότια του Κυπαρισσίου και δυτικά της Τραγάνας.
80. ΠΑΝΤΟΣ Π.Α. (ΙΔ΄ ΕΠΚΑ), *ΑΔ* 44 (1989), Β1 (Χρονικά), 177. ΔΑΚΟΡΩΝΙΑ Φ. (ΙΔ΄ ΕΠΚΑ), *ΑΔ* 46 (1991), Β1 (Χρονικά), 190.
81. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ-ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα*, σελ. 169-170, πίν. 284. Η ανασκαφή, που διενεργήθηκε από τη ΙΔ΄ ΕΠΚΑ, δεν έχει δημοσιευθεί.
82. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ-ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα,* σελ. 170-171, πίν. 285-286 & σημ. 227. Επίσης αδημοσίευτο.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

εργασίες θεμελιώσεως σχολικού συγκροτήματος στα όρια της πόλης, αποκαλύφθηκε ένα ακόμη μεγάλο παλαιοχριστιανικό οικοδόμημα, του οποίου η ανασκαφή δεν έχει ολοκληρωθεί[83]. Από τις σωστικές ανασκαφές προέκυψε επίσης μεγάλος αριθμός νομισμάτων του 4ου αιώνα (Μ. Κωνσταντίνου, Κωνσταντίνου Β΄, Βαλεντινιανού Α΄, Βάλεντος, Κωνσταντίου Β΄). Για την Αταλάντη ωστόσο με το σημερινό της όνομα δεν υπάρχουν αναφορές στις πηγές της παλαιοχριστιανικής περιόδου. Με το όνομα *"Ταλάντιον"* μας είναι γνωστή από τη βυζαντινή περίοδο[84].

Στην παραλία της Αταλάντης, σε απόσταση μερικών χιλιομέτρων από την πόλη, και σε μια θέση γνωστή ως "Παλιομάγαζα", ανασκαφικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στα τέλη της δεκαετίας του '80 αποκάλυψαν αρκετά κτήρια μισοβυθισμένα σήμερα μέσα στη θάλασσα[85]. Ορισμένα ανήκουν στην ελληνιστική περίοδο, τα περισσότερα όμως χρονολογούνται στους παλαιοχριστιανικούς χρόνους. Οι δυσκολίες που παρουσίαζε η συγκεκριμένη έρευνα δεν επέτρεψαν την πλήρη αποκάλυψη των κτισμάτων, ωστόσο ορισμένα τμήματα των ψηφιδωτών δαπέδων που τα κοσμούσαν αποκολλήθηκαν και συντηρήθηκαν. Δεν μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ποια από τις δυο θέσεις πρέπει να ταυτιστεί με τον Οπούντα. Επειδή πάντως το όνομα φαίνεται να σβήνει μέσα στην περίοδο της Εικονομαχίας, ενώ από τους πρώτους βυζαντινούς χρόνους εμφανίζεται το Ταλάντιον, δεν μπορούμε να αποκλείσουμε την πιθανότητα η κυρίως πόλη όπως και σήμερα να βρισκόταν στη θέση της Αταλάντης, και ο παράλιος οικισμός να λειτουργούσε ως επίνειο και εμπορικό λιμάνι της.

Πέραν των πόλεων που αναφέρονται από τις πηγές, μια σειρά από θέσεις περισσότερο ή λιγότερο σημαντικές έχουν κατά καιρούς έρθει στο φως, χωρίς να μπορούν ωστόσο να ταυτιστούν με συγκεκριμένες πόλεις.

Παλαιοχριστιανικά λείψανα έχουν εντοπιστεί κατά καιρούς στην αρχαία Φάλαρα και σημερινή **Στυλίδα.** Ένα ψηφιδωτό δάπεδο με γεωμετρικό διάκοσμο είχε εντοπιστεί παλαιότερα στο οικόπεδο Διβριώτη[86]. Ένα κτήριο με δυο χώρους στρωμένους με ψηφιδωτά δάπεδα αποκαλύφθηκε στην οδό Ζακούλα[87]. Ένα τμήμα μεγάλου οικοδομήματος, πιθανόν βασιλικής, με ψηφιδωτά δάπεδα, εντοπίστηκε σε οικόπεδο της οδού Αγίου Δημητρίου[88]. Νομίσματα της παλαιοχριστιανικής περιόδου και διάσπαρτες ταφές επιβεβαιώνουν την κατοίκηση της πόλης κατά την περίοδο που μας ενδιαφέρει.

Κατά τη διάρκεια σωστικής ανασκαφικής έρευνας που διενεργήθηκε στο χωριό **Περιβόλι** της κοιλάδας του Σπερχειού και στην πλαγιά του υψώματος Κοτρώνι, όπου διασώζονται τα ερείπια μικρής αρχαίας ακρόπολης, αποκαλύφθηκαν οικοδομικά

83. Η ανασκαφή πραγματοποιείται από την 7η ΕΒΑ, υπό την εποπτεία της αρχαιολόγου κ. Α. Γιαλούρη.
84. Ο J. KODER, *TIB*, 126, βασιζόμενος στην απουσία παλαιοχριστιανικών πηγών που να αφορούν στην Αταλάντη, θεώρησε πιθανό ότι αυτή διαδέχτηκε τον Οπούντα σε άλλη θέση. Πρώτη αναφορά του ονόματος (Talantum) απαντά στην *Partitio Romaniae* : CARILE A., "Partitio terrarum imperii Romanie", *StudiVenez* 7 (1965), 220, 287.
85. ΜΑΝΤΖΑΝΑ ΚΡ. (7η ΕΒΑ), *ΑΔ* 43 (1988), Β1 (Χρονικά), 297, σχέδ. 2, πίν. 156 β, 157α.
86. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ Γ., *ΑΔ* 25 (1970), Β1 (Χρονικά), 235, πίν. 210α. ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΤΡ., *Μνημεία Φθιώτιδος*, 153-155. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα*, σημ. 237 στη σελ. 177.
87. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα*, σημ. 237.
88. ΠΑΝΤΟΣ Π. (ΙΔ΄ ΕΠΚΑ), *ΑΔ* 43 (1988), 220, σχέδιο 11, πίν. 123γ. Όπως διακρίνεται στο σχέδιο που παρατίθεται, το μνημείο διέθετε ορθογώνιο νάρθηκα κοσμημένο με ψηφιδωτή παράσταση κουκουνάρας, ενώ στο χώρο που πιθανότατα αντιστοιχεί προς το κεντρικό κλίτος υπήρχε ψηφιδωτός διάκοσμος σε διάχωρα με επάλληλα πλαίσια.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

λείψανα και ταφές[89]. Μεταξύ των ταφών εντοπίστηκε αρχαίος καμαρωτός τάφος με δρόμο, που φαίνεται ότι χρησιμοποιήθηκε ξανά κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο. Από το εσωτερικό του προήλθαν πολυάριθμα ευρήματα, μεταξύ των οποίων μερικά χάλκινα κτερίσματα και μια μεγάλη σειρά λύχνων της ύστερης ρωμαϊκής και της παλαιοχριστιανικής περιόδου, που ανήκουν σε διάφορους τύπους και εργαστήρια. Μεταξύ αυτών ξεχωρίζει ένα σχετικά σπάνιο λυχνάρι αφρικανικού τύπου με παράσταση της Αναλήψεως.

Ένα συγκρότημα κτηρίων, στο οποίο ανήκει και λουτρώνας με χρήση κατά τη ρωμαϊκή και παλαιοχριστιανική περίοδο, αποκαλύφθηκε στην πλατεία του **Αγίου Κωνσταντίνου**[90]. Στο συγκρότημα αυτό ανήκει προφανώς και το ψηφιδωτό δάπεδο με παράσταση κουκουνάρας και δελφινιών, που στεγάζεται σήμερα σε μικρό οικίσκο, και αποτελεί παρεκκλήσιο αφιερωμένο στους Αγίους Κων/νο και Ελένη[91]. Σε μια σύντομη έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 1978 ΒΔ του ναού του Αγ. Κωνσταντίνου αποκαλύφθηκε τμήμα ψηφιδωτού με γεωμετρικά θέματα, που ίσως ανήκει σε παλαιοχριστιανική βασιλική[92]. Ως γνωστόν στο ύψωμα πάνω από το σημερινό οικισμό τοποθετείται η αρχαία πόλη του Δαφνούντος. Ωστόσο άγνωστο παραμένει το όνομα της παλαιοχριστιανικής θέσεως.

Σε απόσταση λίγων χιλιομέτρων νοτιότερα, στο σημερινό οικισμό Λιόση και στη θέση που είναι περισσότερο γνωστή ως **Αγία Αικατερίνη Αρκίτσας**, εντοπίστηκε και ανασκάφτηκε το 1929 από τον Αν. Ορλάνδο μια τρίκλιτη παλαιοχριστιανική βασιλική με εγκάρσιο κλίτος, που έμεινε γνωστή στη διεθνή βιβλιογραφία ως "βασιλική των Δαφνουσίων Λοκρών"[93]. Η έρευνα του 1929 αποκάλυψε τον κυρίως ναό και το νάρθηκα. Το κεντρικό και εγκάρσιο κλίτος καθώς και η αψίδα του Ιερού κοσμούνταν με ψηφιδωτά δάπεδα που διαιρούνταν σε διάχωρα με γεωμετρικά κυρίως μοτίβα και πλαισιώνονταν από ελισσόμενους φυτικούς βλαστούς. Κοντά στο Βήμα αποκαλύφθηκε ψηφιδωτή επιγραφή των δωρητών Ευγενίου και Διονυσείας. Με βάση τον αρχιτεκτονικό διάκοσμο και τη θεματολογία των ψηφιδωτών το μνημείο χρονολογήθηκε στα τέλη του 4ου ή το πιθανότερο στις αρχές του 5ου αι.[94] Κατά τα έτη

89. ΠΑΝΤΟΣ Π., "Αρχαιολογικά ευρήματα από τη ΝΔ Αινίδα. Περιβόλι Φθιώτιδος : πρώτη παρουσίασις", *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου για την Αρχαία Θεσσαλία στη Μνήμη του Δημήτρη Ρ. Θεοχάρη*, Αθήνα 1992 (Δημοσιεύματα *ΑΔ* αρ. 48), 414-421.

90. ΦΙΛΙΠΠΑΚΗ Β. - ΣΥΜΕΩΝΟΓΛΟΥ Σ. - ΦΑΡΑΚΛΑΣ Ν., *ΑΔ* 22 (1967), Β1 (Χρονικά), 246. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π., *ΑΔ* 24 (1969), Β1 (Χρονικά), 219, *ΑΔ* 25 (1970), Β1 (Χρονικά), 265-267, *ΑΔ* 27 (1972), Β2 (Χρονικά), 391. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα*, 169. Το συγκρότημα του λουτρώνα καταχώθηκε προκειμένου να ανεγερθεί ο ενοριακός ναός και να διαμορφωθεί η πλατεία.

91. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π., *ΑΔ* 22 (1967), Β1 (Χρονικά), 292-293 και *ΑΔ* 24 (1969), Β1 (Χρονικά), 219. ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΤΡ. *Μνημεία Φθιώτιδος*, 283, εικ. 166. Για τη χρονολόγηση του ψηφιδωτού βλ. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ-ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα*, 169, σημ. 222.

92. Η έρευνα δεν δημοσιεύτηκε. Την πληροφορία οφείλω στον Διευθυντή της 7ης Εφορείας Βυζ/νών Αρχ/των κ. Λ. ΔΕΡΙΖΙΩΤΗ. Βλ. και σχετική πληροφορία της Π. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ, *Σύνταγμα*, 169, σημ. 222.

93. ORLANDOS A., "Une basilique paleochretienne en Locride", *Byzantion* 5 (1929), 207-228 πίν. 31-36. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, "Η παλαιοχριστιανική βασιλική των Δαφνουσίων της Λοκρίδος", *ΠΑΑ* 4 (1929), 227-230. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *ΑΔ* 12 (1929), 64. ΣΩΤΗΡΙΟΥ Γ., *ΑΕ* 1929, 208. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π., *ΑΔ* 21 (1966), Β1 (Χρονικά), 246, πίν. 240α-β, επίσης *ΑΔ* 24 (1969), Β1 (Χρονικά), 219 και *ΑΔ* 25 (1970), Β1 (Χρονικά), 265-266, πίν. 232α. ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΤΡ., *Μνημεία Φθιώτιδος*, 272-278, εικ. 163. Βλ. επίσης ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα*, 173-176 και πίν. 291-299 με αναλυτική βιβλιογραφία.

Το τοπωνύμιο "Δαφνούσιοι Λοκροί" με το οποίο αναφέρεται η βασιλική και στη διεθνή βιβλιογραφία οφείλεται στον πρώτο ανασκαφέα και εξακολουθεί να χρησιμοποιείται συμβατικά.

94. ORLANDOS AN., *Byzantion* 5, 225. Για τη χρονολόγηση των ψηφιδωτών δαπέδων βλ. επίσης ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΤΖΑΚΑ Π., *Σύνταγμα*, 175.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

1995 και 1996, ανασκαφική έρευνα που διενεργήθηκε με αφορμή τις εργασίες διάνοιξης του νέου κλάδου της Ε.Ο. προς Αθήνα, έφερε στο φως το υπόλοιπο τμήμα του κτηρίου, δηλαδή το πρόπυλο, το τρίστωο αίθριο και τα προσκτίσματα της βόρειας και νότιας πλευράς[95]. Το δάπεδο του προπύλου κοσμούνταν με ψηφιδωτό που έφερε επιγραφή του δωρητή Γεροντίου. Στη νότια πλευρά αποκαλύφθηκαν τέσσερις χώροι, εκ των οποίων οι δυο ανατολικότεροι λειτουργούσαν ως βαπτιστήριο (αποκαλύφθηκε ωοειδής κολυμβήθρα επενδεδυμένη με μαρμάρινα πλακίδια) και οι δυο δυτικότεροι ως διακονικό. Οι δυο χώροι που αποκαλύφθηκαν στη βόρεια πλευρά λειτουργούσαν ως αποθήκες για τις προσφορές των πιστών. Κατά τη διάρκεια της ανασκαφικής έρευνας αποκαλύφθηκαν διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μέλη και ήρθαν στο φως στοιχεία που επιτρέπουν να συμπεράνουμε ότι το μνημείο εγκαταλείφθηκε πιθανόν μετά από λεηλασία και κατέρρευσε από τη φθορά του χρόνου στα τέλη του 6ου αι.[96].

Λίγες δεκάδες μέτρα δυτικά της βασιλικής αποκαλύφθηκε τμήμα μεγάλου κοσμικού κτηρίου με μια κεντρική αίθουσα πλαισιωμένη από μικρότερες[97]. Από το εσωτερικό του προήλθε μεγάλος αριθμός χρηστικών αγγείων καθώς επίσης λυχνάρια με ανάγλυφους σταυρούς και μεγάλος αριθμός νομισμάτων. Αν και η ανασκαφή του δεν ολοκληρώθηκε, διότι το κτήριο επεκτείνεται προς τα νότια, κάτω από το σημερινό ναό της Αγίας Αικατερίνης, πιθανολογούμε ότι η χρήση του σχετιζόταν με εκείνη της βασιλικής.

Στην ίδια ευθεία και μερικές δεκάδες μέτρα δυτικότερα αποκαλύφθηκε τμήμα λουτρικού συγκροτήματος, που διατηρείται σε αρκετό ύψος[98]. Το ορατό τμήμα ανήκει στο χώρο των φούρνων (praefurnium) και στην αίθουσα του θερμού (caldarium).

Και τα δυο αυτά κτήρια φαίνονται να είναι τοποθετημένα κατά μήκος μιας οδού, που κατέληγε ανατολικά στο προαύλειο της βασιλικής. Πρόκειται πιθανότατα για το διοικητικό και εκκλησιαστικό κέντρο μιας παραθαλάσσιας πόλεως, που αναπτύχθηκε στο ύψωμα νότια της βασιλικής και διαδέχτηκε την ελληνιστική πόλη της Αλόπης, ίχνη της οποίας έχουν αποκαλυφθεί στον διπλανό προς τα δυτικά λόφο και μέχρι τη θάλασσα. Δυστυχώς κανένα τοπωνύμιο αναφερόμενο στις πηγές δεν μπορεί σήμερα να ταυτιστεί με την πόλη αυτή, που φαίνεται να εγκαταλείφθηκε μετά τα τέλη του 6ου αι.

Οικισμός των παλαιοχριστιανικών χρόνων πιθανολογείται ότι υπήρχε επίσης στη θέση "Κύνος" των **Λιβανατών**, με βάση τα ευρήματα που αποκαλύφθηκαν στα ανώτερα στρώματα της ανασκαφής της ομώνυμης αρχαίας πόλεως. Από την ίδια περιοχή προέρχεται ένας χρυσός σόλιδος του αυτοκράτορα Ιουστίνου Β΄ και ένας

95. ΣΥΘΙΑΚΑΚΗ-ΚΡΙΤΣΙΜΑΛΛΗ Β., *Πρακτικά 1ης Συνάντησης για το Έργο των Εφορειών Αρχ/των στη Θεσσαλία, Μάιος 1998* (υπό έκδοση). Της ιδίας, *ΑΔ* 50 (1995), Β1 (Χρονικά), 403-405, σχέδιο 5 και πίν. 139γ, 140α., *ΑΔ* 52 (1997), Χρονικά (υπό έκδοση).

96. Ο Α. Ορλάνδος απέδωσε την καταστροφή της βασιλικής σε πυρκαγιά, εξαιτίας ενός στρώματος στάχτης που αποκάλυψε στο κεντρικό κλίτος. Τα στοιχεία της νεότερης έρευνας ωστόσο δεν συνηγορούν σε αυτό. Αντίθετα, τα κατακερματισμένα αρχιτεκτονικά μέλη, που βρέθηκαν διασκορπισμένα πάνω στα δάπεδα μέσα και έξω από το μνημείο, η απουσία πολύτιμων αντικειμένων, η απόρριψη αρχιτεκτονικών μελών μέσα στο φρέαρ του αιθριου και η πρόχειρη ανακατασκευή ορισμένων χώρων (π.χ. του διακονικού) με το κλείσιμο θυρών, μαρτυρεί τη λεηλάτηση του χώρου και την αναγκαστική του εγκατάλειψη μετά από μια αποτυχημένη απόπειρα επανάχρησης ενός τμήματος του. Η καταστροφή αυτή θα πρέπει, με βάση τα νομισματικά στοιχεία, να τοποθετηθεί στα τέλη του 6ου αι. και πιθανότατα σχετίζεται με τις σλαβικές επιδρομές κατά τη διάρκεια της αυτοκρατορίας του Τιβερίου Κωνσταντίνου

97. ΣΥΘΙΑΚΑΚΗ Β. (7η ΕΒΑ), *ΑΔ* 50 (1995), Β1 (Χρονικά), 405-406, σχέδιο 6., *ΑΔ* 52 (1997), Χρονικά (υπό έκδοση).

98. ΣΥΘΙΑΚΑΚΗ Β. (7η ΕΒΑ), *ΑΔ* 50 (1995), Β1 (Χρονικά), 406, σχέδιο 7.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Κόρσεια, άποψη του χώρου.

θησαυρός 1080 χάλκινων νομισμάτων του α μισού του 4ου αιώνα που ο κάτοχος του είχε κρύψει σε πηγάδι, πιθανόν κατά τη διάρκεια κάποιας βαρβαρικής επιδρομής.

Ερείπια παλαιοχριστιανικού ναού αποκαλύφθηκαν επίσης στην **Κόρσεια** (θέση "Χιλιαδού") κοντά στο Μάζι, κατά τη διάρκεια εργασιών θεμελιώσεως του νέου ναού του Αγίου Γεωργίου[99]. Το κτίσμα, που δεν έχει ως σήμερα ανασκαφεί συστηματικά, έσωζε ψηφιδωτό δάπεδο και τοιχογραφίες. Οι τοίχοι του διατηρούνται ως το ύψος του 1 μέτρου, έχει υποστεί ωστόσο σημαντικές καταστροφές από λαθρανασκαφείς. Θραύσματα αρράβδωτων κιόνων, θωρακίων και κιονοκράνων είναι διάσπαρτα στο χώρο.

Στην περιοχή του **Θεολόγου**, μέσα στον αρχαιολογικό χώρο των Αλών, αποκαλύφθηκαν στο παρελθόν από την Αμερικανική Αρχαιολογική Σχολή τα ερείπια μιας μικρής σχετικά τρίκλιτης παλαιοχριστιανικής βασιλικής με οψιμότερες μετασκευές[100]. Το δυτικό ήμισυ της βασιλικής καταστράφηκε κατά την τότε ανασκαφική έρευνα, στην προσπάθεια να διερευνηθεί η ύπαρξη μυκηναϊκών στρωμάτων σε μεγαλύτερο βάθος. Νεότερες ανασκαφικές έρευνες που διενεργούνται από το Παν/μιο του Cornell, υπό την καθοδήγηση του καθηγητή κ. John Coleman[101], αποκάλυψαν στο Ιερό Βήμα της βασιλικής ψηφιδωτό δάπεδο του τέλους του 5ου ή των αρχών του 6ου αι., που έφερε σε διαδοχικά διάχωρα συμβολικές παραστάσεις ευχαριστηριακού περιεχομένου· μεταξύ αυτών, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει παράσταση αετού που φέρει φωτοστέφανο. Το πτηνό αποτελεί ως γνωστόν σύμβολο του Ευαγγελιστή Ιωάννη, γεγονός που πιθανόν μπορεί να συσχετιστεί με το τοπωνύμιο της περιοχής (Θεολόγος). Ανατολικά της βασιλικής αποκαλύφθηκε θαλαμωτός τάφος με προθάλαμο, από το εσωτερικό του οποίου προήλθε μεγάλος αριθμός πήλινων λύχνων του 5ου ή 6ου αι. Τα ανασκαφικά στοιχεία μαρτυρούν ότι η αρχαία πόλη των Αλών γνώρισε άνθιση στον 6ο αι. μ.Χ. Οι εισαγωγές αμφορέων και αφρικανικών πινακίων δείχουν εκτεταμένο εμπόριο με όλη την περιοχή της Μεσογείου. Στην ιουστινιάνεια περίοδο πρέπει πιθανότατα να χρονολογηθούν και οι επισκευές στο αρχαίο τείχος που προστάτευε την πόλη από την πλευρά της θάλασσας. Η παλαιοχριστιανική πόλη φαίνεται να παρακμάζει στα τέλη του 6ου ή τις αρχές του 7ου αι. Στη βυζαντινή εποχή στο κεντρικό κλίτος της βασιλικής ανεγείρεται μονόχωρο ναΐδριο, ένδειξη ότι η πόλη εξακολουθεί να κατοικείται ή επανακατοικείται στα βυζαντινά χρόνια.

99. ΚΑΛΑΤΖΗ -ΣΜΠΥΡΑΚΗ ΑΙΚ. (7η ΕΒΑ), *ΑΔ* 36 (1981), Β1 (Χρονικά), 270. ΠΑΝΤΟΣ Π. (ΙΔ΄ ΕΠΚΑ), *ΑΔ* 37 (1982), Β1 (Χρονικά), 202-203.

100. WALKER A.L. - GOLDMAN H., "Report on Excavations at Halai Lokris", *AJA* 19 (1915), 418-437. GOLDMAN H., "The Acropolis of Halai", *Hesperia* 9 (1940), 432.

101. COLEMAN J., "Excavations at Halai 1990-1991", *Hesperia* 61 (1992), 277 και πίν. 69b. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, "Halai : The 1992-1994 Field Seasons", *Hesperia* 68 (1999), 285-341.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Ο νοτιότερος γνωστός παράκτιος οικισμός της περιόδου αυτής βρισκόταν στη **Λάρυμνα**. Στα τέλη της δεκαετίας του '70 ερείπια οικισμού και βασιλικής, πιθανόν παλαιοχριστιανικής, αποκαλύφθηκαν στη θέση "Παζαράκι". Λείψανα λιμενικών και οχυρωματικών έργων της ιουστινιάνειας περιόδου, έχουν εντοπιστεί στην παραλία του οικισμού και μέσα στο σημερινό λιμάνι[102].

Οι πληροφορίες που έχουμε συγκεντρώσει μέχρι σήμερα μαρτυρούν ότι η περιοχή της Φθιώτιδας υπήρξε κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο σχετικά πυκνοκατοικημένη. Αρκετές από τις πόλεις της γνώρισαν οικονομική άνθιση, όπως μαρτυρούν οι πηγές, τα νομίσματα και η καλή ποιότητα των κτηρίων και των ψηφιδωτών δαπέδων. Η ταραγμένη εποχή που ακολούθησε το θάνατο του Ιουστινιανού, η οικονομική παρακμή, οι φυσικές καταστροφές και οι βαρβαρικές επιδρομές κλόνισαν ασφαλώς την οικονομική ευρωστία και οδήγησαν τις περισσότερες από τις πόλεις σε συρρίκνωση. Λίγες όμως φαίνεται ότι ήταν οι πόλεις που εγκαταλείφθηκαν οριστικά κατά την περίοδο αυτή, σε αντίθεση με ό,τι πιστεύεται γενικά για τους παλαιοχριστιανικούς οικισμούς των ελλαδικών παραλίων. Από τις θέσεις που προαναφέραμε, μόνο η περιοχή της βασιλικής των Δαφνουσίων Λοκρών τεκμηριωμένα από την ανασκαφική στρωματογραφία δεν συνεχίζει να ζει μετά τα τέλη του 6ου αι. Στις περισσότερες από τις ανθηρές πόλεις των παραλίων, όπως ο Εχίνος, η Λάρισα Κρεμαστή, η Στυλίδα, η Σκάρφεια, ο Κύνος, η Αταλάντη -Οπούντας, οι Αλές και η Λάρυμνα, αλλά και τις πόλεις της ενδοχώρας, όπως η Λαμία, η Υπάτη, και η Ελάτεια, η ζωή συνεχίζεται ή ανακάμπτει ξανά στην ίδια θέση στους βυζαντινούς χρόνους, και μόνο τα τοπωνύμια αλλάζουν ορισμένες φορές, όπως συμβαίνει με τη Λάρισα Κρεμαστή, την Υπάτη και τον Οπούντα. Τέλος, πρέπει να υπάρχουν και μεμονωμένα φαινόμενα, όπως στο Θαυμακό, που η πόλη στους βυζαντινούς χρόνους μεταφέρεται σε αρκετή απόσταση και σε θέση πιο οχυρή. Θα πρέπει όμως να έχουμε κατά νου ότι η εικόνα που σχηματίζουμε σήμερα αποτελεί μέρος μόνο του αρχικού οικιστικού ιστού της περιοχής. Διάσπαρτα ευρήματα, κυρίως κινητά, που έρχονται κατά καιρούς στο φως, υποδεικνύουν ότι μεγάλο μέρος από τον αρχικό "παλαιοχριστιανικό χάρτη" της Φθιώτιδας μας είναι ακόμη άγνωστο και η ιστορία της περιοχής εξακολουθεί να είναι σκοτεινή. Ελπίζουμε ότι στο μέλλον περισσότερες και συστηματικότερες αρχαιολογικές έρευνες θα μπορέσουν να συμπληρώσουν τις γνώσεις μας για την αδιάλειπτη ιστορική πορεία της τόσο ενδιαφέρουσας και σημαντικής αυτής περιοχής του ελλαδικού χώρου.

102. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π., *ΑΔ* 23 (1968), 252, *ΑΔ* 24 (1969), Β1 (Χρονικά), 218 και *ΑΔ* 25 (1970), Β1 (Χρονικά), 268 (όπου αναφέρονται τα μαρμάρινα μέλη που μεταφέρθηκαν προς φύλαξη στον περίβολο του ναού του Αγίου Νικολάου).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
Δημήτριος Β. Γόνης
καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

ΘΕΜΑ
Γρηγόριος ο Βυζάντιος, διδάσκαλος του οσίου Αθανασίου του Μετεωρίτου

Ας μου επιτραπεί να αρχίσω την εισήγηση μου με ένα λογοπαίγνιο, που έχει ως αφετηρία του τον Γρηγόριο Θεολόγο: *"Αθανάσιον επαινών, αρετην επαινέσομαι"*[1]. Τον διδάσκαλον επαινών, Αθανάσιον επαινέσομαι.

Την αφορμή για την παρούσα ανακοίνωση μου την έδωσε ο Βίος του συμπατριώτη μας οσίου Αθανασίου του Μετεωρίτη και συγκεκριμένα το εξής χωρίο: *Ησυχίας δε μέτρου, επεί ουκ ειμί ταύτης εν πείρα, τι ειπείν ουκ έχω. Όμως ήκουσα παρά του εμού επιστάτου, ος ην τους εν τω Άγίω Όρει ησυχαστάς ακριβωσάμενος και έλεγε προς με ότι εν τη εργασία του πατρός μόλις η δυάς των ησυχαστων τώνδε ισορροπεί, ους καγώ είδον*[2]. Και αυθόρμητα αναφύεται το ερώτημα: Υπήρξε ο όσιος Αθανάσιος μέλος της χορείας των ησυχαστών του ΙΔ΄ αιώνα;

Αν αναγνώσει κανείς το Βίο του με προσοχή, θα διαπιστώσει ότι ο Αθανάσιος στην πορεία του προς τον μοναχικό βίο ήλθε σε επαφή με αρκετούς πνευματικούς άνδρες της εποχής του. Συγκεκριμένα μνημονεύονται οι: Γρηγόριος Σιναΐτης, Δανιήλ ο ησυχαστής, Ισίδωρος Βουχειράς, Γρηγόριος Ακίνδυνος[3], ιερομόναχος Κάλλιστος της σκήτης του Μαγουλά, ιερομόναχος Γρηγόριος, μοναχός Μωυσής[4] και επίσκοπος Σερβίων Ιάκωβος[5]. Από τις ανωτέρω προσωπικότητες, αν αφαιρέσουμε τον Γρηγόριο Ακίνδυνο, ο οποίος αργότερα κατετάγη στο στρατόπεδο των αντιησυχαστών και μάλιστα ανέλαβε το ρόλο του ηγέτη τους μετά την απομάκρυνση του Βαρλαάμ του Καλαβρού από το Βυζάντιο[6], όλοι οι υπόλοιποι ανήκαν στο στρατόπεδο των ησυχαστών.

Ο όσιος Γρηγόριος ο Σιναΐτης, κατά τον βιογράφο του Κάλλιστο, πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, υπήρξε ο εισηγητής της ησυχίας στο Αγιον Όρος, όπου συνάντησε πολλούς μοναχούς που εξαντλούσαν την όλη φροντίδα τους *περί το πρακτικόν, εις ησυχίαν δε ή και νοός τήρησιν και θεωρίαν επερωτώμενοι ουδέ ει ονόματι εγνώριζον τούτο έλεγον*[7]. Μόνο στη σκήτη του Μαγουλά (κοντά στη μονή Φιλοθέου) συνάντησε τρεις μοναχούς, τους Ησαΐα, Κορνήλιο και Μακάριο, οι οποίοι δεν ασχολούνταν μόνον *περί το πρακτικόν, αλλά και περί το θεωρητικόν επί μικρόν ποιουμένους την ασχολίας*[8]. Είχε τη φιλοδοξία να διασπείρει *μετά λαμπρότητος δαψιλώς το της ησυχίας καλόν* όχι μόνο στους Ρωμαίους (Βυζαντινούς) και τους Βουλγάρους (στη χώρα των οποίων είχε εγκαταστήσει το ησυχαστικό του κέντρο, τα Παρόρια), αλλά και στους Σέρβους *και επέκεινα*[9].

Ο Δανιήλ, όπως προδίδει και ο χαρακτηρισμός που συνοδεύει το όνομά του, υπήρξε ησυχαστής[10]. Δεν φαίνεται να ταυτίζεται με τον ομώνυμο μητροπολίτη Αίνου, που είναι γνωστός και ως παραλήπτης επιστολής του οσίου Γρηγορίου του Παλαμά, του αρχηγέτη του ησυχαστικού κινήματος τον ΙΔ΄ αιώνα[11].

Ο Ισίδωρος Βουχειράς ανήκει στη χορεία των ησυχαστών. Μαθήτευσε κοντά στον Γεράσιμο τον Σιναΐτη, μαθητή του οσίου Γρηγορίου του Σιναΐτη, και επιδίωξε να γίνει

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

μαθητής και του τελευταίου[12]. Συνδέθηκε με φιλία με τον συμπατριώτη του και ομοϊδεάτη του Γρηγόριο τον Παλαμά, εξελέγη μητροπολίτης Μονεμβασίας και υπήρξε ο πρώτος ησυχαστής που ανήλθε στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως (1347-1350)[13].

Ο ιερομόναχος Κάλλιστος της σκηνής του Μαγουλά είναι όχι μόνο γνωστότατος ησυχαστής, αγαπημένος μαθητής του οσίου Γρηγορίου του Σιναΐτη, αλλά και αξιόλογος μαχητής, που ως πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1350-1353, 1355-1363/64) εργάστηκε για τη δικαίωση των ησυχαστικών απόψεων του Γρηγορίου Παλαμά, κυρίως στη σύνοδο του 1351 στην Κωνσταντινούπολη[14]. Δεν θεωρώ περιττό να επαναλάβω ότι ο Κάλλιστος είναι και ο βιογράφος του ησυχαστή Γρηγορίου του Σιναΐτη.

Ο επίσκοπος Σερβίων Ιάκωβος δεν ήταν τυχαία προσωπικότητα. Υπήρξε ένας από τους δώδεκα μαθητές του οσίου Γρηγορίου του Σιναΐτη στο Άγιον Όρος (Γεράσιμος εξ Ευρίπου, Ιωσήφ εξ Ευρίπου, Νικόλαος εξ Αθηνών, Μάρκος εκ Κλαζομενών, Κάλλιστος, Ιάκωβος, Ααρών, Μωυσής, Λογγίνος, Κορνήλιος, Ησαΐας και Κλήμης από τη Βουλγαρία)[15]. Άρα η ησυχαστική του ιδιότητα δεν πρέπει να αμφισβητείται.

Και ο μοναχός Μωυσής, με τον οποίο ο Αθανάσιος ασκήτευσε στη Μηλέα του Αγίου Όρους, πρέπει να καταταγεί μεταξύ των ησυχαστών. Τούτο μας το υπαγορεύουν τέσσερις κυρίως διαπιστώσεις: α) Ο Αθανάσιος την πληροφορία για τους δύο πνευματικούς γέροντες (ιερομόναχο Γρηγόριο και μοναχό Μωυσή), που μόναζαν στη Μηλέα και είχαν φθάσει "*εις άκρον αρετής*", την άντλησε από τον ησυχαστή ιερομόναχο Κάλλιστο στη σκήτη του Μαγουλά[16], όπου είχε εγκατασταθεί ο όσιος Γρηγόριος ο Σιναΐτης με τη δωδεκάδα των μαθητών του[17]. Άρα ο Μωυσής πρέπει να ήταν γνωστός του Καλλίστου. β) Στον κατάλογο των μαθητών του οσίου Γρηγορίου του Σιναΐτη φιγουράρει και το όνομα του Μωυσή[18]. γ) Ο Μωυσής, όταν υποχρεώθηκε να χωριστεί από την ακολουθία του ιερομονάχου Γρηγορίου, ζήτησε άσυλο στη μονή των Ιβήρων[19], η οποία βρισκόταν κοντά στη σκηνή του Μαγουλά. Στην ίδια μονή κατέφυγε σε προγενέστερο χρόνο και ο ιερομόναχος Κάλλιστος[20]. δ) Το 1340 μεταξύ των αγιορειτών μοναχών, οι οποίοι υπέγραψαν τον περιώνυμο Αγιορείτικο Τόμο ήταν και: *Ο ευτελής γέρων και εν μοναχοίς ελάχιστος Μωϋσής.* Από ορισμένα μάλιστα χειρόγραφα που διασώζουν τις υπογραφές του Αγιορειτικού Τόμου πληροφορούμεθα ότι ο γέρων Μωυσής προερχόταν από τη μονή των Ιβήρων *(ο από της των Ιβήρων κυρ Μωυσής)*[21]. Τα ανωτέρω δεν νομίζω ότι πρέπει να θεωρηθούν τυχαία και συμπτώσεις και να αποκλείουν τον ταυτισμό του Μωυσή της σκήτης του Μαγουλά, του ερημητηρίου της Μηλέας και της μονής των Ιβήρων. Την ησυχαστική ιδιότητα του γέροντος Μωυσή μαρτυρεί κυρίως η υπογραφή του Αγιορειτικού Τόμου, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπ᾽ όψη ότι αυτός αποτελεί επίσημο κείμενο δικαιώσεως και διακηρύξεως της διδασκαλίας του ησυχαστή αγίου Γρηγορίου του Παλαμά[22].

Αφήσαμε τελευταίο τον ιερομόναχο Γρηγόριο, γιατί αυτός υπήρξε ο πραγματικός πνευματικός γέροντας και διδάσκαλος του νεαρού Ανδρονίκου (μετέπειτα Αντωνίου και Αθανασίου) από τας Νέας Πάτρας (τη σημερινή Υπάτη). Πρέπει να επισημανθεί ότι για τον ιερομόναχο Γρηγόριο δεν έχει γραφεί μέχρι σήμερα ένα ειδικό άρθρο. Και τούτο είναι εύλογο, αφού ο Γρηγόριος "ζει" στη σκιά του οσίου Αθανασίου. Έτσι όποιος γράφει για το βίο του Αθανασίου και τη σχέση του με τα Μετέωρα, υποχρεωτικά θα ασχοληθεί, είτε εκτεταμένα είτε δια βραχέων, και με τον Γρηγόριο. Την παρούσα όμως διαπραγμάτευση, που αποσκοπεί στην ανίχνευση της ταυτότητας

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

του Γρηγορίου και όχι στη βιογράφησή του, δεν την ενδιαφέρει η "*σχετική*" βιβλιογραφια, γι' αυτό και θα εστιάσει την προσοχή της κυρίως σε ειδικές πηγές. Τι όμως γνωρίζουμε γι' αυτόν από το πηγαίο υλικό;

Ο ιερομόναχος Γρηγόριος μαζί με τον μοναχό Μωυσή ασκήτευαν στην τοποθεσία Μηλέα, πάνω στο όρος του Άθωνος, σε μέρος απομεμονωμένο και αφιλόξενο, αφού το πολύ κρύο δεν επέτρεπε να φυτρώνουν σε αυτό ήμερα δέντρα, αλλά μόνο *πίτυες υψίκομοι και κέδροι δασύτατοι*. Αμφότεροι οι γέροντες είχαν προοδεύσει πνευματικά και είχαν φθάσει *εις άκρον αρετής*.

Κοντά τους ως πνευματικά τέκνα ασκήτευαν και άλλοι μοναχοί. Επιδρομή Τούρκων υποχρέωσε τους ασκητές να αναζητήσουν ασφαλές καταφύγιο. Ο γέρων Μωυσής με έναν ακόλουθό του, τον Στέφανο, κατέφυγε στη μονή των Ιβήρων. Ο ιερομόναχος Γρηγόριος παρέλαβε δύο μοναχούς, τον Αθανάσιο και τον Γαβριήλ, και πήρε το δρόμο προς τα εσπέρια. Αφού πέρασαν από τη Θεσσαλονίκη και τη Βέροια, μετά από προτροπή του επισκόπου Σερβίων Ιακώβου κατευθύνθηκαν προς τους βράχους των Μετεώρων. Η ακολουθία εγκαταστάθηκε στο λίθο τον καλούμενο Στύλο[23]. Ο Γρηγόριος, όταν συνειδητοποίησε την υπερβολική σκληρότητα του τόπου και το "*απαράκλητον*", ήθελε να κατεβεί αμέσως από το βράχο και να πάρει το δρόμο της επιστροφής. Ο Αθανάσιος τότε υποσχέθηκε στο γέροντά του ότι θα του εξασφάλιζε αυτός τα αναγκαία (άρτον, οίνον και έλαιον) και κατόρθωσε να αποτρέψει την αναχώρησή του. Ο γέροντας κατέστη μαγνήτης για τους πιστούς των γύρω περιοχών και πολλοί (άρχοντες και αρχόμενοι, ιερείς και μονάζοντες) έσπευδαν να τον επισκεφθούν. Και όλοι επέστρεφαν στην πατρίδα τους αποκομίζοντας μεγάλη ωφέλεια από την πνευματική ομιλία του γέροντα. Και ο βιογράφος του Αθανασίου σχολιάζει στο σημείο αυτό: *Ην γαρ και λόγω και πράξει και θεωρία χάριτος μεστός ο ανήρ*[24].

Η πνευματική ακτινοβολία του γέροντα είλκυσε και άλλους αδελφούς και έτσι συγκροτήθηκε μια αξιόλογη ακολουθία. Τότε ο Γρηγόριος απάλλαξε από τη διακονία τον Αθανάσιο και του επέτρεψε να ησυχάζει πέντε, και αργότερα, έξι ημέρες την εβδομάδα, σε κάποια απόσταση από την κατοικία των μοναχών, ασχολούμενος με το εργόχειρο και την προσευχή. Το Σάββατο το βράδυ και την Κυριακή ήταν υποχρεωμένος να επιστρέφει στο κάθισμα, για να λαμβάνει μέρος στην αγρυπνία, να μεταλαμβάνει των θείων μυστηρίων και να συμμετέχει στην κοινή τράπεζα της αδελφότητας[25]. Η ανωτέρω πρακτική του γέροντος Γρηγορίου δεν μας παραπέμπει μόνο στο θεσμό των αρχαίων λαυρών, αλλά και στην πρακτική του οσίου Γρηγορίου του Σιναΐτη, σχεδόν σύγχρονου ή μάλλον λίγο προγενέστερου του δικού μας Γρηγορίου. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του οσίου Θεοδοσίου του Τυρνοβίτη. Ο Γρηγόριος Σιναΐτης εξετίμησε την πνευματική πρόοδο του Θεοδοσίου και τον διέταξε να ησυχάζει κατά μόνας, μακριά από τη μονή, σε κελλί, για να εισέλθει σε πειρασμό και να ανέλθει σε υψηλότερα επίπεδα τελειότητας. Ο Θεοδόσιος τελικά εξήλθε νικητής από τη δοκιμασία[26].

Αργότερα ο Γρηγόριος επέτρεψε στον Αθανάσιο να εγκατασταθεί επάνω στον Πλατύλιθο μαζί με δύο άλλους μοναχούς (Γρηγόριο και Παχώμιο), αν και τον προόριζε για διάδοχό του στο κάθισμα του Στύλου[27].

Μετά από δέκα έτη, από την εγκατάστασή του στον Στύλο, ο Γρηγόριος, εξ αιτίας κάποιας συνωμοσίας των τοπικών παραγόντων, αναχώρησε ξαφνικά για την Κωνσταντινούπολη. Η απώλεια του διδασκάλου στοίχισε πολύ στον Αθανάσιο, γι'

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

αυτό, όταν πληροφορήθηκε την αναχώρησή του, έτρεξε ξοπίσω του, για να το φθάσει. Τον έφθασε στη Θεσσαλονίκη και τον παρακάλεσε να του επιτρέψει να τον ακολουθήσει *"όποι και πορεύεται"*. Ο διδάσκαλος όμως δεν ικανοποίησε το αίτημά του, αλλά τον πρόσταξε να επιστρέψει στη λιθόπολη των Μετεώρων, να ορίσει ως επικεφαλής του καθίσματος στον Στύλο τον ιερομόναχο Αναστάσιο και ο ίδιος να απέλθει στο νέο κελί του, το οποίο και αγαπούσε ιδιαίτερα. Ο αποχωρισμός του διδασκάλου και του μαθητή συνοδεύθηκε με δάκρυα και ευχές. Ο Γρηγόριος εμπιστεύθηκε στον Αθανάσιο και τη σωτηρία δύο ιερομονάχων που τον συνόδευαν (*Λαβε τούτους μεθ' ευατού και φρόντισον υπέρ της σωτηρίας αυτών*). Επειδή ο Γρηγόριος έμεινε αρκετά έτη στο κάθισμα του Στύλου, έλαβε την επωνυμία Στυλίτης.

Στην πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας, όπου εγκαταστάθηκε, απόκτησε το σεβασμό όλων, όχι μόνο των κοσμικών αρχόντων και των μεγιστάνων, αλλά και του πατριάρχη και των βασιλέων, οι οποίοι όλοι τους τον σέβονταν ως κοινό πατέρα. Εκεί ο Γρηγόριος με τους λόγους του και το παράδειγμα του βίου του καθοδήγησε πολλούς στο σωστότερο βίο· τέλος εξαντλημένος από την αρρώστια του, την υδρωπικία, και τα γηρατειά, αναχώρησε για τον Κύριο, αφήνοντας πίσω του πολλούς μαθητές, πετυχημένους στη ζωή τους από κάθε άποψη[28].

Τα ανωτέρω στοιχεία για τον Γρηγόριο αντλεί ο ειδικός ερευνητής από το Βίο του οσίου Αθανασίου του Μετεωρίτη. Μια συμπληρωματική σημαντική είδηση για το Γρηγόριο αρυόμεθα από το *Σύγγραμμα ιστορικόν ως εν συνόψει συντεθέν, δηλούν περί της σκήτεως, ότι τέ εστι της υπεραγίας Θεοτόκου της Δουπιάνου και Σταγών, και πως την σήμερον λέγεται του Μετεώρου*. Στο αξιόλογο αυτό κείμενο ο Γρηγόριος καλείται Γρηγόριος ο Πολίτης[29].

Κατά την ημιτέρα άποψη, η έρευνα για την προσωπικότητα και την ταυτότητα του ιερονονάχου Γρηγορίου, του πνευματικού γέροντα του οσίου Αθανασίου του Μετεωρίτη, πρέπει να επεκταθεί και σε άλλες μη μετεωρίτικες πηγές, διότι είμαι πεπεισμένος ότι ο ιερομόναχος Γρηγόριος ταυτίζεται με τον πνευματικό διδάσκαλο του οσίου Γρηγορίου του Παλαμά, ο οποίος στις πηγές είναι γνωστός ως *Γρηγόριος ο πάνυ* και *Γρηγόριος ο Δριμύς*. Για τον Γρηγόριο τον πάνυ αρκετά στοιχεία μας δίνει ο Βίος του οσίου Γρηγορίου του Παλαμά[10], ενώ με τον Γρηγόριο τον Δριμύ σχετίζεται το κατωτέρω απόσπασμα του Νικηφόρου Γρηγορά: *Είχε γαρ τήνδε την νόσον αυτός και πριν Βυζαντίοις επιδεδημηκέναι τον Βαρλαάμ, και οράν επ' εμού τε και πλείστων άλλων διετείνετο την γε του θεού σωματικοίς οφθαλμοίς ουσίαν· ου μόνον δ' αυτός, αλλά και ο τούτου διδάσκαλος και ομώνυμος Γρηγόριος ο Δριμύς. Και πολλάς επήγαγον αυτοίς εγώ τας λοιδορίας, εκ των θείων γραφών καταισχύνας την άκαιρον και απαίδευτον γλώτταν αυτών, όσον ο τότε παρείχε καιρός. Και τούτο δήλον πέπραχα σοφοίς ανδράσιν εγώ, τω τε μεγάλω φημί λογοθέτη και όσοι μετά της σοφίας και αρχιερωσύνη την εαυτών εκόσμησαν αρετήν. Οις και φρικώδες ευθύς ακούσασι γέγονε, και Μασσαλιανών εκάλεσαν αίρεσιν ταυτηνί, καμέ των τοιούτων απέχεσθαι παρήνεσαν ομιλιών πρόθεσιν όλαις ψυχής· είναι γαρ παλαιάν τινα φήμην, ως μέλλον κατά της του θεου εκκλησίας έσεσθαί τινα μάλα μεγίστην αίρεσιν, κακ πασών συμμιγή και ποικίλην, ην διορθωθήσεσθαι παγκοσμίου μικρού συναχθείσης συνόδου, πάντων σχεδόν συνιόντων επισκόπων άμα και πατριαρχών· και ταύτην ογδόην τε είναι και τελευταίαν ομού*[11].

Κατωτέρω θα εκθέσω με συστηματικό τρόπο τα επιχειρήματά μου που θεμελιώνουν τον ταυτισμό των δύο Γρηγορίων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

α) Και οι δύο Γρηγόριοι κατάγονται από την Κωνσταντινούπολη. Κατά τον Βίο του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά *ο Γρηγόριος ο πάνυ εκ Βυζαντίου ... και αυτός* (όπως και ο Γρηγόριος ο Παλαμάς) *τας του γένους αρχάς είχε*[32], ενώ κατά το "*Σύγγραμμα ιστορικόν*" ο ιερομόναχος Γρηγόριος χαρακτηρίζεται Γρηγόριος ο Πολίτης. Το επώνυμο "*Πολίτης*" στο σημείο αυτό πρέπει να δηλώνει τον τόπο καταγωγής του Γρηγορίου, δηλαδή αυτός καταγόταν από τον Πόλιν (=Κωνσταντινούπολιν). Παρά ταύτα ο αναγνώστης των κειμένων μπορεί να προβάλει μια εύλογη αντίρρηση. Το επώνυμο "*Πολίτης*" επισημαίνεται μόνο στο "*Σύγγραμμα ιστορικόν*", ενώ ο Βίος του οσίου Αθανασίου του Μετεωρίτη, που είναι αρχαιότερος από το "*Σύγγραμμα ιστορικόν*" και πιθανότατα χρησιμοποιήθηκε ως πηγή από το συντάκτη του δευτέρου κειμένου, δεν αναφέρει το επώνυμο[33]. Γιατί; Ο Ν. Βέης δίνει εύστοχη απάντηση στο ερώτημα: Ο συντάκτης του "*Συγγράμματος ιστορικού*" "*θα εγνώριζε εκ παραδόσεως*" το γεγονός ότι ο Γρηγόριος καταγόταν από την Κωνσταντινούπολη[34].

Ο Ι. Κ. Βογιατζίδης απορρίπτει το επιχείρημα του Βέη και επιχειρεί να αποδείξει ότι ο ημέτερος Γρηγόριος ονομάστηκε "*Πολίτης*", επειδή έζησε για κάμποσο χρονικό διάστημα στην Κωνσταντινούπολη. Την άποψη αυτή προσπαθεί να στηρίξει στο κείμενο του Βίου του Αθανασίου, όπου αναφέρεται δύο φορές ότι ο Γρηγόριος έζησε προ του θανάτου του στην Κωνσταντινούπολη[35].

Η θέση του Ι.Κ. Βογιατζίδη εκ πρώτης όψεως φαίνεται ευλογοφανής, αφού έχει υπέρ αυτής και το γεγονός ότι οι μοναχοί λαμβάνουν επώνυμο δηλωτικό της μονής, της πόλεως και του τόπου, όπου μονάζουν (π.χ. Σιναΐτης, Ιεροσολυμίτης, Αγιορείτης). Παρά ταύτα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι το επιχείρημα του ανωτέρω ερευνητή δεν αντέχει σε σοβαρή κριτική, επειδή έρχεται σε φανερή αντίθεση με την τοπική παράδοση των Μετεώρων. Τόσο στο Βίο του οσίου Αθανασίου όσο και σε άλλα κείμενα των Μετεώρων ο Γρηγόριος είναι γνωστός με το επώνυμο Στυλίτης. Εάν λοιπόν ο συντάκτης του "*Συγγράμματος ιστορικού*" επιθυμούσε να δώσει ένα χαρακτηριστικό όνομα στο διδάσκαλο του Αθανασίου, θα έπρεπε να χρησιμοποιήσει το επώνυμο Στυλίτης. Αντί τούτου όμως τον χαρακτηρίζει με την επωνυμία Πολίτης. Και πράττει τούτο, επειδή γνωρίζει ότι ο Γρηγόριος ο Στυλίτης καταγόταν από το Βυζάντιο, από την Πόλη. Οι πληροφορίες του Βίου του Αθανασίου δεν δικαιολογούν τη χρήση του επωνύμου Πολίτης, γιατί είναι τελείως γενικές.

β) Και οι δύο Γρηγόριοι είναι πνευματικοί γέροντες και μάλιστα επικεφαλής ακολουθιών μοναχών. Ο Γρηγόριος ο πάνυ, κατά τον Βίο του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά, ασκήτευε στην έρημο της Γλωσσίας του Αγίου Όρους και ήταν επικεφαλής ομάδας μοναχών *καθαπερεί τις έξαρχος και κορυφαίος*[36]. Το ίδιο ισχύει και για τον ιερομόναχο Γρηγόριο τόσο στη Μηλέα του Αγίου Όρους[37] όσο και στο κάθισμα του Στύλου στους βράχους των Μετεώρων[38].

γ) Αμφότεροι οι Γρηγόριοι διακρίνονταν και θαυμάζονταν για τις αρετές τους και τις επιδόσεις τους στους ασκητικούς αγώνες τους. Ο Γρηγόριος ο πάνυ χρημάτισε *μέγας... τις και περιβόητος εν ησυχία και νήψει και θεωρία κατ' εκείνο καιρού και θαυμάστηκε καθ' υπερβολήν ου παρ' εκείνοις μόνοις, αλλά και παρά τοις εν τη πατρίδι τα θεία φιλοσοφούσι*[39]. Αλλά και ο ιερομόναχος Γρηγόριος ήταν περιώνυμος στο Άγιον Όρος ως *εις άκρον αρετής εληλακώς*[40], ενώ στον Στύλο των Μετεώρων έσπευδαν πολλοί να δρέψουν τους καρπούς της πνευματικής του ομιλίας, επειδή *ην... και λόγω και πράξει και θεωρία χάριτος μεστός ο ανήρ*[41].

δ) Και οι δύο Γρηγόριοι ασκήτευσαν στο Αγιον Όρος, ο Γρηγόριος ο πάνυ στην

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

έρημο της Γλωσσίας[42] και ο ιερομόναχος Γρηγόριος στη Μηλέα[43]. Η διαφορά ως προς τον τόπο ασκήσεως των δύο Γρηγορίων δεν είναι εμπόδιο για τον ταυτισμό των δύο ανδρών, γιατί αναφέρονται σε διαφορετικές χρονικές στιγμές. Από πληροφορίες, που αντλούμε από το Βίο του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά, γνωρίζουμε ότι περί το 1325 εξαιτίας τουρκικών επιδρομών στο Άγιον Όρος ομάδα δώδεκα μοναχών, στην οποία συμμετείχε και ο Παλαμάς, υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν το Άγιον Όρος και να καταφύγουν στη Θεσσαλονίκη, όπου σε σύσκεψη αποφάσισαν να αναζητήσουν νέο τόπο διαμονής. Ως τέτοιος επελέγησαν τα Ιεροσόλυμα, αφού αποφάσισαν *κακεί προσκυνήσαντες το λοιπόν της ζωής εν ησυχία διάγειν*[44]. Είναι σαφές πάντως στην πηγή ότι ο ιερομόναχος Γρηγόριος δεν ανήκε στην ομάδα των δώδεκα μοναχών[45]. Δεν έφυγε από το Άγιον Όρος και φαίνεται ότι αναζήτησε καταφύγιο στην έρημη περιοχή της Μηλέας. Εκεί μπορούσε να τον συναντήσει ο όσιος Αθανάσιος μετά το 1332 (πιθανός χρόνος αφίξεώς του στο Άγιον Όρος)[46].

ε) Κοινό βασικό σημείο των δύο Γρηγορίων είναι η φυγή τους στην Κωνσταντινούπολη, μετά από αρκετά χρόνια. Ο Γρηγόριος ο πάνυ, κατά τον βιογράφο του Παλαμά, θαυμάστηκε *καθ' υπερβολήν, ου παρ' εκείνοις μόνοις, αλλά και παρά τοις εν τη πατρίδι τα θεία φιλοσοφούσι πολλώ μάλλον ύστερον, όπου και το τέλος της προσκαίρου ζωής ταυτησί δεξάμενος*[47]. Και ο Γρηγόριος ο Στυλίτης μετά από δέκα χρόνια παραμονή στον Στύλο μετανάστευσε και εγκαταστάθηκε στην Κωνσταντινούπολη (*εν Κωνσταντινουπόλει παραγενόμενος*)[48].

στ) Το κύρος και ο θαυμασμός των δύο Γρηγορίων από μοναχικούς, εκκλησιαστικούς και πολιτικούς παράγοντες στην πρωτεύουσα του Βυζαντίου μας οδηγούν και αυτά στον ταυτισμό τους. Ο Γρηγόριος ο πάνυ, όπως επισημάνθηκε στην προηγούμενη παράγραφο, θαυμάστηκε *καθ' υπερβολήν... και παρά τοις εν τη πατρίδι τα θεία φιλοσοφούσι*[49]. Οι τα θεία φιλοσοφούντες είναι οι μοναχοί. Ο βιογράφος του οσίου Αθανασίου είναι αναλυτικότερος στο σημείο αυτό για τον Γρηγόριο τον Στυλίτη. Δεν τιμήθηκε μόνο από τους μοναχικούς κύκλους ως πνευματικός γέροντας, αλλά και κατέλιπε μαθητάς (δηλαδή μοναχούς) *πλείονάς τε και παντοίως ευδοκίμους*. Ο Γρηγόριος ήταν σεβαστός σε όλους *ου μόνον τοις εν τέλει και υπεροχή μεγιστάνοις, αλλά δη και τω πατριάρχη και τοις βασιλεύσι*. Όλοι τον αντιμετώπιζαν και τον σέβονταν ως κοινό πνευματικό πατέρα[50].

ζ) Και οι δύο Γρηγόριοι πέθαναν στην Κωνσταντινούπολη. Ο βιογράφος του Παλαμά, ομιλώντας για την πατρίδα του Γρηγορίου του πάνυ, γράφει: *όπου και το τέλος της προσκαίρου ζωής ταυτησί δεξάμενος και προς την άληκτον μεταβάς αξίως υπό του Θεού μεμαρτύρηται, υπερφυώς τα οστά και την εκείνου κόνιν δοξάσαντος*[51]. Ο βιογράφος του οσίου Αθανασίου προσδιορίζει και αίτια θανάτου του Γρηγορίου του Στυλίτη: *υπό τε υδέρου νόσου και τω γήρει τρυχωθείς προς Κύριον εξεδήμησε*[52].

η) Αλλά και τα ευρύτερα χρονικά πλαίσια, μέσα στα οποία ζουν και δρουν οι δύο Γρηγόριοι, μας υπαγορεύουν τον ταυτισμό τους. Ο Νικηφόρος Γρηγοράς στη Ρωμαϊκή του Ιστορία γράφοντας για τον Γρηγόριο Παλαμά και το διδάσκαλο του Γρηγόριο τον Δριμύ, ισχυρίζεται ότι εστράφη κατά της διδασκαλίας των δύο αυτών ανδρών προτού ακόμη να αφιχθεί στο Βυζάντιο ο Βαρλαάμ ο Καλαβρός. Μάλιστα φανέρωσε τις δήθεν αιρετικές διδασκαλίες τους στον μεγάλο λογοθέτη Θεόδωρο Μετοχίτη και σε σοφούς και ενάρετους αρχιερείς[53]. Ως γνωστόν, ο Θεόδωρος Μετοχίτης έζησε κατά τα έτη 1270-1332[54]. Άρα ο Παλαμάς ήταν δυνατόν να γνωρίσει το διδάσκαλο του και πριν την αναχωρησή του από την Κωνσταντινούπολη με προορισμό το Άγιον Όρος, δηλαδή

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

πριν από το 1316[55]. Πάλι οι δυο άνδρες με την ιδιότητα του πνευματικού γέροντα και του πνευματικού τέκνου συνυπήρχαν στην έρημο της Γλωσσίας επί δύο έτη (1323-1325)[56].

Ο Γρηγόριος ο πάνυ, όπως ήδη έχει λεχθεί, δεν έφυγε το έτος 1325 από το Άγιον Όρος. Εμφανίζεται ως πνευματικός γέροντας στη Μηλέα, στην οποία καταφεύγει και ο όσιος Αθανάσιος ο Μετεωρίτης (τότε Ανδρόνικος) (1332). Νέα πειρατική επιδρομή στο Άγιον Όρος υποχρεώνει διδάσκαλο και μαθητή να πάρουν το δρόμο προς τα Μετέωρα[57]. Ο χρόνος της φυγής από το Άγιον Όρος πρέπει να τοποθετηθεί οπωσδήποτε πριν από το έτος 1340, οπότε και υπεγράφη στο Άγιον Όρος ο γνωστός Αγιορειτικος Τόμος και μάλιστα από τον συνόμιλο του Γρηγορίου του πάνυ, γέροντα Μωυσή, που είχε βρει καταφύγιο στη μονή των Ιβήρων[58]. Στον Στύλο ο διδάσκαλος Γρηγόριος έμεινε μια δεκαετία. Η φυγή του για την Κωνσταντινούπολη έγινε οπωσδήποτε μέσα στη δεκαετία του 1340, γιατί στη δεκαετία του 1350 βρισκόταν στην πρωτεύουσα της Αυτοκρατορίας. Τούτο διασταυρώνεται από δύο πηγές: 1) Από την κριτική του Νικηφόρου Γρηγορά για τον Παλαμά και τον Γρηγόριο τον Δριμύ, κατά την οποία ο Δριμύς δεν φέρεται ως νεκρός[59]. 2) Από περιγραφικό κατάλογο κλη-ρικών της Κωνσταντινουπόλεως, όπου εμφανίζεται ο *Γρηγόριος ο Πολίτης* (το 1357)[60]. Το τελευταίο στοιχείο πιστεύω ότι είναι ισχυρό τεκμήριο του ταυτισμού του Γρηγορίου, διότι διαπιστώνεται ότι στη δεκαετία του 1350 ο ιερομόναχος Γρηγόριος ζει και δρα στην Κωνσταντινούπολη με δύο διαφορετικά ονόματα, από τα οποία το ένα χαρακτηρίζει το διδάσκαλο του Γρηγορίου Παλαμά (*Γρηγόριος Δριμύς*) και το άλλο το διδάσκαλο του οσίου Αθανασίου του Μετεωρίτου (*Γρηγόριος Πολίτης*). Προσωπικά θα τοποθετούσα την κυρίως δράση του Γρηγορίου του Πολίτη στην Κωνσταντινούπολη στο χρονικό διάστημα 1350-1355, γιατί τότε υπήρχε στο θρόνο ένας πατριάρχης (Κάλλιστος 1350-1353, Φιλόθεος 1353-1354), αλλά δύο αυτοκράτορες (Ιωάννης Ε΄ Παλαιολόγος, Ιωάννης ΣΤ΄ Καντακουζηνός) (*αιδέσιμος πάσιν αποφανθείς, ου μόνον τοις εν τέλει και υπεροχη μεγιστάνοις, αλλά δη και τω πατριάρχη και τοις βασιλεύσι*)[61]. Η ανωτέρω άποψη δεν αποκλείει την πιθανότητα η δράση του Γρηγορίου να εκτείνεται σε όλη τη δεκαετία του 1350. Πάντως διαθέτουμε ένα terminus ante quem της κοιμήσεως του ημετέρου Γρηγορίου. Είναι ο χρόνος συντάξεως του Βίου του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά από τον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Φιλόθεο τον Κόκκινο. Όταν έγραφε το κείμενο, ο Γρηγόριος ο πάνυ δεν ήταν ζωντανός (*Γρηγόριος ην εκείνος ο πάνυ*)[62]. Ο Βίος αυτός, σύμφωνα με εσωτερικές μαρτυρίες του ίδιου του κειμένου, εγράφη μετά το 1364, όταν στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως ανήλθε ο Φιλόθεος Κόκκινος (*εξεδόθη τω μεγάλω τώδε βιβλίον εν τέσσαρσι λόγοις υπό του της καθόλου νυν εκκλησίας κρατούντος επ' εκείνα παρακληθέντι*)[63] και οπωσδήποτε προ του 1368, οπότε και πραγματοποιήθηκε η επίσημη ανακήρυξη του Γρηγορίου Παλαμά σε Άγιο της Ορθόδοξης Εκκλησίας[64]. Το τελευταίο δεν μνημονεύεται στο Βίο, στον οποίο περιγράφονται μόνο τα σημεία της αγιότητας του Γρηγορίου (θαύματα) καθώς και η ανεπίσημη τιμή του Γρηγορίου ως Αγίου όχι μόνο στη Θεσσαλονίκη και τα περίχωρά της, αλλά και σε άλλες απομακρυσμένες περιοχές[65]. Κατά συνέπεια ο Γρηγόριος ο πάνυ (ο Δριμύς) πέθανε μετά το 1357 και οπωσδήποτε πριν από το 1368.

Ο ανωτέρω επίπονος περίπατος στον ΙΔ΄ αιώνα και στους ησυχαστικούς κύκλους της εποχής εκείνης νομίζω ότι έδειξε με πειστικό τρόπο ότι ο όσιος Αθανάσιος ο Μετεωρίτης, ο μακρινός συμπατριώτης μας, είχε ως διδάσκαλο του έναν σημαντικό

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ησυχαστή, τον Γρηγόριο Στυλίτη ή Γρηγόριο Πολίτη, ο οποίος υπήρξε σε προγενέστερο χρόνο και πνευματικός γέροντας του οσίου Γρηγορίου του Παλαμά και είναι γνωστός στις πηγές ως Γρηγόριος ο πάνυ ο εκ Βυζαντίου ή ο Γρηγόριος Δριμύς. Η μαθητεία του Αθανασίου κοντά στον μεγάλο αυτόν ησυχαστή γέροντα του ΙΔ΄ αιώνα άφησε ανεξίτηλα τα ίχνη της στη βίωση του της ησυχίας καλού, γι' αυτό και ο βιογράφος του θα δηλώσει με ειλικρίνεια και αφοπλιστικά: *Αλλά σε ποιο μέτρο της ησυχίας έφθασε, επειδή δεν έχω ο ίδιος πείρα του πράγματος, δεν μπορώ να το πω. Άκουσα όμως το γέροντά μου, ο οποίος είχε γνωρίσει και δοκιμάσει τους ασκητές του Αγίου Όρους, να μου λέει ότι το έργο του κοινού πατέρα μας μόλις και μπορούσαν να αντισταθμίσουν οι δύο μαζί ησυχαστές, τους οποίους και εγώ είδα*[8].

Τώρα που από το χρόνο είμαι υποχρεωμένος να κλείσω την εισήγησή μου ελπίζω ότι έγινε κατανοητό στους ακροατές, γιατί άρχισα με τη ρήση του αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου: *Αθανάσιον επαινών, αρετήν επαινέσομαι.* Θεωρητικά επήνεσα τον πνευματικό γέροντα του οσίου Αθανασίου του Μετεωρίτη, αλλά στην ουσία επήνεσα τον συμπατριώτη μας, τον όσιο Αθανάσιο, αφού με τη διαπραγμάτευση του θέματος μου κατέστη σαφές ότι ο Αθανάσιος μαθήτευσε κοντά σε σημαντικές προσωπικότητες του ησυχαστικού κινήματος του Αγίου Όρους και γενικότερα της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Έλαβε το μήνυμα του της ησυχίας καλού και μόχθησε να το βιώσει πάνω στους αφιλόξενους βράχους των Μετεώρων, τους οποίους κατόρθωσε να τους μετατρέψει σε βράχους φιλοξενίας, πνευματικής αναπαύσεως και πνευματικού ανεφοδιασμού όχι μόνο των μοναχών αλλά και των χριστιανών της γύρω περιοχής.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος ΚΑ΄. *Εις τον μέγαν Αθανάσιον, επίσκοπον Αλεξανδρείας* Α΄, PG 35, 1081.

2. *Βίος και πολιτεία του οσίου πατρός ημών Αθανασίου, ασκήσαντος εν τοις Σταγοίς, εν τω λίθω τω υπ΄ αυτού κληθέντι Μετεώρω* 50, έκδ. Δ.Ζ. Σοφιανού, *Ο όσιος Αθανάσιος ο Μετεωρίτης. Βίος. Ακολουθία. Συναξάρια. Προλεγόμενα-Μετάφραση του Βίου-Κριτική έκδοση κειμένων*, έκδοση Ιεράς Μονής Μεγάλου Μετεώρου (Μεταμορφώσεως), Μετέωρα 1990, σ. 153 (κατωτέρω *Βίος Αθανασίου*).

3. *Βίος Αθανασίου* 9, σ. 134.

4. *Βίος Αθανασίου* 10, σ. 135.

5. *Βίος Αθανασίου* 16, σσ. 137-138.

6. Για τον Γρηγόριο Ακίνδυνο βλ. H.-G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich, Munchen 19*772, σσ. 716-717 (κατωτέρω Beck, *Kirche*). Β. Λ. Δεντάκη, "*Ακίνδυνος Γρηγόριος*", *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεια* (= ΘΗΕ) 1 (1962) 1207-1208. *Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit* (=PLP) No 495. Angela Constantinides Hero, *Letters of Gregory Akindynos. Greek text and english translation* [Corpus Fontium Historiae Byzantinae XXI], Washington, D.C. 1983, σσ. IX-XXXIII. A.M.T.-A.C.H., "*Akindynos Gregory*", *The Oxford Dictionary of Byzantium* (=ODB) 1 (1991) 45-46.

7. Καλλίστου αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, *Βίος και πολιτεία του εν αγίοις πατρός ημών Γρηγορίου του Σιναΐτου συγγραφείς παρά του αγιωτάτου...* 6, έκδ. I. Pomjalovskij, *Zitie ize vo svjatyla otca našego Grigorija Sinaita*, Sanktpeterburg 1894, σ. 10 (κατωτέρω Βίος Γρηγορίου). Για τον όσιο Γρηγόριο τον Σιναΐτη βλ. Beck, *Kirche*, σσ. 694-695. Κ. Χαραλαμπίδη, "*Γρηγόριος ο Σιναΐτης*", ΘΗΕ 4(1964) 703-707. Δ. Β. Γόνη, *Το συγγραφικόν έργον του οικουμενικού πατριάρχου Καλλίστου Α΄*, Αθήναι 1980, σσ. 29-68. PLP No 4601. D. Balfour, "*Saint Gregory the Sinaite*", Θεολογία 52(1981) 631-681, 53(1982) 30-62, 417-429, 697-710, 1102-1118, 54(1983) 153-183. A.M.T., "*Gregory Sinaites*", ODB 2(1991) 883.

8. *Βίος Γρηγορίου* 7, σ.10.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

9. *Βίος Γρηγορίου* 13, σ. 3011-26. Τα Παρόρια την εποχή εκείνη βρίσκονταν μέσα στα όρια του βουλγαρικού κράτους.

10. *Βίος Αθανασίου* 9, σ.134. PLP No 5094.

11. Βλ. Π. Χρήστου (επιμ.), *Γρηγορίου του Παλαμά, Συγγράμματα*, τ. Β΄, Θεσσαλονίκη 1966, σσ. 288-289, 375-394 (το κείμενο εκδίδει ο Ν.Α. Ματσούκας). PLP No 5129.

12. Για τον Γεράσιμο τον Σιναΐτη βλ. Δ.Β. Γόνη, "*Γεράσιμος Σιναΐτης ο εξ Ευρίπου ιεραπόστολος της Ελλάδος κατά τους χρόνους της Φραγκοκρατίας*", Θεολογία 53(1982) 1119-1142.

13. Για τον Ισίδωρο Βουχειρά βλ. Φιλοθέου Κωνσταντινουπόλεως, *Βίος και πολιτεία και εγκώμιον του εν αγίοις πατρός ημών Ισιδώρου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως*, έκδ. Δ.Γ. Τσάμη, *Φιλοθέου Κωνσταντινουπόλεως του Κοκκίνου Αγιολογικά έργα. Α΄. Θεσσαλονικείς Άγιοι* [Θεσσαλονικείς Βυζαντινοί Συγγραφείς 4], Θεσσαλονίκη 1985, σσ. 327-423. Πρβλ. Beck, *Kirche*, σ. 723. Τ.Αθ. Γριτσοπούλου, "*Ισίδωρος ο Α΄*", ΘΗΕ 6(1965) 1017-1018. PLP No 3140. A.M.T., "*Isidore I Boucheiras*", ODB 2(1991) 1015. Στη συνάντηση των Ισιδώρου και Γρηγορίου Σιναΐτου στο Άγιο Όρος αναδεικνύεται το μεγαλείο και η διάκριση του δευτέρου. Διέγνωσε ως πνευματικός γέροντας ότι ο Ισίδωρος είχε το χάρισμα να δρα στον κόσμο, να βρίσκεται σε κοινωνία με τους ανθρώπους και να είναι στους άλλους οδηγός και διδάσκαλος. Γι' αυτό και του απηύθυνε τους εξής διακριτικούς λόγους: *Ουκ εν ερήμοις ουδ' εν όρεσι τούτοις εβουλόμην έγωγε τέως, ω βέλτιστε, διατρίβειν σε -διατί γαρ;- αλλ' εν τω κόσμω μάλλον και τοις εκεί ζώσι, μονάζουσι και κοινωνικοίς, ίν' εκείνοις ομού πάσι τύπος είης της κατά Χριστόν αγαθής πολιτείας και παντοδαπής αρετής, και σιωπών δηλαδή και φθεγγόμενος* (*Βίος Ισιδώρου* 2233-38, σ. 353).

14. Για τον πατριάρχη Κάλλιστο βλ. Beck, Kirche, σσ. 774-775. Στ.Γ. Παπαδοπούλου, "*Κάλλιστος ο Α΄*", ΘΗΕ 7(1965) 264-265. Δ.Β. Γόνη, *Το συγγραφικόν έργον του οικουμενικού πατριάρχου Καλλίστου Α΄* (Διατριβή επί διδακτορία), Αθήναι 1980, σσ. 22-25. PLP No 10478. A.M.T.-A.C., "*Kallistos I*", ODB 2(1991) 1095.

15. *Βίος Γρηγορίου* 12, σ. 2318-19: *Χρόνω δε ύστερον ολίγω και Ιάκωβος και Ααρών εμαθήτευσαν τω μεγάλω· ότις Ιάκωβος και Σερβίων επίσκοπος εγεγόνει.* Συνεπώς δεν ανταποκρίνεται στα πράγματα η άποψη του συναδέλφου Δ.Ζ. Σοφιανού: *Άλλωστε και ο μνημονευόμενος επίσκοπος Σερβίων Ιάκωβος δεν είναι γνωστός από άλλες πηγές (Ο όσιος Αθανάσιος ο Μετεωρίτης*, σ. 47).

16. *Βίος Αθανασίου* 10, σσ. 134-135.

17. *Βίος Γρηγορίου* 7, 9-13, σσ. 10, 15-30.

18. *Βίος Γρηγορίου 13*, σ. 2611.

19. *Βίος Αθανασίου* 15, σ. 137.

20. *Βίος Γρηγορίου* 11, σ. 2221-22.

21. Π. Χρήστου (επιμ.), *Γρηγορίου του Παλαμά Συγγράμματα*, τ. Β΄, Θεσσαλονίκη 1966, σσ. 577-578.

22. Για τον Αγιορειτικο Τόμο βλ. J. Meyendorff, *Introduction a l' etude de Gregoire Palamas* [Patristica Sorbonensia 3], Paris 1959, σσ. 74-76 (κατωτέρω Meyendorff, *Introduction*). Π. Χρήστου (επιμ.), *Γρηγορίου του Παλαμά, Συγγράμματα*, τ. Β΄, Θεσσαλονίκη 1966, σσ. 551-553, 563-578 (το κείμενο εκδίδει ο Β. Στ. Ψευτογκάς).

23. *Βίος Αθανασίου* 10-17, σσ. 134-138.

24. *Βίος Αθανασίου* 18, σσ. 138-139.

25. *Βίος Αθανασίου* 19-21, σσ. 139-140.

26. Καλλίστου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, *Βίος και πολιτεία του οσίου πατρός ημών Θεοδοσίου του εν Τυρνόβω ασκήσαντος, μαθητού όντος του μακαρίου Γρηγορίου του Σιναΐτου* 8, έκδ. V.N. *Zlatarski στο Sbornik za narodni umotvorenija, nauka i kniznina, kniga XX, nova redica kniga vtora*, Sofija 1904. Σημειωτέον ότι ο Βίος του οσίου Θεοδοσίου σώζεται μόνο σε μεσαιωνοβουλγαρική μετάφραση.

27. *Βίος Αθανασίου* 22-23, σσ. 140-141.

28. *Βίος Αθανασίου* 24, σσ. 141-142.

29. Το σχετικό απόσπασμα του Συγγράμματος ιστορικού ή Χρονικού των Μετεώρων, που

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

αναφέρεται στον Γρηγόριο, έχει ως εξής: *Ο κυρ Γρηγόριος ο Πολίτης, τίμιος γέρων και πνευματικός ων πατήρ, έχων και μαθητήν τον κυρ Αθανάσιον, κατώκουν εν τω Αγίω Όρει του Άθωνος. Κακείσε ταραχής γενομένης εξ επιδρομής κουρσάρων, ανεχώρησαν από του όρους προς το εν τη σκήτει της Βεροιας απελθείν. Αλλ' ακούοντες τας ανδραγαθίας των εν τη σκήτει των Σταγών και την ενάρετον αυτών διαγωγήν, προς δε και την των μετεώρων λίθων χαροποιόν επισημιότητα, έκριναν διελθείν εκείθεν εν τη σκήτει των Σταγών. Και δη ελθόντες κατώκησαν πρώτα εις τον λίθον τον επονομαζόμενον Στύλον. Του δε κυρ Γρηγορίου μη δυ-ναμένου την σκληρότητα του τόπου υπενεγκείν και εις την Κωνσταντινούπολιν απελθόντος, απελείφθη ο κυρ Αθανάσιος εν τοις σπηλαίοις των Σταγών και μετά πολύν χρόνον εξήτησε συγγνώμην παρά του ευ-ρισκομένου επισκόπου Σταγών και του της σκήτεως πρώτου, ίνα εις τον Πλατυν Λίθον αναβή. Και λα-βών τα γράμματα κατά νόμους και τάξιν, ανέβη και έκτισε σμικρόν ναόν της Θεστόκου, και περάσας χρόνους ικανους εν πολλή ασκήσει έσχεν... και λοιπούς αδελφούς...* (L. Heuzey, "Discours historique sur les couvents des Meteores. Text grec publie pour la premiere fois", *Annuaire de l' Association pour l' Encouragement des Etudes Grecques en France* 9(1875)240, 242. L. Heuzey-H. Daumet, *Mission archeologique de Macedoine*, τ. I, Paris 1876,σσ. 443-444. N.I. Γιαννοπουλου, "Τα εν Θεσσαλία Μετέωρα", *Νεολόγου Εβδομαδιαία Επιθεώρησις* 1(1891-1892) 541). Για τις εκδόσεις του ενδιαφέροντος αυτού κειμένου βλ. Δ.Ζ. Σοφιανου, *Ο όσιος Αθανάσιος ο Μετεωρίτης*, σ. 48, σημ. 37.

30. Φιλοθέου του αγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, *Λόγος εις τον εν αγίοις πατέρα ημών Γρηγόριον αρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης* 22-23, έκδ. Δ.Γ. Τσάμη, *Φιλοθέου Κωνσταντινουπόλεως του Κοκκίνου Αγιολογικά έργα*. Α΄. Θεσσαλονικείς Άγιοι [Θεσσαλονικείς Βυζαντινοί Συγγραφείς 4], Θεσσαλονίκη 1985, σσ. 449-451 (κατωτέρω *Βίος Παλαμιά*).

31. Νικηφόρου Γρηγορά, *Ρωμαϊκή Ιστορία* XIX, 1, έκδ. L. Schopeni, *Nicephori Gregorae Byzantina Historia graece et latine* [Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae], τ. II, Bonnae 1830, σσ. 91821-91915.

32. *Βίος Παλαμιά* 225-6,σ. 450.

33. Βλ. ανωτέρω, σημ. 29. Το κείμενο του "*Συγγράμματος ιστορικού*" αναμφίβολα είναι μεταγενέστερο του Βίου του οσίου Αθανασίου. (Κατά τον Δ.Ζ. Σοφιανό, *Ο όσιος Αθανάσιος ο Μετεωρίτης*, σσ. 48-49, "συντάχθηκε λίγο μετά το έτος 1529"). Η διαπίστωση αυτή δεν μειώνει την αξιοπιστία του ως προς το όνομα (Γρηγόριος ο Πολίτης), διότι φαίνεται ότι ο συντάκτης του είχε στα χέρια του αδιάσειστα τεκμήρια για το όνομα του Γρηγορίου, για να έχει το θάρρος να παραμερίσει τον πασίγνωστο χαρακτηρισμό *Στυλίτης*.

34. Ν.Α. Βέη, "Συμβολή εις την ιστορίαν των μονών των Μετεώρων", *Βυζαντίς* 1(1909) 236ιγ.

35. Ι.Κ. Βογιατζίδη, "*Κριτική*", *Αθηνά* 24(1912) 354-355.

36. *Βίος Παλαμιά* 221-5, σσ. 449-450.

37. *Βίος Αθανασίου* 10-15, σσ. 134-137.

38. *Βίος Αθανασίου* 18-24, σσ. 138-142.

39. *Βίος Παλαμιά* 226-9, σ. 450.

40. *Βίος Αθανασίου* 10, σ. 135.

41. *Βίος Αθανασίου* 18, σ. 139.

42. *Βίος Παλαμιά* 221-2, σ. 449. Meyendorff, *Introduction*, σ. 52.

43. *Βίος Αθανασίου* 10, σ. 135.

44. *Βίος Παλαμιά* 24, σσ. 451-453. Για το χρόνο φυγής του Γρηγορίου Παλαμιά και της συνοδείας του βλ. Meyendorff, *Introduction*, σσ. 53-54.

45. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγει ο αναγνώστης του Βίου του οσίου Γρηγορίου του Παλαμά, γιατί ο Γρηγόριος ο πάνυ απουσιάζει τελείως από τη διήγηση της φυγής των μοναχών από το Αγιον Όρος για τη Θεσσαλονίκη. Το πρωταγωνιστουν πρόσωπο τώρα είναι Γρηγόριος ο σοφός (Παλαμάς). Αυτός συσκέπτεται μαζί με τους φίλους και ομοτρόπους του στη Θεσσαλονίκη και συναποφασίζουν *ευθύ χωρείν Ιεροσολύμων, κακεί προσκυνήσαντες το λοιπόν της ζωής εν ησυχία διάγειν*. Ο ίδιος προσευχεται προς τον Θεό και ζητεί σημείο επιβεβαιωτικό της αναχωρήσεώς τους, το οποιόν και λαμβάνει (*Βίος Παλαμιά* 2411-46, σσ. 452-453). Αν ήταν παρών στη Θεσσαλονίκη ο Γρηγόριος ο πάνυ (ο γέροντάς τους), ασφαλώς δεν θα ήταν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

καταλυτικός ο ρόλος του Γρηγορίου Παλαμά στη λήψη των αποφάσεων.

46. Δ.Ζ. Σοφιανού, *Ο όσιος Αθανάσιος ο Μετεωρίτης*, σ. 44.

47. *Βίος Παλαμά* 227-10, σ. 450.

48. *Βίος Αθανασίου* 24, σ. 142.

49. *Βίος Παλαμά* 227-9, σ. 450.

50. *Βίος Αθανασίου* 24, σ. 142.

51. *Βίος Παλαμά* 229-12, σ. 450. Στο χωρίο αυτό του ουσίου Γρηγορίου του Παλαμά υπάρχει σαφώς η μαρτυρία για την αγιότητα του Γρηγορίου του πάνυ (του Βυζαντίου), αφού και μετά θάνατον η ακτιστη θαυματουργή ενέργεια του Θεού παρίστατο στα οστά και στη σκόνη των λειψάνων του. Ο αναγνώστης βρίσκει επιβεβαίωση της θέσεως αυτής στο ίδιο το κείμενο του Βίου, στο σημείο που γίνεται λόγος και για την κοίμηση και την ταφή του Γρηγορίου Παλαμά: *...ώσπερ της ιεράς ψυχής, ούτω δε και των οστών και της κόνεως αδιαστάτου της συνοίκου του πνεύματος χάριτος εισάπαν διαμενούσης και θείου φωτός οίκον και θαυμάτων πηγήν και βρύσιν ιερών χαρισμάτων και κοινόν και αδάπανον ιατρείον, τον ιερόν εκείνου τάφον εργαζομένης* (*Βίος Παλαμά* 11624-28, σ. 564). Ό,τι ισχύει για τα λείψανα του ουσίου Γρηγορίου του Παλαμά ισχύει και για τα οστά και την κόνιν του Γρηγορίου του πάνυ.

52. *Βίος Αθανασίου* 24, σ. 142.

53. Νικηφόρου Γρηγορά, *Ρωμαϊκής Ιστορίας* XIX, I: II, 91821-91915. Η μνεία του διδασκάλου του Γρηγορίου Παλαμά, Γρηγορίου του Δριμέως, από τον Νικηφόρο Γρηγορά στη δεκαετία του 1350 (οπότε και έγραψε τη *Ρωμαϊκή Ιστορία)*, για μένα, αποτελεί μαρτυρία της ενοχλητικής παρουσίας του διδασκάλου στην Κωνσταντινούπολη κατά την ίδια δεκαετία. Άλλως δεν θα είχε νόημα η αναφορά του συνδέσμου των δύο Γρηγορίων στην περίοδο πριν από τα έτη 1327 ή 1330 (άφιξη του Βαρλαάμ του Καλαβρού στην Κωνσταντινούπολη), όταν ζούσε ακόμη και ο Θεόδωρος Μετοχίτης. Εκτός τούτου η ίδια η μαρτυρία του Νικηφόρου Γρηγορά για τις δήθεν "αιρετικές" απόψεις των δύο Γρηγορίων πριν από το έτος 1327 (ή 1330) και για τον έλεγχο τους από τον ίδιο τον Γρηγορά δημιουργεί σωρεία ερωτημάτων και προβλημάτων, με τα οποία δεν κρίνουμε σκόπιμο να ασχοληθούμε στην παρούσα εργασία. Πρέπει να υπογραμμιστεί όμως ότι ο Γρηγοράς στα αντιρρητικά του έργα δεν διστάζει, κάποτε, να παραποιήσει και να διαστρεβλώσει τα γεγονότα εις βάρος των ιδεολογικών του αντιπάλων, των ησυχαστών-παλαμιτών, με αποκλειστικό στόχο να "*αναδειχθεί νικητής*" στη σύγκρουση του με αυτούς. Βλ. π.χ. Δ.Ν. Μόσχου, *Πλατωνισμός ή Χριστιανισμός. Οι φιλοσοφικές προϋποθέσεις του Αντιησυχασμού του Νικηφόρου Γρηγορά (1293-1361)*, Αθήνα 1998, σσ. 71-97.

54. Βλ. σχετικά *PLP* No 17982. A.M.T., "Metochites, Theodore", ODB 2(1991) 1357-1358. Θεόδωρος Μετοχίτης, *Ηθικός ή Περί παιδείας*. Εισαγωγή-Κριτική έκδοση-Μετάφραση-Σημειώσεις Ιωάννης Δ. Πολέμης, [Κείμενα Βυζαντινής Λογοτεχνίας 1], εκδ. Κανάκη, Αθήνα 1995, σσ. 7-8.

55. Meyendorff, *Introduction*, σσ. 50-51. Το έτος 1316 ως χρόνος αναχωρήσεως του Γρηγορίου Παλαμά από την Κωνσταντινούπολη εξάγεται ως αποτέλεσμα συνδυασμού βιβλιογραφικών και πηγαίων πληροφοριών και ενδείξεων και με αφετηρία το έτος 1296 (έτος γεννήσεως του, αποδεκτό από την πλειονότητα των ερευνητών). Κατά τον Βίο του, ο Παλαμάς κατά την αναχώρησή του είχε ήδη ξεπεράσει την εφηβική ηλικία (*Γρηγόριος μεν ουν τον έφηβον υπερβεβηκώς ήδη και προς αναχώρησιν η περ έφημεν σπεύδων. Βίος Παλαμά* 141-2, σ. 441). Ήταν δηλαδή περίπου είκοσι ετών. Οπωσδήποτε καθυστέρησε λίγο την αναχώρησή του η τακτοποίηση του μέλλοντος των οικείων του και των υπηρετών του οίκου του (*Βίος Παλαμά* 142-15). Συνεπώς δεν αναχώρησε από την Κωνσταντινούπολη πριν το 1316.

56. *Βίος Παλαμά* 22-24, σσ. 449-452. Πρβλ. *Δυοίν ενιαυτών και γαρ μετά την επιδημίαν Γρηγορίου παραρρυέντων, του ληστικού των κάκιστ' απολουμένων Αχαιμενιδών συνεχώς επιτιθεμένων τω όρει... αναγκάζονται και άκοντες μεταβήναι...* (*Βίος Παλαμά* 242-11,σ. 452. Meyendorff, Introduction, σσ. 52-53, ό-που και λόγος για τη Γλωσσία).

57. *Βίος Αθανασίου* 14-16, σσ. 136-138.

58. Π. Χρήπου (επιμ.), *Γρηγορίου του Παλαμά Συγγράμματα*, τ. Β΄, Θεσσαλονίκη 1966, σσ. 577-578.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

59. Νικηφόρου Γρηγορα, *Ρωμαϊκή Ιστορία* XIX, 1: II, 91821-91915. Ο Γρηγοράς δεν χρησιμοποιεί στο κείμενο του την αντωνυμία εκείνος για τον Γρηγόριο Δριμύ.

60. Fr. Miklosich-Ios. Muller, *Acta et diplomata graeca medii aevi sacra et profana*, τ. 1, Vindobonae 1860, σ. 370. Η παρουσία του ονόματος του Γρηγορίου του Πολίτη σε έγγραφα του πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως στη δεκαετία του 1350 συνδέεται με την αξιέπαινη προσπάθεια του πατριάρχη Καλλίστου Α΄ να περιστείλει τις εκτροπές των κληρικών της Κωνσταντινουπόλεως (συμμετοχή σε συμπόσια με λαϊκούς, συμπεριφορά ασύνετη και απρόσεκτη, "*αδυναμία*" ενασχολήσεως με μάχες, ταραχές και στάσεις, ασχολία με εμπορικές δραστηριότητες ασυμβίβαστες με το ιερατικό αξίωμα, βίος μη αρμόζων στην ιερατική κατάσταση και ακρίβεια). Ως μέσα επιτεύξεως των στόχων του ο Κάλλιστος χρησιμοποίησε το διορισμό εξάρχων και αξίων πνευματικών, τις έγγραφες υποσχέσεις εξάρχων και κληρικών για αρμόζοντα βίο και την εκτόξευση απειλών κατά των παραβατών (Στο ίδιο έργο, σσ. 306-312 και 368-375).

61. *Βίος Αθανασίου* 24, σ. 142. Ως γνωστόν, κατά το χρονικό διάστημα 1347-1354 υπήρξαν δύο αυτοκράτορες, ο Ιωάννης Ε΄ ο Παλαιολόγος (1341-1391) και ο Ιωάννης ΣΤ΄ ο Καντακουζηνός (1347-1354).

62. *Βίος Παλαμά* 224-5, σ. 450. Η χρήση της αντωνυμίας *εκείνος* για κάποιο πρόσωπο δηλώνει ότι το πρόσωπο αυτό είναι ήδη νεκρό. Το αντίθετο ακριβώς εκφράζει η χρήση της δεικτικής αντωνυμίας ούτος.

63. *Βίος Παλαμά* 1147-8, σ. 562. Τη χρονολόγηση αυτή δέχεται και ο εκδότης του Βίου καθηγητής Δ.Γ. Τσάμης από άλλη όμως αφετηρία (*Αγιολογία*, εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1985, σσ. 174-175). Δεν επισημαίνει το ανωτέρω χωρίο, από το οποίο φαίνεται σαφέστατα ότι ο Φιλόθεος καθ' ον χρόνον έγραφε το Βίο του Γρηγορίου βρισκόταν στον πατριαρχικό θρόνο για δεύτερη φορά (1364-1376).

64. Βλ. *Τόμος συνοδικός κατά Προχόρου ιερομονάχου του Κυδώνη του φρονήσαντος τα Βαρλαάμ και Ακινδυνου, εξ ου δείκνυται ου μόνον η αγιότης του Παλαμά, αλλ' ότι και συνοδικώς ωρίσθη γίνεσθαι εν τη Εκκλησία κατ' έτος την μνήμην αυτού*, PG 151, 710D-712B. Σαφέστατα στον Τόμο μαρτυρείται ότι, καθ' ον χρόνον γραφόταν το κείμενο αυτό (1368), ο Βίος του οσίου Γρηγορίου του Παλαμά βρισκόταν ήδη σε κυκλοφορία μαζί με άλλα κείμενα του. (*Και μαρτυρούσι τω λόγω τα εμά προς εκείνον εγκώμια, δια τε κανόνων και ύμνων εμοί πονηθέντα, και όσα ο παρ' εμού συγγραφείς εκείνου βίος, και τινων εγκωμίων μέρη*, PG 151, 711A).

65. *Βίος Παλαμά* 117-134, σσ. 565-588. Ενδιαφέροντα είναι όσα γράφει ο πατριάρχης Φιλόθεος Κόκκινος για τους τρόπους, με τους οποίους εξέφραζαν την τιμή προς τον Γρηγόριο Παλαμά οι πιστοί εκτός της Θεσσαλονίκης: *Και μάρτυρες αψευδείς του λόγου Θετταλοί και Ιλλυριοί και οι εκείθεν τα του μεγάλου θαυμαστώς διακομίζοντές τε και διηγούμενοι θαύματα - και τι χρη λέγειν- όπου γε και εικόνας εκεί γράφουσι τούτου και πυκνά την αυτού πανηγυρίζουσι μνήμην συν μεγάλη τη πίστει και τω της ψυχής περιφανεί πόθω, και νεώς σπεύδουσιν ανεγείρειν, ως ενί τινι των αποστόλων τε και πατέρων, και κήρυκα της ευσεβείας και προστάτην της εκκλησίας και διδάσκαλόν και φύλακα των ορθών ταύτης δογμάτων μετά πολλού γε θαύματος ανακηρύττουσι τον μέγαν* (*Βίος Παλαμά* 12610-18, σσ. 578-579). Στις λίγες αυτές γραμμές ο Φιλόθεος μας δίνει τα στάδια της διαδικασίας που οδηγούσαν προοδευτικά στην επίσημη ανακήρυξη ενός πιστού χριστιανού ως Αγίου, ιδιαίτερα όταν είχε και το χάρισμα της θαυματουργίας. Αυτά είναι: α) Η διάδοση και επέκταση της φήμης του με τις προφορικές και γραπτές διηγήσεις των θαυμάτων του. β) Η κατασκευή εικόνων του προς τιμητική λατρευτική προσκύνηση. γ) Ο πανηγυρισμός της μνήμης του (την ημέρα της κοιμήσεώς του). δ) Η ανέγερση μικρών ναών-παρεκκλησίων προς τιμήν του. ε) Η ανακήρυξη-χαρακτηρισμός του σε Άγιο.

66. *Βίος Αθανασίου* 50 (Η νεοελληνική μετάφραση ανήκει στον Δ. Ζ. Σοφιανό, *Ο όσιος Αθανάσιος ο Μετεωρίτης*, σσ. 121-122).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
Κώστας Σπανός
συνταξιούχος εκπαιδευτικός - ιστορικός

ΘΕΜΑ
Οι αφιερωτές της Γιαννιτζούς της πρώτης γραφής (1640 ci) στην πρόθεση της Μονής της Ρεντίνας

ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ

Η πρόθεση της Μονής της Ρεντίνας είναι ένα πλούσιο αρχείο ονομάτων, επωνύμων και τοπωνυμίων της περιόδου 1640 ci - 19ος αιώνας.[1] Στα 272 φύλλα της έχουν καταχωρισθεί, με δύο ή περισσότερες γραφές, τα ονόματα πολλών αφιερωτών από οικισμούς του θεσσαλικού και του φθιωτικού χώρου, κυρίως. Χάρη στο περιεχόμενο της πρόθεσης αυτής μπορούμε να μελετήσουμε τα ονοματοδοτικά έθιμα των κατοίκων των εν λόγω περιοχών και να εντοπίσουμε ονόματα οικισμών εγκαταλειμμένων και εξαφανισμένων πριν από πολλά χρόνια. Σημειωτέον ότι για πολλούς οικισμούς η αναφορά τους στην πρόθεση της Μονής της Ρεντίνας είναι η αρχαιότερη γραπτή μαρτυρία.

Κατά καιρούς έχουμε παρουσιάσει αρκετές σελίδες της πρόθεσης με αφιερωτές του θεσσαλικού[2] και του φθιωτικού[3] χώρου. Στα πλαίσια της σημερινής ανακοίνωσής μας θα παρουσιάσουμε τους αφιερωτές της Γιαννιτζούς της αρχικής γραφής, δηλαδή του έτους 1640 ci, οι οποίοι είναι καταχωρισμένοι στα φ. 142β - 146α[4]. Πρόκειται για 208 άτομα, από τα οποία τα 127 είναι άνδρες και τα 81 γυναίκες. Πρώτα θα παρουσιάσουμε τα ονόματά τους και μετά τα επώνυμα, ενώ για τα πρακτικά του συνεδρίου θα δώσουμε τον αλφαβητικό κατάλογο των αφιερωτών και το περιεχόμενο των φύλλων 142β - 146α.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΦΙΕΡΩΤΩΝ ΤΗΣ ΓΙΑΝΝΙΤΖΟΥΣ ΤΟΥ 1640 ci

1. ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

Οι 127 άνδρες αφιερωτές από την Γιαννιτζού φέρουν 25 ονόματα. Τρία από αυτά τα φέρουν 64 άνδρες, δηλαδή το 50,39%. Πρόκειται για τα ονόματα:

Ιωάννης,	23 άνδρες
Γεώργιος,	21 άνδρες
Δημήτριος,	20 άνδρες

Τα 25 ονόματα τα κατατάξαμε στις παρακάτω 4 ομάδες:

Α) Ονόματα από την εκκλησιαστική παράδοση (14/25)

Ανδρέας. Γεώργιος. Δημήτριος. Ευστάθιος. Ζαχαρής< Ζαχαρίας. Θεόδωρος. Ιωάννης. Κοσμάς. Κώνστας< Κωνσταντίνος. Λάμπος< Χαράλαμπος. Μανόλης. Μιχαήλ. Νικόλαος. Χριστόδουλος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Β) Ονόματα από την λαϊκή παράδοση (5/25)

Αργύρης. Αυγέρος< αυγή. Πλούμπης< Πλούμης< μεσν. πλουμί· στολίδι. Ρίζος· από την ευχή *"να ριζώσει"*, δηλαδή να επιβιώσει το νεογέννητο. Σταμάτης· από την ευχή *"να σταματήσει"* ο θάνατος των νεογέννητων ή η γέννηση άλλων ανεπιθύμητων παιδιών.

Γ) Ονόματα από την Ιστορία (5/25)

Ανδρώνης< Ανδρόνικος. Λέκας< Αλέκας< Αλέκος< Αλέξανδρος για τους Ηπειρώτες και τους βλαχόφωνους του αλβανικού χώρου. Σίμος· από το ομώνυμο αρχαιοελληνικό που μαρτυρείται και στη Θεσσαλία. Σύρος. Φράγγος· ο δυτικο - Ευρωπαίος, ο καθολικός.

Δ) Ξένα ονόματα (1/25)

Μουρίκης(5).

2. ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Οι 81 γυναίκες αφιερωτές από την Γιαννιτζού φέρουν 33 ονόματα, στα οποία κυρίαρχη θέση κατέχει το όνομα Αρχόντω που φέρουν 16 γυναίκες. Σημειωτέον ότι τέσσερα ονόματα (Θεοδοσία, Μακαρία, Παρθενία, Σωφρονία) ανήκουν σε πέντε καλόγριες. Τα 34 ονόματα τα κατατάξαμε στις παρακάτω 4 ομάδες:

Α) Ονόματα από την εκκλησιαστική παράδοση (16/34)

Βασιλικού< Βασιλική. Δέσπω< Δέσποινα. Δήμου< Δήμω< Δήμος< Δημήτρης. Ειρήνη. Θεοδοσία. Θόδω< Θεοδώρα. Κωνστού< Κωνστώ< Κωνσταντινιά. Μάγδω< Μαγδαληνή. Μάνθου< Μάνθω< Μάνθος< Ματθαίος. Μακαρία. Μαρία. Νικολού< Νικολώ< Νικολός< Νικόλαος. Παρθενία. Σαλώμη. Σταθού< Ευσταθού< Ευσταθία. Σωφρονία.

Β) Ονόματα από την λαϊκή παράδοση (14/34)

Αργύρω. Αυγίτζω< Αυγίτσα< αυγή. Βαρσάμω< Βαλσάμω< βάλσαμο. Ευγένω< Ευγενία. Καλή. Κοντύλω< κοντυλοφρύδω. Κουμπίτζα< κουμπί. Κρυστάλλω. Παγώνα. Πλούμπω< Πλούμω< μεσν. πλουμί· στολίδι. Ρόδω< ρόδι. Σταμάτα< Σταμάτης. Φέγγω. Χρυσάφω.

Γ) Ονόματα από την ιστορία (3/34)

Ευδοκία. Κόμνω< Κομνηνή. Φράγγω< Φράγγος.

Δ) Ονόματα από αξιώματα (1/34)

Αρχόντω< άρχοντας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Ο ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

α) των ανδρών

1.	Ανδρέας	1
2.	Ανδρώνης	1
3.	Αργύρης	1
4.	Αυγέρος	2
5.	Γεώργιος	5
	Γεώργης	13
	Γέργος	3
6.	Δημήτριος	6
	Δημήτρης	2
	Δήμιας	12
7.	Ευστάθιος	6
	Στάθης	5
8.	Ζαχαρής	2
9.	Θεόδωρος	3
10.	Ιωάννης	23
11.	Κοσμιάς	1
12.	Κώνστας	3
13.	Λάμπος	3
14.	Λέκας	1
15.	Μανόλης	1
16.	Μιχαήλ	1
	Μίχος	6
17.	Μουρίκης	1
18.	Νικόλαος	2
	Νικόλας	2
	Νίκος	1
19.	Πλούμπης	1
20.	Ρίζος	8
21.	Σιμος	3
22.	Σταμάτης	3
	Στάμος	2
23.	Σύρος	1
24.	Φράγγος	1
25.	Χριστόδουλος	1

β) των γυναικών

1.	Αργύρω	1
2.	Αρχόντω	15
	Αρχόντου	1
3.	Αυγίτζω	2
4.	Βαρσάμω	2
5.	Βασιλικού	1
	Μπήλια(6)	1
6.	Δέσπω	4
7.	Δήμου	1
8.	Ειρήνη	1
9.	Ευγένω	1
10.	Ευδοκία	1
11.	Θεοδοσία	2
12.	Θόδω	1
13.	Καλή	1
	Κάλω	4
14.	Κόμνω	1
15.	Κοντύλω	1
16.	Κουμπίτζα	2
17.	Κρουστάλλω	2
18.	Κωνστού	1
19.	Μάγδω	1
20.	Μακαρία	1
21.	Μάνθου	1
22.	Μαρία	3
23.	Νικολού	1
24.	Παγώνα	6
25.	Παρθενία	1
26.	Πλούμπω	2
27.	Ρόδω	1
28.	Σαλώμη	1
29.	Σταθού	4
30.	Σταμάτα	4
	Στάμω	3
31.	Σωφρονία	1
32.	Φέγγω	1
33.	Φράγγω	2
34.	Χρυσάφω	2

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΑ ΕΠΩΝΥΜΑ ΤΩΝ ΑΦΙΕΡΩΤΩΝ ΤΗΣ ΓΙΑΝΝΙΤΖΟΥΣ ΤΟΥ 1640 ci

Από τους 208 Γιαννιτζιώτες, που αναφέρονται στα φ. 142β - 146α, οι 187 φέρουν επώνυμο και οι υπόλοιποι 21 μνημονεύονται με το βαφτιστικό τους: Αρχόντω, αδελφή του γραμματικού· Γεώργιος, άνδρας της Σταμάτας· Γεώργης, γραμματικός του Δήμου· Βασιλικού, γυναίκα του Σίμου, κλπ. Συνολικώς αποδελτιώσαμε, για μελέτη, 60 επωνυμα, τα οποία κατατάξαμε στις παρακάτω πέντε ομάδες:

Α) Πατρωνύμια (20/60)

Αλέξη. Αυγέρου. Θωμά. Καρανικόλας< τουρ. Kara (μαύρος)+Νικόλας. Κοσμά. Κυριαζή. Λάμπου. Λέκας. Μιχάλη. Μουρίκης. Ντούσιας< βλαχ. Διαμαντούσιας< Διαμάντης. Παπαγεώργη. Παπαστάθη. Σίμου. Σπυρίδων. Στράτος. Τούσιας< βλαχ. Πετρούσιας< Πέτρος(7). Φραγγόπουλος. Φράγγου. Χρυσόπουλος.

Β) Μητρωνύμια - Ανδρωνυμικά (8/60)

Ανθίτζας. Γιαννούς. Δημήτρενας. Ειρήνης. Μακριτζούς. Μιχάλενας. Μπίλιας. Στεφανίας.

Γ) Επαγγελματικά (10/60)

Κάπελας· ο ταβερνιάρης
Καρδαράς· που κατασκευάζει καρδάρια, ξύλινα δοχεία για γάλα.
Λοράς< Λωράς· που κατασκευάζει λουριά.
Μακελάρης· ο κρεοπώλης
Μπογιατζής< τουρ. boyaci· βαφέας
Σάκας< τουρ. saka· νερουλάς
Σκιαδά< Σκιαδάς· που κατασκευάζει σκιάδια (καπέλα για τον ήλιο)
Τούντας< βλαχ. Tundu (κουρεύω)(8)· ο κουρέας
Χαλκεύς· ο χαλκουργός
Χαλκιόπουλος< χαλκιάς+η υποκ. κατάληξη - όπουλος

Δ) Πατριδωνύμια (4/60)

Βλάχος· ο βλαχόφωνος ή αυτός που ζει νομαδικά
Ξένος· ο ερχόμενος από ξένο μέρος
Πέρσης
Σαϊάδας. Ίσως Σταϊάδας< Σταγιάδας· ο καταγόμενος από το χωριό Στάγια, τον σημερινό Πλάτανο.

Ε) Παρωνύμια (10/60)

Κουβέλης< κουβέλι· ξύλινο δοχείο που χωρούσε 12 ομάδες (15, 360 κιλά) σιτηρά(9), αλλά και κυψέλη(10).
Λυγεράς< λυγερός
Μάκριτζας< μακρύς
Μούτος< βλαχ. Mutu· βουβός, άφωνος(11)
Μπήρμπηλας< μπιρμπίλα (στρίφωμα μαντιλιού)< ίσως τουρ. birbiri (το ένα μετά

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

το άλλο)(12)

Παστρικός· ο καθαρός, ο νοικοκυρεμένος

Πλατης

Τζηβήκης< Τσιβίκης< τσιβίκι· καρφί(13), ή μεσν. τσιβίκιν< αρχ. κιμβίκιον? τσιμπούρι(14)

Τυροζούμης< τυρί+ζουμί

Φαρμάκης· ο πικρόχολος

Στ) Δυσετυμολόγητα (8/60)

Βωστίλας. Γουτίλας. Μπαϊκούσης. Νομάστενος. Ντεμήνος. Σπέντζης. Στεήτης. Χαρκίας.

Ο ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΑΦΙΕΡΩΤΩΝ ΤΗΣ ΓΙΑΝΝΙΤΖΟΥΣ

Αλέξη Θεοδουσία, μοναχή
Ανθίτζας Αρχόντω
Ανθίτζας Γέργος
Ανθίτζας Δέσπω
Ανθίτζας Δήμος του Ιωάννη
Ανθίτζας Ιωάννης
Ανθίτζας Θεοδουσία, γυναίκα του Γέργου, μοναχή
Αρχόντω, αδελφή του γραμματικού
Αρχόντω, γυναίκα του Νικολάου
Αυγέρος του παπά
Αυγέρου Μάνθου, κόρη του Αυγ.
Βασιλικού, γυναίκα του Σίμου
Βλάχος Κουμάς
Βωστίλας Γεώργιος
Βωστίλας Στάθης του Γεωργίου
Γεώργης, γραμματικός του Δήμου του παπά
Γεώργης, μαθητής του Στάθη
Γεώργης, παπα -
Γεώργης του Δημητρίου
Γεώργιος, άντρας της Σταμάτας
Γιαννούς Ιωάννης
Γιαννούς Παγώνα του Ιωάννη
Γιαννούς Ρίζος του Ιωάννη
Γουτίλα Ειρήνη, μητέρα του Ευσταθίου
Γουτίλας Ευστάθιος
Δημήτρενας Βαρσάμιω, γυναίκα του Δήμου
Δημήτρενας Δήμος
Δημήτρενας Δήμος του Σύρου
Δημήτρενας Σύρος
Δημήτριος, πατέρας του Γεώργη
Δήμος

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Ειρήνης Λάμπος
Ειρήνης Σωφρονία του Λάμπου, μοναχή
Θωμιάς Γεώργης
Θωμιά Δημήτριος του Γεώργη
Θωμιά Ιωάννης
Θωμιά Κάλω, γυναίκα του Νίκου
Θωμιά Νικόλαος - Νίκος
Κάλω, μητέρα του Γεώργη
Κάπελας Ανδρέας
Καρανικόλας Ευστάθιος
Καρδαρά Αρχόντου της Κωνστού
Καρδαρά Κωνστού
Καρδαράς Δήμιος
Κοσμά Ιωάννης
Κοσμά Μαρία, μητέρα του Ιωάννη
Κουβέλη Κόμινω
Κουβέλη Παγώνα του Κώνστα
Κουβέλης Ιωάννης
Κουβέλης Κώνστας
Κυριαζή Γεώργης
Λάμπος του παπά
Λάμπου Βαρσάμιω, γυναίκα του Λ.
Λάμπου Ιωάννης
Λάμπου Ρίζος του παπά
Λέκα Αρχόντω, γυνή του Ζαχαρή
Λέκα Καλή, γυναίκα του Σίμου
Λέκα Κρουστάλλω του Μίχου
Λέκα Ρόδω, νύφη του Μίχου
Λέκα Σταμάτα, γυναίκα του Λ.
Λέκα Χρυσάφω, γυναίκα του Λ.
Λέκας Δημήτριος του Μίχου
Λέκας Ευστάθιος - Στάθης
Λέκας Ζαχαρής του Στάθη
Λέκας Ιωάννης, αδερφός του Ευσταθίου
Λέκας Ιωάννης του Μίχου
Λέκας Μίχος
Λέκας Ρίζος του Στάθη
Λέκας Σίμος
Λορά Δέσπω του Νίκου
Λοράς Νίκος
Λυγερά Θόδω, μητέρα του Στάθη
Λυγεράς Στάθης
Μακαρία, κόρη του παπα - Γιώργη, μοναχή
Μακελάρη Κουμπίτζα
Μακελάρης Θεόδωρος
Μάκριτζα Αργύρω, γυναίκα του Ρίζου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Μάκριτζα Αυγίτζω, γυναίκα του Γεώργη
Μάκριτζα Μπήλια, γιαγιά του Γεώργη
Μάκριτζας Γεώργης
Μάκριτζας Μίχος του Στάθη
Μάκριτζας Ρίζος
Μάκριτζας Στάθης
Μακριτζούς Γεώργιος
Μακριτζούς Παγώνα, γυναίκα του Γεωργίου
Μιχάλενας Ιωάννης
Μιχάλενας Φέγγω, γυναίκα του Ιωάννη
Μιχάλη Αρχόντω, γυναίκα του Ρίζου
Μιχάλη Ιωάννης
Μιχάλη Ρίζος του Ιωάννη
Μουρίκη Πλούμπω, γυναίκα του Μ.
Μουρίκης
Μουρίκης Δήμιος του Ιωάννη
Μουρίκης Ιωάννης
Μουρίκης Λάμπος του Ιωάννη
Μούτος Γέργος
Μούτου Ευγένω, μητέρα του Γέργου
Μπαϊκούση Σταθού
Μπήλιας Γεώργης
Μπήρμπηλα Αρχόντω, γυναίκα του Ιωάννη
Μπήρμπηλας Ιωάννης
Μπογιατζή Σαλώμη του Στάμου, μοναχή
Μπογιατζής Στάμος
Νικόλαος, άντρας της Αρχόντως
Νομάστενος Ιωάννης
Νομάστενος Μίχος
Νομάστενου Αρχόντω, γυναίκα του Μίχου
Νομάστενου Παγώνα, γυναίκα του Ιωάννη
Ντεμήνος Γέργος
Ντεμήνος Δημήτριος
Ντεμήνος Ευστάθιος - Στάθης
Ντεμήνος Ιωάννης του Ευσταθίου
Ντεμήνος Ιωάννης του Πλούμπη
Ντεμήνος Πλούμπης
Ντεμήνος Ρίζος
Ντεμήνος Σίμιος
Ντεμήνος Στάθης
Ντεμήνου Δήμιου, μητέρα του Ιωάννη
Ντεμήνου Κουμπίτζα
Ντούσια Αρχόντω του Σταμάτη
Ντούσιας Σταμάτης
Ξένη Μαρία
Ξένος Νικόλαος

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Παπαγεώργη Σταθού
Παπαγεώργη Παρθενια, μοναχή
Παπαστάθη Αργύρης
Παστρικός Ιωάννης
Πέρση Αρχόντω του Ευσταθιου
Πέρση Κάλω, γυναίκα του Ιωάννη
Πέρσης Ευστάθιος
Πέρσης Ιωάννης
Πλατή Σταμάτα, μητέρα του Γεώργη
Πλατή Στάμιω, γυναίκα του Ευσταθίου
Πλατή Χρυσάφω, γυναίκα του Δημήτρη
Πλατής Γεώργης
Πλατής Δημήτρης
Πλατής Δήμος του Δημήτρη
Πλατής Δημήτριος του Ευσταθίου
Πλατής Ευστάθιος
Πλούμπω, πεθερά του Δήμου της Δημήτρενας
Σαϊάδα Κάλω, γυναίκα του Δήμου
Σαϊάδας Δήμος
Σάκα Ευδοκία, γυναίκα του Ιωάννη
Σάκα Σταθού, νύφη του Ιωάννη
Σάκας Ιωάννης
Σίμος, άνδρας της Βασιλικούς
Σίμου Αρχόντω, γυναίκα του Δημητρίου
Σίμου Δημήτριος
Σίμου Κώνστας
Σκιαδά Φράγγω
Σπέντζη Αρχόντω, γυναίκα του Ρίζου
Σπέντζη Κοντύλω, γυναίκα του Μίχου
Σπέντζης Αυγέρος
Σπέντζης Γεώργης του Μίχου
Σπέντζης Ζαχαρής του Μίχου
Σπέντζης Ιωάννης του Αυγέρου
Σπέντζης Μίχος
Σπέντζης Ρίζος
Σπυρίδων Γεώργιος
Σπυρίδων(ος) Αρχόντω, γυναίκα του Γεωργίου
Στάθης
Σταμάτα, γυναίκα του Γεωργίου
Στεήτη Μαρία, γυναίκα του Σταμάτη
Στεήτης Στάμος - Σταμάτης
Στεφανίας Μίχος
Στεφανίας Θεόδωρος του Μίχου
Στράτος Δήμος
Στράτου Μάγδω, γυναίκα του Δήμου
Τζηβήκη Αρχόντω, γυναίκα του Ιωάννη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Τζηβήκη Δέσπω, γυναίκα του Σταμάτη
Τζηβήκης Ιωάννης του Σταμάτη
Τζηβήκης Σταμάτης
Τούντας Γεώργης
Τούσια Στάμω, γυναίκα του Γεωργίου
Τούσιας Γεώργιος
Τούσιας Μίχος του Γεωργίου
Τυροζούμης Δήμος
Φαρμάκη Αυγίτζω του Λέκα
Φαρμάκη Νικολού, γυναίκα του Λέκα
Φαρμάκης Ανδρώνης
Φαρμάκης Γεώργης του Λέκα
Φαρμάκης Θεόδωρος
Φαρμάκης Λέκας
Φραγγόπουλος Μιχαήλ
Φραγγόπουλος Ρίζος
Φραγγοπούλου Φράγγω
Φράγγος, γαμπρός του Κουβέλη
Φράγγου Σταμάτα, γυναίκα του Φρ.
Χαλκεύς Γεώργιος
Χαλκεύς Ιωάννης
Χαλκεύς Σταμάτης του Γεωργίου
Χαλκέως Σταθού, γυναίκα του Γεωργίου
Χαλκέως Στάμω, γυναίκα του Σταμάτη
Χαλκιόπουλος Δημήτρης του Δημήτρη
Χαλκιόπουλος Ιωάννης
Χαλκιόπουλος Νικόλας του Ιωάννη
Χαλκιόπουλος Χριστόδουλος του Νικόλα
Χαλκιοπούλου Αρχόντω, μητέρα του Δημήτρη
Χαλκιοπούλου Παγώνα, γυναίκα του Χριστοδούλου
Χαρκία Παγώνα, γυναίκα του Δήμου
Χαρκίας Δήμος
Χρυσόπουλος Γεώργης
Χρυσόπουλος Δήμος του Μανώλη
Χρυσόπουλος Ιωάννης
Χρυσόπουλος Κώνστας του Ιωάννη
Χρυσόπουλος Μανόλης
Χρυσοπούλου Αρχόντω, γυναίκα του Κώνστα
Χρυσοπούλου Δέσπω, γυναίκα του Γεώργη
Χρυσοπούλου Κρουστάλλω, γυναίκα του Δήμου

Στη συνέχεια εκδίδουμε τα φ. 142β - 146α

Φ. 142β Χωρίω Γιανιτζού

+ Ευστάθιος του Λέκα και η γυνή του Σταμάτα και ο αδελφός του Ιωάννης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

+ ο Σίμιος και η γυνή του Βασιλικού χ΄
+ Ευστάθιος ο Καρανικόλας τ΄
+ Γεώργης ο μαθιτής του Στάθη τ΄
+ Γεώργης ο Φαρμάκης και ο π(ατ)ήρ του Λέκας και η μ(ήτ)ηρ του Νικολού και την αδελφή του Αυγίτζω και έτερα δύο ονόματα, Ανδρώνη και Θεοδώρου αω΄
+ Σταμάτης ο χαλκεύς, ο π(ατ)ήρ του Γεώργιος και η μ(ήτ)ηρ του Σταθού και η γυνή του Στάμω και άλλο όνομα Ιω(άννης) αφ΄
+ ο Δήμιος της Ανθίτζας και ο π(ατ)ήρ του Ιωάννου χ΄
+ ο Δήμιος της Δημήτρενας και ο π(ατ)ήρ του Σύρος χ΄
+ Θεόδωρος ο μακελάρης και η γυνή του Κουμπίτζα χ΄
+ ο Δήμιος ο Καρδαράς τ΄
+ Νικόλαος, υιός του Θωμά τ΄
+ Ιωάννης ο Κουβέλης και η γυνή του Κόμνως χ΄
+ Γεώργης ο γραμματικός του Δήμιου του πα(πά) και ο π(ατ)ήρ του Δημήτριος και η μ(ήτ)ηρ του Κάλω

Φ. 143α

+ Κωνστού, η γυνή του Καρδαρά και η θυγάτηρ του Αρχόντου χ΄
+ Αργύρης του παπα - Στάθη από την Μπαλούκοβα(15) τ΄
+ Ρίζος, υιός του Ιωάννη της Γιαννούς τ΄
+ Κρουστάλλω, η γυνή του Δήμου του Μανώλη Χρυσόπουλου τ΄
+ Ζαχαρής του Στάθη του Λέκα και ο αδελφός του Ρίζος και η μ(ήτ)ηρ του Χρυσάφως και η γυνή του Αρχόντω και ο π(ατ)ήρ του Λέκας και η γυνή του Λέκα Σταμάτα αω΄
+ Μακαρίας (μον)αχ(ής), η γυνή του παπα - Γιώργη είναι εις τα κοινοβιάτικα και του λόγου του Γεωργίου Ιερέως ατ΄
+ Κώνστας, υιός του Κουβέλη τ΄
+ Βαρσάμω, η γυνή του Δήμου της Δημήτρινας τ΄
+ Φέγγω, η γυνή του Ιω(άννη) της Μιχάλενας τ΄
+ Θεοδοσίας (μον)αχ(ής), η γυνή του Γέργου της Ανθίτζας τ΄
+ Θεοδοσίας (μον)αχ(ής), η θυγάτηρ του Αλέξη τ΄
+ Αρχόντω, η γυνή του Κώνστα του Χρυσόπουλου τ΄
+ Πλούμπω, η πεθερά του Δήμου της Δημήτρενας τ΄
+ Θεόδωρος του Μίχου της Στεφανίας τ΄

Φ. 143β

+ Σταμάτης Ντούσιας τ΄
+ Ρίζος, υιός του Σπέτζη τ΄
+ Λάμπος του Ιωάννη του Μουρίκη τ΄
+ Κοσμιάς ο Βλάχος τ΄
+ Μίχος ο Σπέτζης τ΄
+ Ιω(άννης) ο Μπήρμπηλας και η γυνή του Αρχόντω χ΄
+ Μίχος Νωμιάστενε και η γυνή του Αρχόντω και ο πεθερός του Μιχαήλ ο Φραγγόπουλος

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

+ Μίχος ο Λέκας και υιοί του Ιω(άννου) και Δημητρίου και η νύμφη του Ρόδω αυ΄
+ Αργύρω η γυνή του Ρίζου του Μάκριτζα τ΄
+ Σταθού του Μπαϊκούση τ΄
+ Δημήτριος του Γεώργη του Θωμά τ΄
+ Δημήτρης του Χαλκιόπουλου και ο π(ατ)ήρ του Δημήτρης
και η μ(ήτ)ηρ του Αρχόντω ϡ΄
+ Κρουστάλλω η θυγάτηρ του Μίχου του Λέκα τ΄
+ Στάμος Στεήτης τ΄
+ Ιωάννου θωμά τ΄
+ Κώνστα του Σίμου τ΄
+ Φράγγω Σκιαδά τ΄
+ Δημήτριος υιός του Σίμου και η γυνή του Αρχόντω χ΄

φ. 144α

+ Μουρίκη, τον έγραψε ο παπα - Γεώργης τ΄
+ Νικόλαος και η γυνή του Αρχόντω, ο συμπέθερος του παπα - Γεώργη χ΄
+ ο Δήμος του Ιω(άννη) του Μουρίκη και η γυνή του Πλούμπω χ΄
+ ο Ρίζος του Λάμπου του παπά και η γυνή του Ιω(άννη) χ΄
+ Ιω(άννης) του Τζηβήκη, έγραψεν τον π(ατ)ήρ του Σταμάτη
και την μ(ήτ)ηρ του Δέσπω και του λόγου του και την γυνή του Αρχοντω αυ΄
+ Φράγγος ο γαμπρός του Κουβέλη και η γυνή του Σταμάτα χ΄
+ ο Στάθης του Λυγερά, έγραψεν την μ(ήτ)ηρ του Θόδω τ΄
+ Κάλω η γυνή του Ιω(άννη) του Πέρσου τ΄
+ Γεώργης υιός του Μίχου του Σπέτζη τ΄
+ Κοντύλω η γυνή του Μίχου του Σπέτζη τ΄
+ Αρχόντω η γυνή του Ρίζου του Σπέτζη τ΄
+ Μίχος του Γεώργη του Τούσια και ο π(ατ)ήρ του Γεώργιος τ΄
+ Στάθης Σπέτζης τ΄
+ Στάθης Ντεμήνου τ΄
+ Στάθης του Βωστίλα και ο π(ατ)ήρ του Γεώργιος χ΄
+ Μίχος ο Μάκριτζας και ο π(ατ)ήρ του Στάθης χ΄

φ. 144β

+ Μπήλια, η βαβά του Γεώργη του Μάκριτζα τ΄
+ Κουμπίτζα του Τεμήνου τ΄
+ Σκαρλάτος Ξένος τ΄
+ Γεώργης του Μίχου του Σπέτζη τ΄
+ Αρχόντω, Δέσπω της Ανθίτζας τ΄
+ Ιω(άννης) ο Παστρικός τ΄
+ Στάμω η γυνή του Γεώργη του Τούσια τ΄
+ Γεώργης Χρυσόπουλος και η γυνή του Δέσπω χ΄
+ Νικόλας Χαλκιοπουλος και ο π(ατ)ήρ του Ιωάννης χ΄
+ Ρίζος, υιός του Ιω(άννη) του Μιχάλη και η γυνή του Αρχόντω
και ο π(ατ)ήρ του Ιωάννης ϡ΄

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

+ Ρίζος Ντεμηνου τ΄
+ Βαρσάμιω η γυνή του Λάμπου του παπά τ΄
+ Δημήτριος υιός του Πλατή, ο π(ατ)ήρ του Ευστάθιος
και η μ(ήτ)ηρ του Στάμιω ϑ΄
+ Καλή, η γυνή του Σίμιου του Δέκα τ΄
+ Κάλω, η γυνή του Νίκου του Θωμιά τ΄
+ Μαρία, η γυνή του Σταμάτη του Στεΐτη τ΄
+ Μάνθου, η θυγάτηρ του Αυγέρου του παπά τ΄

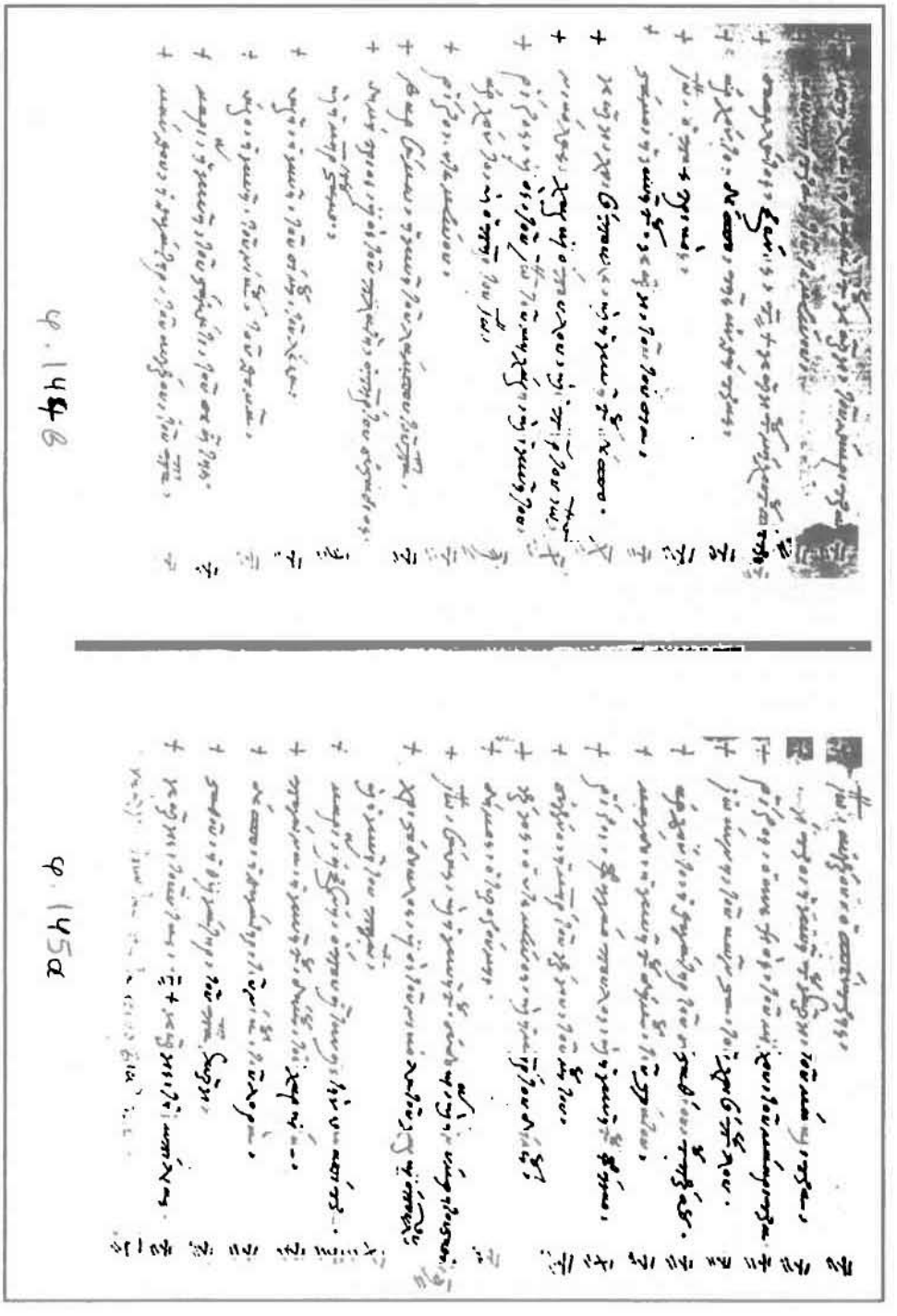
φ. 145α

+ Ιω(άννης) Αυγέρου, ο σπέντζης τ΄
+ Αυγίτζω, η γυνή του Γεώργη του Μάκριτζα τ΄
+ Ρίζος, ο ανεψιός του Μίχου του Μάκριτζα τ΄
+ Ιωάννης του Κώνστα του Χρυσόπουλου τ΄
+ Αρχόντω, η θυγάτηρ του Ευσταθίου του Πέρσου τ΄
+ Μάγδω, η γυνή του Δήμιου του Στράτου τ΄
+ Ρίζος Φραγγόπουλος και η γυνή του Φράγγω χ΄
+ Ευγένω, η μ(ήτ)ηρ του Γέργου του Μούτου τ΄
+ Γέργος ο Ντεμήνος και η μ(ήτ)ηρ του Δήμιου τ΄
+ Δήμιος ο Τυροζούμης τ΄
+ Ιω(άννης) Σάκας και η γυνή του Ευδοκία κ(αι) η νύμφη του Σταθού ϑ΄
+ Χριστόδουλος, υιός του Νικόλα του Χαλκιόπουλου και η γυνή του Παγώ(να) χ΄
+ Μαρία η Ξένη, όπου ήταν εις την Καναπίτζα(16) τ΄
+ Παγώνα, η γυνή του Δήμιου του Χαρκία τ΄
+ Δέσπω, η θυγάτηρ του Νίκου του Λορά τ΄
+ Σταθού, η θυγάτηρ του παπα - Γεώργη τ΄
+ Γεώργης Τούντας τ΄
+ Γεώργης της Μπίλιας τ΄
+ Γεωργης Τούντας εις τα κοινοβιάτικα τ΄

φ. 145β

+ Ανδρέας Κάπελας τ΄
+ Γεώργης του Κυριαζή τ΄
+ Σταμάτα, η μήτηρ του Γεώργη του Πλατή τ΄
+ Δημητρίου, Σίμιου του Στάθη του Ντεμήνου χ΄
+ Ειρήνη, η μ(ήτ)ηρ του Ευσταθίου του Γοστίλα τ΄
+ έγραψεν ο Δήμιος ο Πλατής τον Νικόλα τον Ξένο, τον π(ατ)ήρ
του Δημήτρη και την μ(ήτ)ηρ του Χρυσάφω ϑ΄
+ Γεώργης του Πλατή τ΄
+ Γεώργος ο Σπυρίδων και η γυνή του Αρχόντω χ΄
+ Παρθενίας (μον)αχ(ής), η θυγάτηρ του παπα - Γεώργη εις τα κοινοβιάτικα α΄
+ Σωφρονίας (μον)αχ(ής), η θυγάτηρ του Λάμπου της Ειρήνης τ΄
+ Ιω(άννης) του Κοσμιά και η μ(ήτ)ηρ του Μαρία χ΄
+ Γεώργιος και η γυνή του Σταμάτα, ο πενθερός του Ρίζου του Λάμπου του παπ(ά) χ΄

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Οι σελίδες 144β και 145α της πρόθεσης της Ιεράς Μονης Ρεντίνας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

+ Ιω(άννης), υιός του Πλούμπη του Ντεμήνου τ
+ Ζάχαρης, υιός του Μίχου του Σπέντζη τ΄
+ Σαλώμης (μον)αχ(ής), η θυγάτηρ του Στάμιου του Μπογιατζή τ
+ Αρχόντω, η αδελφή του γραμματικου τ΄

φ. 146α

+ Παγώ(να), η γυνή του Κώνστα του Κουβέλη τ
+ Αρχόντω, η θυγάτηρ του Σταμάτη του Ντούσια τ
+ Παγώνα, η θυγάτηρ το υ Ιωάννου της Γιαννούς τ΄
+ Παγώνα, η γυνή του Ιω(άννη) του Νομάστενου τ΄
+ Παγώνα, η γυνή του Γεώργου της Μακριτζούς τ
+ Ιωάννης, υιός του Ευσταθίου του Ντεμήνου τ΄
+ Δήμιος ο Σαϊάδας και η γυνή του Κάλω χ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1.Πρόκειται για χάρτινο χειρόγραφο (20,5Χ14,5 εκ.) το οποίο φυλάσσεται στη Μονή της Κορώνας, κοντά στη Λίμνη του Πλαστήρα. Η ταυτότητα του χειρογράφου υπάρχει στο φ. 118α: "επί έτους 1660 ήγουν αχξ, εν μηνί/ οκτώβριω εις τους 18 εγράφθηκε ο μ(ητ)ροπολίτης ο / Ιωσήφ εις την παναγίαν μου την ρετίνα εις τα(ην) παρουσία(...)".

2.Βλ. Κώστας Σπανός, α) Οι καρδιτσιώτικοι οικισμοί στην πρόθεση της Μονής της Ρεντίνας (1460 ci - 19ος αι.), *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 25 (Λάρισα 1994) 129 - 154, β) Τα ονόματα και τα επώνυμα των Ρεντινιωτών γύρω στα 1640 στην πρόθεση της μονής της Ρεντίνας, *Καρδιτσιώτικα Χρονικά*, 1 (Καρδίτσα 1995), γ) Καρδιτσιώτικα ονόματα του 17ου αιώνα στην πρόθεση της Ρεντίνας, *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου για την Καρδίτσα και την περιοχή της*, Καρδίτσα 1996, 123 - 139, δ) Οι αφιερωτές της Κυδωνιάς στη Μονή της Ρεντίνας (1640 - 18 ος / 19ος αι.), *Γνώση και Γνώμη*. 14 (Καρδίτσα 1998) 75 - 78, ε) Οι αφιερωτές πέντε οικισμών της Καρδίτσας στην πρόθεση της μονής της Ρεντίνας (17ος - 18ος αι.), Γνώση και Γνώμη, 15 (1999) 79 - 84, στ) Τα ονόματα των Σμοκοβιτών του 17ου - 18ου αι. στην πρόθεση της Ρεντίνας, *Καρδιτσιώτικα Χρονικά*. 5 (2000) 39-66.

3.Βλ. Κώστας Σπανός, α) Τα ονόματα των Υπαταίων στην πρόθεση της Ρεντίνας, 1650 - 1693, *Υπάτη*. 30 - 32 (Αθήνα 1993 - 1994) 27 - 51, β) Τα ονόματα των αφιερωτών από τους οικισμους Κόπανο, Μπογόμηλο και Αλποχώρι της Υπάτης στην πρόθεση της Ρεντίνας (1650 - 18ος αι.), *Υπάτη*. 33 - 36 (1995 - 1996) 64 - 67, γ) Τα χωριά του Δομοκου και τα ονόματα των αφιερωτών τους στην α΄ γραφή της πρόθεσης της Ρεντίνας γύρω στα 1640, *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού*. 7 (Αθήνα 1996) 18 - 42, δ) Τα ονόματα των Κουρνοβιτών στην πρόθεση της Ρεντίνας (1640 - 1660), *Φθιωτικά Χρονικά*. 16 (Λαμία 1996) 140 - 148, ε) Τα ονόματα των Λαμιέων στην πρόθεση της Ρεντίνας (1640 - 1660) Φθιωτικά Χρονικά, 17 (1997) 78 - 91, στ) Τα ονόματα των αφιερωτών του Δομοκου και της Ομβριακής στην πρόθεση της Μονής της Ρεντίνας, *Πρακτικά του Συνεδρίου Δήμου Δομοκού - ΕΜΑΕΔ "Ο ΕΛΛΗΝ" Ιστορία και Πολιτισμός της επαρχίας Δομοκού* [Αθήνα] 1997, 117 - 129, ζ) Τα ονόματα των Ασβεστιωτών στην πρόθεση της Μονής της Ρεντίνας (1640). *Φθιωτικά Χρονικά*. 18 (1998) 75 - 83, η) Τα ονόματα των Ροβολιαριτών στην πρόθεση της Μονής της Ρεντίνας, *Φθιωτικά Χρονικά*. 19 (1999) 116 - 122, θ) Τα ονόματα των αφιερωτών από έξι χωριά της περιοχής του Δομοκου στην πρόθεση της Ρεντίνας (17ος - 18ος αι.), *Χρονικά της Επαρχιας Δομοκού*. 10 (1999) 9 - 17.

4.Στο φ. 146α οι πρώτοι 7 στίχοι είναι της αρχικής γραφής. Οι υπόλοιποι είναι από δευτερο χέρι, μάλλον του β΄ μισού του 17ου αιώνα.

5.Στα 1418 αναφέρεται ο Σγούρος Μπούα Μουρίκης, αρχηγός των Αρβανιτών της Ακαρνανίας. Τον 16ο αιώνα αναφέρονται ο Ανδρέας Μουρίκης και ο Κόκλας Μουρίκης. Επομένως το όνομα Μουρίκης είναι αρβανίτικο. Βλ. Κώστας Η. Μπίρης, Αρβανίτες, "Μέλισσα" Αθήνα 1997, 108, 172, 183.

6.Μπήλια είναι στα βλάχικα η Βασιλική - Βασίλω.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

7.Βλ. Νικ. Αθ. Κατσάνης, *Ονομαστικό Νυμφαίου (Νέβεσκας)*, Θεσσαλονίκη 1990, 57.
8.Βλ. Κ. Νικολαΐδης, *Ετυμολογικόν λεξικόν της κουτσοβλαχικής γλώσσης*, εν Αθήναις 1909, 538.
9.Βλ. Κ. Νικολαΐδης, ό.π., σ. 299.
10.Βλ. Ν.Π. Ανδριώτης, *Ετυμολογικόν λεξικόν της κοινής νεοελληνικής*, Θεσσαλονίκη 1967, 167.
11.Βλ. Κ. Νικολαΐδης, ό.π., σ. 306.
12.Βλ. Ν.Π. Ανδριώτης ό.π., σ. 219.
13.Βλ. Κ. Νικολαΐδης, ό.π., σ. 551.
14.Βλ. Ν.Π. Ανδριώτης ό.π., σ. 384.
15.Μπαλούκοβα - Παλούκοβα. Δεν γνωρίζουμε εάν πρόκειται για την Μεγάλη Παλούκοβα (Μανδρινή) ή για την μικρή Παλούκοβα (Λεύκα) της Ναυπακτίας.
16.Καναπίτζα· απροσδιόριστος οικισμός.

Η σελίδα 145β από την πρόθεση της Ιεράς Μονής Ρεντίνας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
Βασίλης Κ. Σπανός
δρ. ιστορίας

ΘΕΜΑ
Οι οικισμοί της Φθιώτιδας στην πρόθεση της Μονής της Ρεντίνας
1460 ci - 19ος αι.

ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ

Το υπ' αρ. 20 χειρόγραφο της Μονής της Κορώνας, η οποία βρίσκεται κοντά στην λίμνη Πλαστήρα, μεταφέρθηκε εκεί όταν η Μονή της Ρεντίνας συνενώθηκε διοικητικώς με αυτήν (το 1909. ΦΕΚ 138/20.6.1909). Η ταυτότητα του χειρογράφου, το οποίο είναι μια πρόθεση, δηλαδή ένα χειρόγραφο βιβλίο στο οποίο οι μοναχοί έγραφαν τα ονόματα όσων συνεισέφεραν υπέρ της μονής τους[1], είχε μείνει για χρόνια άγνωστη. Από το 1994, γνωρίζουμε ότι ανήκε στην Μονή της Ρεντίνας, όπως προκύπτει από δύο σημειώματα - ενθυμήσεις που είναι γραμμιένα στα φ. 106α και 118α.[2] Μάλιστα, η δεύτερη ενθύμηση είναι χρονολογημένη και παρουσιάζει φθιωτικό ενδιαφέρον:

> *επί έτους 1660 ήγουν αχξ΄ εν μηνί*
> *οκτωβρίω εις τας 18 εγράφθηκε ο μ(ητ)ροπολίτης ο*
> *ιωσήφ εις την παναγίαν μου τη ρετίνα εις τ(ην) παρουσία*[3]
> *να μνημονεύεται και έδωκε επίχειρας άσπρα*[4] *χίλια*
> *πεντακόσια κ(αι) ένα ματί ατλάξη*[5] *δια χίλια πεντακόσια*
> *όπου γίνονται σούμα χιλιάδες 3.000.*

Ο αναφερόμενος Ιωσήφ είναι αρχιερέας της Υπάτης κατά την περίοδο 1657 - 1660[6], τουλάχιστον. Εκτός από αυτόν, στην πρόθεσή μας μνημονεύονται και άλλοι αρχιερείς του φθιωτικού χώρου, με την ευκαιρία κάποιας δωρεάς τους στην Μονή της Ρεντίνας.

- Στο τέλος του φ. 243α, μνημονεύεται ο επίσκοπος του Ζητουνίου Νεόφυτος, ως εξής:

> *1662 ιουλλίω 17*
> *+ έγραψεν ο ζητουνίου νεόφυτος*
> *τον πατέρα του ιωάννου ιερέως*
> *και την μητέρα του γερμανής μο(να)χής.*

Ο Νεόφυτος του Ζητουνίου αρχιεράτευσε κατά την περίοδο 1659 - 1674[7]. Η πρόθεση της Ρεντίνας διέσωσε και τα ονόματα των γονέων του. Ο πατέρας του, ονόματι Ιωάννης, ήταν ιερέας και η μητέρα του εγκαταβίωνε ως μοναχή Γερμανή.

- Στο φ. 118, μετά την ενθύμηση του 1660, μνημονεύεται ο μητροπολίτης της Υπάτης Γερμανός:

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

1667 - έτι [αχξζ΄ ή αχξή] εγράφη ο μ(ητ)ροπολίτης
Νέων Πατρών γερμανός εις τα / κοινοβιάτικα[8]
δια ά(σπρα) 1.000 απριλίου ιβ.

Πρόκειται για τον Τυρναβίτη αρχιερέα, ο οποίος είναι γνωστός ως μελωδός, "*πολυθαύμαστος και κατά πολλά εις την μουσικήν τέχνην περιβόητος*" [9]. Για τον χρόνο της αρχιερατίας του, δεν συμφωνούν οι επισκοπικοί κατάλογοι.[10]

- Στο ίδιο φύλλο (118α) μνημονεύεται κι άλλος αρχιερέας της ίδιας μητροπόλεως:

+ έγραψε ο νέ(ων) πατρών ιωάσαφ παρισία δημητρίου
ευσταθίας ιωάννη σταμάτας, γρόσια[11] *6 (;)*

Πιθανότατα οι Δημήτριος, Ευσταθία, Ιωάννης και Σταμάτα να είναι συγγενικά πρόσωπα του μητροπολίτη ο οποίος είναι ο Ιωάσαφ Β΄ και αναφέρεται[12] κατά το έτος 1691.

- Στο φ. 4α μνημονεύεται ο επίσκοπος του Θαυμακού Διονύσιος, με την μητέρα και τον γαμπρό του:

+ έγραψεν ο Θαυμακού διονύσιος τρία ονόματα
διονυσίου αρχιερέως κ(αι) των γονέων, γεωργάνος πρ(εσβυτέρας)
να είναι αφορισμένος όποιος εις το εξής τα π[.....]
ή δεν τα μνημονευση, παρισίαις είναι.
+ έγραψε ο άγιος Θαυμακού τον γαμβρόν του
τον κόνστα ζητζερλή εις τα κινοβητάκα ά(σπρα) α [=1.000].

Για τον Διονύσιο, γνωρίζουμε μόνο ότι αρχιεράτευσε κατά το έτος 1727[13].

- Στο φ. 224α μαζί με τον ηγούμενο της Μονής της Πέτρας του Καταφυγίου, μνημονεύεται και ο επίσκοπος του Θαυμακού Ζωσιμάς, ο οποίος πριν γίνει επίσκοπος ήταν αδελφός της ως άνω μονής[14]. Η αρχιερατία του προσδιορίζεται σε δύο περιόδους: 1711 - 1715 και 1717 - 1727[15].

- Στο φ. 243β, μνημονεύεται ο επίσκοπος του Ζητουνίου Άνθιμος, το 1730.

αψλω - μηνί οκτωβρίου
έγραψεν ο ζητουνίου, ανθίμου αρχιερέως
να μνημονεύεται εις την παρρησία.

Πρόκειται για τον Άνθιμο Β΄ ο οποίος αρχιεράτευσε κατά την περίοδο 1720 - 1752[16].

- Στο φ. 108β, ανάμεσα στα ονόματα αφιερωτων από την Ρεντίνα, συμπεριλαμβάνονται και τα ονόματα δύο επισκόπων του Θαυμακού:

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

έγραψεν ο ιάκωβος θαυμακού το όνομά του / εις την /
παρρησίαν. έγραψε κ(αι) ο α[
θανάσιος θαυμακού ανεψιός ιακώβου το όνομά του εις την /
παρρησίαν. 1804 φευρουαρίου ιθ΄.

Ο Ιάκωβος Β΄ αρχιεράτευσε την περίοδο 1784 - 1802[17]. Στις 22 Φεβρουαρίου του 1802, τον διαδέχτηκε ο Αθανάσιος, ο οποίος αναφέρεται μέχρι το 1810[18]. Η πρόθεση της Ρεντίνας μας πληροφορεί ότι ο Αθανάσιος ήταν ανεψιός του Ιακώβου Β΄.

- Στο φ. 1β, μνημονευεται ένας επίσκοπος από τον Θαυμακό, ο Δαβίδ με τους γονείς του

+ δα(βί)δ αρχιερέως, κ(αι) ο π(ατ)ήρ του γεώργιος
κ(αι) η μ(ήτ)ηρ του καλούσα[19].

Δυστυχώς δεν γνωρίζουμε σε ποια επαρχία αρχιεράτευσε ο Δαβίδ.

ΟΙ ΦΘΙΩΤΙΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΠΡΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΡΕΝΤΙΝΑΣ

Στην πρόθεση της Μονής της Ρεντίνας, αναφέρονται πολλοί οικισμοί του φθιωτικού χώρου. Αρκετούς από αυτούς, δεν μπορέσαμε να τους ταυτίσουμε. Ίσως συμβάλουν στην ταύτισή τους τοπικοί ερευνητές, που πιθανόν διαθέτουν και άλλες πηγές. Στην καλύτερη παρουσίαση της μελέτης μας συνέβαλαν οι κ. Κώστας Κοτσίλης και Δημ. Νάτσιος, στους οποίους εκφράζουμε τις ευχαριστίες μας. Ακολούθως, παραθέτουμε τα ονόματα των οικισμών, με το σημερινό όνομα, εφόσον το γνωρίζουμε[20].

1. *Αβαρνίτζα*· η σημερινή Μελιταία του Δομοκού. Αναφέρεται στο φ. 25α με τους οικισμούς Δραμιάλα, Λευθεροχώρι και Παλαμιά. Στα φ. 25β - 26α υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

2. *Αγά*· η σημερινή Σπερχειάδα. Αναφέρεται στο φ. 173β με τα Μπρουφλιανά. Η γραφή είναι μεταγενέστερη της πρώτης.

3. *Αλποχώρι (Αλεποχώρι)*· απροσδιόριστος οικισμός. Αναφέρεται στα φ. 119α, 119β, με τους οικισμούς Άπουλας, Μιξιάτες, Μπίρμη, Κόπανος και Μπογόμηλος. Στα φ. 120α - 120β υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

4. *Αμαλότες (Αμαλότα)*· συνοικισμός της Υπάτης. Αναφέρεται στο φ. 174α - 175β με τους οικισμούς Πλατύστομο, Μάκρεσι, Βαριμπόμπη και Χαλίλι. Στο φ. 176α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

5. *Αμούρι της Λαμίας*. Αναφέρεται στο φ. 121β, με τους οικισμούς Ρογόζιανο, Λάλα, Λιανοκλάδι, Καλαμιάκι και Νιχώρι. Στα φ. 122α - 122β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

6. *Άπουλας*. Απροσδιόριστος οικισμός. Αναφέρεται στα φ. 119α - 119β με τους οικισμούς Μιξιάτες, Μπίρμη, Κόπανος, Μπογόμηλος και Αλποχώρι. Στα φ. 120α - 120β υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

7. *Αργύρια των Ομιλιων*. Αναφέρεται στα φ. 202α - 202β, με τους ευρυτανικούς οικισμούς Χώχλια, Αγία Τριάδα, Έλοβα, Αράχωβα και Δομιανούς. Στα φ. 202β - 203β υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

8. *Αρχάνη*· το σημερινό Αρχάνι της Μακρακώμης. Αναφέρεται στα φ. 132α - 133α με τους οικισμούς Καναπίτζα, Παλιούρι, Δαρμένη Ράχη και Μάραθος.

9. *Αχλάδη*· το σημερινό Αχλάδι των Φαλάρων. Αναφέρεται στο φ. 245 με τους οικισμούς Μακριλίβαδον, Τρέμουσα, Σεπούτων και Στυλίδα.

10. *Ασβέστης της Λαμίας*. Αναφέρεται στα φ. 138α - 140α. Στα φ. 140α - 142α, υπάρχουν μεταγενέστερες της πρώτης γραφές. Στο φ. 141β υπάρχουν γραφές του 1732.

11. *Βαριμπόπη*· η σημερινή Μακρακώμη. Αναφέρεται στα φ. 174α - 175β με τους οικισμούς Πλατύστομο, Μάκρεσι, Αμαλότες και Χαλίλι. Στο φ. 176α με γραφές μεταγενέστερες της πρώτης, αναφέρεται ως Βαριμπόπι.

12. Βελεσιώτες του Δομοκού. Αναφέρονται στο φ. 6β, με τον οικισμό Γόριανη. Στα φ. 7α - 7β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

13. *Βήτολη*. Το σημερινό Βίτολι της Μακρακώμης. Αναφέρεται στα φ. 167α - 168β, με τους οικισμούς Τζήκα και Σοφού. Στα φ. 168β - 171α, υπάρχουν μεταγενέστερες της πρώτης γραφές.

14. *Γαρδίκι*. Μάλλον το Γαρδίκι των Ομιλαίων. Αναφέρεται στο φ. 178α, με τους οικισμούς Λουκάδα, Ρουσιανή, Κάψη, Ματζουράκι, Μερτηκάδα και την Λάυπη του Καρπενησίου. Στα φ. 178β - 179α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

15. *Γιαννιτζού*· η σημερινή Γιαννιτζού. Αναφέρεται στα φ. 142β - 146α. Στα φ. 146α - 150α, 225α, 269α και 273α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

16. *Γλαβανίτζα*· διαλυμένος οικισμός, βορείως του Πλατυστόμου. Αναφέρεται στα φ. 159α - 160α, με τους οικισμούς Λιτόσελο, Θέρμα και Τοπόλου. Στα φ. 160β - 166β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης. Υπήρχε μέχρι το 1834.

17. *Γόριανη (Αγόριανη)*· η σημερινή μάλλον Άνω Αγόριανη του Δομοκού. Αναφέρεται στο φ. 6β, με τον οικισμό Βελεσιώτες. Στα φ. 7α - 7β υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

18. *Γόριανη της Σπερχειάδας*. Αναφέρεται στο φ. 172α, με τους οικισμούς Σελιανή και Φτέρη. Στα φ. 172β - 173α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

19. Δαρμένη Ράχη (Γδαρμένη Ράχη)? η σημερινή Γραμμένη. Αναφέρεται στα φ. 132α - 133α, με τους οικισμούς Καναπίτζα, Παλιούρι, Μάραθος και Αρχάνη. Στα φ. 133β - 134β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

20. *Δομοκός*. Αναφέρεται στα φ. 1α - 2α. Στα φ. 2β - 4α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

21. *Δραμάλα*· το σημερινό Μακρολίβαδο του Δομοκού. Αναφέρεται στο φ. 25α, με τους οικισμούς Αβαρνίτζα, Λευθεροχώρι και Παλαμά. Στα φ. 25β - 26α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

22. *Δυο Βουνά*. Αναφέρονται στο φ. 131β, με τον οικισμό Προφήτης Ηλίας. Η γραφή του φύλλου είναι μεταγενέστερη της αρχικής.

23. *Ζαπάντι*· διαλυμένος οικισμός, κοντά στον οικισμό Άγιος Γεώργιος, νοτίως της Ξυνιάδας, εκεί όπου το ομώνυμο Δασόκτημα του Γ. Καυσιδόπουλου. Αναφέρεται στα φ. 27α - 27β, με τον οικισμό Σμοκοβάκι. Στα φ. 27β - 28α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

24. *Ζεμιανή (Ζημιανή)*· το σημερινό Δίκαυτρο του Τυμφρηστού. Αναφέρεται στα φ. 187α - 187β, με τους οικισμούς Νεοχώρι και Σκυρλιαρώτους. Στα φ. 188α - 201β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

25. *Ζητούνι*· η Λαμία. Αναφέρεται στα φ. 241α - 243α, με τους οικισμούς Σουλάκι,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Κοποτάδες και Κόμα. Στο φ. 43β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

26. *Θέρμα*· απροσδιόριστος οικισμός. Αναφέρεται στο φ. 159α με τους οικισμούς Γλαβανίτζα, Λιτόσελο και Τοπόλου.

27. *Καΐτζα*· η σημερινή Μακρυράχη του Δομοκού. Αναφέρεται στα φ. 47α - 49α. Στα φ. 49α - 54β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

28. *Καλαμάκι*. Διαλυμένος οικισμός που είχε ενωθεί με τον οικισμό Δερβένι Φούρκα. Αναφέρεται στο φ. 121β, με τους οικισμούς Ρογόζιανο, Λάλα, Λιανοκλάδι, Αμούρι και Νιχώρι. Στα φ. 122α - 122β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

29. *Καναπίτζα*. Απροσδιόριστος οικισμός. Αναφέρεται στα φ. 132α - 133α, με τους οικισμούς Παλιούρι, Δαρμένη Ράχη, Μάραθος και Αρχάνη. Στα φ. 133β - 134β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

30. *Κάψη του Τυμφρηστού*. Αναφέρεται στο φ. 178α, με τους οικισμούς Λουκάδα, Ρουσιανή, Μοιτζουράκι, Μερτικάδα, Γαρδίκι και την Λάυπη του Καρπενησίου. Στα φ. 178β - 179α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

31. *Κόμα (Κόμμα)*. Αναφέρεται στα φ. 241α - 243α, με τους οικισμούς Ζητούνι, Σουλάκι και Κοποτάδες. Στο φ. 243β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

32. *Κόπανος*. Διαλυμένος οικισμός δυτικώς της Υπάτης. Αναφέρεται στα φ. 119α - 119β, με τους οικισμούς Άπουλας, Μιξιάτες, Μπίρμη, Μπογόμηλος και Αλποχώρι. Στα φ. 120α - 120β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

33. *Κοποτάδες*· οι σημερινοί Κομποτάδες. Αναφέρονται στα φ. 241α - 243α, με τους οικισμούς Ζητούνι, Σουλάκι και Κόμα. Στο φ. 243β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

34. *Κοστράβα*. Διαλυμένος οικισμός, κοντά στον οικισμό Νεοχώρι του Τυμφρηστού. Αναφέρεται στα φ. 182α - 183α, με τους οικισμούς Παλαιόκαστρο και Περίλεπτο. Στα φ. 183β - 185β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

35. *Κούρνουβος*· ο σημερινός Τρίλοφος της Λαμίας. Αναφέρεται στα φ. 135α - 136α. Στα φ. 136β - 137β, υπάρχουν μεταγενέστερες της πρώτης γραφές.

36. *Κρούμας (;)*. Απροσδιόριστος οικισμός. Αναφέρεται στα φ. 22α - 22β, με τους οικισμούς του Δομοκού Μηλιά, Ταουκλί και Τερβένι. Στα φ. 23α - 24α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

37. *Λάλα*· η σημερινή Ροδωνιά της Υπάτης. Αναφέρεται στο φ. 121β, με τους οικισμούς Ρογόζιανο, Λιανοκλάδι, Καλαμάκι, Αμούρι και Νιχώρι. Στα φ. 122α - 122β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

38. *Λευθεροχώρι*· το σημερινό Ελευθεροχώρι της Λαμίας. Αναφέρεται στο φ. 25α, με τους οικισμούς Αβαρνίτζα, Δραμάλα και Παλαμιά. Στα φ. 25β - 26α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

39. *Λήφακας (Αλήφακας)*· οι σημερινές Καρυές του Δομοκού. Αναφέρεται στα φ. 22α - 22β, με τους οικισμούς Μηλιά, Ταουκλί, Κρούμας (;) και Τερβένι. Στα φ. 23α - 24α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

40. *Λιανοκλάδι*. Αναφέρεται στο φ. 121β, με τους οικισμούς Ρογόζιανο, Λάλα, Καλαμάκι, Αμούρι και Νιχώρι. Στα φ. 122α - 122β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

41. *Λιτόσελο της Μακρακώμης*. Αναφέρεται στα φ. 159α - 160α, με τους οικισμούς Γλαβανίτζα, Θέρμα και Τοπόλου. Στα φ. 160β - 166β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

42. *Λουκάδα*. Απροσδιόριστος οικισμός. Αναφέρεται στο φ. 178α, με τους

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

οικισμούς Ρουσιανή, Κάψη, Ματζουράκι, Μερτηκάδα, Γαρδίκι και την Λάσπη του Καρπενησίου. Στα φ. 178β - 179α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

43. *Λυπό και Λυτά.* Απροσδιόριστος οικισμός. Αναφέρεται στα φ. 97α - 97β. Στο φ. 97β, υπάρχουν λίγοι στίχοι με γραφή μεταγενέστερη της πρώτης.

44. *Μαβρίλλον·* το σημερινό Μαυρίλο του Τυμφρηστού. Αναφέρεται στο φ. 181α, στο οποίο οι γραφές είναι μεταγενέστερες της πρώτης.

45. *Μάκρεσι·* η σημερινή Μάκρυση της Μακρακώμης. Αναφέρεται στο φ. 174α, με τους οικισμούς Πλατύστομο, Βαριμπόπη, Αμαλότες και Χαλίλι. Στα φ. 174β - 175β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

46. *Μακριλίβαδο της Λαμίας.* Αναφέρεται στο φ. 245β, με τους οικισμούς Τρέμουσα, Στιλίδα, Σεπούντων και Αχλάδη.

47. *Μάραθος.* Απροσδιόριστος οικισμός. Αναφέρεται στο φ. 132α - 133α, με τους οικισμούς Καναπίτζα, Παλιούρι, Δαρμένη Ράχη, Αρχάνη. Στα φ. 133β - 134β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

48. *Μερτηκάδα·* η σημερινή Μερκάδα. Αναφέρεται στο φ. 178α, με τους οικισμούς Λουκάδα, Ρουσιανή, Κάψη, Μοιτζουράκι, Γαρδίκι και την Λάσπη του Καρπενησίου. Στα φ. 178β - 179α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

49. *Μηλιά.* Απροσδιόριστος οικισμός. Αναφέρεται στα φ. 22α - 22β, με τους οικισμούς Ταουκλί - Κρούμας (;) Λήφακα και Τερβένι. Στα φ. 23α - 24α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

50. *Μιξιάτες·* οι σημερινοί Μεξιάτες της Λαμίας. Αναφέρεται στα φ. 119α - 119β, με τους οικισμούς Άπουλας, Μπίρμη, Κόπανος, Μπογόμηλος και Αλποχώρι. Στα φ. 120α - 120β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

51. *Μοιτζουράκι.* Διαλυμένος οικισμός απέναντι από τον Τυμφρηστό. Αναφέρεται στο φ. 178α, με τους οικισμούς Λουκάδα, Κάψη, Μερτηκάδα, Γαρδίκι και την Λάσπη του Καρπενησίου. Στα φ. 178β - 179α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

52. *Μπίρμη (Ιμίρμπεη)·* η σημερινή Ανθήλη. Αναφέρεται στα φ. 119α - 119β, με τους οικισμούς Άπουλας, Μιξιάτες, Κόπανος, Μπογόμηλος και Αλποχώρι. Στα φ. 120α - 120β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

53. *Μπογόμηλος·* το σημερινό Αργυροχώρι της Υπάτης. Αναφέρεται στα φ. 119α - 119β, με τους οικισμούς με τους οποίους αναφέρεται και ο προηγούμενος οικισμός (Μπίρμη).

54. *Μπουρνάρδου.* Απροσδιόριστος οικισμός. Αναφέρεται στο φ. 5α, με τους οικισμούς Τζερκουβίτζα και Σκάρμιτζα του Δομοκού. Στα φ. 5β - 6α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

55. *Μπουφλιανά (Μπρούφλιανη)·* το σημερινό Δίλοφο της Σπερχειάδας. Αναφέρεται στο φ. 173β, στο οποίο οι γραφές είναι μεταγενέστερες της αρχικής.

56. *Νέα Πάτρα·* η Υπάτη. Αναφέρεται στα φ. 116α - 117α. Στα φ. 117β - 118β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

57. *Νεοχώρι του Τυμφρηστού.* Αναφέρεται στα φ. 187α - 187β, με τους οικισμούς Ζεμιανή και Σκορλιαρώτους. Στα φ. 188α - 201β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

58. *Νιχώρι.* Απροσδιόριστος οικισμός. Αναφέρεται στο φ. 121β, με τους οικισμούς Ρογόζιανο, Λάλα, Λιανοκλάδι, Καλαμάκι και Αμούρι. Στα φ. 122α - 122β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

59. *Οξερός·* ο σημερινός Άγιος Στέφανος του Δομοκού.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Αναφέρεται στα φ. 18α - 19α. Στα φ. 19α - 19β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

60. *Ομβριακή του Δομοκού.* Αναφέρεται στα φ. 12α - 13α. Στα φ. 13β - 15α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

61. *Παλαιόκαστρο του Τυμφρηστού.* Αναφέρεται στα φ. 182α - 183α, με τους οικισμούς Κουτράβα και Περίλεπτο. Αναφέρεται και στο φ. 186α, με γραφές των ετών 1786 και 1825.

62. *Παλαιόκαστρο.* Απροσδιόριστος οικισμός, εάν δεν ταυτίζεται με τον προηγούμενο. Αναφέρεται στο φ. 21α, στο οποίο η γραφή είναι του 18ου αι.

63. *Παλαμά·* ο σημερινός Παλαμιάς του Δομοκού. Αναφέρεται στο φ. 25α, με τους οικισμούς Αβαρνίτζα, Δραμιάλα και Λευθεροχώρι. Στα φ. 25β - 26α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

64. *Παλιούρι της Μακρακώμης.* Αναφέρεται στα φ. 132α - 133α, με τους οικισμούς Καναπίτζα, Δαρμένη Ράχη, Μάραθο και Αρχάνη. Στα φ. 133β - 134β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

65. *Παναγία του Δομοκού.* Αναφέρεται στα φ. 16α - 17α, στα οποία οι γραφές είναι μεταγενέστερες της πρώτης.

66. *Πάπα·* το σημερινό Μεσοχώρι της Μακρακώμης. Αναφέρεται στα φ. 55α - 57α, με τους οικισμούς Σέλισκα και Τζάτζα. Στα φ. 57β - 60β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

67. *Περίλεπτο·* το σημερινό Περίβλεπτο του Τυμφρηστού. Αναφέρεται στα φ. 182α - 183α, με τους οικισμούς Κουτράβα και Παλαιόκαστρο. Στα φ. 183β - 187β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

68. *Πλατύστομο.* Αναφέρεται στο φ. 174α, με τους οικισμούς Μάκρεσι, Βαριμπόπη, Αμαλότες και Χαλίλι. Στα φ. 174β - 176α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

69. *Προφήτης Ηλίας.* Απροσδιόριστος οικισμός. Αναφέρεται με τον οικισμό Δυο Βουνά, στο φ. 131β, στο οποίο οι γραφές είναι μεταγενέστερες της πρώτης.

70. *Ροβολιάρης·* το σημερινό Ροβολιάρι της Μακρακώμης. Αναφέρεται στα φ. 150β - 152β. στα φ. 152β - 158α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

71. *Ρογόζιανο·* το σημερινό Καπνοχώρι της Υπάτης, συνοικισμός της Καστανιάς. Αναφέρεται στο φ. 121β, με τους οικισμούς Λάλα, Λιανοκλάδι, Καλαμάκι, Αμούρι και Νιχώρι. Στα φ. 122α - 122β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

72. *Ρουσιανή·* διαλυμένος οικισμός, ανάμεσα στο Γαρδίκι και στον Τυμφρηστό. Αναφέρεται στο φ. 178α, με τους οικισμούς Λουκάδα, Κάψη, Μοιτζουράκι, Μερτηκάδα, Γαρδίκι και Λάσπη του Καρπενησίου. Στα φ. 178β - 179α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

73. *Ρωμαίικη Καρέα.* Απροσδιόριστος οικισμός. Αναφέρεται στα φ. 124α - 128α. Στα φ. 128α - 130α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

74. *Σελιανή·* τα σημερινά Μάρμαρα της Σπερχειάδας. Αναφέρεται στο φ. 172α, με τους οικισμούς Γόριανη και Φτέρη. Στα φ. 172β - 173α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

75. *Σέλισκα.* Απροσδιόριστος οικισμός. Αναφέρεται στα φ. 55α - 57α, με τους οικισμούς Πάπα και Τζάτζα.

76. *Σεπούντων·* διαλυμένος μετά το 1830 οικισμός της Μακρακώμης. Αναφέρεται στο φ. 245β, με τους οικισμούς Τρέμουσα, Στιλίδα, Αχλάδη και Μακριλίβαδο.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

77. *Σκάρμοιτζα*· ο σημερινός Θαυμιακός του Δομοκού. Αναφέρεται στο φ. 5α, με τους οικισμούς Τζερκουβίτσα και Μπουρνάρδου. Στα φ. 5β - 6α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

78. *Σκορλιαριώταις (;)*· η σημερινή Σκόρλια της Μακρακώμης. Αναφέρεται στα φ. 187α - 187β, με τους οικισμούς Ζεμιανή και Νεοχώρι. Στα φ. 188α - 201β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

79. *Σμοκοβάκι*· μάλλον ο σημερινός Πύργος της Υπάτης. Αναφέρεται στα φ. 27α - 27β, με το Ζαπάντι του Δομοκού. Στα φ. 27β - 28α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

80. *Σουλάκι*. Διαλυμένος οικισμός, δυτικά των Καλυβίων. Αναφέρεται στα φ. 241α - 243α, με τους οικισμούς Ζητούνι, Κοποτάδες και Κόμα. Στα φ. 243α - 243β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

81. *Σοφού*. Διαλυμένος οικισμός, ανάμεσα στην Μακρακώμη και στην Τσούκα. Αναφέρεται στα φ. 167α - 168β, με τους οικισμούς Τζήκα και Βήτολη. Στα φ. 168β - 171α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

82. *Στυλίδα*. Αναφέρεται στο φ. 245β, με τους οικισμούς Μακριλίβαδο, Τρέμουσα, Σεπούντων και Αχλάδη.

83. *Ταουκλί (Νταουκλί)*· η σημερινή Ξυνιάδα του Δομοκού. Αναφέρεται στα φ. 22α - 22β, με τους οικισμούς Μηλιά, Κρούμας (;) Λήφακας και Τερβένι. Στα φ. 23α - 24α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

84. *Τερβένι (Ντερβένι)*· το σημερινό Καλαμιάκι του Δομοκού. Αναφέρεται στα φ. 22α - 22β, όπως και ο προηγούμενος οικισμός (Ταουκλί).

85. *Τζάτζα*. Διαλυμένος οικισμός, κοντά στην Ρεντίνα. Αναφέρεται στα φ. 55α - 57α, με τους οικισμούς Πάπα και Σέλισκα. Στα φ. 57β - 60β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

86. *Τζερκουβίτζα*· η σημερινή Παλιοκερασιά της Λαμίας. Αναφέρεται στο φ. 5α, με τους οικισμούς Μπουρνάρδου και Σκάρμιτζα. Στα φ. 5β - 6α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

87. *Τζέρνα*[30]. Διαλυμένος οικισμός μεταξύ του Δομοκού, της Ομβριακής και της Άνω Αγόριανης. Αναφέρεται στα φ. 8β - 9α. Στο φ. 9β, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

88. *Τζήκα*. Μάλλον Τζούκα, η σημερινή Τσούκα της Μακρακώμης. Αναφέρεται στα φ. 167α - 168β, με τους οικισμούς Σοφού και Βήτολη. Στα φ. 168β - 171α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

89. *Τοπόλου*· απροσδιόριστος οικισμός. Αναφέρεται στο φ. 159α, με τους οικισμούς Θέρμα, Τρέμουσα, Σεπούντων, Στιλίδα και Αχλάδη.

90. *Τρέμουσα*. Απροσδιόριστος οικισμός. Αναφέρεται στο φ. 245β, με τους οικισμούς Μακρολίβαδο. Στιλίδα, Σεπούντων και Αχλάδη.

91. *Φτέρη της Σπερχειάδας*. Αναφέρεται στο φ. 172α, με τους οικισμούς Σελιανή και Γόριανη. Στα φ. 172β - 173α, υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

92. *Χαλίλι*· η σημερινή Μεσοποταμία της Σπερχειάδας. Αναφέρεται στο φ. 174α. με τους οικισμούς Πλατύποπο. Μάκρεσι, Βαριμπόπη και Αμαλότες. Στα φ. 174β - 176α. υπάρχουν γραφές μεταγενέστερες της πρώτης.

Από τους 92 οικισμούς. οι 63 υπάρχουν και σήμερα. ενώ οι 29 είναι διαλυμένοι. Από τους 29. τους 17 τους χαρακτηρίζουμε απροσδιόριστους, καθώς δεν μπορέσαμε

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

να τους ταυτίσουμε. Πρόκειται για τους: Αλποχώρι, Άπουλας, Θέρμα, Καναπίτζα, Κρούμας, Λουκάδα, Λυπό και Λυτά, Μάραθος, Μηλιά, Μπουρνάδου, Νιχώρι, Παλαιόκαστρο, Προφήτης Ηλίας, Ρωμαίικη Καρέα, Σέλισκα, Τοπόλου και Τρέμουσα. Για τους άλλους 12, τους Γλαβανίτσα, Ζαπάντι, Καλαμάκι, Κόπανος, Κουτράβα, Μοιτζουράκι, Ρουσιανή, Σεπούντων, Σουλάκι, Τζάτζα και Τζέρνα, αν και δεν υφίστανται σήμερα, γνωρίζουμε πού βρίσκονταν.

Όσον αφορά την παλαιότητα των οικισμών, οι πληροφορίες της προθέσεως είναι πολύτιμες. Από τους 92 οικισμούς, οι 85 αναφέρονται σε καταγραφές της πρώτης γραφής, γεγονός που σημαίνει ότι υπήρχαν περί το 1640. Βέβαια, δεν γνωρίζουμε πόσο πριν είχαν δημιουργηθεί, αλλά αυτό είναι ένα πολύτιμο στοιχείο. Σίγουρα, προϋπήρχαν κάποιες δεκαετίες πριν, τουλάχιστον. Οι επτά που δεν είναι της πρώτης γραφής δεν γνωρίζουμε πόσο μεταγενέστεροι είναι, αφού, με εξαίρεση έναν οικισμό, οι γραφές είναι αχρονολόγητες. Μπορούμε σίγουρα να πούμε ότι οι οικισμοί Αγά (Σπερχειάδα), Δυο Βουνά, Μαβρίλον (Μαυρίλο), Μπουφλιανά (Μπρούφλιανη), Παναγία του Δομοκού, Προφήτης Ηλίας (απροσδιόριστος) δημιουργήθηκαν μετά το 1640 και πριν τον 19ο αιώνα, χωρίς να είμαστε σε θέση να ορίσουμε ακριβέστερα το χρονικό σημείο, ενώ για έναν, το (απροσδιόριστο) Παλαιόκαστρο, μπορούμε να πούμε ότι η γραφή του είναι του ΙΗ΄ αιώνα.

Όσον αφορά τον χρόνο διαλύσεως των χαρακτηριζομένων ως διαλυμένων - απροσδιορίστων, δεν έχουμε πολλά στοιχεία. Όλοι τους, με εξαίρεση τους Προφήτη Ηλία, Παλαιόκαστρο, Θέρμα, Σεπούντων και Τοπόλου, μνημονεύονται και σε φύλλα με γραφές μεταγενέστερες της πρώτης, γεγονός που σημαίνει ότι επέζησαν για κάποιο διάστημα μετά το ci 1640, χωρίς όμως να γνωρίζουμε για πόσο. Βέβαια, για τον προμνημονευθέντα Σεπούντων, όπως και για την Γλαβανίτσα, γνωρίζουμε ότι υπήρχαν περί το 1830, αλλά αυτές είναι οι μοναδικές σαφείς αναφορές.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Περισσότερα για τις προθέσεις και το περιεχόμενο τους, βλ. Βασίλης Κ. Σπανός, *Οι οικισμοί της βορειοδυτικής Θεσσαλίας κατά την Τουρκοκρατία (14ος - 19ος αι.), διδ. Διατριβή.* Λάρισα 2002 (υπό έκδοση), σ. 71 - 72.

2. Παρουσίαση του χειρογράφου έκανε ο Κώστας Σπανός (Οι καρδιτσιώτικοι οικισμοί στην πρόθεση της Μονής της Ρεντίνας, 1640 ci - 19ος αι., *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 25 (Λάρισα 1994) 129 - 136.

3. Παρουσία· εννοεί παρρησία. Η παρρησία χρησιμοποιούνταν, όπως και η πρόθεση, για την αναγραφή ονομάτων (προκειμένου να μνημονεύονται) δωρητών. Συνήθως στις παρρησίες αναγράφονταν ονόματα κεκοιμημένων. Περισσότερα στο Βασ. Σπανός, Οι οικισμοί, *ό.π.*, σ. 71 - 72.

4. Άσπρα· < μεσαιωνικό άσπρον < λατιν. Asprum (τραχύ)= τα χρήματα γενικά, αλλά και τουρκικό νόμισμα, υποδιαίρεση του para (1/3). Βλ. Ν.Π. Ανδριώτης, *Ετυμολογικό λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*, έκδ. Α.Π.Θ. - Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1967,² 38.

5. Ατλάζι < τουρ. Atlas· γυαλιστερό ύφασμα. Βλ. Faruk Tunkay - Λεων. Καρατζάς,, *Τουρκοελληνικό λεξικό*. Αθήνα 2000, σ. 49 "Ένα ματί ατλάζι" πρέπει να σημαίνει μια ορισμένη ποσότητα του υφάσματος αυτού.

6. Ο χρόνος αρχιερατίας του Ιωσήφ δεν είναι γνωστός με ακρίβεια. Ο Βασ. Ατέσης *(Επισκοπικοί κατάλογοι της Εκκλησίας της Ελλάδος απ' αρχής μέχρι σήμερον*, εν Αθήναις 1975, 277) αναφέρει ως έτος ενάρξεως της το 1657, αλλά δεν γνωρίζει το έτος λήξεως. Χάρη στην πρόθεση της Ρεντίνας, γνωρίζουμε τώρα ότι ο Ιωσήφ Β΄ αρχιεράτευσε και μετά τις 18.10.1660.

7. Βλ. Βασ. Ατέσης, *ό.π.*, σ. 274.

8. Τα κοινοβιάτικα είναι προφανώς τα του κοινοβίου, δηλαδή τα των μοναχών. Έγράφη ο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

μητροπολίτης εις τα κοινοβιάτικα" πρέπει να σημαίνει ότι συνεισέφερε υπέρ των μοναχών και το όνομά του εγράφη στα σχετικά βιβλία για να μνημονεύεται.

9. Βλ. Δημ. Νάτσιος, Θεσσαλοί επίσκοποι στη Μητρόπολη της Υπάτης, *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 4 (1983) 177.

10. Βλ. Βασ. Ατέσης, *ό.π.*, σ. 277.

11. Γρόσι < τουρ. gurus· νόμισμα υποδιαιρούμενο σε 40 παράδες και 120 άσπρα. Βλ. Ευάγγελος Μπόγκας, Τουρκικές λέξεις σε παλαιότερα ελληνικά κείμενα, *Θεσσαλικά Χρονικά*, 7 - 8 (Αθήνα 1959) 198.

12. Βλ. Βασ. Ατέσης, *ό.π.*, σ. 278.

13. Βλ. Βασ. Ατέσης, *ό.π.*, σ. 280.

14. Βλ. και Θωμάς Ε. Ζαρκάδας, Το χωριό Καταφύγι Αγράφων, 73.

15. Βλ. Βασ. Ατέσης, *ό.π.*, σ. 279 - 280.

16. Βλ. Βασ. Ατέσης, *ό.π.*, σ. 274.

17. Βλ. Βασ. Ατέσης, *ό.π.*, σ. 280.

18. Ο Αθανάσιος αναφέρεται στην επιγραφή του καθολικου της Μονής του Αγίου Αθανασίου της Ομβριακής, τον Φεβρουάριο του 1810. Βλ. Κ. Τσουτσουλόπουλος, Ιερά Μονή Αγίου Αθανασίου Ομβριακής, *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού*, 2 (Αθήνα 1982) 93 - 94. Επίσης αναφέρεται στην επιγραφή του Αγίου Δημητρίου της Ανάβρας Αλμυρού. Βλ. Θ.Κ. Καρατζάς, *Ιστορία Επαρχίας Δομοκού*. Αθήναι 1962, 55.

19. Το όνομα αυτό, από τυπογραφικό λάθος, έγινε Καλούδα στην μελέτη του Κώστα Σπανού. Τα χωριά του Δομοκού και τα ονόματα των αφιερωτών τους στην α΄ γραφή της πρόθεσης της Ρεντίνας γύρω στα 1640, *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού*. 7 (Αθήνα 1996) 20, ενώ στην σ. 29 είναι γραμμένο ορθά.

20. Για τους οικισμούς που υπάρχουν και σήμερα, βλ. Αλεξ. Θ. Δρακάκης - Στυλ. Ι. Κούνδουρος, *Αρχεία περί της συστάσεως και εξελίξεως των Δήμων και Κοινοτήτων 1836 - 1939 και της διοικητικής διαιρέσεως του Κράτους*. τ.β΄, Αθήναι 1940, 741 κ.ε. Για τους διαλυμένους και απροσδιορίστους, μας βοήθησαν κυρίως οι κ. Κωνσταντίνος Κοτσίλης και Δημήτριος Νάτσιος, τους οποίους και ευχαριστούμε θερμά.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
Μάνθος Κ. Χριστοφόρου
γεωπόνος
πρόεδρος της Εταιρείας Ιστορικών
και Λαογραφικών Ερευνών Αταλάντης

ΘΕΜΑ

Ο επίσκοπος Ταλαντίου Νεόφυτος
1762 - 1861
"....το της αρετής πανταχού τίμιον....."

Ο Ορθόδοξος Ποιμενάρχης
Ο ένθερμος ζηλωτής των γραμμάτων
Ο γενναίος και φλογερός πατριώτης
Το τέλος του
Μνήμες και αψευδείς μαρτυρίες για το Νεόφυτο
Η Αταλάντη τιμά τον Επίσκοπο της Νεόφυτο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

1. Ο ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΠΟΙΜΕΝΑΡΧΗΣ

Ο Ταλαντίου Νεόφυτος γεννήθηκε στην Αθήνα στις 2 Νοεμβρίου 1762. Γονείς του ήταν ο Δημήτριος και η Μαρία Μεταξά. Το από της ιεράς κολυμβήθρας όνομά του ήταν Νικόλαος. Σε ηλικία έξι χρόνων έμεινε ορφανός από πατέρα και ο θείος του, Συμεών Μεταξάς, ιερέας, τον ανέλαβε υπό την προστασία του.

Τελείωσε με ζήλο τις σπουδές του στην Αθήνα κοντά στον Ιωάννη Βενιζέλο, Αθηναίο ελληνιστή και στον Ιωάννη Βόδα, Ηπειρώτη μαθηματικό.

Για λίγο χρόνο δίδαξε ως δάσκαλος στη μονή Πεντέλης.

Εκεί χειροτονήθηκε διάκονος με το όνομα Νεόφυτος, στις 7 Αυγούστου 1792.

Από τη Μονή Πεντέλης, κατ᾽ άλλους μεν, προσκλήθηκε στην Κωνσταντινούπολη από το θείο του μητροπολίτη Καισαρείας, κατ᾽ άλλους δε, αναγκάστηκε ν᾽ απέλθει εκεί από την εξής αιτία: λάγνος γυναίκα Οθωμανού αγάπησε το Διάκονο Νεόφυτο και είπε στον ιερέα Αθηναίο ότι θέλει να ψαλλεί στο σπίτι της και χριστιανικός αγιασμός για την πανώλη. Ο ιερέας πήγε και έκανε τον αγιασμό. Στο τέλος όμως του αγιασμού η Οθωμανίδα οργίστηκε κατά του ιερέα, γιατί δήθεν δεν έκανε τέλεια το καθήκον του και του είπε να επανέλθει την επομένη ημέρα μαζί με το διάκονο. Την επομένη επαναλήφθηκε ο αγιασμός μαζί με το διάκονο. Τη στιγμή δε που ο διάκονος θυμιάτιζε, η γυναίκα του έκανε νόημα να εισέλθει και να θυμιατίσει ένα σκοτεινό δωμάτιο. Εκεί αυτή έκλεισε την πόρτα και επιτέθηκε κατά του διακόνου με παταγώδη φιλήματα. Έντρομος ο Νεόφυτος και χωρίς να χάσει ούτε στιγμή την παρουσία πνεύματος, υποσχέθηκε να επανέλθει την επομένη, να ψάλλει αυτός μόνος τέλειο αγιασμό. Μόλις απαλλάχτηκε από τον κίνδυνο, έγινε αμέσως άφαντος και την επομένη βρέθηκε στην Κωνσταντινούπολη.

Μετά από ολιγόχρονη παραμονή εκεί, φεύγει και πηγαίνει στη Λιβαδειά. Ο τότε Επίσκοπος Ταλαντίου Γαβριήλ, Αθηναίος και αυτός, εκτιμώντας τις αρετές που κοσμούσαν το συμπολίτη του και την παιδεία του, τον προσέλαβε ως αρχιδιάκονο και γραμματέα της Επισκοπής.

Το 1803 πεθαίνει ο Γαβριήλ και με τη βοήθεια του προεστού της Λιβαδειάς Φίλωνος, που ήταν ενάρετος και ισχυρός και με αίτηση όλων των κατοίκων της επαρχίας Ταλαντίας, χειροτονείται ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΤΑΛΑΝΤΙΟΥ.

Από τη θέση του Επισκόπου επί τριάντα συνεχή χρόνια ποίμανε τους πιστούς Λοκρούς και λειτουργούσε στον Ιερό Ναό του Αγίου Αθανασίου της τότε πολίχνης του Ταλαντίου, αφοσιωμένος στο Χριστό και στο λαό του.

Πριν εκραγεί η επανάσταση, ο Αλή Πασάς προσκάλεσε στα Γιάννενα το Νεόφυτο όπου εκεί όχι μόνο τον απογύμνωσε από την περιουσία της Επισκοπής του, αλλά και τον ανάγκασε να χρεωθεί. Ύστερα απ᾽ αυτό επισκέφτηκε με συστάσεις του Πατριαρχείου, ως επαίτης, πολλά μέρη της Ευρωπαϊκής Τουρκίας με σκοπό να συγκεντρώσει χρήματα και να πληρώσει τα χρέη του.

Το 1823 ο Νεόφυτος ανέλαβε και τη διεύθυνση της Επισκοπής Θερμοπυλών και το Μάιο του ίδιου χρόνου με επιταγή της προσωρινής Διοίκησης της Ελλάδος ορίζεται τοποτηρητής της επαρχίας Αθηνών.

Το Μάρτιο του 1824 διορίζεται τοποτηρητής της επαρχίας Παροναξίας και τον Αύγουστο του ίδιου χρόνου της επαρχίας Ύδρας κατόπιν γνωμοδοτήσεως του Βουλευτικού Σώματος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

"...να διορισθή ο Άγιος Ταλαντίου κύριος Νεόφυτος επ' αρετή και συνέσει γνωστός οίος πρέπει να είναι ο αρχιερεύς, πολλά παθών εν ταυτώ και απωλέσας εις τον ιερόν τούτον αγώνα και ήδη ενδιατριβών εν εκείνη τη νήσω.

Τη 23 Ιουλίου 1824 εν Ναυπλίω, ο Αντιπρόεδρος Βρεσθένης Θεοδώρητος. Ο Α΄ Γραμματεύς Ιω. Σκανδαλίδης".

Ο σεβάσμιος ιεράρχης Ταλαντίου έχαιρε βαθυτάτης εκτιμήσεως από επιφανείς Έλληνες του εξωτερικού, όπως μαρτυρούν σωζόμενες προς αυτόν, επιστολές τους.

Ο Αλέξανδρος Στούρτζας, της Μολδαυϊκής οικογένειας Στούρτζα, δημοσιολόγος γράφει προς τον Ταλαντίου Νεόφυτο *"...να εκφράσω δια της παρούσης επιστολής μου, το σέβας και την ευγνωμοσύνην, την οποίαν σώζω προς τοιούτον ποιμένα ζηλωτήν της κλονουμένης καθ' ημάς ευσεβείας, οίος εφάνης Πανιερώτατε, εις την ενεστώσαν φρικώδη εποχήν, παιδεύων τους ατάκτους, νουθετών τους ασθενείς και εξελέγων την φθοροποιάν των ιεροσύλων παρανομίαν. Τον αγώνα τον καλόν αγωνίζεσαι, ιερώτατε των θείων Αποστόλων διάδοχε· μη διελιάσης, μηδέ απαυδήσης, διότι απολλύμεθα βεβαίως, αν σβεσθή παρ' ημίν ο φωστήρ της αμωμήτου πίστεως...".*

Αλλά και οι συμπατριώτες του, Αθηναίοι, ζητούν με επιστολές τους, προς τον Ταλαντίου Νεόφυτο, την παρουσία και την πνευματική του επίβλεψη. *"...Σεβασμιώτατε Πάτερ... Η επαρχία μας στερείται τον πνευματικόν ποιμένα της, και τα της εκκλησίας μένουσι απροστάτευτα· ημείς και οι λοιποί Συμπολίται επιθυμούμεν να σας απολαύσωμεν ήδη εις την φίλην Πατρίδα δια να λάβητε την θέσιν, την οποίαν η Πατρίς συμφώνως με τας κατά καιρόν Διοικήσεις σας επρόσφερε χάριν της εναρέτου διαγωγή σας και των προς το έθνος ωφελίμων αγώνων σας...*

Εν Αθήναις τη 13 Ιανουαρίου 1832. Η κοινότης των Αθηνών...".

Ο Κυβερνήτης της Ελλάδος, Ιωάννης Καποδίστριας, ορίζει τον Ταλαντίου Νεόφυτο μέλος της πενταμελούς εκκλησιαστικής επιτροπής, για την εξέταση της εκκλησιαστικής καταστάσεως της χώρας και τη θεραπεία των αναγκών αυτής.

Το 1830 ο Κυβερνήτης της Ελλάδος του εμπιστεύεται την πνευματική προστασία της επαρχίας Λιβαδειάς.

"...δια διατάγματος η Α - εξοχότης, ο Σ. Κυβερνήτης ηξίωσε να σας εμπιστευθή την πνευματικήν προστασίαν της επαρχίας Λεβαδείας... συντεθρεμμένοι εξ αρχής με ιεράν παιδείαν, και διαπρέψαντες εις την πνευματικήν υπηρεσίαν· εκ Νεότητος δίδεται πάσαν πεποίθησην εις την Κυβέρνησιν, ότι θέλετε διευθύνει την εκκλησίαν του Χριστού, οδηγούντες τον κλήρον και δι' αυτού τον λαόν, εις νομάς Σωτηρίου και φαίνοντες ως λύχνος εν αυχμηρώ τόπω από τον οποίον εξέλιπε πολύ χρόνον το φως του Σωτηρίου λόγου...

Εν Ναυπλίω τη 28 Μαΐου 1830. Ο επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Παιδεύσεως Γραμματεύς...".

Τον ίδιο χρόνο, το 1830 δηλαδή, αναλαμβάνει τη διοίκηση των Αθηνών μαζί με τη Δημογεροντία.

Βαρυσήμαντη και ιστορική παραμένει η από 8ης Ιουνίου 1832 εγκύκλιος του Ταλαντίου Νεοφύτου απευθυνόμενη προς τους ιερείς, δημογέροντες, προκρίτους και εκλεγμένους Χριστιανούς της επαρχίας Ταλαντίου με την οποία αναφέρεται στην έκλυση των ηθών κατά την εποχή εκείνη.

Το 1833 υπογράφει το πρωτόκολλο της 15ης Ιουλίου ως μέλος της συνελεύσεως των αρχιερέων στο Ναύπλιο για την ανακήρυξη του αυτοκέφαλου της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Μετά την έκδοση του περί της Ιεράς Συνόδου καταστατικού διατάγματος της 23ης Ιουλίου 1833 και του καθορισμού των επισκοπών της αυτοκέφαλου Εκκλησίας, διορίζεται Επίσκοπος Αττικής, ενώ Επίσκοπος Λοκρίδος διορίζεται ο Αγαθάγγελος από την Κύπρο. Ως Επίσκοπος Αττικής αναπτύσσει μέγιστο ζήλο για την Εκκλησία και τους θεσμούς της.

Το 1833 διορίζεται σύμβουλος της Ιεράς Συνόδου και το 1834 τοποτηρητής της Μητροπόλεως Αθηνών. Με το Β. διάταγμα, τον Ιούλιο του 1833, διορίζεται συμπληρωματικός σύμβουλος της Ιεράς Συνόδου και από το 1841 έως το 1850 συμπληρωματικό μέλος αυτής. Το 1850 μετά την έκδοση του "Συνοδικού Τόμου" από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, με τον οποίο ανακηρύχτηκε αυτοκέφαλος η Ορθόδοξος Εκκλησία της Ελλάδος, διορίζεται μόνιμος Πρόεδρος της Ιεράς Συνόδου και ονομάζεται Μητροπολίτης Αθηνών με το διάταγμα της 2ας Σεπτεμβρίου 1850.

Ο Ταλαντίου Νεόφυτος επί τριάντα συνεχή χρόνια διοίκησε σε τρομερά ανώμαλες, τρικυμιώδεις και φρικτές περιστάσεις τη δυσδιοίκητο τότε Επισκοπή Ταλαντίου και επί άλλα είκοσι οχτώ χρόνια την Επισκοπή Αττικής και τη Μητρόπολη Αθηνών.

Στο μακροχρόνιο τούτο διάστημα των 58 χρόνων ουδέποτε ακούστηκε κατά του ιεράρχη ουδέν, ούτε το ελάχιστο, ούτε παράπονο, ούτε μομφή, αλλ' αντίθετα όλο το Χριστεπώνυμο αυτού ποίμνιο συχνότατα λάβαινε αφορμή να ευλογεί το όνομά του.

Ο Νεόφυτος υπήρξε ένας από τους μεγάλους αγωνιστές Ιεράρχες, ο οποίος αληθώς τίμησε τον Ορθόδοξο Ελληνικό Κλήρο.

2. Ο ΕΝΘΕΡΜΟΣ ΖΗΛΩΤΗΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ο Νεόφυτος:

- Ήταν ένθερμος ζηλωτής της προόδου των γραμμάτων
- Ήταν μέλος της "*Φιλομούσου Εταιρείας*" που ιδρύθηκε το 1812
- Ήταν μέλος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας από την ίδρυσή της - 1836 - η οποία τον τίμησε με Δίπλωμα και αργυρό Μετάλλιο για τις προσφερθείσες σ' αυτή υπηρεσίες του
- Εκτός από την εκκλησιαστική δράση ανέπτυξε και συγγραφική δραστηριότητα
- Ίδρυσε και λειτούργησε κατά τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας Σχολείο στην Αταλάντη. "*...και τον υιόν, Βελή, του ωμοτάτου εκείνου τυράννου Αλή Πασά κατέπεισε να συνεισφέρει χρήματα ικανά προς σύστασιν σχολείου εν Αταλάντη εις εκπαίδευσιν των Ελλήνων...*".

Αρκετοί λόγοι του δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδες των Αθηνών της εποχής εκείνης.

Έργα του Νεοφύτου είναι:

1. Ορθόδοξος ομολογία (Αίγινα 1828)
2. Εγχειρίδιον περιέχον τα επτά μυστήρια της Ανατολικής και Αποστολικής του Χριστού Εκκλησίας (Αθήναι 1832)
3. Ιερογραφικόν απάνθισμα (Αθήναι 1840)
4. Ιερά ακολουθία της Οσίας μητρός ημών Φιλοθέης εξ Αθηνών (Αθήναι 1842)
5. Ακολουθία του Οσίου Πατρός ημών Σεραφείμ, ασκήσαντος εν τω όρει Δομπού
6. Ομιλία Παραινετική (Απρίλιος 1826)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

3. Ο ΓΕΝΝΑΙΟΣ ΚΑΙ ΦΛΟΓΕΡΟΣ ΠΑΤΡΙΩΤΗΣ

Ο Επίσκοπος Ταλαντίου Νεόφυτος από το 1803, όταν ανέλαβε την Επισκοπή Ταλαντίου, έκανε το ράσο σύμβολο του ελληνικού τρίπτυχου *"Οικογένεια - Θρησκεία - Πατρίδα"*.

Αυτός ο φωτισμένος λευίτης παντού και πάντοτε θωράκιζε, εμψύχωνε και προετοίμαζε το σκλαβωμένο ποίμνιο του για τον ξεσηκωμό κατά του τυράννου, για του Χριστού την πίστη την Αγία και της Πατρίδος την ελευθερία.

Όταν το Μάρτιο του 1821 ο Αθανάσιος Διάκος οργάνωσε την πρώτη στρατολογία για την επανάσταση στο Μοναστήρι του Οσίου Λουκά Βοιωτίας, ο Ταλαντίου Νεόφυτος ήταν παρών, και μαζί με τον Επίσκοπο Σαλώνων Ησαΐα ευλόγησαν τα παλικάρια επαναστάτες της Ανατολικής Στερεάς Ελλάδος.

Λίγες στιγμές πριν εκραγεί η επανάσταση στην Αταλάντη, στην Επισκοπή Ταλαντίου βρισκόταν ο Οθωμανός γιατρός Κούρταλης, ύστερα από πρόσκληση του Επισκόπου Νεοφύτου. Τα τότε συμβάντα στην Επισκοπή περιγράφει ο Αναστάσιος Γούδας ως εξής:

"...Στιγμάς δε τίνας προ της εκρήξεως της επαναστάσεως εν Αταλάντη ο ιεράρχης μετεπέμψατο εις την Επισκοπήν τον εκεί διατρίβοντα τότε Κούρταλην, Οθωμιανόν, εμπειρικόν χειρούργον. Μόλις αφιχθέντος τούτου, ακούονται φωναί· ο δε Νεόφυτος, εμπνευσθείς φαίνεται υπό της θείας πρόνοιας, παρακελεύει τον Κούρταλην να μείνη εν τη Επισκοπή και του υπόσχεται ασφάλειαν. Αλλ' ο Οθωμιανός, αγνοών τα διατρέχοντα, υπήκουσε μεν χάριν του σεβασμού του προς τον Επίσκοπον, αλλ' έγραψεν εις τους ομοπίστους του επιστολήν και τους προέτρεπε να εμμείνωσιν, αμυνόμενοι κατά των ταραξιών, μέχρις ου φθάση επικουρία. Η επιστολή αύτη συνελήφθη υπό των επαναστατών, οίτινες το μεν πρώτον εφόνευσαν άπασαν την οικογένειαν του ατυχούς Κούρταλη? έπειτα δε ώρμησαν εις την Επισκοπήν και απήτουν να τοις δοθή και ούτος. Εν τω μεταξύ όμως τούτο ο Ταλαντίου προλαβών, εκατήχησε τον Κούρταλην, και ευρών αυτόν σύμφωνον, ουχί μόνον δεν ενέδωκεν εις τας απαιτήσεις του όχλου, αλλ' ηναγκάσθη να υπερασπίση τον Οθωμιανόν και δια των όπλων, και να διακινδυνευση ούτω την επανάστασιν εν τοις σπαργάνοις της. Κατά πόσον δε είχε δίκαιον να πολιτευθή ούτω ως τίμιος άνθρωπος ο Ταλαντίου, τούτο δε απέδειξε και η μετά ταύτα πείρα. Ο Κούρταλης διέμεινεν, ως γνωστόν, πιστός τοις Έλλησι φίλος και βοηθός μάλιστα καθ' άπαντα τον αγώνα. Είναι δε ο μόνος πολιορκηθείς μετά των Ελλήνων εν τη Ακροπόλι και εις την αείποτε φιλάνθρωπον εμπειρίαν τούτου πολλοί των Ελλήνων οφείλουσι και αυτήν την ζωήν των...".

Όταν υψώθηκε η σημαία της ελευθερίας στο Μητροπολιτικό Ναό της Λιβαδειάς στις 31 Μαρτίου 1821, και τελέσθηκε δοξολογία για την κατάληψη του φρουρίου της πόλης από το Διάκο, ο Ταλαντίου Νεόφυτος, ο Σαλώνων Ησαΐας και ο Μητροπολίτης Αθηνών Διονύσιος έλαβαν μέρος σ' αυτήν και ευλόγησαν το πλήθος και τη σημαία της ελευθερίας.

Ο Νεόφυτος επικεφαλής μαχητών Αταλαντινών και Λοκρών, αν και ασθενής, έσπευσε σε βοήθεια του μαχόμενου στην Αλαμιάνα Διάκου. Έφτασε εκεί αργά, όταν ο μεν Σαλώνων είχε κατακρεουργηθεί, ο δε Διάκος είχε συλληφθεί και είχε σουβλιστεί ζωντανός.

Ο Νεόφυτος με εκπροσώπους των επαρχιών της Ανατολικής Στερεάς Ελλάδος επισκέφθηκε το Δημήτριο Υψηλάντη στο στρατόπεδό του και του ζήτησαν *"άνθρωπον*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

άξιον να διοργανώση πολιτικώς τας επαρχίας της Ανατολικής Στερεάς Ελλάδος και να προστατεύση εις την διοίκησιν των στρατευμάτων".

Στις 25 Αυγούστου 1821 ευρισκόμενος στη Βυτίνα Αρκαδίας μαζί με άλλους εννιά εκπροσώπους επαρχιών απευθύνει επιστολή προς τους Κ. Καρατζά, Αλ. Μαυροκορδάτο και Θεόδωρο Νέγρη.

"...*παρακαλούμεν υμάς, ω άνδρες, μετ' εντάσεως δια του παρόντος μας ως πατριώτας Έλληνας και τα αυτά με ημάς έχοντας δικαιώματα και χρέη προς την Ελλάδα να αναλάβητε την προστασίαν και φροντίδα των Ελληνικών πραγμάτων, ώστε συναγωνιζόμενοι μετά των προυχόντων των επαρχιών μας πολιτικών τε και πολεμικών να προσπαθήσητε εις την ευτυχίαν του διακινδυνεύοντος ημών έθνους, η οποία συνίσταται εις την εξολόθρευσιν του τυράννου, την ολομέλειαν και ανεξαρτησίαν του πανελληνίου, υποσχόμεθα δε και ημείς να δεχθώμεν προθύμως τα προβαλλόμενα παρ' υμών όσα τείνουσι εις τον τριπλούν τούτον σκοπόν... προσκαλούμεν λοιπόν υμάς εις τούτον τον ιερόν και Σωτήριον αγώνα...*".

Στις 31 Αυγούστου 1821, ευρισκόμενος στα Καλάβρυτα, συντάσσει με άλλους πατριώτες φλογερή επιστολή προς τους θαλασσινούς προκρίτους των Σπετσών ζητώντας τη συνδρομή τους για την αγωνιζομένη Ρούμελη.

Στις 15 Νοεμβρίου 1821 συνέρχεται στα Σάλωνα η Συνέλευση της Ανατολικής Στερεάς Ελλάδος με τη συμμετοχή 73 πληρεξουσίων. Ο Νεόφυτος, ως προεδρεύων της συνέλευσης, κήρυξε την έναρξη των εργασιών της, προλόγισε με φλογερούς πατριωτικούς λόγους και κάλεσε τους συνέδρους να ορκισθούν στην Αγία Τριάδα και στην ιερή πατρίδα.

"*Ορκιζόμεθα εις το όνομα της Υπερουσίου Τριάδος και της Ιεράς ημών Πατρίδος να βουλεύωμεν με πίστιν και ειλικρίνειαν και να προβάλωμεν εις το ιερόν τούτο Συνέδριον μόνο τα συμφέροντα της Πατρίδος χωρίς ιδιαίτερον συμφέρον κέρδους ή φιλοτιμίας ή φιλοδοξίας· επικατάρατοι δε αν απ' εναντίας πράξωμεν, και της πατρίδος ανάξιοι*".

Στη Συνέλευση ψηφίστηκε ο οργανισμός του πολιτικού σώματος, η Νομική Διάταξη, ο Άρειος Πάγος όπως ονομάστηκε, που αποτέλεσε το συνδετικό κρίκο της επαρχίας και της Εθνικής Βουλής.

Στην αρχή του κειμένου της Νομικής Διατάξεως ετέθη ως έμβλημα η φράση:

"*Νόμος κύριος εγένετο Βασιλεύς ανθρώπων, αλλ' ουκ άνθρωποι τύραννοι νόμων*".

Ο Νεόφυτος ανέλαβε Πρόεδρος του Αρείου Πάγου.

Στις Εθνικές Συνελεύσεις της Επιδαύρου (1822) και του Άστρους Κυνουρίας (1823) ο Νεόφυτος, κεκτημένος μέγα κύρος, έλαβε μέρος ως Πρόεδρος του Αρείου Πάγου και ως πληρεξούσιος του Ταλαντίου.

Μέχρι τέλους του Ιερού Αγώνα εργαζόμενος αόκνως και αδιακόπως, προστρέχοντας πανταχού, ενισχύοντας τους αγωνιστές και προστατεύοντας τους αδικούμενους πρόσφερε τα μέγιστα για την ελευθερία και ανεξαρτησία της Πατρίδος, αλλά και μετά ταύτα για την ανόρθωσή της και την πρόοδό της.

Ο Νεόφυτος υπήρξε ένας από τους μεγάλους αγωνιστές Ιεράρχες.

Η Ελληνική Πολιτεία κατέταξε τον ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΤΑΛΑΝΤΙΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟ στην ΠΡΩΤΗ ΤΑΞΗ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ του 1821, για την μεγάλη προσφορά του στον υπέρ πίστεως και πατρίδος ιερό αγώνα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

4. ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ

Ο Νεόφυτος κοιμήθηκε στις 29 Δεκεμβρίου 1861, σε ηλικία 100 ετών. Η κηδεία του έγινε στο Ναό της Αγίας Ειρήνης και η ταφή του στο Α΄ νεκροταφείο Αθηνών.

5. ΜΝΗΜΕΣ ΚΑΙ ΑΨΕΥΔΕΙΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΕΟΦΥΤΟ

Για τον άμεμπτο λειτουργό του Χριστού και άδολο πατριώτη, Νεόφυτο Μεταξά, ευλόγως ομιλούν οι αψευδείς γραπτές μαρτυρίες που σώζονται δύο εξεχόντων ανδρών της εποχής του.

Ο επικήδειος λόγος του Θεμιστοκλή Βίμπου, καθηγητή Θεολογίας, μετέπειτα Θεοκλήτου, αρχιεπισκόπου Μαντινείας και Κυνουρίας, τον οποίο εκφώνησε στη Μητρόπολη της Αθήνας, στις 30 Δεκεμβρίου 1861, ημέρα της κηδείας του Νεοφύτου.

Και ο επί του τάφου του Νεοφύτου εκφωνηθείς, την ίδια ημέρα, λόγος του Δανιήλ Πετρούλια, ιεροκήρυκα Αθηνών και αργότερα αρχιεπισκόπου Αργολίδος.

Παραθέτουμε περικοπές από τους δύο λόγους:

Α) από τον επικήδειο λόγου του Θεμ. Βίμπου

"...ως ποιμενάρχης δύω επισκοπάς εποίμανεν ο αοίδιμος, την επισκοπήν της Αταλάντης και την επισκοπήν της κλεινής ημιών πόλεως.

Πάντοτε δε διακρινόμενος κατά την απλότητα του ήθους, και ζηλωτής ων της αληθείας ένθερμος, το δε ψεύδος αποστρεφόμενος απεδείχθη είπερ τις άλλος μιμητής του μεγάλου και άκρου αρχιερέως, άκακος, αμίαντος, κεχωρισμένος από των αμαρτωλών, υπέρμαχος και ένθερμος ζηλωτής των ορθών της Εκκλησίας δογμάτων και κατά την θεάρεστον πολιτείαν εφάμιλλος των μεγάλων της Εκκλησίας Πατέρων. Ναι. Όχι μόνον τας αρετάς και τον ζήλον αυτών, των Πατέρων της Εκκλησίας, εμιμήθη ο αείμνηστος Νεόφυτος Μεταξάς, αλλά και προστάτης των αδικουμένων πολλάκις εφάνη εναντίον βιαίων και παραφόρων χαρακτήρων και προ της επαναστάσεως και μετ' αυτήν κατά το διάστημα του αγώνος. Ούτως, ο αοίδιμος πολλάκις εξήλεγξε και με κίνδυνον της ζωής αυτού τας αδίκους και βιαίας πράξεις ενός των οπλαρχηγών της Ελλάδος, αυτόν δε τον νέον Φάλαριν της Ηπείρου, τον θηριώδη και αιμοβόρον Αλή Πασσάν, δια του ηπιου αυτού τρόπου και της άλλης αρετής τοσούτον ετιθάσευσεν, ώστε πολλάκις αφίστα αυτόν από διαφόρων παρανόμων επιχειρήσεων και κακώσεων. Και επαλήθευσε και ενταύθα το αρχαίον εκείνο "το της αρετής πανταχού τίμιον"...*

Ων δε τηρητής και πρόμαχος της πατρώας ορθοδοξίας, ακριβέστατος φύλαξ των ιερών ημιών παραδόσεων, χρυσός καθαρός φέρων αμόλυντον εν εαυτώ τον τύπον της εικόνος του Θεού επεδείξατο ο αοίδιμος και ως μέλος κατ' αρχάς της Ιεράς Συνόδου και ακολούθως ως πρόεδρος αυτής, επεδείξατο τον αυτόν ζήλον, ον και πρότερον, ανενδότως μοχθών υπέρ των κοινών πραγμάτων της αγίας ημιών Εκκλησίας...

Λαμβάνων δε μέρος ως πολίτης φιλόπατρις εις τα του αγώνος πολιτικά και στρατιωτικά πράγματα, δεν εθυσίαζεν εις την ενέργειαν τούτων ουδέ το ελάχιστον μέρος του ιερού αυτού χαρακτήρος. Αυτός ως αληθής εργάτης της Εκκλησίας υπηρέτει

* Φάλαρις: Τύραννος του Ακράγαντος, του οποίου το όνομα έμεινε παροιμιώδες για την ωμότητα της κυβερνήσεως του τόπου του κατά το 580 - 554 π.Χ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

την πολιτείαν, εφ' όσον επέτρεπον τούτο αι απαιτήσεις της Εκκλησίας· διότι ο αγών δεν ήτο μόνον υπέρ πατρίδος, αλλά και υπέρ πίστεως. Πίστις δε και Πατρίς εν Ελλάδι είναι αχώριστα...".

Β) από τον επιτάφιο λόγο του Δανιήλ Πετρούλια

"...ο ένδοξος ούτος ιεράρχης άμα και στρατάρχης, τα όπλα συν τω σταυρώ αναλαβών, εποδηγέτει τον λαόν μετά των συνάθλων αυτού πολιτικών τε και στρατιωτικών προς την δόξαν της απελευθερώσεως της πίστεως και της πατρίδος, πανταχού προπορευόμενους, προτρέπων, ενισχύων και δια των φλογωδών του λόγων το εν τη καρδία αυτών θείον της ελευθερίας πυρ αναρριπίζων.

Περί αυτόν συνεκεντρώθησαν τότε και οι την αρετήν αυτού τιμώντες λογάδες των Ελλήνων, οι Γαζείς, οι Κωνσταντάδες, οι Αινιάνες, οι Μανσόλαι, οι κατά τας αρχάς του ιερού αγώνος μετά των αντιπροσώπων των επαρχιών της Ανατολικής Ελλάδος την τοπικήν Κυβέρνησιν αυτής υπό το όνομα "Άρειος Πάγος" αποτελούντες, του οποίου Πρόεδρον τον προκείμενον ένδοξον νεκρόν Ιεράρχην παμψηφεί εξελέξαντο.

Μετ' αυτών δε έτρεχε πανταχόσε, όταν η ανάγκη της πατρίδος τον εκάλει...

Σκέψις νοερά και βαθεία των θείων κριμάτων μελέτη και άτρυτοι ασκητικοί πόνοι ήταν η μόνη πνευματική τροφή, ο μόνος ακύμαντος λιμήν των ταραχών και των λυπηρών περιπετειών του πολυκυμάντου βίου του αξιοσεβάστου τούτου ιεράρχου...

Απεριόριστον και ανυπόκριτον σέβας προς την πατρώαν πίστιν, ης υπήρξε πάντοτε ο ένθερμος ζηλωτής και ο ατρόμητος υπερασπιστής, ανυπόκριτον λέγομεν, προς την πίστιν, την αλήθειαν και την δικαιωσύνην σέβας, καθαρά και ακραιφνής προς τον πλησίον αγάπη, μετριοφροσύνη και απλότης συμπεριφοράς μετ' ανεπιδείκτου αξιοπρεπείας, ήσαν έμφυτα αυτώ. Αυστηροτάτη ηθική, διαφανέστατος χαρακτήρ, ευγένεια ψυχής και καρδίας και χρηστομίμητος ανεξικακία εκόσμουν ιδίως τον αρχιποιμένα τούτον... Εκ νεότητός του το αγαθόν ζηλώσας, τύπος αρετής εγένετο. Διετέλεσε δε πάντοτε σεβαστός τοι φίλοις, σεβαστώ τω κλήρω, σεβαστός τω λαώ και παρ' αυτών των Βασιλέων ημών εξαιρέτως τιμώμενος...".

Ο Ταλαντίου Νεόφυτος κράτησε ψηλά, στο ένα χέρι του τον τίμιο Σταυρό της πίστεως και στ' άλλο τη Σημαία, της πατρίδος το σύμβολο.

Ο ακάματος και ακατάβλητος αγαθός λευίτης και γενναίος αγωνιστής της ελευθερίας συνοδοιπόρησε με Αταλαντινούς και Λοκρούς, με Ρουμελιώτες και Νησιώτες προς το Γολγοθά του μεγάλου '21, για την ανάσταση του Γένους.

Είναι αυτός που βάφτισε τους Λοκρούς με το γλυκύτατο όνομα "*ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ*".

Ταγός και καθοδηγητής των Λοκρών από το 1803 γαλούχησε, ανέθρεψε, ξεσήκωσε και οδήγησε Λοκρούς και Ρουμελιώτες κατά των τυράννων.

Ο Ταλαντίου Νεόφυτος, φλόγα της ελληνικής ψυχής, πρωτομάστορας του ξεσηκωμού των Λοκρών, πρωτοπόρος, πρωτεργάτης και δημιουργός, αόκνως εργαζόμενος, πρόσφερε τα μέγιστα στη λευτεριά και στην ανασύσταση του Ελληνικού Κράτους και στην αρμονική συναδέλφωση και πορεία του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας.

Αυτός ύφανε στην ψυχή του Λοκρού και του Ρουμελιώτη το Μεγαλούργημα του '21, με στημόνι την αγνή πίστη στο Χριστό και με υφάδι τη θερμή κι' απύθμενη αγάπη στην πατρίδα και εμφύσησε όλη του την ψυχή και όλη του την πίστη στην τότε μικρή και βαρυπληγωμένη Ελλάδα.

Χιλιάκριβη κι' άφθιτη η προσφορά του στον ιερό αγώνα του '21.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

6. Η ΑΤΑΛΑΝΤΗ ΤΙΜΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΤΗΣ ΝΕΟΦΥΤΟ

Με την ευχή και την ευλογία του Σεβασμιώτατου Μητροπολίτη Φθιώτιδος κ.κ. Νικολάου, η Εταιρεία Ιστορικών και Λαογραφικών Ερευνών Αταλάντης, έστησε την προτομή του Επισκόπου Ταλαντίου στην πόλη της Αταλάντης, μπροστά από το μητροπολιτικό Ναό των Αγίων Θεοδόρων, στις 18 Μαρτίου 2000.

Κατά τα αποκαλυπτήρια της προτομής, που έγιναν με πάνδημο συμμετοχή Λοκρών, αναγνώσθηκε μήνυμα του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ.κ. Χριστόδουλου, από το Συνοδικό Μητροπολίτη Ελαιώνος κ.κ. Βασίλειο, ως εκπρόσωπο της Ιεράς Συνόδου και εκφωνήθηκαν λόγοι για τον αοίδιμο αρχιερέα Νεόφυτο.

Οι ομιλητές μεταξύ άλλων είπαν:

- Ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος κ. Χριστόδουλος.

"*...Εμείς σήμερα κύπτουμε ευλαβικά το κεφάλι ενώπιον της μορφής του και επαινούμε τον πατριωτικό και ποιμαντικό του ζήλο. Για την τότε εποχή ο Νεόφυτος υπήρξε πατερική μορφή και άφησε ανάμνηση αγαθή. Έχει δίκιο να σεμνύνεται η πόλις της Αταλάντης που ευτύχησε στα δύσκολα χρόνια της τουρκοκρατίας να έχει Ποιμενάρχην της τον Νεόφυτο. Έχει δίκαιο ο Σεβασμιώτατος Άγιος Φθιώτιδος διαποιμαίνων και την Αταλάντην να θεωρεί τον εαυτόν του ως διάδοχόν του και να τον τιμά. Όλοι μας έχουμε υποχρέωση να διδαχθούμε από το παράδειγμά του. Οι νέοι να δουν στο πρόσωπο του τον ακατάβλητο μαχητη του δικαίου και της αλήθειας. Οι κληρικοί τον σπουδαίον υπερασπιστή των δικαίων της πίστεως και τον αγαθόν ποιμένα του λαού. Οι άρχοντες τον αυστηρό τηρητή της παράδοσης. Και ο λαός τον Πατέρα και Επίσκοπο. Η Εκκλησία μπόρεσε σ' εκείνα τα δύσκολα χρόνια να επιτελέσει το καθήκον της απέναντι του λαού με πολλές θυσίες και να καταλάβει κεντρική θέση στην καρδιά του. Σήμερα που και πάλιν απειλούμεθα από μια παγκοσμιοποιημένη κοινωνία τέτοιες μορφές ανακαλούν στη μνήμη μας τα έπη της εποχής και τους αγώνες περί υπάρξεώς μας. Ας ευχηθούμε να ευλογεί ο Θεός την χώρα μας και την Εκκλησία μας και να αναδεικνύει Ποιμένες καλούς με ένθεο ζήλο και φρόνημα ελεύθερο, που θα θελήσουν να βαδίσουν στ' αχνάρια των παλαιών αγίων και γενναίων ηρώων και να ξαναστήσουν τα τρόπαια της αυτοσυνειδησίας των ως Ελλήνων και Ορθοδόξων μέσα στην αντάρα της διεθνοποίησης και της σύγχυσης που μας παραδέρνουν και μας απειλούν...*".

- Ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Φθιώτιδος κ. Νικόλαος.

"*Ο Νεόφυτος Μεταξάς, ο Επίσκοπος της πάλαι ποτέ διαλαμψάσης Επισκοπής Ταλαντίου κι έπειτα Μητροπολίτης Αθηνών και πρώτος πρόεδρος της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος υπήρξε όντως "το της αρετής πανταχού τίμιον". Στα εκατό χρόνια της ζωής του έζησε ως αληθής του Χριστού εργάτης και ως αφοσιωμένος της πατρίδος υπηρέτης.*

Επαινώ την πρωτοβουλία της Εταιρείας Ιστορικών και Λαογραφικών Ερευνών Αταλάντης, διότι έρχεται με την αφυπνιστική αυτή μορφή να εγείρει συνειδήσεις, να

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

αντισταθεί στην ισοπεδωτική μανία των αξιών, να κρατήσει άσβεστη τη δάδα της Εθνικής μνήμης και να δώσει υπόδειγμα ζωής για όλους μας αυτόν τον μεγάλο άνδρα της Εκκλησίας, τον Αθηναίο Επίσκοπο της Αταλάντης Νεόφυτο Μεταξά.

Θεωρώ τον εαυτό μου ευτυχή διότι αξιώνομαι σήμερα μετά των αδελφών μου Αρχιερέων να αποκαλύψω την προτομή του μακαριστού προκατόχου μου κυρού Νεοφύτου, δια να ίσταται έμπροσθεν του Ιερού Ναού των Αγίων Θεοδώρων Αταλάντης αιώνιο σύμβολο πίστεως, ηρωισμού και δυνάμεως...".

- Ο κ. Βασίλειος Κόκκινος, Πρόεδρος του Αρείου Πάγου ε.τ.

"...Χωρίς τη συμμετοχή και βοήθεια του ορθοδόξου κλήρου η Ελλάδα μας θα υπήρχε μόνο στη σκόνη των βιβλιοθηκών και στις αναμνήσεις των σοφών.

Το παράδειγμα του Νεοφύτου όπως εκείνα του Ησαΐα, του Γρηγορίου Ε΄ και πολλών άλλων ανωτέρων κληρικών δίνουν αποστομωτική απάντηση στους σύγχρονους αμφισβητίες και διαστρεβλωτές της αλήθειας, οι οποίοι δεν διστάζουν να υποστηρίζουν ότι - τάχα - ο ανώτερος κλήρος επί τουρκοκρατίας δεν βοήθησε στους αγώνες του έθνους, γιατί είχε προνόμια από τους Τούρκους και δεν ήθελε να τα χάσει.

Με τη σημερινή εκδήλωση η Αταλάντη εκπληρώνει ένα ιερό χρέος έναντι του αείμνηστου Επισκόπου της Νεόφυτου και έναντι της ιστορίας. Γιατί όπως επιγραμματικά είπε και ο Παλαμάς:

"χρωστάμε σ' όσους ήλθαν, πέρασαν,
θα 'ρθούνε, θα περάσουν,
κριτές θα μας δικάσουν
οι αγέννητοι, οι νεκροί".

.....

Ο Ταλαντίου Νεόφυτος κατέλιπε μνήμην αξίου Ιεράρχη της Ορθοδοξίας και ανιδιοτελούς προμάχου των εθνικών ιδανικών σε περίοδο άκρως δύσκολη και οδυνηρή, στα φλογερά χρόνια της εθνεγερσίας.

Κυρίες και κύριοι λάβετε,

το απεριόριστο και ανυπόκριτο σέβας προς την πατρώα πίστη, την ανόθευτη αλήθεια, τη δικαιοσύνη, την καθαρή και ακραιφνή προς τον πλησίον αγάπη, τη μετριοπάθεια, την απλότητα της συμπεριφοράς με ανεπίδεικτον αξιοπρέπεια, την αυστηρότατη ηθική, την ευγένεια της ψυχής, τη διαφάνεια του χαρακτήρος και τη χριστομίμητο ανεξικακία,

συγκολλείστε όλες αυτές τις αρετές με φλόγα πίστεως προς τον Ιησού Χριστό και με φλόγα αγάπης προς την ελευθερία της Πατρίδος και του ατόμου, με φλόγα ισχυρότερη από τη φλόγα καμινιού,

περιλούστε με τις ιδιότητες και αρετές αυτές ένα λευκό θνητό, δίκαιο, εχθρό της αμαρτίας, περιφρονητή του πλούτου, αποφασιστικό και πειστικό κήρυκα,

και έχετε τον Επίσκοπο Ταλαντίου Νεόφυτο Μεταξά.

Κύριοι Πρόεδροι,

Κλείνω με την ευχή και την θερμή παράκληση,

1. Ο Δήμος Αταλάντης και η Ιερά Μητρόπολη Φθιώτιδος να θελήσουν να υψώσουν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

στην πόλη της Αταλάντης τον ανδριάντα του Νεοφύτου, όπως αξίζει, επιβάλλεται και επιτάσσεται και

2. Ο Δήμος Αταλάντης, το Πνευματικό Κέντρο Ρουμελιωτών και η Αρχιεπισκοπή Αθηνών να θελήσουν να φιλοτεχνηθεί η προσωπογραφία του Νεοφύτου και να αναρτηθεί στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Ελλάδος, εκεί όπου είναι ανηρτημένες οι προσωπογραφίες των πρωτεργατών της επαναστάσεως του 1821.

Βιβλιογραφία - Πηγές:

- Γ.Α.Κ. Αρχείο Βλαχογιάννη. Αρχιεπίσκοπος Νεόφυτος Μεταξάς, Επίσκοπος Ταλαντίου, Φ. 247.
- Θρησκευτική και ηθική εγκυκλοπαίδεια. Ο Αθηνών Νεόφυτος. τ. 9ος, σελ. 414 - 416.
- Αναστ. Γούδα. Βίοι παράλληλοι των επί της αναγεννήσεως της Ελλάδος διαπρεψάντων ανδρών. Νεόφυτος Μεταξάς. 1872. τ. Α΄.
- Μάνθου Χριστοφόρου. Η Οπουντία Λοκρίδα και η Αταλάντη. Μέρος Α΄, 1991, σελ. 226 - 256, 342 - 343. Μέρος Β΄, 1993, σελ. 202 - 215.
- Νεόφυτος Μεταξάς. Β. G. 379 - 24. Γεννάδειος Βιβλιοθήκη.
- Νεόφυτος Μεταξάς. Β. G. 379 - 23. Γεννάδειος Βιβλιοθήκη.
- Νεόφυτος Μεταξάς. Αριθμ. 69. Γεννάδειος Βιβλιοθήκη.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Ερωτήσεις - απαντήσεις - απόψεις επί των εισηγήσεων της 2ης συνεδρίασης

Νάτσιος Δημήτριος: Διευκρινιστικά σε όσα ανέφερε ο κ. Βασίλης Σπανός θα ήθελα να προσθέσω τα εξής σχετικά με ορισμένους οικισμούς:

Η **Γλαβενίτσα** ήταν χωριό βορείως του Πλατυστόμου και μάλιστα έγινε ενορία στα 1834. Το **Καλαμάκι** ήταν δύο χωριά, το Καλμάκι και η Δερβέν Φούρκα και μετά έγιναν ένα χωριό με το όνομα Καλαμάκι. Το **Μουτζουράκι** ήταν ένα χωριό απέναντι από τον Τυμφρηστό που δεν υπάρχει σήμερα. Υπάρχει μόνο τοπωνύμιο Μουτζουράκι και έχει σχέση με το δάσος της περιοχής εκείνης. Το **Νεοχώρι**, έχουμε ορισμένους οικισμούς με το όνομα αυτό. Το **Σουλάκι** ήταν χωριό δυτικά των σημερινών Καλυβίων, το οποίο σήμερα δεν υπάρχει. Οι κάτοικοι πήγαν προφανώς άλλοι στο Λιανοκλάδι και άλλοι στην Λαμία. Είναι μόνο γνωστό ως τσιφλίκι το Σουλάκι σε γραπτές μαρτυρίες.

Μακρής Ιωάννης: Φοβούμαι μήπως διαταράξω τα έντονα συναισθήματα συμπάθειας που διήγειρε εντός μας ο γλαφυρότατος ομιλητής κ. Χριστοφόρου για τον Ταλαντίου Νεόφυτο, αλλά έχω μια ερώτηση που μου καίει τα χείλη και περίμενα την ευκαιρία να την κάνω σε κάποιον ο οποίος έχει ασχοληθεί πολύ να με τη ζωή και το έργο του Ταλαντίου Νεόφυτου. Γιατί πρόκειται για τις σχέσεις του με έναν αγωνιστή του '21, καταξιωμένο για το έργο του από την ιστορία, τον Οδυσσέα Ανδρούτσο. Συγκεκριμένα τον τελευταίο καιρό ερευνώντας τα αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας βρήκα μια επιστολή από 13 Οκτωβρίου του 1822 (και δεν είναι η μόνη, είναι και άλλες) που ανεφέρει επί λέξει "*...εκηρύχθη παρά των Λεβαδιτών και των Αθηναίων Αρχιστράτηγος πάσης Ανατολικής Ελλάδος και της Θεσσαλίας ο Εθνοκατάρατος Δυσσέος...*" και ακολουθούν και άλλοι υποτιμητικοί χαρακτηρισμοί παρακάτω. Υπογραφή Ταλαντίου Νεόφυτος ως πρόεδρος του Αρείου Πάγου.

Ήθελα να ρωτήσω εσάς, κ. Χριστοφόρου, ποιος ήταν ο λόγος του μίσους του Ταλαντίου Νεόφυτου προς τον Ανδρούτσο. Είναι και οι δυο κορυφαίοι του Αγώνα. Τι ακριβώς συνέβαινε μεταξύ τους; Ευχαριστώ.

Χριστοφόρου Μάνθος: Δεν θα πάω παραπέρα παρά μόνον σε όσα σας είπα στην εισήγησή μου. Ο αΐδημος πολλάκις ήλεγξε και με κίνδυνον της ζωής αυτού τας αδίκους και βιαίας πράξεις ενός των οπλαρχηγών της Ελλάδος. Είναι αυτό το οποίο ακριβώς θέσατε ως προς το πρόσωπον του στρατάρχη Οδυσσέα Ανδρούτσου. Ένα είναι αυτό και ένα δεύτερον είναι αυτό το οποίον ανέφερε ο καθηγητής θεολογίας Βίμπος, ο οποίος αργότερα έγινε και Αρχιεπίσκοπος στο Ναύπλιο. Και εκείνος πάλι το ίδιο λέει. Οι δύο άνδρες είχαν έρθει σε σύγκρουση, ο μεν Ιεράρχης ως πρόεδρος του Αρείου Πάγου, ο δε άλλος ως Στρατάρχης με τα όπλα στο χέρι. Καταλαβαίνετε και ξέρετε υπάρχει μια διάσταση μεταξύ των δύο κατηγοριών αυτών ανθρώπων. Νομίζω ότι ο Ιεράρχης δικαιώθηκε με το χρόνο. Όπως επίσης δικαιώθηκε κι ένας Οθωμανός (σας διάβασα επίτηδες εκείνο με το Κούρταλη) ο οποίος πέρασε και αυτός από το κόσκινο και κατετάγη, καίτοι Οθωμανός, εις την

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

τετάρτη τάξη των αγωνιστών του 1821. Ήταν Τούρκος, αλλά η προσφορά του ήταν μεγάλη. Δεν έχω τίποτε άλλο νας σας πώ, ευχαριστώ.

Μακρής Ιωάννης: Ναι, αλλά και ο Οδυσσέας Ανδρούτσος καταξιώθηκε.

Χριστοφόρου Μάνθος: Ο Ανδρούτσος καταξιώθηκε διότι το 1864, την τελευταία φορά που συνήλθε η επιτροπή που καθόρισε αυτά, τον κατέταξε εις επίλεκτον θέσιν, και εμείς οι νεότεροι, ιδιαίτερα δε εμείς που η καταγωγή του είναι από τις Λιβανάτες, ένα χωριό από έξω από την Αταλάντη, τον εκτιμούμε ιδιαιτέρως.

Δεριζιώτης Λάζαρος: Θα ήθελα να παρακαλέσω τον κ. Γόνη. Να κάνω μια ερώτηση σχετικά με τον όσιο Αθανάσιο τον Μετεωρίτη. Είναι αποδεδειγμένο από την έρευνα της Βυζαντινής τέχνης ότι ο ησυχασμός κατά τον 14ο αιώνα, τουλάχιστο στο Άγιο Όρος, έχει επιδράσει επί της τέχνης. Επειδή πολλά μέχρι τώρα έχουν γραφεί, μετά τον Άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά, πολλά επίσης ερευνώνται για όλη την περίοδο της οθωμανικής αυτοκρατορίας, ήθελα να σας ρωτήσω, αν το ξέρετε κι αν μπορείτε να μου απαντήσετε, αν ο όσιος Αθανάσιος ο Μετεωρίτης έχει καταλείψει κάποια στοιχεία που να είναι αποδεδειγμένο ότι ήτο ησυχαστής άσχετα από αυτά που λέει ο βίος του, τα οποία βεβαίως κανείς δεν μπορεί να τα αμφισβητήσει, αλλά να υπάρχουν στοιχεία τέτοια που να μπορεί ο ερευνητής να στηριχθεί και να πει ότι: Αφού ο όσιος Αθανάσιος ήτο ησυχαστής άφησε και στους μαθητάς του και τους διαδόχους του αυτό το κίνημα το οποίο το αποδέχθησαν. Δηλαδή μετέπειτα ο Ιωάσαφ. γιατί μετά τον Ιωάσαφ έχουμε στοιχεία Βυζαντινής τέχνης στο Μεγάλο Μετέωρο. Εάν υπάρχει κάποιο στοιχείο γι' αυτό που σας ρωτάω, θα ήθελα να μου πείτε κάτι.

Γόνης Δημήτριος: Ευχαριστώ για την ερώτηση νομίζω όμως ότι απάντηση ευθέως δεν μπορεί να δοθεί για τον απλούστατο λόγο ότι μιλάμε για ένα κίνημα περί ησυχίας, έναν τρόπο βιώσεως, περί νοός, περί καρδιακής προσευχής, περί μονολόγησης προσευχής κ.τ.λ. Αυτά εκφράζονται μεταγενέστερα στην τέχνη και προσωπικά διατηρώ πολλές επιφυλάξεις, αν αληθεύουν αυτά τα οποία μας λένε οι οι εκπρόσωποι της Χριστιανικής αρχαιολογίας, ότι επέδρασε τόσο πολύ στην τέχνη το κίνημα των ησυχαστών του 14ου αιώνα. Δηλαδή πιστεύω τα περισσότερα θέματα τα οποία τα συνδέουν με το ησυχαστικό κίνημα του 14ου αιώνα, τόσο στον ελλαδικό όσο και στον σερβικό χώρο, οφείλονται περισσότερο στους μεγάλους ναούς και στους μεγάλους χώρους, τους οποίους έπρεπε να καλύψουν. Τότε επιλέγουν και κάποια καινούργια θέματα. Δε συνδέεται αυτή η αύξηση των θεμάτων αναπότρεπτα με το ησυχαστικό κίνημα. Διατηρώ αυτή την επιφύλαξη.

Παπαναγιώτου Τριαντάφυλλος: Δεν ξέρω αν ο Νεόφυτος ήταν αναμειγμένος στην συνωμοσία κατά του Ανδρούτσου, ή οι περί αυτόν, πάντως ως πρόεδρος του Αρείου Πάγου, έχει την ευθύνη όχι του φυσικού αυτουργού αλλά ίσως του ηθικού ή αυτού που αγνόησε κάτι το οποίο γινόταν εις βάρος του στρατηλάτη, του Οδυσσέα Ανδρούτσου. Αναφέρομαι στην υπονόμευση που έκανε εναντίον του Ανδρούτσου ο Άρειος Πάγος κατά την αποβίβασή του στην Αγία Μαρίνα, Στυλίδα, Αχινό και την απόπειρα δολοφονίας του, όταν είχε καταφύγει στην Δρακουπηλιά κι είχαν στείλει το Νούτσο και τον Μπαλάσκα να τον δολοφονήσουν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Χριστοφόρου Μάνθος: Επ' αυτού, αγαπητέ Τριαντάφυλλε, ο Αρχιεπίσκοπος μας κ.κ. Χριστόδουλος είναι κατηγορηματικότατος. Στο μήνυμα το μακρουκελές το οποίο έστειλε κατά τα αποκαλυπτήρια της προτομής του Νεοφύτου είναι αποκαλυπτικότατος. Συνωμότης δεν υπήρξε ο Νεόφυτος. Απεναντίας πολλά έχουν γραφτεί, πολλά έχουν λεχθεί για τον σκληρό Ανδρούτσο. Ειδικώς για την Αταλάντη.

Όταν ο Ανδρούτσος είχε κάνει μια εκστρατεία στην Εύβοια και είχε ζητήσει βοήθεια από την Αταλάντη, ο τότε προύχοντας της Αταλάντης Αλεξάνδρου δεν μπόρεσε να ανταπεξέλθει στην ανάγκη αυτή, άλλωστε μεταξύ Αταλάντης και Ευβοίας υπάρχει ένας Ευβοϊκός κόλπος και την εποχή εκείνη δεν ήταν εύκολα τα μέσα, ο Ανδρούτσος εξέλαβε ότι κακώς δεν του έστειλε βοήθεια, δεν του έστειλε βόλια, και τι έκανε. Τον πήρε και τον έσφαξε. Αυτά είναι γεγονότα. Δεν θέλω μ' αυτό το πράγμα να πω και να μειώσω εγώ ο ελάχιστος έναν ήρωα της επαναστάσεως του '21, ουαί και αλλοίμονον. Εγώ πιστεύω αυτό το οποίον σας είπα και προηγουμένως.

Σκλαβιά 400 χρόνια και ξεσηκωθήκαν να διώξουν τον τύραννο, έγιναν και σφάλματα και έγιναν και εγκλήματα. Και ο ίδιος αυτός με τα ωραία τα απομνημονεύματα ο αγράμματος ο Μακρυγιάννης, διαβάζοντάς τα σηκώνεται η τρίχα μας μια πιθαμή με αυτά που κάναμε εμείς τότε. Αλλά και εμείς σήμερα δεν πάμε πίσω. Είμαστε παιδιά αυτηνών και εγγόνια τους. Να μπορέσουμε να βάλουμε μυαλό.

Καραχρήστος Ιωάννης: Για να ξεφύγουμε λίγο από τις αντιπαραθέσεις θα ήθελα να ρωτήσω τον κύριο Κώστα Σπανό γι' αυτά που είπε για την ονοματοδοσία των γυναικών. Το παράδειγμα ότι τα θρησκευτικά ονόματα είναι περισσότερα στους άντρες (μιλάω για τα βαφτιστικά) παρά στις γυναίκες οι οποίες για άλλους λόγους παίρνουν μη θρησκευτικά ονόματα για λόγους ευχής, ομορφιάς, επαίνου κ.τ.λ. Είναι γνωστό βέβαια από πολλές περιοχές και το επιβεβαιώνουμε εδώ πέρα. Αυτό που μου έκανε εντύπωση είναι ότι στα ονόματα που αναφέρθηκαν στην εισήγηση του κ. Σπανού δε βρίσκονται στην πρώτη θέση το Μαρία και το Δέσποινα, όπως συνήθως συμβαίνει σε άλλες περιοχές που ξέρω. Εδώ είναι το Αρχόντω. Θεωρείτε ότι αλλάζει το μοντέλο της ονοματοδοτικής συμπεριφοράς;

Σπανός Κώστας: Όχι, γιατί σε όλες τις περιοχές των οποίων έχω εκδόσει προθέσεις με ονόματα συμβαίνει ακριβώς το ίδιο. Υπάρχουν μερικά ονόματα της εκκλησιαστικής παράδοσης όπως η Μαρία, με πολύ μεγάλη ποικιλία υποκοριστικών τύπων και η Δέσπω-Δέσποινα, σε μεγάλο αριθμό. Αλλά ο αριθμός των ονομάτων, ως ονόματα πια όχι ως άτομα, είναι της λαϊκής παράδοσης και αυτό εξηγείται ως εξής: Οι γυναίκες, τουλάχιστον μέχρι την δεκαετία του 1950 με '60 σε πολλά χωριά της πεδιάδας αλλά και των βουνών δεν είχαν ονομαστική γιορτή και δεν υπήρχε λόγος να τους δίνουν ονόματα Αγίων, αφού δε γιόρταζαν. Και σε όλο τον θεσσαλικό χώρο, στο δυτικομακεδονικό και στον ηπειρωτικό που έχω ασχοληθεί με τέτοιες ανακοινώσεις υπάρχει το ίδιο αποτέλεσμα. Ότι οι γυναίκες έχουνε ονόματα έξω από την εκκλησιαστική παράδοση, ενώ αντιθέτως οι άντρες σε ποσοστό 50% και πιο πάνω έχουν ονόματα από την εκκλησιαστική παράδοση.

Καραχρήστος Ιωάννης: Δεν εννοώ την συχνότητα των ονομάτων. Μιλώ για την συχνότητα πόσες φορές σε συγκεκριμένα άτομα έρχεται το όνομα. Εκεί μίλησα για το

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Αρχόντω. Αλλιώς ότι αυτό το μοντέλο ισχύει ναι. Και για τους λόγους τους οποίους αναφέρω.

Σπανός Κώστας: Ναι, διάβασα μερικά ονόματα που εμφανίζονται πολλές φορές στους άνδρες, ο Ιωάννης 23 φορές, ο Γιώργης 21, Δημήτριος 20 και στις γυναίκες την πιο συχνή εμφάνιση έχουνε η Αρχόντω, ένα από τα πιο διαδεδομένα ονόματα, καθώς η Μαρία και η Δέσπω. Όλα τα άλλα εμφανίζονται μία φορά ή δύο. Αυτό θα φανεί πιο καλά στον κατάλογο που παραθέτω. Η Αυγίτζω π.χ. εμφανίζεται δύο φορές, η Βασιλικού μία, η Μπίλια μία, η Δέσπω 4, η Σωφρονία, η Φέγγω, η Σαλώμη, η Κοντίλω,η Νικολού, η Μακαρία, η Κωνσταντού, η Ειρήνη, η Γεωργία μόνο από μία φορά. Είναι επομένως ονόματα που ίσως φθίνουν στις συνήθειες των κατοίκων της Γιαννιτσούς. Ίσως και ονόματα τα οποία δόθηκαν προς τιμήν της γιαγιάς από παράδοση. Και ορισμένα ονόματα χάνονται επειδή οι οικογένειες είτε έχουν μόνο αγόρια είτε μόνο κορίτσια είτε μερικές μένουν άτεκνες είτε μερικές χάνουν τα παιδιά μετά τον τοκετό, ένα συνηθισμένο φαινόμενο σ' αυτή την εποχή όπου η παιδική θνησιμότητα είναι πολύ μεγάλη και έτσι υπάρχει αυτή η διαφοροποίηση. Αλλά αυτά τα ονόματα που εμφανίζονται πολύ συχνά -με όλες τις απώλειες- εξακολουθούν να υπάρχουν.

Γόνης Δημήτριος: Έχω αρκετά ερωτήματα τα οποία δημιουργήθηκαν από τις δύο εισηγήσεις των κυρίων Σπανών. Ένα ερώτημα βασικό για μένα είναι το εξής: Πώς και γιατί σε μια πρόθεση εμφανίζονται επώνυμα την στιγμή που ξέρουμε ότι στις παρρησίες ή στις προθέσεις μνημονεύονται μόνο τα βαφτιστικά ονόματα τα οποία διαβάζονται, στην πρόθεση ή στις διάφορες ακολουθίες της Μονής. Για μένα αυτό είναι ένα βασικό ερώτημα, διότι αποτελεί μια φαεινή εξαίρεση. Ένα δεύτερο ερώτημα το οποίο συνδέεται με αυτό είναι: Μπορούμε να απαντήσουμε με ποιόν τρόπο συγκεντρώνονταν όλα αυτά τα ονόματα, αν δηλαδή είναι αποτέλεσμα ζητείας ή προσκυνήματος στη Μονή, αν δηλαδή μεταβαίνουν στη Μονή και αφήνουν τα ονόματά τους, οπότε αυτά τα στοιχεία τα οποία έχουμε στασιάζονται. Δηλαδή δεν είναι απογραφή του πληθυσμού μιας πόλεως, ενός οικισμού, ενός χωριού, αλλά αποτυπώνουν τα ονόματα αυτών που δώσανε κάτι για να μνημονεύονται τα ονόματά τους, Είναι δηλαδή η παράθεση των ονομάτων ενδεικτική.

Και ένα τρίτο και τελευταίο ερώτημα είναι: Ποιος τελικά είναι ο τίτλος του κειμένου αυτού που έχουμε εδώ, δηλαδή της προθέσεως; Μήπως τελικά δηλαδή δεν είναι πρόθεση καθαρή αλλά είναι ένα μείγμα προθέσεως και βιβλίων ζητείας, που γυρνάει αυτός που φέρνει τα ονόματα, και λέει ότι ο Μητροπολίτης έγραψε ... Μια πρόθεση θα έλεγε: Τάδε Μητροπολίτης, το όνομα και τα ονόματα των γονέων και τίποτα περισσότερο.

Σπανός Κώστας: Είναι αλήθεια, κύριε Γόνη, αυτό που είπατε ότι οι προθέσεις έχουν μόνο τα ονόματα των αφιερωτών στη γενική. Βασιλείου, Δημητρίου, Κόμνως κ.τ.λ. Η πρόθεση της Ρεντίνας, όπως και άλλη μία πρόθεση, ένα κατάστιχο μπορούμε να το πούμε, το οποίο θα κυκλοφορήσει ήδη στον καινούργιο τόμο του Θεσσαλικού Ημερολογίου είναι από τον Άγιο Τάφο, ο 509 ιεροσολυμιτικός κώδικας κατ' εξαίρεση έχουν και επώνυμα ανθρώπων, των δωρητών. Στην πραγματικότητα το χειρόγραφο αυτό της Ρεντίνας, όπως και ο αγιοταφικός, ο ιεροσολυμιτικός κώδικας είναι ένα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

μείγμα προθέσεως ή μάλλον προθέσεων πολλών και καταστίχων. Βέβαια η ονομασία πρόθεση είναι συμβατική. Διότι ένα κοινό όπως ενός συνεδρίου δεν το ενδιαφέρει η τόση μεγάλη λεπτομέρεια. Αλλά ένας ειδήμων όπως εσείς π.χ. καταλαβαίνει ότι δεν είναι μια καθαρόαιμη πρόθεση αυτή της Ρεντίνας αλλά ένα μείγμα προθέσεων πολλών και καταστίχων.

Είναι γνωστό ότι οι προθέσεις συντάσσονταν τον καιρό που οι μοναχοί αποφάσιζαν να ανακαινίσουν την Μονή τους και είχαν ανάγκη από χρήματα ή αποφάσιζαν να δημιουργήσουν μια καινούρια Μονή. Τέτοιες προθέσεις από τις οποίες πολλές έχω εκδόσει είναι των Μετεώρων της Μονής του Δουσίκου, της Δρακότρυπας και άλλων Θεσσαλικων Μοναστηριών. Είναι αυτό που είπατε και εσείς τα ονόματα στη γενική.

Στη συνέχεια μάλλον να πω το εξής. Όταν περνούσαν από τα χωριά, τους οικισμούς με την άδεια του κάθε Μητροπολίτη ή Επισκόπου για τη ζητεία, συνέταυσαν οι μοναχοί που κουβαλούσαν μαζί τους με ένα ζώο την εικόνα του Μοναστηριού, του τιμώμενου Αγιού, την οποία άφηναν σε κάποια γειτονιά για να προσκυνήσουν την εικόνα και ταυτοχρόνως να προσφέρουν τον οβολόν τους υπέρ της μονής και του ναού, οι μοναχοί συνέταυσαν σε ένα φύλλο τις πιο πολλές φορές τα ονόματα στη γενική γράφοντας στην κορυφή αυτού του φύλλου το οποίο λέγεται πιτάκιον ή μικρή πρόθεση μονόφυλλη, το όνομα του οικισμού. Το χειμώνα που είχαν άνεση, ανέθεταν σε ένα συνήθως καλλιγράφο μοναχό να πάρει τις μονόφυλλες προθέσεις, να τις κατατάξει κατά Μητρόπολη ή κατά Επισκοπή και να κάνει ένα είδος ιστορικής γεωγραφίας πολύ χρήσιμης για τους σημερινούς μελετητές και να καταστήσει ένα βιβλίο, έναν κώδικα, ένα κατάστιχο, μία πρόθεση, η οποία τώρα είναι στη διάθεσή μας.

Φυσικά αυτοί που προσφέρουν υπέρ της Μονής δεν είναι το σύνολο των κατοίκων του χωριού, όπως με την περίπτωση της Γιαννιτσούς. Δεν μπορούμε να πούμε ότι αυτοί ήταν συνολικά οι κάτοικοι που πρόσφεραν στο μοναστήρι. Ένα συγκεκριμμένο παράδειγμα έχουμε με τον ιερουσολυμιτικό κώδικα 509 που θα κυκλοφορήσει μέσα σε 15 μέρες. Στη Λάρισα, πρωτεύουσα της Θεσσαλίας, υπάρχουν 20 δωρητές, ενώ σε ασήμαντο χωριουδάκι δυτικά της Λάρισας υπάρχουν 30 οικογένειες. Αυτό σημαίνει ότι δεν δώρησαν όλοι στο μοναστήρι για λόγους που δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

3η Συνεδρίαση

Προεδρείο:
Ηλίας Παλιαλέξης - Χρήστος Γαλάνης

ΕΙΣΗΓΗΤΕΣ - ΘΕΜΑΤΑ

Γεώργιος Κ. Λέλης
"Η περιπετειώδης σταδιοδρομία του Γρηγορίου Ιωάννου,
ως μοναχού και ηγουμένου της μονής Αγάθωνης, τα κειμήλια και η περιουσιακή
κατάσταση της μονής κατά τη διάρκεια της επαναστάσεως του 1821 και την πρώτη
δεκαετία της οθωνικής περιόδου"

Ιωάννης Ευαγ. Μακρής
"Το ιδιοκτησιακό καθεστώς των χωριών της επαρχίας Ζητουνίου
κατά τα πρώτα μεταπελευθερωτικά χρόνια (1833 - 1840 μ.Χ. περίπου)
σύμφωνα με τα πρακτικά της Μικτής Ελληνοτουρκικής Δικαστικής Επιτροπής"

Κώστας Ι. Ζήσης
"Συμβολή στην ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης"
Οι απαρχές του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού
(Καποδιστριακή και οθωνική περίοδος).
Τα σχολεία της Φθιώτιδας.

Αλεξάνδρα Θ. Κουλτούκη
"Διοικητικές μεταβολές των επισκοπών της Φθιώτιδας από το 1833 - 1899"

Κώστας Γαλλής
"Από την οικονομική ιστορία της Φθιώτιδας.
Η πρώτη Τράπεζα στη Λαμία στα μέσα του ΙΘ΄ αιώνα.
1842: Διορισμός ανταποκριτού της Εθνικής Τραπέζης στη Λαμία.
1860: Ίδρυση και λειτουργία του υποκαταστήματος
της Εθνικής Τραπέζης της Λαμίας"

Ερωτήσεις - απαντήσεις - απόψεις
επί των εισηγήσεων της 3ης Συνεδρίασης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
Γεώργιος Κ. Θ. Λέλης
συγγραφέας - ιστοριοδίφης

ΘΕΜΑ

Η περιπετειώδης σταδιοδρομία του Γρηγορίου Ιωάννου, ως μοναχού και ηγουμένου της μονής Αγάθωνης, τα κειμήλια και η περιουσιακή κατάσταση της μονής κατά τη διάρκεια της επαναστάσεως του 1821 και την πρώτη δεκαετία της οθωνικής περιόδου.

Α΄. Εισαγωγικό σημείωμα.

Γνωστή είναι σε όλους μας η πνευματική, εθνική, πολιτιστική και κοινωνική προσφορά των μοναστηριών μας σε διαφόρους περιόδους, και προπαντός κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, των επαναστατικών και μετεπαναστατικών χρόνων.

Σε αρκετά αρχεία και βιβλιοθήκες έχουν περισωθεί και φυλάσσονται έγγραφα, που μέχρι σήμερα δεν είδαν το φως της δημοσιότητας και στα οποία καταγράφονται σημαντικά ιστορικά, διοικητικά, οικονομικά και περιουσιακά στοιχεία αυτών. Εξέχουσα θέση μεταξύ τούτων κατέχουν και τα αναφερόμενα στη Μονή Αγάθωνος ή Αγάθωνης.

Στα Γενικά Αρχεία του Κράτους (Γ.Α.Κ.) Αθηνών φυλάσσονται συνολικά 147 έγγραφα (1834-1854) τα οποία παρουσιάζουν αξιόλογο ιστορικό και οικονομικό ενδιαφέρον γι' αυτή και τη Φθιώτιδα.

Επέλεξα την παρουσίαση του θέματος αυτού, γιατί μέχρι σήμερα παραμένει άγνωστη, η περιπετειώδης σταδιοδρομία του ηγουμένου Αγάθωνης Γρηγορίου Ιωάννου, που μας θυμίζει τις διώξεις και τον πολυτάραχο βίο του Αγίου Νεκτάριου.

Β΄. Βιογραφικά στοιχεία του Γρηγορίου Ιωάννου.

Ο Γρηγόριος Ιωάννου γεννήθηκε στο Παλαιόκαστρο Φθιώτιδας το 1786 και κοιμήθηκε μεταξύ των ετών 1850-1852. Το 1804, σε ηλικία 18 ετών φλεγόμενος από ένθεο ζήλο και ανυπόκριτη αγάπη προς το μοναστικό ιδεώδες, άφησε τη γενέτειρά του, γονείς, φίλους και συγγενείς και αναχώρησε για τη Μονή της Αγάθωνης, όπου εντάχτηκε στη δύναμη της μοναστικής αδελφότητας, καθοδηγούμενος πνευματικά από τον τότε ηγούμενο γέρο-Νικηφόρο.

Αφού για αρκετά χρόνια ασκήθηκε στα του μοναστικού βίου καθήκοντα, έφυγε για το Άγιο Όρος όπου έμεινε για μικρό χρονικό διάστημα. Επιστρέφοντας στην Αγάθωνη έμεινε τρία χρόνια και στη συνέχεια ανεχώρησε για τη Βλαχία (Ρουμανία), όπου προσλήφθηκε ως εφημέριος στην εκκλησία της ελληνικής κοινότητας της Δουμνίτζας Ραλούς, ασκώντας παράλληλα και καθήκοντα **Συγκέλλου**[1] του **Μητροπολίτη Ουγγροβλαχίας, Διονυσίου.**

Λίγο πριν από την έναρξη της Επανάστασης του '21 κατέβηκε στη Μονή του Δοσίκου[2].[...] *Ενώ ήμην αίτιος να επιστρέψω εις Βουκουρέστιον, εξερράγη τότε η Ελληνική Επανάστασις και η φωνή της Πατρίδος με ηνάγκασε ευχαρίστως να καταφρονήσω το παν, και να τρέξω δια να συνεργήσω εν μέρει εις τον Ιερόν αγώνα,*

1. Βαθμούχος κληρικός στην υπηρεσία επισκόπου ή ηγουμένου.
2. Βρίσκεται νοτιοδυτικά της πόλης των Τρικάλων και έμεινε εκεί ως τον Ιούλιο του 1821.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

όθεν και μετέβην εις την Δυτικήν Ελλάδα όπου ενωθείς μετά των εκεί στρατευμάτων συνέπραττον το κατά δύναμιν μέχρις ότου νομίσας πρόσφορον καιρόν δια να ενεργήσω και υπέρ της ιδιαιτέρας μου πατρίδος Υπάτης, έφθασα λοιπόν εις τα πέριξ αυτής και ενωθείς με τους εκεί στρατευμένους Μήτσον Κοντογιάννην και Γεώργιον Αινιάνα και λοιπούς Πατριώτας μου. Φθασάντων δε ακολούθως και των υπό την οδηγίαν του Νικήτα Πελοποννησιακών όπλων, και συγκροτημένης μάχης μετά των εχθρών ηναγκάσθημεν ν' αποσυρθώμεν εις τα όρη δια την πολλήν αυτών δύναμιν, ήτις έφερεν τον όλεθρον και την καταστροφήν εις το περισσότερον μέρος της Υπάτης. Κατά την δυστυχή ταύτην εποχήν επυρπολήθη υπό των εχθρών και η Μονή του Αγάθωνος. οι δε εναπομείναντες πατέρες διεσκορπίσθησαν τήδε κακείσε [...], γράφει στη Γραμματεία[3] των Εκκλησιαστικών στις 26/8/1838[4].

Έλαβε ενεργό μέρος στον υπέρ ανεξαρτησίας της πατρίδος αγώνα. *Εδούλευσα την πατρίδα εξ αρχής του ιερού αγώνος μέχρι τέλους ως στρατιωτικός υπό τον τότε οπλαρχηγόν της Επαρχίας Πατρατζικίου[5], και νυν Συνταγματάρχην κ. Μήτζιον Κοντογιάννην κ.λ.π. έχων υπό την οδηγίαν μου και στρατιώτας όχι ολίγους, και εξεπλήρωσα ως τοιούτος τα χρέη μου με ζήλον και Πατριωτισμόν συντελέσας μάλιστα μεγάλως και ως εκ του επαγγέλματος μου εις τον αγώνα τούτον με όλας μου τας δυνάμεις [...].* Αίτησή του προς το Δήμαρχο Υπάτης (11-10-1841)[6].

Ο Ευπειθέστατος
Γρηγόριος Ιωάννου

Στο πιστοποιητικό του Γιάννη Γκούρα και Κώστα Τζαμάλα, που βεβαιώνουν και οι Γεώργιος Αινιάν και Μήτσος Κοντογιάννης, διαβάζουμε. *[...] Και παρευρεθείς εις πολλάς μάχας κατά των εχθρών προ πάντων δε εις τας πολιορκίας της Υπάτης έκαμε το προς την Πατρίδα χρέος του καθ' όλην την έκτασιν και εφάνη ένθερμος ζηλωτής εις όλας τας περιστάσεις ως προς την καταστροφήν του εχθρού. [...] Ηγωνίσθη ως καλός στρατιωτικός συνεισέφερε μάλιστα τόσα άλλα βοηθήματα εις τα στρατεύματα του Πατρατζικίου, Λοιδορικίου κ.λ.π. έθρεψε μόνος του δια πολλάς ημέρας τα στρατεύματα κατά το έτος 1822 καθ' ην εποχήν δε επολιόρκησεν την πόλιν Υπάτης με άρτον, κρέατα και άλλα και ενί λόγω συνετέλεσεν τα μέγιστα εις την περίστασιν εκείνην [...].*

Εν Υπάτη τη 13 7βρίου 1841 (*Σεπτέμβριος)*
Γ. Γκούρας Συνταγματάρχης
Κ. Τζαμάλας Ταγματάρχης[7]

Γ΄. Δίωξη και παύση του Γρηγορίου εκ των καθηκόντων του.

Με τη δημοσίευση των Β. Δ. της 16 & 25 Σεπτεμβρίου 1833 καθορίστηκε και ο αριθμός των μοναστηριών που θα συνέχιζαν να υπάρχουν και ο τρόπος φύλαξης των Ιερών Σκευών, Λειψάνων και Κειμηλίων εκείνων που θα διαλύονταν. Στα διατηρητέα μοναστήρια αρχικά συγκαταλεγόταν και του Αγάθωνος.

Σε αναφορά του προς την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας ο Γρηγόριος γράφει. *Την 18*

3. Η Γραμματεία την εποχή εκείνη αντιστοιχούσε προς το σημερινό Υπουργείο.
4. Γενικά Αρχεία του Κράτους (Γ.Α.Κ.). Μοναστηριακά. Φάκελλος 91, έγγραφο 075.
5. Ονομασία της Υπάτης κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας.
6. Γ.Α.Κ. Αρισπεία. Φάκελλος 84.
7. Όπ. π.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

του παρελθόντος Δεκεμβρίου ευρισκόμενος εις την μονήν Αγάθωνην, την πλησίον του πατρατζικίου, μετά του εσπερινού ανάγνωσιν εν ώρα σχεδόν πρώτη της νυκτός, βλέπων αίφνης τον Γραμματικόν του μοιράρχου φ. και λ. Κύριον Παναγάκην με δύω χωροφύλακας τους οποίους υποδεχθείς φιλοφρόνως, να επιβάλλωσιν έναντίον μου χείρας ως να ήμουν φονεύς ή κακούργος, και εν ταυτώ να με εξετάσωσι μ' έναν απεινή τρόπον, πού είναι τα χρήματά σου, Καλόγηρε !!!.[...] τέλος μ' απήγαγον εκ του μοναστηρίου, ώσπερ κακούργον, εις λαμίαν, όπου εκείσε με εφυλάκισαν ημέρας τρεις, μετά δε την φυλακήν μου μ' έφερον εις Πατρατζήκι, όπου εκ του καταλήματός μου δια νυκτός παρέλαβεν ο ριθείς παναγάκης μετά των χωροφυλάκων τα όσα χρήματα είχον εκείσε, την επιούσαν δε μετ'έφερον αύθις εις το μοναστήριον μου, όπου ο αυτός Νομάρχης μοι είπεν, πού έχεις τα χρήματά σου, Κεχωσμένα Καλόγερε! Εγώ τρομασμένος έδειξα το μέρος όπερ είχα τα χρήματα, και μόνος ούτος ο υπηρέτης του Βασιλέως παρέλαβεν τα χρήματα χωρίς την κοινήν έμπροσθέν μου καταγραφήν των χρημάτων τούτων, και με διεύθυναν αύθις εις άμφισσαν, όπου και διέμεινα εν φυλακή περίπου των τριάκοντα ημερών χωρίς καν να μοι ειδοποιηθή το έγκλημά μου και το αίτιον της Κατακρατήσεώς μου [...] και καταλήγει.Έρχομαι δια της παρούσης μου να αναφερθώ ευσεβάστως προς την Ιεράν Σύνοδον, θερμώς παρακαλών ίνα γνωστοποιηση όπου ανήκει την με δολιότητα κατακράτησιν από τον Νομάρχην των χρημάτων.

Εν Λαμία τη 8 απριλίου 1834[8]

Η Ιερά Σύνοδος διαβίβασε την αναφορά του στη Γραμματεία των Εκκλησιαστικών ζητώντας, *[...]να εξετάση, περί της σκληράς προς τον αναφερόμενον διαγωγής του Νομάρχου Φωκίδος και Λοκρίδος και περί της κατακρατήσεως των χρημάτων, και να δικαιώση, ημίν ούτως έχει, τον αδικούμενον.*

Εν Ναυπλίω την 4 Μαΐου 1834.

(Τ.Σ.) ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τα μέλη

Ο Κορινθίας Κύριλλος Πρόεδρος

Ο Βοιωτίας Παΐσιος

Ο Θήρας Ζαχαρίας

Ο Αττικής Νεόφυτος[9]

Η Γραμματεία των Εκκλησιαστικών με τη σειρά της τη διαβίβασε στη Νομαρχία Φωκίδος & Λοκρίδος, *[...] Δια να πληροφορήση την Γραμματείαν ταύτην περί των ενδιαλαμβανομένων και εξακρίβωσιν των επιλοιπων σφετερισμών του Ήγουμένου, καθώς και προς διευθέτησιν των μοναστηριακών κτημάτων και μάλιστα των αιγιδοπροβάτων[...].*

Εν Ναυπλίω την 7 Μαΐου 1834

Ο επί των Εκκλησιαστικών κ.λ. Γραμματεύς της Επικρατείας

(Τ.Σ.) Υπογραφή δυσανάγνωστη[10].

Απαντώντας ο Νομάρχης Φωκίδος και Λοκρίδος μεταξύ των άλλων γράφει. *[...]*

Εις την περιοδείαν μου κατά την Φθιώτιδα επληροφορήθην, ότι ο περί ου ο λόγος Γρηγόριος ηγούμενος της κατερειπωμένης Μονής της αγάθωνης είχε σφεταιρισθή

8. Μον. Όπ. π. έγγρ. 003. Όμοια αναφορά έστειλε και στη Γραμματεία των Εσωτερικών στις 6/6/34.Έγγρ. 008.
9. Μον. Όπ. π. έγγρ. 002.
10. Όπ. π. έγγρ. 002.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

μεγάλην ποσότητα χρημάτων, αφού [...] επώλησεν ικανόν μέρος εκ της μονής. Η εγκλειομένη επιστολή μ' αφαίρεσε πάσαν κατά τούτο αμφιβολίαν [...]. Ο Γεωργούλας με εβεβαίωσεν ότι τω όντι ο Γρηγόριος εσφετερίσθη πολλά χρήματα, της μονής εκ της εκποιήσεως της περιουσίας, εξεταζόμενος κατ' επανάληψιν ωμολόγησεν ότι έχει είκοσι χιλ. γρόσια, εκ των οποίων οι δέκα σώζονται θαμέναι περί την μονήν, τα δε άλλα θαμένα πλησίον ρεύματος απεσύρθησαν από ραγδαίαν βροχήν και εχάθησαν, έχει προσέτι και έως εξ χιλ.γρόσια εις Ν. Πάτρας[11] *και εις την Μονήν τα οποία θέλει παραδώσει [...] και συνεχίζει. Μετά δύο ημέρας ανεχώρησα από Λαμίαν εις Ν. Πάτρας παραλαβών και τον Γρηγόριον. Εις Ν. Πάτρας παρέδωκεν ούτος εις τον Κύριον Δαλωνάν κατά παραγγελίαν μου 2.500 γρόσια τα οποία είχε κρυμένα εις την αυλήν οικίας τινός. Στη συνέχεια μετέβημεν στην Αγάθωνη δια να μας παραδώσει τα κεχωσμένα χρήματα, αλλ' εκ των 15 περίπου χιλιάδων δεν έδωσεν, ειμή έως 4.500 γρ. τα οποία έβγαλεν από τον τοίχον μίας μικράς οικίας [...]. Ευθύς ως έφθασεν ο Επίσκοπος τον ελάλησα περί του Κ. Γρηγορίου, τον εξέτασε και η Σεβασμιώτης του περί της καταστάσεως του μοναστηρίου, και τότε μόνος ωμολόγησεν ότι έχει η μονή, και εκτός του κράτους κτήματα [...]. Ο Επίσκοπος με υπεσχέθη ότι μεταβαίνων εις Λαμίαν θέλει φροντίση μετά του Επάρχου να ανακαλύψη τα της περιουσίας της μονής.*

Εν αμφίσση την 22 απριλίου 1834[12].

Ο Νομάρχης

(Τ.Σ). Ιωάννης Αμβροσιάδης

Στην επιστολή του ο Γεωργούλας μεταξύ των άλλων γράφει. *[...] Ο Κύριος Γρηγόριος, αγάθωνης ηγούμενος, η συναναστροφή του είναι πάντοτε μετ' εμού, και η συμβουλή μου τον εγκράτησε του νυν καιρού κατά πολλά, ο οποίος βρίσκεται με μεγάλην κατάστασιν χρημάτων, και όπως γένη ολίγον το μέλλον. Θέλουν γείνει μεγάλες εξετάσεις εις τα μοναστήρια εις κάθε πάρσιμον και δόσιμον και έπειτα θα σταθή επιστάτης εις κάθε πάρσιμον των μοναστηρίων, και να δίδη μόνον τ' αναγκαία ενός πνευματικού και ενός εφημερίου και του ηγουμένου, η δε τα επίλοιπα να εμπαίνουν εις το ταμείον το Βασιλικόν, [...] και κλείνει. Το γράμμα μου μην αμελήσης, παρά διαβάζοντάς να το κάμης κομμάτια δεν κάνει να ευρίσκεται απάνω σου.*

Την 15 Σεπεμβρίου 1834 εν Νέα Πάτρα

Ο αδελφός σας[13]

Γεωργούλας Κωνσταντίνου

Εδώ θα πρέπει να τονιστεί, ότι η επιστολή φέρει την ένδειξη **Αντίγραφον** και ημερομηνία. *Την 15 Σεπτεμβρίου 1834 εν Ν. Πάτρα*, ενώ το έγγραφο του Νομάρχη. *Εν Αμφίσση την 22 Απριλίου 1834.*

Και ενώ συνέβαιναν αυτά, κυκλοφόρησε η φήμη ότι η Μονή της Αγάθωνης διαλύεται. Αντιδρώντας έντονα οι Πρόκριτοι και οι κάτοικοι της περιοχής Υπάτης, με αναφορά τους προς το Επαρχείο Φθιώτιδος, έγραφαν: *[...]. Πληροφορηθέντες την διάλυσιν, [...] παρακαλούμεν το Β: Επαρχείον ν' αναφερθεί όπου δει, ώστε το ιερόν τούτο Μοναστήριον να τεθή εις τα της τρίτης κατηγορίας Ιερά Μοναστήρια, και διαμείνουν εις αυτό οι των λοιπών διαλυομένων Ιερών Μοναστηρίων πατέρες της*

11. Βυζαντινή ονομασία της Υπάτης.
12. Μον. Όπ. π. έγγρ. 006.
13. Μον. Όπ. π. έγγρ. 007.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

επαρχίας ταύτης, ώστε να συμπληρωθή ο αριθμός της τρίτης κατηγορίας Μοναστηρίων.

Ακολουθούν τα ονοματεπώνυμα 18 ατόμων

Εν Υπάτη την 2 Μαϊου 1834

Η δημογεροντία της πόλεως των Ν. Πατρών επικυρεί την γνησιότητα των άνωθεν υπογραφών.

Οι δημογέροντες Γεώργ. Αχτίδης. Γ. Νικολάου

Οι Πρόκριτοι Δημογεροντίας και λοιποί κάτοικοι της Υπάτης

Ακολουθούν 26 ονοματεπώνυμα

Ίσον απαράλακτον τω πρωτοτύπω.

Εν Λαμία την 17 Μαίου 1834

Ο Έπαρχος Φθιώτιδος

Π. Λοιδορίκης[14]

Εν τω μεταξύ οι Ιερομόναχοι της Μονής Αγάθωνης Δαμασκηνός και Δαμιανός με αναφορά τους προς το Μητροπολίτη Φθιώτιδος, κατηγόρησαν το Γρηγόριο. *[...] ότι μας μεταχειρίζεται ως δούλους και μάλιστα οπόταν περιστατικώς μας ομιλήσει, πάντα μας μεταχειρίζεται απειλητικώς κτλ.κτλ. έμπροσθέν του θεωρούμεθα ως είλωτες [...]. Και καταλήγουν. Παρακαλούμεν ουν επιμόνως την Πανιερότητά Σας να διατάξητε δια να ληφθή έμπροσθέν Σας, και έμπροσθεν ημών ο λογαριασμός της Μονής, καθώς να διατάξητε κατά τον Εκκλησιαστικόν Νόμον εκλογήν Ηγουμένου [...].*

Εν τη Μονή της Αγάθωνης την 3 Απριλίου 1837

Οι ευπειθέστατοι Πατέρες της Μονής

Δαμασκηνός Ιερομόναχος

Δαμιανός Ιερομόναχος[15].

Ο Μητροπολίτης στη συνέχεια διενήργησε την εξέταση και η αλήθεια έλαμψε. Οι σκευωρίες κατέρρευσαν. Τα ψεύδη και οι συκοφαντίες αποκαλύφτηκαν περίτρανα. *[...]* ***Ερ.*** *Από την Αγάθωνην εστείλατε καμμίαν αναφοράν εις τον Δεσπότην;*

Απ. *Έστειλα την έγραψα εις την Πάτραν.*

Ερ. *Μόνος σου υπέγραψες ή και άλλος;*

Απ. *Μόνος μου, και εγώ μοναχός έβαλλα το όνομα του Δαμιανού.*

Ερ. *Και τι έγραφες εις την αναφοράν;*

Απ. *Να γένη το Μοναστήρι, να τρώη ο Κόσμος ψωμί [...].*

Ερ. *Άλλο παράπονον δεν έγραφες;*

Απ. *Όχι αν έγραψεν ο Γραμματικός άλλα, εγώ δεν ηξεύρω.*

Ερ. *Και ποίος ήταν ο Γραμματικός;*

Απ. *Ο Δήμαρχος έλεγε και έγραφεν ένα παιδί.*

Ερ. *Σας μεταχειρίζεται ο Ηγούμενος ως δούλους και ως είλωτας;*

Απ. *Όχι, εκείνον τον χριστιανόν δεν τον βλέπομεν καθόλου εις το Μοναστήριον, μόνον μίαν φοράν, ή δύο ήρθε.*

Ερ. *Τώρα επειδή και είχες σκοπόν δια το άγιον όρος διατί να κάμης την Αναφοράν;*

Απ. *Επλανήθηκα, έσφαλλα.*

Ερ. *Ποίος σε επλάνησεν εις τούτο;*

Απ. *Ο Χατζήσκος ο Δημητράκης, και ο Δήμαρχος [...].*

14. Όπ. π. έγγρ. 074.
15. Όπ. π. έγγρ. 083.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Εν Λαμία την 13 Απριλίου 1837
Δαμασκηνός Αθανάσιος Ιερομόναχος
Αθανάσιος Οικονόμου εφημέριος αγ. Νικολάου μάρτυς.
Κωνστάντιος Ιερομόναχος εφημέριος Δεσποίνης μάρτυς[16].

Η Ιερά Σύνοδος θέλουσα να δώσει τέλος στην κατάσταση αυτή, σε έγγραφό της προς τη Γραμματεία των Εκκλησιαστικών, γράφει. *Επειδή η κατάστασις της μονής της Αγάθωνης κατήντησεν αθλία, και η μοναστηριακή περιουσία αυτής εις φθοράν δια το ιδιότροπον και την κακήν οικονομίαν του εν αυτή ηγουμενεύοντος Γρηγορίου, η Σύνοδος, θέλουσα και αυτόν να επαναγάγη εις την ευθείαν οδόν, και την περιουσίαν της μονής να διασωση εις το μέλλον, διέταξε περί τουτου τα εικότα προς τον κατά την επισκοπήν Φθιώτιδος Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην. Αλλ' επειδή ο μέχρι τούδε ηγουμενεύων εν τη μονή της Αγάθωνης Ιερομόναχος Γρηγόριος, γενόμενος ήδη έκπτωτος της θέσεώς του, διατάσσεται να παραδώση τους λογαριασμούς της διαχειρίσεώς του μέχρι της παύσεώς του, και να παύση πάσαν δοσοληψίαν της μονής, η Σύνοδος κρίνει εύλογον να γνωστοποιήση τούτο προς την Β. Γραμματείαν, δια να διατάξη αύτη όσο ταχύτερον την αρμοδίαν πολιτικήν Διοικητικήν αρχήν να συνεννοηθή μετά του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φθιώτιδος, δια να ενεργήσωσιν ομού ως προς την περί ης ο λόγος παράδοσιν και λήψιν των λογαριασμών τα δέοντα.*

Εν Αθήναις 22 Ιουνίου 1837
Ο Κυνουρίας (Δυσανάγνωστο) Πρόεδρος
Ο Αττικής Νεόφυτος
Ο Αργολίδος Κύριλλος
Ο Πρώην Ηλείας Ιωνάς
Ο Κυκλάδων Άνθιμος[17].
Τ.Σ. ο Γραμματεύς Θ. Φαρμακίδης

Στη συνέχεια η Σύνοδος με το υπ' αρίθ. 6055-6178 έγγραφο της, γράφει στη Γραμματεία των Εκκλησιαστικών. "*Η Σύνοδος, πληροφορηθείσα εξ ων έλαβεν εγγράφων του κατά την Επισκοπήν Φθιώτιδος Σεβ. Μητροπολίπολίτου τας καταχρήσεις επί της μοναστηριακής περιουσίας της μονής Αγάθωνης Γρηγορίου, διέταξε την παύσιν αυτού, και την αντικατάστασην άλλου [...] διατάξασα συγχρόνως τον Σεβ. Μητροπολίτην, να συννενοηθή μετά του Διοικητού, και να φροντίση [...] περί της εξακριβώσεως των περί ων ο λόγος καταχρήσεων του ειρημένο*".

Εν Αθήναις την 29 7βρίου 1837.
Ο Κηνουρίας Διονύσιος, Πρόεδρος
Ο Ελλασόνας Θεοδώρητος
Ο Κυκλάδων Άνθιμος
Ο Ύδρας Γεράσιμος
(Τ.Σ.)
Ο Γραμματεύς
Θ. Φαρμακίδης[18]

Σ' ένα από τα έγγραφά της η επί του θέματος αυτού αρμόδια επιτροπή γράφει. *[...] Η επιτροπή θεωρεί αναγκαίον να προσκληθώσιν ότε Διοικητής και ο Σ. Επίσκοπος*

16. Μον. Όπ. π. έγγρ. 014
17. Όπ. π. έγγρ. 013.
18. Όπ. π. έγγρ. 019.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Φθιώτιδος, οίτινες να μεταβώσιν άνευ αναβολής αυτοπροσώπως εις την Μονήν Αγάθωνος, όπου ενώπιον του νέου Ηγουμένου και των Συμβούλων και λοιπών Πατέρων, να ληφθώσιν ακριβέστεραι και λεπτομερέστεραι εξετάσεις [...], οίτινες κατά τα διαταταγμένα συνέπραττον μετά του εκπεπτωκότος Ηγουμένου και οποιωνδήποτε άλλων νομίσωσιν αναγκαίαν την εξέτασιν, ώστε να ανακαληφθή οποίου είδους καταχρήσεις και έγειναν, ποίοι οι αυτουργοί και να προληφθή πάσα άλλη ενδεχομένη ζημία [...]. Προς ανακάλυψιν δε των γενομένων καταχρήσεων, αν γείνη χρεία, πρέπει να προκαλεσθή και επιτιμιον αναγινωσκόμενον επ εκκλησίας προς γνώσιν του κοινού [...].

Εν Αθήναις την 5 8βρίου 1837.*
Η Επιτροπή
Ιάκωβος Αργυρόπουλος Πρόεδρος
Νικηφ. Χαρ. Ιβηρίτης
Φ. παπαμανώλης
Νικόλαος λεβίδας
Γεώργιος Ζουρούρας[19].

Δ΄. Μαρτυρικές καταθέσεις.

Μετά τα παραπάνω γεγονότα συγκροτήθηκε εξεταστική επιτροπή, αποτελουμένη από το Διοικητή Φθιώτιδος Π. Λοιδορίκη, το Μητροπολίτη Ιάκωβο, τον ηγουμενο της Αγάθωνης Μακάριο και τους Συμβούλους αυτής, Δαμασκηνό Αθανασίου και Κωνστάντιο Δημητρίου. Με έδρα την Υπάτη[20] άρχισε το ανακριτικό της έργο την 25η Ιουνίου 1838 και περάτωσε αυτό την 27η του ίδιου μήνα και έτους, εκτός του Δήμου Σκιαδά που έγινε στη Λαμία στις 3 Ιουλίου 1838, λόγω απουσίας του.

Συνολικά εξετάστηκαν 12 μάρτυρες και ο πρώην ηγούμενος Γρηγόριος.

1). **Δαμασκηνός Αθανασίου**, ιερομόναχος-συμβουλος, ετών 60 από Μάκρεση[21] 2). **Κωνστάντιος Δημητρίου**, εφημέριοσύμβουλος, ετών 39 από Τζούκα 3). **Γερμανός Ιωάννου**, ιερομόναχος, ετών 80 από Πλατύστομο 4). **Σταμάτης Παππαδημητρίου**, γεωργός, ετών 70 από Σμόκοβο[22] 5). **Αθανάσιος Τζουκαλάς,** κτηματίας, ετών 70 από Βαρυμπόπι[23] 6). **Παναγιώτης Φούρλας**, κτηματίας-ποιμήν, ετών 70 από Καστανιά Υπάτης 7). **Πολύμερος Πολύζου**, ποιμήν, ετών 45 από Ζαπάντι[24] 8). **Δημήτριος Τζακάλης**, κολίγας της μονής, ετών 60 από Γδαρμένη Ράχη[25] 9). **Ανδρέας Σπανός**, κτηματίας, ετών 55 από Σέλιανη[26] 10). **Παππαϊωάννης Δημήτριος**, εφημέριος, ετών 50 από Σέλιανη 11). **Αναγνώστης Κραβαρίτης**, γεωργός, ετών 55 από Σέλιανη 12). **Δήμος Σκιαδάς**, ποιμήν, ετών 60 από Καστανιά Υπάτης και 13). Ο πρώην ηγούμενος **Γρηγόριος Ιωάννου**.

Η εξέταση των μαρτύρων εστιάστηκε, κυρίως, στα παρακάτω 5 βασικά σημεία.

---

* Γραφή του μήνα Οκτωβρίου.
19. Μον. Όπ. π. έγγρ. 021.
20. Λόγω της αθλίας καταστάσεως στην οποία βρισκόταν το μοναστήρι από τις καταστροφές.
21. Η Μάκρη της Μακρακώμης.
22. Πύργο Υπάτης.
23. Μακρακώμη.
24. Θερινή βοσκή σκηνιτών στην περιοχή της Οίτης. Τα Κουνάκια.
25. Γραμμένη.
26. Μάρμαρα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

α). Αν ο Γρηγόριος είχε δική του κινητή και ακίνητη περιουσία, πότε και με ποιο τρόπο την απέκτησε.

β). Στην εξακρίβωση του μεγέθους των γενομένων καταχρήσεων.

γ). Στα έσοδα και έξοδα της μονής κατά το χρονικό διάστημα 1833-1838.

δ). Στα περιουσιακά στοιχεία που είχε η μονή όταν ο Γρηγόριος ανέλαβε τη διαχείριση και τι παρέδωσε όταν εξέπεσε της ηγουμενίας και,

ε). Αν η μονή της Αγάθωνης είχε κειμήλια και τελικά τι έγιναν αυτά.

Περατώνοντας η επιτροπή τις εξομολογήσεις[27] συνεκτίμησε ότι ο Γρηγόριος όφειλε 11900 δρχ., αλλά όπως απεδείχηκε αργότερα τούτο δεν ήταν αλήθεια.

Εν Λαμία την 7η Ιουλίου 1838

Ο ηγούμενος	*Οι σύμβουλοι*
Μακάριος	*" δαμασκινός αθανασίου*
Ανδρέου	*" Κωστάνιος Δημητριάδης*
Ο Διοικητής Φθιώτιδος	*Ο Μητροπολίτης Φθιώτιδος*
Π. Λοιδορίκης	*Ιάκωβος*[28]

Συνοψιζόμενες οι μαρτυρτικές εξομολογήσεις-καταθέσεις έχουν ως ακολούθως:

1). ***Δαμασκηνός Αθανασίου.*** *Ο πρώην ηγούμενος Αγάθωνης Γρηγόριος δεν τον ρωτούσε για κανένα πράγμα της Μονής. Αυτός ως Κύριος της μοναστηριακής περιουσίας έπρατε ό,τι ήθελε και στο τέλος του έτους συνυπέγραφε τον Ισολογισμό, χωρίς να γνωριζει τίποτα άλλο, περί των εσόδων και εξόδων της Μονής και των αιγοπροβάτων αυτής. Γνώριζε ότι ο Γρηγόριος είχε δανείσει τον Κατζόγιαννο από τη Λάλα[29] 400 γρ. και το Δημήτριο Τζαγκάλη κολίγα[30] της Μονής 1200 γρ. για να αγοράσει ένα ζευγάρι βουβάλια. Ο Γρηγόριος έλαβε από τον έπαρχο Φθιώτιδος 2.142,50 δρχ. ως χρήματα της Μονής και με την υπογραφή αυτού και των Συμβούλων. Ότι τα αντιποιούμενα από το Γρηγόριο θερινά λειβάδια του Δερβίς Μπούφου[31] ήταν προ της επαναστάσεως ενέχυρα στη Μονή για 3000 γρ. και η Μονή για τα χρήματα αυτά είχε χρέος κατοχής προς της επαναστάσεως 15 χρόνια.*

*2). **Κωνστάντιος Δημητριάδης.** Δεν γνώριζε τίποτα. Υποστήριξε ότι κατά παλαιά συνήθεια είχε εμπιστοσύνη στο πρόσωπο του Γρηγορίου. Δεν εξέταζε τι έκανε αυτός, αλλά τυφλώ ποδί και όμματι συνυπέγραφε τους ετήσιους λογαριασμούς.*

*3). **Γερμανός Ιωάννης.** Γνώριζε ότι μέρα παρά μέρα τρέφονταν στο μοναστήρι πατέρες, υπηρέτες και φίλοι από 7 ως 10. Ότι τα Σκεύη της Μονής παραδόθηκαν στον Ανδρέα Σπανό.*

*4). **Σταμάτης Παππαδημητρίου.** Έβαλε από το 1830 ως το 1833 σε ενέργεια τα Μαντάνια[32], Νεροτριβιές[33] και Μύλλο[34], ξοδεύοντας εξ ιδίων του για την ανακαίνηση 1430 γρ. Το μοναστήρι δεν έδωσε ούτε δραχμή και τα έξοδα τα συμψήφιζε με τα ενοίκια.*

---

27. Όλες οι καταθέσεις φέρουν το όνομα Εξομολόγηση.
28. Μον. Όπ. π. έγγρ. 052.
29. Ροδωνιά.
30. Λατινική λέξη (collega)= Καλλιεργητής που δουλεύει σε ξένα κτήματα μεσιακά.
31. Η Μονή της Αγάθωνης είχε λειβάδια στην Οίτη. Σήμερα είναι ο Εθνικός Δρυμός.
32. Μηχανή δια τεχνητού καταράκτη κινουμενη για την επεξεργασία μαλλινων υφασμάων και μάλιστα κλινοσκεπασμάτων
33. Νεροκινούμενη μηχανή κατεργασίας των μαλλιών χοντρών υφασμάτων για χνούδιασμα.
34. Ήταν στην περιοχή του χωριού Πύργου Υπάτης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

*5). **Αθανάσιος Τζουκαλάς.** Όταν ο Γρηγόριος ανέλαβε τη διαχείριση της Μονής δεν είχε ιδιαίτερη κατάσταση. Από τότε που ανέλαβε ως το 1834 σε καμία αρχή δεν έδωσε λογαριασμό. Τα Ιερά Σκεύη παρεδόθηκαν στον Ανδρέαν Σπανό.-*

*6). **Παναγιώτης Φούρλας.** Ήταν αρχιτσέλιγκας των μοναστηριακών προβάτων ως το 1826. Ο Γρηγόριος ανέλαβε τη διαχείριση το 1823 και ήταν μαζί του τρία χρόνια. Όταν αυτός απεχώρησε του παρέδωσε μικρά-μεγάλα αιγοπρόβατα 1500-2000. Κάθε πρόβατο έδινε ετήσιο όφελος 1 οκά[35] μαλί και κάθε προβατίνα 4 οκ. τυρί και κάθε γίδα 4,50 οκ. βούτυρο. Ό ετήσιος μισθός των ποιμένων ήταν 160 γρόσια, 4 ζευγάρια τζαρούχια[36], 15 οκ. τυρί, 14 οκ. αλάτι και 15 κόσκινα αραβόσιτο[37].*

*7). **Πολύμερος Πολύζου.** Ήταν αρχιποιμένας των γιδιών σε διάφορα χρονικά διαστήματα. Ο Γρηγόριος δεν έχει δικά του γίδια, παρά μόνο 80 πρόβατα μικρά μεγάλα, τα οποία απόκτησε απ' εκεί που δούλευε και ότι τα γίδια του μοναστηριού ήταν 900. Ο Γρηγόριος επί της ηγουμενίας του πωλούσε σαν νοικοκύρης. Οι ποιμένες αρχικά ήταν 16 και πριν από τρία χρόνια 18 έως 19. Ο ετήσιος μισθός ήταν 22 δρχ. το εξάμηνο. Το ετήσιο εισόδημα των γιδιών της Μονής σε γάλα ήταν 350-400 καρδάρες και σε βούτυρο 150 οκάδες.*

*8). **Δημήτριος Τζαγκάλης.** Ο Γρηγόριος ως κολίγας της Μονής τον δάνεισε 1200 γρόσια για την αγορά ενός ζευγαριού βουβαλίων και ότι αυτός του χρεωστούσε ακόμα 300, αλλά τον διαψεύδει ο σύμβουλος της Μονής Δαμασκηνός Αθανασίου.*

*9). **Δήμος Σκιαδάς.** Από το 1832 ως το 1838 ήταν αρχιποιμένας των προβάτων της Μονής. Παρέλαβε 1400 πρόβατα μικρά-μεγάλα. Το 1833 πούλησε 150 κριάρια προς 6,14 δρχ. και άλλα τα οποία δε θυμάται. Το ίδιο έτος σύναξε 1250 οκ. μαλιά τα οποία πούλησε προς 74: λ. την οκά. 350 αρνόκορα[38] και κορόκολα[39] τα οποία πούλησε προς 0,50 λ., 200 καρδάρες γάλα προς 1:14 και τυρί οκ. 700 προς λ.0,50. Το 1834 ήταν 550 γαλάρια, στέρφα και κριάρια 550 και 600 αρνιά, τα οποία έδωσαν εισόδημα. Γάλα 250 καρδάρες[40], μαλιά 1200 οκ., 230 αρνόκορα, 160 οκ. κολόκορα και τυρί 775 οκ. Το 1835 ήταν γαλάρια 600, στέρφα και κριάρια 600 και αρνιά 500 τα οποία έδωσαν εισόδημα. Γάλα 300 καρδάρες, τυρί 800 οκ., μαλιά 1250 οκ. αρνόκολα και κολόκορα οκάδες 350. Το 1836 ήταν 610 γαλάρια, στέρφα και κριάρια 610 και αρνιά 560. Το εισόδημα του έτους αυτού ήταν. 270 καρδάρες γαλάρια 660, στέρφα και κριάρια 555, αρνιά 525. Το έτος αυτό μέχρι την παύση του έλαβε μόνο από πρόβιο και τράγιο[41] γάλα γρ. 2000 και ότι πούλησε 160 προβατίνες.*

Ο Γρηγόριος έλεγε πως είχε 80 πρόβατα δικά του και ότι ποτέ δεν πήρε από αυτά κανένα χωριστό εισόδημα. Το 1833 είχαν μισθώσει το λειβάδι Ναζερού[42] για γρ. 2000, το 1834 της Ντερελής[43] για γρ. 3.500, το 1835 το ίδιο για γρ. 3.700 και το 1836 είχαν πάλι αυτό για γρ. 3.900. Τον πρώτο χρόνο έπιασε το κάθε κεφάλι προς 23/40, το

35. Λέξη τουρκική που σημαινει μονάδα βάρους ίση με 1282 γραμμάρια.
36. Παπουτσι με φουντα. Πιθανόν να εννοεί αυτά που κατασκευάζονταν από το δέρμα των γουρουνιών και των βοδιών.
37. Το κόσκινο αντιστοιχούσε: Καλαμπόκι 23, 600 κιλά, το σιτάρι 16.800 και το κριθάρι 4.90.
38. Μαλλιά από κούρεμα αρνιών.
39. Το μαλλί που κούρευαν κάτω από την κοιλιά των προβάτων.
40. Ξύλινο δοχείο που χωρούσε 15 οκάδες Χ 1282 γραμμάρια=19, κιλά και 230 γραμμάρια.
41. Γίδινο.
42. Οξερός= Άγιος Στέφανος Δομοκού.
43. Δερελή. Σημερινή κοινότητα Περιβολιου Δομοκού.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

δεύτερο προς 28/40, τον τρίτο προς 31/40 και τον τέταρτο προς 36/40 και ότι το μοναστήρι πλήρωνε μόνο την αναλογίαν του.

*10). **Γρηγορος Ιωάννου. Το** 1823 παρέλαβε τη διαχείριση της μοναστηριακής περιουσίας και το 1826 ήταν μαζί του ως αρχιποιμένας των προβάτων ο Π. Φούρλας. Επέστρεψε στη Μονή μετά την άφιξη του Βασιλιά[44]. Τότε ήταν αυτός αρχιποιμένας. Δε θυμάται πόσα ήταν τα αιγοπρόβατα και ότι έως ότου έμεινε διατηρουμένη η Μονή και ανεγνωρίσθη αυτός Ηγούμενος δεν κρατούσε λογαριασμούς. Οι λογαριασμοί των ετών 1834, 1835, 1836 και 1837 ως το τέλος Ιουνίου που βρέθηκαν στη Μονή ήταν δικοί του. Το ποσό των ποιμνίων τα έτη αυτά, καθώς και οι μισθοί των φαίνονται γραμμένοι στους λογαριασμούς. Ο λογαριασμός του 1836 είναι στο μοναστήρι και ότι γενικό λογαριασμό δεν κράτησε. Στο διάστημα της ηγουμενίας του δεν συνέπρατε με τους Συμβούλους, γιατί αυτοί του είχαν εμπιστοσύνη και γι' αυτό δεν τους ρωτούσε. Όταν η Μονή είχε χρηματική ανάγκη πωλούσε αιγοπροβάτα. Δε θυμάται αν έλαβε από κάποια Αρχή έγγραφα που να απαγορεύουν τις πωλήσεις. Το 1836 δε θυμάται πόσο βούτυρο και τυρί έκανε η Μονή, μήτε πόσα γεννήματα, διότι αυτά φαίνονται στο λογαριασμό. Τα χρήματα που έλαβε από το Επαρχείο, μαζί και με άλλα του έτους 1836 τα έκλεψε ο υπηρέτης του, Βούλγαρης. Ότι μοναστηριακά χρήματα δεν έχει δανεισμένα και αν έχει, είναι δικά του και το γνωρίζει αυτός και ο Θεός. Ότι ο Αναγνώστης από τις Μεξιάτες πόσα του χρωστάει, αυτός μόνο το ξέρει. Δεν έχει υποχρέωση να τον εξετάσει κανένας, ότι του χρωστάει ο Αρχιμανδρίτης Ιωνάς 1.000 γρ. Ότι δεν χρωστάει να πει πόσα του χρωστάει ο Δημήτριος Τζαμάλας και ότι δεν θυμάται πόσα έλαβε από το Γεωργούλα. Ότι έχει πατρική κινητή και ακίνητη περιουσία στο χωριό Παλαιόκαστρο η οποία είναι δύο ερείπια και χωράφια. Το 1828 αγόρασε τα λειβάδια του Δερβίς Μπούφου αντί 4500 γρ. και το σπίτι στην Υπάτη το 1833 μαζί με 103 μελίσσια αντί 4040 γρ. Ότι πούλησε ένα μουλάρι αντί 1200 γρ. Το άλογο είναι δικό του. Τους τίτλους των ιδιοκτησιών του ανεγνώρισε η Μικτή Επιτροπή και η Κυβέρνηση και τους έχει στην Αθήνα. Τα λειβάδια τα νοίκιαζε για τη βοσκή των ποιμνίων της Μονής και το μίσθωμα φαίνεται στους λογαριασμούς. Φέτος τα νοικίασε στον Ταγματάρχη παππά Κώστα Τζαμάλα για γρ.1.000, επειδή δεν θέλησε ο Ηγούμενος. Ο ίδιος θα κάνει την ιδιοκτησία του ότι θέλει και εις όποιον θέλει τη χαρίζει. Δεν μπορεί κανένας νόμος να τον υποχρεώσει σε τούτο.*

Ε΄. Ιερά Σκεύη και Κειμήλια.

Εκ των εξομολογήσεων των:

*11). **Ανδρέα Σπανού. 12). Πρεσβυτέρου Ιωάννη Δημητρίου και 13). Αναγνώστη Κραβαρίτου*** Σελινιωτών, εξάγονται τα εξής.

α) Ότι τα Αργυρά Σκεύη της Μονής, όντα τεθαμένα εις τον κήπον αυτής κατά το 1821 έτος, ο τότε ενυπάρχων Ηγούμενος Ιωσήφ, στρατευμένων όντων των Ελληνικών όπλων εν τη Μονή ταύτη, ωμολόγησεν αυτά, και επί παρουσία πολλών ανασκάφησαν, και καταγραφέντα ονομαστί εις ιδιαίτερον Κατάλογον, όστις εστάλη εις την Διοίκησιν Φθιώτιδος παρά του Δημάρχου των Ομιλαίων, τον οποίον καταγράφομεν αυτολεξεί.

1821 9μβρίου (Νοεμβρίου) 18: Σημειώνω τα όσα Σκεύη*

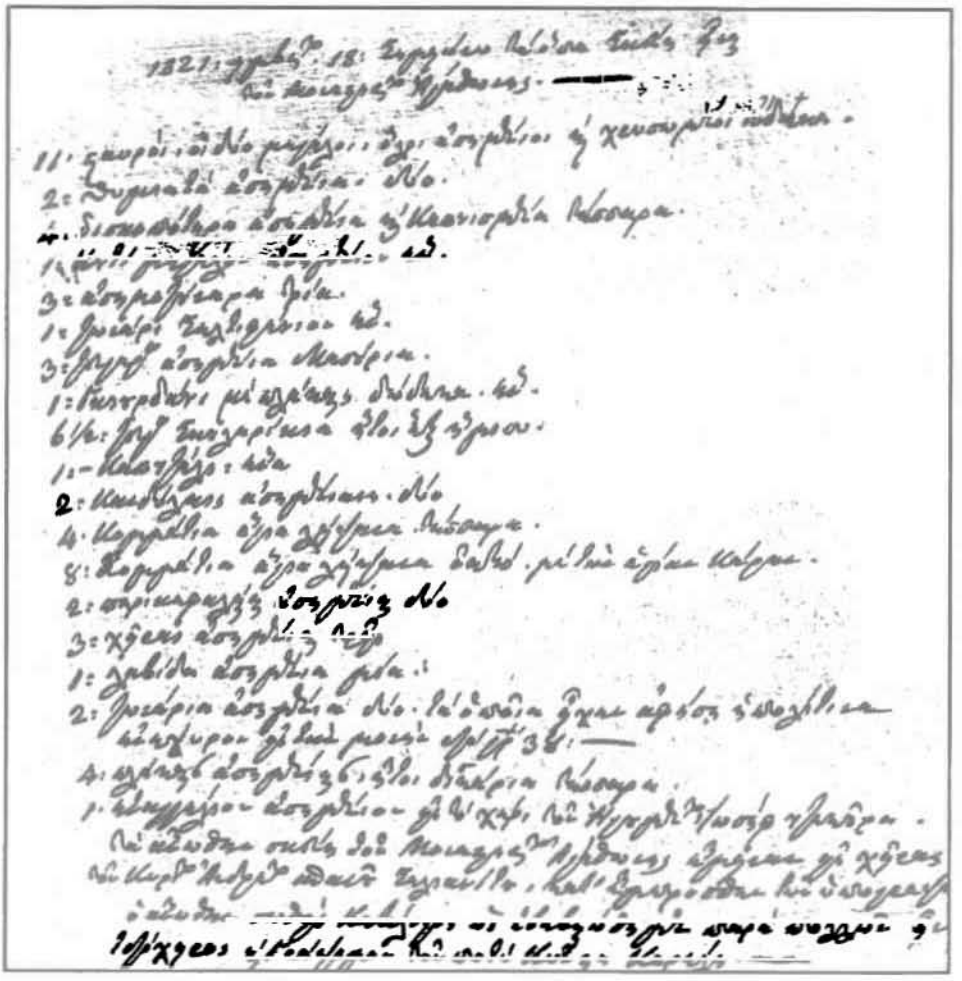
είναι του Μαναστηρίου Αγάθωνης.-

44. Έφτασε στο Ναυπλιο την 25η Ιανουαρίου 1833, πρώτη πρωτεύουσα της Ελλάδας και συνέχεια στην Αθήνα στις 12 Δεκεμβρίου 1834.

* Η γραφή του μήνα Νοεμβρίου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

11 σταυροί, οι δύο μεγάλοι, όλοι ασημένιοι και χρυσωμένοι ένδεκα. 2 θυμιατά ασημένια. δύο. 4 δισκοπότηρα ασημένια και καπνισμένα τέσσαρα. 1 Κουτί μεγάλον ασημένιον εν. 3 ασημοζούναρα τρία. 1 ζωνάρι Σελτιφένιον εν. 3 ζευγάρια ασημένια Μασούρια. 1 Γκιουρδάνι με πλάκαις δώδεκα. εν. 61/2 ζεύγη Σκουλαρίκια ήτοι εξ ήμισυ. 1 Καπουζάλι: εν. 2 Κανδήλαις ασημένιαις. δύο 4 Κομμάτια άγια λείψανα. Τέσσαρα. 8 Κομμάτια άγια λείψανα οκτώ με την αγίαν Κάραν, 2 περικεφαλαίαι ασημένιαι δύο 3 χείραι ασημένιαις τρεις 1 λαβίδα ασημένια μία 2 ζωνάρια ασημένια δύο. τα οποία είχεν αφήση η πολίτινα ενέχυρον εις την Μονήν δια γρ. 38, 4 πλάκαι 6 ασημένιαι 6, ήτοι δεκάρια τέσσαρα, 1 Ευαγέλλιον ασημένιον εις το χέρι του Ηγουμένου Ιωσήφ τζικούρα. Τα άνωθεν σκεύη του Μοναστηρίου Αγάθωνης έμειναν εις χείρας του Κυρίου Ανδρέου Σπανού Σελιανίτου. Κατ' έμπροσθεν των υπογραψάντων ο άνωθεν σωθείς Κατάλογος ως εβεβαιώθημεν παρά πολλών είναι ιδιόχειρος και Γράψιμο του ποτέ Κώστα Καρέλη.

Απόσπασμα από το χειρόγραφο.

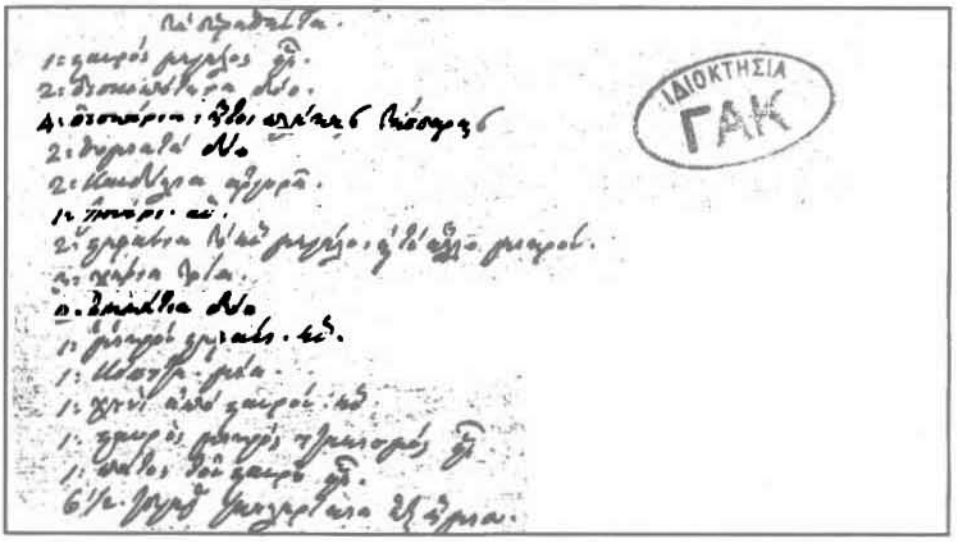
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

β) Ότι κατά τάς εκ συμφώνου ομολογίας του Ανδρέου Σπανού, του παπά Ιωάννου, και Αναγνώστου Κραββαρίτου μετά την ανασκαφήν των περί ων ο λόγος τούτων Σκευών, ο Ηγούμενος τα επήγεν εις Σέλιανην εις το σπήτι του Ανδρέου, και μετά δέκα πέντε ημέρες τα επήρε και τα επήγεν εις το Μοναστήριον του αγίου Ιωάννου εις Αρτοτίναν[45], και εκεί πάλιν τα επήγεν εις την αποκλείστραν εις βαρδούσι, όπου εστάθησαν εκεί τρεις χρόνους, και ότι έπειτα μαθόντες ότι άρχησαν εκεί να κλέπτωνται ειδείσματα άλλα. Όθεν φοβηθέντες και περί των Μοναστηριακών τούτων σκευών είπον τον Καπετάν Ευαγγέλην Κοντογιάννην, όστις έστειλε και τα επήρε, και φέρων ταύτα εις θέσιν τινά του χωρίου Κολοκυνθιάς ελόν, τα παρέδωκεν εις τους παππά Ιωάννην Δημήτριον παππά Νικόλαον, Αναγνώστην Κραβαρίτην, και Κραβαρτόγιαννον, οίτινες τα παράχωσαν εις ένα τρόχαλον, και ούτω ευρίσκονται μέχρι τούδε τεθαμμένα εις αυτό το μέρος.

Άμα τοίνην εβεβαιώθημεν ταύτα. Συσκεφθέντες επισπεύσαμεν την διάταξιν της ανασκαφής αυτών, ήτις γενομένη επί παρουσία του αποσταλέντος εις τον Δήμαρχον και λοιπών, ευρέθησαν τα εξής παρά πόδας σημειούμενα Αργυρά Σκεύη, άτινα μετακομισθέντα ευρίσκονται εις το κατάστημα της Διοικήσεως έχεις διαταγης.

Τα ευρεθένα.

1 σταυρός μεγάλος εις. 2 δισκοπότηρα δύο. 4 δισκάρια, ήτοι πλάκαις 6 τέσσαραι 6. 2 θυμιατά δύο. 2 Κανδύλια αργυρά. 1 ζωνάρι. εν. 2 στεφάνια το εν μεγάλον και το άλλο μικρόν. 3 χέρια τρία. 2 ομμάτια δύο 1 μικρόν στεφάνι. εν 1 Κόπτζα. μία. 1 Χουνί από σταυρόν. εν. 1 σταυρός μικρός τζακισμός εις 1 πάτος του σταυρού εις. 6[1/2] ζευγάρια σκουλαρίκια εξ ήμισυ.

Απόσπασμα από το χειρόγραφο.

45. Λέει. Και απ' εκεί ο Γεράσιμος ο ηγούμενος αυτού του Μοναστ.(ηρίου) τα επήγεν εις την αποκλείστραν εις το Βαρδούσι. Παρέμειναν εκεί 4 ασημένιες πλάκες με άγια λείψανα. Δεν γνωρίζει τι έγιναν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Τα ελλείποντα εξ αυτών.

1 σταυρός μεγάλος εις. 8 σταυροί μικροί οκτώ. 2 δισκοπότηρα, δύο. 1 Κουτί μεγάλον ασημένιον εν. 2΄Ασημοζούναρα. Δύο.1 Ζωνάρι Σελτιφένιον εν. 2 Μαγκόραις δύο. 3 ζουνάρια μασούρια ασημένια τρία. 1 Γκιουρδάνι με δώδεκα πλάκαις εν. 4 Κομμάτια΄Αγια λείψανα τέσσαρα. 2 Περικεφαλαίαι δύο. 1 λαβίδα μία. 2 ζωνάρια ασημένια. δύο. 1 Ευαγγέλιον αργυρούν ένα.

γ). Ότι εκ της εξομολογήσεως του Ανδρέου Σπανού, αποδεικνύεται ότι το ευαγγέλιον, τέσσαρα Κομμάτια΄Αγια λείψανα, και εις σταυρός, τα οποία όντα χωριστά ως λέγει τα είχον εις την εκκλησίαν, και εκλάπησαν κατά το 1835, έτος.- Όσων μεν περί των Κλαπέντων τούτων΄Αγίων Σκευών, νομίζομεν ότι η Β. Γραμματεία θέλει εγκρίνει ότι δέον. Όσον δε περί των λοιπών ελλειπόντων, είμεθα γνώμης ότι πρέπει ν' αποδειχθή εντελώς η απώλειά των, αν τω όντι απωλέσθησαν ταύτα εν τη τότε ανωμαλία. Νομίζομεν όμως αναγκαίον ότι καλόν είναι να εξατασθή περί του αντικειμένου τούτου ο αυτόθι διατριβων Κ. Ευαγγέλης Κοντογιάννης, αν σώα τα παρέδωκεν εις τους ως άνω είρηται, και αν η έλλειψις αύτη προήλθε περί αυτών ή παρ' άλλου τινός.

Εν Λαμία την 7 Ιουλίου 1838

Ο Μητροπολίτης Φθιώτιδος Ιάκωβος *Ο Διοικητής Π. Λοιδορίκης*[46]

ΣΤ΄. Ανασκευή των κατηγοριών και αποκατάσταση του Γρηγορίου.

Σε αναφορά τους προς τη Διοίκηση Φθιώτιδος οι πρόκριτοι και κάτοικοι της πρώην επαρχίας Υπάτης, αποκαλύπτουν τους σκευωρούς. *[...] Η Μονή της Αγάθωνης κειμένη εις την επαρχίαν μας ήτις έμεινε διατηρουμένη ενταυτώ τείνει να διαλυθή ένεκεν της μεταβολής την οποίαν ηθέλεσε το....δια να κάμη εις αυτόν ο Αρχιερεύς μας συννενοημένος και μετά του προκατόχου σας Διοικητού Κ. Δούκα, ως προς την αποβολήν του εναρέτου τότε Ηγουμένου κ. Γρηγορίου Ιωάννου και την αντικατάστασιν ετέρου, και επιθυμούντες να προλάβωμεν την διάλυσιν ταύτην και την διόρθωσιν της ελεεινής κειμένης καταστάσεως της μνησθείσης Μονής επί της οποίας οι αισχροκερδείς σκοποί των (μία δυσανάγνωστη λέξη) αυτήν την έκθεσιν. Σπεύδομεν να θέσωμεν υπ' όψιν σας τα αίτια όσα υπεκίνησαν την αποβολήν του ρηθέντος Ηγουμένου παρισταίνοντα ταύτα ως εφεξής. Ο Κύριος Δήμαρχος Υπάτης Γεώργιος Χ''Χρήστου θέλων να φορολογήση ταύτην, και μη επιτυχών του σκοπού του, τον εκατηγόρησε πολλάκις εις τον αρχιερέα, τον οποίον εθεώρη πάντοτε ως σχετικόν του. Αφού τον εστεφάνωσε παρανόμως μετά της δεύτερης του εξαδέλφης, ζητών ν' αποβάλλη τούτον της Ηγουμενίας. Ο αρχιερεύς θέλων να εκπληρώση την επιθυμίαν ταύτην του φίλου του επροσεπάθη να εύρη ύλην εναντίον του αγαθού τούτου Ηγουμένου, πλην ποτέ δεν ηδυνήθη να επιτελέση τον σκοπόν του. Έπειτα δε συννενοηθέντες μετά του Κ. Δούκα, όστις και ούτως δεν επλησιάσθη από τον Ηγούμενον τούτον ως επιθύμει, και συνομοτούντες επ' αυτού Αρχιερεύς, Διοικητής, και Δήμαρχος εκατηγόρησαν αυτόν εκ συμφώνου εις την Ιεράν Σύνοδον, προσάπτοντες πλαστάς και ανυπάρκτους σηκοφαντίας, ότι δηλ. κατεχράσθη την της Μονής περιουσίαν κλπ. Και ούτως ενεργήθη εις την δυστυχίαν της μονής ταύτης η αποβολή αυτού τούτου του Ηγουμένου.[...] και συνεχίζουν. Πληροφορούμεθα τελευταιως, ότι ο Καλός αρχιερεύς μας ενώ έγινε ο μόνος*

46. Μον. Όπ. π. έγγρ. 054.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

αίτιος δια να φέρη την μονήν ταύτην εις την σημερινήν δυστυχίαν, εγνωμοδότησε Τελευταίως περί της διαλύσεως αυτής. [...] Περιμένομεν ανυπομόνως Κ. Διοικητά, ίνα ενεργήσητε την δικαίαν μας ταύτην αίτησιν διά το είναι αύθις την Μονήν της Αγάθωνης, εις την προτέραν αυτής κατάστασιν και απηλαγμένην από την δεινήν σημερινήν θέσιν εις την οποίαν αι αρχαί την έθεσαν δι' ιδιοτελείς σκοπούς.

Εν Υπάτη την 25 Ιουλίου 1838

Οι ευπειθέστατοι (μία δυσανάγνωστη λέξη) των Δήμων και πρώην επαρχίας Ν. Πατρών.

Ακολουθούν143 υπογραφές: Δήμου Υπάτης 29, Σπερχειάδας 59, Ομιλαίων 19, Τυμφρηστού 6, Καλλιαίων 25, Παραχελωϊτών 3 και Μακρακώμης 2[47].

Στην τελευταία επί του θέματος αυτού αναφορά-καταπέλτη, που έστειλε στη Γραμματεία των Εκκλησιαστικών ο Γρηγόριος, μεταξύ των άλλων γράφει. *[...] Ελυπήθην εις την αξιοθρήνητον ταύτην του Αγάθωνος κατάστασιν όθεν συνέλαβον αίφνης, τότε παν κατά προτροπήν και των συμπατριωτών μου [...] περιμένων εν τούτοις την αποκατάστασιν των Ελληνικών πραγμάτων, δια να γνωρισθούν αι εκδουλεύσεις μου, να τακτοποιηθή η Μονή δια να ησυχάσω τέλος και εγώ εν αυτή και να λάβω, όπως είναι δίκαιαν, ανταμοιβήν τινα ανάλογον των κόπων και των θυσιών μου, δια να ζήσω ήδη εις τα γερατεία μου, [...]* και συνεχίζει την εξιστόρηση των προσωπικών του περιπετειών και των όσων έκανε για την επαναφορά της Μονής στην προτέρα της κατάσταση. *[...]Έγεινεν επομένως φροντίς και περί των Μοναστηριων, [...] του δε της Αγάθωνης καταταχθέντος μεταξύ των διατηρουμένων, ανεγνωρίσθην ο υποφαινόμενος ως ηγούμενος εν αυτή [...]. Τούτων ούτως εχόντων, ενώ καυχώμαι και με γνωρίζει όλος ο κόσμος, ότι οφέλησα τα μέγιστα, και ενώ ήτον δίκαιον και το απαιτώ μάλιστα, να βραβευθώ δια τας εκδουλεύσεις, απ' εναντίας σήμερον ανελεώς κατατρέχομαι και από την Μονήν, την οποίαν θεωρώ έργον των χειρών μου. Αδίκως γίνομαι έκπτωτος, χωρίς να γνωρίζω εμαυτόν ένοχον κατά και δυνάμεσιν να δώση την παραμικράν λαβήν. Είναι απορίας άξιον, πως όταν επρόκειτο περίτινος αναφοράς προς την Διοίκησιν της Φθιώτιδος, της οποίας επισυνάπτεται αντίγραφον, πώς τότε όλοι οι κάτοικοι της Υπάτης ομολογούσι και ομολογούν, ότι ωφέλησα και κατέβαλον εξ΄ιδίων μου. Σήμερον δε εναντίον των προηγηθέντων και της πεποιθήσεως, απροσδοκήτως θεωρούμαι απ' εναντίαν όψιν, ως δήθεν να έπραξα τα μεγαλύτερα πλημελήματα, ώστε να μου στερήσουν και αυτό το έσχατον μοναχόν δικαίωμα του εκλέγεσθαι, διότι εφώναζαν ο Διάκονος και ο Δήμαρχος Υπάτης έμπροσθεν των μοναχών να μην εκλέξετε ηγούμενον τον Γρηγόριον, ότι δεν τον θέλουν αι αρχαί. Η συκοφαντία και η καταδρομή αύτη πηγάσασα από τας ραδιουργίας αισχροκερδών τινών ανθρώπων, των οποίων είχον κατά καιρούς ικανά και τρανά τεκμήρια, [...] Δεν λυπούμαι, διότι έγεινα έκπτωτος της Ηγουμενίας, από την οποίαν προ ενός περίπου έτους αυτός εγώ εζήτησα να παραιτηθώ έχων χρείαν εναλλαγής των φροντίδων, [...]. Δεν λυπούμαι λοιπόν δια την παύσιν μου από την ηγουμενίαν, την οποίαν πάντοτε δεν επιθύμουν, ότι κυρίως με λυπεί είναι ο τρόπος της παύσεώς μου, διότι ελθόντες ο Δήμαρχος Υπάτης και ο παρά του αγίου Δεσπότου Φθιώτιδος Ιεροδιάκονος με οπλοφόρους εις την οικίαν μου σφραγίσαντες όλα μου τα έγγραφα, και διόρισαν τους*

47. Μον. Όπ. π. έγγρ. 073.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

χωροφύλακας δια την φύλαξιν αυτών. [...]Εξαιτούμαι παρακαλών να κάμη την δικαίαν της απόφασιν όσον τάχυστα, δια να προφθάση την παραμεληθείσαν εις κακήν κατάστασιν και ευρισκομένην Ιεράν Μονήν.

Ευσεβάτως υποσημειούμαι
Εν Αθήναις την 26 Αυγούστου 1838
Ο ευπειθής
Γρηγόριος Ιωάννου[48].

Απαντώντας ο Διοικητής Φθιώτιδας στη Γραμματεία των Εκκλησιαστικών μεταξύ των άλλων γράφει. *[...]Όσον δε περί των περί των εκδουλεύσεών του, και προσπαθειών του υπέρ της Μονής, είναι αληθή, ο ειρημένος εξ' ενός φέρων την Ποιμαντικήν του ράβδον ως Πατήρ, και άλλως ως εντολεύς του Θεού, έφερεν εξ' άλλου το πυρόβολον, εφ' ου εστηρίζετο η ελευθερία της Πατρίδος, και δια του οποίου ανέκτησεν η Ελλάς την παλιγγενεσίαν της, Πατριώτης καλός έτρεχεν με τους διαφόρους οπλαρχηγούς επί τω σκοπώ, δια την ελευθερίαν της Πατρίδος, και δια την διατήρησιν Πίστεως και των ιερών Ναών του Υψίστου, φέρων. επί τούτοις το Σύμβολον της επιεικείας και δικαιοσύνης. [...] Μέλλων ενταύθα να καταπαύσω τον λόγον μου, δύναμαι να παρατηρήσω σύμφωνα και με τας παρατηρήσεις του ηγουμένου, ότι υπέκυψεν αληθώς εις σφάλματα ως προς την διατήρησιν των ανηκόντων λογαριασμών, και τούτο προέκυψεν αναμφιβόλως από άγνοιαν [...] Η αποβολή του από την ηγουμενίαν ήτον μηχανορραφία τεχναυθείσα από της τάξεώς του, και μάλλον εκτανθείσα από μνησικακίαν προς τούτον βλέποντες τόσον εις αυτόν ζήλον, όσον αυτοί αδυνάτησαν να δείξωσι. Είναι αληθή επίσης ότι ο Διάκος και ο Δήμαρχος Υπάτης παρασταθέντες εις την Μονήν απαγόρευσαν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι από τον μνησθέντα, αλλά προς τούτοις πληροφορούμεν υπήρχε διαταγή της ιεράς Συνόδου[...].*

Εν Λαμία την 30 7βρίου[49] *1838*
Ο Ευπειθέστατος
Διοικητής Φθιώτιδος
Π. Λοιδορίκης[50]

Μετά από όλα αυτά η Ιερά Συνοδος με έγγραφο της προς τη Γραμματεία των Εκκλησιασικών γράφει. *[...]Ότι ο πρώην ηγούμενος της μονής Αγάθωνης Γρηγόριος είναι αθώος της κατ' αυτού γενομένης κατηγορίας, δια ταύτα πείθεται και αυτή εις το να θεωρή αυτόν τοιούτον και να μη θεωρή αυτόν ως αίτιον της αθλίας καταστάσεως, εις ην η μονή εκείνη κατήντησεν. Επειδή δε γίνεται λόγος περί της διαλύσεως αυτής, η Σύνοδος δεν ευρίσκει λόγους αποχρώντας εις τούτο.Όθεν διατάσσει σήμερον τον κατά την Φθιώτιδα Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην εις το να προσκαλέση τους εν τω κόσμω περιπλανωμένους μοναχούς αυτής, να συνέλθωσιν εις αυτήν, ως εις αυτήν εγκαταβιώνοντες του λοιπού απροφασίστως, και συνελθόντες να εκλέξωσι και ηγούμενον και συμβούλους τακτικούς, δια να προληφθή η περαιτέρω παράλυσις των πραγμάτων της μονής. Εν τοσούτω δε κρίνη εύλογον η Σύνοδος να προσκαλέση την Β.*

48. Μον. Όπ. π. έγγρ. 075.
49. Σεπτεμβρίου.
50. Μον.Όπ. π. έγγρ. 085.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

[ασιλικήν] ταύτην Γραμματείαν, να διατάξη η ιδία τον κατά την Φθιώτιδα διοικητην εις το να προτρέψη και αυτός τους μοναχούς της περί ο λόγος μονής να συνέλθωσιν εις αυτήν, και να πράξωσιν ούτοι, ως θέλουν διαταχθή παρά του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου.

Επιστρέφοντας και τα έγγραφα.
Εν Αθήναις την 16 Νοεμβρίου 1838
Ο Κηνουρίας Διονύσιος Πρόεδρος
Ο Ύδρας Γεράσιμος
Ο Σελλασίας Θεοδώρητος
Ο πρώην Ηλείας Ιωνάς
Ο Αττικής Ευστάθιος
Τ.Σ. *Ο Γραμματεύς*
Θ. Φαρμακίδης[51]

Στη συνέχεια ο Διοικητής Φθιώτιδος με το υπ' αριθμ. 401 έγγραφο του γνωστοποιησε στη Γραμματεία των Εσωτερικών *[...] Ότι εις την Μονήν Αγάθωνης εγένετο εκλογή του προσωπικού και εκλέχθησαν ηγούμενος ο Κ. Γρηγόριος Ιωάννου πρώην ηγούμενος της Μονής ταύτης, Σύμβουλοι δε οι Ιερομόναχοι Κ. Καλλίνικος Παππά Δήμου και Δαμιανός Αθανασίου[...].*

Λαμία την 6ην Φεβρουαρίου 1839
Ο Ευπειθέστατος
Διοικητής Φθιώτιδος
Π.Λοιδορίκης
Ελ.[λείψει] Γραμ.[ματέως]
Α. Δούκας[52]

Ζ΄. Ισολογισμοί-απολογισμοί της Ιεράς Μονής Αγάθωνης.

Συνολικά υπάρχουν οι παρακάτω προϋπολογισμοί-απολογισμοί των ετών.

1ον Ισολογισμός της Ιεράς Μονής Αγάθωνης δια το έτος 1834.
2ον Ισολογισμός της Ιεράς Μονής Αγάθωνης δια το έτος 1835.
3ον Καθημερούσια έσοδα-έξοδα της Ιεράς Μονής Αγάθωνος του έτους 1836.
4ον Ισολογισμός της Ιεράς Μονής Αγάθωνης δια το έτος 1836.
5ον Ισολογισμός της Ιεράς Μονής Αγάθωνης δια το έτος 1837 από αης Ιανουαρίου μέχρι τέλους Ιουνίου.
6ον Γενικός Ισολογισμός της Ιεράς Μονής Αγάθωνης από αης Ιανουαρίου 1836 μέχρι τέλους Ιουνίου 1837.
7ον Ισολογισμός της Ιεράς Μονής Αγάθωνης από 8 Ιουλίου 1837 μέχρι τέλους 10μβρίου.

Η΄. Περιουσιακά στοιχεία της μονής.

Όπως φαίνεται από μια κατάσταση το 1837 η Μονή του Αγάθωνα είχε 480 στρέμματα χωράφια. 72 στο Λυχνό, 48 στα Βασιλικά, 122 στο Μεσοχώρι Υπάτης, 191 στο Περιβόλι Σπερχειάδας και 47 σε μη αναγραφόμενη περιοχή, τα οποία καλλιεργούσαν κολίγοι με σιτάρι, κριθάρι και καλαμπόκι.

Ακόμα είχε και λειβάδια στην Οίτη, όπου σήμερα είναι ο Εθνικός Δρυμός.

51. Όπ. π. έγγρ. 084.
52. Μον. Όπ. π. έγγρ. 094

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Θ΄. Ισολογισμός της Ιεράς Μονής Αγάθωνης δια το έτος 1834

Έ σ ο δ α

Έσοδα από...	Μερική Ποσότης		Κατάχρησι Δρχ.		Ολική Ποσότης	
1200 οκάδες Μαλιά προβάτων προς λ. 85	Δρχ. 1020	λεπτά	Δρχ.	λεπτά	Δρχ.	λεπτά
230 οκ. αρνόκουρα προς λ. 50	115					
550 οκ. τυρί προς λ. 50	275		112	50		
250 Καρδάραις Γάλα προς λ. 1.	250		71	42		
150 οκ. Βούτυρον προς δρχ. 1.	150				1810	
250 οκ. Γάλα Γήδινον προς 68	168		6			
80 οκ. Τραγόμαλλον προς 70	56					
120 Αίγαι στέρφαι πωληθείσες προς δρχ. 7,47/00.	891	60	4	80		
120 Τράγους παλαιούς & Μυλιώρια πωληθέντα προς δρχ. 7,00	840		12			
175 Κριούς προς δρχ.7,50/00	1225		87	50	3180	60
125 Προβατίνες προς 6 ½	812					
54 Κόσχινα Σίτου από Κτήμα Λυχνού προς δρχ. 5.	270					
163 Κόσχ. Αραβόσιτον ωσαύτως προς δρχ. 3 ½	490	50	80			
3 Κόσχ. Ρεβίθια προς δρχ. 5	15					
3 οκ. Μετάξι προς δρχ 20	60				1647	50
22 Κόσχ. Σίτου από το Κτήμα Αιασκόβου προς δρχ. 5.	110					
65 Κόσχ. Αραβόσιτον προς δρχ. 3 ½	227	50				
4 οκ. Μετάξι προς δρχ 20.	80					
17 Κ΄σχ. Αραβόσιτον από Βασιλικά προς δρχ. 3 ½.	-------	-------	59	50		
75 Κόσχ. Σίτον από Κτήμα Γδαρμένης Ράχης.	375				792	50
32 Κόσχ. Κριθή Γδαρμένης Ράχης προς δρχ.3.	96					
15 Κόσχ. Σ΄τον Κτήμα Μούστρουβου προς δρχ. 5.	75					
35 Κόσχ. Αραβόσιτον ωσαύτως προς δρχ. 1 ½.	122	50				
1 Κόσχ. Κριθή ωσαύτως προς δρχ. 3.	30					
Είσπραξις Μοναστηριακών Συκαμηναίων εις φύλλα.	23					
Είσπραξις ενοικίου Μανδανίων Δριστήλλας και Μύλλ	230					
Είσπραξις διαφόρων προσφορών	30				606	50

Προσθέτονταν επί του ποσού τα ως λάθη Καταχρήσεων.	433,72	8037, 10
		433 , 72
		Δρχ. 8590, 82
Μεταφορά των όπισθεν ποσοτήτων.	433,72	8.590, 82

Εν Αγάθωνη την 12 Ιουλίου 1837
Ο Πρώην Ηγούμενος Γρηγόριος

(Τ.Σ.) Οι Σύμβουλοι Κωστάντιος Δημητριάδης
Δαμασκηνός Αθανασίου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Έ ξ ο δ α

Διπάνες δια...	Μερική Ποσότης		Κατάχρησι Δρχ.		Ολική Ποσότης	
20 ποιμένων μισθοί δι' εν έτος προς δρχ. 70.	Δρχ 140	λεπτ	Δρχ 608	λεπτ	Δρχ	λεπτ
80. φασκιές τζαρούχια προς δρχ. 4 εις αυτούς.	320					
300. οκ.Τυρί δια τροφήν αυτών προς λ. 50.	150		14			
300 οκ. Άλας προς λ. 10.	30		6			
80 Κόσχ. Αραβόσιτον δια τροφήν 20 Σκύλλων προς ½	280		224		218	
300 Κόσχ. Αραβόσιτον εις τροφήν των ποιμένων προς 3 ½.	105		105			
Εις ενοίκιον λιβαδίου Ντεραλής δια την φθινοπωρινήν βοσκήν των της Μονής ποιμνίων.	858	12	512	34		
Εις ποιμνικόν φόρον ως τα υπ' αριθ. 654.655 αποδεικτικά.	236	2				
1200 οκ. άλας δια την χρήσιν των ποιμνίων και αλάτισμα . 12.	144		48			
Εις ημερομίσθια μαστόρων δια κατασκευήν Κελλίων.	230				251	14
1000. Σανίδια χρησιμεύσαντα δια την επισκευήν αυτών	290					
30 οκ. Καρφιά προς δρχ. 2.	60					
Εις ημερομίσθια και υλικά επισκευής αχερώνος.	168					
15 Κόσχ. αραβόσιτον εις τροφήν των μαστόρων προς δρχ. 3 ½.	52	50				
30 οκ. Τυρί δια τροφήν αυτών λ. 50.	15				585	50
30 οκ. Κρασί εις τους ιδίους προς λ. 20.	6		151	34		
5 οκ. Βούτυρον προς δρχ. 1.	5					
5 φορτία Κρασί προς δρχ. 13. 29/00.	67	60				
36 οκ. λάδι εις χρήσιν της εκκλησίας και των πατέρων.	61	92				
20 οκ. ρίζη ωσαύτως προς λ. 60.	12				152	52
220 οκ. Τυρί δια χρήσιν των Πατέρων προς λ. 50.	110					
60. οκ. Βούτυρον ομοίως.	60					
30 οκ. Ρακί.	30					
12 οκ. Καφφέ.	30		15			
15 οκ. Ζάχαρη.	30		15		260	
60 οκ. έλαιον προς λ. 50.	30					
90 Κόσχ. αραβόσιτον προς 3 ½.	315					
60 Κόσχ. Σίτον προς δρχ. 5.	300					
3 Κόσχ. Ρεβίθια ρος δρχ. 5.	15					
4 Ζών Καλογυροτικά δι' εν έτος.	107		57			
4 Τζόλια των ζώων.	24		8		791	
60 Οκ. Μαλλία δι' ενδύματα των Πατέρων προς λ.85.	51					
8 Φασκιαίς τζαρούχια. 4 υπέρ των της Μονής.	32					
Μισθός 4 υπηρετών δι' εν έτος προς δρχ. 70	280		80			
300 οκ.κρασί εις το πανηγύριον προς λ. 30	90					
8 οκ. ελαιόλαδον προς δρχ. 1. 75/00.	14				467	
13 οκ. ρακί πρός 1 ½.	19	50	169	34		
15 οκ. ρίζι προς λ. 75.	11					
60 οκ. ψάρια δια την Πανήγυριν προς λ. 50.	30					
Εις κατασκευήν δύο Βαγενίων δια οίνον.	40					
Εις Κατασκευήν δύο Κάδων μεγάλων δια το Γάλα.	15				115	50
Εις επισκευήν δριστύλας μανδανίων και διόρθωσιν Μύλλου.	371	50	371	50		
Εις Καλλιέργειαν του εις Λίασκοβον αμπελώνος.	55					
Εις άνοιγμα μιας Σούδας εις Μπίρλλιαν.	30					
Εις πληρωμήν των δεκάτων δια τα Συναχθέντα Γεννήματα.	156					
105 Κόσχινα Σίτον δια σπόρους εις τους Κολίγους προ δρχ. 5.	525					
7 Κόσχ. Κριθή ωσαύτως προς δρχ. 3.	21					
Εις αγοράν τριών εργατικών Βοών προς Δρχ.150.	450				1608	50
			206	84	8678	16

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Αφαιρείται εκ της ολικής ποσότητος το ποσών των άντικρυ καταχρηστικών Κονδηλίων ως αποδεδειγμένων **2063, 84**

Δρχ. 6614, 32

Όσα μετά ο οφειλέτης προς εξίσωσιν των άντικρυ ποσών **1776, 50**

Δρχ. 8390, 82

Εν Αγάθωνη την 12 Ιουλίου 1832
Ο Πρώην Ηγούμενος
(Τ.Σ.) Οι Σύμβουλοι
Κωστάντιος Δημητριάδος
Δαμασκηνός Αθανασίου
Ότι ίσον απαράλλακτον τω πρωτοτύπω

Εν Λαμία την 7 Ιουλίου 1838
Ο Μητροπολίτης *Ο Διοικητής**
Ιάκωβος *Π. Λοιδορίκης*

Κυρίες και Κύριοι.

Στα πλαίσια του χρόνου προσπάθησα να σας μεταφέρω τη ζοφώδη κατάσταση της Μονής του Αγάθωνα κατά τους επαναστατικούς και οθωνικούς χρόνους, ως και τον πολυτάραχο βίο του μακαριστού ηγουμένου αυτής Γρηγορίου, ο οποίος έχοντας υπόψη του, το του Κυρίου ***"Ει εμέ εδίωξαν και υμάς διώξουσιν. Αλλά θαρσείτε εγώ νενίκηκα τον κόσμον". (Ιωάν. Ε΄20 και Ιστ΄33),*** *επί 6 συνεχή χρόνια σήκωσε καρτερικά το Σταυρό που ο Κύριος επέτρεψε, μέχρις ότου δικαιωθεί, ως άλλος Ιωνάς.*

* Γίνεται μνεία ότι τα κείμενα είναι αντιγραφικά με οποιαδήποτε λάθη και αν έχουν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
Ιωάννης Ευαγγ. Μακρής
δάσκαλος - τ. Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε.

ΘΕΜΑ

Το ιδιοκτησιακό καθεστώς των χωριών της επαρχίας Ζητουνίου κατά τα πρώτα μεταπελευθερωτικά χρόνια (1833 - 1840 μ.Χ. περίπου), σύμφωνα με τα πρακτικά της Μικτής Ελληνοτουρκικής Δικαστικής Επιτροπής.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΕΙΣ

Ζητούνι, ως γνωστόν, ονομαζόταν η Λαμία κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Η επαρχία Ζητουνίου περιελάμβανε 49 χωριά κατά τα πρώτα μεταπελευθερωτικά χρόνια και ταυτιζόταν με ένα μέρος της σημερινής επαρχίας Φθιώτιδας. (κοίτα χάρτη στη σελ.153) Το θέμα της εισήγησης αναφέρεται στα πρώτα μεταπελευθερωτικά χρόνια και αφορά κυρίως στα χωριά που βρίσκονται βορείως του Σπερχειού ποταμού. Για τα νοτίως του Σπερχειού χωριά ακολουθήθηκε σε πολλές περιπτώσεις μια πιο πολύπλοκη διαδικασία από αυτήν της άμεσης αγοραπωλησίας μεταξύ πωλητή και αγοραστή, οπότε το ιδιοκτησιακό καθεστώς αυτών διευθετήθηκε αργότερα. Για τα χωριά αυτά θα γίνει μια απλή αναφορά βασισμένη σε ένα έγγραφο της Μικτής Επιτροπής χωρίς περαιτέρω διερεύνηση.

Όταν το 1833 η επαρχια Ζητουνίου απελευθερώθηκε από τους Τούρκους[1] περιελάμβανε 49 χωριά. Τα 37 από αυτά ήταν τσιφλίκια, που αποτελούσαν ιδιοκτησία Τούρκων μπέηδων και αγάδων, και τα 12 ήταν "*κεφαλοχώρια*", δηλαδή χωριά κατά το πλείστον ορεινά και άγονα "*που παρουσίαζαν μειωμένο ενδιαφέρον για τον κατακτητή και κατοικούνταν από μικρούς ιδιοκτήτες ελεύθερους καλλιεργητές*".[2] Σε μερικά από αυτά Τούρκοι τσιφλικάδες κατείχαν κάποια "*ζευγάρια*" χωραφιών. Ζευγάρι ονομαζόταν έκταση γης 80-200 στρεμμάτων[3], όσα δηλαδή μπορούσε να καλλιεργήσει ένας καλλιεργητής σε μια καλλιεργητική περίοδο με ένα ζευγάρι "*αροτήρων βοών*", αφού με τα βόδια γινόταν τότε το όργωμα των χωραφιών.

Κατά την απελευθέρωση λοιπόν της επαρχίας Ζητουνίου -και λίγο πριν- οι Τούρκοι τσιφλικάδες άρχισαν να πουλάνε τα τσιφλίκια τους. Ποιος όμως να τα αγοράσει; Πού να βρούν τα χρήματα οι φτωχοί ραγιάδες που είχαν πάρει τα όπλα και πολεμούσαν κατά των Τούρκων; Άλλωστε υπολόγιζαν ότι η γη που τόσα χρόνια καλλιεργούσαν ως κολίγοι θα γινόταν δική τους μετά την απελευθέρωση της πατρίδας τους.

Ενώ λοιπόν αυτοί έχυναν το αίμα τους για τη λεφτεριά της πατρίδας τους, κατέφθασαν κάποιοι "*άκαπνοι*" συμπατριώτες τους του παροικιακού ελληνισμού αλλά και από τις τουρκοκρατούμενες περιοχές -΄Ελληνες που είχαν πλουτίσει με το εμπόριο

1. Ως ημερομηνία απελευθέρωσης της επαρχίας Ζητουνίου από τους Τούρκους θεωρούμε την 28η Μαρτίου 1833, ημέρα κατά την οποία εισήλθε ο ελληνικός στρατός στη Λαμία.
2. Ιστορία του Ελληνικού ΄Εθνους. Εκδοτική Αθηνών ΑΕ. , τ. ΙΑ΄. σελ. 135
3. ό. π. , σελ. 109

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

στο εξωτερικό- και άρχισαν να αγοράζουν τα τσιφλίκια που πουλούσαν οι Τούρκοι. Έτσι, και μετά την απελευθέρωση, οι φτωχοί ραγιάδες πάλι κολίγοι έμειναν, αυτή τη φορά κάτω από άλλον αφέντη, που πολλές φορές ήταν σκληρότερος κι από τον Τούρκο.

Οι αγοραπωλησίες των τσιφλικιών γίνονταν μέσα σε ένα κλίμα ασάφειας και ανασφάλειας. Οι Τούρκοι τσιφλικάδες εγκαταστάθηκαν κυρίως στη Λάρισα -για να είναι όσο το δυνατόν πιο κοντά προς τη Λαμία- και πουλούσαν οι ίδιοι ή με αντιπροσώπους. Πουλούσαν μερικές φορές και περιουσία που δεν τους ανήκε και γενικά υπήρξαν αρκετές περιπτώσεις δολοπλοκιών, χρηματισμού, διπλοπωλήσεων και γενικά εξαπατήσεων και από τις δυο πλευρές.

Ποιος ακριβώς αγόρασε, τί, και σε ποια τιμή είναι πολύ δύσκολο να γραφεί για αρκετές περιπτώσεις. Υπήρξαν παζαρέματα, αμφισβητήσεις και διενέξεις γύρω από το ιδιοκτησιακό ζήτημα. Απαιτήσεις που άλλοτε ήγειρε η μία πλευρά κι άλλοτε η άλλη.

Για τη διευθέτησή τους συγκροτήθηκε μικτή επιτροπή αποτελούμενη από δυο Έλληνες και δυο Τούρκους δικαστές, που λειτούργησε από το 1833 μέχρι το 1870 περίπου. Τα στοιχεία που παραθέτουμε εδώ προέρχονται από τα πρακτικά αυτής της επιτροπής που φυλάσσονται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους στην Αθήνα,κυρίως δε από τρία έγγραφα με τίτλο: "*Κατάλογος των χωρίων της επαρχίας Ζητουνίου*"[4], το "*Δευτέρι δι όσα υποστατικά επώλησαν οι Τούρκοι Ζητουνιάται*"[5] και "*Η εξομολόγησις του κ. Αθανασίου Τζίγκα*"[6], ή όπως θα λέγαμε σήμερα η κατάθεση του Αθανασίου Τσίγκα, του εκ Κομποτάδων πρώτου ειρηνοδίκη Λαμίας.

Σύμφωνα λοιπόν με τα έγγραφα αυτά τα 37 τσιφλίκια ήταν :

Κομποτάδες	**Μοσχοχώρι**	**Αγναντα**
Κωσταλέξι	**Κόμμα**	**Νεράιδα**
Φραντζί	**Αλαμάνα**	**Σαπουνάς**
Κουμαρίτζι[7]	**Εμίρμπεη** *(Ανθήλη)*	**Λιμογάρδι**
Δέλφινος	**Σαρμουσακλί** *(Ροδίτσα)*	**Ταράτζα**
Αλπόσπητα	**Μεγάλη Βρύση**	**Μακρολείβαδον**
Βαρδάτες	**Αυλάκι**	**Δαΐτζά** *(Αγριλιά)*
Χάϊν Γαρδίκι *(Οίτη)*	**Αγία Μαρίνα**	**Τζομπαλάδες** *(Λυγαριά)*
Σκλιθράκι	**Αχινός**	**Μπεκί** *(Σταυρός)*
Αμιαλός *(Μπράλλος;)*	**Ράχες**	**Καλύβια και**
Νεβρόπολις	**Αχλάδι**	**Σουλάκι**
Δαμάστα	**Σουβάλα** *(Βαθύκοιλο)*	
Μουσταφάμπεη *(Ηράκλεια)*	**Μαχαλάς** *(Κυπαρισσώνις)*	

4. Γενικά Αρχεία του Κράτους (Γ.Α.Κ.), Πρακτικά Μικτής Επιτροπής, Β΄ Κτήματα Φθιώτιδας, φ. 68ος
5. Γ.Α.Κ., ό.π. . φ. 57ος
6. Γ.Α.Κ., ό.π.
7. Διατηρείται η ορθογραφία του "*καταλόγου*".

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Τα 12 κεφαλοχώρια της επαρχίας Ζητουνίου ήταν:

Δυο Βουνά
Παύλιανη
Προκοβενίκου *(Σκαμνός)*
Λευθεροχώρι
Δρακοσπηλιά * *(Θερμοπύλες)*
Δίβρη
Αογκίτζι
Στηλίδα
Νίκοβα *(Άνυδρο)*
Σπαρτιά
Μύλους και
Γαρδίκι *(Πελασγια)*

Συνοψίζοντας τα στοιχεία αυτά θα μπορούσαμε να επισημάνουμε ότι :

1. Το **75%** των χωριών ήταν **τσιφλίκια** και το **25%** ήταν **κεφαλοχώρια.**

2. Τα **37 τσιφλίκια** ανήκαν σε **12 άτομα.** Αν εξαιρέσει κανείς τους "*μικρούς*" τσιφλικάδες, δηλαδή αυτούς που κατείχαν το 1/2 κάποιου χωριού, τότε τα **36 χωριά τα κατείχαν 6 μπέηδες ή αγάδες**. Ένας μάλιστα από αυτούς, ο **Τεφίκ μπέης, κατείχε 14 ολόκληρα χωριά**, ενώ άλλα **5 χωριά κατείχε η μάνα του!**

Έτσι ομαδοποιημένα κατά τσιφλικά τα 37 τσιφλίκια έχουν ως εξής:

Τεφίκ μπέης (γιός του Χαλίλμπεη, στο σεράι του οποίου έφεραν δεμένο πισθάγκωνα τον Αθανάσιο Διάκο ο Ομέρ Βρυώνης κι ο Κιοσέ Μεχμέτ)

Κομποτάδες
Φραντζί
Αλεπόσπιτα
Βαρδάτες
Δελφινο
Χαΐν Γαρδίκι
Αμυαλος
το 1 / 3 της Αλαμάνας
Νεβρόπολις
Δαμάστα
Λιμογάρδι
Αγναντα
Ταράτσα
Μακρολείβαδο
τα 2/3 της Αγίας Μαρίνας
και το 1/3 του Εμίρμπεη

Σαϊδέ Χανουμ: (κόρη του Βελή πασά, που ήταν γιος του Αλή πασά, γυναίκα του Χαλίλμπεη)

Κόμμα
Μεγάλη Βρύση
Αχλάδι
Σουβάλα
Τσοπανλάτες

Αχμέτ εφένδης:

1/2 του Κωσταλεξίου
Καλύβια
Σουλάκι
Κουμαρίτσι
Σκληθράκι

Ιζέτ μπέης:

1/3 της Αλαμάνας
1/3 του Εμίρμπεη
1/3 της Αγίας Μαρίνας
Μουσταφάμπεη
Ράχες
Μπεκί

Μουσταφά μπέης:

1/3 της Αλαμάνας
1/3 του Εμίρμπεη
Αυλάκι
Αχινός

* Βρισκόταν στις πλαγιές του όρους Καλλιδρόμου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Σελήμ αγάς:
Νεράιδα **Δαΐτσά**

Μεχμέτ αγάς:
1/2 του Σαρμουσακλί **1/2 του Μαχαλά**

Εματουλά χανούμ: (κόρη του Εμήν αγά)
Μουσχοχώρι

Χατζημεχμέτης :	**1/2 του Σαπουνά**
Σαήτ αγάς:	**1/2 του Κωσταλεξίου**
Χασάν αράπης:	**1/2 του Σαπουνά**
Αλαμπεΐνα:	**1/2 του Σαρμουσακλί**
των Ελλήνων:	**1/2 του Μαχαλά**

Στον προαναφερθέντα "*Κατάλογο των χωρίων της επαρχίας Ζητουνίου*" γίνεται και μια άλλη ομαδοποίηση των χωριών σε "*εδώθε*" και "*εκείθεν*" του Σπερχειού ποταμού χωριά. Τα "*εδώθε*" είναι όσα βρίσκονται νότια του Σπερχειού και τα "*εκείθεν*" όσα βρίσκονται βόρεια. Η ομαδοποίηση αυτή έχει την εξής έννοια.

Κατά τις διαπραγματεύσεις για τον καθορισμό των βορείων συνόρων του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, αρχικά είχε προταθεί ως βόρειο όριο η κοίτη του Σπερχειού ποταμού και στη συνέχεια η γραμμή Παγασητικού-Αμβρακικού. Για τη βορείως του Σπερχειού περιοχή πληρώθηκε το ποσό των 10 εκατομμυρίων γροσιών[8] επί πλέον και θεωρήθηκε ότι οι Τούρκοι τσιφλικάδες είχαν δικαίωμα να πουλήσουν τα βορείως του Σπερχειού ποταμού τσιφλίκια τους, κάτι που δεν ίσχυε για τα νοτίως του Σπερχειού τσιφλίκια -αν και μερικά απ᾽αυτά πουλήθηκαν τελικά.

Είναι ευνόητο λοιπόν γιατί στα πρακτικά της μικτής επιτροπής βρέθηκαν στοιχεία για τις αγοραπωλησίες των "*εκείθεν*" του Σπερχειού τσιφλικιών μόνο. Ενώ για τα "*εντεύθεν*" του Σπερχειού βρέθηκαν αιτήσεις των κατοίκων πολλών χωριών (Κωσταλεξίου, Κουμαριτσίου κτλ.) προς την Α.Μ το βασιλέα των Ελλήνων για παραχώρηση των χωριών αυτών στους ίδιους.

Για τις αγοραπωλησίες των τσιφλικιών βρέθηκαν δύο έγγραφα:
- Η "*Εξομολόγησις του κ. Αθανασίου Τζίγκα*" και
- Το "*Δευτέρι δι' όσα υποστατικά επώλησαν οι Τούρκοι Ζητουνιάται*"

Το πρώτο έγγραφο μας παρέχει πληροφορίες για τα 12 από τα 23 τσιφλίκια που βρίσκονταν βορείως του Σπερχειού, ενώ το δεύτερο έγγραφο παρέχει πληροφορίες για τα 17 τσιφλίκια και επιβεβαιώνει την κατάθεση του Τσίγκα - εκτός από κάποιες μικροδιαφορές, κυρίως ως προς το χρηματικό μέρος της αγοραπωλησίας. Σύμφωνα λοιπόν με τα έγγραφα αυτά συντάξαμε τον πίνακα που ακολουθεί.

8. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. 18, σελ. 576-577

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΧΩΡΙΟ *(Τούρκος ιδιοκτήτης)*	**ΕΛΛΗΝΑΣ** *αγοραστής*	**ΠΟΣΟ** *(σε γρόσια)*
Τσοπανλάτες *(Σαϊδέ χανούμ)*	**Ευάγγελος Βαλατσός**	**64.000**
Τσοπανλάτες *(3 ζευγάρια)*	**Αλέξ. Μανσόλας-Παπαστάθης**	**13.000**
Μπεκί *(Ιζετ μπέης)*	**Δημήτριος Κεμπρέκος**	**96.000**
Καλυβια - Σουλάκι *(Αχμέτ εφένδης)*	**Γκόγκας**	**150.000**
Κόμμα *(Σαϊδέ Χανούμ)*	**Αθ. Τσίγκας-Γ.και Δ. Κρίτσας**	**67.000**
Κόμμα *(ζευγάρι του Αλή Ριζά)*	**Αθ. Τσίγκας και λοιποί**	;
Κόμμα *(ζευγάρι του Ισουφ Τζημλόπουλου)*	**Παπαθανάσης**	**3.000**
Σαρμουσακλί 2/3 *(Μεχμέτ αγάς)*	**Λαμιώτες-Ροδιτσιώτες**	**71.500**
Σαρμουσακλί 1/3 *(Ιουύφ μπέης)*	**Λαμιώτες-Ροδιτσιώτες**	**35.750**
Αλαμάνα 1/3 και Εμίρμπεη 1/3 *(Μουσταφά μπέης)* **Αλαμάνα 1/3 και Εμίρμπεη 1/3** *(Ιζέτ μπέης)* →	**Γεώργιος Μωραΐτης**	**97.000**
Χάνι Αλαμάνας *(Μουσταφά μπέης)*	**Δημολιούλιας**	**7.000**
Μεγάλη Βρύση *(Σαϊδέ Χανούμ)*	**Ανδρέας Φαρδής**	**35.000**
Αυλάκι *(Μουσταφά μπέης)*	**Κεχαγιάς και καπετάν Νάκος** *(Πανουργιάς;)*	**105.000**

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Αυλάκι *(ζευγάρι του Μαχμουτ Πατρινού)*	**Γιάννης Στυλιδιώτης**	**5.000**
Αχινός και ελαιώνας *(Μουσταφά μπέης)*	**Σκουμπουρδαίοι**	**220.000**
Αχινός *(ζευγάρια του Αλή Ριζά)*	**Σκουμπουρδής**	**10.000**
Ράχες *(Ιζέτ μπέης)*	**Αργυρός Συριανός**	**45.000**
Ράχες *(ζευγάρι του Σαΐτ αγά)*	**Αργυρός Συριανός**	**4.000**
Αχλάδι *(Σαΐδέ Χανούμ)*	**Διαμαντής Ολυμπιος**	**45.000**
Σουβάλα *(Σαϊδέ Χανούμ)*	**Ιωάννης Σχινάς** *(Χαμακιώτης)*	**33.000**
Μαχαλάς 1/2 & Βιλέση *(Μεχμέτ αγάς)*	**Γαρδικιώτες** *(Πελασγιώτες)*	**41.000**
Γαρδίκι *(ζευγάρι του Χατζημεχμέτ αγά)*	**Γαρδικιώτες**	**8.500**
Σαπουνά 1/2 *(Χατζημεχμέτης)*	**Στυλιδιώτες**	**17.000**
Σαπουνά 1/2 *(Χασάν αράπης)*	**Στυλιδιώτες**	**11.000**

Υπήρχαν όμως και "*ζευγάρια*" που δεν αναφέρεται σε ποια χωριά ανήκαν.

ζευγάρια του Σελήμ αγά	**Γεώργης Ασπροποταμίτης**	**18.000**
ζευγάρι του Χαλίμη	**Αλέξανδρος Μανσόλας**	**8.500**
ζευγάρια του Αχμέταγα	**εις τους κατοίκους (;)**	**19.500**

Αυτές ήταν οι αγοραπωλησίες που αναφέρονται στα προαναφερθέντα έγγραφα των πρακτικών της μικτής επιτροπής. Δε συμπεριλαμβάνονται σ' αυτά τα χωριά **Αγναντα, Νεράιδα, Λιμογάρδι, Μακρολείβαδο, Ταράτσα, Δαΐτσά** και το 1/3 της **Αλαμάνας** και του **Εμίρμπεη**, ιδιοκτησίας κυρίως του **Τεφίκ μπέη**.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Από τα 49 χωριά της τότε επαρχίας Ζητουνίου :
- **ένα ανήκει** πλέον σε **άλλη επαρχία** (Μακρολίβαδο στην επαρχία Δομοκου, ενώ στη τωρινή επαρχία Φθιώτιδας που περιλαμβάνει τα υπόλοιπα 47 χωριά της επαρχίας Ζητουνίου προστέθηκαν πολλά χωριά ακόμα).

- **οκτώ χωριά δεν υπάρχουν πλέον**, ενώ δημιουργήθηκαν **πολλά νέα** στην περιοχή της τότε επαρχίας Ζητουνίου (**Νέο Κρίκελο, Γοργοπόταμος, Καραβόμυλος, Αγ. Παρασκευή** κτλ.) και πολλοί οικισμοί, παραθαλάσσιοι κυρίως.

Τα χωριά που δεν υπάρχουν πλέον -υπάρχουν όμως τα τοπωνυμια:
Σκλιθράκι (νοτίως του Κουμαριτσίου, δυτικά της Παύλιανης)
Αμιαλός (πιθανότατα ανατολικά του Μπράλου, όπου υπάρχει τοπωνύμιο Ομυαλός)
Νεβρόπολις (πιθανόν στο ομώνυμο οροπέδιο του Καλλιδρόμου)
Αλαμάνα (βορείως του Σπερχειού , πιθανότατα κοντά στην ιστορική γέφυρα)
Σαπουνά (σε απόσταση 7-8 χιλιομέτρων βορείως της Νεράιδας, όπου η εκκλησία Άγιοι Ανάργυροι)
Άγναντα ή Αγναντη (2 χιλ. περίπου από το Μαχαλά [Κυπαρισσώνας])
Ταράτζα η γνωστή Ταράτσα της Λαμίας και
Σουλάκι (δυτικά-νοτιοδυτικά των Καλυβιων)

- **δεκατρία χωριά έχουν αλλάξει ονομασία:**

Χαΐν Γαρδίκι	*(Οίτη)*	**Μαχαλάς**	*(Κυπαρισσώνας)*
Προκοβενίκο	*(Σκαμνός)*	**Γαρδίκι**	*(Πελασγία)*
Δρακοσπηλιά	*(Θερμοπύλες)*	**Νίκοβα**	*(Άνυδρο)*
Μουσταφάμπεη	*(Ηράκλεια)*	**Δαΐτζά**	*(Άγριλιά)*
Εμίρμπεη	*(Ανθήλη)*	**Τζομπαλάδες**	*(Λυγαριά)* και
Σαρμουσακλί	*(Ροδίτσα)*	**Μπεκί**	*(Σταυρός)*
Σουβάλα	*(Βαθύκοιλο)*		

- **είκοσι οχτώ** χωριά εξακολουθούν να **υπάρχουν** ως χωριά **με το ίδιο όνομα** ή με μικρή διαφορά στην προφορά του ονόματος:

Κομποτάδες	**Κουμαρίτσι**	**Αχλάδι**
Κωσταλέξι	**Παύλιανη**	**Σπαρτιά**
Φραντζί	**Λευθεροχώρι**	**Μύλοι**
Αλεπόσπιτα	**Μεγάλη Βρύση**	**Νεράιδα**
Βαρδάτες	**Αγία Μαρίνα**	**Λογγίτσι**
Μοσχοχώρι	**Αυλάκι**	**Λιμογάρδι**
Κόμμα	**Στυλίδα**	**Δίβρη**
Δαμάστα	**Αχινός**	**Μακρολίβαδο**
Δυό Βουνά	**Ράχες**	**Καλύβια**
Δελφινο		

- **ένα χωριό δεν αναφέρεται καθόλου** (Παλαιοκερασιά ούτε με την παλιά ονομασία Τσερνοβίτι), άγνωστο σε μας για ποιο λόγο.

Για τα εντεύθεν (νοτίως) του Σπερχειού ποταμού χωριά υπάρχει το υπ΄ αριθμ. 118 ανυπόγραφο έγγραφο (φάκελος 68-69) στα πρακτικά της Μικτής Επιτροπής, το οποίο αναφέρει τα εξής στοιχεία, τα οποία δεν μπόρεσα να διασταυρώσω.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΧΩΡΙΟ	ΤΟΥΡΚΟΣ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ	ΕΛΛΗΝΑΣ ΑΓΟΡΑΣΤΗΣ	ΕΤΟΣ ΑΓΟΡΑΣ
Αλεποσπητα	*Τεφίκ μπέης*	Σ. Σκύφτης & Κ. Τσάλλης	1838
Κομποτάδες	*του ιδίου*	Σ. Σκληβανιώτης	1836
Νευρόπολις	*Χατζη-μεχμέταινα*	Ν. Σκουμπουρδής	1839
Κουμαρίτζι	*Σαΐτ αγάς*	χωρικοί	1837
Σκληθράκι	*του ιδίου*	χωρικοί	1837
Κωσταλέξι	*του ιδίου*	χωρικοί	1837
Κούβελος	*του ιδίου*	χωρικοί	1837
Μουσταφάμπεϊ	*Ιζέτ μπέης*	Αθανάσιος Τσίνης	1833
Μοσκοχώρι	*Μουσταφά αγάς*	Ν Σκουμπουρδής	1833
Φραντζί	*Τεφίκ μπέης*	Γ. Μωραΐτης	-
Βαρδάταις	*του ιδίου*	Γ. Μωραΐτης	-
Γαρδίκι	*του ιδίου*	Ν. Χρυσοβέργης	-
Αμνυαλός	*του ιδίου*	Ν. Χρυσοβέργης	-
Δαμάστα	*του ιδίου*	απούλητον	-
Δελφινος	*του ιδίου*	απούλητον	-

Συσχετίζοντας τα στοιχεία αυτά με τα στοιχεία που μας παρέχει ο Πουκεβίλ στο βιβλίο του **"ΤΑΞΙΔΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ"**, αναδεικνύουμε πολύ καθαρά μια πραγματικότητα που μας είναι λίγο πολύ γνωστή, αλλά δεν έχουμε συνειδητοποιήσει ίσως την έκτασή της.

Σε κάθε **τσιφλίκι** αναλογούν **39 ελληνικές οικογένειες**, ενώ σε κάθε **κεφαλοχώρι** αναλογούν **64 ελληνικές οικογένειες**. Αν δε λάβει κανείς υπόψη του ότι **τα τσιφλίκια ήταν εύφορα καμποχώρια και τα κεφαλοχώρια ήταν χωριά ορεινά και άγονα**, θα αντιληφθεί καλύτερα την έντονη επιθυμία των Ελλήνων να μη ζουν κάτω από τον τούρκικο ζυγό.

Γιατί στα τσιφλίκια οι φτωχοί ραγιάδες, οι κολίγοι, είχαν άμεση εξάρτηση από τον Τούρκο τσιφλικά κι αισθάνονταν βαρύτερο το ζυγό της σκλαβιάς.

Στα κεφαλοχώρια οι ραγιάδες αισθάνονταν περισσότερο ελεύθεροι.

Σ' αυτά, λοιπόν, κυρίως ανδρώθηκαν οι απροσκύνητοι Έλληνες, αυτοί που αγωνίστηκαν για τη λευτεριά της πατρίδας μας.

Ποιος όμως να τους τό 'λεγε ότι και μετά την απελευθέρωσή τους από την τούρκικη σκλαβιά κάποιοι θα άλλαζαν απλώς αφεντικά και θα παρέμεναν κολίγοι συμπατριωτών τους !!!

Ευχαριστώ

Σημείωση: Την πληροφορία για το Σκληθράκι μάς έδωσε ο συνάδελφος Κώστας Ι. Παπαμίχος από το Κουμαρίτσι. Ο ίδιος το είχα ταυτίσει αυθαίρετα με το σημερινό Σκλήθρο, παρασυρμένος από την ονομασία, επειδή δε γνώριζα την ύπαρξη του τοπωνυμίου Σκληθράκι στην περιοχή Κουμαριτσίου-Παύλιανης.

Ακολουθεί παράρτημα με έγγραφα-πηγές πληροφοριών.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Αριθ. 192

Νομὸς Εὐρυτανίας.

Ἐγγραφὲν ἐν τῷ Κ.Κ.Τῷ Λογιστῇ Ἐγγραφόντων 3 Σεπτεμβρίου Καραβασίλειον Ἐξωτικὰ μέρη, 3 Ὑγιεινὴν Κανονῶν 3 Μαρτίου Σαὶδ Ὀθωμανικά. Ἐπιθεωρήσαντα Ἀριθμόν, κατὰ τὴν 15 τοῦ παύοντος Φεβρουαρίου παρόδῳ τοῦ γραφείου Ἐπιστατικῶν Μεγῶν, ἐλέγχοντα τὴν ἔγγρ. Λίστα, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔγραφε Μακρῆς ἐμφανισθέντος αὐθαιρετώσεως, ἐνεγράφων τοῦ Ὑπαλληλικοῦ, καὶ τῶν Ὑπαλλήλων. 3 Βαρυτέρων Ἀρκαδίου ἀδελφῶν, Ἀναγνώστου Δημητρίου Μαζαΐδα, 3 Σαρρηγιάννη Ἀθανασίου, τῶν μὲν πρώτων εἰς τὰ Εὐέρια Δαμάσι, τῶν δ' ἄλλων εἰς Μαζαΐδα, 3 τῶν Χωρικῶν εἰς ἑκάστη ὑπαλληλικὸν καὶ τῶν ἐνεγράφων ἐκ Μεγάλης Ὑπαλληλικῆς Ἀρχῆς Δαμάσι, ἀνάγκη ἐγγράφου ὑπαγορευτικῆς, χαρτοσήμου εἰκόνος ἐνὸς ὑπὸ ὑπαλληλικοῦ ἔγγρ. Συμβολαιογράφου εἰς Δημόσιον νόμ. ἀριθ. 71. 3 ἐκτὸς μὲ τῶν ἐνεργούντων ὑπαλληλικῶν Δημοσίων, ὑπαλλήλου καὶ τῶν ἐνεργούντων ἐκ Δ. Βάλτου. Ἀνάγκη ἐγγράφου ὑπαγορεύσεως τῶν ἐκ τῶν Οἰκονομικῶν ἐγγραφικῶν νόμ. ἀριθ. 2999. καὶ τοῦ ὑπαλλήλου εἰς τὴν λίστα Βάλτου Δ. Καραγιάννου ὑπαλλήλου ἐκ Ἐπιστάτου. —

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ
ΓΑΚ

Δανεικά διά ἐσα. Νεοφανικά ἀφιλήσαν οἱ Τοῦρκοι Ζητουνιῶται

ἀντίγραφον

Γρόσια

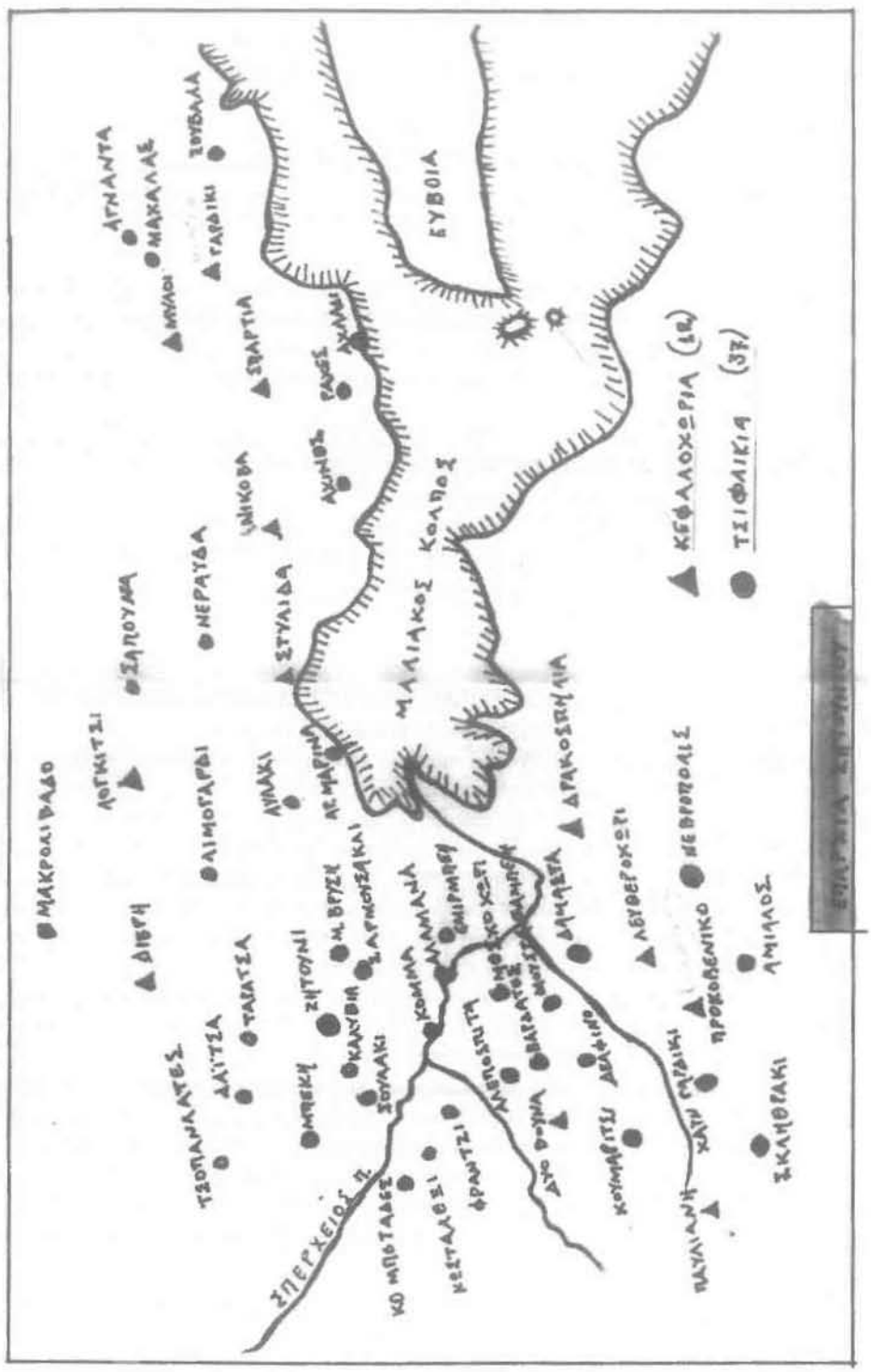
7.000. Τό χάνι τῆς Λάρισας γρ Δημητζιούλιαν, διά Μουχαφάρικα
96.000. Τό μοναστ τοῦ Ἁγίβρασι ζ ἀδάλ ζ ἐξαχώρια, γρ τοῦ Καπράνου
8.300. Τό Ζωγραφ τοῦ χατζηφραγκόγιαννα εἰς Τσαρδίκι γρ τοῦ ἰδίου χωριοῦ
61.000, Τοῦ ηγουμενάτου γρ Μανασσῆ τῆς χατσήμης.
160.000, Καλύβια, καί Σουλάρια Ἁγιορείτ ἀφαιθη γρ τοῦ Διώργια
67.000. Τό Κάμπι τῆς Σαΐτ'χατσήμης, γρ τοῦ αὐτήμια ζ συντροφιᾶτ
71.500. Τό Σαρμουσακλί τοῦ Μαχμούταγα, γρ τοῦ Πεζίτζη
35.750, Τό ἥμιον Σαρμουσακλῆ τοῦ Σουφμαλῆ αἰ τοῦ ἰδίου.
35.000, Τά μαγαζία βεγοῦ τῆς χατσήμης ἀφαίθη, γρ Μόδρια ἐφαρδία
105.000, Τό Λιβάδι τοῦ Μουχαφάρικα ζ Γιαννακάκη, γρ τοῦ Ζαχαρίτζη
9.000. Τό ἥμιον τῆς νέας Καλύβας τοῦ Ἁγιβρασι γρ Ἀλεξάνδρου Μανούρα
220.000. Τοῦ Ἀχινοῦ τοῦ Μουχάρικα ζ αὐτάδων, γρ Σκαμπαρδώνη
45.000. Τοῦ Δάσους τοῦ Ἁγιορείτ, γρ Λάγκρι Σκαμπαρδώνη.
45000. Τό Λιβάδι τῆς χατσήμης αφαιθη, γρ Μαρκάκη Θεόφιλου.
33.000. Τά Σπίτια τῆς χατσήμης, αἰ Χάνια Σαμαρτζίδων
41.000. Τό Μαγαζᾶ ζ Βιζάτα τοῦ Μαχμάταγα, γρ τοῦ Καρδιτσιώτη
15.000. Τό Χάνι τοῦ Τσιμπλῆ αἰ Τσιμπλῆ Λιθοσελίτου
13.000. Τά Ἐρια Ζωγραφία γρ ηγουμενάτου, γρ Ἀλεξάνδρου Μανούρα ζ Παπαγιάννη
16.000. Δύο Ζωγραφία τοῦ χατσήμης Χαζιδιώτου γρ τοῦ Πεζίτζη
17.000, Τά Ζωγραφία τοῦ Μαχμούταγα γρ τοῦ ἰδίου Πεζίτζη
3.000, Τοῦ Ἰσοῦρ τσαμπούνιον Τά Χαμαρί, γρ Παπαδοπούλου Κυριακοῦ
19.500, Τά Ζωγραφία τοῦ Μαχμούταγα γρ τοῦ ἰδίου Κανελίνου Πεζίτζη
8.500. Τό Ζωγραφ τοῦ χαζήρη γρ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μανούρα
4.000, Τό Ζωγραφ τοῦ Σαΐτ'αγα, γρ Γάκη γρ τοῦ ἰδίου Λάγκρι
5.000. Τά Ζωγραφία τοῦ Μαχμούτ Παπαγιάννου γρ αὐξάνει, γρ Γιάννη Σκαμπαρδώνη
7.500, Τά Ζωγραφία τοῦ Καλά χατσήμη γρ τοῦ Τασούλα Σαμαρτζή
10.000, Τά Ζωγραφία τοῦ Ἀλῆ βεγᾶ γρ τοῦ Ἀχινοῦ, γρ τοῦ Σκαμπαρδώνη
5.500, Τό Ζωγραφ τοῦ Σαΐτ'αγα, γρ τοῦ Πεζίτζη
..... Τό Ζωγραφ Τ' Ἀλῆ βεγᾶ γρ Κάμπι, γρ τοῦ ἰδίου ηγουμενάτου
4.000, Τό Ζωγραφ τοῦ Σαλιμιώτου γρ Λιτογραφῆ, γρ Χάμπου ηγουμενάτου
100.000, Ἐμεῖς ὅλοι ζ Ἀχαμάτι ἰδιόδικα ἐκθέσα τοῦ Μουχαφάρικα ζ Ἁγιβρασι γρ
000000, χρέους ζ Κωνσταντινάκη Κορτζιλίου. ——

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Τα έντυπα του Σταρχού ονομαστικά διαφοροποιημένα κτήματα.

	Χωριό	Ιδιοκτήτες όλοκληροι εναγόμενοι χωρίς	Αυτοί οποίοι δηλώσαν ηγοράσθησαν	Καλλιέργειες έλεος	Πόσα στρέμ. ένα αγοράσθη δηλώσαν	Πόσον σπάνε δηλώσαν ημέρα ανάγκη	Πόσον σπάνε ανάγκη	Πόσα δένδρα ανάγκη	Δένδρα ανάγκη δένδρα
1	Αγιονέρι	Σπ. Σταμάτιος	Σ. Σιώρδ. & Κ. Δήμας	1838	22857	22857		3	3460
2	Κερασολάκη	Σπ. Ιωάν.	Σ. Σαμαντιώδης	1836	34286	5714	28571	3	16909
3	Νεροσύκια	Σπ. Χαρ. Μιχαήλ	Ν. Σιωμογλού	1839	12859	1289		6	6118
4	Κερασιές								
5	Σκαλοράκι								
6	Κυζικιές	Σπ. Χαΐδ. Αγία	Πρ. Ιού χωριού	1837	44286	10000	34286	3	21514
7	Κόκκινη								
8	Μεγαράκια	Σπ. Υψηλαντ.	Αδαμαντ. Ζάνος	1833	54286	12857	41429	7	23170
9	Μοναχιές	Σπ. Μεγαράκια	Ν. Σιωμογλού	1837	62857	14285	48572	7	27195
					231381	78572	152812		118276
10	Αφρανιές	Σπ. Χερσάκια	Ρ. Μπαρέλας						
11	Βαρδάλας	Σπ. Χαΐδ.	Σπ. Ιού Ιέρου						
12	Κερασιά	Σπ. Ιερ.	Ν. Χρυσολέων	—					
13	Αμυγδ.	Σπ. Ιερ.	Σπ. Ιού Ιέρου						
14	Δαμιάκι	Σπ. Ιερ.	Αλέξανδρος	—					
15	Βλάχικες	Σπ. Ιερ.	Αμυγδ.						

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
Κώστας Ι. Ζήσης
Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε. - δρ. φιλοσοφίας

ΘΕΜΑ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Οι απαρχές του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού (Καποδιστριακή και Οθωνική περίοδος). Τα σχολεία της Φθιώτιδας.

Αποδεχόμενος την τιμητική πρόσκληση που μου έγινε από το Δήμαρχο Λαμιέων κ. Γεώργιο Κοτρωνιά και το Διοικητικό Συμβούλιο του Πνευματικού Κέντρου Σταυρού, να συμμετέχω ως εισηγητής στο Συνέδριο τούτο, αισθάνομαι αρχικά τη διάθεση να σας ευχαριστήσω για την τιμή που μου κάνετε και να σας συγχαρώ για την πρωτοβουλία σας αυτή.

Πιστεύω ακράδαντα ότι η πρωτοβουλία σας έχει δυναμική και προοπτική, ώστε μέσα από αυτή να αναδειχθεί η ιστορία του τόπου μας, να καταγραφεί και να αποτελέσει οδηγό για παρόμοιες προσπάθειες.

Με την εισήγησή μου θα φέρω στη δημοσιότητα νέα στοιχεία, ανέκδοτα, άλλωστε αυτός πρέπει να είναι και ο στόχος ενός Συνεδρίου, και θα συμβάλω στην καταγραφή της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης του Νομού Φθιώτιδας.

Σύνεδροι, Κυρίες και Κύριοι,

όπως γνωρίζετε μέχρι την Απελευθέρωση δεν είχαμε Εκπαίδευση αλλά Παιδεία, χωρίς μεθοδολογία και αναλυτικά προγράμματα, αποκομμένη και αποσπασμένη, που στόχευε κυρίως στη διατήρηση της γλώσσας και της θρησκείας.

Με τον ερχομό του Καποδίστρια τέθηκε, άμεσα και επιτακτικά το θέμα της μόρφωσης του λαού. Μάλιστα με τον ερχομό του Καποδίστρια διαχέεται η αισιοδοξία στους πνευματικούς ανθρώπους της εποχής, μέσα και έξω από τον Ελλαδικό χώρο, ότι πολλά πράγματα θα αλλάξουν προς το καλύτερο. Ο Κυβερνήτης, από τα πρώτα βήματα της παρουσίας του στα κοινά (1803), είχε δώσει δείγματα αγάπης για την παιδεία και έδειξε φροντίδα για τη μόρφωση και ανύψωση του λαού και του κλήρου. Αρχικά, από το 1805 μέχρι τα μέσα του 1807, είχε διοριστεί επιθεωρητής της Δημοτικής Εκπαίδευσης των σχολείων της Κέρκυρας.

Αργότερα παρακολούθησε και εντρύφησε στα σύγχρονα παιδαγωγικά συστήματα, όπως του Πεσταλότσι (Pestalozzi) και ιδιαίτερα του Φέλεμπεργκ (Emanuel von Fellenberg), τα οποία στηρίζονταν στην ανθρωπιστική μόρφωση, με παράλληλη γεωργική εξάσκηση των μαθητών και εφαρμογή αυτών, στο πρότυπο αγρόκτημα της Hofwyl, κάτω από την προσωπική του επίβλεψη.

Το ενδιαφέρον του για την παιδεία διαφαίνεται και από τις διάφορες επιστολές που αντάλλαξε με λόγιους φίλους του, καθώς και από την προτεραιότητα που έδωσε σε αυτή, τόσο στην προκήρυξη που απευθύνει προς τους Έλληνες στις 20-1-1828, όσο και στο ψήφισμα που κατέθεσε και ψηφίστηκε κατά τη διάρκεια της Δ΄ Εθνοσυνέλευσης στο Άργος.[1]

1. Α.Β. Δασκαλάκη, Κείμενα: *"Πηγαί της Ιστορίας της Ελληνικής Επαναστάσεως"*, Σειρά Τρίτη: *" Τα περί Παιδείας"*, 3 Τόμοι, Αθήνα 1968, τομ. Α΄, σελ. 242 - 243 και Αλέξης Δημαράς, *"Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε"*, Τόμος Α΄- Β΄, Αθήνα 1973, σελ.24-24

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Αποβλέπει, λοιπόν, αρχικά, σε ένα πρωτοβάθμιο σχολικό δίκτυο, επεκτάθηκε, στη συνέχεια, στη συσταση δευτεροβάθμιων σχολείων, ως προθαλάμου των σχολείων ανώτερης τάξης, αναβαθμίζοντας τα λεγόμενα ελληνικά σχολεία, λόγω του κύρους που διατηρουσαν στις ανώτερες κοινωνικές τάξεις της εποχής.

Στηριζόμενος στο σύστημα του Φέλεμπεργ, που απαιτούσε λίγους δασκάλους, ανάλογες κτιριακές εγκαταστάσεις, ομοιογένεια και οικονομία, εφάρμοσε την λεγόμενη "*αλληλοδιδακτική μέθοδο*". Δηλαδή ένας δάσκαλος να διδάσκει όσο το δυνατόν περισσότερους μαθητές, βοηθούμενος από τους μεγαλύτερους και "*ευφυέστερους*" μαθητές. Γι' αυτό άλλωστε θεωρείται και ο εκφραστής της λαϊκής εκπαίδευσης.

Δυστυχώς όμως ο πρόωρος θάνατος του διέκοψε αυτούς τους στόχους, αυτή την πορεία και η κατάσταση που διαμορφώθηκε μέχρι την άφιξη του Αντιβασιλέα, το λεγόμενο μεσοδιάστημα, ήταν περισσότερο απελπιστική και από την περίοδο της Επανάστασης.

Χαρακτηριστικά αναφέρουμε: όταν ρώτησε ο Κυβερνήτης Καποδίστριας το "*Γραμματέα των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως*", δηλαδή τον Υπουργό Παιδείας Μιχ. Σούτσο, να τον ενημερώσει, σχετικά με την κατάσταση στην Παιδεία, πήρε την απάντηση "*όσο για την Παιδεία δεν έχω να σας πω τίποτε. Σχολεία δεν έχουμε ούτε ένα.*".[2]

Έτσι, λοιπόν, με την άφιξη του Όθωνα, οι συνθήκες όπως διαμορφώθηκαν μετά την απραξία και την διάλυση της Διοικητικής και Εκπαιδευτικής υποδομής για την οικοδόμηση ενός σταθερού, ευρύτερου και αποδοτικού συστήματος εκπαίδευσης της Ελλάδας ήταν σχεδόν ιδανικές.

Η άσχημη οικονομική κατάσταση του κράτους, η ανυπαρξία έμπειρου διδακτικού προσωπικού και η διακοπή λειτουργίας των λίγων Αλληλοδιδακτικών σχολείων της Καποδιστριακής περιόδου έδειχναν ότι τα εκπαιδευτικά πράγματα έπρεπε να τεθούν σε πιο σύγχρονη βάση. Και τούτο, γιατί αφ' ενός ήταν κοινή συνείδηση όλων ότι η εκπαίδευση είχε άμεση προτεραιότητα και αφ' ετέρου επειδή οι όποιες νέες δομές δεν θα προϋπέθεταν την αποδόμηση προϋπαρχόντων συστημάτων εκπαίδευσης.

Τα πρώτα εκπαιδευτικά μέτρα που ακολούθησαν (Διάταγμα της 21/3 Δεκεμβρίου 1833) για τα Δημοτικά και ο Νόμος 6/18 Φεβρουαρίου 1834, για τα Ελληνικά Σχολεία, χαρακτηρίζονται αρχικά από τη διάθεση να συνεχιστεί η εκπαιδευτική προσπάθεια του Αγώνα και του Καποδίστρια, δηλαδή "*έκαστος Δήμος να συστήσει ένα αλληλοδιδακτικό σχολείο υποχρεωτικά*".[3]

Το ενδιαφέρον των κατοίκων της Φθιώτιδας για ίδρυση σχολείων τόσο αλληλοδιδακτικών, όσο και Ελληνικών, δηλαδή ανώτερων σχολείων, είναι έκδηλο.[4]

---

2. Βασ. Παπαγεωργίου. " *Επί μιας εκατονταετηρίδος, Ιωάννης Καποδίστριας και Εκπαίδευσις*". Επετηρίς Δημοτικής Εκπαιδεύσεως, 1932, σελ. 282.

3. Νόμος της 6/18 Φεβρουαρίου 1834, Φ.Ε.Κ. φ, 11, σελ. 73-87

4 "*...Εκ τούτου θέλετε παρατηρήσει, Κύριε Έπαρχε, ότι αν παρακαλούμεν την Κυβέρνησιν διά την κατ' έτος συνδρομήν των 1250 δραχμών, αφ' ετέρου μέρους όμως και ο Δήμος θέλει καταδαπανήσει ίσην ποσότητα διά την Οικοδομήν του Διδακτηρίου και την προμήθειαν των αναγκαίων βιβλίων και λοιπών, διαμοιράζων τοιουτοτρόπως με την Κυβέρνησιν τα βάρη διά την συντήρησιν περί ου ο λόγος εκπαιδευτικού καταστήματος*".

Οι Ευπειθέστατοι

Επί των Σχολείων Υπάτης Έφοροι: Αναστάσιος Β. Καρρώτσης

Αποδεικτικό 1, σελ. 158 του παρόντος. *Ζαχαρίας Κ. Παπαγιάννης, Α. Ζαχαρόπουλος*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Άλλωστε αυτό περιγράφεται και στην έκθεση του Διευθυντή του Διδασκαλείου Ι. Κοκκώνη έτους 1840.[5]

Από το πλούσιο αρχειακό υλικό που έχω στη διάθεσή μου διαπιστώνουμε ότι στη Λαμία λειτούργησαν αμέσως μετά το διάταγμα που προανέφερα αλληλοδιδακτικό Σχολείο, το έτος 1835, 2 Ελληνικά Σχολεία στη Λαμία και Υπάτη πάλι το 1835, με άδεια της Κυβέρνησης που εγείρει την διαμαρτυρία της Ευρυτανίας (Καρπενήσι) που στην παράσταση που είχαν στον Υπουργό καταθέτουν εγγράφως.[6]

Το πρώτο σχολείο που λειτούργησε στη Λαμία με το Νόμο του Όθωνα ήταν στις αρχές του 1835 το οποίο στεγάστηκε στο "Κουρσούμ Τζαμί".[7]

Την ίδια χρονική περίοδο τίθεται σε λειτουργία και το πρώτο Ελληνικό σχολείο και στα τέλη Ιουλίου διεξάγονται οι εξετάσεις, με "πάσα επισημότητα" και με Σχολάρχη τον Ζαχαρία Παναγιωτίδη και δεύτερο Ελληνοδιδάσκαλο τον Ιερομόναχο Κοσμά Θεσπρωτό, ο οποίος θα διατελέσει στη συνέχεια, Σχολάρχης για 20 περίπου χρόνια, μέχρι το θάνατο του, στο Ελληνικό Σχολείο Καρπενησίου.[8]

Από άλλο κατάλογο μαθητών του έτους αυτού, εξετάζοντας την κοινωνική διαστρωμάτωση και τον τόπο καταγωγής των μαθητών διαπιστώνουμε ότι η Λαμία αποτελούσε κέντρο στήριξης της εκπαίδευσης της εποχής, αφού στα σχολεία της φοιτούσαν μαθητές από διάφορα μέρη της Αδούλωτης και σκλαβωμένης Ελλάδας. Δηλαδή φοιτούσαν 14 μαθητές από την Φθιώτιδα, 11 μαθητές από την Ήπειρο, 2 από τα Άγραφα, 2 από την Θεσσαλονίκη , 1 από την Πελοπόννησο,1 από τη Σμύρνη και 1 από τη Λέσβο. Αλλά και στον κατάλογο των μαθητών του έτους 1839 παρατηρούμε το ίδιο, αν και οι μαθητές είναι περισσότεροι, από πολλά μέρη και ένας εξ αυτών μάλιστα είναι από την Τήνο, την ιδιαίτερη πατρίδα του Μητροπολίτη μας, ο οποίος μας τιμά σήμερα με την παρουσία του. Το ίδιο φυσικά διαπιστώνουμε και από κατάλογο μαθητών του Δημοτικού Σχολείου Λαμίας του έτους 1839. [9]

---

5. "*ευρίσκομεν αναλόγως, ότι εις τας Νήσους φοιτώσι πλειότεροι μαθηταί εις τα Τακτικά Σχολεία. Εις δε την Πελοπόννησον, περιέχουσαν το ήμισυ των κατοίκων του Βασιλείου, οι φοιτώντες μόλις υπερβαίνουσι το 1/3 του όλου αριθμού των προεκπαιδευομένων. Διότι ολόκληροι επαρχίαι, οίον η Λακωνία, η Ηλεία και άλλαι τινές, μόλις έχουσι 3 ή 4 Σχολεία Τακτικά... Η δε Στερεά Ελλάς, αν και τινές επαρχίαι αυτής, οίον η Φθιώτις και η Ευρυτανία, εσύστησαν ικανά Σχολεία κατά τα δύο τελευταία έτη, είναι μακράν ακόμη από το να έχη διαδεδομένην την προπαιδείαν αναλόγως του πληθυσμού της (Σ. Σ. της Στερεάς Ελλάδας)...*"

6. "*...Αλλά αίφνης εκδίδεται νέον Υ. Β. Διάταγμα κατά τον παρελθόντα Αύγουστον και ενώ δι'αυτού προστίθεται και δεύτερον Σχολείον Ελληνικόν εις την γείτονα Φθιώτιδα, η δυστυχής Καλλιδρόμη, αύτη η αρκετά ένδοξος εις την Ελληνικήν Ιστορίαν δια... αύτη λέγομεν η ατυχής Καλλιδρόμη μένει πάλιν εγκαταλελειμμένη εις την δυστυχία της ... παρακαλούντες θερμώς να ενεργήση η Σ.Β. Γραμματεία, ώστε να συστηθή εν Ελληνικόν Σχολείον και κατά την πόλιν μας,...*" *(15/7-9-1835.Θ.)*

7. "*....Επειδή έφθασαν ήδη εις Λαμίαν οι διωρισμένοι εκεί Διδάσκαλοι, και κατά τα εσχάτως αναφερόμενα παρά του Επάρχου, ευρέθη και αναγνωρίσθη τόσον παρ'αυτού, όσον και παρά των Διδασκάλων ως αρμόδιον Κατάστημα διά να κάμωσιν ευθύς εν αυτώ έναρξιν της παραδόσεως, το κατ'εκείνην την πόλιν Τζαμίον, ονομαζόμενον Κουρσούμ - Τζαμί, σπεύδομεν να καθυποβάλωμεν εις την Βασιλικην Γραμματείαν, την οποίαν μας αναφέρει ο Έπαρχος παρουσιαζομένην χρείαν Εσωτερικής ως ανωτέρω διασκευής, και να ζητήσωμεν ώστε διά να μη συμβαίνη εμπόδιον εις την ενόδωσιν του Σχολείου τούτου, να διατάξη η Βασιλική Γραμματεία την εκ του προχείρου χορήγησιν 50-100 δραχμιών διά να γένη ευθύς έναρξις της ετοιμασίας του αναγκαίου τοιούτου υλικού,...*" Αποδεικτικό 2, σελ. 159

8. Κατάλογος μαθητών του Ελληνικού Σχολείου Λαμίας. 1835 Ιουλίου 28. Αποδ. 3, σελ. 160

9. Αποδεικτικά 4, σελ. 161 και 5, σελ. 163 του παρόντος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Το ενδιαφέρον των Λαμιωτών δεν περιορίζεται στα αγόρια αλλά επεκτείνεται και στα κορίτσια, μια εποχή μάλιστα που ο ρόλος της γυναίκας ήταν περιορισμένος, για να μην χρησιμοποιήσουμε τον όρο "*αποκλεισμένη*". Το έτος 1839 με προσπάθειες του Δήμου και την ευγενή παραχώρηση του διόροφου σπιτιου της Μαρίας Μωραΐτη, αρχίζει η λειτουργία του Δημοτικού Σχολείου "*Κορασίδων*".[10]

Ήδη όμως φοιτούσαν στο Δημοτικό Σχολείο Λαμίας 19 μαθήτριες, οι οποίες αποτελούσαν ξεχωριστό τμήμα.[11]

Έχουμε στη διάθεσή μας αρκετό αρχειακό υλικό το οποίο αναφέρεται στα σχολεία, όχι μόνο της Λαμίας, αλλά όλης της Φθιώτιδας και ιδιαίτερα της Αταλάντης και της Υπάτης. Τα στοιχεία αυτά είναι πολύ διαφωτιστικά για την Ιστορία της Εκπαίδευσης του Νομού μας από τις αρχές του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού της μέχρι σήμερα. Θα σας προβάλω σε διαφάνειες σήμερα, μερικά έγγραφα, ώστε να αναγνωρίσετε και μόνοι σας κάποια ονόματα προγόνων σας και να διαπιστώσετε την προσπάθεια και τους κόπους που κατέβαλαν για το "*ύψιστον αγαθόν*", όπως το αποκαλούσαν, "*την μόρφωσιν της νεολαίας μας*" και την συνέχιση του Ελληνικού Πολιτισμού.

Ο χρόνος στα Συνέδρια είναι πάντα περιορισμένος και εγώ πάντα τον σέβομαι, γι' αυτό δεν μας δίνεται η ευκαιρία να αναπτύξουμε λεπτομερειακά το θέμα, να απαντήσουμε στις απορίες και την επιστημονική περιέργεια για γεγονότα και πρόσωπα. Φυσικά θα καταθέσουμε πολύ περισσότερα στοιχεία στα πρακτικά και ελπίζουμε ότι ο προοδευτικός Δήμαρχος μας και το δραστήριο διοικητικό Συμβούλιο του Πνευματικού Κέντρου Σταυρού, να μας δώσει σύντομα την ευκαιρία να προχωρήσουμε περαιτέρω, ώστε να καταγραφεί αξιόλογα και αξιόπιστα η Ιστορία της Εκπαίδευσης της Φθιώτιδας.

Με την ευχή αυτή και με τις ευχαριστίες μου για την υπομονή που είχατε να με ακούσετε θέτω στη διάθεση της κρίσης σας την ανακοίνωσή μου.

Ευχαριστώ.

10. Έγραφο του Δημάρχου Λαμιέων, όπου αναφέρονται αναλυτικά όλα τα στοιχεία που στηρίζουν την πρόταση λειτουργίας Σχολείου "*Κορισίδων*". Αποδ. 6, σελ. 164

11. Αποδ. 7, σελ. 165

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ

Αποδεικτικό 1

Προς τον Βασιλικόν Έπαρχον Φθιώτιδος

Υπάτη
14 Ιουνίου 1835

Απαντώντες εις το υπ' αριθ. 1754/1598 έγγραφόν Σας σας ειδοποιούμεν, Κύριε Έπαρχε, ότι επειδή δεν εσυστήθη εισέτι ο Δήμος των Υπαταίων, δεν δυνάμεθα να είπωμεν τι περί της συνεισφοράς, την οποίαν ούτος ημπορή ν' αποφασίση προς διατήρησιν της υπαρχούσης εν τη πόλη ταύτη Ελληνικής Σχολής, και να ζητήσωμεν επομένως και την προς τούτο συνδρομήν της Κυβερνήσεως. Παρατηρούμεν δε ότι και συστηνομένου του Δήμου δεν θέλει συστηθή ούτος ν' αποφασίση μέρος τι ικανόν εκ των αναγκαιούντων χρηματικών μέσων προς διατήρησιν της περί ης ο λόγος Σχολής, ενώ μάλιστα οι πλειότεροι εκ των συχναζόντων ήδη εις αυτήν Μαθητών ανήκουν εις άλλους Δήμους, ολίγοι τινές δε και από άλλας επαρχίας, όθεν η μόνη συνεισφορά, εις την οποίαν δυνάμεθα να βάλωμεν βάσιν είναι τα πληρωνόμενα εκ μέρους των Μαθητών δίδακτρα αναλόγως της χρηματικής καταστάσεως εκάστου, τα οποία όμως μόλις αναβαίνουν εις δρχ. 600 περίπου δι' έν έτος, διότι πολλοί των μαθητών είναι διόλου ενδεείς, όθεν σπουδάζωσι δωρεάν, ενώ ο ετήσιος μισθός του Διδασκάλου κατά την υπάρχουσαν μετ'αυτού συμφωνίαν αναβαίνει εις δρχ. 1250 ώστε το ελλειπον δρχ. 650. Αλλά και η ποσότης των 600 δραχμών δεν δύναται να υποτεθή βάσιμος, σταθερά, αλλ' εξαρτωμενη μάλλον από περιστάσεις, διότι αύτη εμπορεί να συγκριθή, αν γονείς τινές, από τους συνεισφέροντας αποσπάσωσι τα τέκνα των εκ της Σχολής ταύτης, και τουναντίον ν' αυξηθή αν προστεθώσι νέοι εν καταστάσει Μαθηταί, έπειτα προς διατήρησιν της Σχολής δεν απαιτείται μόνον η μισθοδότησις του Διδασκάλου. Απαιτείται το κατάστημα, Διδακτήριον ανάλογον, διότι το ήδη υπάρχον είναι στενόχωρον και εις δυσάρεστον κατάστασιν, απαιτούνται τα αναγκαία διά τη ...(δεν διακρίνεται μια ολόκληρη γραμματοσειρά).../ διά να μην καταδαπανώσιν ούτοι τον καιρόν των, καθώς ήδη αντιγράφοντας τους παραδιδομένους γραμματικούς και λοιπούς συγγραφείς.

Διά τούτο κρίνομεν αναγκαίον, Κύριε Έπαρχε, να σας κάμωμεν τας ακολούθους παρατηρήσεις μας καταλλήλους κατά το δοκούν ημών ως προς την τωρινήν περίστασιν της Σχολής, και ως προς την οποίαν η κυβέρνησις της Α.Μεγαλειότητος έχει επιθυμίαν του να συνδράμη αυτήν, το αντικείμενον των παρατηρήσεών μας τούτων είναι:

Α΄ Η από τούδε διά μόνον τρία έτη εκ μέρους της Κυβερνήσεως χορήγησις των κατ' έτος δραχμών 1250 διά μισθόν του Διδασκάλου πληρωτέον κατά μήνα.

Β΄ Η οικοδομή του Διδακτηρίου και η προμήθευσις των αναγκαίων βιβλίων να είναι εις βάρος του Δήμου των Υπαταίων, μέρος από τα συναζόμενα από τους εν καταστάσει γονείς των μαθητών δίδακτρα, ή και από συνδρομάς διαφόρων άλλων τυχόν συνδρομητών της Σχολής κατά μέρος εξ ιδίων του.

Γ΄ Μετά τα τρία έτη και οι χρηματικοί πόροι του Δήμου θέλει επαυξανθούν και μαθηταί πλειότεροι θέλει προστεθώσιν εις το Σχολείον, αφού ημέραν παρ' ημέραν οι

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

κάτοικοι εοθανθώοι τα καλά της παιδείας, και τότε ο Δήμος, ή ολοτελώς παύει από το να ενοχλήση την Κυβέρνησιν διά την διατήρησιν της Σχολής, ή αν όχι τούτο, τουλάχιστον η ενόχλησις θέλει εμπορεί να γενή δι' έν' μικρόν μέρος εκ της αιτουμένης ήδη ποσότητος.

Εκ τούτου θέλετε παρατηρήσει, Κύριε Έπαρχε, ότι αν παρακαλούμεν την Κυβέρνησιν διά την κατ' έτος συνδρομήν των 1250 δραχμών, αφ' ετέρου μέρους όμως και ο Δήμος θέλει καταδαπανήσει ίσην ποσότητα διά την Οικοδομήν του Διδακτηρίου και την προμήθειαν των αναγκαίων βιβλίων και λοιπών, διαμοιράζων τοιουτοτρόπως με την Κυβέρνησιν τα βάρη διά την συντήρησιν περί ου ο λόγος εκπαιδευτικού καταστήματος.

Οι Ευπειθέστατοι
Επί των Σχολείων Υπάτης Έφοροι
Αναστάσιος Β. Καρρώτσης
Ζαχαρίας Κ. Παπαγιάννης
Α. Ζαχαρόπουλος

Διά το ακριβές της αντιγραφής
Εν Λαμία την 18 Ιουνίου 1835
Ο Έπαρχος Φθιώτιδος
(Τ.Σ.) Δημ. Χατζίσκος

Αποδεικτικό 2

Προς την επί των Εκκλησιαστικών πολ. Βασιλικήν Γραμματείαν της Επικρατείας

Περί της ανάγκης Εσωτερικής διασκευής του Ελληνικού Σχολείου Λαμίας

Αριθμ. : 1565
Εν Αμφίσση
25η Μαΐου 1835

Αι άχρι τούδε Διαταγαί της Βασιλικής Γραμματείας περί των αναγκαιούντων καταστημάτων διά τα αποφασισθέντα κατά τον Νομόν τούτον Ελληνικά Σχολεία, δεν προβλέπουσι και τα περί της χρηζούσης Εσωτερικής αυτών διασκευής: οίον Τραπεζών, θρανίων, κ.τ.λ.

Επειδή έφθασαν ήδη εις Λαμίαν οι διωρισμένοι εκεί Διδάσκαλοι, και κατά τα εσχάτως αναφερόμενα παρά του Επάρχου, ευρέθη και αναγνωρίσθη τόσον παρ' αυτού, όσον και παρά των Διδασκάλων ως αρμόδιον Κατάστημα διά να κάμωσιν ευθύς εν αυτώ έναρξιν της παραδόσεως, το κατ'εκείνην την πόλιν Τζαμίον, ονομαζόμενον Κουρσούμ - Τζαμί, σπεύδομεν να καθυποβάλωμεν εις την Βασιλικήν Γραμματείαν, την οποίαν μας αναφέρει ο Έπαρχος παρουσιαζομένην χρείαν Εσωτερικής ως ανωτέρω διασκευής, και να ζητήσωμεν ώστε διά να μη συμβαίνη εμπόδιον εις την ευόδωσιν του Σχολείου τούτου, να διατάξη η Βασιλική / Γραμματεία την εκ του προχείρου χορήγησιν 50-100 δραχμών διά να γένη ευθύς έναρξις της ετοιμασίας του αναγκαίου τοιούτου υλικού, περί του οποίου θέλομεν καθυποβάλλει

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

προσεχώς λεπτομερή σημείωσιν, και υπολογισμόν ευταλή των απαντηθησομένων Εξόδων άμα λάβομεν από τον Έπαρχον τους περί τούτου ζητηθείσας Εκθέσεις. Συγχρόνως θέλομεν καθυποβάλει και τον αφορώντα το Σχολείον Αμφίσσης όμοιον λογαριασμόν, καθ'όσον υπάρχει και προς τούτο χρεία.

Δι'όσον αφορά το προβαλλόμενο εις Λαμίαν Δημόσιον οικοδόμημα διά να χρησιμεύση εις Σχολείον, νομίζομεν ότι θέλει ευχαριστηθή η Β Γραμματεία, και με τοιαύτην πεποίθησιν παρεδέχθημεν προσωρινώς την πρότασιν του Επάρχου, επιφυλασσομένης δηλονότι της εγκρίσεως της Β ταύτης Γραμματείας, συνεννοουμένης καθ'όσον αφήνει μετά της επί των Οικονομικών.

Ο Ευπειθέστατος Νομάρχης Φωκίδος κ.τ.λ.
Τ. Σ. (υπογραφή δυσανάγνωστος)

Αποδεικτικό 3

1835 Ιουλίου 28 — Κατάλογος των Μαθητών του εν Λαμία Ελλην. Β. Σχολείου

Αύξων Αριθμός	Όνομα και Επώνυμον	Πατρίς	Ηλικία	Τόπος διαμονής	Παρατηρήσεις
1	Δημήτριος Θεοδώρου	Φθιώτις	10	Λαμία	Αύτη είναι η πρώτη κλάσις ήτις γυμνάζεται εις την ανάγνωσιν και γραφήν
2	Γεώργιος Κωνσταντ. Αγραφιώτης	Άγραφα	10	Λαμία	
3	Γιαννάκης Νικολάου Κρίτσα;	Ήπειρος	10	Λαμία	
4	Θεόδωρος Αναστασίου	Φθιώτις	10	Λαμία	
5	Ευστάθιος Χατζή Ιωάννου	Φθιώτις	10	Λαμία	
6	Γεώργιος Κωνσταντ. Μυλωνά	Φθιώτις	12	Λαμία	
7	Παναγιώτης Κωνσταντίνου	Φθιώτις	18	Λαμία	Αύτη είναι η Βα:κλάσις, συστηθείσαν κατά την 15ην Ιουλίου από τους εις την ανάγκην εις γραφήν γυμναζομένους, ήτις είναι πολλά αδύνατος εις παραδίδοντας ελληνικά
8	Νικόλαος Βασιλείου	Ήπειρος	15	Λαμία	
9	Χριστόδουλος Παναγιώτου	Ήπειρος	12	Λαμία	
10	Τριαντάφυλλος Αθανασίου	Φθιώτις	15	Λαμία	
11	Θεόδωρος Παναγιώτου	Ήπειρος	20	Λαμία	
12	Κωνσταντίνος Αναγνώστου	Ήπειρος	12	Λαμία	
13	Κωνσταντίνος Αυγέρης	Φθιώτις	15	Λαμία	
14	Δημάκης Δημητρίου	Ήπειρος	12	Λαμία	
15	Νικόλαος Δημητρίου	Ήπειρος	27	Λαμία	Αύτη είναι η Γη κλάσις, η οποία διδάσκεται ελληνικά, ετυμολογία, Νέαν Γεωγραφίαν, Αριθμητικήν, και Κατήχησιν.
16	Ηρακλής Μάρκου Κερκυροπούλου	Θεσσαλονίκη	12	Λαμία	
17	Αντώνιος Χατζή Ανδρέου	Λέσβος	16	Λαμία	
18	Αθανάσιος Χατζή Σηγούρη;	Φθιώτις	12	Λαμία	
19	Ιωάννης Τ. Αναστασίου	Ήπειρος	12	Λαμία	
20	Νικόλαος Γραμματίκας	Φθιώτις	10	Λαμία	
21	Κωνσταντίνος Χρηστίδης	Φθιώτις	20	Λαμία	Αύτη είναι η Δη κλάσις η οποία ακούει ελληνικά, ετυμολογικόν, Νέαν Γεωγραφίαν, Αριθμητικήν, Κατήχησιν, και τας αρχάς της Γαλλικής Γραμματικής.
22	Αριστοτέλης Μάρκου Κερκυροπούλου	Θεσσαλονίκη	15	Λαμία	
23	Παντελής Ζαχαριάδης	Σμύρνη	23	Λαμία	
24	Κωνσταντίνος Γεωργίου Κρίτσα	Ήπειρος	12	Λαμία	
25	Ιωάννης Γεωργίου Κρίτσα	Ήπειρος	17	Λαμία	
26	Αναστάσιος Νικολάου Κρίτσα	Ήπειρος	15	Λαμία	
27	Γεώργιος Θεοδώρου	Φθιώτις	17	Λαμία	
28	Πέτρος Δημητρίου	Φθιώτις	18	Λαμία	
29	Γεώργιος Αθανασίου	Φθιώτις	18	Λαμία	
30	Ευστάθιος Ρίζου	Φθιώτις	24	Λαμία	Αύτη είναι η Εη κλάσις, ήτις διδάσκεται ελληνικά, Σύνταξιν, θεματογραφίαν, τα περί διαλέκτου αναγκαιότερα, Γεωγραφίαν, Αριθμητικήν, Κατήχησιν, Γαλλικά, και προπαρασκευήν εις ποιητικά.
31	Ιωάννης Πολυχρονιάδης;	Πελοπόννησος	20	Λαμία	
32	Ιωάννης Δημητρίου Τσακάλου;	Άγραφα	17	Λαμία	

Οι διδάσκαλοι

Ξ Παναγιωτίδης-Κοσμάς Θεσπρωτός;.

Αι τέσσερις κλάσεις γυμνάζονται και εις την Καλλιγραφίαν και επομένως κατά τας προόδους τας δυνάμεις των μαθητών θα εισαχθούν και τα άλλα του διορισμού μας μαθήματα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Αποδεικτικό 4

Κατάλογος Μαθητών Ελληνικού Σχολείου Λαμίας 1839
Ε. Ονομαστικός κατάλογος των Μαθητών της εν Λαμία Β. Ελληνικής Σχολής διηρημένων εις 4 Τάξεις

Α η Τάξις

Αύξων Αριθμός	Όνομα και Επώνυμον	Ηλικία	Πατρίς	Παρατηρήσεις
1	Κώνστας Α. Κορλεντή	12	Νεορική	επιμελής και καλής διαγωγής
2	Ξυστάθιος Δημητρούλης	12	Δομοκός	ομοίως
3	Χαράλαμπος Ξικιάρης	13	Κόρια	ομοίως ζ
4	Αθανάσιος Γεωργίου	13	Δίβρη	ομοίως
5	ωάννης Μαρκαίου	13	Ήπειρος	μετρίως επιμελής
6	Δημήτριος Θέου	13	Σμόκοβον	επιμελής ασθενήσας δεν παρουσιάσθη εις τας εξετάσεις
7	ωάννης Κρίτζα	15	Ήπειρος	αμελής ως αφυής ομοίως
8	Νικόλαος Ταλαμάρα	12	Λεβαδία	μετρίας διαγωνής ως όχι τόσον επιμελής
9	Τριαντάφυλλος Δημητρίου	15	Στυλίς	επιμελής και χρηστοήθης
10	Κωνσταντίνος Ιωάννου	12	Στυλίς	ομοίως
11	Παναγιώτης Ευσταθίου	18	Βοδνίτσα	αμβλύνους αλλ' επιμελής ασθενήσας δεν παρουσιάσθη
12	Δημήτριος Αργυρόπουλος	14	Μοσχοχώρι	επιμελής ομοίως
13	Ιωάννης Καμπέρης	13	Λαμία	ομοίως ομοίως
14	Γ. Χ. Κώνστα	12	Λαμία	ομοίως ομοίως
15	Ιωάννης Υδραίος	15	Ύδρα	αμελής ομοίως
16	Ευαγγέλης	12	Χαμάκος	αμελής ομοίως
17	Πάνος Στρ. Πίσσα	11	Κυδωνία	ευφυής και επιμελής ασθενήσας δεν παρουσιάσθη
18	Αθανάσιος Π. Αποστόλου	13	Νεοχώρι	μετρίως επιμελής
19	Μανόλης Κλουτόπουλος	14	Νεοχώρι	μετρίως επιμελής ασθενήσας δεν παρουσιάσθη
20	Ιωάννης Κωνσταντίνου	13	Αγία Μαρίνα	μετρίως επιμελής ασθενήσας δεν παρουσιάσθη
21	Ιωάννης Γ. Κιούση	15	Βέρροια	επιμελής
22	Ν. Π. Γεωργίου	13	Λαμία	επιμελής
23	Νικόλαος Τζίγκας	13	Λαμία	αμελής ασθενήσας δεν παρουσιάσθη
24	Κώνστας Μωρέα	12	Νεοβρύση	αμελής ασθενήσας δεν παρουσιάσθη
25	Αν. Κωνσταντίνου	20	Βέρροια	επιμελής
26	Μάρκος Κωνσταντίνου	10	Στυλίς	αμελής ασθενήσας δεν παρουσιάσθη
27	Κωνσταντίνος Πασακάρης	14	Ήπειρος	επιμελής
28	Ιωάννης Αθανασίου	13	Λαμία	επιμελής δεν παρουσιάσθη
29	Γ. Αναστασίου	18	Μακεδονία	επιμελής
30	Ν. Ιωάννου	14	Λαμία	μετρίως επιμελής ασθενήσας δεν παρουσιάσθη
	Β. Τάξις			
31	Αθανάσιος Διαμαντής	13	Όλυμπος	ευφυής αλλ' αμελής
32	Γ. Κ. Φουτόπουλος	15	Φθιώτις	επιμελής και ευφυής
33	Πολύμερος Ευσταθίου	17	Μώλος	επιμελής
34	Σταύρος Π. Κώστα	15	Λαμία	χρηστοήθης
35	Γ. Κωνσταντίνου	15	Λαμία	ευφυής ως επιμελής
36	Παναγιώτης Μακρόπουλος	19	Λέσβος	επιμελής
37	Ηλίας Ιωαννίδης	12	Λαμία	ευφυής ως επιμελής
38	Θεόδωρος Αναστασίου	14	Λαμία	ευφυής ως επιμελής
39	Γ. Δημητριάδης	19	Τρίκαλα	επιμελής
40	Ευστάθιος Ιωαννίδης	13	Λαμία	επιμελής ως ευφυής, ασθενήσας δεν παρουσιάσθη
41	Ιωάννης Ρέντσου	17	Πρέβεζα	ευφυής, άλλ' αμελής ομοίως
42	Κωνσταντίνος Γεωργίου	12	Αμφισσα	ευφυής ως επιμελής
43	Ευστάθιος Π. Ιωάννου	14	Γαρδίκι	επιμελής ασθενήσας δεν παρουσιάσθη
44	Θεοφάνης Ανδρέου	15	Υπάτη	αμελής δεν παρουσιάσθη
45	Γρηγόριος Αλαφογιάννης	20	Υπάτη	επιμελής
46	Ιωάννης Νικολαΐδης	17	Λαμία	επιμελής " "
47	Γ. Δ. Γιαννόπουλος	14	Γαρδίκι	επιμελής ως ευφυής
48	Ιωάννης Παργιάδης	14	Αχελώϊτης	μετρίως επιμελής
49	Αθανάσιος Χριστοδούλου	20	Γαρδίκι	επιμελής ασθενήσας δεν παρουσιάσθη
	Γ. Τάξις			
50	Γεώργιος Νικολαΐδης	15	Καλλιδρόμη	ευφυής ως επιμελής
51	Ν. Γεωργίου	15	Λάρισσα	επιμελής ως ευφυής
52	Δ. Ροΐζου	15	Μώλος	ομοίως
53	Δ. Κλουτόπουλος	16	Μώλος	ομοίως
54	Αρ. Κόκκαλης	15	Αμφισσα	διά την ασθένειαν του πατρός του δεν παρουσιάσθη
55	Στυλιανός Χρηστίδης	18	Καλλιδρόμη	επιμελής
56	Β. Κωνσταντίνου	19	Φθιώτις	ομ
57	Γ. Βελέντζας	16	ομ	επιμελής ως ευφυής

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

58	Κ. Οικονομίδης	18	Δομοκός	μετρίως επιμελής
59	Ν. Κ. Ιωάννου	19	Μέτσοβον	επιμελής ως ευφυής
60	Λουκάς Κοντόπουλος	21	Άμφισσα	επιμελής
61	Αθ. Ζυγούρης	15	Λαμία	μετρίως επιμελής
62	Ν. Γραμματίκα	15	Λαμία	ομοίως
63	Δ. Οικονομίδης	15	Λάρισσα	επιμελής ως ευφυής
64	Δ. Ηλία	15	Λαμία	μετρίως επιμελής
65	Ι. Γεωργιάδης	15	Δομοκός	ομοίως
66	Β. Δημητρίου	20	Όλυμπος	επιμελής
	Δ. Τάξις			
67	Κ. Π. Ιωάννου	19	Άγραφα	επιμελής ως ευφυής
68	Χριστόφορος Νικολάου	19	Άμφισσα	ομοίως
69	Ιωάν. Ι. Κοντογιάννης	15	Φθιώτις	επιμελής μετρίως
70	Ηρακλής Κερκυρόπουλος	16	Μακεδονία	μετρίως επιμελής
71	Γ. Π. Σταμούλης	19	Φθιώτις	επιμελής ως ευφυής
72	Γ. Αποστολίδης	16	Κρήτη	επιμελής
73	Γ. Αλεξάνδρου	18	Μήλος	
74	Ευστάθιος Κόκκαλης	17	Άμφισσα	επιμελής ως ευφυής δεν παρουσιάσθη διά την ασθένειαν του πατρός του
75	Κ. Καρναβάς	19	Άμπλιανη	επιμελής ως ευφυής δεν παρουσιάσθη ως μεταβάς εις Γραφείον
76	Ιωάνν. Αναγνώστου	18	Άμπλιανη	ομοίως
77	Δ. Κορκότζελος	22	Υπάτη	μετρίως επιμελής ομοίως
78	Φραγ. Δοξαράς	21	Τήνος	ομοίως
79	Δημήτριος Χ. Χρήστου	20	Υπάτη	ομοίως

Εν Λαμία 1839 την 14 Ιουλίου
Ο Σχολάρχης Ο Διδάσκαλος
Ζ. Παναγιωτίδης Γ. Τολμίδης
Εθεωρήθη εν Λαμία την 15 Ιουλίου 1839
Η επί του Ελλην. Σχολείου Επιτροπή
Ο Διοικητής Φθιώτιδος Πρόεδρος
Π. Λοιδορίκης
Δημ. Σκουμπουρδής,
Ιωάννης Πετρόπουλος
Μ. Γεωργιάδης
Κ. Τσανής

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Αποδεικτικό 5

Ονομαστικός Κατάλογος των εν τω Δημοτικόν Σχολείον ευρισκομένων παίδων και κορασίων κατά τάξεις ως ακολούθως φαίνονται.

Τάξις πρώτη των παίδων		Τάξις Δευτέρα των παίδων		Τάξις Τρίτη ομοίως τα πάμπτωχα		Των κορασίων τάξις	
Αριθμ.	Όνομα και Επώνυμον	Αριθμ.	Όνομα και Επώνυμον	Αριθμ.	Όνομα και Επώνυμον	Αριθμ.	Όνομα και Επώνυμον
1	Ν. Παναγικώτου Τζίγκα	1	Θ. Μαρκέλου	1	Δημ. Θεοδώρου	1	Καλιώπη του Αναγ. Οικ. Ζητουνιάτου;
2	Γ. Αθανασίου Καμπέρη	2	Κωνστ. Αναστασίου	2	Γ. Κωνσταντίνου	2	Αρτεμις Λαχανοκάρδη
3	Φώτιος Χρήστου Περραιβού	3	Γεώργ. Αγγελή	3	Ν. Χαντζή	3	Αικατερίνη Παπαντούταρη;
4	Δημ. Θεοδ. Κλειτόση	4	Τρ. Γεωργούση	4	Ευστ. Χρ. Μέλιος	4	Αικατερίνη Κ. Αγραφιώτου
5	Γεώργ. Κώνστα Μυλωνά	5	Αθ. Τζαούδη Μυλωνά	5	Κ. Λιαούσης	5	Δέσπω Σταυροκώστα, πτωχή
6	Λεωνίδ. Γεωργίου Μαρίνου	6	Κωνστ. Δημητρίου Αλβανού	6	Ευστ. Καραμανιώλη	6	Δέσπω Χρήστου Λαγούρη
7	Αθ. Γεωργ. Διβρικώτου	7	Γ. Λαζάρου Ψιγοτινού;;	7	Μ. Γιάννη	7	Ελένη Κ. Αγραφιώτου
8	Ηλ. Αθανασίου Ηλιοπούλου	8	Μ. Γιαννάκη Καλαϊτζή	8	Μ. Πλασικιώτη;	8	Μαριγώ Γ. Μαρίνου
9	Ευστ. Δημητρούλη Ιατρού	9	Ευστ. Αθαναές	9	Α. Καραμανιόλα	9	Ελένη Ιωάν. Πετροπούλου
10	Κωνστ. Βλαχονικολού	10	Γ. Αθ. Λαγούση	10	Κωνστ. Αναγ. Π. Ζητουνιάτου	10	Γκούλια Ν. Μαρούλη
11	Γ. Νικολ. Δημούλη Παπουντζή	11	Γ. Παπα Νικολάου	11	Ν. Παναγιώτου Ψωμά	11	Αργυρή Λαχανοκάρδη
12	Γ. Αντωνίου	12	Κ. Ευσταθίου	12	Ευτ. Σάββα	12	Ελένη Θ. Μήου
13	Αρ. Νασούμη Αποθηκαρίου	13	Γ. Δημητρίου Βιολιτζή	13	Κωνστ. Παναγιώτου Σακκά	13	Ευαγγελή Ιωάν. Πετροπούλου
14	Γ. Μαρκέλου	14	Κ. Μαλάμου	14	Θ. Βλογιά;	14	Θωμαή Μήτρου Βάγια
15	Κ. Θεοδώρ. Κλειτόση	15	Γ. Χατζή Κώνστα	15	Ν. Ταλμάρα	15	Μαρία Χρυσοχόου
16	Ιωάν. Νικολ. Παπαϊωάννου	16	Γ. Εμμανουήλ Κανζέλου	16	Ευστ. Μελανζίκας	16	Γαρουφαλιά Μαρίνου
17	Νικόλαος Παπαντούβαρος γόργος;			17	Αντώνιος Θεοχάρη	17	Ευγενεία Γ. Χαλμούκου
18	Β. Κωνστ. Μωραίτου			18	Γ. Αναστασίου	18	Μαριούλα; Δ. Απλέτου
19	Ηλ. Παπα Κώνστα			19	Α. Κολοπόδης	19	Ελένη Χ. Κώνστα
20	Ευστ. Γεωργίου Μαμουτά			20	Αθ. Δήμου Χαντζή		
21	Γ. Χρήστου Μπαλανζιού						
22	Κ. Αθ. Λίγκα						
23	Αλ. Ιωάν. Ζαγορίου						
24	Μιχ. Ταξιάρχου						
25	Ευστ. Ν. Παπα Ιωάννου						
26	Χαρ. Του Μπεκιάρη Μαΐστορα						
27	Ηλ. Γούλα Καποτά						
28	Αργυρ. Κωνστ. Λαγού						
29	Γεώργ. Κωνστ. Μωραίτου						
30	Σ. Σπύρου Καλάτζη;						

Της πρώτης τάξεως παίδες	30
Της δευτέρας τάξεως παίδες	16
πτωχά της τρίτης παίδες	20
κοράσια	19
	85

Δια το ακριβές της αντιγραφής
την ίδιαν ημέρα
Ο Δήμαρχος Λαμίας
Τ Σ.Υ.

Η Επιτροπή των Σχολείων του Δήμου Λαμίας
Προβόπουλος Γρηγόριος Εφημέρ.Δεσπ
Γεώργιος Μαμπας;
Δημητρούλης Ιατρού
Γιαννούλης Λαχανοκάρδης
Ν. Παπα Ιωάννου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Αποδεικτικό 6

Αριθμός των κατοίκων της πόλεως	4700
Διαγωγή και κατάστασις αυτών	Κάλλιστος η δε κατάστασις των καλή
Αριθμός κορασίων πιθανώς να φοιτώσι	70
Περί υπάρξεως αρμοδίου διδακτηρίου	Μία οικία ιδιωτέως
Κτήτωρ και εποχή της τελέσεώς του	Μαρία Μωραΐτου προ χρόνων
Σημερινή κατάστασις	καλή
Χωρητικότης	70
Θρανία και Γραφεία	Δεν υπάρχουν αλλά ταύτα ήδη γίνονται
Βιβλία, αββάκια, κ.λ.π.	Δεν υπάρχουν και μένει να προβλεφθώσι
Πόροι της κοινότητας προς διατήρησιν	Δημοτικοί φόροι
Περί πληρωμής ή προσφοράς μέρους εκ του μισθού της Διδασκαλίσσης από το Δήμο	Κατά το παρόν ελπίζει εις την συνδρομήν της φυλεκπαιδευτικής εταιρείας ή της Β. Κυβερνήσεως
Είχε πρότερον διδασκάλισσαν	-
Εκ ποίων πόρων η κυβέρνηση την εμισθοδοτούσε	-
Εάν υπάρχει κατοικίαν διά την Διδασκάλισσαν	Η αυτή οικία χρησιμεύει και προς κατοικίαν έχουσα αίθουσαν χωρητικότητος 70 κορασίων και δύο άλλας προς κατοικίαν εκτός των λοιπών αναγκαίων
Επιτροπή και τα ονόματα των μελών	Η του αλληλοδιδακτικού Ιωάννης Πετρόπουλος. Ν. Χρυσοβέργης. Δ. Ιατρού και Ζαφείρης Παπαναστασίου.
Παρατηρήσεις	Τα βιβλία, αββάκια, και τ.λ. μένει να ζητηθώσι παρά της φυλεκπαιδευτικής εταιρείας και παρά των Δημων εις τα Δημ. Σχολεία.

Πάτρησι Σχολείου Κορασίδων 13 - 9 - 1839

Εθεωρήθη και προσυπογράφεται

Εν Λαμία την 20 Φεβρουαρίου 1839
Ο Διοικητής
Π. Λογοθέτης

Εν Λαμία την 13 Φεβρουαρίου 1839
Ο Δήμαρχος και απόντος ο Πάρεδρος
Θ. Χ. Κυριακόπουλος

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Αποδεικτικό 7

Κατάλογος αριστευσάντων μαθητών Δ. Σ. Λαμίας το έτος 1838

Κατάλογος των Αριστευσάντων Μαθητών εις τας κατά την 20ην Ιουλίου του 1838 έτους γινομένων εξετάσεις του Δημοτικού Σχολείου Λαμίας - 22364

Αριθμός	Όνομα και Επώνυμον	Ηλικία	Ικανότης εις το μάθημα της Αναγνώσεως	Κλάσις αυτού του μαθήματος εις την οποίαν ευρέθη	Ικανότης εις το μάθημα της Γραφής	Κλάσις αυτού του μαθήματος εις την οποίαν ευρέθη	Ικανότης εις το μάθημα της Αριθμητικής	Κλάσις αυτού του μαθήματος εις την οποίαν ευρέθη	Ικανότης εις το μάθημα της Χριστιανικής Διδασκαλίας	
1	Αθανάσιος Γ. Λιβα	11	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	
2	Αθανάσιος Λαροδήμου;	9	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	δ΄	Κάλλιστα	
3	Αθανάσιος Μαρκέου;	9	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	δ΄	Κάλλιστα	
4	Ευστάθιος Δημητρούλη	10	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	
5	Ηλίας Π. Κώνστα	8	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	ε΄	Κάλλιστα	
6	Ιωάννης Λάτσου	17	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	δ΄	Κάλλιστα	
7	Ιωάννης Γεωργίου	11	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	ε΄	Κάλλιστα	
8	Ιωάννης Δ. Σεργίου	10	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	δ΄	Κάλλιστα	δ΄	Κάλλιστα	
9	Ιωάννης Α. Κυρώση	11	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	δ΄	Κάλλιστα	δ΄	Κάλλιστα	
10	Ιωάννης Μαρκέου.	11	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ	Κάλλιστα	
11	Ιωάννης Δημούλη	10	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ	Κάλλιστα	στ΄	Κάλλιστα	
12	Κώνστας Θ. Τσεντώση;	8	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	μ	Κάλλιστα	
13	Κώνστας Α. Κουρλεντή;	12	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	
14	Κώνστας Βλαχονικολού	10	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ	Κάλλιστα	ε΄	Κάλλιστα	
15	Κώνστας Α. Σιούλη	12	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	ε΄	Κάλλιστα	
16	Κωνσταντίνος Ζήση	10	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	δ΄	Κάλλιστα	
17	Κωνσταντίνος Ιωάννου	11	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	ε΄	Κάλλιστα	
18	Κώνστας Θ. Λαλά	14	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	
19	Κώνστας Α. Κυρούση	13	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	στ΄	Κάλλιστα	
20	Κώνστας Παλαμίδη	12	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	ε΄	Κάλλιστα	
21	Λεωνίδας Μαρίνου	9	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	ε΄	Κάλλιστα	
22	Νικόλαος Κ. Χήραν	12	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	
23	Νικόλαος Στεφανή	12	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ε΄	Κάλλιστα	
24	Παναγιώτης Δ. Σεργίου	12	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	δ΄	Κάλλιστα	
25	Πάνος Ευστ. Πίσσα	8	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	δ΄	Κάλλιστα	
26	Τριαντάφυλλος Γεωργούση	12	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	στ΄	Κάλλιστα	
27	Φίλιππος Γεωργίου	11	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ε΄	Κάλλιστα	
28	Χαράλαμπος Μπεκιάρη	12	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	στ΄	Κάλλιστα	
29	Αικατερίνη Π. Γεωργίου	9	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ	Κάλλιστα	μ΄	Κάλλιστα	
30	Ευγενία Χαλμούκη	10	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	στ	Κάλλιστα	
31	Ευαγγελή Ιωάννου Πέτρου	11	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	στ	Κάλλιστα	
32	Καλλιώπη Α. Ζητουνιάτου	7	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	β΄	Κάλλιστα	
33	Σμαραϊδή Γκέκου	12	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	στ΄	Κάλλιστα	
34	Ελένη Δ. Μήνου	8	Κάλλιστα	ή	Κάλλιστα	ζ΄	Κάλλιστα	δ΄	Κάλλιστα	

Ο του εν Λαμία Δημοτικού Σχολείου διδάσκαλος

Νάκος Οικονομίδης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΣΤ. Α. **Έλεγχος των κατά την 2αν Ιουλίου 1839 εξετασθέντων μαθητών αναγομένων εις την Αην Τάξιν**

Αύξων Αριθμό	Όνομα και επώνυμον	Μαθήματα εις α εξετάσθησαν					Παρατηρήσεις
		Μάθημα Ελληνικών	Αρχαί της Ελλ. Γραμματικής	Αρχαί της Αριθμητικής	Αρχαί της Γεωγραφίας	Καλλιγραφία	
1	Ι. Γεωργίου Κιούση	καλός	ομοιως	ομοιως	ομοίως	ομοίως	Αριστεύσαντες
2	Ν. Τσ. Γεωργίου	καλός	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	
3	Κωνσταντίνος Κορλενζή	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	
4	Ευστάθιος Δημητρούλης	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	
5	Χαράλαμπος Πικιάρης	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	
6	Αθαν. Γεωργίου	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	
7	Ιωάνν. Μαρκαίου	καλός	Μετρίως καλός	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	
8	Νικόλαος Ταλαμάρα	καλός	καλός	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	
9	Τριαντάφυλλος Δημητρίου	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	
10	Κωνσταντίνος Ιωάννου	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	
11	Αν. Κωνσταντίνου	καλός	Μετρίως καλός	καλός	Μ. καλός	κάλλιστα	
12	Γ. Αναστασίου	κάλλιστα	καλός	καλός	Μ. καλός	κάλλιστα	
13	Κωνσταντίν. Πασακάρης	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	
14	Δ. Αργυρόπουλος	κάλλιστα	καλός	καλός	καλός	καλός	

Εθεωρήθη εν Λαμία τη 15 Ιουλίου 1839
η επί του Ελληνικού Σχολείου επιτροπή
Ο Διοικητής Φθιώτιδος Πρόεδρος
Ν.Λοιδορίκης
Δημ. Σκουμπουρδής

Ιωάννης Πετρόπουλος
Μ. Γεωργιάδης Κ. Τσανής

Λαμία την 14ην Ιουλίου 1839 Ο Σχολάρχης Ο Διδάσκαλος
Ζ. Παναγιωτίδης Γ. Τολμίδης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΣΤ. Β. Έλεγχος των κατά την 2αν Ιουλίου 1839 εξετασθέντων Μαθητών αναγομένων εις την Βαν Τάξιν

Αύξων αριθμός	Όνομα και Επώνυμον	Μαθήματα εις ά εξετάσθησαν						
		Μάθημα Ελληνικών	Ετυμολογία	Ιερά Ιστορία	Ιερά Κατήχησις	Γεωγραφία	Ελληνική Ιστορία	Παρατηρήσεις
1	Γ. Κ. Φοντόπουλος	κάλλιστα	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	Τινές εξ αυτών εδιδάχθησαν και τας αρχάς της Γαλλικής και της Αριθμητικής
2	Γ. Κωνσταντίνου	καλός	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	
3	Π. Μακρόπουλος	κάλλιστα	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	
4	Ηλίας Ιωαννίδης	κάλλιστα	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	
5	Θεόδωρος Αναστασίου	κάλλιστα	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	
6	Κωνσταντίνος Γεωργίου	κάλλιστα	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	
7	Πολύμερος Ευσταθίου	καλός	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	
8	Σταύρος Π. Κώστα	Μ. καλός	ομοίως	ομοίως	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	
9	Γ. Δημητριάδης	κάλλιστα	ομοίως	ομοίως	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	
10	Αθανάσιος Διαμαντής	καλός	ομοίως	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	
11	Γρηγόριος Ελαφογιάννης	καλός	ομοίως	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	
12	Γ. Δημ. Γιανόπουλος	κάλλιστα	ομοίως	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	
13	Ιωάννης Στεργιάδης	Μ. καλός	ομοίως	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	

Εθεωρήθη εν Λαμία την 15 Ιουλίου 1839
η επί του Ελληνικού Σχολείου επιτροπή
Ο Διοικητής Φθιώτιδος Πρόεδρος
Ν. Λοιδορίκης
Ιωάννης Πετρόπουλος
Μ. Γεωργιάδης Κ.Τσανής

Λαμία την 14ην Ιουλίου 1839 Ο Σχολάρχης Ο Διδάσκαλος
Ζ. Παναγιωτίδης Γ. Τολμίδης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΣΤ. Γ. Έλεγχος των κατά την 2αν Ιουλίου 1839 εξετασθέντων Μαθητών αναγομένων εις την Γην Τάξιν

Αύξων Αριθμός	Όνομα και Επώνυμον	Μαθήματα εις ά εξετάσθησαν				
		Μάθημα Ελληνικών	Σύνταξις	Γεωγραφία	Αριθμητική	Παρατηρήσεις
1	Δ. Οικονομίδης	κάλλιστα	ομοίως	ομοίως	ομοίως	Ούτοι όλοι εδιδάχθησαν και την Ελλ. Ιστορίαν, Ιεράν Κατήχησιν και αρχάς της Γαλλικής
2	Δ.Ρίζου	κάλλιστα	ομοίως	ομοίως	ομοίως	
3	Γ. Νικολαΐδης	κάλλιστα	ομοίως	ομοίως	ομοίως	
4	Ν. Γεωργίου	κάλλιστα	ομοίως	ομοίως	ομοίως	
5	Δ. Κλουτόπουλος	καλός	καλός	κάλλιστα	καλός	
6	Στυλιανός Χρηστίδης	κάλλιστα	καλός	κάλλιστα	κάλλιστα	
7	Γ. Βελέντζας	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	
8	Β. Κωνσταντινίδης	καλός	καλός	καλός	κάλλιστα	
9	Κ. Οικονομίδης	κάλλιστα	κάλλιστα	καλός	καλός	
10	Ν. Κ. Ιωάννου	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	καλός	εξετάσθη μόνον εις τας 4ας πράξεις των κοινών κλασμάτων
11	Ι. Γεωργιάδης	καλός	καλός	καλός	Μ. καλός	ομοίως
12	Λουκάς Κοντόπουλος	καλός	κάλλιστα	κάλλιστα	κάλλιστα	
13	Α. Ζυγούρης	καλός	καλός	καλός	καλός	
14	Ν. Γραμματίκα	καλός	καλός	ο	καλός	
15	Δ.Ηλία	καλός	καλός	Μ.καλός	Μ. καλός	

Ει ευρέθη εν Λαμία την 16 Ιουλίου 1839
Η επί του Ελλ. Σχολείου Επιτροπή
Ο Διοικητής Φθιώτιδος Πρόεδρος
Π.Λοιδορίκης Ιωάννης Πετρόπουλος
Ν.Γεωργιάδης Κ.Τσανής
Δημ. ;

Λαμία την 14ην Ιουλίου 1839

Ο Σχολάρχης Ζ. Παναγιωτίδης

Ο διδάσκαλος Γ.Τολμίδης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Στ. Δ. Έλεγχος των κατά την 2αν Ιουλίου 1839 εξετασθέντων μαθητών αναγομένων εις την Δην Τάξιν

Αύξ. Αριθ.	Ονοματεπώνυμον	Μαθήματα εις ά εξετάσθησαν					
		Μάθημα Ελλην.	Σύνταξις	Αρχαί της Πειρ.Φυσικής	Αρχαί της Αλγεβρας	Διάλεκτοι	Παρατηρήσεις
1	Κ. Π. Ιωάννου	κάλλιστα	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	
2	Χριστόφορος Νικολάου	κάλλιστα	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	
3	Γ. Π. Σταμούλης	κάλλιστα	ομοίως	ομοίως	ομοίως	καλός	
4	Ηρακλής Κερκυρόπουλος	Μ.καλός	Μ.καλός	Μ.καλός		Μ.καλός	

Εθεωρήθη την 15 Ιουλίου 1839 Λαμία
Η επί του Ελληνικού Σχολείου επιτροπή
Ο Διοικητής Φθιώτιδος Πρόεδρος
Π.Λοιδορίκης
Δημ.Σκουμπουρδής Ιωάννης Πετρόπουλος
Μ. Γεωργιάδης Κ. Τσανής

Λαμία την 14ην Ιουλίου 1839

Ο Σχολάρχης
Ζ. Παναγιωτίδης

Ο Διδάσκαλος
Γ.Τολμίδης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Πρόγραμμα των Μαθημάτων
Την εξαμηνίαν από Αης Σεπτεμβρίου 1839 έως Φεβρουάριο 1840
παραδίδεται η του Ελλ. Σχολείου Δη Τάξις

Ώρα	Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή	Σάββατον	Διδάσκαλος
8-9	Μάθημα Ελλην.και Σύνταξης	ομοίως	Διάλεκται	Μάθημα Ελληνικών	Μάθ. Ελλ.	Διάλεκτοι	Ζ. Παναγιωτίδης
9-10	Εκθεσις εγγραφως της εννοιας του μαθήματος της προλαβούσας ημέρας και ρίζης	ομ.	Άλγεβρα	Έκθεσις εγγ. κ.λ.π.	Έκθ. κ.λ π.	και επανάληψις των	ομ.
10-11	Αρχαί της πειραματικής φυσικής	Γενική Ιστορία	Φυσική	Γενική Ιστορία	Άλγεβρα	μαθημάτων	ομ.
							ομ.
11-11&1/2	Θεματογραφία	Γεωγραφία	Θεματογραφία	Γεωγραφία	Θεματογραφία		ομ.
11&1/2-12	Γαλλικά	Γαλλικά	Γαλλικά	Γαλλικά	Γαλλικά		ομ.

Γη και Β. Τάξις

8-9	Μάθημα Ελλην.	Μάθημα Ελλην.	Μάθημα Ελλην	Μάθημα Ελλην.	Μάθημα Ελλην.	Καλλιγραφία και επανάληψις	Γ. Τολμίδης
9-10	Έκθεσις έγγραφος κ.λ.π.	Έκθ. κ.λ.π.	Έκθ. κ.λ.π.	Γεωγραφία ως εις τας δύο τάξεις	Ετυμολογικέν εις την Γην Τάξιν		"
							"
10-11	Ελληνική Ιστορία και ετυμολογικόν εις την Γην	Γεωγραφία και ετυμολ.εις την Γην	Ελλ. Ιστορία και ετυμολογικά εις την Γην Τάξιν	Κατήχησις ομοίως	Κατήχ. και Ιερ.Ιστορ.εις τας δύο τάξεις		"
11-12	Γαλλικά και εις τας δύο τάξεις	Ιερά Ιστορία και Γαλλικά	Γαλλικά και εις δύο τάξεις	Γαλλικά ομ	Γαλλικά ομ.		"
Μ.Μ	Ετυμολογ. εις την Βαν Τάξιν	Ετυμολογ. εις την Βαν Τάξιν	ομοίως	Ετυμολογ. εις την Βαν Τάξιν	Ετυμ. εις την Βαν Τ κ.λ.π.		"
2-3	&αρχαί τηςΣυντάξεωςειςτηνΓην	&αρχαί τηςΣυντάξεωςειςτην Γην	Αργία	&αρχαί τηςΣυντάξεωςειςτην Γην	ομ.	Αργία	Ζ. Παναγιωτίδης
3-4	Καλλιγραφία & Αριθμητ.	Καλλιγραφία & Αριθμητ.		Καλλιγραφία και αριθμ.	ομ.		Ζ. Παν. και Γ. Τολμίδης

Αη Τάξις

8-10	Μάθημ. Ελλ. και Ετυμολ.	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	Επανάληψις και Ανάγνωσις	Π. Ζαχαριάδης
10-12	Ιερ. Ιστ. Γεωγ. και Γαλλικά	ομοίως	Αριθμ. και Γαλλικά	ομοίως	Αριθμητική και Γαλλικά		Γ. Τολμ. & Π. Ζαχαρ
Μ.Μ. 2 3	Ανάγνωση	ομοίως		ομοίως	ομοίως		
3-4	Καλλιγραφία	ομοίως	Αργία	ομοίως	ομοίως	Αργία	

Εθεωρήθη εν Λαμία την 15 Ιουλίου 1839
Η επί του Ελλην. Σχολείου επιτροπή
Ιωάννης Πετρόπουλος
Π. Λοιδορίκης
Δημ. Σκαυμπουρδής
Μ. Γεωργιάδης
Κ. Τσανής

Λαμία την 14ην Ιουλίου 1839

Ο Σχολάρχης
Ζ. Παναγιωτίδης

Ο Διδάσκαλος
Γ. Τολμίδης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

1835. Ιουλίου 28. Κατάλογος των Μαθητών του

Αριθμός Μαθητών	Ονοματεπώνυμον	Πατρίς	Ηλικία	Τάξις Λαμπρονικός	
1	Δημήτριος Θεοδώρου	Φθιώτις	10	Λαμία	Μαθηταί του Αναγνωστου
2	Γεώργιος Κωνστ. Αθανασίου	Άγναφ	10	Λαμία	
3	Ιωάννης Νικολ. Κεΐλα	Ήσγεος	10	Λαμία	
4	Θεόδωρος Αναγνώστου	Φθιώτις	10	Λαμία	
5	Εὐσταθίος χατζῆ Γιάννου	Φθιώτις	10	Λαμία	
6	Γεώργιος Κωνστ. Μιχαήλ	Φθιώτις	12	Λαμία	
7	Παναγιώτης Κωνσταντίνου	Φθιώτις	18	Λαμία	Μαθηταί του Αναγνωστου
8	Νικόλαος Βασιλείου	Ήσγεος	15	Λαμία	
9	Χατζόπουλος Παναγιώτης	Ήσγεος	12	Λαμία	
10	Γεωργάκης Αθανασίου	Φθιώτις	15	Λαμία	
11	Θεόδωρος Παναγιώτου	Ήσγεος	20	Λαμία	
12	Κωνσταντίνος Αναγνώστου	Ήσγεος	12	Λαμία	
13	Κωνσταντίνος Αναγνώστου	Φθιώτις	15	Λαμία	
14	Δημήτριος Δημητρίου	Ήσγεος	12	Λαμία	
15	Νικόλαος Δημητρίου	Ήσγεος	27	Λαμία	Μαθηταί του Καλύβα
16	Ηλιόπουλος Μάρκου Κρεμμυδίου	Θεσσαλίας	12	Λαμία	
17	Λεβούνας χατζῆ Αντρέου	Λιδωρ	16	Λαμία	
18	Αθανάσιος χατζῆ Σεμέρη	Φθιώτις	12	Λαμία	
19	Ιωάννης Γ. Δημητρίου	Ήσγεος	12	Λαμία	
20	Νικόλαος Γεωργαλίου	Φθιώτις	10	Λαμία	
21	Κωνσταντίνος Χατζήλιας	Φθιώτις	20	Λαμία	
22	Λεωνίδας Μάρκου Κρεμμυδίου	Θεσσαλίας	15	Λαμία	
23	Παυλάκης Ζαχαριάδης	Ερύμνης	23	Λαμία	

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ
Αλεξάνδρα Θ. Κουλτούκη
θεολόγος

ΘΕΜΑ

Διοικητικές μεταβολές των επισκοπών της Φθιώτιδας από το 1833 - 1899.

Το θέμα της εισήγησης μου στο 1ο συνέδριο φθιωτικής (τοπικής) Ιστορίας αποτελεί το σημαντικότερο μέρος της διπλωματικής μου εργασίας η οποία φέρει τον τίτλο "*Η εξέλιξη της μητροπόλεως Φθιώτιδος στη νεότερη περίοδο (1821 - 1922)*".

Κατ' αρχήν θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι, δεν μπορούμε να κάνουμε λόγο για Εκκλησία της Ελλάδος πριν το 1833, εφόσον δεν υπήρχε ακόμη οργανωμένο ελληνικό κράτος, αλλά μόνο για Εκκλησία του Ελλαδικού χώρου. Έτσι λοιπόν η διοικητική οργάνωση της Εκκλησίας στον Ελλαδικό χώρο δεν είχε καμιά σχέση με την οργάνωση της Εκκλησίας της Ελλάδος μετά από το 1833. Η Εκκλησία πριν το 1833 ήταν οργανωμένη σε μητροπόλεις, αρχιεπισκοπές και επισκοπές και λειτουργούσε σύμφωνα με το μητροπολιτικό σύστημα. Δηλαδή κάθε μητρόπολη ως όριά της είχε τα όρια μιας πολιτικής διοίκησης (επαρχίας). Οι επίσκοποι κάθε μητρόπολης συγκροτούσαν Σύνοδο με πρόεδρο τον μητροπολίτη τους και υπάγονταν στην δικαιοδοσία του[1], ενώ οι αρχιεπίσκοποι ήταν ανεξάρτητοι από οποιονδήποτε μητροπολίτη και εξαρτιόνταν απευθείας από το Πατριαρχείο[2]. Τέλος όλες οι ελληνικές μητροπόλεις υπάγονταν στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως.

Κατά την διάρκεια λοιπόν της Επανάστασης και μέχρι το 1833, στο φθιωτικό χώρο υπήρχαν, μια μητρόπολη η Νέων Πατρών (Υπάτη) και οι Επισκοπές Ζητουνίου (Λαμία), Θαυμακού (Δομοκός) οι οποίες υπάγονταν στη δικαιοδοσία της μητροπόλεως Λαρίσης και Μενδενίτσης, Διαυλείας και Ταλαντίου οι οποίες εξαρτιόνταν από τη μητρόπολη Αθηνών[3].

Προτού όμως αναφερθώ στις διοικητικές μεταβολές των φθιωτικών επισκοπών μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους (1833), σκόπιμο θα ήταν να παρουσιαστούν περιγραφικά οι περιφέρειες των επισκοπών αυτών για να κατανοηθούν καλύτερα οι συγχωνεύσεις που ακολούθησαν και έφεραν το νέο διοικητικό και περιφερειακό καθεστώς στις επισκοπές της Φθιώτιδος.

Οι επισκοπικές περιφέρειες καθορίστηκαν με βάση τα εξής κείμενα: α) Τον κώδικα της ιεράς μητροπόλεως Φθιώτιδος των ετών 1834 - 1835, όπου αναφέρονται όλες οι ενορίες - χωριά της επισκοπής Φθιώτιδος, β) τους καταλόγους των πόλεων, κωμοπόλεων και χωριών του Ζητουνίου, Πατρατζικίου (Νέα Πάτρα), Βοδονίτσης (Μενδενίτσα) και Ταλαντίου, που διασώζει ο Γάλλος περιηγητής F. Pouqueville στο βιβλίο του Voyage de la Grece, γ) τα "*Περισωθέντα έργα*" του Αργύρη Φιλιππίδη, στα οποία περιγράφονται χωριά και πόλεις που περιηγείται στις αρχές του ΙΘ΄ αιώνα, δ) Πατριαρχικά ή άλλα έγγραφα.

α. Μητρόπολη Νέων Πατρών.

Η Μητρόπολη Ν. Πατρών δυτικά συνόρευε με την επισκοπή Λιτζάς και Αγράφων με δικά της χωριά τα: Πιτσωτά, Περίβλεπτο, Δίκαστρο, Ασπρόκαμπο, Μαυρίλο, Μερκάδα, Κάψη, Νεοχώρι (Υπάτης), Πουγκάκια. Νότια συνόρευε με την επισκοπή

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Σαλώνων και νοτιότερα χωριά, Στάγια, Αργυρια, Κολοκυθιά, Ανατολή, Καστριώτισσα. Ανατολικά με την επισκοπή Ζητουνίου και ανατολικότερα χωριά τα Μεξιάτες, Αμούρι, Στίρφακα[4]. Προς Βορρά με την επισκοπή Θαυμακού και βορειότερα χωριά τα Τρίλοφο, Ασβέστιο, Παλαιά Γιαννιτσού, Λιτόσελο, Ροβολιάρι[5].

β. Επισκοπή Ζητουνίου.

Η επισκοπή Ζητουνίου οριοθετείται ως εξής: Δυτικά συνόρευε με την μητρόπολη Ν. Πατρών, με δυτικότερα χωριά τη Λυγαριά, Σταυρό, Κομποτάδες και Κωσταλέξη, νοτιοδυτικά με την επισκοπή Σαλώνων και τελευταία χωριά την Παύλιανη, Σκληθράκη και Οίτη, νοτιοανατολικά με την επισκοπή Μενδενίτσης και τα χωριά Σκαμνός, Δαμάστα, Αλαμάνα, Θερμοπύλες και τη θάλασσα[6]. Βορειοανατολικά η επισκοπή Ζητουνίου έφτανε μέχρι τα χωριά του Πτελεού και τα χωριά του Αλμυρού[7].

γ. Επισκοπή Διαυλείας και Ταλαντίου.

Για τα όρια της επισκοπής Διαυλείας και Ταλαντίου αντλούμε πληροφορίες κυρίως από το πατριαρχικό έγγραφο του έτους 1572, όταν στον θρόνο της Κων/πολης βρισκόταν ο Πατριάρχης Ιερεμίας Β΄, από την περιήγηση της επαρχίας Ταλαντίου από τον Αργύρη Φιλιππίδη στις αρχές του ΙΘ΄ αιώνα, και άλλους περιηγητές. Το πατριαρχικό έγγραφο του 1572 σκοπό είχε να διασφαλίσει τα όρια της επισκοπής Διαυλείας και Ταλαντίου και από τις διασπαστικές τάσεις (Διαυλείας - Ταλαντίου), αλλά και από τις επεκτατικές διαθέσεις σε βάρος της από τις όμορφες επισκοπές. Έτσι τα όρια της επισκοπής αυτής καθορίστηκαν ως εξής: "*Διαύλεια, Ζεμενός, Άσπρα Οσπίτια, Καλαμιώτισσα, Κούκουρα, Πέτρα ήτοι ο Βρασταμίτας, Αντιπαράπυργος, Βρυχά ύδατα, ήτοι η αλική του Ταλαντίου, Λογγός, Καλαμάκια, τα Λεύτα, το Μεγάλον Μύρον, και του Μούτζη αντίπερα η Παλαβίτζα, η Αγία Μαρίνα μετά της πανηγύρεως αυτής, το Νεοχώριον και οι Σκοποί μετά της πανηγύρεως αυτών*".[8]

Επομένως τα όρια της επισκοπής αυτής ξεκινούσαν από την έδρα της, δηλαδή τη Διαύλεια, κατευθύνονταν νοτιοδυτικά στο Ζεμενό με επόμενο χωριό το Δίστομο[9], νοτιοανατολικά του Ζεμενού και εν συνεχεία προς τα Άσπρα Σπίτια, τα όρια προχωρούσαν νοτιοανατολικά στην Παναγία την Καλαμιώτισσα, η οποία βρίσκεται στην παραθαλάσσια ζώνη του νομού Βοιωτίας. Από την Καλαμιώτισσα τα όρια έπαιρναν βορειοανατολική κατεύθυνση προς τα Κούκουρα (σημ. Αγία Άννα) και μετά στο χωριό Πέτρα. Από την Πέτρα προχωρούσαν βόρεια στο χωριό Αντιπαράπυργος (σημ. Πύργος) και από κει βορειοανατολικά στα χωριά Παύλου, Λούτσι, Προσκυνά μέχρι και τη Μαλεσίνα[10]. Από τη Μαλεσίνα άρχιζαν τα βορειοανατολικά όρια της επισκοπής Διαυλείας - Ταλαντίου και κατέληγαν στον Λογγό. Από το χωριό αυτό τα όρια κατευθύνονταν νοτιοδυτικά στο χωριό Καλαμάκι το οποίο βρισκόταν βόρεια της Αγνάντης, και μετά στο χωριό Λεύτα, το οποίο ήταν κτισμένο στα ερείπια της αρχαίας Ελάτειας. Από τα Λεύτα τα όρια συνέχιζαν δυτικά στο χωριό Μεγάλον Μύρον (δυτικά των Λεύτων, κοντά στο σημερινό χωριό Παναγίτσα) και από το Μεγάλον Μύρον δυτικά των Λεύτων, κοντά στο σημερινό χωριό Παναγίτσα, και από το Μεγάλον Μύρον βόρεια του Κηφισού και νότια ή νοτιοανατολικά του Μοδίου στο χωριό Μούζη ή Μούτζη. Από το τελευταίο χωριό έπαιρναν νοτιοδυτική κατεύθυνση στο χωριό Παλαβίτζα, το οποίο βρισκόταν ανάμεσα στην Κάτω Τιθωραία και την Αμφίκλεια. Από την Παλαβίτζα τα όρια προχωρούσαν νοτιοανατολικά και περνούσαν από την Αγία Μαρίνα, το Νεοχώριο το οποίο τοποθετείται στα όρια των νομών Φθιώτιδος - Βοιωτίας, στους πρόποδες του Παρνασσού και τέλος οι Σκοποί που κείτονταν μεταξύ Νεοχωρίου - Διαυλείας, πάνω

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

στους πρόποδες του Παρνασσου[11].

δ. Επισκοπή Μενδενίτσης

Η επισκοπή Μενδενίτσης προς βορρά συνόρευε με την επισκοπή Ζητουνίου και βορειότερα χωριά το Μώλο, την Ανάβρα, τη Σκάρφεια, τα Καραβίδια, τον Άγιο Σεραφείμ. Νοτιοδυτικά με την επισκοπή Σαλώνων και δικά της χωριά: Δριμαία, Τιθρώνιο, Ξυλικοί, Πολυδροσο[12] και νοτιοανατολικά με την επισκοπή Διαυλείας και Ταλαντίου και νοτιότερα χωριά τα: Ελάτεια και Βασιλικά[13], Καρυά[14], Νεοχώρι[15] και τη θάλασσα.

ε. Επισκοπή Θαυμακού

Η επισκοπή Θαυμακού νότια συνόρευε με την επισκοπή Ζητουνίου και την μητρόπολη Νέων Πατρών και νοτιότερα χωριά τη Ρεντίνα, Πάπα (Μεσοχώρι), Περιβόλι, Άγιος Στέφανος, Παλαμάς, Μαυρολίβαδο, Μελιταία[16]. Νοτιοανατολικά με την επισκοπή Ζητουνίου και δικά της χωριά, Νεοχώρι, Ανάβρα (Γούρα), Μαντασιά, Βούζι, Πετρωτό, Αχλαδιά, Βαρδαλή[17]. Βορειοδυτικά συνόρευε με τη μητρόπολη Φαναριοφαρσάλων και δικά της χωριά, τη Σοφιάδα, τα χωριά που βρισκόταν στη σημερινή περιοχή του χωριού Νέο Μοναστήρι[18], Βρυσιά[19], ως βορειότερα χωριά και δυτικά χωριά τα Ασημοχώρι, Λεοντάρι, Αχλαδιά, Ανάβρα (Ταμάσι), Κέδρος, Θραψίμι, Βαθύλακκος, Αηδονοχώρι και Ρεντίνα[20].

Αυτές λοιπόν ήταν οι φθιωτικές επισκοπές και οι περιφέρειές τους πριν το 1833. Όμως το 1833 μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους η επισκοπή Θαυμακού μένει εκτός των ορίων του, ενώ στο απελευθερωμένο μέρος της Φθιώτιδος ιδρύονται δύο επισκοπές, η Φθιώτιδος και η Λοκρίδος, οι οποίες προέκυψαν από τις συγχωνεύσεις Ζητουνίου - Νέων Πατρών και Μενδενίτσης - Διαυλείας και Ταλαντίου αντίστοιχα. Οι συγχωνεύσεις πραγματοποιήθηκαν διότι η οθωνική Αντιβασιλεία επιθυμούσε να πετύχει την πολιτική και εκκλησιαστική ομοιομορφία στη διοίκηση και διαίρεση, αποσπώντας την Ελληνική Εκκλησία από το Πατριαρχείο της Κωνσταντινουπόλεως[21].

Οι μητροπόλεις, αρχιεπισκοπές και επισκοπές στην Ελεύθερη Ελλάδα κατά τους χρόνους της Επανάστασης ήταν 48[22]. Η εκκλησιαστική τους όμως διαίρεση δεν ανταποκρινόταν ούτε στη γεωγραφική ούτε στην πολιτική διαίρεση. Η εξάρτησή τους επίσης από το Πατριαρχείο δεν ικανοποιούσε την Αντιβασιλεία, η οποία ήθελε να ανεξαρτητοποιήσει την Ελληνική Εκκλησία από τον Πατριάρχη ο οποίος θεωρούνταν δέσμιος της τουρκικής πολιτικής.

Στην αρχή ψηφίστηκε το Β.Δ. "*Περί διαιρέσεως του Βασιλείου και της διοικήσεως του*" με το οποίο το Ελληνικό Βασίλειο διαιρέθηκε σε 10 νομούς[23]. Σύμφωνα με το άρθρο 9 του διατάγματος αυτού στο νομό Φωκίδος και Λοκρίδος, δημιουργήθηκαν τέσσερις επαρχίες με πρώτη την επαρχία Φθιώτιδος αποτελούμενη από τις μέχρι τότε επαρχίες Ζητουνίου και Πατρατζικίου (Υπάτη) με πρωτεύουσα το Ζητούνι (Λαμία). Τρίτη επαρχία το διάταγμα προέβλεπε την Λοκρίδα συνισταμένη από τις μέχρι τότε επαρχίες Ταλαντίου και Βουδουνίτσης (Μενδενίτσα) με πρωτεύουσα το Ταλάντιο (Αταλάντη).

Στη συνέχεια ψηφίστηκε η Διακήρυξη "*Περί της Ανεξαρτησίας της Ελληνικής Εκκλησίας*".[24] Το διάταγμα αυτό το υπέγραψαν όλοι οι εν ενεργεία αρχιερείς της Ελλάδος, αλλά και όσοι είχαν έρθει στην τότε Ελλάδα από την οθωμανική επικράτεια, όταν τον Ιούλιο του 1833 συνήλθαν στο Ναύπλιο και αποφάνθηκαν ομόφωνα να συγκροτηθεί ανεξάρτητη Ελληνική Εκκλησία και να διοικείται από τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο διοριζόμενη από τον Βασιλέα[25].

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Ακολουθεί το διάταγμα "*Περί προσωρινής διαιρέσεως των Επισκοπών του Βασιλείου*" [26] (20 Νοεμβρίου/ 2 Δεκεμβρίου 1833). Το τελευταίο διάταγμα προέβλεπε τα εξής: "*Α΄ Ο αριθμός των Επισκοπών του Βασιλείου προσδιορίζεται εις δέκα. Κάθε νομός απαρτίζει μίαν επισκοπικήν περιφέρειαν. Επισκοπική καθέδρα είναι η μητρόπολις του Νομού, όπου καθεδρεύει και ο Νομάρχης. Κάθε επισκοπή φέρει το όνομα του Νομού*". Δηλαδή δημιουργήθηκαν 10 νομοί και 10 επισκοπές. Εάν όμως δούμε το διάταγμα αυτό στο σύνολο του θα παρατηρήσουμε ότι ιδρύθηκαν και άλλες 40 προσωρινές επισκοπές, διότι σύμφωνα με τον Μάουρερ έμεναν 53 ακόμη επίσκοποι χωρίς επαρχίες, που έπρεπε κάπου να τοποθετηθούν[27].

Το άρθρο Γ΄ του διατάγματος προέβλεπε ότι σε περίπτωση που θα χήρευε μία από τις 40 προσωρινές επισκοπές δεν θα διοριζόταν σ' αυτήν άλλος επίσκοπος, αλλά θα συγχωνευόταν με τη μόνιμη επισκοπή του νομού, ο αρχιερέας της οποίας καθεδρεύει στην πρωτεύουσα του νομού [28]. [Πρωτεύουσα στο νομό Φωκίδος και Λοκρίδος ήταν τα Σάλωνα (Άμφισσα)]. Δηλαδή θα πραγματοποιούνταν και μελλοντικές συγχωνεύσεις προκειμένου να επιτευχθεί ο αρχικός στόχος των δέκα επισκοπών.

Στο άρθρο Β΄ του διατάγματος στο νομό Φωκίδος και Λοκρίδος προβλεπόταν τρεις επισκοπές: α) Η επισκοπή Φωκίδος η οποία περιείχε τις επαρχίες Παρνασσίδος και Δωρίδος. Καθέδρα Άμφισσα β) Η επισκοπή Φθιώτιδος η οποία σύγκειται από τις επαρχίες Ζητουνίου και Πατρατζικίου. Καθέδρα Λαμία και γ) Η επισκοπή Λοκρίδος συνισταμένη από τις επαρχίες Ταλαντίου και Βουδουνίτσης. Καθέδρα Αταλάντη.

Έτσι, η προσωρινή διαίρεση των Επισκοπών του Βασιλείου της Ελλάδος είχε για τις επισκοπές του φθιωτικού χώρου τις εξής συνέπειες: α) Να ιδρυθούν μέσα από τις συγχωνεύσεις δύο νέες επισκοπές, η επισκοπή Φθιώτιδος και η επισκοπή Λοκρίδος και β) να δημιουργηθούν νέες επισκοπικές περιφέρειες. Για τον καθορισμό των ορίων των φθιωτικών επισκοπών που προήλθαν από τις πρώτες συγχωνεύσεις το 1833 έλαβα υπόψη μου το χειρόγραφο κώδικα της μητροπόλεως Φθιώτιδος, ανέκδοτα έγγραφα των Γ.Α.Κ. τα Φ.Ε.Κ. και άλλα βοηθήματα.

Ο χειρόγραφος κώδικας της μητροπόλεως Φθιώτιδος των ετών 1834 - 35 διασώζει όλα τα χωριά - ενορίες της επισκοπής περιφέρειας της Φθιώτιδος της εποχής εκείνης. Αν λάβουμε υπόψη ότι οι αρχειακές πηγές της εκκλησιαστικής ιστορίας της μητροπόλεως Φθιώτιδος είναι δυσεύρετες, τότε ο κώδικας αυτός καθίσταται ιδιαίτερα σημαντικός, διότι εμπλουτίζει σε μεγάλο βαθμό την ιστορία της επισκοπής Ζητουνίου αλλά και γενικότερα την τοπική φθιωτική ιστορία.

Ο κώδικας αυτός λοιπόν έχει μεγάλη αξία διότι:

1) Οριοθετεί με σαφήνεια την επισκοπή Φθιώτιδος μετά την ίδρυσή της.

2) Μνημονεύει: α) τα χωριά της πάλαι ποτέ μητροπόλεως Ν. Πατρών (Υπάτης), β) τα παλαιά ονόματα των χωριών των τέως επισκοπών Ζητουνίου - Νέων Πατρών, διότι ως γνωστόν τα ονόματα των χωριών που είχαν σλαβική ή τουρκική ή γενικά ξένη προέλευση άλλαξαν και πήραν τη σημερινή τους ελληνική ονομασία, γ) Τα χωριά που υφίσταντο τότε αλλά σήμερα δεν υπάρχουν και δ) Τον πληθυσμό που είχε το καθένα από αυτά. Ο κώδικας το επιτυγχάνει αυτό, είτε μνημονεύοντας σε αρκετά χωριά τον αριθμό των οικογενειών που ζούσαν σ' αυτά, είτε πόσες ενορίες είχε ένα χωριό (κάθε ενορία οργανώνονταν με βάση 50 περίπου οικογένειες), ή όταν ήταν πολύ μικρό σε πληθυσμό, με πόσα άλλα μικρά χωριά αποτελούσε μια ενορία.

3) Ο κώδικας αποτελεί ένα πλούσιο αρχειακό υλικό για τα ονόματα και επώνυμα των ιερέων, διότι διασώζει τα ονόματα των εφημέριων των ενοριών και μάλιστα μας

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

παρέχει πληροφορίες, όπως ποιοι απ' αυτούς ήταν ιερείς ή ιερομόναχοι (είναι αξιοσημείωτο ότι, όταν διαλύθηκαν πολλά μοναστήρια στο Φθιωτικό χώρο, ένας αρκετά μεγάλος αριθμός μοναχών έγιναν εφημέριοι σε χωριά προφανώς για βιοποριστικούς λόγους) ή είχαν κάποιο εκκλησιαστικό αξίωμα (π.χ. ο πρωτοσύγκελος Γρηγόριος, ο οποίος ήταν εφημέριος του ναού της Παναγίας Δέσποινας) ή ήταν γιοι ιερέων (στα ονόματα αρκετών εφημέριων αναγράφεται δίπλα στο όνομά τους και τα "*ιερέως*" ή "*πρεσβυτέρου*" ενδεικτικό ότι ήταν γιοι ιερέων).

Κατωτέρω η παράθεση των χωριών - ενοριών θα γίνει κατά δήμους όπως αυτοί διαμορφώθηκαν το έτος 1836 - 37 (Βλ. ΦΕΚ 80/28 - 12 - 1836), διότι μ' αυτόν τον τρόπο πιστεύω ότι είναι δυνατό να αντιληφθούμε καλύτερα τη γεωγραφική θέση τους, αφού κάθε όμιλος χωριών των δήμων αποτελεί μία γεωγραφική ενότητα.

Αλλά ας προχωρήσουμε στην παρουσίαση των ενοριών της επισκοπής Φθιώτιδος κατά τη διάρκεια του 1834 - 35.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΕΝΟΡΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ (1834)

Χωριά	Ενορίες	Οικογένειες	Ονόματα ιερέων*
1. Ζητούνι[29]	**Δήμος Λαμιέων**		
	Αγιοι Θεόδωροι[30],		Αθανάσιος Νικολαΐδης
	Άγιος Νικόλαος[31],	65	Κώστας Νικολαΐδης
	Τα Εισόδεια της	42 οικίες,	Ευστάθιος Κυριαζής
	Δεσποίνης[32] (σημ.	76	Γρηγόριος πρωτο-
	Αρχοντική)	44 οικίες,	σύγκελος,
	Παναγία Δέσποινα		οι ιερομόναχοι:
	(Αγιοι Απόστολοι[33]).	48	Γρηγόριος πρωτο-
	Από τις 24 Μαρτίου		σύγκελος,Αγαθάγγελος
	1834[34] και μετά		αρχιμανδρίτης,
	Παναγία Δέσποινα[35]		Αθανάσιος & Κων/νος
	Αγιος Νικόλαος[36].		Νικολαΐδης &
			Ευστάθιος Κυριαζής
2. Δίβρη[37]	μία	-	Τιμόθεος Αλεξίου ιερομόναχος
3. Μακρολίβαδο[38]	μία	-	Δήμιος Κουβέλης
4. Τσοπανλάτες (Λυγαριά) και Δαΐτσά (Αγρυλιά)[39]	μία	63	Γεώργιος Δούβαρης

* Μόνο όσοι ιερείς είχαν κάποιο αξίωμα ή ήταν πριν μοναχοί γράφεται δίπλα στο όνομά τους το αξίωμα τους κ.τ.λ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

5.	Μπεκί[40] (Σταυρός)	μια	-	Κυριαζής Τριανταφύλλου
6.	Λοιμογάρδι, Λουγκίτσι και Δρίστελα (ανήκαν στο δήμο Φαλάρων)[41]	μία	57	Ιωάννης Δημητρίου Κουρνοβουνιώτης
7.	Δερβέν - Φούρκα (Καλαμάκι)[42]	μια	-	Δημήτριος Κωσταντίνου
		Δήμος Φαλάρων		
8.	Στυλίδα[43]	τρεις	-	Σακελλάριος Δήμος Νικολάου, Δημήτριος Τριανταφύλλου και ο ιερομόναχος Ιερόθεος Αλεξίου
9.	Αχινός, Νίκοβα (Άνυδρο) και Τζερνοβίτη (Παλαιοκερασιά)[44]	μία	56	Αλεξανδρής Νικολάου
10.	Αυλάκη και Αγία Μαρίνα[45]	μία	65	Μαργαρίτης Ιωάννου
11.	Σπαρτιά και Αχλάδι (ανήκε στο Δήμιο Κρεμαστής Λαρίσσης)[46]	μία	-	Δημήτριος Αποστόλου
		Δήμος Κρεμαστής, Λαρίσσης		
12.	Γαρδίκι (Πελασγία)[47]	τέσσερις	-	Δημήτριος Αργύρης, Κωνσταντίνος Παπαγεωργίου και Σταμάτιος Πανταζής
13.	Μύλοι[48]	μια	-	Κωνσταντίνος Μπενιζέλος
14.	Ράχες[49]	μια	-	Αθανάσιος Ευσταθίου
15.	Άγναντη, Μαχαλάς (Κυπαρισσων) και Γάβριανη (ανήκε στο Δήμιο Πτελεατών)[50]	μία	-	Σακελλάριος Δημήτριος Τριανταφύλλου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

	Δήμος Πτελεατών		
16. Πτελεό[51]	δύο	-	Ευαγγελινός Παπατριανταφύλλου και Δημήτριος Γεωργίου
17. Χαμάκου (δεν υφίσταται σήμερα)[52]	δυο	-	Κων/νος Ευαγγελινός και Δημήτριος Κωνσταντίνου
	Δήμος Πυρασσου		
18. Σούρπη[53]	τρεις	-	Αποστόλης Γεωργίου και Ευστάθιος Ιωάννου
	Δήμος Οιτών		
19. Δρακοσπηλιά (κείτονταν στις πλαγιές του όρους Καλλιδρόμου, αργότερα μεταφέρθηκε στο χώρο των Θερμοπυλών και σήμερα ονομάζεται "Θερμοπυλες")[54]	μία	-	Αθανάσιος Ηλίου
20. Ελευθεροχώρι[55]	μια	-	Αναστάσιος Παναγιώτου
21. Μοσχοχώρι[56]	μία	50	Δημήτριος Ιωάννου
22. Μουσταφάμπεϊ (Ηράκλεια)[57]	μία	60	Ιωάννης Σίμος
23. Προκοβινίκο (Σκαμνός)[58]	μία	-	Βασίλειος Παπαναστασίου
	Δήμος Ροδοντίων		
24. Παύλιανη[59]	δυο	65 η μία ενορία	Ιωάννης Κωνσταντίνου, Δημήτριος Δήμου
25. Γαρδικάκι (Οίτη)[60]	μία	-	Ιάκωβος Γεωργίου ιερομόναχος

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

26.	Κουμαρίτσι, Σκληθράκι (δεν υφίσταται) και Δελφινο (ανήκε στο δήμο Δρυόπων)[61]	μία	-	Μόσχος Παπαϊωάννου
		Δήμος Δρυόπων		
27.	Κομποτάδες και Φρατζή[62]	μία	-	Ευθύμιος Παπαναστασίου
28.	Αλεπόσπιτα, Βαρδάτες και Δυο Βουνά[63]	μία	55	Κωνσταντίνος Γεωργιάδης ιερομόναχος
		Δήμος Υπάτης		
29.	Υπάτη[64]	μία	-	Θάνος Ιερομνήμονας και Αθανάσιος Λάμπρου
30.	Μεξιάτες[65]	μια	55	Κωνσταντίνος Παπανικολάου
31.	Λάλα (Ροδωνιά) και Καρυά[66]	μία	-	Νικόλαος Αποστόλου
32.	Καστανιά[67]	μια	-	Χρήστος Παναγιώτου
33.	Σμόκοβο (Πύργος) και Μάντεσι (Περιστέρι)[68]	δύο	-	Ιωάννης Δημητρίου, Δήμος Παπανδρέου
		Δήμος Ομιλαίων		
34.	Γαρδίκι (Ομιλαίων)[69]	τρεις	-	Σακελλάριος Ιωάννου, Τριαντάφυλλος Ιωάννου και Ιωάννης Αναστασίου
35.	Πουγκάκια[70]	δύο	-	Δημήτριος, Τριαντάφυλλος Δημητρίου
36.	Αργύρια[71]	μία	-	Νικόλαος Αντωνίου
37.	Νικολίτσι, Κυριακοχώρι και Στάγια (Πλάτανος)[72]	μία	-	Δήμος Αθανασίου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

	Δήμος Τυμφρηστού		
38. Μαυρίλο[73]	μία	-	Κων/νος Σακελλάρης
39. Μερκάδα[74]	μία	-	Ιωάννης Κώνστας
40. Δυο μαχαλάδες του χωριού Κάψη[75]	μία	-	Ιωάννης Δημητρίου
41. Μεγάλος Μαχαλάς του χωριού Κάψη[76]	μία	-	Ιωάννης Παπαγεωργίου
42. Ζιώψη (Ασπρόκαμπος)[77]	μια	-	Δημήτριος Ιωάννου
43. Ζημιανή (Δίκαστρο)[78]	μία	-	Δημήτριος Γρηγορίου
44. Πιτσωτά και Περίβλεπτο[79]	μία	-	Ιάκωβος Παπακωνσταντίνου ιερομόναχος
	Δήμος Μακρακωμητών		
45. Βαρυμπόμπη (Μακρακώμη)[80]	μία	-	Γεώργιος Κώνστας
46. Λιτόσιλο και Ροβολιάρι[81]	δύο	-	Γεώργιος Ιωάννου και Ιωάννης Αντωνίου
47. Πλατύστομο[82]	δύο	-	Νικόλαος Κωνσταντίνου, Γρηγόριος Κώνστας
48. Τσούκα και Σκόρλια (Πτελέα)[83]	τρεις	-	Δημήτριος Ιωάννου, Γρηγόριος Ιωάννου
	Δήμος Σπερχιαίων		
49. Αγά (Σπερχειάδα)[84]	μία	-	Αθανάσιος Νικολάου
50. Γυφτοχώρι (Καλλιθέα)[85]	δύο	-	Γεώργιος Καλλινίκου, Γεώργιος Δήμου
51. Παλαιοβράχα (και Παληοβράχια)[86]	μία	-	Δημήτριος Τριανταφύλλου
52. Μπρούφλιανη (Δίλοφο)[87]	δύο	-	Κων/νος Ιωάννου, Γεώργιος Παπαϊωάννου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

53. Φτέρη[88]	μια	-	Γεώργιος Αθανασίου
54. Κλωνί[89]	μία	-	Κώνστας Γεωργίου
55. Χαλίλι (Μεσοποταμία)[90]	μία	-	Δημήτριος Θεοδώρου
	Δήμος Παραχελωϊτών		
56. Αμούρι[91]	μία	47	Δημήτριος Πέτρου
57. Αρχάνι[92]	μία	-	Αλέξιος Παπαγεωργίου
58. Γραμμένη Ράχη (Γραμμένη)[93]	δύο	-	Αθανάσιος Δελής, Απόστολος Παναγιώτου
59. Ζέλι (Ζηλευτό)[94]	μία	-	Αθανάσιος Ευσταθίου
60. Λιανοκλάδι[95]	μία	50	Ιωάννης Γεωργίου
61. Μάκρυση (Μάκρη)[96]	δύο	-	Δήμος και Αναστάσιος Αθανασίου
	Δήμος Καλλιέων		
62. Σέλιανη (Μάρμαρα), Δύο Χομίργιανες (Ανατολή) και Κολοκυθιά[97]	τέσσερις		Ιωάννης Παπαδημητρίου, Δήμος Παπαθεοδοσίου, Νικόλαος Παπαπαναγιώτου, Χρήστος Ιωάννου
63. Νεοχώρι (Υπάτης)[98]	μία	-	Γεώργιος Παπαπαναγιώτου
	Δήμος Κυτινίων (Διοίκηση Παρνασσίδος)		
64. Καστριώτισσα[99]	μία	-	Απόστολος Δημητρίου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΕΝΟΡΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ (1835)

Χωριά	Ενορίες	Οικογένειες	Ονόματα ιερέων
	Δήμος Λαμιέων		
1. Ζητούνι	τέσσερις[100] δύο ενοριακοί ναοί Παναγία Δέσποινα. Άγιος Νικόλαος.	-	Το μισό της ενορίας αυτής στον ιερομόναχο Αγαθάγγελο, τ' άλλο μισό στον ιερομόναχο Γρηγόριο. Το μισό της ενορίας αυτής στον Αθανάσιο Οικονόμου, τ' άλλο μισό στο Δούβαρη
2. Δίβρη, Παλαιοχώρι και Λοιμογάρδι[101]	μία	-	Τιμόθεος Αλεξίου ιερομόναχος
3. Καλύβια (σήμερα είναι συνοικισμός της Λαμίας)[102]	μία	-	Ευστάθιος Κυριαζής
4. Κόμμα, Αλαμάνα[103] (δεν υφίσταται σήμερα) και Ιμίρμπεη (Ανθήλη)[104]	μία	-	Κώνστας Νικολάου, γιος ιερέα
5. Μεγάλη Βρύση[105]	μία	-	Αποστόλης Κωνσταντίνου γιος ιερέα
6. Σαραμουσακλή[106] (Ροδίτσα)	μία	-	Κυριαζής Τριανταφύλλου
7. Μακρολείβαδο[107]	μία	-	Δήμος Γεωργίου
8. Δέρβεν - Φούρκα και Καλαμάκι[108]	μία	-	Ο ίδιος του 1834
9. Τσουμπαλάτα (Λυγαριά)[109]	μία	-	Ευθύμιος Οικονόμου
10. Μπεκί (Σταυρός)[110]	μία	-	Γεώργιος Παπαϊωάννου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

	Δήμος Φαλάρων		
11. Αγία Μαρίνα[111]	μία	-	Δημήτριος Ζαχαρίου
12. Αχινός, Νίκοβα (Άνυδρο) και Τσιρνοβίτι (Παλαιοκερασιά)[112]	μία	-	Ο ίδιος του 1834
13. Λογγίτσι[113]	μία	-	Ιωάννης Δημητρίου
14. Νεράιδα, Σαπνά (Σαπινά), Δρίστελλα[114] και Καλύβια των Βλαχοποιμένων Πεπόνα	μία	-	Ιερόθεος Αλεξίου ιερομόναχος
15. Σπαρτιά και Αχλάδι (δήμος Κρεμ. Λαρίσης)[115]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
16. Στυλίδα[116]	μία	-	Δήμος Σακελλάριος, Αθανάσιος και Δημήτριος Κουτζίκου και Δημήτριος Σαμαράς
	Δήμος Κρεμαστής - Δαρίσσης		
17. Γαρδίκι (Πελασγία)[117]	τέσσερις	-	Οι ίδιοι ιερείς του 1834
18. Άγναντη, Μαχαλάς και Γάρβενη (δήμος Πτελεατών)[118]	μία	-	Άνθιμος Πανταζής ιερομόναχος
19. Μύλλοι[119]	μία	-	Κων/νος Αποστόλου
20. Ράχες[120]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
	Δήμος Πτελεατών		
21. Πτελεό[121]	μία	-	Οι ίδιοι ιερείς του 1834
22. Χαμάκου[122]	μία		Κων/νος Ευαγγελινός, Δημήτριος Καρατζάς.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

	Δήμος Πυρασσού		
23. Σούρπη[123]	μια	-	Οι δύο προηγούμενοι του 1834 και ο Ιωάννης Αθανασίου
	Δήμος Οιτών		
24. Δαμάστα[124]	μια	-	Γεώργιος Βασιλείου
25. Δρακοσπηλιά[125]	μια	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
26. Ελευθεροχώρι και Προκοβινίκο (Σκαμνός)[126]	μία	-	Αναστάσιος Παναγιώτου και Ιωάννης Σίμου
27. Μοσχοχώρι[127]	μια	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
28. Μουσταφάμπεϊ (Ηράκλεια)[128]	μία	-	Βασίλειος Αναστασίου, γιος ιερέα
	Δήμος Ροδοντίων		
29. Παυλιανη[129]	μία	-	Ιωάννης Κωνσταντίνου και Δημήτριος Δήμου, γιος ιερέα
30. Γαρδικάκι (Οίτη) και Ομυαλός (δεν υφίσταται σήμερα)[130]	μία	-	Ιάκωβος Γεωργίου ιερομόναχος
	Δήμος Δρυόπων		
31. Αλεπόσπιτα, Βαρδάτες και Σκλυθράκι (ανήκε στο δήμο Ροδοντίων)[131]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
32. Δύο Βουνά, Κουμαρίτσι (ανήκε στο δήμο Ροδοντίων) και Δελφίνο[132]	μία	-	Μίχος Κουμαριτζιώτης
33. Κομποτάδες και Κωσταλέξι[133]	μία	-	Ευστάθιος Παναγιώτου
34. Φρατζή[134]	μία	-	Ευθύμιος Ανέστης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

	Δήμος Υπάτης		
35. Υπάτη και τα γύρω χωριά Μπογομύλλου (Αργυροχώρι), Βασιλικά και Σκα (Συκιά)[135]	μία	-	Τρεις ιερείς, οι δύο ίδιοι του 1834 και ο Ζαχαρίας Σακελλάριος
36. Καρυά και Μπαξαΐς (δεν υφίσταται)[136]	μία	-	Δήμος Χριστοδούλου
37. Λάλα (Ροδωνιά)[137]	μία	-	Γεώργιος Αποστόλου
38. Μάντεσι (Περιστέρι) και Λιάσκοβο (Μεσοχώρι)[138]	μία	-	Δήμος Ανδρέου
39. Σμόκοβο (Πύργος)[139]	μία	-	Ανδρέας Παναγιώτου, Ιωάννης Παπαδημητρίου,
40. Καστανιά[140]	μια	-	Χρήστος Κων/νου Ασπροποταμίτου
41. Μεξιάτες[141]	μια	-	Κων/νος Νικολάου, γιος ιερέα
	Δήμος Ομιλαίων		
42. Γαρδίκι (Υπάτης)[142]	δύο	-	Τριαντάφυλλος Ιωάννου, Κώνστας Ιωάννου
43. Αργύρια[143]	μια	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
44. Πουγκάκια[141]	μία	-	Δύο ιερείς οι ίδιοι του 1834
45. Κυριακοχώρι και Νικολίτσι[145]	μία	-	Δήμος Κώνστας
46. Στάια (και Στάγια)[146]	μία	-	Ιωάννης Αναστασίου, γιος ιερέα
	Δήμος Τυμφρηστού		
47. Μαυρίλο[147]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
48. Μερκάδα[148]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

49.	Ζιώψη (Ασπρόκαμπος)[149]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
50.	Ζημιανή (Δίκαστρο)[150]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
51.	Πιτσωτά και Περίβλεπτο[151]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
52.	Μεγάλος Μαχαλάς του χωριού Κάψη[152]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
53.	Δύο Μαχαλάδες του χωριού Κάψη[153]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
		Δήμος Μακρακωμητών		
54.	Βαρυμπόμπι (Μακρακώμη) και Θρεψιμιώτικα Καλύβια (δεν υφίσταται)[154]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
55.	Γκλαβανίτσα ήτοι Νέα Γιαννιτσού (λεγόταν και Γιαννιτσιώτικα Καλύβια)[155]	μια	-	Σακελλάριος Αντώνιος Κων/νου, Αθανάσιος Ιωάννου, Ιωάννης Κων/νου
56.	Λυτόσελο[156]	μία	-	Ιωάννης Αντωνίου
57.	Ροβολιάρι[157]	μια	-	Γεώργιος Ιωάννου, γιος ιερέα
58.	Πλατύστομο[158]	μία	-	Οι ίδιοι ιερείς του 1834
59.	Τσούκα και Σκόρλια (Πτελέα)[159]	μία	-	Τρεις ιερείς, οι δύο ίδιοι του 1834 και ο Κώνστας Γεωργίου
		Δήμος Σπερχιαίων		
60.	Αγά (Σπερχειάδα) και Καλιγά (δεν υφίσταται)[160]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

61. Γόργιανη (σήμερα είναι συνοικία της Σπερχειάδος)[161]	μία	-	Γεώργιος Δήμου
62. Γυφτοχώρι[162]	δύο	-	Γεώργιος Καλλινίκου, Αγγελής Χρήστου
63. Κλωνί[163]	μία	-	Γεώργιος Στέριου, γιος ιερέα
64. Μπρούφλιανη (Δίλοφο)[164]	μία	-	Κων/νου Ιωάννου Καλλίνικου
65. Παλαιοβράχα[165]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
66. Φτέρη[166]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
67. Χαλήλι (Μεσοποταμία)[167]	μία	-	Γεώργιος Ιωάννου, γιος ιερέα
	Δήμος Παραχελωϊτών		
68. Ασβέστη[168]	μία	-	Αποστόλης Παναγιώτου, γιος ιερέα
69. Αμούρι[169]	μία	-	Δημήτρης Κυρίτζης
70. Αρχάνι[170]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
71. Γδαρμένη Ράχη (Γραμμένη)[171]	μία	-	Αναστάσιος Κων/νου
72. Ζέλι (Ζηλευτό)[172]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
73. Λιανοκλάδι[173]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
74. Δερβέν - Καρυά (Μοσχοκαρυά) και Κούρνοβο (Τρίλοφο)[174]	μία	-	Δημήτριος Παπα - Γεωργίου
75. Μάκρυση (Μάκρη)[175]	μία	-	Δύο ιερείς οι ίδιοι του 1834
76. Κολοκυθιά[176]	μία	-	Νικόλαος Παπα - Παναγιώτου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

77. Νεοχώρι (Υπάτης)[177]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834
78. Σέλιανη (Μάρμαρα)[178]	μία	-	Ιωάννης Δημητρίου, Χρήστος Ιωάννου
79. Δυο Χουμήργιανες (Ανατολή Υπάτης)[179]	μία	-	Δήμος Παπα - Θεοδοσίου
	Δήμος Κυτυνίων (Διοίκηση Παρνασσίδος)		
80. Καστριώτισσα[180]	μία	-	Ο ίδιος ιερέας του 1834

Εν κατακλείδι, η προσωρινή διαίρεση των επισκοπών του Βασιλείου της Ελλάδος είχε για τη μητρόπολη Νέων Πατρών και την επισκοπή Ζητουνίου τις εξής συνέπειες:

I. Να καταργηθεί η μητρόπολη Ν. Πατρών

II. Η επισκοπή Ζητουνίου χάνει την ονομασία αυτή και στο εξής θα ονομάζεται επισκοπή Φθιώτιδος.

III. Στην επισκοπή Φθιώτιδος προστέθηκε ολόκληρη η περιφέρεια της μητροπόλεως Ν. Πατρών εκτός από το χωριό Παλαιά Γιαννιτσού, διότι μετά την ίδρυση του ελληνικου κράτους το χωριό αυτό βρέθηκε εκτός των συνόρων του και περιλήφθηκε στην επισκοπή Θαυμακού. Το 1836 - 37 τα χωριά Παλαιόκαστρο και Νεοχώρι (Κοστριάδα ή Γκοστριάδα) θα υπαχθούν πολιτικώς στη διοίκηση Φθιώτιδος και συγκεκριμένα στο δήμο Τυμφρηστού και σταδιακά εκκλησιαστικώς στην επισκοπή Φθιώτιδος αποσπώμενα από την επισκοπή Καλλιδρόμης, πρώην Λιτζάς και Αγράφων[181]. Επίσης την ίδια χρονιά το χωριό Καστριώτισσα θα υπαχθεί πολιτικώς στη διοίκηση Παρνασσίδος και εκκλησιαστικώς στην επισκοπή Φωκίδος, αποσπώμενο από την επισκοπή Φθιώτιδος (βλ. υποσ. 181 παρ. 3)

Τέλος το 1833 ο Αλμυρός και τα χωριά του, τα οποία ανήκαν στη δικαιοδοσία της πάλαι ποτέ διαλαμψάσης επισκοπής Ζητουνίου[182], θα βρεθούν εκτός των συνόρων του ελληνικου κράτους και θα αποτελέσουν ιδιαίτερη επισκοπή μέχρι το 1844 οπότε και θα ενωθούν με την επισκοπή Θαυμακού παραμένοντας έτσι έως το 1860[183].

Ο καθορισμός της επισκοπικής περιφέρειας της Λοκρίδος υπήρξε δυσκολότερος, διότι δεν υπάρχει χειρόγραφος κώδικας για την επισκοπή Λοκρίδος. Έτσι ελλείψει άμεσων πηγών χρησιμοποίησα καταρχήν δύο έμμεσες πηγές και βάσει αυτών και μερικών άλλων έβγαλα τα συμπεράσματά μου για την περιφέρεια της επισκοπής Λοκρίδος. Οι δυο έμμεσες πηγές είναι: Το διάταγμα "*Περί συγχωνεύσεως των δήμων της επαρχίας Λοκρίδος*" του 1840[184] στο οποίο σε πίνακα καταγράφονται η ονομασία κάθε δήμου, η πρωτεύουσα και τα χωριά του, και μια επιστολή (αχρονολόγητη)[185] του επισκόπου Λοκρίδος Αγαθάγγελου προς την Ι. Σύνοδο.

Ο πίνακας "*Περί συγχωνεύσεως των δήμων της επαρχίας Λοκρίδος*" έχει ως εξής:

1) **Δήμος Αταλάντης**, Αταλάντη, Σκάλα Αταλάντης, Νήσος Αταλάντης, Κυπαρίσσι, Κολάκα, Έξαρχος, Σκεντέραγα (σημ. Μεγαπλάτανος[186]), Κοβίλινα (χωριό διαλυμένο, σήμερα είναι αγροτική περιοχή και υπάγεται στην κοινότητα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Μεγαπλάτανου με την ονομασία "*Κοβουλίνα*"), Δρίσπαϊ (και Δρίσμπεϊ σημ. Αγ. Βλάσιος), Μονή Αγίων Αναργύρων διαλελυμένη, Γαρδενίτσα (χωριό διαλυμένο, οι κάτοικοι έκτισαν το Κυπαρίσσι, η διάλυσή του ολοκληρώθηκε μετά τον καταστροφικό σεισμό του 1894), Μούλκια (το χωριό καταστράφηκε και διαλύθηκε μετά τον σεισμό του 1894), Τζάρεσι (διαλυμένο χωριό στην περιφέρεια της κοινότητας Εξάρχου), Μπογδάνου (χωριό διαλυμένο, σήμερα αποτελεί βοσκότοπο και καλλιεργήσιμη έκταση στην περιφέρεια της κοινότητας Εξάρχου).

2) Δήμος Δαφνησίων, Λιβανάταις, Αρκίτσα, Μελιδών (συνοικισμός της Αρκίτσας), Γολέμι, Λογκός (και Λογγός) και Ευλογιά (Η Ευλογιά ήταν άλλοτε συνοικισμός της κοινότητας του Αγ. Κωνσταντίνου. Οι κάτοικοι του εγκαταστάθηκαν νοτιότερα. Σήμερα διατηρούνται στη νέα θέση ορισμένα σπίτια κοντά στο νέο εθνικό δρόμο αμέσως μετά το χείμαρρο Ξηριάς), μονή Μεταμορφώσεως (το μοναστήρι αυτό το συναντάμε αργότερα ως "*Μονή διαλυμένη Βιλνόβου*" βρίσκεται στην περιφέρεια της κοινότητας Λιβανατών. Ξαναχτίστηκε και σήμερα υπάρχει ως μονή, γιορτάζει στις 6 Αυγούστου), Καλαμάκι (διαλυμένο χωριό στην περιφέρεια της κοινότητας Αγναντης), Αγναντη (τέως Αγ. Αθανάσιος), Δημητράκι (διαλυμένο χωριό στην περιφέρεια της κοινότητας Άγναντης), Ταχτάλι (διαλυμένο χωριό, άλλοτε συνοικισμός της κοινότητας Άγναντης), Βορλαβός (διαλυμένο χωριό στην περιφέρεια της κοινότητας Αγ. Κωνσταντίνος. Οι κάτοικοί του εγκαταστάθηκαν νοτιότερα στη θέση Γράδος), Νεοχώρι.

3) Δήμος Θρονίου, Καινούργιο, Δερβισάδες (σημ. Αγ. Σεραφείμ), Ρωμάνι (και Ρουμάνι, διαλυμένο χωριό στην περιφέρεια της κοινότητας Καινούργιου), Μουρτίτσα (διαλυμένο χωριό μεταξύ των κοινοτήτων Κομνίνης, Καλλιδρόμου και Ρεγγινίου), Παλαιοχώρι (διαλυμένο χωριό στη θέση της Λουτροπόλεως των Καμένων Βούρλων), Πικράκι (διαλυμένο χωριό στην περιοχή της κοινότητας Καινούργιου κοντά στον οικισμό Θρόνιο), Κόμνινα, Χάρμα (συνοικισμός Ρεγγινίου), Καθάρεσι (σημ. Καθάρα Ρεγγινίου), Ρεγγίνη, Καρυά, Μονή Μεταμορφώσεως (βρίσκεται στην περιφέρεια του συνοικισμού Καρυά του δήμου Καμ. Βούρλων. Διατηρείται και σήμερα), Μούζικα (άλλοτε καλύβια κτηνοτρόφων στην περιφέρεια του συνοικισμού Καρυά του δήμου Καμ. Βούρλων), Ανίβιτζα (διαλυμένο χωριό στην περιφέρεια της κοινότητας Ρεγγινίου).

4) Δήμος Θερμοπυλών, Μενδενίτσα, Καραβίδι, Άρνιτσα (διαλυμένο χωριό μεταξύ των περιφερειών των κοινοτήτων Αγίου Χαραλάμπους - Καλλιδρόμου και Μενδενίτσης), Κατουμάταις (σημ. Ανάβρα), Ρουμελιός (υπήρξε λιβάδι με εγκατάσταση γεωργοκτηνοτρόφων στα όρια των κοινοτήτων Αγίας Τριάδος και Θερμοπυλών), Μονή Άγιος Γεώργιος (βρίσκεται στην περιφέρεια της κοινότητας Μώλου. Σήμερα στη θέση του σώζεται ένα μικρό εκκλησάκι στη μνήμη του Αγίου), Μαυρακάταις (άλλοτε καλύβια θερινής διαμονής στην περιφέρεια της κοινότητας Μενδενίτσας), Λιαπάταις (σημ. Άγιος Χαράλαμπος), Ρεντσέρι (σημ. Καλλίδρομο), Γλούνιτσα (σημ. Δριμαία), Ξυλικός, Μώλος, Άντερας (σημ. Σκάρφεια), Παλαιοχώρι, Δαδί (σημ. Αμφίκλεια), Μονή Δαδίου (βρίσκεται σε πλαγιά του Παρνασσού στην περιφέρεια του δήμου Αμφίκλειας. Διατηρείται και σήμερα. Γιορτάζει στις 6 Αυγούστου και στις 8 Σεπτεμβρίου "*το Γενέσιον της Θεοτόκου*").

5) Δήμος Ελατείας, Δραχμάνι (σημ. Ελάτεια), Μόδι, Σουλέμπεϊ (σημ. Παναγίτσα), Τουρκοχώρι (διαλυμένο χωριό στην περιφέρεια της κοινότητας Κάτω Τιθωρέα, οι κάτοικοι του συγκατοίκησαν μ᾽ αυτούς του Κηφισσοχωρίου και μέρος του

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

διαλυμένου χωριου συγχωνεύτηκε στο χωριό Μόδι), Σφάκα, Δόριζα (και Δόρζα, Δίρζα, Δόριτσα, διαλυμένο χωριό μεταξύ των χωριών Σφάκας και Λευκοχωριού), Μάνεσι (και Μάκεσι σημ. Λευκοχώρι), Μπέλεσι (και Μπίλεσι σημ. Ανθοχώριο), Μωραλή (και Μιραλή, Μεραλί, σημ. Προφήτης Ηλίας), Χούμπαβο (διαλυμένο χωριό στην περιφέρεια της κοινότητας Προφήτη Ηλία. Απείχε από το Μωραλή 15΄ και ήταν ακριβώς απέναντι στο Μπέλεσι), Καλιπόδι (Καλαπόδι), Αλισάχου (διαλυμένο χωριό στην περιφέρεια της κοινότητας Ελάτειας), Λεύτα (διαλυμένο χωριό βρισκόταν κοντά στα ερείπια της αρχαίας Ελάτειας), Βάλτεσι (διαλυμένο χωριό στην περιφέρεια της κοινότητας Καλαποδίου), Μονή Προφ. Ηλιού (πρόκειται για το μοναστήρι της ομώνυμης κοινότητας που σήμερα ανήκει στο νομό Βοιωτίας), Ζέλι, Βελίτσα (σημ. Τιθωρέα), Αγία Μαρίνα, Μπεσχίνη και Μπεσχένη (σημ. Παρόριο, τώρα κοινότητα της Βοιωτίας), Κραββανσαράς (σημ. Βασιλικά, τώρα κοινότητα της Βοιωτίας), Μονή Αγίας Μαρίνης (διατηρείται και σήμερα. Γιορτάζει τη 15η Αυγούστου, της Κοιμήσεως της Θεοτόκου)[187].

6) Δήμος Λαρύμνης, Μαρτίνο, Προσκυνά, Λούτζι (και Λούτσι, συνοικισμός του Μαρτίνου), Παύλου (σήμερα χωριό του νομού Βοιωτίας), Ράδου (χωριό τώρα του νομού Βοιωτίας), Μάζι, Μαλεσίνα, Μονή Αγ. Γεώργιος (στην περιφέρεια της κοινότητας Μαλεσίνας· καταστράφηκε ένα μέρος του με το σεισμό του 1894. Σήμερα διατηρείται και πανηγυρίζει στις 23 Απριλίου), Μονή Αγίας Τριάδος (βρίσκεται στην περιφέρεια της κοινότητας Τραγάνας. Διατηρείται και σήμερα, γιορτάζει του Αγίου Πνεύματος), Μύλος του Ζέκιου (στην περιοχή της κοινότητας Λάρυμνας 15 ώρες πέρα από τους Μύλους της Λάρμας), Μύλοι Λάρμας (υπήρχαν οι μύλοι της Λάρυμνας, η λειτουργία τους σταμάτησε το 1865), Καλύβια Αταλάντης (διαλυμένος συνοικισμός στην περιοχή μεταξύ Κολάκα και Τραγανά).

Αυτά τα χωριά λοιπόν ανήκαν πολιτικώς στη Λοκρίδα το 1840. Τα εκκλησιαστικά όμως όρια δεν συνέπιπταν με τα πολιτικά ακόμη και μετά την έκδοση του ΒΔ του 1833, αν και επανειλημμένως το είχε ζητήσει η Ι. Σύνοδος από την Κυβέρνηση του Όθωνα[188]. Για να δώσουμε απάντηση στο πρόβλημα αυτό, μας βοηθάει σημαντικά μια επιστολή του Αγαθάγγελου προς τη Σύνοδο.

Ο Αγαθάγγελος έβρισκε την επισκοπή του άσημη και μικρή σε σύγκριση με τις όμορες επισκοπές, οι οποίες είχαν εκτεταμένα όρια. Κατά τη γνώμη του η άδικη αυτή μεταχείριση ήταν αντίθετη με τις υπηρεσίες που προσέφερε ο ίδιος προσωπικά στην Εκκλησία και το Έθνος. Γι' αυτό κατ' επανάληψη ζήτησε από τη Ι. Σύνοδο να επεκταθούν τα όρια της επισκοπής του και να ταυτιστούν με τις πολιτικές περιφέρειες και έτσι να δοθούν στην εκκλησιαστική διοίκηση της Επισκοπής Λοκρίδος και όλα τα χωριά, τα οποία πολιτικώς μόνο υπάγονταν στην επαρχία Λοκρίδος και συγκροτούνταν από 3.229 οικογένειες. Τα διεκδικούμενα χωριά ήταν: το Δαδί και η διατηρούμενη Μονή του, η Βελίτσα, το Μάνεσι, η Αγία Μαρίνα, το Μώραλι, το Χούμσαβο, ο Έξαρχος, το Μαρτίνο, το Μόδι και το Μπεσχένη. Ο ταυτισμός πολιτικής και εκκλησιαστικής διοίκησης δεν θα τον ανάγκαζε, όπως ο ίδιος υποστήριζε, να ζει σε ταλαιπωρία και έσχατη αθλιότητα.

Παρά τις κατ' επανάληψη αιτήσεις του η Σύνοδος δεν έλαβε καμιά απόφαση για την ταύτιση των πολιτικών και εκκλησιαστικών συνόρων της επισκοπής Λοκρίδος.

Συνεπώς τα παραπάνω χωριά έμειναν εκτός της επισκοπής Λοκρίδος, αν και πολιτικώς ανήκαν σ' αυτή, όσο ζούσε ο Αγαθάγγελος και υπήρχε η επισκοπή Λοκρίδος. Πάντως επί αρχιερατείας του Αρχιεπισκόπου Φθιώτιδος Καλλίνικου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Καστόρχη (1852 - 1877), όταν η επισκοπή Λοκρίδος συγχωνεύτηκε με την αρχιεπισκοπή Φθιώτιδος, τα χωριά αυτά υπάγονταν στην αρχιεπισκοπή Φθιώτιδος[89].

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι τα εκκλησιαστικά όρια της επισκοπής Λοκρίδος μετά τη συγκρότησή της και συγκεκριμένα το 1840, διέφεραν από εκείνα της τέως επισκοπής Διαυλείας και Ταλαντίου. Οι διαφορές της πρώην και νυν επισκοπής συνίστανται στα εξής:

α) Τώρα συμπεριλαμβάνεται σ' αυτή ολόκληρη η περιφέρεια της τέως επισκοπής Μενδενίτσης.

β) Ένα μέρος μόνο της επισκοπής Διαυλείας ανήκει στην επισκοπή Λοκρίδος, δηλαδή τα χωριά Μπέλεση (Ανθοχώρι), Σουλέμπεϊ (σημ. Παναγίτσα), Λεύτα, Τουρκοχώρι, Δραχμάνι (Ελάτεια), Λούτζι, Παύλο, Ράδο, μέχρι το Μάζι, τη Μαλεσίνα και τη μονή του Αγ. Γεωργίου. Εκτός των εκκλησιαστικών συνόρων της επισκοπής Λοκρίδος βρίσκονται τα χωριά, Έξαρχος, Αγία Μαρίνα, Μάνεσι (Λευκοχώρι), Μπεσχένη (Παρόριο), Χούμποβο, Μώραλι (Προφ. Ηλίας), άλλοτε χωριά της επισκοπής Διαυλείας καθώς και η υπόλοιπη εκκλησιαστική περιφέρεια της τέως επισκοπής Διαυλείας και Ταλαντίου που περικλειόταν από το Δίστομο, τα Ασπρα Σπίτια, τη μονή του Οσίου Λουκά, το Κυριάκι, τα Κούκουρα, τους Βρασταμίταις (Υψηλάντης) και την Πέτρα.

γ) Στα εκτός της επισκοπής Λοκρίδος χωριά ήταν και το Μαρτίνο, το οποίο όμως από πριν δεν ανήκε στην επισκοπή Διαυλείας και Ταλαντίου, αλλά στη Θηβών, και το Μόδι, η Βελίτσα (Τιθωρέα) και το Δαδί (Αμφίκλεια), τα οποία και αυτά δεν ανήκαν στην επισκοπή Διαυλείας, αλλά πιθανότατα στην επισκοπή Σαλώνων (Φωκίδος).

δ) Όλα τα χωριά που δεν ανήκαν εκκλησιαστικά στην επισκοπή Λοκρίδος, τη χρονική περίοδο 1833 - 1852, θα ενταχθούν στην αρχιεπισκοπή Φθιώτιδος, πιθανότατα με τη νέα εκκλησιαστική διαίρεση που πραγματοποιήθηκε το 1852.

Η συγχώνευση της επισκοπής Λοκρίδος στην αρχιεπισκοπή Φθιώτιδος πραγματοποιήθηκε με το νόμο Σ΄ του 1852 "*Περί επισκοπών και επισκόπων και περί του υπό τους επισκόπους τελούντος κλήρου*". Σύμφωνα με το άρθρο Α΄, ο αριθμός των επισκοπών της Ελλάδος προσδιορίζεται σε εικοσιτέσσερις. Στο άρθρο β΄ παράγραφος Γ΄ στο νομό Φθιώτιδος και Φωκίδος υφίστανται δύο επισκοπές. Α) Η επισκοπή Φθιώτιδος περιλαμβάνουσα τις επαρχίες Φθιώτιδος και Λοκρίδος και Β) Η επισκοπή Φωκίδος με τις επαρχίες Παρνασσίδος και Δωρίδος[90].

Τέλος η συγχώνευση της επισκοπής Θαυμακού στην επισκοπή Φθιώτιδος πραγματοποιήθηκε όταν εκδόθηκε ο νόμος ΒΧΔ΄ της 7/6/1899. Το κράτος διαιρέθηκε σε 26 νομούς. Ο νομός Φθιώτιδος και Φωκίδος διασπάστηκε στους νομούς Φθιώτιδος συνιστάμενος από τις επαρχίες Φθιώτιδος, Λοκρίδος και Δομοκού, με έδρα τη Λαμία και Φωκίδος συνιστάμενος από τις επαρχίες Παρνασσίδος και Δωρίδος με έδρα την Αμφισσα. Η επαρχία Δομοκού προσαρτήθηκε στο νομό Φθιώτιδος αποσπώμενη από το νομό Λαρίσης[91]. Με τον ίδιο νόμο καταργήθηκε η επισκοπή Θαυμακού. Το άρθρο 13 προέβλεπε ότι "*Εκάστη περιφέρεια νομού απαρτίζει, συνοδός προς τους θείους και ιερούς κανόνας ιδίαν εκκλησιαστικήν διοίκησιν, ης προΐσταται Αρχιερεύς εδρεύων εν τη πρωτευούση του Νομού...*". Επομένως, αφού η επαρχία Δομοκού προσαρτήθηκε στο νομό Φθιώτιδος ο οποίος αποτελούσε δική του εκκλησιαστική διοίκηση με προϊστάμενο αρχιερέα, η επί αιώνες διαλάμψασα επισκοπή Θαυμακού αυτομάτως έπαψε να υπάρχει. Ο επίσκοπος της Μισαήλ εκ Κισσάμου μετατέθηκε στην επισκοπή Φαναρίου και Θεσσαλιώτιδος[92]. Αξιοσημείωτο είναι ότι, σύμφωνα με τις πηγές, η

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

επισκοπή Θαυμακού είχε πέντε δήμους, από τους οποίους οι τρεις μόνον υπάγονταν στο νομό Λαρίσης, ενώ οι δύο άλλοι ανήκαν στο νομό Τρικάλων[193]. Επομένως ένα μέρος της επισκοπής Θαυμακού συγχωνεύτηκε στην επισκοπή Φθιώτιδος. Οι άλλοι δύο δήμοι υπήχθησαν στην επισκοπή Θεσσαλιώτιδος. Οι δύο αυτοί δήμοι ήταν: 1) Ο δήμος Μενελαΐδος με τα χωριά Ρεντίνα, Παλαιά Γιαννιτσού, Σμόκοβο (Λουτροπηγή), Θραψίμι, Λακρέσι (Βαθύλακκος), Φωτιάνα (Αηδονοχώρι) και Αγιος Ιωάννης (ήταν συνοικισμός του Θραψιμίου). 2) Ο δήμος Ταμασίου με τα χωριά Δρανίτσα (Κτημένη), Καΐτσα (Μακρυράχη), Πάπα (Μεσοχώρι), Μπαλαμπανλή (Ασημοχώρι), Χαϊχάλ (συνοικισμός του σημερινού Λεονταρίου Καρδίτσης), Αμαρλάρ (Αχλαδιά), Ασλανάρ (Λεοντάρι), Χατσή - Εμίρ (συνοικισμός του Λεονταρίου), Ταμάσι (Ανάβρα Καρδίτσας) και Χαλαμπρέζι (Κέδρος)[194]. Οι τρεις δήμοι που υπήχθησαν στην επισκοπή Φθιώτιδος ήταν: 1) Ο δήμος Θαυμακών με τα χωριά Σκάρμιτσα (Θαυμακός), Βελεσιώται, Άνω Αγόριανη, Κάτω Αγόριανη (Εκκάρα), Τσιοφλάρι (Σοφιάδα), Βαρδαλή, Γιακαρόμπα (Αγραπιδιά), Κοζλόμπα, Πουρνάρι, Τσιατμά (Πετρωτό), Καρατσιόλι (Αχλαδιά), Βούζι, Λεύκα. 2) Ο δήμος Ξυνιάδος με τα χωριά, Ομβριακή, Δερελή (Περιβόλι), Οζερό (Άγιος Στέφανος), Κορομηλιά, Δαουκλή (Ξυνιάδα). 3) Ο δήμος Μελιταίας με τα χωριά Αβαρίτσα (Μελιταία), Δραμάλα (Μακρολείβαδο), Μαντασιά, Αλήφακα (Καρυές), Δραχανί (Πολυδένδρι), Νεοχώρι, Παλαμάς, Χιλιαδού (Φιλιαδώνα)1955.

Εν κατακλείδι, οι διοικητικές μεταβολές των φθιωτικών επισκοπών οι οποίες πραγματοποιήθηκαν τα έτη 1833, 1852 και 1899 συνέβαλαν κατά μεγάλο μέρος στη διαμόρφωση της σημερινής μητροπόλεως Φθιώτιδος. Οι προσαρτήσεις και οι αποσπάσεις κάποιων χωριών οι οποίες έγιναν μετά το 1899 είναι ανεπαίσθητες και δεν επηρεάζουν σημαντικά την σημερινή εικόνα της μητροπόλεως Φθιώτιδος. Για τις προσαρτήσεις και τις αποσπάσεις των χωριών αυτών καθώς και για άλλες πληροφορίες που αφορούν την ιστορία της μητροπόλεως Φθιώτιδος ο αναγνώστης μπορεί να ενημερωθεί από την διπλωματική μου εργασία "*Η εξέλιξη της μητροπόλεως Φθιώτιδος στη νεότερη (1821 - 1922)*" η οποία θα δημοσιευθεί στο εγγύς μέλλον.

Παραπομπές

1. Φειδά, Ιστορία, τ. 1, 806 - 820.

2. Κονιδάρη, Αι μητρόπολεις, 38 - 39, Χρ. Παπαδοπούλου, "*Ο τίτλος του Αρχιεπισκόπου*", 290.

3. ΓΑΚ τ. 13, Επίσκοποι και Επισκοπαί, φάκελος 17, (αχρονολόγητο). Κονιδάρη Ιστορία, τ.1, 442 - 443, 513 - 522. Κωνσταντινίδου, Η εν Ελλάδι Εκκλησία, 12. Μάουερ, Ο Ελληνικός Λαός, τ.1, 272. Darrouzes, Notitiae, Not.21, 139 - 149 & 126 - 132.

4. Pouqueville, Voyage, τ.4, 68 - 70. Νάτσιου, "*Ενορίες*", 1982, 124 - 133. Του ιδίου, "*Ενορίες*", 1997, 48 - 60.

5. Αποστολόπουλου - Μιχαηλάρη, Συναγωγή, 422 - 423. Πρβλ. Γόνη - Αντωνόπουλου, "*Επιγραφή*", 534 - 535, υποσ. 27.

6. Pouqueville, Voyage, τ.4, 82 - 83 και Νάτσιου, "Ενορίες", 1982, 124 - 133. Του ιδίου, "*Ενορίες*", 1997, 49 -60.

7. Φιλιππίδη, Τα περισωθέντα, 81 - 85.

8.Καμπούρογλου, Μνημεία, τ.2, 228 - 229, όπου τα δημοσίευσε ο Παπαδόπουλος - Κεραμεύς με τον τίτλο, "*Έγγραφα περί δύο επισκοπών της μητροπόλεως Αθηνών*". Πρβλ. Γόνη,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

"Τα όρια", 21.

9. Dodwell, Tour, τ.1, 198 - 200. Pouqueville, Voyage, τ.4, 124 - 125, 168. Κρέμου, Φωκικά, τ.3, 14. Πρβλ. Γόνη, *"Τα όρια"*, 23.

10. Φιλιππίδη, Τα περισωθέντα, 97 - 99.

11. Για τις ακριβείς τοποθεσίες των χωριών της επισκοπής Διαυλείας και Ταλαντίου βλ. Γόνη, *"Τα όρια"*, 19 - 35.

12. Χριστοφόρου, Η Οπουντία Λοκρίδα, τ.2, 24.

13. Χριστοφόρου, Η Οπουντία Λοκρίδα, τ.2, 24.

14. Φιλιππίδη, Τα περισωθέντα, 103· *"χωριον Καριά. Εδώ είναι το συνορον όπου χωρίζει το Ταλάντι από την Μποτονίτζα"*. Βλ. και Pouqueville, Voyage, τ.4. 150.

15. Φιλιππίδη, Τα περισωθέντα, 103· *"κάτωθεν της Καρυάς, αριστερά του κάλπου είναι χωρίον Νεχώρι, αυτό είναι σύνορον της Ποντονίτζας και υπόκειται σ' αυτήν"*.

16. Ζακυθηνού, *"Ανέκδοτα"*, 444 - 447. Γόνη - Αντωνοπούλου, *"Επιγραφή"*, 533. Σπανού, "Τα χωριά", 19 - 20.

17. Σπανού, *"Τα χωριά"*, 19 - 20. Φιλιππίδη, Τα περισωθέντα, 112. ΦΕΚ 126/2 - 4 - 1883. ΒΔ, *"Περί διαιρέσεως εις δήμους της κατά τον νομόν Λαρίσσης επαρχίας Δομοκου και Φαρσάλων"* 31 - 3 - 1883.

18. Φιλιππίδη, Τα περισωθέντα, 112 όπου: *"Αριστερά σου βλέπεις δύο χωρία Χριστιανών το ένα Τζομέν και το άλλο Κρικλέρ. Πλησίον δε αυτών αριστερά, έτερον χωριόν Τζοφλάρ"* (σημ. Σοφιάδα). Βλ. Τσιώνη, Ο νομός Φθιωτιδας, 202. Το χωριό Τζομέν (Τσιόμπα) βρισκόταν κοντά στην περιοχή όπου ήταν άλλοτε το Ν. Μοναστήρι. Υπαγόταν στο δήμιο Θαυμακών, το 1900 οι κάτοικοί του μετοίκησαν στη Σοφιάδα. Στην ίδια περιοχή βρισκόταν και το χωριό Κρικλέρ (Μπεκριλέρ). Όταν δημιουργήθηκαν οι δήμοι υπήρξε ένας από τους συνοικισμούς του δήμου Θαυμακών. Το 1912 προσαρτήθηκε στην κοινότητα Σοφιάδος (Β.Δ. της 29/8/1912, ΦΕΚ 261/31 - 8 - 1912, τ.Α΄, πρβλ. Γάλλη, "Εξέλιξη", 93 - 136.

19. Φιλιππίδη, Τα περισωθέντα, 112

20. Βλ. ΦΕΚ 2 - 4 - 1883, αρ. φ. 126. ΒΔ *"Περί της εις δήμους διαιρέσεως της εν τω νομώ Τρικάλων επαρχία Καρδίτσης"* 29 - 3 - 1883, 669, δύο δήμοι οι Μενελαΐδος και Ταμασίου υπόκειναν στην εξουσία της επισκοπής Θαυμακού. (βλ., έγγραφο 1652/1134 15 Οκτωβρίου 1893 που στέλνει η Σύνοδος προς το Υπουργείο, όπου γράφει ότι ο Σεβ. Επίσκοπος Θαυμακού έχει δύο δήμους στο νομό Τρικάλων). Πρβλ. Ατέση, Ιστορία, τ.1. 109. Για τις παλαιές και νέες ονομασίες των χωριών του Δομοκού βλ. Δρακάκη - Κούνδουρου, Αρχεία, τ.1, 667 - 685.

21. Μάουερ, Ο Ελληνικός Λαός, τ.2. 500

22. ΓΑΚ, τ.13 δ) Επίσκοποι και Επισκοπαί, φ.15 (1847 - 1849), απόσπασμα των Πρακτικών της Βουλής της ΚΘ΄ Συνεδριάσεως, Ιανουάριος 184. Πρβλ., Πρακτικά των συνεδριάσεων της Βουλής κατά την τρίτη Σύνοδο της πρώτης Βουλευτικής περιόδου, τ.1, εν Αθήναις 1846, σ. 331 - 332. Πρβλ. Κωνσταντινίδου, Η εν Ελλάδι Εκκλησία. 11 - 13, όπου και πίνακας περί των επισκοπών.

23. ΦΕΚ 6/18 Απριλίου 1833, αρ. 12, β.δ. 3/15 Απριλίου 1833

24. ΦΕΚ 1/13 Αυγούστου 1833, αρ. 23, β.δ. 23 Ιουλίου (4 Αυγούστου) 1833 και Τζωρτζάτου, Νομοθεσία, 75

25. ΦΕΚ 1/13 Αυγούστου 1833, αρ. 23, β.δ. 15 Ιουλίου 1833.

26. ΦΕΚ 38/27 Νοεμβρίου (9 Δεκεμβρίου) 1833, β.δ. 20 Νοεμβρίου (2 Δεκεμβρίου) 1833. Βλ. και Τζωρτζάτου, Νομοθεσία, 88.

27. Μάουερ, Ο Ελληνικός Λαός, τ.2. 510

28. ΦΕΚ 20/11/2/12/1833, αρ. 38, άρθρο Γ΄.

29. Για τις παλαιές ονομασίες των χωριών της Φθιώτιδας, καθώς και σε ποιους δήμους ανήκαν βλ. ΦΕΚ 28/12/1836, αρ. φ. 80. Δρακάκη - Κούνδουρου, Αρχεία, τ.1, 686 - 703. Τσιώνη, Ο νομός Φθιώτιδας, 170 εξ.

30. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 41/7/2/1834. Για τα χωριά - ενορίες της επισκοπής Φθιώτιδος το 1834 βλ. και Νάτσιου, *"Ενορίες"*, 1982, 118 - 133.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

31. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 42, 7/2/1834
32. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 43, 7/2/1834
33. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 31, 31/1/1834
34. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 227, 24/3/1834. *"α) Αι ενταύθα ευρισκόμενοι δύο Εκκλησίαι ήτοι της Αρχοντικής των Εισοδίων και των Αγίων Θεοδώρων από την σήμερον παύουσιν από το να είναι πλέον καθολικαί και αποκαθίστανται παρεκκλήσια χρησιμεύουσι δε μόνον εις ιδιαιτέρας λειτουργίας και τας καθημερινάς, β) Εις την πόλιν ταύτην αναγνωρίζονται καθολικοί μόνον δύο, ο ναός των Αγίων Αποστόλων, ήτοι ως Δεσποίνης λεγόμενος και ο του Αγίου Νικολάου..."*.
35. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 227, 24/3/1834.
36. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 227, 24/3/1834.
37. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 136, 27/2/1834
38. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 31, 31/1/1834
39. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 39, 6/2/1834
40. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 225, 24/3/1834
41. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 14, 31/1/1834
42. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 330, 23/4/1834
43. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 221, 24/3/1834, 222/ 24/3/1834 και 223/ 24/3/1834
44. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 28, 3/2/1834
45. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 224, 24/3/1834
46. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 48, 10/2/1834
47. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 141, 1/3/1834, 142/ 1/3/1834, 143/ 1/3/1834. Αν και είχε τέσσερις ενορίες, ο κώδικας μνημονευει τρεις εφημέριους.
48. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 49, 10/2/1834
49. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 29, 31/1/1834
50. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 189, 11/3/1834
51. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 218, 21/3/1834, 219/ 21/3/1834
52. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 191, 12/3/1834 και 193/ 13/3/1834. Οι κάτοικοι του χωριού Χαμάκου δημιούργησαν αργότερα τα χωριά Αχίλλειο - Μαγνησίας και Γλύφα Φθιώτιδος. Βλ. Νάτσιου, *"Ενορίες"*, 1982, 133.
53. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 216, 21/3/1834, 217/ 23/3/1834. Η Σούρπη το 1834 χωρίστηκε σε τρεις ενορίες, αλλά μόνον δυο από αυτές καλύφθηκαν για το έτος αυτό.
54. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 288, 14/4/1834. Για την παλαιά και νέα ονομασία της Δρακοσπηλιάς βλ. Τσιώνη, Ο νομός Φθιώτιδας, 177. Νάτσιου, *"Ενορίες"*, 1997, 53.
55. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 30, 2/2/1834
56. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 9, 27/1/1834
57. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 30, 2/2/1834
58. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 31, 3/2/1834
59. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 57, 10/2/1834 και 58/ 10/2/1834
60. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 34, 4/2/1834
61. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 179, 27/1/1834. Το Σκληθράκι βρισκόταν στη περιφέρεια της κοινότητας Δύο Βουνών. Σήμερα είναι δασική περιοχή. Βλ. Τσιώνη, Ο νομός Φθιώτιδας, 177.
62. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 187, 10/3/1834
63. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 13, 31/3/1834
64. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 63, 13/2/1834 και 64/ 13/2/1834. Είχε μία ενορία με δύο εφημέριους.
65. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 22, 1/2/1834
66. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 149, 1/3/1834
67. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 67, 14/2/1834
68. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 71, 15/2/1834 και 72/ 15/2/1834
69. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 184, 10/3/1834, 185/ 10/3/1834 και 186/ 9/3/1834
70. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 180, 9/3/1834 και 181/ 9/3/1834

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

71. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 193, 13/3/1834
72. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 234, 29/2/1834
73. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 410, 20/6/1834
74. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 275, 13/4/1834
75. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 274, 13/4/1834. Από τα δυο χωριά Δύο Μαχαλάδες και Μεγάλος μαχαλάς του χωριού Κάψη δημιουργήθηκαν τα χωριά Μεγάλη Κάψη, Μεσαία Κάψη και αργότερα Πέρα Κάψη, η οποία μετονομάστηκε σε Τυμφρηστός. Βλ. Δρακάκη - Κούνδουρου, Αρχεία, τ.1, 697 & 703. Νάτσιου, "Ενορίες", 1982, 127, υποσ. 71.
76. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 250, 3/4/1834
77. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 293, 14/4/1834
78. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 383, 5/6/1834
79. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 338, 28/4/1834
80. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 257, 8/4/1834
81. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 272, 13/4/1834 και 273/ 13/4/1834
82. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 302, 17/4/1834 και 330/ 17/4/1834
83. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 253, 8/4/1834 και 254/ 8/4/1834
84. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 68, 14/2/1834
85. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 342, 28/4/1834 και 341/ 28/4/1834
86. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 261, 8/4/1834
87. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 343, 28/4/1834 και 344/ 28/4/1834.
88. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 259, 8/4/1834
89. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 292, 14/3/1834
90. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 246, 31/3/1834
91. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 84, 17/2/1834
92. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 94, 20/2/1834
93. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 92, 20/2/1834 και 93/ 20/2/1834
94. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 88, 18/2/1834
95. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 87, 18/2/1834
96. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 234, 27/3/1834 και 235/ 27/3/1834
97. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 73, 15/2/1834, 74/ 15/2/1834, 75/ 15/2/1834 και 76/ 15/2/1834
98. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 258, 8/4//1834. Δεν πρόκειται για το Νεοχώρι του δήμου Τυμφρηστού, όπως αναφέρεται στην εργασία του Νάτσιου, "*Ενορίες*", 1982, 130, υποσ. 103, αλλά για το Νεοχώρι Υπάτης, του τότε δήμου Καλλείων. Βλ. υποσ. 181 της παρούσας εργασίας.
99. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 260, 8/4/1834.
100. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 864, 31/12/1834, 867/ 31/12/1834, 945/ 15/1/1835 και 946/ 15/1/1835. Για τα χωριά - ενορίες του 1835 βλ. Νάτσιου, "*Ενορίες*", 1997, 49 - 60.
101. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 999, 26/1/1835
102. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 863, 31/12/1834
103. Για το χωριό Αλαμάνα βλ. Φιλιππίδη, Τα Περισωθέντα, 76, όπου το τοποθετεί κοντά στη γέφυρα με 30 σπίτια κολλίγων. Βλ. Τσιώνη, Ο νομός Φθιώτιδας, 173.
104. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 862, 31/12/1834
105. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 942, 14/1/1835
106. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 938, 12/1/1835
107. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 963, 19/1/1835
108. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 830, 28/12/1834
109. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 836, 29/12/1834. Μετά από μερικούς μήνες διορίστηκε άλλος εφημέριος στο χωριό Τσουμπανλάτα, ο Ευστάθιος Οικονόμου, διότι ο προηγούμενος παραιτήθηκε. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1253, 10/5/1835.
110. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1406, 12/8/1835
111. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1365, 7/7/1835
112. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1000, 26/1/1835

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

113. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 873, 5/1/1835

114. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 889, 7/1/1835. Το χωριό Σαπινά ήταν καλύβια θερινής διαμονής στην περιφέρεια της κοινότητας Νεράιδας. Βλ. Τσιώνη, Ο νομός Φθιώτιδας, 176.

115. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1001, 26/1/1835

116. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 890, 7/1/1835. Η Στυλίδα οργανώθηκε σε μια ενορία με δύο εφημέριους.

117. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 912, 10/1/1935

118. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 911, 10/1/1935

119. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 868, 2/1/1835

120. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 981, 21/1/1835

121. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 909, 10/1/1835

122. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 908, 10/1/1835

123. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 910, 10/1/1835

124. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 905, 10/1/1835

125. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 978, 21/1/1835

126. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 893, 8/1/1835

127. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 968, 19/1/1835

128. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 869, 10/1/1835

129. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 917, 11/1/1835

130. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 904, 10/1/1835

131. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1123, 30/3/1835

132. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 984 23/1/1835

133. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 936, 12/1/1835

134. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 918, 11/1/1835. Αργότερα διορίστηκε συμβοηθός του εφημέριου στο χωριό Φραντζή ο ιερομόναχος Θεοδόσιος Ρίζου, για έξι μήνες, ο οποίος υπήρξε και ψάλτης της ενορίας αυτής, αρ. πρωτ. 1060, 4/5/1835.

135. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 843, 29/12/1834

136. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 844, 29/12/1834. Για το χωριό Μπαξαΐς βλ. Γ. Λέλη, "*Το τσιφλίκι του Μπαξαΐς*", Φ.Χ. 10 (1989), 35 - 49.

137. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 857, 30/12/1834

138. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 974, 20/1/1835

139. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 973, 20/1/1835

140. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1111, 23/3/1835

141. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 875, 3/1/1835

142. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1029, 5/2/1835

143. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 996, 26/1/1835

144. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1025, 3/2/1835

145. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1072, 9/3/1835

146. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1028, 5/2/1835

147. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1239, 5/5/1835

148. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1169, 16/4/1835

149. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1223, 1/5/1835

150. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1287, 29/5/1835. Η Ζημιανή δεν αναφέρεται στην εργασία του Νάτσιου. "*Ενορίες*", 1997, 49 - 60.

151. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 929, 12/1/1835

152. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1080, 14/3/1835. Δεν αναφέρεται στην εργασία του Νάτσιου.

153. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1118, 23/3/1835. Και αυτό το χωριό δεν μνημονεύεται στην εργασία του Νάτσιου.

154. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 833, 28/12/1834. Τα Θρεψιμιώτικα Καλύβια ήταν καλύβια γεωργοκτηνοτρόφων, στα όρια των κοινοτήτων Φτέρης και Γαρδικίου - Ομιλαίων, όπου υπήρχαν τα χωράφια Θραψίμη. (βλ. Τσιώνη, Ο νομός Φθιώτιδας, 182).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

155. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 858, 31/12/1834. Τα Γιαννιτσιώτικα καλύβια ήταν συνοικισμός γεωργοκτηνοτρόφων, στην περιφέρεια της κοινότητας Γιαννιτσούς. Σήμερα η τοποθεσία λέγεται Θέρμα. (βλ. Τσιώνη, Ο νομός Φθιώτιδας, 182).

156. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 925, 11/1/1835.

157. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 924, 11/1/1835

158. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 859, 31/1/1835

159. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 852, 31/12/1834

160. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 848, 28/12/1834

161. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 850, 30/12/1834

162. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 849, 30/12/1834 και 851/ 30/12/1834

163. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 845, 29/12/1834

164. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 855, 30/12/1834

165. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1176, 19/4/1835

166. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1009, 29/1/1835

167. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 882, 4/1/1835. Το Μάρτιο στο χωριό Χαλήλι διορίστηε άλλος ιερέας ως εφημέριος ο Δημήτριος Θεοδώρου, Ασπροποταμίτου, 1115, 23/3/1835.

168. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 840, 29/12/1834

169. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 941, 13/1/1835. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 982, 21/1/1835.

170. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 841, 29/12/1834

171. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 839, 29/12/1834

172. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 842, 29/12/1834

173. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1043, 9/2/1835

174. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 832, 29/2/1835

175. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 838, 29/12/1834

176. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1185, 20/4/1835

177. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1062, 4/3/1835

178. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1083, 19/4/1835

179. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 1184, 20/4/1835

180. Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 982, 21/1/1835

181. Η πολιτική και εκκλησιαστική ανομοιομορφία στη διοίκηση και διαίρεση των δύο αυτών χωριών δημιούργησε πολλά προβλήματα όπως αποδεικνύουν τρία ανέκδοτα έγγραφα:

1) Στις 10 Ιανουαρίου 1838, ο Δήμαρχος Τυμφρηστού με το υπ' αριθ. 456/369 έγγραφο του προς την Β. Διοίκηση Φθιώτιδος επισημαίνει: α) ότι η πολιτική και εκκλησιαστική διοίκηση των χωριών αυτών αντιβαίνει στο Β. Διάταγμα για τη δημοτική διαίρεση, β) έχουν προξενηθεί έριδες και φιλονικίες, διότι χορηγούνται διαξύγια και γίνονται αφορισμοί για την παραμικρή αιτία, γ) δημιουργούνται πολλά προσκόμματα στη δημοτική διαχείριση. Για τους λόγους αυτούς παρακαλούσε να διαταχθεί ο επίσκοπος Καλλιδρόμης να πάψει να έχει υπό τη δικαιοδοσία του τα χωριά αυτά, οι δε κάτοικοί τους να συμμορφωθούν με τα υπόλοιπα χωριά του δήμου Τυμφρηστού προς όφελος των ηθικών αξιών.

2) Κατόπιν τούτου ο διοικητής Φθιώτιδας έστειλε τη 13 Ιανουαρίου 1838 την υπ' αριθ. 200 αναφορά του, προς την επί των Εκκλησιαστικών Γραμματεία, στην οποία, αφού πρώτα εκθέτει τη διαμορφωθείσα κατάσταση των δύο χωριών, παρατηρεί ότι είναι ανάγκη τα χωριά αυτά να μείνουν εκκλησιαστικώς στη δικαιοδοσία της Επισκοπής Φθιώτιδος, προς αποφυγή σκανδάλων και συγκρούσεων (Γ.Α.Κ., τ.17, Θυρίς 53, Φακ. 13, Καλλιδρόμης Επισκοπή).

3) Φαίνεται όμως ότι και ο επίσκοπος Καλλιδρόμης δεν ήθελε να χάσει από τη δικαιοδοσία του τα χωριά αυτά, σύμφωνα με την πολιτική διαίρεση των επαρχιών, σε αντίθεση με τον επίσκπο Φθιώτιδος ο οποίος είχε παραχωρήσει το χωριό Καστριώτισσα του δήμου Μαυρολιθαρίου της επαρχίας Παρνασσίδος στον επίσκοπο Φωκίδος. (Η πολιτική διαίρεση των επαρχιών, είχε γίνει στα τέλη του 1836 και αρχές του 1837. Βλ. ΦΕΚ 28 Δεκεμβρίου 1836, αρ. φ. 80, παράρτημα, σ. 38 και 40).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Ο ίδιος ο Φθιώτιδος Ιάκωβος στις 12 Μαρτίου 1838, με το υπ' αριθ. 3218/1418 έγγραφο του προς την Ι. Συνοδο, την παρακαλεί να διατάξει τον Καλλιδρόμης να πάψει να επισκέπτεται τα δυο χωριά και να τα παραχωρήσει σύμφωνα με την πολιτική διαίρεση στην επισκοπή Φθιώτιδος. Για την ικανοποίηση της παράκλησής του αυτής επικαλείται τρεις λόγους: α) ότι η εμβέλεια του Καλλιδρόμης στην επαρχία Φθιώτιδος είναι τρεις ώρες, β) δεν μπορεί να διατηρηθεί η εκκλησιαστική τάξη, διότι οι ιερείς των χωριών αυτών με το πρόσχημα ότι έχουν την άδεια του Καλλιδρόμης διαπράττουν πολλά αντίθετα με τις διατάξεις της Συνόδου, γ) ως εκ τούτου, επειδή ο ίδιος δεν μπορεί να ελέγξει αν τηρούνται οι Συνοδικές διατάξεις, οι κάτοικοι του δήμου Τυμφρηστού διαμαρτύρονται για τη μη ομοιόμορφη εκκλησιαστική διοίκηση και από το μέρος του Καλλιδρόμης. (Χ. Κ. Μ. ΦΘ., αρ. πρ. 3214/1418, 12 - 3 - 1838).

182. Φιλιππίδη, Τα περισωθέντα, 82 - 85

183. Ν. Γιαννοπούλου, "*Οι δύο Αλμυροί*", 85. Του ίδιου, "*Επισκοπή Ζητουνίου*", 312. Σπανού, "Τα υπομνήματα" 219 - 220. Ατέση, Ιστορία, τ.2, 167, 173.

184. ΦΕΚ 22/18 Δεκεμβρίου 1840, β.δ. 1/13 Σεπτεμβρίου 1840 "*Περί συγχωνεύσεως των δήμων της επαρχίας Λοκρίδος*".

185. Ατέση, Ιστορία, τ.1, 54 - 55. Ο Ατέσης διασώζει την επιστολή αυτή του Αγαθάγγελου αχρονολόγητη. Οπωσδήποτε όμως θα πρέπει να γράφτηκε τη δεκαετία του 1840, δεδομένου ότι, σύμφωνα με το ΦΕΚ 28/12/1836 αρ. φ. 80, υπάγονταν πολιτικώς στην υποδοίκηση Λοκρίδας μόνο τα πέντε από τα δέκα χωριά που διεκδικούσε ο Αγαθάγγελος, όπως θα δούμε πιο κάτω στην επιστολή του, να θέσει υπό την διοίκηση της επισκοπής του. Έτσι στο ΦΕΚ του 1836 από τα διεκδικούμενα χωριά αναφέρονται μόνο τα: Έξαρχος, Μόδι, Χούμπαβο, Μιραλή, Μάνεσι. Ενώ στο ΦΕΚ 1/13 Σεπτεμβρίου 1840 μνημονεύονται και τα υπόλοιπα διεκδικούμενα χωριά, όπως τα Μαρτίνο, Βελίτσα, Δαδί και η διατηρούμενη μονή του Αγία Μαρίνα.

186. Για τα παλιά και νέα ονόματα των χωριών της επαρχίας Λοκρίδας βλ. Δρακάκη - Κούνδουρου. Αρχεία 686 - 703. Τσιώνη, Ο νομός Φθιώτιδας, 188 - 202.

187. Γόνη, "*Τα όρια*", 32

188. Στράγκα, Εκκλησία, τ.1, 104, 108/1

189. Χ. Κ. Μ. ΦΘ. Μόδι, αρ. πρ. 959/29 - 6 - 1861. Μοιραλή, αρ. πρ. 1025/16 - 6 - 1875. Δαδί, αρ. πρ. 990/4 - 10 - 1861. Μονή Δαδιου, αρ. πρ. 75/25 - 7 - 1863. Βελίτσα, αρ. πρ. 20/3 - 2 - 1862. Μαρτίνο, αρ. πρ. 103/27 - 9 - 1862. Έξαρχος, αρ. πρ. 97/28 - 8 - 1862. Αγία Μαρίνα, αρ. πρ. 1034/1 - 6 - 1873. Μάνεσι, αρ. πρ. 914/21 - 2 - 1873. Μπεσχένη, αρ. πρ. 1025/2 - 12 - 1861.

190. ΦΕΚ 25/10 - 7 - 1852. Βλ. και Τζωρτζάτου, Νομοθεσία, 93. Κωνσταντινίδου, Η διοικητική διαίρεσις, 6.

191. ΦΕΚ 136/8 - 7 - 1899. Β.δ. 6 - 7 - 1899.

192. Στράγκα, Εκκλησία, τ.1, 504 - 505.

193. Ατέση, Ιστορία, τ.1, 109 - 111.

194. ΦΕΚ 126/2 - 4 - 1883 το ΒΔ της 29ης - 3 - 1883 "Περί της εις δήμους διαιρέσεως της εν τω νομώ Τρικκάλων επαρχίας Καρδίτσης. Για τα παλιά και νέα ονόματα των χωριών βλ. Δρακάκη - Κούνδουρου. Αρχεία, τ.1, 667 - 685.

195. ΦΕΚ 66/18 - 2 - 1912. ΒΔ "*Περί ορισμού των ενοριών των χωριών του δήμου Θαυμακού*" τη 10 - 2 - 1912. ΦΕΚ 86/8 - 2 - 1912, ΒΔ "*Περί ορισμού των ενοριών των χωριών του δήμου Ξυνιάδος*" τη 28 - 2 - 1912. ΦΕΚ 86/18 - 5 - 1912, ΒΔ "*Περί ορισμού των ενοριών των χωριών του δήμου Μελιταίας*" τη 16 - 4 - 1912.

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

Ελλ = Ελληνικά, ιστορικόν περιοδικόν δημοσίευμα εκδιδομένον καθ' εξάμηνον, Αθήναι 1 (1928).

ΕΦΣΠ = Επετηρίς Φιλολογικού Συλλόγου "Παρνασσός", εν Αθήναις 1 (1896).

Θ = Θεολογία, τριμηνιαίον επιστημονικόν περιοδικόν εν Αθήναις 1 (1923)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΘΗ = Θεσσαλικό Ημερολόγιο, περιοδική έκδοση της Λάρισας 1 (1980)

ΛΧ = Λοκρικά Χρονικά, ετήσια έκδοση εταιρείας ιστορικών και λαογραφικών ερευνών Αταλάντης (Ε.Ι.Λ.Ε.Α.) Αθήνα 1 (1995)

ΦΕΚ = Φύλλο Εφημερίδας της κυβερνήσεως

ΦΧ = Φθιωτικά Χρονικά, ετήσια φιλολογική έκδοση, εν Λαμία 1 (1980)

ΧΕΔ = Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού, ετήσια έκδοση του "Λαογραφικού ομίλου Δομοκού" Δομοκός 1 (1980)

ΧΚΜ ΦΘ = Χειρόγραφος Κώδικας της Μητροπόλεως Φθιώτιδος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αποστολοπούλου-Μιχαηλάρη, Συναγωγή = Δ. Αποστολοπούλου - Π. Μιχαηλάρη, Η Νομική Συναγωγή του Δοσίθεου, μια πηγή και ένα τεκμήριο Α΄, Αθήνα 1987.

Ατέση, Ιστορία = Βασιλείου Ατέση, Επίτομος επισκοπική ιστορία της Εκκλησίας της Ελλάδος από του 1833 μέχρι σήμερον, τ.1, (1948), τ.2 (1953), τ.3 (1969).

ΓΑΚ 13 = Τα περιεχόμενα των ΓΑΚ, τόμος 3, Μέρος τρίτον, κατάλογοι και ευρετήρια των συλλόγων (σειρά Γ΄), Αθήναι 1974. Β΄ Κατάλογοι Οθωνικού αρχείου. 111. Γραμματεία εκκλησιαστικών και παιδείας (1833 - 1862). Ι. Εκκλησιαστικών. Α΄ Ιερά Σύνοδος φακ. 2 (1840 - 1849). Δ. Επίσκοποι και Επισκοπαί, φακ. 12 (1837 - 1839) φακ. 15 (1847 - 1849), φακ. 17 (Αχρονολόγητα).

ΓΑΚ 17 = Δημόσια αρχεία - αρχειακές συλλογές (Ιούνιος 1989 - Μάρτιος 1990), Αθήνα Ιούλιος 1990. Συνοπτική αναγραφή θεμάτων του αρχείου της "*Γραμματείας Εκκλησιαστικών και Δημοσίου Εκπαιδεύσεως*" (1833 - 1848). Κλάδος Α΄ Εκκλησιαστικών (και γενικών θεμάτων). Θυρίς 53, φακ. 13. Καλλιδρόμης επισκοπή. Θυρίς 70, φακ. 13, Λοκρίδος επισκοπή. Θυρίς 88, φακ. 24, Νέων Πατρών Επισκοπή. Θυρίς 106, φακ. 3, Φθιώτιδος επισκοπή.

Γαλλή, "*Εξέλιξη*" = Κ.Δ. Γαλλή, "*Η διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξη της επαρχίας Δομοκού*", ΧΕΔ 5 (1992), 93 - 136.

Γιαννοπούλου, "*Οι δύο Αλμυροί*", = Ν. Γιαννοπούλου, "*Οι δύο μεσαιωνικοί Αλμυροί και ο νυν*", ΕΣΦΠ 8 (1904), 65 - 92.

Γιαννοπούλου, "*Επισκοπή Ζητουνίου*", = Ν.Ι. Γιαννοπούλου, "*Επισκοπή Ζητουνίου (Λαμίας)*", ΕΣΦΠ 10 (1914), 308 - 312.

Γόνη - Αντωνοπούλου, "*Επιγραφή*" = Δ.Β. Γόνη - Ν.Κ. Αντωνοπούλου, "*Επιγραφή στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου Ασπρόκαμπου Φθιώτιδας (1738)*", Θ 65 (1994), 518 - 537.

Γόνη, "*Τα όρια*" = Δ. Γόνη, "*Τα όρια της επισκοπής Διαυλείας και Ταλαντίου στα τέλη του 16ου αιώνα (1572)*", ΛΧ 2 (1996), 19 - 35.

Darrouzès, Notitiae = J. Darrouzès, Notitiae episcopatuum ecclesiae Constantinpolitanae. Texte critique, introduction et notes, Paris 1981 [Geographie ecclesiastique de l' empire byzantine, tome 1].

Dodwell, Tour = Ed. Dodwell, A classical and topographical tour through Greece, during the years 1801, 1805 and 1806, τ. 1 - 2, London 1819.

Δρακάκη - Κούνδουρου, Αρχεία = Α.Θ. Δρακάκη - Σ.Ι. Κούνδουρου, Αρχεία περί συστάσεως και εξελίξεως των δήμων και κοινοτήτων 1836 - 1939 και της διοικητικής διαιρέσεως του κράτους, Αθήνα 1939.

Ζακυθηνού, "*Ανέκδοτα*" = Δ.Α. Ζακυθηνού, "*Ανέκδοτα πατριαρχικά έγγραφα των χρόνων της Τουρκοκρατίας (1593 - 1798)*". Εκδιδόμενα εκ Παρισινών κωδίκων, Ελλ. 3 (1930), 421 - 457.

Καμπούρογλου, Μνημεία = Δ. Καμπούρογλου, Μνημεία της Ιστορίας των Αθηναίων, τ. 1 - 3, εν Αθήναις 1889 - 1892.

Κονιδάρη, Αι μητροπόλεις = Γερ. Ι. Κονιδάρη, Αι μητροπόλεις και αρχιεπισκοπαί του Οικουμενικού Πατριαρχείου και η τάξις αυτών, τ.1, τεύχος Α΄, Αθήνα 1934.

Κονιδάρη, Ιστορία = Γ. Κονιδάρη, Εκκλησιαστική Ιστορία της Ελλάδος, Από της ιδρύσεως των Εκκλησιών αυτής υπό του Αποστόλου Παύλου μέχρι σήμερον 49/50 - 1951, τ.1, Αθήναι 1954

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

- 1960, τ.2, Αθήναι 1970.

Κρέμου, Φωκικά = Γ.Π. Κρέμου, Φωκικά. Ιστορία της εν τη Φωκίδι μονής του οσίου Λουκά τουπίκλην Στειριώτου, τ. 1 - 3, εν Αθήναις 1880.

Κωνσταντινίδου, Η διοικητική διαίρεσις = Εμμ. Κωνσταντινίδου, Η διοικητική διαίρεσις της αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Ελλάδος κατά το Β΄ ήμισυ του ΙΘ΄ αιώνος (1852 - 1899). Αθήναι 1968, ανάτυπο από το Πόνημα Εύγνωμον (1969), 417 - 425.

Κωνσταντινίδου, Η εν Ελλάδι Εκκλησία = Εμμ. Κωνσταντινίδου, Η εν Ελλάδι Εκκλησία κατά την επαναστατικήν και την μέχρι της αφίξεως του Όθωνος μεταβατικήν εποχήν (1821 - 1833), εν Αθήναις 1970.

Mauer Georg Ludwig von, Das grieckische Volk in ofentlicher, Kirchlicher und privatrechtlicher Beziehung, vor und nach Freiheits Kampfe Bis zum 31. Juli 1934. Bd. 1 - III, Heidelberg 1935. Ελληνικές μεταφράσεις:

1. Υπό Χρ. Πράτσικα - Ευστ. Καραστάθη: Γεωργίου Λουδοβίκου φον Μάουερ, Ο Ελληνικός λαός εις τας σχέσεις του δημοσίου, εκκλησιαστικου και ιδιωτικού δικαίου, προ του Απελευθερωτικού Αγώνος και μετά αυτόν μέχρι της 31ης Ιουλίου 1834, Αθήναι 1943, τ. Α΄- Β΄. ο Α΄ υπό Καραστάθη, ο Β΄ υπό Πράτσικα.

2. Υπό Όλγας Ρομπάκη: Μάουρερ, Ο Ελληνικός Λαός = Γκ. Λ. Μάουρερ, Ο Ελληνικός Λαός. Δημίσο, ιδιωτικό και εκκλησιαστικό δίκαιο από την έναρξη του Αγώνα για την ανεξαρτησία ως την 31 Ιουλίου 1834, Χαϊδελβέργη 1835. Εισαγωγή, επιμέλεια, σχολιασμός Τάσου Βουρνά, εκδόσεις Αφών Τολίδη, Αθήνα 1976.

Νάτσιου, "*Ενορίες*" = Δ. Νάτσιου, "*Ενορίες και εφημέριοι της επισκοπής Ζητουνίου (Λαμίας) κατά το 1834*", ΦΧ 3 (1982), 124 - 133.

Νάτσιου, "*Ενορίες*" = Δ. Νάτσιου, "*Ενορίες και εφημέριοι της επισκοπής Ζητουνίου (Λαμίας) κατά το 1835*", ΦΧ 18 (1997), 49 - 60.

Παπαδοπούλου, "*Ο τίτλος του Αρχιεπισκόπου*" = Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Αρχιεπισκόπου Αθηνών, "Ο τίτλος του Αρχιεπισκόπου, ιστορικόν σημείωμα", Θ 13 (1935), 289 - 295.

Pouqueville, Voyage = F.C.H.L. Pouqueville (1770 - 1838), Voyage de la Grece, avec cartes, unes et figures. Deuxieme edition revue, corrigee et augmentee, Vols 1 - 6, Paris chez Firmin Didot 1826 - 1827.

Σπανού, "*Τα υπομνήματα*" = Κ. Σπανού, "*Τα υπομνήματα εκλογής έξι επισκόπων του Γαρδικίου (1707 - 1860), Ε΄ Το υπόμνημα της εκλογής του Άνθιμου Β΄ (1839)*", ΘΗ 26 (1994), 209 - 221.

Σπανού, "*Τα χωριά*", = Κ. Σπανού, "*Τα χωριά του Δομοκού και τα ονόματα των αφιερωτών τους στην Α΄ Γραφή της πρόθεσης της Ρεντίνας γύρω στα 1640*", ΧΕΔ 7 (1996), 18 - 20.

Στράγκα, Εκκλησία = Θεόκλητου Α. Στράγκα, Εκκλησία της Ελλάδος, ιστορία εκ πηγών αψευδών 1817 - 1967, τ.1 (1969), τ.2, (1970), τ.3 (1971), τ.4 (1972), τ.5 (1974), τ.6 (1980).

Τζωρτζάτου, Νομοθεσία = Βαρνάβα Τζωρτζάτου (Μητροπ. Κίτρους), Η Καταστατική Νομοθεσία της Εκκλησίας της Ελλάδος από της συστάσεως του Ελληνικού Βασιλείου, Εν Αθήναις 1967.

Τσιώνη, Ο νομός Φθιώτιδας = Π.Ι. Τσιώνη, Ο νομός Φθιώτιδας. Προβλήματα - δυνατότητες - προοπτικές, Αθήνα 1993.

Φειδά, Ιστορία = Βλ. Φειδά, Εκκλησιαστική Ιστορία, τ. 1 - 2, Αθήναι 1994.

Φιλιππίδη, Τα περισωθέντα = Α. Φιλιππίδη, Τα περισωθέντα έργα του.....Μερική Γεωγραφία - Βιβλίον ηθικόν, εκδ. Θ. Κ. Σπεράντσα και επιμέλεια αρχιμ. Φιλαρετου Βιτάλη, Αθήναι 1978.

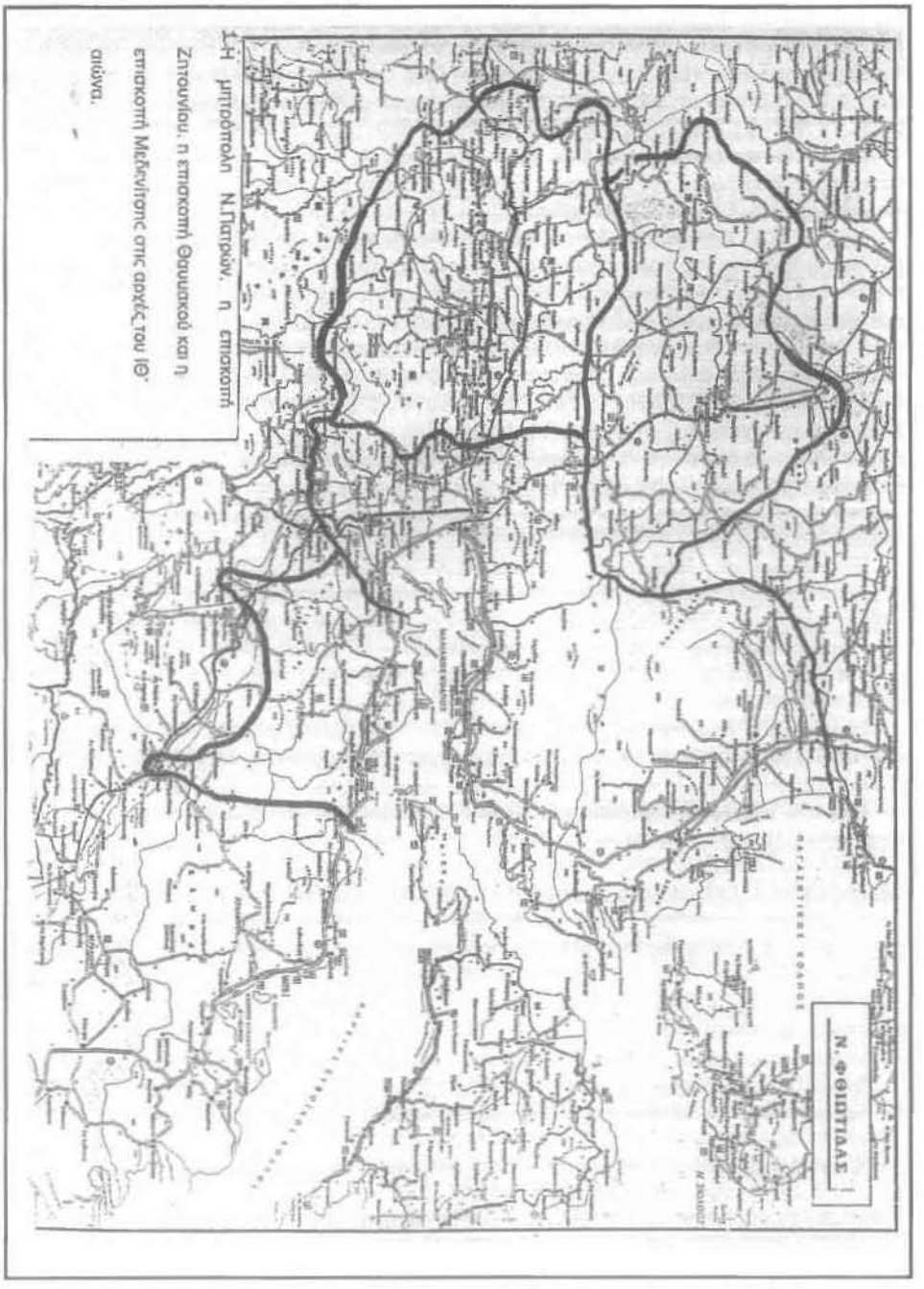
Χειρόγραφος κώδικας της μητροπόλεως Φθιώτιδος (πρώην επισκοπής Ζητουνίου) των ετών 1834 - 1835, 1838, 1861 - 1864, 1869 - 1877.

Χριστοφόρου, Η Οπουντία Λοκρίδα = Μ. Κ. Χριστοφόρου. Η Οπουντία Λοκρίδα και η Αταλάντη. Μνήμες και μαρτυρίες, Μέρος δεύτερο. Αθήνα 1993.

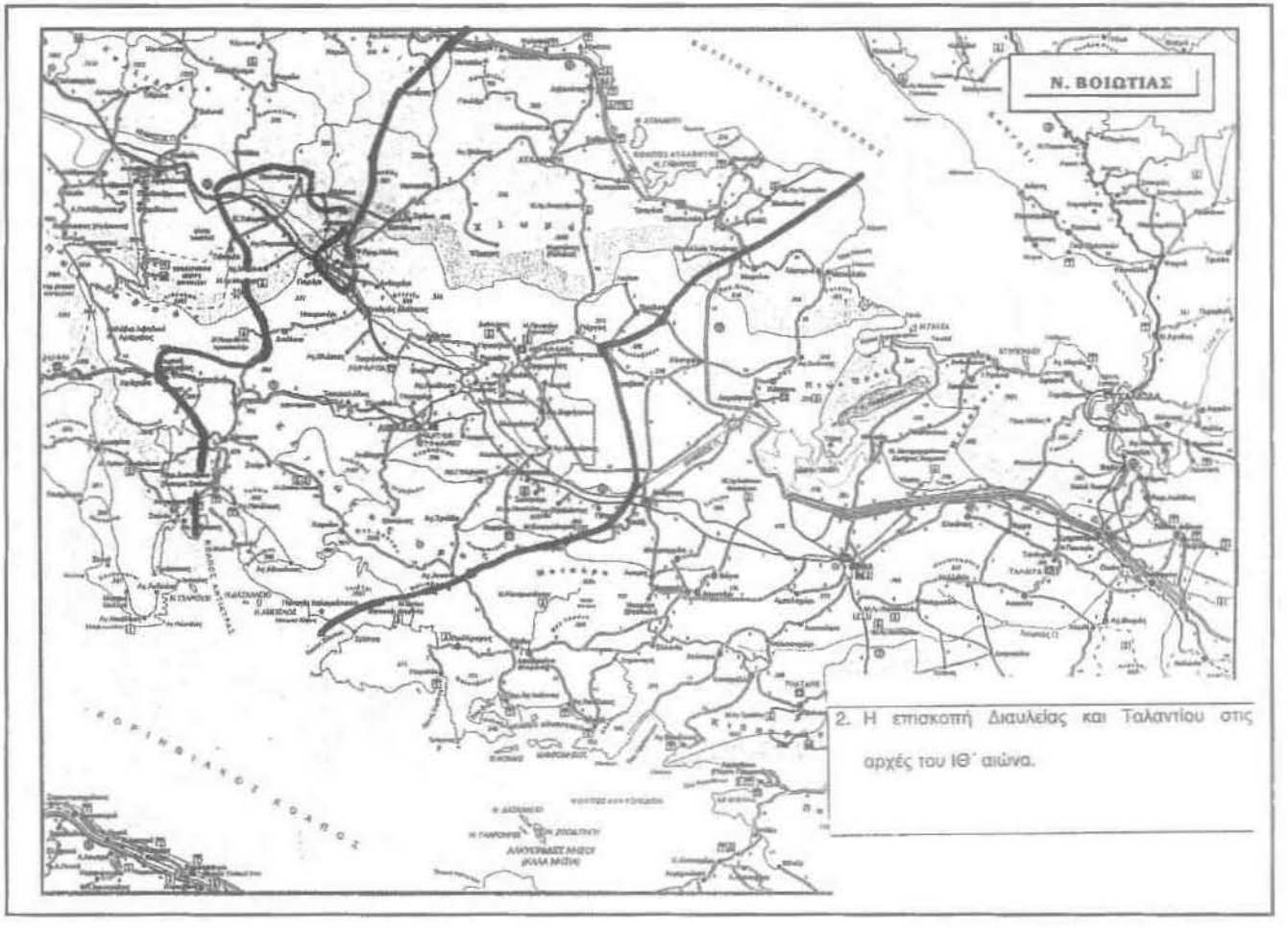
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

(Χάρτες - πρωτότυπα έγγραφα)

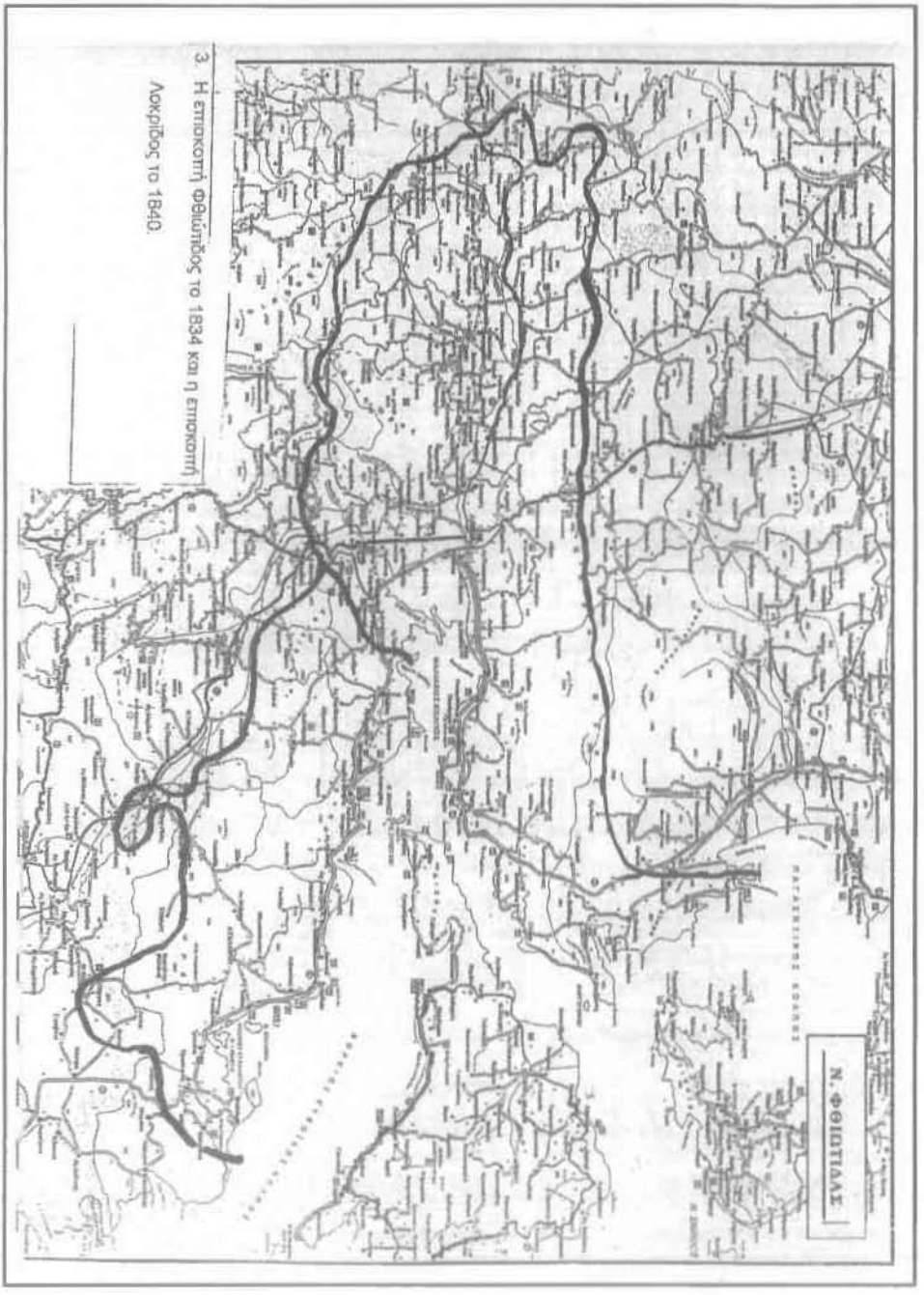

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

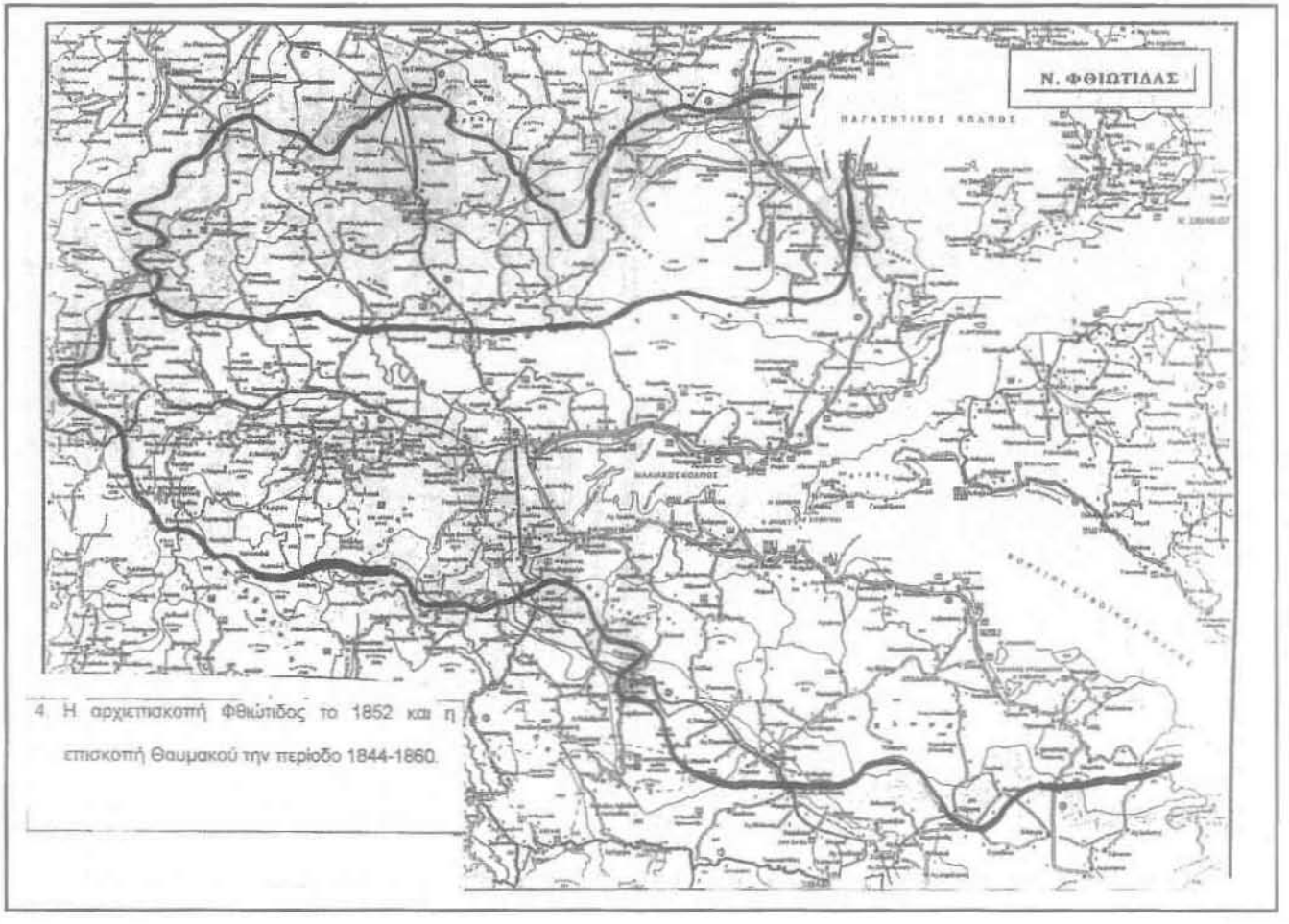
2. Η επισκοπή Διαυλείας και Ταλαντίου στις αρχές του ΙΘ΄ αιώνα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

3. Η επισκοπή Φθιώτιδος το 1834 και η επισκοπή Λοκρίδος το 1840.

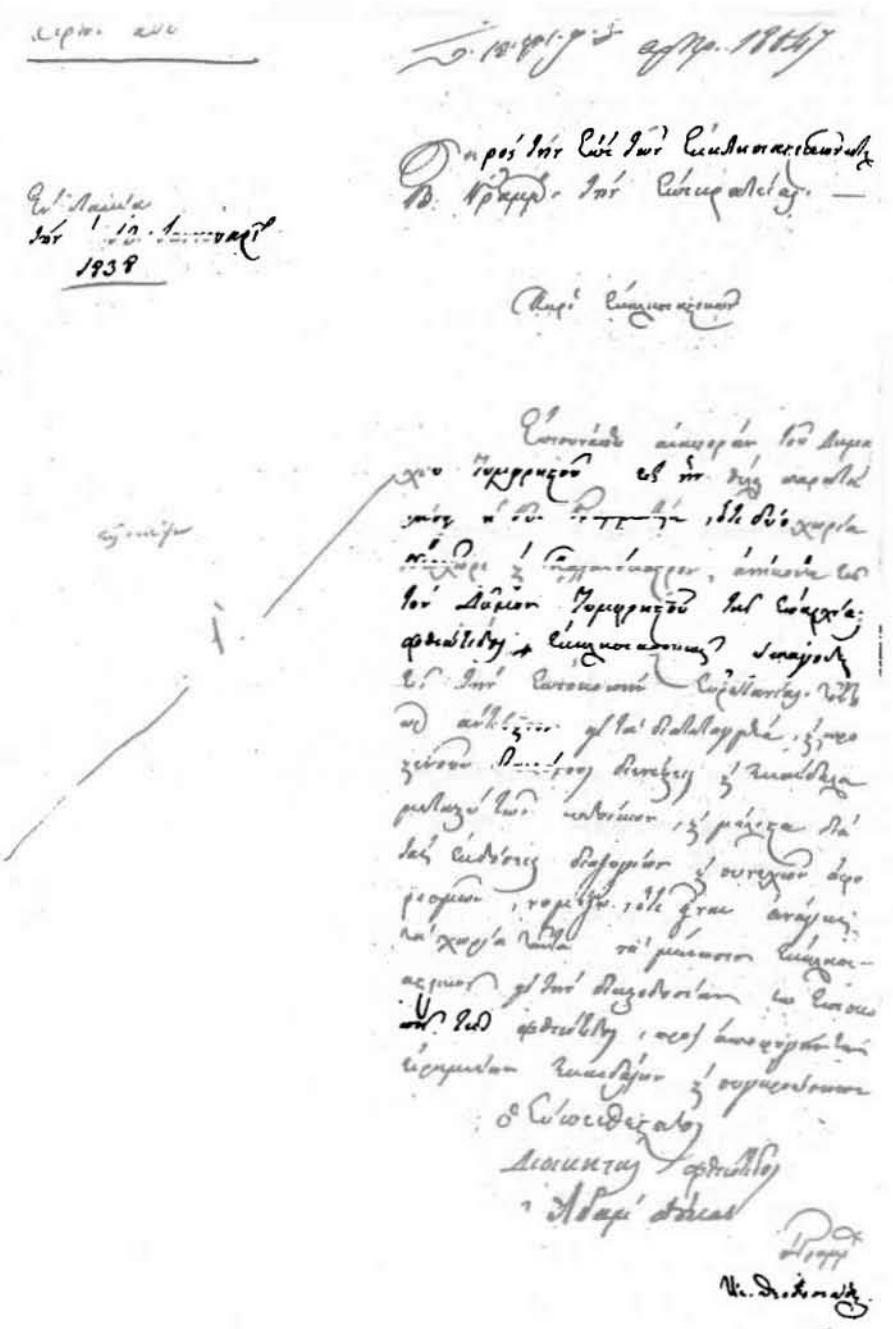
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

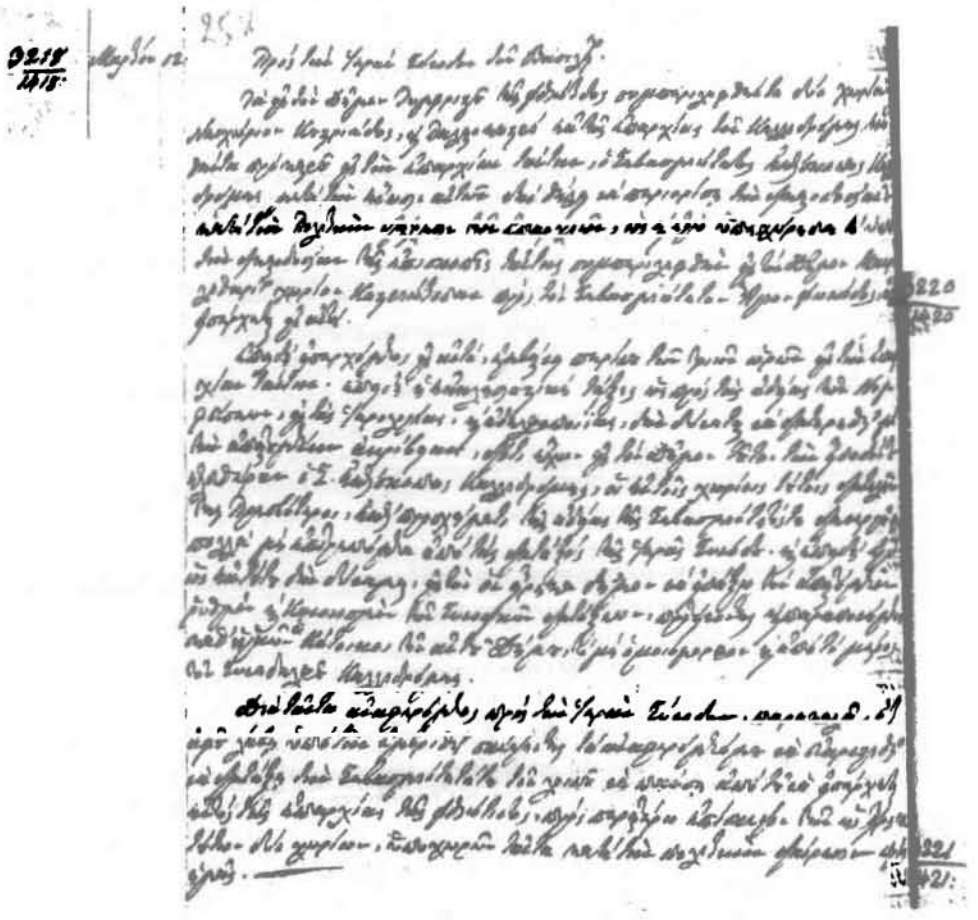
4. Η αρχιεπισκοπή Φθιώτιδος το 1852 και η επισκοπή Θαυμακού την περίοδο 1844-1860.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Επιστολή του Διοικητή Φθιώτιδος προς την επί των Εκλησιαστικών Γραμματεία ως προς την εκκλησιαστική εξάρτηση των χωριών Νεοχωρίου και Παλαιοκάστρου από την επισκοπή Φθιώτιδος. (Γ.Α.Κ. 17, Θυρίς 53, Φάκ. 19, Καλλιδρόμης επισκοπή)

Επιστολή του Φθιώτιδος Ιακώβου προς την Ι. Συνοδο για την παραχώρηση των χωριών Νεοχωρίου και Παλαιοκάστρου στην επισκοπή του. (Χ.Κ.Μ. ΦΘ. 1838).

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
Κώστας Γαλλής
ιστορικός - ερευνητής

ΘΕΜΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ

Η ΠΡΩΤΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΣΤΗ ΦΘΙΩΤΙΔΑ ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ ΙΘ΄ ΑΙΩΝΟΣ

1842: Διορισμός Ανταποκριτού της Εθνικης Τραπέζης της Ελλάδας στη Λαμία.
1860: Ίδρυση και λειτουργία του υποκαταστήματος της Εθνικής Τραπέζης Λαμίας.

Είναι γνωστό ότι το αρχαιότερο αλλά και σημαντικότερο τραπεζικό ίδρυμα της Ελλάδας, του οποίου η δημιουργία και η εξέλιξη συνδέονται στενώς με την οικονομική ζωή και ανάπτυξη της χώρας, είναι η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας.

Ο εξαίρετος πολιτικός και μεγάλος Έλληνας Ιωάννης Καποδίστριας εγνώριζε ότι ένας από τους κυριοτέρους συντελεστές της αναπτύξεως της οικονομίας μιας χώρας είναι η οργάνωση της Πίστεως η οποία, όπως είναι γνωστό, ασκείται κυρίως με τα τραπεζικά ιδρύματα. Έσπευσε λοιπόν ο Καποδίστριας στην ίδρυση, το 1828, της Εθνικής Χρηματιστηριακής Τραπέζης. Όμως η Τράπεζα αυτή έπαψε να λειτουργεί το 1834. Μετά τη διάλυσή της άρχισε η τότε κυβέρνηση διαπραγματευσεις με κεφαλαιούχους -κυρίως του εξωτερικου- για ίδρυση νέας Τραπέζης. Οι διαπραγματευσεις αυτές πήραν αρκετό χρόνο χωρίς αποτέλεσμα οπότε εμφανίστηκε ο φιλέλληνας Ελβετός Τραπεζίτης Ιωάννης Εϋνάρδος ο οποίος έστειλε στην Ελλάδα στο φίλο του Γεώργιο Σταυρου κεφάλαιο 500.000 δρχ. και συγχρόνως από κοινού οι δύο άνδρες κατόρθωσαν να πείσουν την κυβέρνηση να συνδράμει υλικώς την προτεινόμενη τράπεζα αγοράζοντας 1.000 μετοχές αξίας ενός εκατομμυρίου.

Έτσι με νόμο της 30ής Μαρτίου 1841 συστήθηκε η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας με κεφάλαιο 5.000.000 δραχμών. Μετά τις προπαρασκευαστικές εργασίες και την εγγραφή μετόχων για κεφάλαιο 3.400.000 δραχμών η Τράπεζα έκανε έναρξη εργασιών της στις 22 Ιανουαρίου 1842. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι σε λιγότερο από δύο μήνες από τη λειτουργία της η Τράπεζα διόρισε Ειδικόν Ανταποκριτήν της στη Λαμία. Στην αρχή επρότεινε, δια του Διοικητού της Φθιωτιδοφωκίδας Π. Λιδωρίκη την ανταπόκριση στον μεγαλοκτηματία Χρήστο Τζάλη, ο οποίος όμως δεν τη δέχθηκε και η Τράπεζα με έγγραφό της από 16 - 3 - 1842 διόρισε τον Αναστάσιο Β. Καρέτζη, προϊστάμενο του ταχυδρομείου Λαμίας. Ο Καρέτζης αμέσως απάντησε στη διεύθυνση της Τραπέζης με το από 18 - 3 - 1842 πρώτο έγγραφό του η αρχή του κειμένου του οποίου έχει ως εξής: "*Δια του υπ' αρ. 785/16 του τρέχοντος μηνός εγγράφου της είδον ευχαρίστως ότι η Διεύθυνσις ευηρεστήθη να με τιμηση με τον διορισμόν Ειδικού κατά τη Φθιώτιδα Ανταποκριτού της. Σπεύδω να εκφράσω προς την Διεύθυνσιν τα αισθήματα της ευγνωμοσύνης μου δια την τιμήν ταύτην και την προς εμέ πεποίθησίν της...*". Στο έγγραφο αυτό ο Καρέτζης ανέφερε ότι επειδή ήταν Προϊστάμενος του Ταχυδρομείου, δηλαδή δημόσιος υπάλληλος, εζήτησε την άδεια της Προϊσταμένης αρχής για την άσκηση των καθηκόντων του Ανταποκριτού. Στη συνέχεια ορκίστηκε ενώπιον του διοικητού Λιδωρίκη και πρότεινε ως Εκτιμητές (δηλαδή αυτούς που θα εκτιμούσαν, για λογαριασμό της Τραπέζης την αξία των κτημάτων που θα προσέφεραν οι πιστούχοι

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

για την εγγραφή υποθήκης προς ασφάλεια των δανείων τους) τους παρακάτω:

1. Ιωάννη Γκόγκα, κτηματία, Λαμία
2. Γεώργιο Γκριζάνο, λοχαγό της φάλαγγος και Δήμαρχο Αμαλιουπόλεως
3. Γεώργιο Κρίτζα, κτηματία, Λαμία
4. Αναγνώστη Αργυρόπουλο, κτηματία, Μοσχοχώρι
5. Αναγνώστη Παληορούτα, Δημοτικό Σύμβουλο Παύλιανης
6. Δημάκη Ιερομνήμονα, κάτοικο Υπάτης, πρώην Βασιλικό Έφορο και Διοικητή Ευρυτανίας
7. Μήτζο Ψαρά, κτηματία, Σούρπη, Δημοτικό Σύμβουλο
8. Ιωάννη Σχινά, κτηματία, Δήμαρχο Χαμάκου
9. Χριστόδουλο Τζιάκα, κτηματία, Υπάτη
10. Δούκα Φίλωνα, Στυλίδα, υπολοχαγό Βασιλικής φάλαγγος
11. Αναγνώστη Ζωρογιαννίδη, Μαυρίλο

Ο Καρέτζης παρέμεινε ως Ανταποκριτής της Τραπέζης στη Λαμία μέχρι του θανάτου του δηλαδή μέχρι 7 - 7 - 1847. Στη συνέχεια και για δύο μήνες υπήρξε κάποιος μεταβατικός και τελικώς ανέλαβε ο Ιωάννης Πέτρου δικηγόρος στη Λαμία και μετέπειτα πληρεξούσιος Φθιωτιδοφωκίδας στην Εθνοσυνέλευση του 1862. Ο Πέτρου παρέμεινε ως Ανταποκριτής μέχρι το 1860 που ιδρύθηκε το υποκατάστημα της Τραπέζης, δηλαδή επί 13 χρόνια.

Η αποστολή του Ανταποκριτού της Τραπέζης φυσικά ήταν εκ των πραγμάτων περιορισμένη. Όμως έλυνε τα προβλήματα αρκετών που προσέφευγαν στην Τράπεζα για δανεισμό. Από τους πρώτους που δανειοδοτήθηκαν ήταν οι αδελφοί Αινιάνες (Γεώργιος και Δημήτριος) της ένδοξης οικογενείας των Αινιάνων από το Μαυρίλο και μάλιστα με μεγάλα ποσά, οι αδελφοί Κοντογιάννη, επίσης της οικογενείας των αγωνιστών του '21, ο Δημήτριος Ζώτος της γνωστής οικογενείας του Φουρνά των Αγράφων και βουλευτής Ευρυτανίας, ιδιοκτήτης του αγροκτήματος Κουφόδενδρα Σπερχειάδας, Ιωάννης Βελέντζας, πληρεξούσιος στην Α΄ Εθνοσυνέλευση του 1843 και διάφοροι άλλοι. Όμως τόσο οι Αινιάνες όσο και οι αδελφοί Κοντογιάννη δε μπόρεσαν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις και να εξοφλήσουν τα δάνειά τους, τα οποία φαίνεται ήταν μεσοπρόθεσμα. Έτσι η Τράπεζα υποχρεώθηκε να πάρει αναγκαστικά μέτρα εις βάρος τους. Για χρόνια ο ανταποκριτής αλληλογραφούσε με το Κεντρικό της Τραπέζης για τα θέματα των οφειλών των Αινιάνων & αδελφών Κοντογιάννη. Από τα 350 περίπου αντίγραφα εγγράφων (που έχω στο αρχείο μου) πάρα πολλά αναφέρονται στους Αινιάνες και Κοντογιανναίους. Ομιλούν για υποσχέσεις που έδιναν στον Ανταποκριτή για την εξόφληση των δόσεων των δανείων που δεν τις τηρούσαν, για προγράμματα πλειστηριασμών κινητής και ακίνητης περιουσίας τους κλπ. Είναι λυπηρό το γεγονός ότι αυτοί που προσέφεραν τόσα και τόσα στην πατρίδα, που ήταν ακόμα και μέλη της Φιλικής Εταιρείας, να φθάσουν στο σημείο να μην είναι συνεπείς στις υποχρεώσεις τους προς την Τράπεζα, με αποτέλεσμα να δώσουν το δικαίωμα στον Ανταποκριτή να τους παρατηρεί και να τους φέρεται όχι με τον καλύτερο τρόπο. Είχαν οι αγωνιστές αυτοί, κατά κάποιο τρόπο, ταπεινωθεί με το θέμα των δανείων τους.

Από τα μέσα της 10ετίας του 1850 είχε πλέον καταστεί επιτακτική η ανάγκη ιδρύσεως υποκαταστήματος Τραπέζης στη Λαμία. Ο πληθυσμός της Λαμίας είχε αρκετά αυξηθεί. Το εμπόριο είχε αναπτυχθεί σε ικανοποιητικό βαθμό. Αλλά

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

παράλληλα και η τοκογλυφία ανθούσε, για να μη πούμε ότι ήταν φοβερή μάστιγα γι' αυτούς που ήταν αναγκασμένοι να δανείζονται από τοκογλύφους. Έτσι λοιπόν η παρουσία Τραπέζης στην πόλη της Λαμίας ήταν απαραίτητη. Η τοπική εφημερίδα ΦΑΡΟΣ ΤΗΣ ΟΘΡΥΟΣ, η μόνη που κυκλοφορούσε τότε, αλλά και Αθηναϊκές εφημερίδες (ΑΙΩΝ, ΕΛΠΙΣ κλπ.) επανειλημμένως ασχολήθηκαν με το θέμα αυτό θετικά. Κυρίως ο ΦΑΡΟΣ ΤΗΣ ΟΘΡΥΟΣ, από τα πρώτα του φύλλα, αγωνίστηκε, μπορούμε να πούμε σθεναρώς, για την ίδρυση αυτού του υποκαταστήματος. Στο φύλλο 29 της 3ης - 11 - 1856 και σε κύριο άρθρο του, προφανώς του εκδότη Ευθυμίου Οικονομίδη, υποστήριζε ότι ο νομός Φθιωτιδοφωκίδας ήταν ο σημαντικότερος της Ελλάδας τόσο για τη γεωγραφική θέση του (όπως είναι γνωστό ήταν νομός μεθοριακός μέχρι το 1881) όσο και για τους σημαντικούς φόρους και λοιπές βοήθειες που παρείχε στο έθνος. Επίσης ανέφερε ο αρθρογράφος ότι, ενώ ο νομός Φθιωτιδοφωκίδας ήταν το "*Προπύλαιον και το Προπύργιον*" όλης της ελεύθερης Ελλάδας, ήταν παραγκωνισμένος από όλες τις Κυβερνήσεις, αλλά και η Εθνική Τράπεζα τον αγνόησε και παρέλειψε να ιδρύσει υποκατάστημα της στη Λαμία όπως έγινε στη Σύρο, Πάτρα και Χαλκίδα. Ο ΦΑΡΟΣ ΤΗΣ ΟΘΡΥΟΣ επίσης στο φύλλο 5 - 4 - 1858 δημοσίευσε δύο αναφορές με υπογραφές 100 Λαμιέων, η μία προς το Υπουργείο Εσωτερικών και η άλλη προς τη Γενική Διεύθυνση της Εθνικής Τραπέζης. Με τις αναφορές τους αυτές οι Λαμιείς ζητούσαν την ίδρυση υποκαταστήματος, παρέθεταν δε και τους λόγους που συνηγορούσαν. Έγραφαν οι Λαμιείς μεταξύ άλλων στην προς το Υπουργείο αναφορά τους: "*...αι ανάγκαι, λέγομεν του τόπου τούτου εισί πολλαί· αλλ' η ουσιωδεστέρα και μάλλον κατεπείγουσα προς άμεσον συνδρομήν και βοήθεια της ενταύθα κοινωνίας, ήτοι προς ανάπτυξιν του εμπορίου, της γεωργίας και της βιομηχανίας, είναι η σύστασις πιστωτικού καταστήματος εν Λαμία...*" και πιο κάτω: "*...Η Σεβαστή Κυβέρνησις, Κύριε Υπουργέ, τη του Θεού ευδοκία και τη του λαού συνδρομή καταστρέψασα την λυμαινομένην την Ελλάδα ληστείαν, ακινδύνως δύναται να εγγυηθή εις την Εθνικήν Τράπεζαν την ασφάλειαν των τυχόν αποσταλησομένων ενταύθα κεφαλαίων αυτής...*". Και προς την Διεύθυνση της Τραπέζης έγραφαν τα ίδια και κατέληγαν: "*...Πεποισμένοι εις τα ευγενή και φιλάνθρωπα αισθήματα υμών, Κύριε Διευθυντά, ως και των λοιπών αξιοτίμων μελών της εταιρείας, ουδόλως διστάζομεν, ότι αι θερμαί παρακλήσεις ημών θέλουσιν εισακουσθή, πιστεύομεν μάλιστα ότι θέλετε ευδοκήση να διατάξητε όσον ούπω την εν Λαμία σύστασιν δανειστικού υποκαταστήματος της Τραπέζης. Υποσημειούμεθα με βαθύτατον σέβας. Οι ευπειθέστατοι (έπονται εκατόν υπογραφαί). Εν Λαμία την 7 Μαρτίου 1858*". Το Υπουργείον Εσωτερικών διεβίβασε την αναφορά των Λαμιωτών στην Εθνική Τράπεζα η οποία απάντησε στο Υπουργείο με έγγραφό της από 4 - 4 - 1958.

Στο έγγραφο αυτό η Διοίκηση αναφέρει ότι η Τράπεζα επιθυμεί και προτίθεται ν' αυξήσει τα υποκαταστήματά της στην Ελλάδα και γι' αυτό έστειλε προς εξέταση την αίτηση των Λαμιέων στο Γενικό Συμβούλιο. Αλλά το Γενικό Συμβούλιο έλαβε υπόψη του την κακή κατάσταση του εμπορίου της Ευρώπης και γενικότερα τις δυσμενείς οικονομικές συνθήκες και ανέβαλε εις "*περιστάσεις αισιωτέρας*" την ίδρυση του υποκαταστήματος στη Λαμία. Πρόσθεσε δε ότι μεχρις ότου συσταθεί το υποκατάστημα οι κάτοικοι της Λαμίας μπορούν να κάνουν τις συναλλαγές τους με το γειτονικό υποκατάστημα της Τραπέζης στη Χαλκίδα, αφού μάλιστα υπάρχει η ευκολία ύστερα από τη διάνοιξη του πορθμού του Ευρίπου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Στα μέσα του έτους 1859 η Τράπεζα ενέδωσε στις παρακλήσεις των Λαμιωτών και τις συστάσεις του τύπου και πήρε την απόφαση να αντιμετωπίσει θετικώς το θέμα όπως φαίνεται από την παρακάτω επιστολή του Διοικητού Γεωργίου Σταύρου προς τον τότε Γερουσιαστή Λαμιώτη Δημήτριο Χατσίσκο: "*Εν Αθήναις την 14 Οκτωβρίου 1859 Φίλτατε Κύριε Χατζήσκο. Εις απάντησην της από 12 μεσούντος επιστολής σας γνωστοποιώ υμίν ότι μολονότι η τράπεζα κλίνει μάλλον εις την διάλυσιν, αποβλέπουσα όμως εις τα συμφέροντα της Φθιώτιδος απεφάσισε να συστήση υποκατάστημά της εν Λαμία, διευθυντήν του οποίου διώρισε τον αρχαίον υπάλληλον της Κύριον Ευστάθιον Κόκκαλην, όστις θέλει μεταβή αυτόθι άμα αρχίση η ατμοπλοϊκή γραμμή μεταξύ Πειραιώς και Στυλίδος. Το δε υποκατάστημα της Λαμίας θέλει διαρκέσει, όσον και το κεντρικόν κατάστημα. Σας εκφράζω τας φιλικάς προσρήσεις μου και ειμί όλως υμέτερος φίλος Γεώργιος Σταύρου*". Πράγματι με απόφαση της Γενικής Συνελεύσεως των μετόχων της Τραπέζης, εγκρίθηκε η ίδρυση του υποκαταστήματος της Εθνικής Τραπέζης στη Λαμία.

Και, τόσον οι Λαμιείς όσο και οι Φθιώτες, πληροφορήθηκαν με μεγάλη ικανοποίηση το γεγονός από τον τύπο της Λαμίας ("ΦΩΝΗ ΤΩΝ ΜΕΘΟΡΙΩΝ" κλπ.). Έτσι ο Διευθυντής του υποκαταστήματος Δημ. Βαϊντάνης έφθασε στη Λαμία στις 26 Απριλίου 1860 μαζί με τον Διευθυντή του υποκαταστήματος Χαλκίδας Στέφανο Παπά και την επομένη 27 Απριλίου έστειλε στη Διοίκηση της Τραπέζης το παρακάτω έγγραφο πρώτο εξερχόμενο έγγραφο στην ιστορία του υποκαταστήματος Λαμίας. "*...Λαμβάνομεν την τιμήν να βεβαιώσωμεν Υμάς ότι χθες το εσπέρας εφθάσαμεν δι' ευχών σας ασφαλώς ενταύθα μετά του Κου Παππά Διευθυντού του υποκαταστήματος Χαλκίδος. Σήμερον ως πρώτον ημών καθήκον ενομίσαμεν όπως συνεννοηθώμεν μετά του κ. Φρουράρχου, περί φρουρήσεως του Καταστήματος επιφυλασσόμενοι ίνα αρχίσωμεν από αύριον τας δέουσας προς έναρξιν των εργασιών μας προπαρασκευάς. Ευρισκόμεθα εις την ευχάριστον θέσιν ίνα εκφράσωμεν τας ευχαριστήσεις μας εις τας Στρατιωτικάς, Πολιτικάς και Διοικητικάς αρχάς δια την προθυμίαν ην έδειξαν ημίν όπως ενεργήσωσιν έκαστος παν το δυνάμενον να ενισχύση την υπηρεσίαν του Καταστήματος τούτου. Καθήκον ημών νομίζομεν ίνα εκφράσωμεν την άκρα ημών ευχαρίστησιν και ευγνωμοσύνην εις τον Υμέτερον Διευθυντήν του υποκαταστήματος Χαλκίδος κ. Στέφ. Παππάν δια την οποίαν δεικνύει μεγίστην προθυμίαν εις πάσαν πράξιν αφορώσαν την ευτυχή του Καταστήματος τούτου πορείαν...*".

Την επομένη 28 - 4 - 1860 ο Διευθυντής έστειλε στη Διοίκηση το δεύτερο έγγραφο με το οποίο διεβίβαζε προς έγκριση τον Πιστωτικό Κατάλογο των ονομάτων των εμπόρων και κτηματιών Λαμίας, Στυλίδας και Αμφίσσης και πρότεινε ως Συμβούλους τους Ιωάννη Πέτρου Δικηγόρο, Δήμο Παπαβασιλείου Δήμαρχο και έμπορο Λαμίας και Ρίζο Κομνιάδη κτηματία.

Η Διοίκηση απάντησε ότι εγκρίνει το διορισμό των παραπάνω αναφερομένων τριών Συμβούλων, τον δε πιστωτικό κατάλογο επέστρεψε, ύστερα από αρκετές μέρες, εγκεκριμένο με διάφορες προσθήκες και τροποποιήσεις. Παραθέτω μερικά από τα 75 ονόματα του καταλόγου των υποψηφίων πιστούχων της Τραπέζης και τα ποσά των πιστώσεων.

1. Ηλίας Τσάλλης	Δρχ. 20.000
2. Κων/νος Τσάλλης	Δρχ. 20.000
3. Ανδρέας Φαρδής	Δρχ. 20.000
4. Τασίκας Ν. Κρίτζας	Δρχ. 10.000

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

5. Μελέτιος Γεωργιάδης Δρχ. 10.000
6. Στέφανος Σκληβανιώτης Δρχ. 10.000
7. Λεωνίδας Κ. Τράκας Δρχ. 10.000
8. Γεώργιος Κρίτζας Δρχ. 10.000

Η Διοίκηση της Τραπέζης εφοδίασε το Διευθυντή και με τον Κανονισμό Εργασιών του υποκαταστήματος Λαμίας υπογεγραμμένον από τον Διοικητή Γ. Σταύρου, από πέντε Συμβούλους καθώς και από το Βασιλικό Επίτροπο.

Το κείμενο του Κανονισμού έχει ως εξής:

"Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος"

Κανονισμός του Υποκ/τος Λαμίας

Εργασίαι αυτού

Αρ.1 Αι εργασίαι του Υποκ/τος συνίστανται ως εξής:

Α) Εις προεξοφλήσεις Συναλλαγματικών και Εμπορικών Γραμμάτων...

Β) Εις χορηγήσεις πιστώσεων δι' ανοικτού λογαριασμού επί υποθήκη ακινήτων κτημάτων...

Γ) Εις χορηγήσεις απλών δανείων επί υποθήκη ακινήτων κτημάτων...

Δ) Εις δάνεια επ' ενεχύρω...

Ε) Εις το να δέχητε εντόκους και ατόκους καταθέσεις και καταθέσεις Ταμιευτηρίου.

Στ) Εις το να εκδίδη επιταγάς...

Αρ.2 Αι προεξοφλήσεις θέλουν ενεργούνται επί τη βάσει πιστωτικού καταλόγου εγκρινομένου παρά του Γενικού Συμβουλίου της Τραπέζης.

Αρ.3 Τας ατόκους παρακαταθέσεις παραδέχεται το Υποκατάστημα εξ οικείας αρμοδιότητας, τας δε εντόκους μόνον κατά προηγουμένην εκάστοτε άδειαν του Κεντρικού Καταστήματος...

Αρ.4 Εκτός των ανωτέρω διαγεγραμμένων εργασιών το Υποκατάστημα ενεργεί και πάσαν άλλην πράξιν την οποίαν ήθελεν αναθέσει εις αυτό το Κεντρικόν Κατάστημα.

Διεύθυνσις Υποκαταστήματος.

Αρ.5 Η Διεύθυνσις του Υποκαταστήματος συνίσταται εξ ενός Διευθυντού εκπληρούντος και χρέη Ταμίου και τριών Συμβούλων. Η υπηρεσία των Συμβούλων είναι άμισθος. Ο Διευθυντής οφείλει να έχει πέντε ονομαστικάς μετοχάς οι δε σύμβουλοι ανά δύο. Ο Διευθυντής και οι Σύμβουλοι διορίζονται παρά του Κεντρικού Καταστήματος.

Αρ.6 .....

Αρ.7 .....

Αρ.8 Προς συγκρότησιν του Συμβουλίου αρκεί η παρουσία του Διευθυντού και ενός Συμβούλου.

Αρ.9 Ο Διευθυντής υπογράφει την ανταπόκρισην, εξοφλεί και οπισθογράφει συναλλαγματικάς, συμβόλαια, και γραμμάτια εις διαταγήν, εκδίδει παντός είδους εξοφλητικά, διεξάγει πάσαν δικαστικήν αγωγήν και προεδρεύει πάντοτε όλας τας συνεδριάσεις του Συμβουλίου.

Αρ.10 Εν περιπτώσει κωλυματος του Διευθυντού το Κεντρικόν Κατάστημα διορίζει ένα των Συμβούλων ή όντινα εγκρίνει προς αναπλήρωσίν του.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Αρ.11 .....

Αρ.12 Κατά δεκαήμερον οφείλει το Υποκατάστημα να στέλη εις το Κεντρικόν Κατάστημα αντίγραφον του καθημερινού του, εκάστοτε δε την κατάστασιν του λογιστικού του.

Αρ.13 Οι λογαριασμοί του υποκαταστήματος κλείνονται την 20ήν Ιουνίου και 20ήν Δεκεμβρίου εκάστου έτους.

Αρ.14 Εις το τέλος του έτους οφείλει ο Διευθυντής να διευθύνη εις το Κεντρικόν Κατάστημα την έκθεσιν των εργασιών του Υποκαταστήματος.

Εν Αθήναις τη 19 Απριλίου 1860

Εγκρίνεται

Ο Διοικητής Οι Σύμβουλοι

Ο Βασιλικός Επίτροπος

Στις 8 Μαΐου ο Διευθυντής έδωσε ενώπιον του Ειρηνοδίκη τον προβλεπόμενο όρκο ως εξής: "...*Ορκιζομαι να διευθύνω τας υποθέσεις του εν Λαμία υποκαταστήματος της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος τιμίως και ευσυνειδήτως και σύμφωνα με τους περί αυτής Νόμους και κανονισμούς...*".

Με άλλο έγγραφο του ο Διευθυντής πρότεινε ως εκτιμητές τους Ηλία Χατζή Χρήστου και Γεώργιο Π. Χαλμουκόπουλο για τη Λαμία και Γεώργιο Ριζόπουλο, Γ. Φίλωνα και Αναγνώστη Θεοδώρου για τη Στυλίδα.

Στις 5 Μαΐου το υποκατάστημα εξέδωσε την πρώτη επιταγή για δρχ. 175 υπέρ του Παναγιώτη Γ. Χαλμουκόπουλο. Ο Παναγιώτης Χαλμουκόπουλος δικηγόρος, ήταν της γνωστής οικογένειας Χαλμουκοπούλου ή Χαλμούκου της Λαμίας. Ο πατέρας του διετέλεσε σε δύο περιόδους Δήμαρχος Λαμιέων. Παραθέτω το κείμενο της σχετικής επιστολής από 5/5/60:

"*Βεβαιούντες τας δύο τελευταίας της χθες επιστολάς μας και στερούμενοι νεωτέρας. Σας παρακαλούμεν να μας χρεώσητε με δρχ. 175 την εκδοθείσαν σήμερον εις βάρος υμών επιταγήν μας υπ' αρ. 1 ονόματι Παναγιώτου Γ. Χαλμουκοπούλου.*

Ευπειθέστατος

Ο Διευθυντής

Υ.Γ. Εγκλείομεν ώδε αναφοράν του κ. Ιωάννου Σφίνη, περί μεταφοράς του παρ' υμίν επί υποθήκη ανοικτού λογαριασμού του εις το ημέτερον υποκατάστημα".

Ο Ι. Σφίνης που αναφέρεται στο παραπάνω έγγραφο σε υστερόγραφο ήταν ο Σχολάρχης στο Σχολαρχείο Λαμίας και μετέπειτα καθηγητής στο Γυμνάσιο Λαμίας από το 1855 μέχρι το 1861.

Στο πρώτο δεκαήμερο του Μαΐου 1860 δημιουργήθηκε μια παρεξήγηση μεταξύ του Νομάρχη και του Διευθυντού του υποκαταστήματος, γιατί ο Νομάρχης δεν ανταπέδωσε επίσκεψη του Διευθυντού σ' αυτόν, αλλά κυρίως επειδή μίλησε δημοσία κατά της Τραπέζης, ότι δηλαδή κακώς της εδόθησαν διάφορα προνόμια κλπ. Το θέμα έφτασε στο Υπουργείο Εσωτερικών και τη Διοίκηση της Τραπέζης αλλά με σύσταση του Διοικητή προς το Διευθυντή το θέμα διευθετήθηκε. Με απόφαση της Γενικής Συνελεύσεως των μετόχων της Τραπέζης από 20 - 8 - 1864 ιδρύθηκε υποκατάστημα της Εθνικής Τραπέζης στην Άμφισσα και αργότερα το 1873 στην Αταλάντη. Έτσι οι εργασίες του υποκαταστήματος Λαμίας περιορίσθηκαν στη Φθιώτιδα μόνο. Προς το

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

τέλος της 10ετίας του 1860, τη διεύθυνση του υποκαταστήματος ανέλαβε ο Δημ. Βοϊατζής ο οποίος παρέμεινε στη θέση αυτή 17 ολόκληρα χρόνια. Με την ευκαιρία δε της μεταθέσεώς του το 1887 στο υποκατάστημα Πειραιώς οι Λαμιείς εξέφρασαν την ευγνωμοσύνη τους για τις υπηρεσίες του προς τη Φθιώτιδα. Παραθέτω σχετικό δημοσίευμα της εφημερίδας Αθηνών ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ (φύλλο 17 - 7 - 1887).

"*Κύριε συντάκτα της Παλιγγενεσίας,*

Επί τη μεταθέσει εντεύθεν του κ. Δημ. Βοϊατζή, διευθυντού τέως του ενταύθα υποκαταστήματος της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος, ως τοιούτου εις το εν Πειραιεί υποκατάστημα της αυτής Τραπέζης, η πόλις ημών ευγνωμονούσα τω ανδρί, δι' ας υπηρεσίας παρέσχε τω τόπω εκ της θέσεώς του, συνέταξε και υπέγραψεν ομοθύμως ευχαριστήριον γράμμα προς αυτόν, όπερ, εκλεχθέντες ως επιτροπή των συμπολιτών ημών, μετέβημεν χθες εις το ενταύθα υποκατάστημα της Τραπέζης, ίνα επιδώσωμεν τω κ. Δ. Βοϊατζή και το οποίον ενεχείρισεν ο αρχαιότερος του υποκαταστήματος σύμβουλος κ. Λεωνίδας Τράκας, δι' εκφραστικωτάτης και καταλλήλου προσλαλιάς, εκφράσας τα τε εν τω ευχαριστηρίω γράμματι προς τον κ. Δ. Βοϊατζή εκδηλούμενα των συμπολιτών ημών, ευγενή εαυτών αισθήματα, ως και τα της επιτροπής ιδιαιτέρως, ευχηθείς άμα αυτώ, αναχωρούντι μετά μικρόν, εκ μέρους όλων, το κατευόδιον".

Εις την προσφώνησιν ταύτην του κ. Λ. Τράκα αντεφώνησεν ο κ. Δ. Βοϊατζής, «*ευχαριστήσας από καρδίας τη τε επιτροπή και τοις πολίταις άπασιν*».

Καταχωρίσατε παρακαλούμεν τ' ανωτέρω, το ευχαριστήριον γράμμα και την αντιφώνησιν του κ. Δ. Βοϊατζή.

Λαμία, 14 Ιουλίου 1887.
Η εκλεχθείσα επιτροπή
Λ. Κ. Τράκας
Γ. Γραμματίκας
Γ. Ν. Ξηρός
Ν. Ζητουνιάτης
Αριστείδης Π. Γιαννόπουλος

ΤΟ ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ ΓΡΑΜΜΑ

Προς τον ευγενέστατον κ. Δημήτριον Βοϊατζή διευθυντήν του εν Πειραιεί υποκαταστήματος της Εθν. Τραπέζης της Ελλάδος.

Ενταύθα

Κύριε Δ. Βοϊατζή

"*Παρακαλούμεν υμάς να δεχθήτε την δια ταύτης μου ασθενή ημών αλλά και ανυπόκριτον διαβεβαίωσιν, ότι ανεξίτηλος θα διαμένη εσαεί η ευχαρίστησις και η τιμή, ης απηλαύσαμεν παρ' υμών κατά το δεκαεπταετές της εν τη πόλει μας διαμονής υμών διάστημα, καθ' ο πλείστον διευθύνατε ευεργετικώς άγαν το ενταύθα υποκατάστημα της Εθν. Τραπέζης, ου μην αλλά και την διάπυρον ημών προς τοις άλλοις ευγνωμοσυνην, ην από μέσης καρδίας εκφράζομεν υμίν, δια την απροσωπόληπτον, αμέριστον και πολύτιμον συνδρομήν, ην, ως διευθυντής του υποκαταστήματος της Τραπέζης, επεδαψιλεύσατε απάση τη ενταύθα κοινωνία, εν η αδελφικώς και εν πάση υπολήψει και αγάπη διεβιώσατε.*

Εσαεί δε και εν ειλικρινεί ευγνωμοσύνη θα αναπολώμεν εκάστοτε εις την μνήμην ημών τας πολλάς και αγαθάς ευεργεσίας, ας παρέσχετε εις τε το ενταύθα εμπόριον και

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

εις τα εν γένει συμφέροντα της καθόλου επαρχίας της Φθιώτιδος, ην τόσον αγαπήσατε, όσον και εξετίμα αύτη και εσέδετο εξόχως τας χρηστάς και όντως ανεκτιμήτους υμών αρετάς.

Εν τέλει δε γνωρίζομεν υμίν, ότι δια της εντεύθεν απελεύσεως υμών εγκαταλείπετε κενόν αληθώς δυσαναπλήρωτον και ανάμνησιν αγαθού, ευγενούς και καλλίστου ανδρός, άμα δε και πολυτίμου υπαλλήλου.

Δέξασθε την διαβεβαίωσιν της προς υμάς εξαιρέτου υπολήψεώς μας.

Λαμία 10 Ιουλίου 1887.

(Έπονται αι υπογραφαί)".

Η ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ κ. Δ. ΒΟΪΑΤΖΗ,

"Ευγνωμόνως, κύριοι, αποδέχομαι το ευχαριστήριον αυτό γράμμα και παρακαλώ υμάς να διαπιστώσητε τοις εν αυτώ υπογεγραμμένοις κυρίοις, ότι λίαν συγκεκινημένος τυγχάνω δια τα εκδηλούμενα προς με εαυτών αισθήματα συμπαθείας, δι' α και θα σεμνύνωμαι. Το εμοί, κύριοι, καθ' όλον τον της ενταύθα υπηρεσίας μου χρόνον προσεπάθησα κατά το εφικτόν να συμβιβάζω τα εμπιστευμένα μοι της Τραπέζης συμφέροντα με τας ανάγκας και τας περιστάσεις του τόπου· απερχόμενος δ' εντεύθεν δεν θα λησμονήσω ποτέ τας ημέρας, ας μεθ' ημών ευαρέστως διήλθον κατά τον της ενταύθα διαμονής μου χρόνον".

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Ερωτήσεις - απαντήσεις - απόψεις επί των εισηγήσεων της 3ης συνεδρίασης

Χριστόπουλος Ευθύμιος: Όπως προσέξαμε ο κύριος Γαλλής αναφέρθηκε αναλυτικά σε μία ημερομηνία, 1860. Η ημερομηνία αυτή είναι καθοριστική για τη Λαμία, γιατί με την ίδρυση της τράπεζας, αρχίζει να φαίνεται και να συστηματοποιείται πλέον ο συνδικαλισμός στη Λαμία. Γι' αυτό υπάρχει αδιάψευστη μαρτυρία. Υπάρχουν εικόνες στις εκκλησίες που είναι δωρεές συντεχνιών.

Για τον κ. Μακρή: Κύριε Μακρή έχω υπόψη μου ένα έγγραφο απ' αυτά που είπατε ότι υπάρχουν για τα εντεύθεν του Σπερχειού χωριά. Είναι μια αγοροπωλησία μιας μεγάλης έκτασης μέσα στη Λαμία. Αυτή ήταν ιδιοκτησία του Χαλίλμπεη πουλήθηκε το 1833 σε τρεις: μία χήρα Ράπτη, ένα Ζητουνιάτη και έναν Ελασσώνα, δε θυμάμαι τα ονόματά τους. Αυτή η έκταση των 6.000 στρεμμάτων οριοθετείτο από τη σημερινή συμβολή των οδών Υψηλάντου και Μακροπούλου, στα Καφασέικα επάνω μια γραμμή μέχρι το μύλο του Λασπιά και από κει ανατολικά κατέβαινε κάτω πίσω από τον Μιχαήλ και Γαβριήλ, έφθανε στην σημερινή παλιά δεξαμενή και από κει κατέβαινε κάτω πάλι στην Ανοιξη. Αυτή η αγοραπωλησία των 6.000 στρεμμάτων προσεβλήθη το 1834 δικαστικώς. Με αναβολές έγινε μια δίκη το 1835. Δεύτερη δίκη το 1868. Τελικά έγινε δίκη το 1986 τελεσίδικα στο εφετείο Πειραιώς, το οποίο αποφαίνεται ότι όλη αυτή η έκταση ανήκει στο δημόσιο, γιατί δεν ήταν ιδιοκτησία του Χαλίλμπεη, ήταν κρατική και έπρεπε να περιέλθει στο δημόσιο με την ανταλλαγή των εδαφών. Αυτή είναι η επίσημη γνωστοποίηση του εγγράφου.

Μακρής Ιωάννης: Ευχαριστώ τον κύριο Χριστόπουλο για την επισήμανση. Ο ίδιος μάλλον έδωσε και την απάντηση, γιατί δε συμπεριλαμβάνεται μέσα στα έγγραφα, τα οποία ανέφερα εγώ, δηλαδή στο Αρχείο της Μικτής Επιτροπής. Η υπόθεση αυτή πήγε στα τακτικά δικαστήρια. Εγώ το γράφω στην επικεφαλίδα της εισήγησής μου, ότι τα στοιχεία άντλησα από τα πρακτικά της Μ.Ε. όπου το Ζητούνι δεν αναφέρεται ως τσιφλίκι κι επομένως δεν αποτελεί η αναφερόμενη αγοραπωλησία της συγκεκριμμένης περιοχής αντικείμενο διερεύνησης της επιτροπής αυτής.

Ήταν κρατική περιουσία την οποία δεν είχε δικαίωμα να πουλήσει κανείς. Τέτοιες περιπτώσεις υπήρχαν πάρα πολλές. Έγιναν προσφυγές και ακυρώθηκαν αγοροπωλησίες κτλ.

Με την ευκαιρία αυτή, αν μου επιτρέπετε κύριε πρόεδρε, να κάνω μια επανόρθωση ενός λάθους δικού μου. Κάποιος συνάδελφος, ο κύριος Παπαμίχος Κώστας, δάσκαλος από το Κουμαρίτσι που έφυγε στο μεταξύ γιατί δεν μπορούσε να παραμείνει άλλο, φεύγοντας μου είπε ότι εγώ υπέπεσα σε κάποιο λάθος. Από όσα παλαιά χωριά ή οικισμούς τα οποία δεν υπάρχουν και είχα αμφιβολίες ρώτησα και έμαθα.

Ρώτησα τον κ. Νάτσιο, ρώτησα συναδέλφους από την ανατολική Φθ/δα, τον κ. Κατσικονούρη, τον κ. Κούτρα, τον κ. Τιμπλαλέξη, συγκεκριμένα για το Σαπουνά, την Άγναντη, τον Κυπαρισσώνα, το Μαχαλά κτλ. Και ταυτοποίησα την σημερινή με την τότε κατάσταση. Για ένα οικισμό παρέλειψα να ρωτήσω. Το Σκληθράκι. Και έπεσα στο εύκολο για έναν ερευνητή λάθος. Επειδή υπάρχει σήμερα χωριό Σκλήθρο στην

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ίδια περίπου περιοχή, ξεγελάστηκα νομίζοντας ότι αυτό ήταν το Σκληθράκι. Ο κ. Παπαμίχος μου είπε ότι το Σκληθράκι δεν ταυτίζεται με το σημερινό Σκλήθρο. Ήταν νοτίως του Κουμαριτσίου και δυτικώς της Παύλιανης. Σώζεται δε και σήμερα τοπωνύμιο Σκληθράκι. Τον ευχαριστώ για τη διόρθωση.

Κουλτούκη Αλεξάνδρα: Το Σκληθράκι αναφέρεται και στο βιβλίο του κ. Τσώνη ο νομός Φθιώτιδας.

Μπάμπης Τσέλος: Θα ήθελα να θέσω μια ερώτηση στον αγαπητό κύριο Μακρή.

Απ' την εισήγησή σας για το ιδιοκτησιακό πρόσεξα ότι σε 7 ή 8 χωριά τα οποία είναι βορείως του Σπερχειού ποταμού, δηλαδή εκεί που γίνονταν αγοροπωλησίες, και μάλιστα η Ανθήλη, αν δε απατώμαι, η οποία είναι ο μισός κάμπος του Σπερχειού ποταμού, σ' αυτήν δεν αναφέρεται ούτε μία αγοροπωλησία. Γιατί έγινε αυτό το πράγμα, υπάρχει κάποιος λόγος ή είναι έλλειψη στοιχείων;

Μακρής Ιωάννης: Ευχαριστώ τον κ. Τσέλο για την ερώτηση.

Μου δίνει την ευκαιρία να δώσω μια απάντηση σε ένα ζήτημα που είναι αρκετά σημαντικό, το οποίο δεν ενδιαφέρει τόσο ως λεπτομέρεια, όσο δίνει μια γενικότερη αντίληψη, για το ποιες πτυχές ακόμη κρύβονται πίσω από αυτές τις αγοροπωλησίες που εμείς τις είπαμε τόσο εύκολα ο τάδε αγόρασε, ο δείνα πούλησε...

Πρώτα πρώτα τα χωριά αυτά, τα οποία δεν αναφέρθηκαν από μένα στον κατάλογο των αγοραπωλησιών και δεν υπήρχαν φυσικά στα έγγραφα της μικτής επιτροπής που ανέφερα στην εισήγησή μου, ανήκαν στον Τεφίκ μπέη και εδώ υπάρχει μια ιδιομορφία. Ο Τεφίκ μπέης ήταν γιος του Χαλίλμπεη ο οποίος πέθανε το 1822, ένα χρόνο μετά από το μαρτυρικό θάνατο του Αθανασίου Διάκου. Την περιουσία του την κληρονόμησε ο γιος του και η γυναίκα του. Ο γιος του, ο Τεφίκ μπέης που είχε 14 και 1/3 χωριά στην κατοχή του, αναγκάστηκε ύστερα από μερικά χρόνια να αποποιηθεί δικαστικώς της κληρονομιάς του πατρός του -σε τουρκικό δικαστήριο φυσικά. Αυτό το έκανε γιατί χρωστούσε τόσα πολλά στο σουλτάνο που έπρεπε να μπει και φυλακή, όχι μόνο να ξεπληρώσει τα χρέη του. Αυτό όμως το γεγονός δεν ήταν γνωστό. Έτσι, λοιπόν, ο Τεφίκ μπέης παρ' όλο ότι δεν εδικαιούτο, άρχισε να πουλάει με αντιπροσώπους, έναν Γιαννούσμπεη και κάποιον Χασάν αγά Χειλιαδιώτη.

Κάποια στιγμή, από κάποιο δαιμόνιο Έλληνα δικηγόρο Νικολαΐδη Δημήτριο, αποκαλύφθηκε αυτό, δηλαδή ότι, αφού είχε αποποιηθεί της κληρονομιάς, δεν μπορούσε να πουλήσει. Όταν ο Νικολαΐδης ανακάλυψε αυτό, έκανε μια αναφορά στο Υπουργείο Οικονομικών και γράφει ότι ζητάει αμοιβή δέκα τοις εκατό επί της αξίας του κτημάτων για να αποδείξει ότι δεν έχει δικαίωμα ο Τεφίκ μπέης να πουλήσει τα χωριά αυτά, άρα είναι ιδιοκτησία του κράτους. Έτσι οι αγοραπωλησίες του Τεφίκ μπέη σταμάτησαν. Έχω στην κατοχή μου φωτοτυπία αυτού του εγγράφου του Νικολαΐδη, το οποίο δεν ανέφερα καθόλου στην εισήγησή μου. Για την περίοδο εκείνη την οποία εγώ την περιορίζω στα πρώτα μεταπελευθερωτικά χρόνια, υπάρχουν κι άλλα στοιχεία, τα οποία δεν μπορεί να ανακοινωθούν όλα στον περιορισμένο χρόνο της εισήγησης ενός συνεδρίου.

Τελειώνοντας να αναφέρω μια λέξη ακόμα. Μπορεί κάποιοι να απορούν γιατί δεν αναφέρθηκαν οι αδελφοί Τσάλη ή Τζάλε στην εισήγησή μου. Οι Τσάληδες κατέβηκαν αργότερα και αγόρασαν, γι'αυτό δεν αναφέρονται στα πρακτικά της επιτροπής.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Όμως βρήκα μεταγενέστερα πωλητήρια συμβόλαια που αγόρασαν την Ανθήλη, την Αλαμάνα κλπ.

Θέλω να δηλώσω και να τελειώσω, γιατί υπάρχουν και άλλοι που θέλουν να ρωτήσουν, ότι μια έρευνα, αρχίζει κάποτε, δεν τελειώνει ποτέ.

Μητροπολίτης Φθιώτιδος κ.κ. Νικόλαος: Παρηκολούθησα από το πρωί περίπου δέκα εισηγήσεις και είμαι πολύ ενθουσιασμένος και κατάπληκτος, διότι μαθαίνουμε στοιχεία τα οποία μας ενισχύουν πνευματικά και ως εκκλησία και ως πολίτες της Φθιώτιδας.

Αυτή η πρωτοβουλία του Πνευματικού Κέντρου Σταυρού είναι πάρα πολύ καλή και πρέπει να συνεχιστεί και πάνω σ' αυτό θα ήθελα δυο στοιχεία να προσθέσω στη πολύ ωραία εισήγηση του κ. Ζήση και στην πολύ καλή εκκλησιαστική εισήγηση της κ. Κουλτούκη.

Δεν θυμάμαι (μήπως δεν πρόσεξα), ότι οι εκκλησίες, οι επισκοπές της Φθιώτιδας είχαν κρατήσεις από τους ναούς υπέρ των σχολείων και επίσης ότι πολλοί δάσκαλοι ήταν ιερωμένοι. Μέχρι δε τελευταία η Μητρόπολη Φθιώτιδας από το 1833, από της ιδρύσεως του Ελληνικού Βασιλείου μέχρι τώρα τελευταία, έχει δώσει πολλά κτήματα για την ίδρυση σχολείων και μεις στη Μητρόπολη ήδη τα έχουμε αυτά καθαρογραφήσει και θα τα δημοσιεύσουμε, για να δουν ορισμένοι που βρίζουν την εκκλησία, ότι η προσφορά της είναι αξιομνημόνευτη εις την εκπαίδευση. Είναι ένας μεγάλος κατάλογος.

Τώρα στην ωραία εισήγηση της κυρίας Κουλτούκη, η οποία μου έδωσε το πρωί την εργασία της για τη Μητρόπολη Φθιώτιδος. Να ανακοινώσω και να πω ότι με ενέργειές μας πήραμε από την Ιερά Σύνοδο το αρχείο της Μητροπόλεως Φθιώτιδας από το 1833. Και έχουμε πάρα πολλά στοιχεία που συμπληρώνουν αυτά τα οποία ακούσαμε στις εισηγήσεις.

Σκέφτομαι, αν μας δοθεί η οικονομική δυνατότητα, η Μητρόπολη να συστήσει ένα ιστορικό εκκλησιαστικό αρχείο και να δημοσιεύουμε τόμους από τα έγγραφα αυτά που δεν έχουμε μόνο στη Μητρόπολη, έχουμε και σε πολλά μοναστήρια. Γιατί και η γραφή αυτή η παλαιογραφική είναι δύσκολη για τον καθένα να διαβάσει, αλλά και ο χρόνος για να πάει κανείς στα αρχεία να τα μελετήσει είναι μεγάλος. Αν λοιπόν δημοσιεύονται αυτά, ομιλώ για τα εκκλησιαστικά, σε τόμους κάθε χρόνο ή κάθε δύο ή πέντε χρόνια, θα έχουμε ένα ωραίο εκκλησιαστικό αρχείο και αυτό μπορεί να γίνει και σε άλλους τομείς, στην εκπαίδευση, στην πολιτική, στην οικονομία για να μπορεί ο μελετητής εύκολα, τώρα μάλιστα με τη νέα τεχνολογία ευκολότερα ακόμη, να ανατρέχει στις πηγές και να βλέπει πώς ακριβώς έζησαν οι προπάτορές μας.

Άκουσα την κ. Κουλτούκη με πολύ ενδιαφέρον να ομιλεί για τις επισκοπές της Φθιώτιδος. Το είπα και το πρωί ότι υπάρχουν πάρα πολλά συμπληρωματικά στοιχεία για τον Αγαθάγγελο Λοκρίδος, για τον ηγούμενο της Μονής Αγάθωνος, για τον Ανανία, έναν Αλύπιο για τη μονή Δαδιου, για την επισκοπή της Υπάτης. Όλα αυτά είναι πολύτιμα στοιχεία τα οποία πρέπει να διαβάσουμε.

Τώρα ο Δήμος, το Πνευματικό Κέντρο, η Μητρόπολη, η Νομαρχία, η Περιφέρεια και άλλοι φορείς μπορούμε να βοηθήσουμε όλοι μαζί, για να έχουμε μια αξιόλογη παρουσία στον ιστορικό αυτό τόπο μας.

Και κάτι άλλο να τελειώσω. Θα ήθελα στις ωραίες εισηγήσεις να έχουμε και άλλο ακροατήριο νέων ανθρώπων. Υπάρχουν πολλοί φιλόλογοι, πάρα πολλοί θεολόγοι.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Εμείς το είπαμε και στους ναούς κάναμε κάθε προσπάθεια. Βλέπετε υπάρχει απροθυμία. Ας βρεθεί τρόπος, λοιπόν, αυτά τα ωραία που με κόπο εγράφησαν και ανεκοινώθησαν, να περάσουν σε όλα τα στρώματα.

Έχω άλλη μια πρόταση να κάνω, ο καθένας στον τομέα του, η Μητρόπολη στα Εκκλησιαστικά. Μπορούμε να χρηματοδοτήσουμε τις εκδόσεις αυτού του είδους, για να μπορεί ο επισκέπτης να μάθει μ' ένα απλό τρόπο, με ένα σύντομο φυλλάδιο καλοτυπωμένο την ιστορία του τόπου.

Εδώ, και πάλι με συγχωρείτε που είπα πολλά, θέλω να συγχαρώ άλλη μία φορά τους συντελεστές αυτής της ωραίας εκδήλωσης, αύριο δε θα μπορέσω να παραστώ, γιατί έχουμε Θεία Λειτουργία και χειροτονία. Επειδή όμως αρχίζουν οι εισηγήσεις 10.30 η ώρα, όπως την άλλη φορά το συνέδριο των Ρουμελιωτών λειτουργήθηκε στο Μητροπολιτικό Ναό, προτείνω ας υπάρξει μια αντιπροσωπεία από το συνέδριο να το πω και στο ραδιόφωνο να ακουστεί. Στις 10.30 θα έχουμε τελειώσει και θα έχουμε και την χειροτονία ενός θεολόγου. Θα τον κάνω διάκονο, γι' αυτό δεν θα μπορέσω αύριο και απόψε θέλω και πάλι να συγχαρώ όλους τους εισηγητάς και όλους εσάς που είχατε την υπομονή να παρακολουθήσετε τις ωραίες εισηγήσεις.

Μπέτσιος Νικόλαος: Θα πρέπει όλο αυτό το υλικό και τα πρακτικά να φθάσει τουλάχιστον στα σχολεία. Κι αν είναι δυνατόν, δεν ξέρω αν υπάρχει η οικονομική δυνατότητα, να φτάσουν και στον κάθε εκπαιδευτικό. Νομίζω ότι είναι ένα πλούσιο υλικό που μπορεί να αξιοποιηθεί από όλους τους Εκπαιδευτικούς για την τοπική ιστορία, γιατί μέσα στα πλαίσια του νέου προγράμματος σπουδών υπάρχει χρόνος όπου μπορεί να διδαχθεί η τοπική ιστορία. Ήδη λειτουργούν κάποια προγράμματα ευέλικτα σε 4 σχολεία του νομού, οι κύριοι Σύμβουλοι το γνωρίζουν, και σιγά - σιγά αυτό πιστεύω ότι θα επεκταθεί τα επόμενα χρόνια. Συνεπώς θα είναι κάτι που θα φανεί πολύ χρήσιμο στους εκπαιδευτικούς. Ευχαριστώ.

Παλιαλέξης Ηλίας: Είναι μέσα στις προθέσεις μας να γίνει κάτι τέτοιο και ασφαλώς μπορούμε να συζητήσουμε με όλη την εκπαιδευτική κοινότητα και τον τρόπο με τον οποίον θα γίνει αλλά και με τους τοπικούς φορείς, το Δήμο Λαμιέων, την Εκκλησία. Ενδεχομένως και τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση τον τρόπο χρηματοδότησης.

Ζήσης Κώστας: Σεβασμιότατε, εύστοχες οι παρατηρήσεις Σας, αποδεκτές. Πρέπει να διευκρινίσω ότι μέχρι το 1821 η εκπαίδευση, η Παιδεία όπως διαχωρίσατε, ήταν καθαρά εκκλησιαστική. Από κει εκπορεύονταν και ως προς την ύλη και ως προς τους αρωγούς. Ερχόμενος ο Καποδίστριας δημιούργησε το λεγόμενο Γαζοφυλάκιο και συγκέντρωσε διάφορα χρήματα επιβάλλοντας ένα φόρο 2% σε όλες τις οικονομικές συναλλαγές. Αυτό το μέτρο βέβαια δεν ευδοκίμησε, αλλά έγινε μια προσπάθεια να αυτονομηθεί τρόπον τινά η εκπαίδευση.

Ο Όθωνας ακολούθησε άλλη τακτική. Μετέφερε τις ευθύνες στους Δήμους και στους Δημότες αφ' ενός και αφετέρου πήρε όλα σχεδόν τα μοναστήρια, τα περισσότερα δηλαδή, ελάχιστα διατήρησε - εγώ βέβαια είμαι θιασώτης υπέρ της διατήρησης των μοναστηριών - παίρνοντας μάλιστα και τις περιουσίες, τις λεγόμενες σταυροπηγιακές, οι οποίες ήταν τεράστιες. Μέρη απ' αυτά, πολλά δηλαδή κτήματα, τα διέθεταν για τα διδακτήρια και για τα σχολεία και γι' αυτούς τους σκοπούς, έχουμε

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

συγκεκριμένα στοιχεία, αλλά δεν ήταν του παρόντος. Άλλωστε μία εισήγηση πρέπει να είναι όσο το δυνατόν σύντομη. Απλά αναφέρω αυτό το γεγονός ότι είναι γνωστό και ο Όθωνας επί πλέον εχρησιμοποίησε και τα κτήματα των Τουρκων, φεύγοντας οι Τούρκοι άφησαν και τις περιουσίες τους. Τα κτήματα αυτά τα πήρανε και όπως είδατε εδώ, το πρώτο σχολείο λειτούργησε στο τζαμί τάδε. Αυτό έγινε και στο Καρπενήσι. Γι' αυτό συνήθως τα σχολεία είναι στις πλατείες και κοντά στις εκκλησίες. Γιατί οι ιδιοκτησίες των Τούρκων ήταν πάντοτε οι καλύτερες και στα κεντρικά μέρη. Πιστεύω ότι θα μας δοθεί η δυνατότητα να καταγράψουμε την ιστορία της εκπαίδευσης. Υπάρχουν εκατοντάδες έγγραφα για όλα τα σχολεία της Φθιώτιδας, τα οποία θα καταγραφούν σιγά - σιγά και θα έρθουν στο φως της δημοσιότητας. Ευχαριστώ πάντως για την παρατήρησή σας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

4η Συνεδρίαση

Προεδρείο:
Μπάμπης Τσέλος - Φώτης Τσουτσικας

ΕΙΣΗΓΗΤΕΣ - ΘΕΜΑΤΑ

Βαρβάρα Δ. Νάτσιου
"Φθιωτική ιστοριογραφία και ιστοριοδιφία: 19ος και 20ός αιώνας"

Αικατερίνη Ι. Γιανναkοπούλου - Γάκη
"Το νοικοκυριό ενός λαμιώτικου σπιτιού
στα αμέσως μετεπαναστατικά χρόνια"

Γεώργιος Π. Σταυρόπουλος
"Όψεις γυναικείας παρουσίας στη Λαμία 1835 - 1922.
Γυναικεία επαγγέλματα"

Αφροδίτη Θεοδώρου
"Φθιωτικοί Σύλλογοι Γυναικών από το 1914 - 1999"

Βάιος Αποστ. Ζαμπεθάνης
"Η τοπική ιστορία στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση"

Ερωτήσεις - απαντήσεις - απόψεις
επί των εισηγήσεων της 4ης Συνεδρίασης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ
Βαρβάρα Δ. Νάτσιου
φιλόλογος

ΘΕΜΑ
Φθιωτική Ιστοριογραφία και Ιστοριοδιφία
19ος και 20ός αιώνας

- Αξιότιμες Αρχές και εξουσίες της πόλης και του νομού
- Σεβαστό ακροατήριο

Αρχικά επιθυμώ να ευχαριστήσω τους διοργανωτές του συνεδρίου τούτου για την πρόσκληση και την τιμή που μου έκαναν να μιλήσω και τους συγχαίρω για την πρωτοβουλία τους να διοργανώσουν συνέδριο για την Τοπική ιστορία, επειδή νομίζω ότι ο νομός μας έχει ανάγκη από τέτοια πνευματικά συμπόσια.

Το θέμα μου αναφέρεται στην Φθιωτική Ιστοριογραφία και Ιστοριοδιφία των δύο τελευταίων αιώνων, αλλά προτού αναφερθώ σ' αυτό επιθυμώ να σας διαβάσω όσα γράφει για τη φθιωτική ιστοριογραφία ντόπια λογία στην πρόσφατη μελέτη της για τα λαμιακά γράμματα:

"*Η Φθιώτιδα, αναφέρει χαρακτηριστικά, τόπος κατ' εξοχήν ιστορικός, απ' τα πανάρχαια χρόνια διεδραμάτισε ρόλο διαμορφωτικό στο κατά καιρούς ιστορικό γίγνεσθαι. Ήταν φυσικό λοιπόν να κεντρίσει τη φιλέρευνη διάθεση των ανθρώπων των γραμμάτων και να αποτελέσει αντικείμενο σπουδής, με αποτέλεσμα να ανιχνεύουμε στα γραπτά τους τις απαρχές της Ιστοριογραφίας, που ευδοκίμησε και ευδοκιμεί σ' αυτή την περιοχή με αξιόλογες καταθέσεις. Σ' αυτές εκτίθενται γεγονότα του απώτερου και απώτατου παρελθόντος από τους ιστοριογράφους με ύφος εν πολλοίς λογοτεχνικό και με βάση την κριτική έρευνα, την παράδοση και την προσωπική εμπειρία. Παράλληλα όμως με τους ιστοριογράφους πορεύονται και οι ιστοριοδίφες, που προετοιμάζουν το έδαφος για την ιστοριογραφία εγκύπτοντας στις ιστορικές πηγές με πάθος ερευνητικό και συνέπεια επιστημονική, θησαυρίζοντας έτσι υλικό πρόσφορο για μελέτη*". Ας δούμε λοιπόν τα επιτεύγματα του γραμματειακού αυτού είδους - με κάθε συντομία - όσο μας επιτρέπει ο περιορισμένος χρόνος ενός συνεδρίου.

* * *

Στα αμέσως μετεπαναστατικά χρόνια ανοίγουν το δρόμο προς τη Φθιωτική Ιστοριογραφία οι Φθιώτες λόγιοι Γεώργιος και Δημήτριος Αινιάν με μια σειρά δημοσιευμάτων και αυτοτελών βιβλίων. Και τα μεν δημοσιεύματα έχουν καταχωρισθεί στο περιοδικό "*Αθήνα*" που ίδρυσε ο Γεώργιος στο Ναύπλιο το 1831, αλλά και σε άλλα έντυπα, τα δε αυτοτελή βιβλία τυπώθηκαν την εποχή εκείνη στην ελληνική επαρχία (Χαλκίδα). Τα σύγχρονα γεγονότα, που διαδραματίζονται στον Ελλαδικό χώρο και τα πρόσωπα, που πρωτοστατούν σ' αυτά προσελκύουν το ενδιαφέρον των αδελφών Αινιάνος. Ευρετήρια και κατάλογοι των έργων τους έως τώρα δεν έχουν συνταχθεί, ευτυχήσαμε όμως να έχουμε μια αξιόλογη μελέτη του Ευρυτάνα ιστορικού κ. Μάρκου Γκιόλια με τίτλο: "*Οι Ανιάνες και η συμβολή τους στο Νεοελληνικό Διαφωτισμό*" η οποία έχει καταχωρισθεί στα "*Φθιωτικά χρονικά*" και από την οποία μαθαίνουμε το έργο τους, καθώς και από τα "*ΑΠΑΝΤΑ*" του Δημητρίου Αινιάνος, που είναι επιμέλεια του Γεωργίου Βαλέτα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

"*Περισπούδαστο όμως έργο, πλούσιο σε περιεχόμενο, με δυσεύρετα και πολύτιμα στοιχεία, αρτιώτατο για την εποχή του και υποδειγματικό στη σύνθεσή του*", όπως γράφει ο σύγχρονος Φθιώτης λόγιος και συγγραφέας κ. Χαρίλαος Μηχιώτης, είναι το βιβλίο "*ΦΘΙΩΤΙΣ*" του αείμνηστου Ιωάννου Γεωργίου Βορτσέλα. (1841 - 1913) από το Παλαιόκαστρο Τυμφρηστού.

Πρώτος λοιπόν Φθιώτης ιστοριογράφος υπήρξε ο φιλόλογος Ιωάννης Βορτσέλας και το βιβλίο του με τίτλο "*Φθιώτις η προς Νότον της Όθρυος, ήτοι απάνθισμα ιστορικών και γεωγραφικών ειδήσεων από των αρχαιοτάτων μέχρι των καθ' ημών*", που εξεδόθη από το 1907, είναι το πρώτο πλήρες και αξεπέραστο έργο για τη Φθιώτιδα. "*Η αρχιτεκτονική*" του είναι θαυμαστή, γράφει ο Μηχιώτης. Πρώτα δίνει τη φυσική γεωγραφία της Φθιώτιδας, ύστερα την ιστορία της από τα πανάρχαια χρόνια έως την Εθνική Απελευθέρωση με τους αγώνες του '21 και τέλος εκθέτει θέματα οικονομικής και πολιτικής γεωγραφίας του τόπου. Ιδιαίτερη σημασία έχει η μέθοδος, που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στη μελέτη της Ιστορίας της Φθιώτιδας. Δεν απομονώνει, δεν αφηγείται ξερά και αποσπασματικά τα ιστορικά γεγονότα... Δημιουργεί πλαίσιο, υφαίνει τον περίγυρο, απλώνει τον πλατύν καμβάν της ελληνικής ιστορίας κι επάνω σ' αυτόν εξιστορεί ανάγλυφα τα γεγονότα αυτά - γεγονότα, που είναι συνέχεια και αιτία άλλων γεγονότων του ευρύτερου ελληνικού χώρου.

Ο συγγραφέας μας καταπλήσσει με την ευρυμάθειά του, την πλουσιότατη βιβλιογραφία που χρησιμοποιεί αλλά και για τον "*Επίλογον προς τους Φθιώτας*", ο οποίος είναι μόνο οκτώ λέξεις: "*Συναγάγετε τα περισσεύσαντα κλάσματα, ίνα μη τι απόληται*". Είναι λόγια του Ευαγγελίου, αλλά και μια σοφή διάτα του Φθιώτη ιστοριογράφου Ιωάννου Βορτσέλα.

Μετά την έκδοση και κυκλοφορία του ανωτέρω μνημειώδους έργου παρατηρείται μια κάμψη στην ιστοριογραφία και κυρίως στην περίοδο του μεσοπολέμου. Αξιόλογα βιβλία της περιόδου εκείνης που αναφέρονται στην περιοχή μας είναι τα εξής: "*Η μεσαιωνική Φθιώτις και τα εν αυτή μνημεία*" (1922) του Νικόλαου Γιαννόπουλου, ο οποίος δεν ήταν Φθιώτης, αλλά είλκε την καταγωγή του από την Ήπειρο και διέμενε στον Αλμυρό. "*Ιστορία του 2ου Συντάγματος πεζικού*" (1921) του Κλεάνθη Μπουλαλά και το βιβλίο "*Κοντογιανναίοι*" (1924) του στρατηγού Πάτροκλου Κοντογιάννη.

Και ενώ συνέβησαν αυτά στην περίοδο του μεσοπολέμου, κατά το δεύτερο ήμισυ του περασμένου αιώνα παρατηρείται στη Φθιώτιδα μια άνθηση των γραμμάτων, η οποία δεν είναι αυθύπαρκτο φαινόμενο αλλά συνάρτηση και έκφραση της πνευματικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής της περιοχής μας. Υπήρξαν όμως και ορισμένα καθοριστικά γεγονότα, που έδωσαν ώθηση στις Φθιωτικές ιστορικές σπουδές και τέτοια γεγονότα είναι η ίδρυση Υπηρεσιών όπως η Εφορεία Κλασσικών Αρχαιοτήτων, το Ιστορικό Αρχείο Λαμίας, η έκδοση των περιοδικών "*Φθιώτις*", "*Στερεοελλαδική Εστία*", "*Πνευματική Ρούμελη*", "*Φθιωτικά Χρονικά*", "*Υπάτη*", "*Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού*" κ.ά.

Η Φθιωτική Ιστοριογραφία και Ιστοριοδιφία ευδοκιμεί στις μέρες μας με αξιόλογες καταθέσεις, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω. Οι συγγραφείς με "*επιμέλεια μελίσσης*" αξιοποιούν αρχαιολογικές αποκαλύψεις, πρωτογενές και ανέκδοτο αρχειακό υλικό, χειρόγραφο και έντυπο, ανατρέχουν σε βιβλιογραφίες και παρουσιάζουν αποκαλυπτικές και αξιόλογες μελέτες. Η πληθώρα των ιστοριογραφικών εργασιών μας αναγκάζει να τις ομαδοποιήσουμε με κριτήριο το περιεχόμενο τους, αφού μέσα απ' αυτές, εξετάζεται η πολιτική, οικονομική, εκπαιδευτική, θρησκευτική και δημογραφική κατάσταση της περιοχής από την

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

κλασσική αρχαιότητα έως τώρα.

Πρώτα - πρώτα ας δούμε τις εργασίες που αναφέρονται στις επαρχίες του νομού μας: Ιστορία της επαρχίας Δομοκού με ομώνυμο τίτλο θα γράψει το 1962 ο δικηγόρος Θεόδωρος Καρατζάς, στην οποία καταχωρίζει πολλά και σπάνια ιστορικά στοιχεία, αφού συμβουλεύτηκε την υπάρχουσα βιβλιογραφία και άλλες πηγές.

Ο γεωπόνος κ. Μάνθος Χριστοφόρου μας ξάφνιασε πρόσφατα με το τρίτομο έργο του: "*Η Οπουντία Λοκρίδα και η Αταλάντη*" ενώ προ τριακονταετίας ο κ. Τριαντάφυλλος Παπαναγιώτου μας παρουσίασε το μνημειώδες έργο του: "*Ιστορία και Μνημεία της Φθιώτιδος*" (1971), αξιοποιώντας όλα τα αρχαιολογικά ευρήματα και συμπληρώνοντας το έργο "*Φθιώτις*" του Ιωάννου Βορτσέλα, όπως αναφέρεται στον πρόλογο του βιβλίου.

Το Φθιωτικό '21 προσείλκυσε το ενδιαφέρον Φθιωτών συγγραφέων, οι οποίοι έπειτα από μακρά και επίπονη έρευνα μας παρουσίασαν αποκαλυπτικές εργασίες, όπως οι αείμνηστοι Κώστας Αβραάμ και Γεώργιος Σκούρας, ιδιαίτερα ο δεύτερος.

Οι κύριοι Τριαντάφυλλος Παπαναγιώτου, Νίκος Αντωνόπουλος, Θωμάς Καλοδήμος, Σπύρος Μπρέκης και άλλοι έχουν εμπλουτίσει τη Φθιωτική Ιστοριογραφία με το ιστορικό τους έργο.

Αλλά και οι Φθιωτικές πόλεις, κωμοπόλεις και μικρότεροι οικισμοί δεν άφησαν αδιάφορους τους συγγραφείς μας: Έτσι ο Χρήστος Ενισλείδης θα γράψει την ιστορία της Αμφίκλειας, ο Γεώργιος Πλατής την ιστορία της Λαμίας, ο κ. Ζήσης Πρωτοπαπάς της Πελασγίας, ο κ. Βασίλειος Κανέλλος της Σπερχειάδας, ο Γιώργος Κουτσαβδής και Βαγγέλης Χορμόβας την ιστορία της Μακρακώμης, ο Ξενοφών Αναγνωστόπουλος της Υπάτης, ο κ. Δημήτριος Νάτσιος την ιστορία της Στυλίδας, η κ. Ντίνα Καλέντζου - Τερλιάμη έγραψε την ιστορία της Χαλίλης (Μεσοποταμίας), ο κ. Γιάννης Μακρής την ιστορία του Σταυρού (Μπεκί) Λαμίας, ενώ άλλοι έχουν να παρουσιάσουν την ιστορία μικρότερων οικισμών (Κομποτάδες, Κωσταλέξι, Καστανιά, Ανθήλη, Μαυρίλλο, Λιανοκλάδι, Φτέρη, Ομβριακή, Μενδενίτσα). Και η εκκλησιαστική ιστορία της περιοχής μας γνώρισε χαλκέντερους ερευνητές. Η μοναστηριακή και η επισκοπική ιστορία έγινε γνωστή χάρη στη φιλέρευνη διάθεση και στον πνευματικό μόχθο δικών μας ανθρώπων. Ο Υπατεύς μοναστηριολόγος κ. Θεόκτιστος Λαϊνάς έχει αρκετά δημοσιεύματα και αυτοτελή βιβλία για την εκκλησιαστική ιστορία και τα μοναστήρια της Φθιώτιδας. Ακόμη μια πλειάδα ερευνητών εργάστηκε σκληρά και αποδοτικά όπως ο Πάνος Βασιλείου, ο Νικόλαος Γιαννόπουλος, ο Δημήτριος Γόνης, ο Κώστας Διαμάντης, ο Χρήστος Ενισλείδης, ο Στάθης Κακλαμάνος, ο Χρήστος Καραγεωργίου, η Αλέκα Κουλτούκη, ο Κώστας Καραστάθης, ο Θανάσης Καραγιάννης, ο Παύλος Λαζαρίδης, ο Δημήτριος Νάτσιος, ο Χαράλαμπος Παπαγεωργίου, ο Γιάννης Παπαναγιώτου, ο Ζήσης Πρωτοπαπάς, ο Θεόφιλος Σιμόπουλος, ο Γιώργος Σωτηρίου, ο Κώστας Τσιάκας, ο Μάνθος Χριστοφόρου και άλλοι.

* * *

Η ιστορία της Εκπαίδευσης στη Φθιώτιδα δε μας είναι άγνωστη στο μεγαλύτερο μέρος της, αφού ο κ. Κώπας Γαλλής έχει δημοσιεύσει στα "*Φθιωτικά Χρονικά*" δύο αποκαλυπτικές μελέτες, η πρώτη για "*Τα πρώτα χρόνια του Γυμνασίου Λαμίας, 1846 - 1875*" και η δεύτερη για την "*Ιστορία του Α΄ Ελληνικού Σχολείου Λαμίας, 1835 - 1929*", ο κ. Δημ. Νάτσιος έχει γράψει την "*Ιστορία του Γυμνασίου Λαμίας, 1850 - 1881*" και έχει δημοσιεύσει τους "*Γενικούς ελέγχους 1889 - 1929 των Ελληνικών Σχολείων της Στυλίδας και της Υπάτης*", ο κ. Γεώργιος Σταυρόπουλος έχει γράψει μελέτη για το

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

"*Διδασκαλείο Λαμίας, 1914 - 1936*" και ο κ. Περικλής Φύκας για τον Μιχαήλ Παπαμαύρο και το Διδασκαλείο Λαμίας. Αν παραμείνουμε στην ενότητα αυτή θα δούμε ότι και πάλι ο κ. Κώστας Γαλλής έχει δημοσιεύσει ειδική μελέτη για τους "*Φθιώτες Καθηγητές και Υφηγητές Πανεπιστημίου Αθηνών του 19ου αιώνα*", η κ. Αναστασία Κατερέλου - Ζαπανιώτη για τον "*Δημήτρη Ζαγγογιάννη*" και ο κ. Χάρης Σακελλαρίου για τον "*Μιχαήλ Παπαμαύρο*".

Παράλληλα με τους ιστοριογράφους πορεύονται και οι ιστοριοδίφες, οι οποίοι προλειαίνουν το έδαφος για τους πρώτους. Τα τελευταία χρόνια η Φθιωτική ιστοριοδιφία σημειώνει αλματώδη πρόοδο με την ίδρυση και λειτουργία του "*Ιστορικού Αρχείου Λαμίας*" και την ανάδειξή του σε χώρο συγκέντρωσης και συλλογής πολλών αρχειακών μονάδων, αλλά και σε χώρο ιστορικής έρευνας. Τόσο λοιπόν το Ιστορικό Αρχείο, όσο και η Κεντρική Υπηρεσία των Γενικών Αρχείων του Κράτους έρχονται αρωγοί στη Φθιωτική Ιστοριοδιφία. Πολλοί από τους παρόντες, όπως και η ομιλούσα ενώπιον σας, έχουν γευθεί τη σκόνη... της αρχειακής αυτής υπηρεσίας και έχουν νοιώσει τη χαρά της δημιουργίας. Επίκεντρο του ενδιαφέροντος όλων, όσοι ασχολούνται με την ιστοριοδιφία είναι κυρίως η πόλη της Λαμίας και η ευρύτερη περιοχή της. Και είναι αρκετοί εκείνοι οι οποίοι έχουν να παρουσιάσουν ιστοριοδιφικό έργο, το οποίο και έχει καταχωρισθεί σε εφημερίδες και περιοδικά ή έχει εκδοθεί σε αυτοτελή βιβλία. Οι κύριοι Νίκος Δαβανέλλος, Γεώργιος Λέλης, Γιώργος Σταυρόπουλος, Ευθύμιος Χριστόπουλος, Θωμάς Καλοδήμος, Ιωάννης Μακρής, Κων/νος Ζησόπουλος, Δημήτριος Νάτσιος, ο οποίος έχει καθιερώσει και ειδική σειρά βιβλίων με γενικό τίτλο "*Φθιωτική Ιστοριοδιφία*", οι αείμνηστοι Κώστας Γαρδίκης, Κώστας Φλώρος και οι κυρίες Μαρία Πολυμεροπούλου - Τζιβελέκη, Ντίνα Καλέντζου και άλλοι έχουν να παρουσιάσουν έργο πρωτότυπο και αποκαλυπτικό, άγνωστο έως τώρα: Εφημερίδες, περιοδικά, βιβλία, τυπογραφεία, θέατρο, μουσική, κινηματογράφος, επαγγέλματα, γιατροί, νεκροταφεία, εκκλησίες, δρόμοι, πλατείες, συνοικίες, ποδόσφαιρο, δήμαρχοι, το ιστορικό του φωτισμού και της ύδρευσης της Λαμίας, διαφήμιση, νεοκλασικά σπίτια, σύλλογοι, σωματεία, προξενεία, λοιμοκαθαρτήρια, σχολεία και πολλές άλλες πτυχές είναι τα Φθιωτικά ιστοριοδιφικά θέματα, που έγιναν γνωστά.

Αλλά και η περίοδος της Εθνικής Αντίστασης και του Εμφυλίου πολέμου προσείλκυσε το ενδιαφέρον ανθρώπων, που έχουν άμεση αντίληψη, αφού πρωτοστάτησαν σε πολλά γεγονότα. Ο κ. Λάμπρος Μπουρογιάννης έχει γράψει την ιστορία της Εθνικής Αντίστασης στην περιοχή του Δομοκού, ο κ. Γεώργιος Μίντζας στην Ελάτεια, ο κ. Βασίλης Αποστολόπουλος πρόσφατα έγραψε και εξέδωσε "*Το χρονικό μιας Εποποιίας - ο Δημοκρατικός Στρατός*" ενώ άλλοι με τη μορφή Ημερολογίων, προσωπικών αναμνήσεων, αφηγήσεων έχουν καταγράψει πολλά γεγονότα. Το έργο αυτών θα αξιολογηθεί αργότερα.

Από τα ανωτέρω καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η Φθιωτική ιστοριογραφία και ιστοριοδιφία θεραπεύεται από αρκετούς πνευματικούς εργάτες και όλοι μαζί με το έργο, που προσφέρουν, μικρό ή μεγάλο, επιβεβαιώνουν την ωφελιμότητα που κλείνει η έρευνα της ιστορίας, η οποία παραμένει, κατά την έκφραση του ιστορικού Διόδωρου του Σικελιώτη: "*Φύλαξ μεν της των αξιολόγων αρετής, μάρτυς δε της των φαύλων κακίας, ευεργέτης δε του κοινού γένους των ανθρώπων*".

Είμαι βεβαία ότι παρέλειψα αρκετά και αδίκησα πολλούς, μερίδιο όμως ευθύνης έχει και η κλεψύδρα του χρόνου.

Ευχαριστώ, που μ' ακούσατε.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ
Αικατερίνη Γιαννακοπούλου - Γάκη
δικαστικός υπάλληλος
συγγραφέας - ερευνήτρια

ΘΕΜΑ
Το νοικοκυριό ενός λαμιώτικου σπιτιού στα αμέσως μετεπαναστατικά χρόνια

Ευχαριστώ κι εγώ με την σειρά μου τους διοργανωτές της συνάντησης τούτης για την τιμή, που μου έκαναν να με καλέσουν στο Συνέδριο για να μιλήσω και τους παρακαλώ να δεχθούν τα ταπεινά συγχαρητήριά μου για την πρωτοβουλία της διοργάνωσης του Συνεδρίου.

Η εισήγησή μου αναφέρεται: "*Στο νοικοκυριό ενός λαμιώτικου σπιτιού στα αμέσως μετεπαναστατικά χρόνια*" και όταν λέμε νοικοκυριό εννοούμε τα χρειώδη αντικείμενα του σπιτιού, τα οποία μπορούσαν να ήταν: έπιπλα και οικιακά σκεύη, είδη ενδυμασίας, υποδήσεως και καλλωπισμού, στρωσίδια και σκεπάσματα, οπλισμός, εργαλεία, είδη γραφείου, κ.λπ., τα οποία αντικείμενα μαρτυρούν τις προτιμήσεις των ανθρώπων της μετεπαναστατικής εποχής, την αισθητική τους καλλιέργεια, τις πρακτικές τους ανάγκες, την οικονομική τους κατάσταση και γενικά αυτό το οποίο σήμερα ονομάζουμε *γούστο*.

Και ακόμη δεν θα ήταν άστοχο, αν λέγαμε ότι το νοικοκυριό είχε άμεση σχέση με την ανάπτυξη της τοπικής βιοτεχνίας, την εξεύρεση της πρώτης ύλης για την κατασκευή των αντικειμένων και την ανάπτυξη του εισαγωγικού και εξαγωγικού εμπορίου.

Είναι γνωστό ότι διαφορετική ήταν κατά καιρούς η ανθρώπινη κατοικία και τα εντός αυτής αντικείμενα, αφού αυτή επηρεαζόταν και επηρεάζεται απ' την μορφολογία του εδάφους, τις κλιματολογικές και οικονομικές συνθήκες, την βιομηχανική και τεχνολογική ανάπτυξη και γενικά με την πρόοδο και τον πολιτισμό. Ασφαλώς άλλο ήταν και είναι το νοικοκυριό ενός τρωγλοδύτη και άλλο ενός σύγχρονου ανθρώπου, ο οποίος διαμένει σε μεγάλο διαμέρισμα ή σε πολυτελή βίλα. Και η ανθρώπινη κατοικία υπήρξε αντικείμενο σπουδής και έρευνας της Ιστορίας, της Αρχαιολογίας, της Λαογραφίας και της Κοινωνιολογίας επειδή ακριβώς συνδέεται με την ιστορική πορεία του ανθρώπου.

***

Στα αμέσως λοιπόν μετεπαναστατικά χρόνια η πόλη μας αναπτυσσόταν δημογραφικά και οικονομικά, οι ελλείψεις όμως και τα προβλήματα σε βασικά ζητήματα υποδομής γίνονταν όλο και πιο πιεστικές. Η ευρύτερη περιοχή της Λαμίας ήταν αγροτική και κτηνοτροφική, όπου κυριαρχούσε η μεγάλη ιδιοκτησία, ενώ η ίδια εξελισσόταν σ' ένα διοικητικό, εμπορικό και πνευματικό κέντρο που είχε ως αποτέλεσμα την διαμόρφωση κυρίαρχων κοινωνικών στρωμάτων όπως ήταν οι μεγαλοϊδιοκτήτες, οι στρατιωτικοί και οι κρατικοί υπάλληλοι. Ο πληθυσμός της αναπτυσσόμενης πόλης μας παρουσίαζε μεγάλη ανομοιομορφία αφού παρατηρήθηκε ότι κατά την πολιτική απελευθέρωση της Λαμίας το 1833, οι γηγενείς κάτοικοι αυτής ήταν ελάχιστοι (24 μόνο οικογένειες) και ότι στη συνέχεια εγκαταστάθηκαν σ' αυτήν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

πολλοί ομογενείς μας και αναφέρω ονομαστικά μερικούς απ' αυτούς: (οικογένεια Κεμπρέκου, οικογένεια Τσάλη, οικογένεια Μουστάκα, οικογένεια Φαρδή, οικογένεια Κρίτσα, κλπ.) φέρνοντας μαζί τους συνήθειες, προτιμήσεις, ιδιαιτερότητες των περιοχών απ' όπου προέρχονταν.

Θέμα λοιπόν της εισήγησής μου είναι, το νοικοκυριό με την έννοια, που είδαμε πιο πάνω, της τοπικής εκείνης κοινωνίας, η οποία άρχισε να διαμορφώνεται στα αμέσως μετεπαναστατικά χρόνια. Η έρευνά μου είναι αρχειακή. Ανέτρεξα σε προικοσύμφωνα της εποχής εκείνης, έχουν δημοσιευτεί 20 προικοσύμφωνα στο περιοδικό "*Φθιωτικά Χρονικά*" '83, και αναφέρονται μέσα σ' αυτά πότε έγινε το συμβόλαιο, σε ποιο συμβολαιογράφο έγινε, ποιοι είναι οι συμβαλλόμενοι (γονείς ή κηδεμόνες), οι παριστάμενοι μάρτυρες και η ακριβής δήλωση της περιουσίας που δίνουν στην κόρη τους ως προίκα και ακόμη σε μια Έκθεση απογραφής της περιουσίας ενός μεγαλοϊδιοκτήτη της ίδιας εποχής. Το πρωτότυπο της εκτενέστατης Έκθεσης βρίσκεται στο Ιστορικό Αρχείο της πόλης μας, περίληψη δε αυτής έχει καταχωρίσει στο βιβλίο του για το "*Σταυρό (= Μπεκί)*" ο κ. Ιωάννης Μακρής.

Όσον αφορά στα έπιπλα και τα οικιακά σκεύη η ποικιλία που συναντάμε είναι μεγάλη και δίδονταν ως προίκα όπως αναφέρεται σε προικοσύμφωνα, ή αυτά αγοράζονταν από το εμπόριο, όταν κάποιος δημιουργούσε νοικοκυριό χωρίς να έρθει εις γάμου κοινωνία, όπως στην περίπτωση του μεγαλοϊδιοκτήτη Δημήτριου Κεμπρέκου.

Τα έπιπλα ήταν συνήθως όσα είχαν άμεση σχέση με την σωματική ανάπαυση του ανθρώπου, όπως *κρεβάτια* που μπορούσαν να ήταν ξύλινα ή σιδερένια, *μεντέρια*, που ήταν χαμηλοί καναπέδες δίπλα στο τζάκι, *σιζανέδες* μεγάλοι και μικροί, που ήταν μάλλον αναπαυτικά καθίσματα, *καρέκλες, κομμός* και *κομοδά*, το πρώτο ήταν έπιπλο με συρτάρια για ασπρόρουχα ενώ τα δεύτερα ήταν μικροαντικείμενα πάνω στο κομό για καλλυντικά, *καναπέδες* μικροί και μεγάλοι, κλπ.

Τα οικιακά σκεύη, και μάλιστα με ιδιαίτερη ονομασία, που συναντάμε σ' ένα μετεπαναστατικό λαμιώτικο σπίτι και τα οποία έπαιρνε ως προίκα η μελλόνυμφη κόρη ήταν αρκετά και είχαν άμεση σχέση με την παρασκευή του φαγητού, το σερβίρισμα αυτού, με την καθαριότητα και τις λοιπές πρακτικές ανάγκες των μελών της οικογένειας.

Αναφέρω μερικά απ' αυτά όπως ακριβώς καταγράφονται στα προικοσύμφωνα: "*εν ασπροτάψι, εν μαυροτάψι, σαγάνια με τα καπάκια, τεντζερέδες με τα καπάκια, εν καζάνι μικρόν, εν τηγάνι, εν ιμπρικολόγιον, δύο σιδεροεστίαι, πέντε ζάρφια = ήταν τα πιατάκια ως βάση του φλιτζανιού, άλλα ασημένια και άλλα μπρούτζινα, δίσκος, καφφέμπρικα, εν κακκάβι, δύο λυχνάρια, μια βαντιέρα = ήταν η ανέμη, που μάζευαν το νήμα, μια ντουζίνα κουταλομαχαιροπίρουνα, κουτάλια του γλυκού ασημένια, εις λύχνος τενεκένιος, τέσσερα λεγκέρια = λεγκέρι ήταν η χάλκινη σουπιέρα, εν χαράρι = ήταν το ριγωτό σακί, πιάτα, πιατέλες, σουπιέρες, τάσια του καπνού, κιούπια, τσότρες*". Ακόμη συναντάμε και άλλα οικιακά σκεύη όπως: *σερβίτσιο του καφέ, σαμοβάρι δια το τσάι, μύλο του καφέ, τακίμι του τσαγιού, σεφέρ τάσι, κανάτια πήλινα, ποτήρια ύδατος, κεπτσέ*, που ήταν η τρυπητή κουτάλα.

Εκείνα όμως που προκαλούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και τα οποία εντυπωσιάζουν με την ποικιλία και την ονομασία τους, αλλά και τα οποία δεν συναντάμε σήμερα είναι ότι είχε σχέση με την γυναίκα, την ενδυμασία, την υπόδηση, το στρώσιμο, το σκέπασμα και γενικά το στολισμό του σπιτιού.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Μια μελλόνυμφη κόρη θα έπαιρνε ως προίκα για το σπίτι, που "*άνοιγε*", αρκετά αντικείμενα για προσωπική της χρήση, για τον άνδρα της, για τα παιδιά της, για το νοικοκυριό της. Τέτοια ήταν: η *ζάβα* = ήταν κόσμημα με αλυσίδες για τον θώρακα, το *ζαβόνι* = κορδέλα με φιόγκο, τα *ζάρφια* = ήταν τα πιατάκια ως βάση του φλιτζανιού, η *ζώστρα* δηλαδή ζωστήρα δερμάτινη ή μεταλλική, η *καρπέτα* ήταν μάλλινο υφαντό για στρωσίδι, εμείς σήμερα το λέμε χαλί, τα *κελεμκεριά* που ήταν γυναικείο τσεμπέρι με χειροποίητες παραστάσεις, το *κοντό* που ήταν υποκάμισο χωρίς μανίκια, το οποίο το συναντάμε και με την ονομασία κοντόσι, οι *κοντούρες* που ήταν χρυσό κόσμημα Γιαννιώτικο. Τούτο είναι ένα αποδεικτικό στοιχείο για τον τόπο προέλευσης κατοίκων της μετεπαναστατικής Λαμίας, το *μακάτι* το οποίο ήταν κάλυμμα λευκό του καναπέ, τα *μενδέρια* τα οποία ήταν μάλλινα υφαντά κεντημένα στο χέρι, το *μεσάλι* που ήταν στενόμακρη πετσέτα για την πινακωτή, το *μπασλί* που ήταν μεγάλο σεντόνι ραμμένο στο πάπλωμα, το *μπικότο* το ρούχινο, μπικότο με χάρτσια και μπικότο με κατιφέ τα οποία και τα τρία αυτά ήταν γυναικεία ζακετάκια. Το πρώτο απ' αυτά ήταν συνήθως εφαρμοστό, το δεύτερο είχε κοσμήματα και το τρίτο ήταν με βελούδο. Επίσης η *μπόλια*, που ήταν μανδήλα για το κεφάλι, ο *μποχτσιάς* το οποίο ήταν το λεγόμενο σάλι ή κεφαλομάνδηλο, ο *μποχτσιάς ο τολπανηρός* ήταν σάλι από λεπτό ύφασμα και το ίδιο περίπου ήταν και οι μπουχτούδες. Το *ντουσμέ* ήταν χασεδένιο τετράγωνο μανδήλι ενώ το *πεσκήρι* ήταν μεταξωτό ύφασμα για στόλισμα της κεφαλής αλλά και πετσέτα προσώπου. Το *σάλι* ήταν το γνωστό μάλλινο ή μεταξωτό ύφασμα που έριχναν οι γυναίκες στην πλάτη και η *φέλπα* ήταν βελούδο κατώτερης ποιότητας.

Ακόμη και στα προικοσύμφωνα συναντάμε και είδη φουστανιών που έδινε η μάνα στην κόρη της. Είχαμε: *φουστάνι σάλινο, φουστάνι κροαζέ, φουστάνι τζαμφέσι, φουστάνι χακίρ* κλπ., ανάλογα με το ράψιμο και το χρώμα του υφάσματος. Επίσης *βρακοπουκάμισα* γυναικεία, *θηλυκωτήρια*, *σκουλαρίκια* με *μαργαριτάρια*, *σκουλαρίκια χρυσά, δαχτυλίδια χρυσά με πέτρα ζουμπρούτι.*

Εκτός από τα γυναικεία είδη στα προικοσύμφωνα συναντάμε και άλλα τα οποία προορίζονταν μάλλον για τον άνδρα. Τέτοια ήταν οι *φουστανέλες*, τα *φέσια* άλικα, δηλαδή τα κόκκινα, υποκάμισα που ήταν χασεδένια, φουστανέλες με σώβρακα από πανί αμερικάνικον και κεντητάς βρακοζώνας, *ρόμπα της κάμαρης λαχουρένια, παλτά τσόχινα*, *παντελόνια τσόχινα* και *κασμίρια, γελέκια μάλλινα, μεταξωτά* και *καλοκαιρινά, κασκέτο, λαιμοδέτης, ζωνάρι πάνινο, γάντια, μανδήλια μεταξωτά, φέσια με φούντα* και χωρίς *φούντα.*

Στην έκθεση της περιουσίας του Κεμπρέκου σημειώνονται και τα εξής: "*δουαλέτα πολυτελής περιέχουσα ξυράφια μετά βούρτσας και τα τοιαύτα, 4 (τέσσερα) ζεύγη ξυράφια μετά ακωνίων, ξυράφια με θήκην από δέρμα, δύο ψαλίδια, καλαμάριον αργυρούν 80 δραμίων, σφραγίδες, διαβήτης, κόκκαλον δια κόψιμον του χαρτιού*". Τα τελευταία ήταν ασφαλώς είδη γραφείου.

Τα χρειώδη αντικείμενα για την προστασία των μελών της οικογένειας από άσχημες καιρικές συνθήκες (όπως το δριμύ ψύχος) και από ενοχλητικά έντομα (κουνούπια, μύγες) λόγω του ελώδους της περιοχής μας κατέχουν μια ξεχωριστή θέση στο λαμιώτικο σπίτι της εποχής εκείνης.

Μεταφέρω εδώ αυτούσια αποσπάσματα από προικοσύμφωνα: "*δύο στρώματα με τα σινδόνια των, δύο παπλώματα, εξ προσκέφαλα, μίαν καρπέταν, εννέα προσκεφαλάδες, δύο σινδόνια χουμάι, δώδεκα προσκέφαλα από τσίτι γεμάτα μαλλία, εν στρώμα γεμάτον με μαλλία, εν τύπι μεταξωτόν δια κουνουπιέραν*".

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Η ενδυμασία και η υπόδηση είναι από τις βασικότερες φροντίδες των ανθρώπων όλων σχεδόν των εποχών. Είδη υπόδησης και ενδυμασίας συναντάμε αρκετά όπως: "*τέσσερα (4) ζευγάρια τζουράπια βαμβακερά, δύο ζευγάρια υποδήματα, εν ζεύγος υποδήματα κεντητά, εν ζεύγος παντόφλες, εν ζεύγος υποδήματα λινά, κλπ* ".

Σε σπίτια κυρίαρχων κοινωνικών στρωμάτων δηλαδή ευκατάστατων κατοίκων της πόλεως, οι οποίοι διέμεναν μεν στην Λαμία αλλά εκινούντο μεταξύ αυτής και της περιοχής, όπου βρίσκονταν τα τσιφλίκια τους, στα σπίτια λοιπόν, αυτών, συναντάμε ορισμένα σπάνια αντικείμενα, που έχουν σχέση με την οικονομική επιφάνεια και την κοινωνική θέση αυτών.

Ενδεικτικά αναφέρομαι στο "*κιβώτιο των τιμαλφών*", αντικειμένων του Δημητρίου Κεμπρέκου, το οποίο κατά το θάνατό του (1857) βρισκόταν στη Χαλκίδα "*προς φύλαξιν*" όπως μας πληροφορεί ο κ. Ιωάννης Μακρής, ακόμη αναφέρομαι σε μερικά είδη (άγνωστης χρήσης), που βρέθηκαν στο σπίτι του μεγαλοϊδιοκτήτη Δημητρίου Κεμπρέκου, όπως: *ένα ζευγάρι ούρτσια από τελατίνι, 5 κασαγιά, (προσωπικά αγνοώ την χρήση τους), ένα ρωσικόν αριθμόμετρον, πεστεμάλι του λουτρού, εικόνας μικράς και μεγάλας* κλπ..

Στα ίδια σπίτια των τσιφλικάδων συναντάμε οπλισμό. Ενδεικτικά αναφέρω ότι στην έκθεση περιουσίας του Δημητρίου Κεμπρέκου καταγράφονται τα εξής: "*εν ζεύγος πιστόλια γαλλικά, τρία τουφέκια (2 ελληνικού τύπου - 1 ευρωπαϊκού τύπου), εν όπλον νταλιάνι με 4 φόλας αργυράς και 5 παφίλια αργυρά, εν τρομπόνι, 6 οκάδες πυρίτιδα, μίαν πυριτιδαποθήκην χάλκινην και μίαν δερμάτινην*".

Τέλος, στο ίδιο σπίτι συναντάμε γεωργικά εργαλεία, όπως: *άροτρα, υνία, αξάλες, καρπολόγια, δρεπάνια* και άλλα αποδεικτικά στοιχεία ότι η μεγάλη ιδιοκτησία απαιτεί πολλά και ποικίλα γεωργικά εργαλεία για τους κολίγους και γενικά τους υποτακτικούς και τέτοιοι ας σημειωθεί ότι ήταν πολλοί στην ευρύτερη περιοχή της Λαμίας.

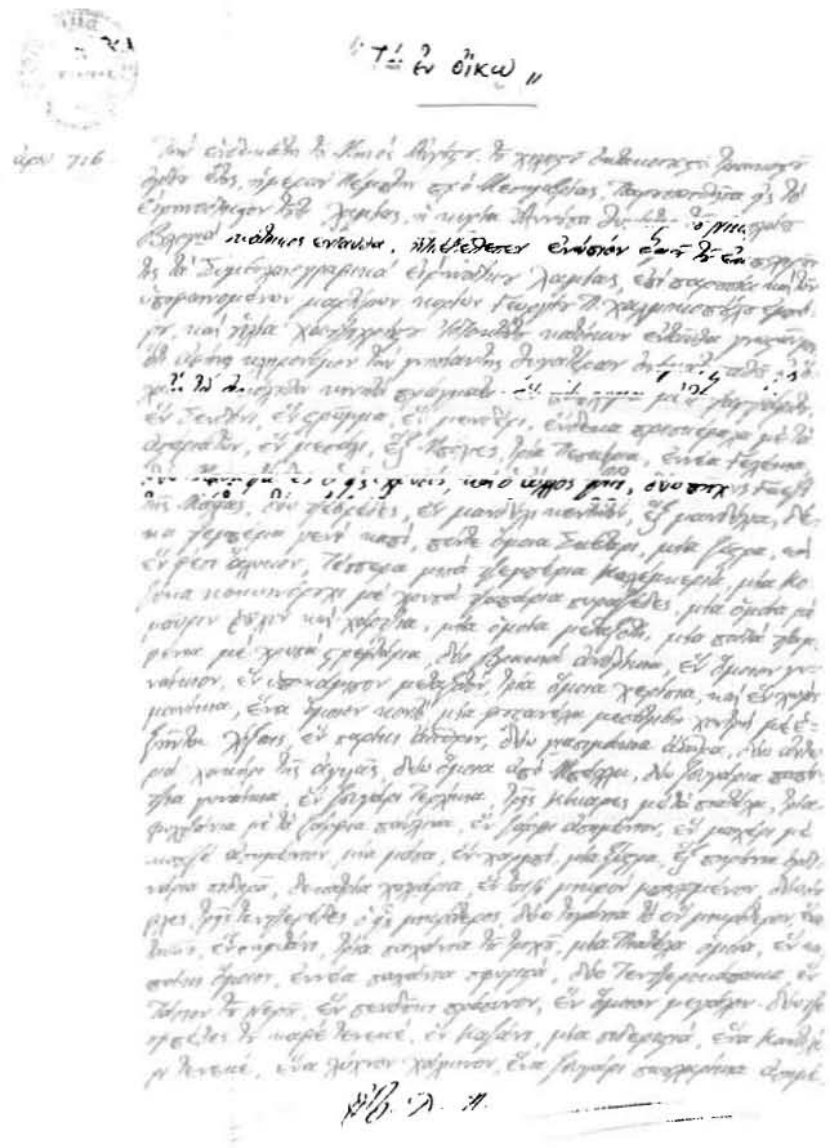
Η αναφορά μας στο νοικοκυριό ενός λαμιώτικου σπιτιού στα αμέσως μετεπαναστατικά χρόνια μας υποχρεώνει να κάνουμε μερικές αναλύσεις οι οποίες πιστεύουμε ότι θα μας οδηγήσουν σε κάποια συμπεράσματα. Πιο συγκεκριμένα: η πρώτη ύλη, τα εργαστήρια κατασκευής και το εξειδικευμένο τεχνικό και καλλιτεχνικό προσωπικό πρέπει να αναζητηθούν σε άλλους χώρους, διότι κάτι τέτοιο δεν πρέπει να υπήρχε στην πόλη μας, η οποία μόλις είχε εξέλθει από τον πόλεμο. Επομένως το εισαγωγικό εμπόριο έκανε την εμφάνιση του στην παραμεθόριο πόλη του Ζητουνίου.

Ακόμη τα περισσότερα από τα χρειώδη αντικείμενα έχουν κάποια ιστορία, αφού ήταν σε χρήση κατά τις παλαιότερες ακόμη εποχές. Προσωπικά πιστεύω ότι τα επίθετα όπως Κουντούρης, Καρπέτας, Πισλής, που σώζονται στις μέρες μας και επιχωριάζουν στη Φθιώτιδα, ίσως και αλλού έχουν άμεση σχέση με παλιούς τεχνίτες και κατασκευαστές τέτοιων αντικειμένων, που συναντάμε στα προικοσύμφωνα. Η ονοματολογία είναι ένα μεγάλο κεφάλαιο της Γλωσσολογίας, πάντως στην περίπτωση μας βέβαιο είναι ότι πολλοί απέκτησαν το επίθετό τους από το ιδιαίτερο επάγγελμα που ασκούσαν.

Μια άλλη παρατήρηση μας είναι ότι δεν συναντάμε στο νοικοκυριό βιβλιοθήκες και βιβλία, (στα προικοσύμφωνα δεν γίνεται πάντως καμία μνεία), παρά μόνο στο σπίτι του Δημητρίου Κεμπρέκου, όπου συναντάμε και πολλά είδη που έχουν σχέση με την ιππασία (*σέλα αγγλική, σέλα τούρκικη, χαρμπί, κουμπουρλούκια, καπίστρια, κεφαλαριές, κουμπούρια της σέλας,* κλπ.).

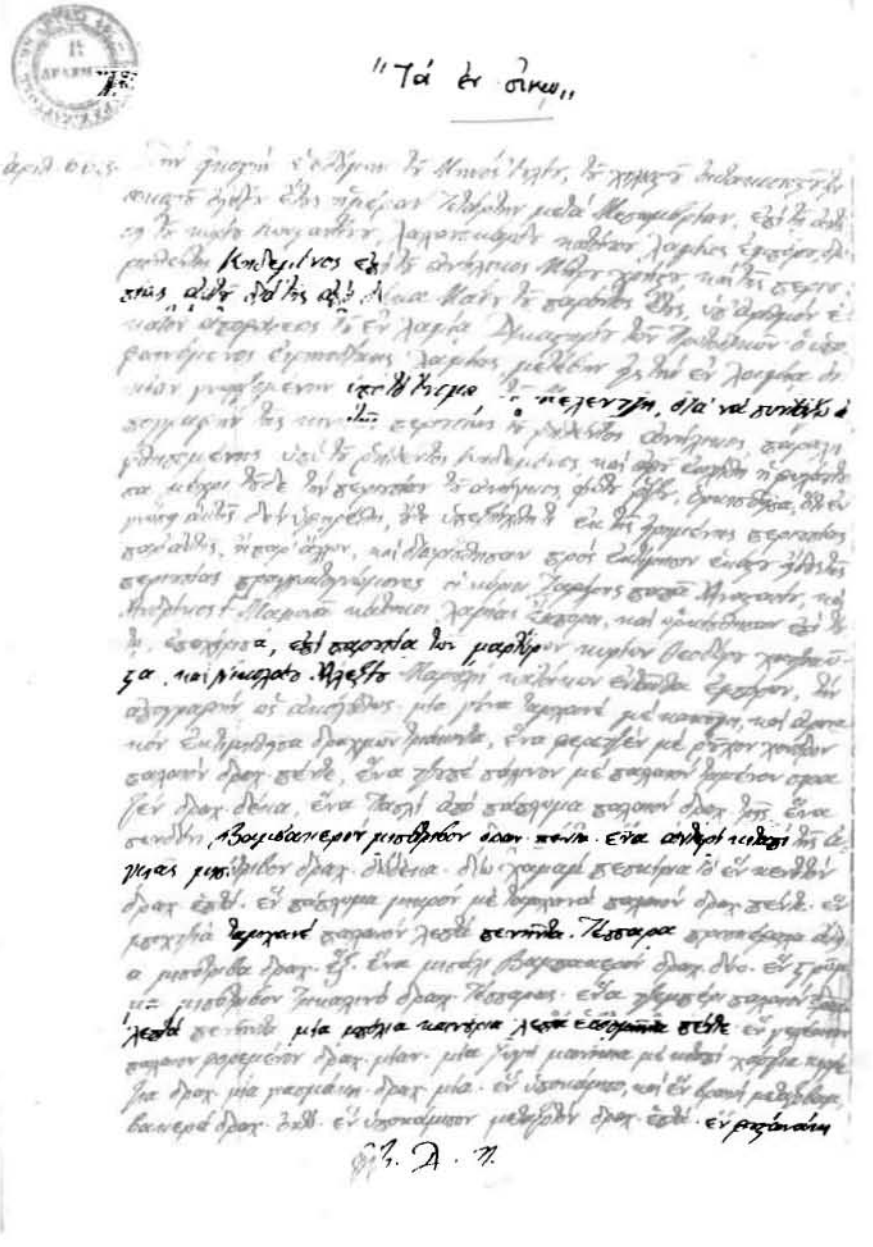
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Και τελειώνω με την γενική παρατήρηση ότι τα χρειώδη αντικείμενα του ανθρώπου εκφράζουν τις κατά καιρούς ανάγκες και προτιμήσεις του ανθρώπου και ότι ανάμεσα σ' αυτές δεν συναντάμε μεγάλες αποκλίσεις, μόνο, που τα μικρά ή μεγάλα αντικείμενα έχουν διαφορετική ονομασία, ποικιλία χρωμάτων, ζωική ή φυτική πρώτη ύλη και διαφορετική εργαστηριακή κατασκευή που πιστεύω ότι ήταν πιο κομψή από την σημερινή την βιομηχανική.

Απόσπασμα της υπ'αριθμ. 716/11.8.1838 διαθήκης της Αννούσας Βλογιά προς την κόρης της. (Συμβολαιογράφος Βασίλειος Περραιβός).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Απόσπασμα της υπ'αριθμ. 663/27.7.1838 συμβολαίου απογραφης της κινητής περιουσίας ανηλίκου. (Συμβολαιογράφος Βασίλειος Περραιβός).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
Γεώργιος Π. Σταυρόπουλος
δάσκαλος - ιστοριοδίφης

ΘΕΜΑ
Όψεις γυναικείας παρουσίας στη Λαμία 1835-1922.
Γυναικεία επαγγέλματα

Η γυναικεία εργασία

Η γυναικεία αναπαραγωγική ικανότητα συνετέλεσε ώστε η γυναίκα να ταυτιστεί με την οικογένεια η οποία μετατράπηκε σε σκοπό και περιεχόμενο της ζωής της. Η μακρόχρονη αυτή αντίληψη διαμόρφωσε την πεποίθηση ότι αυτός είναι ο λόγος ύπαρξης των γυναικών. Όμως, αν και η αμειβόμενη εργασία ήταν γι' αυτές ουσιαστικά απαγορευμένη ή ελεγχόμενη, οι γυναίκες δούλευαν και στην οικογένεια κι έξω από αυτήν. Η μαζική συμμετοχή τους στην αμειβόμενη εργασία αρχίζει με τη βιομηχανική επανάσταση.

Στην καθυστερημένη Ελλάδα αρχίζει στα μέσα του 19ου αι. με την ίδρυση των πρώτων, στοιχειωδών, βιομηχανικών και βιοτεχνικών μονάδων. Παρ΄ όλα αυτά συνεχίζουν να είναι απούσες από τις λειτουργίες του δημόσιου χώρου. Με την αλλαγή αυτή αρχίζει να διαχωρίζεται ο χώρος και χρόνος εργασίας από το χώρο και χρόνο της οικογένειας.

Τα γυναικεία επαγγέλματα του αστικού χώρου δεν προϋποθέτουν γραμματικές ή σε πολλές περιπτώσεις και επαγγελματικές γνώσεις. Τέτοια είναι: *υπηρέτριες, εργάτριες γης, πλύστρες, αχθοφόροι, μοδίστρες, υφάντριες, κορδελιάστρες, καπελούδες, μαίες, νοσοκόμες, εργάτριες κλωστοϋφαντουργίας, καπνοβιομηχανίας, μεταξουργίας* κ.ά. Στις αρχές του 20ου αι. αρχίζει να τίθεται από μικρό αριθμό μορφωμένων, δυναμικών γυναικών, το θέμα της εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης των κοριτσιών.

Η γυναικεία εργασία προκαλεί αντιδράσεις των αστών που θεωρούν ότι απειλούνται ποικιλοτρόπως οι κυρίαρχες αστικές αξίες, η ηθική και η οικογένεια. Ακούγονται έτσι προτάσεις για διάδοση της γυναικείας μισθωτής εργασίας στο σπίτι, πράγμα που συνέβη κι εδώ και σε άλλες χώρες της Δ. Ευρώπης, στις πόλεις βέβαια. Μερικά από τα χαρακτηριστικά της εργασίας των γυναικών ήταν: *τα χαμηλότερα μεροκάματα σε σχέση με τους άνδρες, η απαξίωση της ως μη ειδικευμένης, η απουσία τεχνικής εκπαίδευσης και η έλλειψη κοινωνικά αναγνωρισμένης μαθητείας (όχι πάντα), ο περιορισμός στην απασχόληση των παντρεμένων γυναικών, η απαγόρευση πρόσβασης τους σε ορισμένους κλάδους και η άρνηση συνδικαλιστικών φορέων να τις εγγράψουν μέλη τους.*

Το 1908 ψηφίζεται, στη χώρα μας, νόμος που επιτρέπει στις γυναίκες να προσλαμβάνονται σε κάποιες δημόσιες θέσεις. Από τη δεκαετία του 1910 οι γυναίκες θα αρχίσουν να παίρνουν αθρόα μέρος σε διαγωνισμούς που οργανώνουν διάφορα υπουργεία για την πρόσληψη υπαλλήλων σε θέσεις όπως: *τηλεφωνήτριες, γραφείς, δακτυλογράφοι, ταμίες, ενσημοπωλήτριες, καθαρίστριες*, χωρίς όμως μεγάλες προοπτικές εξέλιξης. Σε εποχές όμως λιτότητας είναι οι πρώτες που απολύονται για να σωθεί ο προϋπολογισμός.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Στον τομέα της εκπαίδευσης αρχίζουν να καταλαμβάνουν περισσότερες θέσεις και όχι μόνο στην στοιχειώδη βαθμίδα. Σταδιακά η θέση της αρχίζει να καλυτερεύει (ο 20ός αιώνας είναι ο αιώνας των τεράστιων αλλαγών στη γυναικεία απασχόληση) σε σχέση με αυτή του παρελθόντος, όχι πάντα όμως σε σχέση με το άλλο φύλο. Η τυπική ισότητα μπορεί σε μερικές περιπτώσεις να συνυπάρχει με βαθιά ανισότητα στις σχέσεις των δύο φύλων.

Η ΛΑΜΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΩΣ ΤΗ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Δύο πράγματα χαρακτηρίζουν τη Λαμία των μετεπαναστατικών χρόνων και την ευρύτερη περιοχή της:

1.Το γεγονός ότι μέγα μέρος της δεν απελευθερώθηκε με τα όπλα, μα πουλήθηκε αναγκαστικά από τους Τούρκους ιδιοκτήτες του, με βάση τις συνθήκες του Λονδίνου, και

2.Το γεγονός ότι έως το 1881 ήταν παραμεθόριος περιοχή, ίσως η σημαντικότερη στο τότε ελληνικό κράτος.

Το πρώτο είχε ως αποτέλεσμα μεγάλες εκτάσεις γης και πολλά άλλα ακίνητα, να περιέλθουν, κυρίως, σε εύπορους Έλληνες του εξωτερικού. Οι περισσότεροι από αυτούς, μη εμπλεκόμενοι καθ' οιονδήποτε τρόπο στην επανάσταση, μπόρεσαν, δωροδοκώντας Έλληνες αξιωματούχους και Τούρκους ιδιοκτήτες, να υπερκεράσουν αδύναμες απόπειρες για απόκτηση γης των εξουθενουμένων ντόπιων αγροτών. Έτσι σχημάτισαν μια τάξη ευάριθμων μεγαλοϊδιοκτητών, που έζησε ακολουθώντας (ή μιμούμενη) μεγαλοαστικά ήθη. Σε αντίθεση μ' αυτούς η πολυάριθμη τάξη των έως τότε καλλιεργητών έμεινε και πάλι χωρίς περιουσιακά στοιχεία, σε καθεστώς σχεδόν δουλοπαροικίας, αν και είχε υποστεί τα πάνδεινα και πριν, αλλά και κατά τη διάρκεια της επανάστασης.

Το δεύτερο γεγονός, ότι δηλ. η Λαμία ήταν για πολλά χρόνια συνοριακή περιοχή, της δημιούργησε τα παρακάτω βασικά προβλήματα:

α. Της περιόρισε τους προς βορράν εμπορικούς δρόμους και δυσχέρανε τις οικονομικές σχέσεις που, από αιώνες, είχε με την γειτονική περιοχή της Θεσσαλίας.

β. Ευνόησε την ανάπτυξη του (πολύπλοκου ως προς τα αίτιά του) φαινομένου της ληστείας, το οποίο στη Φθιώτιδα γνώρισε ιδιαίτερη έξαρση για πολλές δεκαετίες, και

γ. Την κατέστησε χώρο (διαρκούς) υποδοχής και μόνιμης εγκατάστασης προσφύγων, κατά τη διάρκεια, αλλά και μετά την αποτυχημένη (συνήθως) έκβαση, των κατά καιρούς εξεγέρσεων στην περιοχή Θεσσαλίας και Μακεδονίας, ή κατά τις περιόδους γενικότερων συρράξεων της Βαλκανικής. Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η περιοχή φιλοξένησε πρόσφυγες ακόμη και από την Κρήτη. Ακόμα όμως και μετά το 1881, που η προσάρτηση της Θεσσαλίας "μετέφερε" τα σύνορα αρκετά βορειότερα, η περιοχή συνέχισε να δέχεται πρόσφυγες κυρίως κατά τη διάρκεια του πολέμου του 1897 και για αρκετούς μήνες μετά το τέλος του, και αργότερα τα δύο κύματα προσφύγων, μετά τον πόλεμο 1912-13 και τη Μικρασιατική καταστροφή.

Μόνιμοι κάτοικοι και πρόσφυγες είχαν, εκτός των άλλων, να αντιμετωπίσουν και το "*νοσώδες κλίμα*" της περιοχής, λόγω της ύπαρξης πολυαρίθμων ελών. Οι ελώδεις πυρετοί ήταν συχνοί και η θνησιμότητα αυξημένη σε σχέση με άλλες περιοχές της χώρας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Η παραμεθόρια κι εγκατελειμένη Λαμία είχε και έλλειμα παιδείας, αφού εθεωρείτο τόπος εξορίας (ή τόπος τιμωρίας) για εκπαιδευτικούς, τα σχολεία της δεν είχαν πάντα την απαραίτητη πληρότητα σε προσωπικό, ενώ το ζήτημα των σχολικών κτιρίων εδώ είχε εξελιχθεί σε μέγα πρόβλημα[1]. Βεβαίως όλο το σύστημα παιδείας μας είχε σχεδιαστεί πάνω σε μια εντελώς αντιαναπτυξιακή και τυπολατρική βάση και οι απόπειρες που κατά καιρούς έγιναν για τη μεταρρύθμισή του, συνήθως οδηγήθηκαν στην αποτυχία.

Για τους παραπάνω λόγους η περιοχή μας παρουσίασε μια σημαντική υστέρηση στην κάθε είδους ανάπτυξή της. Σ' αυτό έντονα συνέτεινε και η αδιαφορία του Ελληνικού Κράτους, τουλάχιστο μέχρι την εποχή Τρικούπη, να δημιουργήσει υποτυπώδη έστω συγκοινωνιακά δίκτυα και να λάβει μέτρα στοιχειώδους κοινωνικής δικαιοσύνης κι εκσυγχρονισμού της χώρας.

Η οικονομική κατάσταση στην περιοχή άρχισε να αλλάζει μετά την προσάρτηση της Θεσσαλίας το 1881 στο τότε Ελληνικό Κράτος και τα αναπτυξιακά έργα που άρχισαν λίγο αργότερα να κατασκευάζονται, με κορυφαίο εκείνο του σιδηροδρόμου. Στον αγροτικό τομέα άρχισε μια δειλή εκμηχάνιση της παραγωγής, ενώ κάποιες εκτάσεις πέρασαν στα χέρια των αγροτών με αγοραπωλησίες ή με την απαλλοτρίωση των τσιφλικιών κατά το Μεσοπόλεμο.

Αποτέλεσμα της υπανάπτυξης και κοινωνικής υστέρησης ήταν στη Λαμία **να δημιουργηθεί** και να διατηρηθεί για πολλές δεκαετίες, αυξομειούμενο και ανανεούμενο, **ένα λούμπεν προλεταριάτο** με ιδιαιτερότητες και πολυμορφία και με ότι αυτό μπορεί να σημαίνει για την ζωή και εξέλιξη μιας πόλης. Την πολύμορφη αυτή ομάδα αποτελούσαν: *πρόσφυγες, άκληροι αγρότες, άνεργοι εργάτες και μερικώς ή εποχιακώς απασχολούμενοι.* Εδώ εντάσσεται και η μικρότερη ομάδα των γύφτων, που από αιώνες πριν κατοικούσαν στη Λαμία, και που μετά την αποχώρηση των Τούρκων εκχριστιανίστηκαν και άρχισαν να αφομοιώνονται από τους υπόλοιπους κατοίκους, με αργούς όμως ρυθμούς.

Παροδική ένταξη στην ομάδα αυτή έχουν και αρκετοί στρατιώτες, αφού στην πόλη και την ευρύτερη περιοχή σημειώνεται η παρουσία πολλών στρατιωτικών μονάδων. Η θέση, άλλωστε, της Λαμίας ως σημείο εκκίνησης των σημαντικότερων επαναστατικών κινημάτων το1848, 1854, 1878 και 1897, είχε ως αποτέλεσμα τη συγκέντρωση, κατά τις περιόδους αυτές, πολυαριθμότερων στρατιωτικών σωμάτων και εθελοντών. Ολιγόχρονη ενίσχυση δέχθηκε αυτή η ομάδα του μερικού ή ολικού κοινωνικού αποκλεισμού κι από τους ξένους εργάτες (κυρίως Ιταλούς), που εργάζονταν στην περιοχή μας για την κατασκευή του σιδηροδρόμου. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί η, με έδρα τη Λαμία, ίδρυση και λειτουργία ποινικών φυλακών για πολλές δεκαετίες.

Γυναικεία επαγγέλματα στη Λαμία (1836-1922)

Οι πληροφορίες μας για τα επαγγέλματα που ασκούσαν οι γυναίκες στη Λαμία ,κατά την περίοδο από την απελευθέρωσή της έως και τη Μικρασιατική καταστροφή, αντλήθηκαν από γραπτές πηγές. Αυτές είναι: *δημοτικά αρχεία, δικαστικά πρακτικά,*

1. Το πρώτο, αυτοτελές σχολικό κτίριο της Λαμιας άρχισε να χτίζεται το 1911 (το "*πέτρινο*" Γυμνάσιο).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

συμβολαιογραφικές πράξεις, δημοσιεύματα εφημερίδων και αποσπάσματα από βιβλία ή οδοιπορικά. Αυτό δε σημαίνει ότι στη Λαμία και την ευρύτερη περιοχή της ασκήθηκαν μόνο τα επαγγέλματα που αναφέρουμε, αρκεστήκαμε όμως στη βεβαιότητα των γραπτών μαρτυριών. Μέσα από αυτές πολλές φορές αντλούμε κι άλλες πληροφορίες όπως: *προϋποθέσεις και όρους άσκησης του επαγγέλματος, συνθήκες, ηλικίες, αμοιβές κ.λ.π.*

Τα επαγγέλματα ανέρχονται στον αριθμό 22 και θα μπορούσαμε να τα χωρίσουμε στις παρακάτω κατηγορίες:

1. αυτά που έχουν σχέση με τον πρωτογενή τομέα **(αγρότισσα, κτηνοτρόφος)**
2. με το δευτερογενή τομέα **(βιομηχανική- βιοτεχνική εργάτρια)**
3. χειροτεχνικής εργασίας **(μοδίστρα, ψαθοπλέκτρια)**
4. του τομέα παροχής υπηρεσιών όπως, γέννησης και ανατροφής παιδιών **(μαία, τροφός, νοθοτρόφος)**
5. εκπαιδευτικά **(δασκάλα- καθηγήτρια στο δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα)**
6. οικιακής οικονομίας **(υπηρέτρια, πλύντρια, μαγείρισσα, επιστάτρια σχολείου)**
7. ιατρικά και παραϊατρικά **(γιατρός, νοσοκόμα)**
8. καλλιτεχνικά **(μουσικός, αοιδός, ηθοποιός, χορεύτρια)**
9. δημοσιογραφικά **(εκδότρια εφημερίδας- τυπογράφος)** και
10. "*παροχής ερωτικών υπηρεσιών*", δηλ. το αρχαιότερο επάγγελμα της **ιερόδουλου**

Τα περισσότερα από τα επαγγέλματα αυτά ασκούνταν από μόνιμες κατοίκους της Λαμίας και των γύρω περιοχών της, κάποια άλλα όμως από γυναίκες "*διατρίβουσες προσωρινώς εν Λαμία*". Το χρονικό διάστημα της εδώ παρουσίας τους ξεκινούσε από κάποιες ημέρες, μπορούσε να φθάσει όμως ως και πολλά χρόνια. Τέτοια επαγγέλματα ήταν τα καλλιτεχνικά, της νοσοκόμας και της ιδιωτικής δασκάλας.

Α. Πρωτογενής τομέας

αγρότισσα- κτηνοτρόφος

Παρά το βέβαιο γεγονός ότι ένας μεγάλος αριθμός γυναικών εργαζόταν στις κάθε είδους γεωργικές εργασίες και κτηνοτροφικές εργασίες, αυτό δε φαίνεται να αναγνωρίζεται από τους κρατικούς λειτουργούς. Έτσι, σε δημόσια έγγραφα, είναι ανύπαρκτες οι περιπτώσεις που ως επάγγελμα ή ασχολία γυναίκας αναφέρεται αυτό της αγρότισσας ή της κτηνοτρόφου. Μόνο έμμεσα αφήνεται να διαφανεί μέσα από τα διάφορα συμβολαιογραφικά έγγραφα και κυρίως τα δικαστικά πρακτικά. Χαρακτηριστική είναι η "αμηχανία" των δικαστών - στο κείμενο που ακολουθεί- πώς μπορεί να αποτιμηθεί χρηματικά η γυναικεία εργασία, θεωρώντας μάλλον ότι πρόκειται για υποχρέωση που θα πρέπει να τηρούν απαραίτητα.

-"*[...] της εναγούσης Λεϊμονιάς Κ. κατοίκου Μεξιατών [...] του εναγομένου Μήτρου Α. κατοίκου ωσαύτως [..].*

2. Πρωτοδικείο Λαμίας- Πρακτικά Συνεδρίασης 587/26-4-1873

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Η ενάγουσα [..] εκτίθησιν ότι ο αντίδικος, μετ' άλλων, την 2 Δεκεμβρίου 1872 εν Μεξιάταις απρομελετήτως, την ετραυμάτισαν εις διάφορα μέρη του σώματος της, νοσησάσης και καταστάσης ανίκανος εργασίας επί εικοσαήμερον. Ένεκα δε της πράξεώς του ταύτης κατεδικάσθη υπό των ενταύθα Πλημμελειοδικών δια της υπ. αριθ. 389 του 1873 αποφάσεώς του εις δεκαπενθήμερον φυλάκισιν.

Ότι ο αντίδικος πράξας αδίκημα μετ' άλλων ενέχεται αλληλεγγύως εις αποζημίωσιν.

Δια ταύτα εξετείται να υποχρεωθή ο αντίδικος δια προσωπικής του κρατήσεως να την αποζημιώση: 1) Δια είκοσι ημερών νόσον και προς εργασίαν ανικανότητά της, παθούσης την συνήθη γυναικείαν εργασίαν της, της καλλιεργείας καπνού δραχμάς διακοσίας (200). [...]

Το Δικαστήριον καλεί την ενάγουσαν

[...] ν' αποδειξη [..] ότι εκ της τοιαύτης νόσου και ανικανότητος εργασίας εξημιώθη δραχμάς διακοσίας, τινί τρόπω και πόσον δύναται να ωφεληθή γυνή καθ' ημέραν εκ της συνήθους εργασίας της [...]."

Λογοτεχνική περιγραφή της γυναίκας κτηνοτρόφου στην περιοχή της Λαμίας, μας δίνει και οδοιπορικό κείμενο του Βλάση Γαβριηλίδη, του 1892.

[...] την ημέραν πάλιν βλέπεις την φουστανέλλαν αμέριμνον εις τας πλατείας περιφερομένην, συμπλέγματα ποιμενίδων εις τα χλοερά πεζοδρόμια των Πηγαδουλίων εστρατοπεδευμένα και ρουφούντα αέρα [...] την αεικίνητον Αμπλανιώτισσαν[3], με την καρδάρα της ή με τη ρόκα της, τα τσομπανόπουλα ψηλά, λιγνά λεβεντοφορεμένα και κάπου- κάπου τον γνήσιον τύπον του Ρουμελιώτου, με φωτιές στο μάγουλο και με γαλάζια θάλασσα στα μάτια, την τρίχα δε ξανθήν, χρυσήν ή κόκκινην και το κορμί κυπαρισσένιο, και όταν χορτάσης από την ξανθομάλλαν Ρούμελην, αναπολείς μετά φρίκης το κορακοειδές μαύρον, μεθ' ου συγκρούεσαι τόσον συνήθως εις την αθηναϊκήν πανσπερμίαν, όπου τόσον πολυάριθμα τα' απαίσια μαύρα μάτια, τα κολυμβώντα εις το κίτρινον λευκόν, τα εκοφενδονίζοντα εκείνας τας βλοσυράς και ανησυχους ριπάς. Είχεν τόσον δίκαιον ο βλάχος, όστις εν ταις φυλακαίς Λαμίας μου έλεγεν, προκειμένου περί γάμου:

Εμείς οι βλάχοι δεν θέλομεν χρήματα, εμορφιά[4]!

[...] πέραν, παρά τα ποιμενικά καλύβια, σειρά λευκών απλωμένων ρούχων πόρρωθεν εμφανίζονται, ως αόριστον αέτωμα λευκού μυθολογικού ανακτόρου. Ενώ άλυσος Βλαχοπουλών, η μία κατόπιν της άλλης, με τα λευκομάνδηλα κεφάλια και της άσπρες ποδιές των, πηγαίνουν, πηγαίνουν εις τους ερωτευμένους λόφους, αφ' όπου θα κυλίσουν εις την πεδιάδα κοπάδια παιδιών μαζί με κοπάδια αρνιών[5] [...].

Β. Δευτερογενής τομέας

α. εργάτρια

Εργάτριες υπήρχαν αρκετές στη Λαμία και στη Στυλίδα. Σε δημόσια έγγραφα

3. Προφανώς θα εννοούσε Αμπλανίτισσαν.
4. Βλάση Γαβριηλίδη: Πανελλήνιος Σύντροφος- Ημερολόγιον 1892, σελ. 72
5. ό.π. σελ. 99

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

όμως αρχίζουν να αναφέρονται από τις αρχές του 20ου αιώνα και μετά. Οι εργάτριες αυτές δούλευαν οτις βιοτεχνίες της περιοχής που ασχολουνταν με την επεξεργασία και μεταποίηση γεωργικών κυρίως προϊόντων, όπως: *αλευροποιίας, ζυμαρικών, καπνού, υφαντουργίας κ.ά.*

Οι σχετικές μαρτυρίες που μας το βεβαιώνουν αυτό είναι κι εδώ ένας οδηγός του 1876, που αναφέρει για τη Στυλίδα τα εξής:

Το μόνον άξιον λόγου βιομηχανικόν ατμοκίνητον εργοστάσιον εν Φθιώτιδι είναι το εν Στυλίδι υπάρχον υπό την επωνυμίαν "Η ΦΘΙΩΤΙΣ", ου ιδρυτής και διευθυντής είναι ο κ. Κ.Π.Αγαθοκλής, περιέχον τα εξής καταστήματα.

1. Νηματουργείον

2. Αλευρομύλους

3. Εκκοκοστικάς του βάμβακος μηχανάς 40

4. Πιεστήριον υδραυλικόν δι' ου πιέζονται και εις δέματα μεταβάλλονται βαμβάκια, μαλλία κ.λ.π.

5. Μανεστροποιείον, εις ο κατασκευάζονται διαφόρων ειδών και ποιοτήτων ζυμαρικά

6. Σιδηρουργείον, εις ο κατασκευάζονται άπαντα τα εργαλεία, αι μηχαναί του εργοστασίου, ως και εργασίαι μηχανικαί διαφόρων ιδιωτών, ως και οιασδήποτε άλλης φύσεως και τέχνης.

7. Κλιβάνους κατά ευρωπαϊκόν σύστημα, προς κατασκευήν άρτων του στρατού και της πόλεως.

Εις το εργοστάσιον αυτό εργάζονται διαρκώς εις όλα τα μηχανήματα και εργασίας, τεχνίται εργάται και εργάτριαι, περίπου των εκατόν, εισίν δε πάντες Έλληνες και εκ της αυτής επαρχίας, ήτοι της Φθιώτιδος, ιδίως δε της πόλεως Στυλίδος' [...]

Τα ημερομίσθια των εργατών, στο τέλος του 19ου αιώνα, κυμαίνονταν από 2 έως 2,5 δρχ. και των εργατριών από 1,3 έως 1,5 δρχ.

Για τη Λαμία έχουμε την, μερικώς δημοσιευμένη, μαρτυρία του παλιού Λαμιώτη Κων. Καραπατάκη, που αναφέρει ότι υπήρχε:

[...] β. Υφαντήριον με εκσυγχρονισμένους εργαλειούς, υπό του Ακλκιβιάδου Μαχαιρά, οδός Τσιριμώκου. Ειργάζοντο πολλαί νεάνιδες. Ιδρύθη περί το έτος 1905 και παρέμεινε μέχρι της εισόδου των Γερμανών, ελλείψει πρώτων υλών.

γ. Υφαντήριον, ως το ανωτέρω, υπό του Σωτ. Σπυροπούλου, οδός τέρμα Ανδρούτσου και κατόπιν εις ίδιον κτίριον επί της οδού Υψηλάντου - Μακροπούλου (διπλή όψις). Ιδρύθη περί το 1907 και παρέμεινεν εν λειτουργία μέχρι της Γερμανικής εισόδου. Ειργάζοντο πολλαί νεάνιδες. [...]

6. Μιλτιάδου Μπουκα: Οδηγός εμπορικός, γεωγραφικός και ιστορικός των πλείστων κυριοτέρων πόλεων της Ελλάδος, του έτους 1876.

7. Αναμνήσεις Κων/νου Καραπατάκη (χειρόγραφο του οποίου μόνο ένα μέρος έχει δημοσιευθεί).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

β. Χειροτεχνικά

1. μοδίστρα:

Για το επάγγελμα αυτό έχουμε μαρτυρίες, εκτός από νομικές πράξεις και από δημοσιεύματα εφημερίδων τύπου αγγελίας ή διαφήμισης. Ένα από αυτά αναφέρει ότι:

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

Αφίκετο κατ' αυτάς εις την πόλιν μας η έμπειρος και ικανή γυναικείων ενδυμάτων, πίλων και επανωφορίων Μ ο δ ί σ τ α Κυρία Φανή Μιχαήλ. Προμηθευθείσα δε πάντα τ' αναγκαιούντα εκλεκτά, δια την κατασκευήν γυναικείων ενδυμάτων, είδη και υφάσματα, ενοικίασε την οικίαν του συμπολίτου μας Κυρίου Αάμπρου Αιβαδίτου ένθα εξασκεί το επάγγελμά της και ένθα αι προσελευσόμεναι των Κυριών θέλουσιν ευρίσκει πρόθυμον και ευθυνήν εργασίαν[8].

Και πληροφορίες από συμβόλαια:

"[...] εμφανισθείσα η Φανή Μιχαήλ μοδίστρα εξέθεσεν"[9]*[...]."*

"[...] ενεφανίσθησαν οι [..] Δημήτριος Μπουσκόπουλος καλαποδάς, Ευφροσύνη, Αθηνά και Στυλιανή θυγατέρες του Δημητρίου Μπουσκοπούλου, μοδίσται"[10]*[...]."*

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το επάγγελμα αναφέρεται ως μοδίστα, ίσως πιο σωστή γλωσσική διατύπωση από την κατόπιν επικρατήσασα, πλην όμως πιο εύηχη λέξη, μοδίστρα.

2. ψαθοπλέκτρια:

Υπάρχει μόνο μια πληροφορία για το επάγγελμα αυτό στο παρακάτω συμβόλαιο:

"[...] ενεφανίσθησαν οι [...] αφ' ενός ο Διονύσιος Παπακώστας επιπλοποιός και αφ' ετέρου *η Αριάδνη θυγάτηρ Λεωνίδα Ζάχου ψαθοπλέκτρια το επάγγελμα [...] ο Δ. Παπακώστας έχων ενταύθα μετά του αδελφού του εργαστήριον επιπλοποιίας, προσλαμβάνει την συμβαλλομένην Α. Ζάχου ειδικήν τεχνήτριαν της ψαθοποιίας των καρεκλών δι' έν έτος από της αύριον, συναπτόν και αδιάκοπον ίνα αύτη πλέκη εν τω οίκω της **χρωματιστάς μεν ψάθας των καθισμάτων πρώτης ποιότητος και ψάθας απλάς δευτέρας ποιότητος, τρεις μεν από του πρώτου είδους (χρωματιστάς) τουλάχιστον καθ' εκάστην ημέραν ή τέσσαρας ψάθας απλάς και υπό τους εξής όρους και συμφωνίας [...] ήτοι:*

*1) **ο εργοδότης Δ. Παπακώστας υποχρεούται εις την πληρωμήν λεπτών μεν εξήκοντα πέντε (65) δι' εκάστην πλεκομένην χρωματιστήν ψάθαν [...] λεπτά δε τεσσαράκοντα πέντε (45) δι' εκάστην απλήν πλεκομένην ψάθαν [...] παρέχων και τα αναγκαία υλικά***[11] *[...]"*

Η Α. Ζάχου ήταν ανήλικη, δεν ήξερε γράμματα και είχε ως νόμιμο επίτροπο την μητέρα της.

8. Αγγελια- διαφήμιση στην εφημερίδα της Λαμίας "*Φωνή του Λαού*" (1871)
9. Αρχείο Τουρτούρη 3172/31-5-1872 [πληρεξούσιο]
10. Αρχείο Ζέρβα 7154/18-4-1896 [δωρεά κινητών και ακινήτων]
11. Αρχείο Κοντομήτρου 1625/15-12-1902

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Γ. Παροχής υπηρεσιών

α. γέννησης και ανατροφής παιδιών

1. μαία:

Υπάρχουν κάποιες μαρτυρίες για μαίες και στη Λαμία και σε φθιωτικά χωριά. Σε μια από αυτές που αναφέρεται στο χωριό Τσιρνοβίτι, σήμερα Παλιοκερασιά, η μαμή του χωριού καλείται ως μάρτυρας για να βεβαιώσει την ηλικία κάποιου κατοίκου του χωριού αυτού, τον οποίο είχε ξεγεννήσει.

Για τη Λαμία υπάρχει το όνομα κάποιας μαμής σε συμβολαιογραφική πράξη.

"[...] εμφανισθείσα η Λελούδα Ανδρίκαινα, μαία, κάτοικος Λαμίας, εξέθεσεν ότι [...][12]."

2. τροφός:

Συναντάμε αρκετές πληροφορίες σε συμβόλαια. Από αυτά μπορούμε να βγάλουμε το συμπέρασμα, ότι αυτές προσλαμβάνονταν κυρίως από εύπορους πολίτες (Τσιριμώκο, Παναγιωτίδη, κ.α.) και δεν ήταν όλες κάτοικοι Λαμίας. Να μερικά αποσπάσματα τέτοιων συμβολαίων:

"[...] εμφανισθείσα η Χρυσίνα Γεωργίου Τσάμη, βυζάστρα, κάτοικος Αθηνών, διαμένουσα ενταύθα [...][13]"

"[...] εμφανισθείσα η [...] κυρία Βασιλική Λουκά Μιχαήλ, έργα οικιακά μετερχομένη, κάτοικος Αθηνών και εξέθεσεν ότι υπηρετησασα παρά τω κυρίω Δημητρίω Τσιριμώκω, Βουλευτή, κάτοικον Λαμίας, ως τροφός των τέκνων του επί μήνας εννέα και ήμισυ, επί μηνιαίω μισθίω δραχμών τριάκοντα έξ (36), έλαβε και επληρώθη παρ' αυτού[14] [...]"

"[...] ενεφανίσθησαν οι [...] Μαρία σύζυγος Νικολάου Σουλεϊμάνη και θυγάτηρ Γιακουμή Κουραντή, έργα οικιακά μετερχομένη και Θεόδωρος Παδιώτης, έμπορος [...] ωμολόγησεν ότι υπηρετήσασα παρά τω κ. Θ. Παδιώτη ως τροφός του υιού του Δημητρίου, θηλάξασα αυτόν από της 16ης Ιουλίου του χιλιοστού οκτακοσιοστού ενενηκοστού έτους μέχρι σήμερον, επληρώθη σήμερον παρά του κ. Θ. Παδιώτου δραχμάς πεντακοσιας είκοσι μία (αρ. 521)[15] [...]."

3. νοθοτρόφος:

Στη Λαμία και τα γύρω χωριά ο αριθμός των εκθέτων παιδιών πρέπει ήταν μεγάλος. Τα περισσότερα από αυτά ήταν νόθα. Οι μητέρες τους θα πρέπει να ανήκαν στις πιο κάτω κατηγορίες:

1. Στις εκδιδόμενες γυναίκες της περιοχής. Σημαντικός αριθμός από αυτές πρέπει να υπήρχε στη Λαμία και τα γύρω χωριά.

2. Στις ανύπαντρες μητέρες, που έβρισκαν έτσι μια "*διέξοδο*" απέναντι στις συνέπειες της ερωτικής συμπεριφοράς τους, διάφορης της επικρατούσης. Αυτή τη "*χαλάρωση*" επέτειναν οι συνθήκες διαβίωσης, εξ αιτίας του μεγάλου αριθμού των

12. Αρχειο Χατζισκου 9250/28-6-1858 [πληρεξούσιο]
13. Αρχειο Χατζίσκου 11423/30-5-1860 [πληρεξούσιο]
14. Αρχειο Σκαβέντζου 129/22-8-1869 [εξοφλητικό]
15. Αρχειο Π. Μαυρίκα 11725/29-8-1891 [εξοφλητικό]

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

προσφυγων, φτωχών, στρατιωτών κ.λ.π. που επικρατούσαν στην περιοχή. Θα πρέπει να σημειώσουμε εδώ και τις ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες που προέρχονταν από βιασμούς, συχνούς όπως μαρτυρούν τα Δικαστικά Πρακτικά. Αυτοί ίσως να ήταν περισσότεροι αν αναλογιστούμε ότι κάποιες τέτοιες περιπτώσεις δεν έφταναν ποτέ στη δημόσια καταγγελία, όπως και σήμερα γίνεται.

3. Στις φτωχές οικογένειες, που κάτω από το βάρος των πολυάριθμων μελών, κινδύνευαν να στερηθούν τα ήδη πενιχρά, στοιχειώδη μέσα επιβίωσης.

Η τύχη των εκθέτων αυτών βρεφών έμοιαζε προκαθορισμένη. Αν και κάποια από αυτά υιοθετούνταν από άκληρους γονείς ή φρόντιζε ο Δήμος Λαμιέων να τα παραδώσει σε νοθοτρόφους, που με ένα μικρό χρηματικό βοήθημα αναλάμβαναν να τα μεγαλώσουν μέχρι κάποια ορισμένη ηλικία, τα πιο πολλά από αυτά πέθαιναν. Τα βιβλία αποβιώσεων του Δήμου βρίθουν από καταχωρίσεις Πράξεων Θανάτου νόθων βρεφών.

Τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα η τύχη τους έμοιαζε καλύτερη, αφού στέλνονταν για φροντίδα στο Βρεφοκομείο Αθηνών[16]. Τότε πρέπει να εξέλιπε και το επάγγελμα της νοθοτρόφου.

Να τι πρόβλεπε ο προϋπολογισμός του Δήμου Λαμίας για τα νόθα παιδιά:

[...] Κεφάλαιον Ζ΄. Αγαθοπραξίαι: Άρθρον 1ον: Διατροφή εκθέτων βρεφών[17]

Προς διατροφήν των εκθέτων βρεφών προσδιορίζονται δραχμαί 600. Οσάκις δε ευρίσκεται έκθετον βρέφος, θέλει συντάσσεσθαι περί τούτο πρωτόκολλον υπό του Δημαστυνόμου, του εφημερίου και του επιτρόπου της εκκλησίας εκείνης εις ην εξετέθη το βρέφος. Ο κύριος Δήμαρχος θέλει φροντίζη δια του δημαστυνόμου να παραδίδεται το έκθετον βρέφος αμέσως εις τροφόν προς συντήρησίν του, εν δε τω πρωτοκόλλω θέλει σημειούται η ονοματεπωνυμία της τροφού, προς την οποίαν παρεδόθη αυτό και η χρονολογία της παραδόσεώς του.

Και άλλη μια πληροφορία από το Βιβλίο Πρωτοκόλλου του Δήμου:

Εισερχόμενο από Δήμαρχο Αμφίσσης[18] :

"*Μας ειδοποιεί περί αποβιώσεως του, εκ του Δήμου μας διατρεφομένου δια της νοθοτρόφου, εις Άμφισσαν εσχάτως μετ' αυτού μεταβάσης, Ελένης Παύλου Νικολάου, καλουμένου Θωμά.*"

Με τον ίδιο αριθμό Πρωτοκόλλου και ίδια ημερομηνία, εξερχόμενο:

"*Προς τον παρ' ημίν Δημοτικόν Εισπράκτορα ίνα λάβη γνώσιν και πληρώση την νοθοτρόφον μέχρι της ημέρας της αποβιώσεως του νόθου.*"

β. οικιακής οικονομίας

1. υπηρέτρια:

Η υπηρέτρια καταλαμβάνει ξεχωριστή θέση ανάμεσα στις κυρίαρχες γυναικείες φιγούρες του 19ου αιώνα. Η πρόσληψη της αποτελεί κύριο σημείο διάκρισης της αστικής τάξης από τα υπόλοιπα κοινωνικά στρώματα. Συνήθως προσλαμβάνεται σε

16. Το 1922 στο Βρεφοκομείο Αθηνών είχαν σταλεί 15 νόθα παιδιά από το Δήμο Λαμίας.
17. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Λαμιέων /3-1-1862- Προϋπολογισμός 1862
18. Αρ. Πρωτοκόλλου 1199/2-8-1869.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

μικρή ηλικία, προερχόμενη από φτωχή οικογένεια ή είναι ορφανή από τον ένα ή τους δύο γονείς. Είναι υποχρεωμένη να υπηρετεί πιστά τους εργοδότες της, υφιστάμενη πολλές φορές τις ιδιοτροπίες και τη δεσποτική διάθεσή τους, καθώς επίσης και τη διαρκή καχυποψία τους για την τιμιότητά της, κάτω από εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες άγριας εκμετάλλευσης. Οι περισσότερες συμφωνίες για την αμοιβή και τις συνθήκες εργασίας της μοιάζουν απάνθρωπες, κάποιες φορές όμως η αντιμετώπιση από τα αφεντικά της κινείται σ' ένα πνεύμα εξόχως ανθρωπιστικό. Αμείβεται συνήθως με χρήματα, αλλά και με ρούχα, σκεύη, έπιπλα, υφάσματα κ.α. της οικοδέσποινάς της. Αυτά αποτελούν και την προίκα της.

"[...] εμφανίσθησαν, η κυρία Ζωίτσα σύζυγος Ι. Γκόγκα, άνευ επιτηδεύματος και η Μαρία Ματθαίου Δαξ, υπηρέτρια [...] ωμολόγησαν [...] ότι ευχαρίστως και οικειοθελώς εσυμφώνησαν τα ακόλουθα: η Μαρία Ματθαίου μισθούται εις την κυρίαν Ζ. Ι. Γκόγκα δι εν έτος αρχόμενον από σήμερον και υπόσχεται να την υπηρετηση εις όλην την οικιακήν υπηρεσίαν, με προθυμίαν, τιμιότητα, πιστώς και χωρίς αντιλογίαν [..] και να φέρεται με τοιούτον τρόπον, ώστε να μην την αναγκάση να την αποβάλλη[19] [...]".

Η υπηρέτρια αυτή, σύμφωνα με τους όρους του παραπάνω συμβολαίου, αν αποχωρούσε μόνη της, έχανε όλα τα μισθολογικά δικαιώματά της. Ο μισθός της όλο αυτό το διάστημα του ενός έτους , εκτός της τροφής της, ήταν 82,5 δραχμές και δυο φουστάνια από τσίτι. Υπήρχε επίσης η διάταξη που έλεγε ότι η κυρία της: "*υπόσχεται να μεταχειρισθή παν μέσον δια να θεραπεύση ιδίοις εξόδοις τας χείρας της Μ. Ματθαίου, αν όμως λάβη ανάγκην ιατρού, τότε τα έξοδα είναι εις βάρος Μαρίας.*"

"[...] η Ελένη Ι. Πέτρου έχουσα από το χιλιοστό οχτακοσιοστό πεντηκοστό έβδομο έτος ως υπηρέτριαν την Βασιλικήν Γεωργίου μέχρι σήμερον και προκειμένου να τελέση τον νόμιμον γάμον, κατά τας καθεστώσας εκκλησιαστικάς διατυπώσεις, της ειρημένης Βασιλικής [...] οικειοθελώς και ευχαρίστως προσφέρει εις τον γαμβρόν αυτής ως προίκα τα εξής-" [...]."

Η προίκα περιλάμβανε πολλά ενδύματα και σκεύη καθώς και 1500 δραχμές, δηλαδή για την εποχή εκείνη ήταν όχι ευκαταφρόνητη.

"[...] ενεφανίσθησαν οι [...] Κώνστας Κανδυλιώτης καφφεπώλης και Δημήτριος Αθ. Σκούρας εργάτης, ως ενασκών την πατρικήν εξουσίαν επί της ανηλίκου θυγατρός του Κωνσταντινιάς [...] και συνωμολόγησαν τα εξής: ο Κ. Κανδυλιώτης ότι προσλαμβάνει ως υπηρέτριαν της οικογενείας του, επί δώδεκα ολόκληρα και συναπτά έτη αρχόμενα από σήμερον, την υπό του Δ.Σκούρα επιτροπευομένη ανήλικον δωδεκαετή θυγατέρα του Κωνσταντινιάν αντί συμπεφωνημένης αντιμισθίας δραχμών πεντήκοντα (50) κατ' έτος, ήτοι δι' ολόκληρον την δωδεκαετίαν δραχμών εν όλω εξακοσίων (600) πληρωτέας αυτή εις την λήξιν της δωδεκαετίας εφ' άπαξ[21] [...]."

Άλλοι όροι του συμβολαίου ήταν:

2. Αν αποχωρούσε οικειοθελώς ή κατόπιν θελήσεως του πατέρα της, πριν τη λήξη

19. Αρχείο Οικονομίδη 2021/10-6/1840
20. Αρχείο Τουρτούρη 866/30-5-1870
21. Αρχείο Γρεβενίτη 14892/8-12-1890

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

της δωδεκαετίας, δεν είχε δικαίωμα αποζημιώσεως.

3. Εάν κατά το χρονικό διάστημα της 12ετίας *"είτε εξ οκνηρίας, είτε εξ οιουδήποτε άλλου λόγου, επιλαθουμένη των προς τους οικοδεσπότας καθηκόντων της, δεν ήθελεν εκπληροί τας οικογενειακάς κυρίως αυτής ανάγκας [...] χαίρει το δικαίωμα της αποβολής [...] υποχρεούται όμως να πληρώση αυτή [...] πεντήκοντα κατ' έτος, από του πέμπτου έτους και εκείθεν [...]"*.

4. *"Εν περιπτώσει καθ' ην η Κ. Σκούρα φωραθή κλέπτουσα αντικείμενα της οικίας ή το ηθικόν αυτής παραλύση [...] χαίρει το δικαίωμα της αποβολής [...] συμφώνως προς τον αμέσως προηγουμενον τρίτον όρον"*.

5. *"Εάν ήθελε αποβιώσει [...] υποχρεούται εις πληρωμήν αποζημιώσεως προς τους κληρονόμους αυτής προς δραχμάς πεντήκοντα κατ' έτος από σήμερον μέχρι της ημέρας της αποβιώσεως"*.

6. *"Ο Κ. Κανδυλιώτης το ανωτέρω χρονικόν διάστημα θα ενδύη την Κ.Σκούρα εξ ιδίων του, καθώς επίσης θα ευθύνεται και εις πληρωμήν φαρμάκων και ιατρικών επισκέψεων, εν περιπτώσει ασθενείας."*

2. μαγείρισσα:

Προς το τέλος του 19ου αι. άρχισε να δημιουργείται στον κλάδο των υπηρετριών κάποια εξειδίκευση, αναγκαία από αλλαγές στις επικρατούσες συνθήκες. Έτσι συναντώνται τα επαγγέλματα της μαγείρισσας, καμαριέρας, κ.ά.

Να μια μαρτυρία από απομνημονεύματα δικαστικού που υπηρετούσε στα τέλη του 19ου αι. στη Λαμία:

"[...] Ολίγον μετά την εν Λαμία εγκατάστασίν μου, ετοποθετήθη αυτόθι ως Πρωτοδίκης ο κατόπιν Αρεοπαγίτης και εξαδελφος μου κ. Δ. Γονατάς, μεθ' ου συνώκησα εις αληθές μέγαρον, το οποίον εμισθώσαμεν αντί 80 δρχ. το μήνα. Η εύρεσις εξ άλλου λίαν ικανής μαγείρισσας μας παρέσχε την ευχέρειαν της κατ' οίκον απολαυστικής κοινής εστιάσεως [...]." [22]

3. πλύστρα:

Οι πλύστρες πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους και στο δημόσιο τομέα, κυρίως σε στρατιωτικές μονάδες της περιοχής. Το συμβόλαιο που ακολουθεί το βεβαιώνει:

"[...] εμφανισθείσα η Αργυρή Γεωργίου Ακριβου, πλύστρα, κάτοικος Λαμίας [..] εδήλωσεν ότι έλαβεν από το Ταμειον του 5ου Τάγματος της 3ης Μοίρας του Πεζικού δραχμάς εβδομήκοντα τρεις (73) δια μισθόν της του μηνός Σεπτεμβρίου τρέχοντος έτους, δια την μεταφοράν του ποσίμου ύδατος εις την Φρουράν Ακρολαμίας [...]." [23]

Εδώ βλέπουμε να ασκεί κι άλλο επάγγελμα, αυτό της νεροφόρου, σχετικό βέβαια με την κύρια ασχολία της.

4. υπηρέτρια σχολείου:

Στο Δημοτικό Σχολείο των Κορασιων και το βοηθητικό προσωπικό ήταν γυναίκες. Ο τίτλος της ήταν κοσμήτρια του σχολείου των κορασιων και ενώ το 1858 για ένα εξάμηνο πληρώθηκε 60 δρχ. που σημαίνει ότι ο ετήσιος μισθός της ήταν 120 (;), τη χρονιά 1862 ο Προϋπολογισμός του Δήμου προβλέπει 180. Ο κοσμήτωρ όμως του

22. Νικολάου Γερακάρη.
23. Αρχείο Χατζίσκου 4640/30-9-1855 [εξοφλητικό]

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

σχολείου των αρρένων αμειβόταν με 240 δρχ. Αργότερα, τον 20ο αιώνα οι γυναίκες υπηρέτριες προσφέρουν την εργασία τους και στα υπόλοιπα σχολεία μέσης εκπαίδευσης και στο Διδασκαλείο (ιδρύθηκε το 1914). Αναφέρονται αργότερα και ως υπηρέτριες σχολείου, ενώ τον 20ο αι. επικρατεί πλέον ο όρος επιστάτρια.

"[...] εμφανισθείσα η Ανθούλα Αδάμ Χρήστου, υπηρέτρια του Σχολείου των Κορασιων, κάτοικος Λαμίας [...] εξέθεσεν ότι [...] έλαβεν από του Δημοτικού Εισπράκτορος Λαμίας δραχμάς εξήκοντα (60) δια μισθόν της των μηνών Ιουλίου, Αυγούστου, Σεπτεμβρίου, Οκτωβρίου, Νοεμβρίου και Δεκεμβρίου του 1858ου έτους [...]." [24]

"[...] ενεφανίσθησαν οι [...] Ζωή Ταρτσινή ή Κόρδα, υπηρέτρια του Τρίτου εν Λαμία Ελληνικού Σχολείου [...] και εδήλωσεν ότι από το Δημοτικόν Ταμείον έλαβε σήμερον μετρητάς δραχμάς εκατόν (100) λόγω επιδόματος εφ' άπαξ ως υπηρέτρια του Γ εν Λαμία Ελληνικού Σχολείου [...]." [25]

γ. εκπαιδευτικά

1. δασκάλα:

Το επάγγελμα αυτό γεννήθηκε μαζί με τη σχολική ένταξη των κοριτσιών, έναν από τους νέους θεσμούς του υπό σύστασιν νεοελληνικού κράτους. Παρότι η στοιχειώδης εκπαίδευση θεσμοθετήθηκε υποχρεωτική, το μέτρο δεν επεκτάθηκε και στις άλλες βαθμίδες όπως συνέβη με την εκπαίδευση των αγοριών. Η μέση γυναικεία εκπαίδευση και η εκπαίδευση των διδασκαλισσών πέρασαν στα χέρια της ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

Το επάγγελμα της δασκάλας αποτελούσε την πρώτη εναλλακτική λύση στην απόλυτη οικονομική εξάρτηση της γυναίκας και στον περιορισμό στον οικιακό της ρόλο, ιδιαίτερα για τα μεσαία στρώματα, και έδωσε ευκαιρίες για τη βελτίωση της κοινωνικής της θέσης. Η εμφανής όμως αυτή απόκλιση από τα καθιερωμένα, γέννησε αντιδράσεις. Έτσι η δασκάλα κατηγορήθηκε ότι είναι η γυναίκα που δεν ξέρει τη θέση της, ότι, μέσω του προτύπου της και του έργου της, διαβρώνει την αιώνια γυναικεία αρετή κ.α.

Η θέση της στις κοινωνίες του χθες ήταν δύσκολη και επισφαλής, λόγω του άκρατου κομματισμού που επικρατούσε και του ασφυκτικού κλίματος των μικρών πατριαρχικών κοινωνιών. Αν, μάλιστα, η δασκάλα τύχαινε να είναι ωραία και εύθυμη, θεωρείτο αμφίβολης ηθικής. Η μισθολογική της θέση σε σχέση με τους άνδρες ήταν υποβαθμισμένη. Πολλές φορές η εθνική της δράση, κυρίως μέσα από το επάγγελμά της, της έδωσαν την ευκαιρία άμεσης συμμετοχής στην πολιτική δράση.

Το Δημοτικό Σχολείο Κορασίων Λαμίας ιδρύθηκε το 1840. Υποβάλλοντας ο Διοικητής Φθιώτιδος τη σχετική αίτηση του Δημάρχου Λαμιέων για ίδρυση του σχολείου, συνηγορεί αναφέροντας: *"[...] οι κάτοικοι των μερών τούτων απαίδευτοι ως επί το πλείστον και με ικανάς κακάς έξεις, λείψανα της τουρκικής δυναστείας, έχουν ανάγκην όλων των συντελούντων μέσων εις την ηθικήν ανάπτυξιν και πρόοδόν των,*

24. Αρχείο Χατζιστου 9846/3-1-1859
25. Αρχείο Τιμημάτων 126/20-4-1918

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ήτις θεωρείται η πρώτη βάσις προαγωγής εις τον πολιτισμόν [...]." Αν και ιδρύθηκε το σχολείο, καμιά δασκάλα δε δεχόταν να μεταβεί στη Λαμία και να αναλάβει το σχολείο. Τελικά βρέθηκε η το Μάρτη του 1840 η Καρλότα Χρ. Δημητριάδου που ήδη υπηρετούσε στην Πάτρα. Αυτή δέχθηκε γιατί έτσι της δινόταν η ευκαιρία να ακολουθήσει τον άνδρα της Χριστόδουλο Δημητριάδη, που λίγο πριν είχε μετατεθεί στο Σχολείο των Αρρένων.

Η Καρλότα Δημητριάδου ήταν κόρη του πατρινού μηχανικού Κερούλη (ή Τσερούλη) και μαζί με τη μητέρα της το 1835 είχαν ιδρύσει ιδιωτικό σχολείο κορασιων στην Πάτρα, στο οποίο η μεν κόρη δίδασκε αριθμητική, ανάγνωση και γραφή, η δε μητέρα ραπτική και κεντήματα[26].

Επειδή όπως φαίνεται δεν υπήρχαν ντόπιες κοπέλες με διδασκαλικά προσόντα (και επιθυμία να διδάξουν) και οι προερχόμενες από άλλες περιοχές δύσκολα έρχονταν στη μακρινή τότε Λαμία, ο Δήμος Λαμιέων φρόντισε και έστελνε υποτρόφους στην Αθήνα για σπουδές στα σχολεία της "Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας", με την υποχρέωση μετά την ολοκλήρωσή τους να διδάξουν στο σχολείο της Λαμίας.

Στα τέλη του 19ου αιώνα γυναίκες εκπαιδευτικοί ιδρύουν και διευθύνουν και ιδιωτικά σχολεία. Το 1890 συναντάμε τη Μαρία Γ. Δημητριάδη να ιδρύει στις 22-2 Ιδιωτικό Σχολείο Θηλέων, ενώ στις 26-8 της ίδιας χρονιάς ιδρύει και Ελληνικό Σχολείο. Το 1893 η Αικατερίνη Βάθη ιδρύει στις 27-1 ιδιοσυντήρητο Δημοτικό Σχολείο Θηλέων και στις 22-7, "εν τω Παρθεναγωγείω", πλήρες Ελληνικό Σχολείο.

Όσον αφορά τη μισθοδοσία των διδασκαλισσών στη Λαμία στα μέσα του 19ου αιώνα, από τον Προϋπολογισμό του Δήμου του 1862 πληροφορούμαστε ότι δινόταν ως μισθός στη δασκάλα 960 δρχ. ετησίως, ενώ στον Νομαρχιακό Δημοδιδάσκαλο 1200 δρχ.

Στις αρχές του 20ου αιώνα αρχίζουν να διδάσκουν γυναίκες και σε σχολεία που εντάσσονταν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπως η Αστική Σχολή Θηλέων και αργότερα τα Γυμνάσια.

Στη Λαμία όμως συναντάμε και ξένες ιδιωτικές δασκάλες. Αυτές προσλαμβάνονταν κυρίως από εύπορες οικογένειες και δίδασκαν συνήθως ξένες γλώσσες, σαβουάρ- βιβρ και μουσική. Στα τέλη του 19ου αι. δασκάλα της οικογένειας Ολυμπίου ήταν η Ελβετίδα Emma Gautschi, ενώ στο μεσοπόλεμο η Λένι Γιετ Χολτσχάουζεν στην οικογένεια Κλάρα.

δ. καλλιτεχνικά

1. μουσικός

Οι πρώτες γυναίκες μουσικοί εμφανίστηκαν ως μέλη θιάσων παντομίμας, βαριετέ και καφέ-σαντάν. Σ' αυτά τα συγκροτήματα πολλές φορές είχαν διάφορες δραστηριότητες, όπως: μουσικός, χορεύτρια, τραγουδίστρια, ηθοποιός. Αργότερα συναντάμε δασκάλες μουσικής που ασκούν ως μονάδες, πλέον, το επάγγελμά τους, πολλές φορές όμως παράλληλα με τη διδασκαλία ξένων γλωσσών. Η καταγωγή τους, στις περιπτώσεις που γνωρίζουμε, ήταν από χώρες του εξωτερικού.

Το πρώτο απόσπασμα συμβολαίου μας δίνει πληροφορίες για την πρώτη κατηγορία μουσικών:

26. Δαϊδ Αντωνίου: Οι απαρχές της εκπαίδευσης στη Φθιώτιδα. περ. Φθιωτικά Χρονικά. τ.2(0/1999

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

"[...] εμφανίσθησαν οι κύριοι: Δαμιανός Πανδόλφης, Τερέζα Πανδόλφου [...] κάτοικοι Παλέρμου της Ιταλίας, διαμένοντες προσωρινώς ενταύθα, διδάσκαλοι άπαντες του χορού και της οργανικής μουσικής [...]." [27]

Η ίδια Teresa Pandolfi βρίσκεται στη Λαμία και το 1873. Αναφέρεται όμως στο συμβόλαιο ως *"Ιταλίς, Σχοινοβάτις"* και υπόσχεται να διδάξει την τέχνη της σε δυο αδέρφια.

Για τη δεύτερη κατηγορία έχουμε πληροφορίες για δύο περιπτώσεις μουσικών που δίδαξαν παράλληλα και ξένες γλώσσες.

Η Μαρία Μπεοτόγια[28]

Η Ιταλίδα μουσικός Μαρία Μπερτόγια έφτασε στη Λαμία το 1909 από τη Σύρο, μετά το διαζύγιο της με τον πρώτο σύζυγο της Ι.Πολυκανδριώτη. Στη Λαμία άρχισε να διδάσκει μουσική μα και Γαλλικά, αφού βεβαίως πλην της μητρικής της ιταλικής είχε σπουδάσει τρεις ακόμα γλώσσες, και να συμμετέχει γενικότερα στη μουσική ζωή της πόλης.

Πανλαμιακή Ένωση Φιλομούσων (ευχαριστήρια επιστολή)

"Εν Λαμία τη 31 Δεκεμβρίου 1925

Κυρία

Ευεργετήσασα πολλαχώς επί σειράν πολλών ετών την πόλιν μας, δια της Γαλλατικής υμών ανατροφής, ευγενείας και λεπτότητος, μεταδόσασα μόρφωσιν ουχί την τυχούσαν εις την καλυτέραν παρ' ημίν κοινωνίαν, ως διδάσκαλος της Γαλλικής και της Μουσικής, τελευταίον δε δια της δωρεάν συμμετοχής υμών εις δύο συναυλίας, μεγάλως ευεργετήσασα τας ηθικάς βάσεις της Πανλαμιακής Ενώσεως των Φιλομούσων [...].'

Η Λένι Γιετ Χολτσχάουζεν[29]

Ήταν η ιδιωτική δασκάλα της οικογένειας Κλάρα. Καταγόταν από το Αμβούργο και είχε σπουδάσει γερμανική φιλιλογία, ενώ ήξερε άλλες τρεις γλώσσες, είχε δίπλωμα πιάνου, έπαιζε λάουτε, τραγουδούσε κι έγραφε συνθέσεις. Είχε προσληφθεί για να ευρύνει τη γλωσσομάθεια της κόρης των Κλαραίων Λιλής (αδελφής του Θανάση Κλάρα - Άρη Βελουχιώτη), την πιανιστική της εξέλιξη και να τη συνοδεύει ως *"νταμ ντε κομπανί"* στους περιπάτους της. Μαζί της έμαθε μουσική κι ο μικρότερος γιος της οικογένειας Μπάμπης Κλάρας.

Επέστρεψε στη Γερμανία γύρω στα

Η Λένι Γιετ Χολτσχάουζεν ανάμεσα στη Λιλή και τον Μπάμπη Κλάρα.

27. Αρχείο Θ. Δυοβουνιώτη: 1717/16-1-1859
28. Νίκου Δαβανέλου: *"Η Μαντάμ Μπερτόγια Μαρία (1874 - 1957)"*, ΦΧ-19/1998
29. Μπάμπη Κλάρα: *"Η περιπέτεια ενός ανθρώπου του 20ού αιώνα"*, Αθήνα, Δωρικός, σελ.24-28.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

1920. Κάποια στιγμή έστειλε από 'κει ένα τετράδιο με μια μουσική της σύνθεση, αφιερωμένη στην οικογένεια Κλάρα και στην "πατρίδα Ελλάδα". Στη σύνθεση αυτή περιέχονταν μελωδίες από τις δημοφιλέστερες ελληνικές καντάδες της εποχής, που άκουγε να τραγουδούν ερασιτέχνες ρομαντικοί τροβαδούροι, στα λαμιώτικα δρομάκια τα βράδια. Η σύνθεση, όπως γράφει ο Μπάμπης Κλάρας, ήταν θαυμάσια γραμμένη, έργο αληθινό, ταλαντούχου και σπουδαίου μουσικοσυνθέτη.

2. αοιδός

α. Από το 1882 βρίσκουμε συμβόλαια που αφορούν συμφωνίες συνεργασίας καφεπωλών και ξένων ωδικών θιάσων. Παρ' ότι δεν αναφέρεται σ' αυτά κάποια από τις γυναίκες του θιάσου με το όνομά της και την ιδιότητά της, εν τούτοις πάντα αναφέρεται ρητά ο αριθμός των καλλιτέχνιδων των (γερμανόφωνων συνήθως) καφέσαντάν, γιατί έπαιζαν σημαντικό ρόλο στην προσέλκυση θεατών- ακροατών, ανδρών βεβαίως.

Σ' ένα όμως συμβόλαιο του 1883 αναφέρεται η Βοημή αοιδός Ρόζα Ιωσήφ Όθωνος που, προκειμένου να παντρευτεί το Λαμιώτη κτηματία Ευάγγελο Βαλατσό, δέχεται ο γάμος της να τελεστεί σύμφωνα με τους ιερούς κανόνες της Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας, αν και αυτή ήταν χριστιανή του Δυτικού όμως Δόγματος.

β. Το παλιότερο συμβόλαιο που αναφέρεται ρητά σε αοιδό συναντάται το 1887 και αφορά συμφωνία ενός ιδιοκτήτη καφενείου με τραγουδίστρια φέρουσα αρμενικό επώνυμο, για να τραγουδήσει σε καφέ- αμάν της Λαμίας. Ακολουθούν και άλλα τα επόμενα χρόνια με τραγουδίστριες που έφεραν ελληνικά μα και ξένα ονοματεπώνυμα, αρμενικά και μουσουλμανικά. Οι περισσότερες από είναι τραγουδίστριες που τραγουδούσαν στα καφέ- αμάν της πόλης, δεν ήταν ντόπιες και παρέμεναν σ' αυτή για μικρά ή μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα, αφού τραγουδούσαν σε διαφορά μέρη, όχι μόνο της Ελλάδας, μα του ευρύτερου χώρου της (πρώην) οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Πολλές φορές τα ωδικά αυτά καφενεία θεωρούνταν, από μια μερίδα της άρχουσας τάξης, χώροι διαφθοράς και οι γυναίκες που εργάζονταν σ' αυτούς ταυτίζονταν με τις πόρνες.

Είναι βέβαια γεγονός ότι σε ορισμένα από αυτά σύχναζαν συνήθως άτομα του τότε περιθωρίου, και πολλά επεισόδια και εγκληματικές πράξεις συνέβαιναν κατά τη διάρκεια της λειτουργίας τους. Οι κίνδυνοι για τις γυναίκες αοιδούς ήταν μεγάλοι, η ανάγκη προστασίας τους επιτακτική και γι' αυτό στο συμβόλαιο του 1887 που προαναφέραμε δίνονται τέτοιες υποσχέσεις προς τη συμβαλλόμενη. Μαρτυρούνται ακόμα και δολοφονίες τραγουδιστριών στους χώρους εργασίας τους. Πολλές φορές βέβαια, είναι πιθανό, η διάθεση από μέρους των ανδρών για προστασία τους, να οδηγούσε στην με κάθε τρόπο εκμετάλλευσή τους. Το γεγονός ότι τα ωδικά καφενεία με γυναίκες θεωρούνταν, δίκαια ή άδικα, χώροι διαφθοράς, αποδεικνύεται από σειρά συμβολαίων μίσθωσης καφενείων, όπου ρητά από τους ιδιοκτήτες τίθεται θέμα απαγόρευσης εμφάνισης σε αυτά γυναικών αοιδών.

"[..] ο Γεώργιος Β. Γαλλής υποχρεούται να παρέχη τη Γκιουλισσά Σαμπεϊτήν [...] πάσαν υποστήριξιν κατά παντός όστις ήθελε τυχόν ενοχληση αυτήν [...]". (1887)

Στα προβλήματα των γυναικών αυτών, αναφέρονται τα παρακάτω δημοσιεύματα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

εφημερίδων:

"Προχθές εσπέρας ο λοχίας του Πυροβολικού Παπαλάμπρου, εκ λόγων ζηλοτυπίας, αλλά και εν καταστάσει μέθης ευρισκόμενος, εν τω καφενείω του Νικολ. Στεργίου[30] ή Αγέλαστου, δια περιστρόφου επυροβόλησε την αοιδόν Ευρυδίκη Γερακάρη, γνωστήν υπό το όνομα Αρτεμισίαν και την εφόνευσε. Τον δράστην συνέλαβε η περίπολος αμέσως και τον ωδήγησεν εις τας φυλακάς του Φρουραρχείου. Της ατυχούς δε ταύτης γυναικός η κηδεία εγένετο σήμερον πρωίαν, παρακολουθούντος πλήθους πολλού, το οποίον συνεκίνησε το οικτρόν τέλος της αθλίας[31]."

"Ενώ η αοιδός Άννα Ραζή ευρίσκετο εις το καφωδείον του Καραστάθη, εισήλθον εις την οικίαν αυτής είς πυροβολητής ματά δύο άλλων νέων κουτσαβάκηδων και διαρρήξαντες το μπαούλον της, αφήρεσαν εξ αυτού δραχμάς εβδομήκοντα." [32]

Στο δημοσίευμα που ακολουθεί διαπιστώνουμε την κοινή αντιμετώπιση, απόμερους των αρχών, των ωδικών καφενείων και των οίκων ανοχής:

"Κατόπιν εγκυκλίου του κ. Υπουργού των εσωτερικών προς τας Αστυνομικάς Διευθύνσεις [...] η Αστυνομική Διεύθυνσης της Λαμίας απεφάσισε να λάβη αυστηρότατα μέτρα κατά των χαμαιτυπείων των εγκατασπαρμένων εις διάφορα κεντρικά σημεία της πόλεώς μας, απειλούντα αυτήν την δημόσιαν ηθικήν. Ο εν τη ενταύθα Αστυνομική Διευθύνση ανθυπομοίραρχος κ. Γαλανόπουλος ειργάσθη ειδικώς επί του ζητήματος τούτου και εξεπόνησε σχέδιον, δι' ου κανονίζεται εις το εξής η λειτουργία των ωδικών καφενείων και των οίκων ανοχής. Το σχέδιον τούτο τυγχάνον της εγκρίσεως του κ. Νομάρχου, θα αρχίση αμέσως εφαρμοζόμενον[33] [...]".

Ακολουθούν αποσπάσματα από ενοικιαστήρια συμβόλαια καφενείων, που απαγορεύουν τη λειτουργία ωδικών καφενείων:

[...] επ' ουδεμιά περιπτώση επιτρέπεται να χρησιμοποιηθή ως ωδικόν καφενείον [...] .[34]

[...] υπενοικίασις απαγορεύεται και ιδίως εις ωδικόν θίασον ή άλλων ασέμνων θεαμάτων [...] [35].

[...] εις τας ενταύθα τελουμένας εμποροπανηγύρεις της 23 Απριλίου και 27 Αυγούστου εκάστου έτους και εφ' όσον διατηρούνται αύται, ο μισθωτής δύναται να τοποθετήση εν τω καφφενείω κομπανίαν με μουσικά όργανα και τραγουδίστρια γυναίκα [...] [36].

3. ηθοποιός

Οι άμεσες αναφορές στις εφημερίδες ή άλλα δημόσια έγγραφα του 19ου αιώνα είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Από τις αρχές του 20ου όμως αρχίζουν να πληθαίνουν. Σε

30. Ο Ν.Στεργιώτης, ήταν ένας από τους πιο γνωστούς καφεπώλες της Λαμίας.
31. Εφημερίδα Λαμίας "Θερμοπύλαι", φ. 14-4-1895
32. Εφημερίδα Λαμίας "Αστήρ" φ.46/25-3-1901
33. Εφημερίδα Λαμίας "Θερμοπύλαι" φ. 19-1-1911
34. Αρχείο Ρέντζου: 8401/1-8-1900 (μίσθωση εξοχικού καφενείου)
35. Αρχείο Ρέντζου: 8913/2-10-1900 (μίσθωση εξοχικού καφενείου)
36. Αρχείο Ι. Παπακυριτσόπουλου: 3330/14-1-1919 (μίσθωση καφενείου)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

συμβόλαιο του 1883 της θεατρικής εταιρίας Παντόλφη, που έδινε παραστάσεις παντομίμας (ο γνωστότερος θίασος παντομίμας στην Ελλάδα του 19ου αιώνα), αναφέρεται ότι συμπεριλάμβανε τρεις γυναίκες.

Σε θεατρικό πρόγραμμα τώρα του 1888, αναφέρεται ηθοποιός Ευανθία Ράμφου, σύζυγος του θιασάρχη Ιωάννη Ράμφου, ο θίασος του οποίου έδινε παραστάσεις στη Λαμία τότε, με έργο αναφερόμενο στην ηρωίδα της επανάστασης *"Χριστίνα Π. Θεοδωροπούλου"*[37]. Στον εξαμελή θίασο είναι η μόνη γυναίκα και καθώς αναφέραμε ότι ήταν σύζυγος του θιασάρχη, αυτό αποδεικνύει την άποψη που επικρατεί ότι οι θίασοι της εποχής εκείνης είχαν *"οικογενειακό χαρακτήρα"*. Το ίδιο αποδεικνύει και το συμβόλαιο των Παντόλφη. Παρ' όλα αυτά η στάση του κόσμου απέναντι τους είναι αρνητική και αυτό εξ αιτίας της κακής εικόνας που είχε σχηματιστεί από τις πρωταγωνίστριες των ιταλικών μελοδραμάτων και των ωδικών θιάσων.

[...] ενεφανίσθησαν οι [..] κύριοι Ανδρέας Φορμαντίνης, Αλέξανδρος Παντόλφης, Κων/νος Παντόλφης, ηθοποιοί κάτοικοι Πάρμας της Ιταλίας και διαμένοντες ενταύθα και συνωμολόγησαν τα εξής: ο Α. Φορμαντίνης [..] εξεμίσθωσε την εργασίαν ολοκλήρου της θεατρικής εταιρίας Παντόλφη, ης μέρος αποτελεί μετά της συζύγου του Βικτωρίας [..] υποχρεούμενος να λαμβάνη μέρος εις τας θεατρικάς παραστάσεις μετά της συζύγου του [..] οι αδελφοί [..] Παντόλφη οίτινες υποχρεούνται να λαμβάνουν μέρος εις τας αυτάς παραστάσεις μετά δύο γυναικών και δύο ετέρων ανδρών[38] *[...].*

ε. ιατρικά και παραϊατρικά

1. γιατρός

Οι πρώτες γυναίκες γιατροί εμφανίζονται στις αρχές του 20ου αιώνα. Αυτές είναι: η οδοντίατρος Κασσάνδρα Αποστολίδου[39] και η παθολόγος Ειρήνη Μακρυναίου. Για τη δεύτερη ξέρουμε ότι ήταν μια από τις πρώτες λαμιώτισσες μαθήτριες που φοίτησαν στο Γυμνάσιο Λαμίας.

2.νοσοκόμα

Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα το μόνο νοσηλευτικό ίδρυμα που υπήρξε στη Λαμία ήταν το Στρατιωτικό Νοσοκομείο. Δεν έχουμε πληροφορίες όμως αν δούλεψαν σ' αυτό γυναίκες νοσοκόμοι. Αυτό φαίνεται να έγινε τον 20ο αιώνα, με τη λειτουργία του πρώτου νοσοκομείου της Λαμίας, του Ελασσώνειου.

Πολλές πληροφορίες όμως έχουμε για την, περιστασιακή, παρουσία στην περιοχή μιας Ελληνίδων και ξένων νοσοκόμων κατά τη διάρκεια του πολέμου του 1897. Οι ελληνίδες εθελόντριες νοσοκόμοι (επέβαιναν στο ατμόπλοιο *"Θεσσαλία"* που είχε αγκυροβολήσει στην Αγία Μαρίνα και ανοιχτά του Μώλου) ήταν οι: κυρίες Φερεντίνου, Γεωργαντά και Ιοσαδόφσκι καθώς και οι αδελφές Ελένη και Ευγενία Νεγρεπόντη.

Στα νοσοκομεία Δομοκού και Λαμίας επικεφαλής ήταν η κυρία Κασσαβέτη. Η Ένωση Ελληνίδων είχε επίσης δημιουργήσει φορητό χειρουργείο, στο οποίο είχαν

37. Βλέπε περισσότερα στις εργασίες του Γ. Σταυρόπουλου: *"Το Θέατρο στη Λαμία Α' και Β'"*, περ. ΦΘΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, τ.17/1996 και 21/2000, αντίστοιχα.
38. Αρχείο Καϊλάνη 15-10-1883
39. Αρχείο Χατζηχρήστου: συμβόλαιο αρ. 5488/1911

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

εκδηλώσει επιθυμία να βοηθήσουν Γαλλίδες και Ελβετίδες νοσοκόμοι[40].

Στην Αγία Μαρίνα λειτουργούσε και Γερμανικό νοσοκομείο, όπου δεχόταν τους σοβαρότερα τραυματισμένους, Έλληνες και ξένους.

Ο ιστορικός του πολέμου αυτού Ηλίας Οικονομόπουλος γράφει για τη δράση των νοσοκόμων: "*Και εδώ κυρίες και δεσποινίδες των εκλεκτοτέρων οικογενειών, μετά τινων φιλοτίμων ιατρών και νοσοκόμων, [...] μεταβάσαι με πολλά φορεία και αμάξια επί του πεδίου των μαχών, συνέλεξαν τους δυστυχείς τραυματίας και μετενεγκούσαι αυτούς εις Λαμίαν [...] παρέσχον αυτοίς εκεί τας πρώτας ιατρικάς περιθάλψεις, προληφθέντος ούτω [...] του θανάτου πολλών εκ της εξαντλήσεως και της ανεπαρκούς περιθάλψεως επί τόπου[...]*". [41]

στ. δημοσιογραφικά

εκδότρια εφημερίδας- τυπογράφος:

Πρόκειται για μεμονωμένη περίπτωση. Ήταν η Μαρίνα Κατσανάκη, κόρη του για πολλά χρόνια εκδότη Θ. Κατσανάκη, που (συν)εξέδιδε αρχικά την εφημερίδα "*Φωνή του Λαού*" και κατόπιν την εφημερίδα "*Θερμοπύλαι*". Μετά το θάνατο του συνέχισε την έκδοσή της η κόρη του Μαρίνα. Αυτή παράλληλα με την έκδοση της εφημερίδας, λειτουργούσε και το τυπογραφείο της, εκτελώντας κάθε τυπογραφική εργασία που της παραγγελλόταν από δημόσιο και ιδιώτες. Η εκδοτική αυτή δραστηριότητα της Μαρίνας Κατσανάκη εκτυλίχθηκε στα πρώτα χρόνια του 20ου αιώνα.

ζ. παροχής ερωτικών υπηρεσιών

ιερόδουλος

Φυσικά σε κανένα δημόσιο έγγραφο δε συναντάμε ένα τέτοιο επάγγελμα να συνοδεύει δικαιοπρακτούσα γυναίκα. Πολλές όμως είναι οι αναφορές στα δικαστικά πρακτικά και στις εφημερίδες της πόλεως, πάντα απαξιωτικά. Σε κάποιες περιόδους όμως υπήρξε ενδιαφέρον για την καλυτέρευση των συνθηκών εργασίας και διαμονής τους. Ιδιαίτερα σημειώνουμε την πληροφορία για σχέσεις τους με την Αστυνομία, όπως και σήμερα.

[42]"*Ήδη πληροφορούμεθα ότι ο διευθυντής της ενταύθα Αστυνομίας κ. Δουλαβέρης, τη υποδείξει των κατά την συνοικίαν των Υδρομύλων κατοικούντων συμπολιτών μας, οίτινες και αναφοράν ενεχείρισαν προς τον κ. Νομάρχην, μεταβαλών γνώμην εθεώρησεν κατάλληλον προς σύστασιν καταστήματος των τη Αφροδίτη θυουσών γυναικών την θέσιν του Παλαιού Νεκροταφείου, όπου υπάρχουσιν αι δημοτικαί αποθήκαι, αίτινες δια μικράς δαπάνης δύνανται να καταστώσι χρήσιμοι προς κατοικίαν των ιεροδούλων.*"

Η λύμη της πόλεώς μας [43]

"*Η πόλις μας είχεν ανακουφισθή ολίγον καιρόν δια την εκκαθάρισιν αυτής εκ των ασέμνων γυναικών. Αλλά δυστυχώς η κοινή αγανάκτησις της κοινωνίας μας*

40. Κούλας Ξηραδάκη: "*Οι Γυναίκες στον ατυχή πόλεμο του 1897*" , Αθήνα 1994
41. Ηλία Οικονομόπουλου: "*Ιστορία του Ελληνοτουρκικού πολέμου*", Αθήνα 1898
42. Εφημερίδα Λαμίας "*Φωνή της Φθιώτιδος*" φ. 20/6-3-1894
43. Εφημερίδα Λαμίας "*Φωνή της Φθιώτιδος*": φ. 20/6-3-1894

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ελησμονήθη και ήρχισαν πάλι δειλά- δειλά να εισρέωσιν ανενόχλητοι αι τοιούτου είδους γυναίκες και μάλιστα να στήσωσι την φωλεάν των εις το κεντρικώτερον μέρος της πόλεως μας παρά την πλατείαν Διάκου.

Δεν είναι εσχάτη ηθική πόρρωσις η ανοχή της εγκαθιδρύσεως αυτών εντός αυτής της πλατείας του Διάκου, ένθα υπό την σκιάν του ανδριάντος του προμάχου της πίστεως και της πατρίδος, τελούνται τα όργια των ιεροδούλων; Αισχυνόμεθα δια λογαριασμόν σας, ω αρμόδιοι, οι οποίοι επί ζημία των κοινών ηθών επιτρέπετε να βεβηλούται ο ιερός εκείνος χώρος της Πλατείας του Διάκου."

Δια τον Κον Υπουργόν των Εσωτερικών [44]

"Πληροφορούμεθα ασφαλώς, ότι ο διευθύνων την Αστυνομίαν Λαμίας Γ. Στάββαρης, λοχαγός του πεζικού, αναστρέφεται σκανδαλωδώς καθ' εσπέραν εις τα, μετά κοινών γυναικών, ζυθοπωλεία της πόλεώς μας. Προχθές είχεν ιδρύση χαρτοπαικτείον εντός αυτών. Επετέθη δε άνευ λόγου και ερράπισε τον Διευθυντήν του Ξενοδοχείου η "Αγγλία" διότι ούτος δεν εδέχθη το εσπέρας εκείνο της 21ης λήξαντος να εισαγάγη κοινάς γυναίκας εις το Ξενοδοχείον του και δι' όπερ κατηγγέλθη προσηκόντως [...]."

Και μια από τις σπάνιες αναφορές, έμμεση όμως, σε διαθήκη:

"[...] ενεφανίσθη ο κύριος Γεώργιος Λυμπέρης, επονωμαζόμενος και Τουρκογιώργης, κουρεύς, κάτοικος Λαμίας [..] τον δε υιόν του Δημήτριον, επειδή απ' αρχής έδειξεν απείθειαν και πολλάκις με επίκρανεν και πολλάς δαπάνας δι' αυτόν έκαμον, εσχάτως δε ελθών εις γάμον μετά ασέμνου γυναικός (πόρνης), εναντίον της θελήσεώς μου, αποκλείω εντελώς εκ της περιουσίας μου και τον αποκληρώνω και δεν αφήνω τίποτε εις αυτόν [...]." [45]

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Βλέπουμε λοιπόν ότι στα μεν καλλιτεχνικά (ή καλλιτεχνίζοντα) επαγγέλματα οι γυναικες που τα ασκουν δεν προέρχονται από την περιοχή, προέρχονται είτε από άλλες ελληνικές περιοχές είτε από το εξωτερικό και κατά κανόνα είναι φορείς μάλλον ξενόφερτων τότε διασκεδάσεων. Ο βαθμός χειραφέτησής τους, αν και ποικίλει, στις περισσότερες περιπτώσεις θα πρέπει να θεωρηθεί υπαρκτός, σε σχέση πάντα με τις υπόλοιπες γυναίκες.

Όσον αφορά τα περισσότερα από τα υπόλοιπα επαγγέλματα φαίνεται να έχουν σχέση με επαγγέλματα που οι άνδρες δεν μπορούσαν ή οι τότε αντιλήψεις δεν τους άφηναν να ασκήσουν *(μαία, τροφός, μοδίστρα, πλύστρα, υπηρέτρια κ.ά.)*. Ακόμα και το νέο επάγγελμα της δασκάλας ίσως να μη είχε τότε γεννηθεί αν εθεωρείτο ότι οι άνδρες μπορούν να διδάσκουν μικρά μόνο κορίτσια κ.λ.π. Σταδιακά όμως αρχίζουν να δουλεύουν και σε άλλες νέες εργασίες, όμως που πάλι είχαν σχέση με ό.τι εθεωρείτο γυναικεία ασχολία *(υφαντουργία, ζυμαρικά κ.ά.)*. Πολλές από τις δουλειές τους είναι ασταθείς, πρόσκαιρες και εναλλασσόμενες (κυρίως για τις γυναίκες των φτωχότερων στρωμάτων) στο σπίτι ή στη γειτονιά.

44. Εφημερίδα Λαμίας *"Φωνή της Φθιώτιδος"* 1903
45. Αρχείο Διοβουνιώτη αρ. 6262/1-2-1862 (Διαθήκη)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Μια μεγάλη μερίδα εργάζεται στον πρωτογενή τομέα και φυσικά πάντα σηκώνοντας τα βάρη του νοικοκυριού και της ανατροφής των παιδιών.

Η αλλαγή των αρχών του 20ου αιώνα, της γυναίκας δηλ. στο δημόσιο, μάλλον άργησε να ισχύσει στην περιοχή μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πέραν όσων αναφέρονται στις παραπομπές, χρησιμότατα μας στάθηκαν και τα παρακάτω:

Αλεξάνδρας Μπακαλάκη- Ελένης Ελεγμίτου: *Η εκπαίδευση "εις τα του οίκου" και τα γυναικεία καθήκοντα*, ΑΕΝ/ΓΓΝΓ, Αθήνα 1987

Σ. Ζιώγου -Καραστέργιου: *Η μέση εκπαίδευση των κοριτσιών (1830 - 1893)*, ΙΑΕΝ 1986

Ελένης Φουρναράκη: *Εκπαίδευση και Αγωγή των κοριτσιών (1830 -1910),* ΙΑΕΝ 1987

Μ.Παντελίδου- Μαζούτα: *Η πάλη των φύλων δεν είχε νικητή*, εφ. ΤΟ ΒΗΜΑ 19-12-1999

Δ.Θ.Νάτσιος: *Παλιά λαμιώτικα προικοσύμφωνα*, περ. ΦΘΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ ,τ.14/1993

Από τις 7 ΗΜΕΡΕΣ της ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ "Γυναίκα και εργασία" (2-5-1999):

Ζώγιας Χρονάκη: *Εργαζόμενες γυναίκες*

Έφης Αβδελά: *Όψεις της γυναικείας εργασίας*

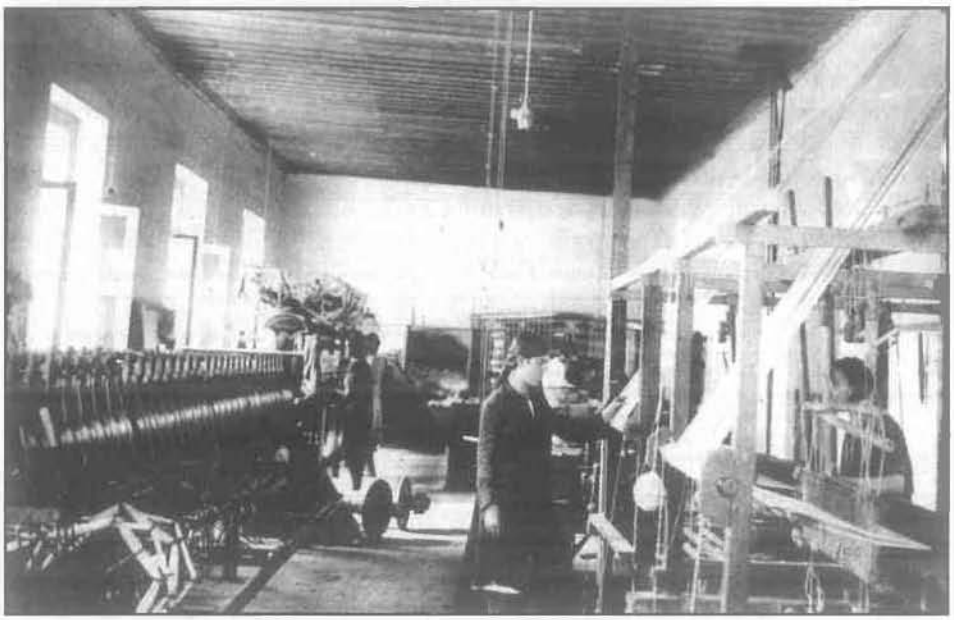
Έφης Αβδελά: *Μια γυναικεία επανάσταση- οι γυναίκες κατακτούν τα υπουργεία και τις δημόσιες υπηρεσίες*

Χρ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου: *Κοράσια κόσμια και ευειδή- οι πρώτες ελληνίδες ηθοποιοί*

Ζ. Σαλίμπα: *Υπηρέτρια στην πόλη*

Ελένης Φουρναράκη: *Επάγγελμα δασκάλα*

Λήδας Παπαστεφανάκη: *Στα καπνομάγαζα, στα υφαντουργεία- εργάτριες στην ελληνική βιομηχανία: από το σπίτι στη μισθωτή εργασία.*

Το υφαντουργείο των αδελφών Μαχαίρα στην οδό Τσιριμώκου. Πρωτολειτούργησε το 1902. Το 1927 είχε 40 υφάντριες.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ
Αφροδίτη Θεοδώρου
φιλόλογος

ΘΕΜΑ
Φθιωτικοί Σύλλογοι Γυναικών από το 1914-1999

Σεβαστό ακροατήριο,

ευχαριστώ κι εγώ με τη σειρά μου το Πνευματικό Κέντρο Σταυρού για την τιμητική πρόσκληση που μου έκαναν να μιλήσω στο 1ο Συνέδριο Τοπικής Ιστορίας και να τους συγχαρώ για την πρωτοβουλία τους να διοργανώσουν ένα τέτοιο Συνέδριο και μάλιστα να το καθιερώσουν ως θεσμό ανά διετία.

Το 1887, 66 ολόκληρα χρόνια από την Εθνική Παλιγγενεσία η Ελληνίδα εξακολουθεί να ζεί με τη δουλική υποταγή που της έχουν επιβάλει οι συνθήκες της τότε ζωής. Όμως το τέλμα αυτό της γυναικείας νάρκης έρχεται να ταράξει η πρώτη γυναικεία εφημερίδα, που κυκλοφορεί στις 8 Μαρτίου του ίδιου χρόνου: Η "*Εφημερίς των Κυριών*", εβδομαδιαία, που εκδίδεται από τη δυναμική Ρεθυμνιώτισσα Καλλιρρόη Παρρέν και γράφεται από μια μικρή ομάδα Αθηναίων γυναικών με σκοπό την "*αφύπνισιν της Ελληνίδος*".

Η κυκλοφορία του πρώτου φύλλου της "*Εφημερίδος των Κυριών*", που ξεπέρασε τις 10.000 φύλλα, προκάλεσε τρομερές αντιδράσεις, γιατί ερχόταν σε τέλεια αντίθεση με τις προλήψεις, τις αρχές και τα ήθη της εποχής. Το τόλμημα ήταν πολύ μεγάλο. Για πρώτη φορά στην Ελλάδα από τις στήλες της πρώτης γυναικείας εφημερίδας ακούστηκε η φωνή της γυναίκας που είχε το θάρρος να σχολιάσει θέματα και προβλήματα ζωτικά, να ζητά την ισότητα των δύο φύλων και να απαιτεί να ψηφιστεί από τη Βουλή νομοσχέδιο που να κατοχυρώνει τα δικαιώματά της.

Η δημοσιογραφική ομάδα της Καλλιρρόης Παρρέν αποτέλεσε τον πρώτο άτυπο γυναικείο σύλλογο στην Ελλάδα και επί τριάντα χρόνια κράτησε σε υψηλό επίπεδο τον αγώνα της Ελληνίδας για τα προβλήματά της.

Αυτή η σημερινή ανακοίνωση αφορά στους Συλλόγους και τα Σωματεία Γυναικών στη Φθιώτιδα και αντλεί πληροφορίες για την καταγραφή τους από μια επίσημη πηγή: το Βιβλίο Ανεγνωρισμένων Σωματείων του Πρωτοδικείου Λαμίας, στο οποίο, σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία (Νόμος 281) καταγράφονται όλα τα ανεγνωρισμένα σωματεία από το 1914. Τα Αναγνωρισμένα Σωματεία καταθέτουν καταστατικό και σύμφωνα με συγκεκριμένες διαδικασίες αποκτούν νομική προσωπικότητα.

Το Βιβλίο Ανεγνωρισμένων Σωματείων του Πρωτοδικείου Λαμίας είναι ...πολλά βιβλία και μάλιστα συντεταγμένα με διάφορο μεταξύ τους τρόπο, άλλοτε με αύξοντες αριθμούς, άλλοτε με αριθμούς μητρώου,τα πλέον πρόσφατα δεν αναφέρουν καν το σκοπό ιδρύσεως των Σωματείων και πρέπει κανείς να ανατρέξει στους φακέλους καταστατικών.

Η έρευνα και καταγραφή των Γυναικείων Συλλόγων από το 1914 έως το 1999 καταλήγει σε ένα σύνολο 47 συλλόγων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Δε θα σας κουράσω με τον εκτενή κατάλογο όλων αυτών, με αριθμούς αποφάσεων του Πρωτοδικείου και των Καταστατικών κλπ. Αυτά θα καταθέσω για τα Πρακτικά. Είναι η πρώτη φορά που καταγράφονται οι Φθιωτικοί Συλλογοι Γυναικών, αλλά πέρα από την απλή καταγραφή, το θέμα παρουσιάζει κοινωνιολογικό ενδιαφέρον και σ'αυτό θα επικεντρωθούμε καθώς και σε Συλλόγους, ακόμη σήμερα λειτουργικούς, των οποίων βρέθηκαν τα καταστατικά αλλά και τα πεπραγμένα.

Τυπικά όλοι αυτοί οι σύλλογοι είναι ενεργοί, εφόσον καμία πράξις δεν έχει αναστείλει επίσημα τη λειτουργία τους, πλην ενός που διελύθη με απόφαση του ιδίου Πρωτοδικείου. Ωστόσο κάποιοι από αυτούς είναι ανενεργοί, έχουν παύσει να προσφέρουν έργο, είτε λόγω ελλείψεως ενδιαφέροντος, είτε λόγω των εκάστοτε ιστορικών συνθηκών. Όπως κατά την διάρκεια του πολέμου, ή κατά την περίοδο της δικτατορίας, που, όπως όλοι γνωρίζουμε, αναστέλλονται τα άρθρα του Συντάγματος που αφορούν στη συνάθροιση των πολιτών κλπ., οπότε αργότερα πολλοί σύλλογοι δεν ενεργοποιήθηκαν εκ νέου.

Εκτός απ' αυτούς τους 47 γυναικείους Συλλόγους, λειτουργούν στη Λαμία και τρία Παραρτήματα Συλλόγων της Αθήνας που, σύμφωνα με το καταστατικό τους, προβλέπουν την ίδρυση παραρτημάτων και σε άλλες πόλεις της Ελλάδος και τα οποία για την πληρότητα της έρευνας, αλλά και από αίσθημα δικαιοσύνης, εφόσον λειτουργούν ευδόκιμα στην πόλη μας και παράγουν σοβαρό κοινωνικό έργο, θεώρησα σκόπιμο να συμπεριλάβω. Επομένως, σύνολο 50.

Οι Σύλλογοι αυτοί, στο σύνολό τους και ανάλογα με το αντικείμενο του ενδιαφέροντος τους, μπορούν να διακριθούν σε δύο γενικές κατηγορίες: Σωματεία εργατικά, με συνδικαλιστικό χαρακτήρα και Σωματεία με κοινωνικό, εκπολιτιστικό χαρακτήρα.

Τα πρώτα γνωρίζουν έξαρση αμέσως μετά τον πόλεμο, το 1945 και το 1946, που η γυναίκα βγαίνει στην παραγωγή και μάλιστα δυο-τρία απ'αυτά δεν είναι αμιγώς γυναικεία, αλλά γίνεται τροποποίηση του καταστατικού των ήδη λειτουργούντων σωματείων εργατών για να συμπεριλάβουν και τις γυναίκες εργάτριες, όπως, για παράδειγμα, το "*Σωματείο εργατών και εργατριών Κεραμοπλινθοποιών και Αγγειοπλαστών Νομού Φθιώτιδος*" με έδρα τη Λαμία και σκοπό τη συνένωση των εργατών και εργατριών εις ενιαίαν οργάνωσιν κλπ. Επίσης το "Σωματείον εργατών και εργατριών οδοποιίας, φορτοεκφορτωτών, καρραγωγέων και εκδορέων Δομοκού". Απόφ. 34/22 Μαΐου 1945.

Με την ίδια ημερομηνία και αριθμό αποφάσεως 36 ιδρύεται στη Λαμία το πρώτο απ'αυτά τα εργατικά σωματεία, αμιγώς γυναικείο, με την επωνυμία "*Σωματείον ελευθέρων εργατριών Λαμίας*" και σκοπό του "*την εξυπηρέτηση των οικονομικών και επαγγελματικών συμφερόντων των μελών του και την προσπάθεια βελτιώσεως του ηθικού, υλικού και πολιτιστικού επιπέδου των μελών του*".

Άλλα σωματεία του 1946: "*Σωματείον Αδελφών Νοσοκόμων Λαμίας*", "*Σωματείον Καθαριστριών Τραπεζών και Γραφείων Λαμίας*" "*Σωματείον Μοδιστρών Ασπρορουχούδων Λαμίας*", "*Σωματείον εργατριών υφαντηρίων και καλτσοπλεκτηρίων Λαμίας*" και άλλα, όλα με σκοπό την "*εξυπηρέτησιν των επαγγελματικών συμφερόντων των μελών τους*".

Ο χρόνος ιδρύσεως, οι επωνυμίες, οι στόχοι, εύγλωττα μαρτυρούν τα επαγγέλματα στα οποία απασχολήθηκαν οι γυναίκες εκείνη την εποχή, αλλά και την αγωνία και τον αγώνα τους για την επιβίωση και τη στήριξη των οικογενειών πίσω απ'αυτές.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Η άλλη κατηγορία συλλόγων, οι κοινωνικού και εκπολιτιστικού χαρακτήρα, που είναι και οι περισσότεροι, γνωρίζουν έξαρση κυρίως μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας στη χώρα μας, δηλαδή μετά το 1974, δειλά στην αρχή, με γρηγορότερους ρυθμούς αργότερα και ακόμη σήμερα συνεχίζουν να ιδρύονται καινούργια, ώστε σχεδόν σ'όλες τις μικρότερες πόλεις, ακόμη και στα χωριά, να υπάρχουν πυρήνες, γυναικείοι σύλλογοι που δραστηριοποιούνται και παράγουν κοινωνικό και εκπολιτιστικό έργο.

Ο πρώτος απ'αυτούς τους συλλόγους ανήκει στην όψιμη περίοδο του μεσοπολέμου. Ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 1938 με έδρα τη Λαμία. Επωνυμία του: "*Σύνδεσμος Κυριών και Δεσποινίδων*" και σκοπός "*η ηθική και υλική ενίσχυσις πάσης ωραίας προσπαθείας χαρακτηριζούσης εν τη Κοινωνία του πολιτισμού*". Είχε φιλανθρωπικό και κοινωνικό χαρακτήρα, διοργάνωνε κοινωνικές εκδηλώσεις σύμφωνα με το πνεύμα της εποχής και συνεκέντρωνε χρήματα για φιλανθρωπικούς σκοπούς. Ο πόλεμος που ενέσκηψε σύντομα, ανέστειλε οριστικά τη λειτουργία του.

Μεταπολεμικά, το Φεβρουάριο του 1946, ιδρύθηκε ο "*Σύλλογος Γυναικών Λαμίας*", με σκοπό την "*καλυτέρευση των όρων της ζωής των γυναικών ως νοικοκυρών, ως μητέρων κλπ.*" Ο μόνος της περιόδου αυτής μη εργατικός συνδικαλιστικός σύλλογος που κι αυτός όμως εκφράζει και προσπαθεί να καλύψει κάποια πρακτική ανάγκη.

Ακολουθεί μια μακρά περίοδος "*ανομβρίας*", κυρίως διότι πλέον τα σωματεία αυτά είναι μικτά και δε γίνεται διάκριση. Έξαρση πραγματική των Γυναικείων Συλλόγων παρουσιάζεται μετά το 1974, όπως ήδη προανέφερα και σχεδόν όλοι αυτοί λειτουργούν μέχρι σήμερα.

Ο Εξωραϊστικός και εκπολιτιστικός Σύλλογος Γυναικών Λαμίας είναι ο πρώτος γυναικείος σύλλογος αυτού του χαρακτήρα που ιδρύθηκε στη Φθιώτιδα μετά τη μεταπολίτευση και σήμερα έχει στο ενεργητικό του 25 χρόνια δημιουργικής ζωής με πολύ αξιόλογη δραστηριότητα.

Σκοποί του, σύμφωνα με το καταστατικό του, είναι η ανάπτυξη δράσης με σκοπό τον εξωραϊσμό της Λαμίας, η προώθηση της γυναικείας ισοτιμίας και των δικαιωμάτων των γυναικών σε όλους τους τομείς, νομικό, πολιτιστικό, κοινωνικό, οικονομικό, η ενεργός συμμετοχή στις διαδικασίες για την επίλυση βιοτικών, κοινωνικών και πολιτιστικών προβλημάτων, όπως ο αναλφαβητισμός, η προστασία του περιβάλλοντος, η άμυνα του καταναλωτή κλπ. Επίσης η επιδίωξη συνεργασίας με το Κράτος και τους φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για τη δημιουργία ιδρυμάτων κοινωνικής πολιτικής: Βρεφοκομεία, παιδικές χαρές, συμβουλευτικούς σταθμούς γάμου κλπ.

Για την πραγματοποίηση αυτών των στόχων ο σύλλογος έχει αναπτύξει αξιόλογη δράση σε εθνικό επίπεδο ως μέλος της Ομοσπονδίας Γυναικών και σε ευρωπαϊκό ως μέλος του Lobby Γυναικών Ευρώπης. Επανειλημμένα απευθύνεται με ψηφίσματα τόσο προς αυτούς τους φορείς όσο και προς τη Βουλή των Ελλήνων.

Μέσα στις σημαντικότερες δραστηριότητες του Συλλόγου είναι:

Η δημιουργία του Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας. Το 90% του υλικού συγκέντρωσαν οι γυναίκες του Συλλόγου και το δώρισαν στο Δήμο της Λαμίας.

Εκδόσεις: Βιβλία, Λευκώματα.

Εκθέσεις: Φωτογραφίας με διάφορα θέματα, λαογραφικού υλικού, αρχιτεκτονικών στοιχείων από έναν κόσμο που χάνεται, κ.ά.

Φροντίδα για στέγαση και παιδεία των τσιγγάνων της περιοχής, εκδηλώσεις για

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

τους γιατρούς χωρίς σύνορα, επιμόρφωση των γυναικών σε θέματα υγείας και πολλά άλλα.

Από τον Αύγουστο του 1976 που ξεκίνησε ο Σύλλογος της Λαμίας, με καθυστέρηση τριών ετών, άρχισαν να φυτρώνουν σαν τα μανιτάρια αντίστοιχοι σύλλογοι στις άλλες πόλεις της Φθιώτιδας, σχεδόν με την ίδια επωνυμία και τους ίδιους σκοπούς: τον Αύγουστο του 1979 ιδρύθηκε ο "*Επιμορφωτικός και εκπολιτιστικός σύλλογος Γυναικών Αμφικλείας*", ένα μήνα μετά ο "*Σύλλογος Γυναικών Στυλίδας*" και αργότερα στο Μαρτίνο (2), στη Λάρυμνα, στην Ελάτεια, στα Καμμένα Βούρλα, στην Τιθορέα, στην Κόμνινα, στη Σπερχειάδα, στον Αγιο Κων/νο (2), στην Αταλάντη (2), στη Λάρυμνα, στο Νέο Μοναστήρι, στη Σοφιάδα, στις Ράχες, στη Μεσοποταμία, στο Μώλο, στο Παλαιοχώρι, στην Ξυνιάδα Δομοκού, στην Ομβριακή, στο Μπράλλο, στο Αυλάκι, στο Μεγαπλάτανο, στον Έξαρχο, στον Αχινό. Αυτοί είναι αμιγώς γυναικείοι σύλλογοι. Σε πολλά άλλα μέρη υπάρχουν εξωραϊστικοί σύλλογοι, όπου παντού βεβαίως συμμετέχουν και γυναίκες.

Η Ομοσπονδία Συλλόγων Γυναικών Ν. Φθιώτιδος ιδρύθηκε από την ανάγκη να εκπροσωπούνται και να συμμετέχουν οι Σύλλογοι Γυναικών στο Ευρωπαϊκό Lobby Γυναικών για να συνεργάζονται με την Ε.Ε., τον Ο.Η.Ε. και άλλες συναφείς μη κυβερνητικές οργανώσεις, να απευθύνονται προς αυτούς τους οργανισμούς ή φορείς, να προωθούν τα γυναικεία θέματα και να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους για τη μελέτη και επίλυση των προβλημάτων που απασχολούν τη σύγχρονη Ελληνίδα.

Σημειωτέον ότι μέχρι πολύ πρόσφατα η Ελληνίδα, με το Οικογενειακό Δίκαιο που ίσχυε, δεν είχε καμία νομοθετική κάλυψη, η μητρότητα δεν ήταν καν λειτούργημα κοινωνικό και μόλις το 1983 με το Νόμο 1329, που θέσπισε την ισότητα στο γάμο, τη γονική μέριμνα, την οικονομική ισότητα για τα περιουσιακά στοιχεία εντός του γάμου και άλλα θεμελιακά ζητήματα, πραγματικά σήμερα μπορεί να στέκεται ισότιμα δίπλα στον άνδρα, γεγονός που εξυψώνει ηθικά και κοινωνικά και τους δύο.

Όλα αυτά αποτελούν και τους σκοπούς της Ομοσπονδίας, καθώς και, κυριότατα, η διατήρηση των υψηλών ηθικών αρχών σε όλους τους τομείς της ζωής και η ενθάρρυνση των μελών να αποκτήσουν ειδικές γνώσεις μέσω των ειδικών μορφωτικών προγραμμάτων της Ε.Ε., με βασική και θεμελιώδη αρχή ότι η Ομοσπονδία δεν έχει κομματικό χαρακτήρα και ουδεμία ανάμειξη σε εκδηλώσεις με τέτοιο χαρακτήρα.

Οι Σύλλογοι που μετείχαν αμέσως και ίδρυσαν την Ομοσπονδία ήταν της Λαμίας, που είχε και την πρωτοβουλία, της Σπερχειάδας, της Υπάτης, Τιθορέας, Αταλάντης, Νέου Μοναστηρίου, Στυλίδας, Ελάτειας, Αχινού, Ραχών, Μπράλλου και προσεχώς πρόκειται να συμμετάσχουν οι Σύλλογοι Μώλου και Καμμένων Βούρλων.

Το "**Λύκειον των Ελληνίδων**", ίδρυσε το 1911, με έδρα την Αθήνα, η προαναφερθείσα πρωτοπόρος Καλλιρρόη Παρρέν που διετέλεσε επί μακράν σειράν ετών πρόεδρος και κατόρθωσε να εμπνεύσει τη βαθειά πίστη στις ελληνικές παραδόσεις, τα ήθη, τα έθιμα, τους χορούς, το δημοτικό τραγούδι και τη λαϊκή τέχνη.

Σκοποί του Λυκείου ήταν και είναι: 1)Η αναζωπύρωση και η διατήρηση των ελληνικών εθίμων και των παραδόσεων, 2) η εξύψωση της θέσης της Ελληνίδας στην πολιτεία, στην κοινωνία και στην οικογένεια 3) η διαφώτιση της Ελληνίδας μητέρας για τα καθήκοντά της και τον προορισμό της και η ηθική συμπαράσταση και

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

προστασία της μητέρας και του παιδιου, ιδίως των λαϊκών τάξεων.

Τέτοιο τεράστιο ελληνοπρεπές πρόγραμμα δεν ήταν δυνατόν να υλοποιηθεί από την πρωτεύουσα και γιαυτό θεσπίστηκε η λειτουργία παραρτημάτων στην επαρχία. Ως παράρτημα λειτούργησε και το "Λύκειο των Ελληνίδων Λαμίας" από το 1974. Ανεξαρτοποιήθηκε όμως και οργανώθηκε σε ίδιο και αυτοτελές σωματείο το 1988 με τους ίδιους πάντοτε σκοπούς και το 1998 έκανε μια τροποποίηση του καταστατικού του ως προς τον αριθμό των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Ως Παραρτήματα Σωματείων της Αθήνας, με έδρα την Αθήνα και με την ίδια επωνυμία, με τους ίδιους σκοπούς, αρχές και μέσα πραγμάτωσης των σκοπών, λειτουργούν στη Λαμία οι εξής γυναικείοι σύλλογοι:

"Πανελλήνια Ένωση Γυναικών"
Έδρα: Αθήνα.
Απόφ. 2498/82
Κατεχ. 11325/ 21-10-82.

Σκοπός: 1) Η αντιμετώπιση των θεμάτων που αφορούν τη γυναίκα και τον κόσμο της, σύμφωνα με τις παραδόσεις του Έθνους μας και τα βιώματα της Ορθοδοξίας.

2) Συμπαράσταση ηθική, πνευματική, νομική και υλική, με σκοπό την εξύψωση της κοινωνικής θέσης της γυναίκας, την ισοτιμία της μέσα στην οικογένεια, στην εργασία και γενικά στην Ελληνική κοινωνία.

Στο άρθρο 3 του καταστατικού αναφέρονται λεπτομερώς τα μέσα για την υλοποίηση των σκοπών, στο άρθρο 4 ρητά τονίζεται ότι το Σωματείο δεν έχει οχέση με τα διάφορα πολιτικά κόμματα και οργανώσεις, ούτε δέχεται επιρροές απ'αυτά, το άρθρο 18 ορίζει ότι κατόπιν αποφάσεως του Δ.Σ. δύναται να ιδρυθούν παραρτήματα στην επαρχία εξαρτημένα και καθοδηγούμενα διοικητικά από το κέντρο.

Το Παράρτημα Λαμίας λειτουργεί δημιουργικά από το Φεβρουάριο του 1992 με αξιόλογη δραστηριότητα σύμφωνα με το καταστατικό.

"Πανελλήνια Οργάνωση "Η Ελληνική Εστία" (Π.Ο.Ε.Ε.)".
Έδρα: Αθήνα.
Απόφ. 212/ 91.
Αναγν. σωματείου: α.α. 17743/ 12 Μαρτ. 1991.

Σκοπός: Η μέριμνα για την προάσπιση, εξύψωση και προαγωγή του θεσμού της Οικογένειας, με στόχους την εξασφάλιση της ενότητας και σταθερότητας της Οικογένειας, την αναγνώριση του θεμελιακού ρόλου της Ελληνίδας μέσα σ'αυτήν, την κατοχύρωση των δικαιωμάτων της στη δημόσια και κοινωνική ζωή κλπ.

Στο άρθρο 26 αναφέρεται ότι μπορούν να συνιστώνται Παραρτήματα στην πρωτεύουσα κάθε νομού, τα οποία βεβαίως υποχρεούνται να τηρούν αυστηρά το Καταστατικό (άρθρο 31).

Το Παράρτημα Λαμίας ιδρυθηκε το 1991, σχεδόν αμέσως με το Κεντρικό της Αθήνας, και κυριότατος στόχος του είναι η προσφορά αγάπης και βοήθειας στα άτομα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

με ειδικές ανάγκες και όχι μόνο: Στα δυο ειδικά σχολεία της πόλης μας παρέχουν τα μέσα για την αγορά ειδικών παιχνιδιών και ειδών απαραιτήτων για την εξυπηρέτηση αυτών των παιδιών και, φυσικά, τους ειδικους δασκάλους.

Η δραστηριότητά του Παραρτήματος επεκτείνεται και σε άλλους τομείς, όπως στη φροντίδα για τα Γηροκομεία και Ορφανοτροφεία της πόλης μας.

"Σώμα Ελληνίδων Οδηγών"

Το Σώμα Ελληνίδων Οδηγών είναι αυτόνομη και ανεξάρτητη Οργάνωση Νεότητας. Ιδρύθηκε το 1932 από την Ειρήνη Καλλιγά, κόρη του Αντώνη Μπενάκη, ως κίνηση για κορίτσια. Ο Οδηγισμός απευθύνεται σε παιδιά, εφήβους και ενήλικες. Σκοπός του είναι να συντελέσει στην ανάπτυξη των νέων, ώστε να γίνουν άτομα που αναζητούν πνευματικές αξίες, που σέβονται τον εαυτό τους και τους άλλους, άτομα υπεύθυνα και ικανά να γίνουν φορείς ανάπτυξης και να συμβάλλουν στη δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου. Ο Οδηγισμός για να φτάσει στο σκοπό του χρησιμοποιεί ως βασική μέθοδο την **αυτοδιοίκηση,** δηλ. την αγωγή του παιδιού από το ίδιο το παιδί, την προσωπική ανάπτυξη.

Το Σώμα Ελληνίδων Οδηγών στη Λαμία λειτουργεί για πρώτη φορά το 1946 σύμφωνα με μαρτυρίες και δημοσιεύσεις στον τοπικό τύπο για συμμετοχή τμημάτων παρελάσεως στις εθνικές εορτές ήδη από τον Οκτώβριο του 1947. Λειτούργησε μέχρι τον Οκτώβριο του 1953, οπότε και σταματάει η δράση του. Επανιδρύεται το 1960, οπότε άρχισε και η εκπαίδευση των πρώτων στελεχών, από την κ. Ελευθερία Πετροπούλου, παλαιό στέλεχος του Σ.Ε.Ο. από την Ελευσίνα. Το 1961 το Τοπικό Τμήμα Λαμίας αναγνωρίστηκε ως Τακτικό Τμήμα από την Κεντρική Διοίκηση στην Αθήνα. Σήμερα στο Τοπικό τμήμα του Σ.Ε.Ο. Λαμίας, εκτός από τον "*Γαλαξία*" για τα πολύ μικρά παιδιά (5-7 ετών), τα Σμήνη Πουλιών και τις Ομάδες Οδηγών και Μεγάλων Οδηγών, υπάρχει και η "*Ομάδα Συνεργασίας*" που αποτελείται από παληές Οδηγούς και Στελέχη.

Το Τμήμα αυτό δημιουργήθηκε στην Αθήνα το καλοκαίρι του 1974, μετά τα τραγικά γεγονότα της Κύπρου, όταν ένα πλήθος από παλιά στελέχη ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα του Σ.Ε.Ο. για βοήθεια στους πληγέντες Κυπρίους. Γρήγορα ιδρύθηκαν παρόμοιες ομάδες και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας, μεταξύ των οποίων και η Λαμία, με Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας, επιμέρους επιτροπές, διακριτική ταυτότητα μέλους και ετήσιο προγραμματισμό δραστηριοτήτων.

Το 1977 αναγνωρίστηκε, στο Μοντρέ της Ελβετίας, ως τακτικό μέλος του Παγκόσμιου Συνδέσμου Παλαιών Προσκόπων και Οδηγών, του γνωστού ως I.F.O.F.S.A.G. (International Fellowship of Former Scouts and Guides) με έδρα τις Βρυξέλλες και 52 κράτη μέλη σ όλο τον κόσμο.

Συμπερασματικά, οι γυναίκες και ως άτομα, ως οντότητες, ως προσωπικότητες προσφέρουν πολλά στην οικογένεια, στη δουλειά τους, στον πλησίον, αλλά, και σύμφωνα με το γνωστό "*η ισχύς εν τη ενώσει*" ενωμένες, οργανωμένες μέσα στο νόμιμο και νομικό σχήμα ενός συλλόγου, αποκτούν εγκυρότερη παρουσία και περισσότερες δυνατότητες για να προσφέρουν στο κοινωνικό σύνολο, γιατί από τη φύση τους και "*εκ του περισσεύματος της καρδίας*" είναι οι ίδιες μια διαρκής προσφορά.

Συμβάλλουν στην άνοδο του πολιτιστικού επιπέδου, δημιουργούν μια καλύτερη ποιότητα ζωής, παράγουν έργο κοινωνικό, ανακουφίζουν τους αδύνατους. Γι'αυτό και

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

χρήζουν κάθε υποστήριξης στο έργο τους από τους επίσημους φορείς και τους απλούς πολίτες. Ακόμη και μια παρουσία στις διάφορες εκδηλώσεις είναι τόνωση ηθική.

Ο Παλαμάς, όπως και πολλοί λόγιοι της εποχής τελικά, σύχναζε στα γραφεία της πρώτης εκείνης "*Εφημερίδος των Κυριών*" και όταν σε μια συνέντευξη ρωτήθηκε: "*Κύριε Παλαμά, θέτετε όρια εις την εκτός οίκου εργασίαν της γυναικός και νομίζετε ότι αύτη δύναται να μεταβάλει τα ήθη μας επί το ελαστικότερον;*" ο Παλαμάς απήντησε:

" *Βεβαίως όχι, η γυνή είναι στοιχείον εκπολιτιστικόν και εξημερωτικόν. Και εις τας δημοσίας θέσεις και οπουδήποτε αλλού και αν λάβει μέρος αύτη θα ωφελήσει και επ'αυτής της πολιτικής σκηνής δύναται να δράσει επωφελώς με συνείδησιν της ευθύνης την οποίαν φέρει*".

Αφροδίτη Θεοδώρου
Φιλόλογος
(4 Νοεμβρίου 2001)

Κατάλογος Σωματείων κατά Ειδολογική και Χρονολογική σειρά.

α. Σωματεία εργατικά με συνδικαλιστικό χαρακτήρα.

(α.α.391)

"*Σωματείον εργατών και εργατριών οδοποιίας, φορτοεκφορτωτών, καρραγωγέων ΄ και εκδορέων Δομοκού*".

΄Εδρα: Δομοκός.

Σκοπός: Η εξυπηρέτησις των οικονομικών και επαγγελματικών συμφερόντων των μελών του, η προσπάθεια ανορθώσεως του υλικού και εκπολιτιστικού επιπέδου των μελών κλπ.

Απόφ. 34/22 Μαΐου 1945.

(393)

"*Σωματείον ελευθέρων εργατριών Λαμίας*".

΄Εδρα: Λαμία

Σκοπός: Η εξυπηρέτησις των οικονομικών και επαγγελματικών συμφερόντων των μελών του, η προσπάθεια της βελτιώσεως του ηθικού, υλικού και εκπολιτιστικού επιπέδου των μελών κλπ.

Απόφασις 36/22 Μαΐου 1945.

(394)

"*Σωματείον Τεχνιτών εργατών και εργατριών Κοινότητος Οίτης*".

΄Εδρα: Οίτη.

Σκοπός: Η εξυπηρέτησις των οικονομικών και επαγγελματικών συμφερόντων των μελών του, η προσπάθεια της βελτιώσεως του ηθικου, υλικού και εκπολιτιστικού επιπέδου των μελών του κλπ.

Απόφασις 37/22 Μαΐου 1945.

(431)

"*Σωματείον Εργατριών υφαντηρίων και καλτσοπλεκτηρίων Λαμίας*".

΄Εδρα: Λαμία

Σκοπός: 1) Η εξυπηρέτησις των οικονομικών και επαγγελματικών συμφερόντων

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

των μελών του, 2) η προσπάθεια της βελτιώσεως του ηθικού, υλικού και εκπολιτιστικού επιπέδου των μελών του κλπ.

Απόφασις 157/19 Νοεμ. 1945

Διελύθη δια της υπ'αριθμ. 94/1961 αποφάσεως του Πρωτοδικείου Λαμίας.

(475)

"*Σωματείον Αδελφών Νοσοκόμων Λαμίας*".

Έδρα: Λαμία.

Σκοπός: Η εξυπηρέτησις των επαγγελματικών συμφερόντων των μελών του κλπ.

Απόφασις 235/28 Φεβρ. 1946.

(476)

"*Σωματείον Καθαριστριών Τραπεζών και Γραφείων Λαμίας*".

Έδρα: Λαμία

Σκοπός:Η εξυπηρέτησις των επαγγελματικών συμφερόντων των μελών του, κλπ.

Απόφασις 238/28 Φεβρ. 1946.

(500)

"*Σωματείον Μοδιστρών Ασπρορουχούδων Λαμίας*".

Έδρα: Λαμία

Σκοπός: Η επαγγελματική μόρφωσις των μελών αυτού, η εξυπηρέτησις των οικονομικών και επαγγελματικών συμφερόντων των μελών, κλπ.

Απόφασις 340/31 Μαΐου 1946.

(848)

"*Ένωσις εργατών και εργατριών Κεραμοπλινθοποιών Νομού Φθιώτιδος*".

Έδρα: Λαμία

Σκοπός: 1) Η δια παντός νομίμου μέσου και εντός των πλαισίων του Νόμου του Κράτους επιδίωξις των οικονομικών και ηθικών συμφερόντων των μελών αυτού, 2) η διαφώτισις των μελών του εφ'όλων των εργατικών ζητημάτων εις τρόπον ώστε να προάγεται και αναπτύσσεται η οικονομική κατάστασις 3) η δημιουργία σχέσεων συναδελφοσύνης και σωματειακής συνεργασίας με όλους τους οργανωμένους εργάτας του Ν.Φθ/δος και η οργανική σύνδεσις με την Γενικήν Συνομοσπονδίαν των εργατών της Ελλάδος.

Απόφασις 946/30 Οκτ. 1962.

(326β)

"*Σωματείον Εργατών Κεραμοποιών Λαμίας*".

Έδρα: Λαμία

Τροποποίησις επωνυμίας "Σωματείον εργατών και εργατριών Κεραμοπλινθοποιών Νομού Φθιώτιδος- υπεβλήθη εις το Πρωτοδικείον Λαμίας την 10ην Φεβρ. 1966.

Αριθμ. αποφάσεως 96/16-2-66.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

(326γ)

"*Σωματείον εργατών και εργατριών Κεραμοπλινθοποιών και Αγγειο-πλαστών Νομού Φθ/δος*".

΄Εδρα: Λαμία

Σκοπός: Η συνένωσις όλων των εργαζομένων εργατών και εργατριών κεραμοποιών και αγγειοπλαστών της περιφερείας Λαμίας και Ν.Φθ/δος εις ενιαίαν οργάνωσιν κλπ.

Υπεβλήθη την 2αν Οκτ. 1969.

Απόφασις 282/27-10-1969 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Λαμίας.

(Α.Μ. 553)

"*Σωματείο γαζωτριών και πλεκτριών Νομού Φθιώτιδος*".

΄Εδρα: Λαμία.

Σκοπός: Η με κάθε πρόσφορο μέσο παραγωγής προάσπιση και βελτίωση των επαγγελματικών, βιοτικών και άλλων ελευθεριών των μελών του.

Απόφ. 42/1982.

Λαμία, 17-9-82.

β. Σύλλογοι με κοινωνικό, εκπολιστιστικό χαρακτήρα.

(α.α.332)

"*Σύνδεσμος Κυριών και Δεσποινίδων*".

΄Εδρα: Λαμία

Σκοπός: Η ηθική και υλική ενίσχυσις πάσης ωραίας προσπαθείας χαρακτηριζούσης εν τη Κοινωνία του πολιτισμού.

Υπεβλήθη την 9ην Ιουνίου 1938

Απόφασις 328/20-6-38.

(473)

"*Σύλλογος Γυναικών Λαμίας*".

΄Εδρα: Λαμία

Σκοπός: Η καλυτέρευσις των όρων της ζωής των γυναικών ως νοικοκυρών, ως μητέρων κλπ.

Απόφασις 51/26 Φεβρ. 1946.

(68)

"*Σύλλογος προς προστασίαν ορφανών κορασίδων ορφανοτροφείου θηλέων Λαμίας*".

΄Εδρα: Λαμία

Σκοπός: Η παροχή υλικής και ηθικής προστασίας και αρωγής εις αποδεδειγμένως άπορα ορφανά θήλεα.

Απόφασις 681/ 10-7-72.

(Αριθ. μητρώου 227)

"*Εξωραϊστικός και εκπολιτιστικός Σύλλογος Γυναικών Λαμίας*".

΄Εδρα: Λαμία

Σκοπός: Η ανάπτυξη δράσεως με σκοπό τον εξωραϊσμό της Λαμίας, κλπ.

Απόφασις 415/ 3 Αυγ. 1976

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

(Αρ. μητρ. 391)
"*Επιμορφωτικός και εκπολιτιστικός Σύλλογος Γυναικών Αμφικλειας*".
Έδρα: Αμφίκλεια
Σκοπός: Η ανάπτυξη δράσεως για την επιμόρφωση των γυναικών Αμφικλειας, κλπ.
Αριθ. αποφ. 418/30 Αυγ. 1979.

(Α.Μ. 398)
"*Σύλλογος Γυναικών Στυλίδος*"
Έδρα: Στυλίς
Σκοπός: Η ανάπτυξη δράσης με σκοπό τον εξωραϊσμό της Στυλίδος, κλπ.
Απόφ. 425/2-6-79
Κατεχωρήθη 19 Σεπτ.1979.

(Α.Μ. 478)
"*Σύλλογος Δημοκρατικών Γυναικών*"
Έδρα: Μαρτίνο.
Σκοπός: Η επιδίωξις της πλήρους οικονομικής, πολιτικής, νομικής και κοινωνικής ισοτιμίας της γυναίκας, κλπ.
Απόφασις 487/21-11-80.
Κατεχωρήθη εν Λαμία 4-2-81.

(Α.Μ. 479)
"*Προοδευτικός Γυναικείος Σύλλογος Λάρυμνας*".
Έδρα: Λάρυμνα.
Σκοπός: Η επιδίωξη της πλήρους οικονομικής, πολιτιστικής, νομικής και κοινωνικής ισοτιμίας της γυναίκας, κπλ.
Απόφ. 488/1-12-81.
Λαμία, 4-1-81.

(α.α. 19)
"*Επιμορφωτικός και εκπολιτιστικός Σύλλογος Γυναικών Μαρτίνου*".
Έδρα: Μαρτίνο.
Σκοπός: Η ανάπτυξη δράσης για την επιμόρφωση και εκπολιτισμό των κατοίκων και μάλιστα των γυναικών του Μαρτίνου.
Απόφ. 13/21-2-83.

(α.α. 2)
"*Εκπολιτιστικός Σύλλογος Γυναικών Καινούργιου Λοκρίδας και Περιχώρων*".
Έδρα: Καινούργιο Λοκρίδας.
Σκοπός: Η ανάπτυξη δράσης με σκοπό τον εξωραϊσμό του Καινούργιου.
Απόφ. 500/27-10-83.
Κατεχ. 5 Ιαν. 1984.

(α.α. 2α)
Αλλαγή επωνυμίας:
"*Εκπολιτιστικός Σύλλογος Γυναικών Καμμένων Βούρλων και Περιχώρων*".
Έδρα: Καινούργιο.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

(α.α. 38)
"*Σύλλογος Γυναικών Κάτω Τιθορέας*".
Έδρα: Κ.Τιθορέα.
Σκοπός: Η επιδίωξη της πλήρους οικονομικής, πολιτιστικής, νομικής και κοινωνικής ισοτιμίας για την πρόοδο του λαού, κλπ.
Αριθ. απόφ. 40/20-2-84
Κατεχ. 27-3-84.

(Α.Μ. 55)
"*Εξωραϊστικός και εκπολιτιστικός Σύλλογος Γυναικών Κόμνινας*".
Έδρα: Κόμνινα.
Σκοπός: Ανάπτυξη, δημιουργία, διοργάνωση και συμμετοχή.
Απόφ. 454α/85.
Καταστ. 12-4-85.

(Α.Μ. 54)
"*Σύλλογος Γυναικών Σπερχειάδας*".
Έδρα: Σπερχειάδα.
Σκοπός: Ανάπτυξη αλληλεγγύης, αγώνας για δημιουργία κοινωνίας ελεύθερης, προώθησης γυναικών στο συνδικαλισμό.
Απόφ. 455/85.
Χρονολ. καταστ. 1-4-85.
Λαμία, 16-7-85.

(Α.Μ. 30)
"*Σύλλογος Γυναικών Αγίου Κων/νου*".
Έδρα: Άγιος Κων/νος Λοκρίδος.
Σκοπός: Διοργάνωση διαφόρων εκδηλώσεων, δημιουργία βιβλιοθήκης, ανάπτυξη σχέσεων φιλίας και συνεργασίας.
Αριθ. απόφ. 44/86.
Λαμία, 4-6-86.

(Α.Μ. 48)
"*Σύλλογος Γυναικών Τιθορέας Λοκρίδας*".
Έδρα: Τιθορέα.
Σκοπός: Ηθική εξύψωση των μελών κλπ.
Καταστ. 18-1-1986
Αριθ. απόφ. 500/20-6-86
Λαμία, 21-7-86.

(Α.Μ. 60)
"*Σύλλογος Γυναικών Αταλάντης*".
Έδρα: Αταλάντη.
Σκοπός: Αγώνας για οικονομική, νομική, πολιτική και κοινωνική ισοτιμία της γυναίκας.
Χρονολ. καταστ. 22-4-86.
Απόφ. 485/86.
Λαμία, 11-9-1986.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

(Α.Μ. 3)
"*Σύλλογος Γυναικών οικισμού Λάρυμνας*".
Έδρα: Λάρυμνα.
Σκοπός: Ειδίωξη οικονομικής, πολιτιστικής, κοινωνικής ισοτιμίας της γυναίκας.
Χρονολ. καταστ. 10-7-86.
Απόφ. 556/1986.
Κατεχωρήθη 9-1-87.

(α.α. 49)
"*Σύλλογος Γυναικών Ελατείας*".
Έδρα: Ελάτεια.
Σκοπός: Η επιδίωξη της πλήρους οικονομικής, πολιτιστικής, νομικής και κοινωνικής ισοτιμίας των γυναικών, η ανάπτυξη της Ελληνίδας σε υπεύθυνο κοινωνικό παράγοντα για την πρόοδο του λαού.
Απόφ. 451/20-6-87.

(Α.Μ. 2)
"*Λύκειο των Ελληνίδων Λαμίας*".
Έδρα: Λαμία.
Σκοπός: Αναζωπύρωση και διατήρηση των Ελληνικών εθίμων και παραδόσεων του Ελληνικού Έθνους.
Χρονολ. καταστ. 14-10-1985.
Απόφ. 483/87.
Λαμία, 22-1-1988.

(Α.Μ. 19)
"*Σύλλογος Γυναικών Νέου Μοναστηρίου*".
Έδρα: Νέο Μοναστήρι.
Σκοπός: Ανάπτυξη δράσης και φιλίας για τον εξωραϊσμό της περιοχής.
Καταστ. 9-12-1987.
Απόφ.6/1988.
Λαμία, 4-4-1988.

(α.α. 22)
"*Εξωραϊστικός και εκπολιτιστικός Σύλλογος Γυναικών Σοφιάδος*"
Έδρα: Σοφιάδα.
Απόφ. 11-7-89
Κατεχ. 19-10-90.

(α.α. 5)
"*Σύλλογος Γυναικών Αταλάντης οι "Αλκυονίδες*".
Έδρα: Αταλάντη
Απόφ. 87/1992
19-2-93.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

(α.α. 22)
"Σύλλογος Γυναικών Ραχών".
Έδρα: Ράχες.
Απόφ. 38/93.
7-7-93.

(α.α.)
"Ομοσπονδία Συλλόγων Γυναικών Νομού Φθιώτιδος".
Έδρα: Λαμία
Απόφ. 50/93
21-10-93.

(α.α. 13)
"Σύλλογος Γυναικών Μεσοποταμίας".
Έδρα: Μεσοποταμία.
Απόφ. 147/95.
29-3-95.

(α.α. 63)
"Εξωραϊστικός Σύλλογος Γυναικών Μώλου".
Έδρα: Μώλος.
Αριθ.απόφ. 56/95 και αριθ. φακ. 65/95
23-11-95.

(α.α. 44)
"Πολιτιστικός - Πνευματικός - Χορωδιακός - Χορευτικός Σύλλογος Γυναικών Παλαιοχωρίου Φθιώτιδας".
Έδρα: Παλαιοχώριον
Αριθ. απόφ. 167/96.
Αριθ. φακ. ΕΜ 134/96.
9-9-96.

(α.α. 42)
"Λύκειο των Ελληνίδων Λαμίας"
Τροποποίηση: Αρ. απόφ. 295/97.
Αριθ. φακ. 360/97.
9-12-97.

(α.α. 11)
"Σύλλογος Γυναικών Ξυνιάδας Δομοκού"
Έδρα: Ξυνιάδα.
Αριθ. απόφ. 335/97 & αριθ. φακ. 330/97
19-3-98.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

(α.α. 28)
"*Σύλλογος Γυναικών Αγίου Κωνσταντίνου Λοκρίδος "Η Κνημίς""*.
Έδρα: Αγιος Κωνσταντίνος.
Αναγν. Σωμ. απόφ. 92/98 & αριθ. φακ. 96/98.
1-7-98.

(α.α. 8)
"*Εξωραϊστικός και Επιμορφωτικός Σύλλογος των απανταχού Γυναικών Ομβριακής*".
Έδρα: Ομβριακή.
Αριθ. απόφ. 326/1998 & αριθ. φακ. 316/98.
16-2-99.

(α.α. 15)
"*Σύλλογος Γυναικών Αυλακίου*"
Έδρα: Αυλάκι.
Αριθ. απόφ. 54/99 & αριθ. φακ. ΕΜ 47/99
19-4-99.

(α.α. 48)
"*Γυναικείος Σύλλογος Μεγαπλατάνου Λοκρίδος "Η Εστία""*.
Έδρα: Μεγαπλάτανος.
Αριθ. απόφ. 180/99 & αριθ. φακ. ΕΜ 189/99.
23-9-99.

(α.α. 49)
"*Σύλλογος Γυναικών Εξάρχου*"
Έδρα: Έξαρχος.
Αριθ. απόφ. 136/99 & Αριθ. φακ.129.
1-10-99.

(α.α. 56)
"*Σύλλογος Γυναικών Αχινού*".
Έδρα: Αχινός.
Αριθ. απόφ. 74/95 ΕΠ & αριθ. φακ. ΕΠ 56/95.
8-12-99.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
Βάιος Ζαμπεθάνης
δρ. φιλοσοφίας, Σχολικός Σύμβουλος,
τακτικό μέλος της Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρείας

ΘΕΜΑ
Η Τοπική Ιστορία στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Περίληψη

Η εκπαίδευση είναι ένας από τους πλέον ευαίσθητους κοινωνικούς θεσμούς. Η ευαισθησία του αποτυπώνεται σε αρκετές πτυχές του εκπαιδευτικού συστήματος και της εκπαιδευτικής διαδικασίας, καθώς λειτουργεί ως βασικός αποδέκτης των αλλαγών που υφίσταται η κοινωνία (Χριστιάς, 1998). Ο εστιασμός σε δύο μόνο πτυχές αυτού του ζητήματος είναι αρκετός. Η μία πτυχή του σχετίζεται με την ανάγκη, να ενσωματώνει η εκπαίδευση στους θεσμούς της τις αλλαγές που διαδραματίζονται στην κοινωνία και η άλλη πτυχή με το αίτημα να ανταποκρίνεται έγκαιρα στα μηνύματα και στις προκλήσεις των καιρών.

Διαπιστώνεται, από τα τέλη του 19ου αιώνα, πως η σχέση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον έχει μεταβληθεί και συχνά το ανθρωπογενές περιβάλλον έρχεται να λειτουργήσει απειλητικά προς το φυσικό περιβάλλον. Η συνειδητοποίηση αυτής της διαπίστωσης εκφράστηκε, αφενός μεν με άγχος και αγωνία για το μέλλον του φυσικού περιβάλλοντος και αφετέρου ως ανάγκη λήψης αποτελεσματικών μέτρων (Παπαδημητρίου, 1998). Το εκπαιδευτικό σύστημα και η εκπαιδευτική διαδικασία καλούνται να προετοιμάσουν τους αυριανούς πολίτες γνωστικά, συναισθηματικά, ψυχοκινητικά, ώστε να είναι ικανοί να διαμορφώσουν μια καλύτερη σχέση μαζί του. Σήμερα η έννοια φυσικό περιβάλλον (Χριστιάς,1998). εμπεριέχει το κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό, πολιτιστικό κ.ά. Η Τοπική Ιστορία, ως διαμορφούμενη γνωστική οντότητα και εξελισσόμενος επιστημονικός τομέας, μελετά σημαντικά. στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος (Χαρίτος, 1988) και για το λόγο αυτό έχει σήμερα ιδιαίτερη θέση στους προβληματισμούς των ειδικών, των παιδαγωγών και των εκπαιδευτικών. Επιδιώκεται με το περιεχόμενο της η ευαισθητοποίηση αλλά και η ενημέρωση των μαθητών σε θέματα που σχετίζονται με τον ίδιο, την οικογένειά του (Χαρίτος, 1999) και το χώρο που δρα και βιώνει την ύπαρξη του.

Η τοπική ιστορία είναι συνδεδεμένη με έμμεσο αλλά σαφή τρόπο με την εκπαιδευτική διαδικασία της πατρίδας μας και μάλιστα από τα πρώτα μεταεπαναστατικά χρόνια. Τα τελευταία χρόνια η τοπική ιστορία αποκτά σαφές πλαίσιο και περιεχόμενο και τείνει να μορφοποιηθεί σε αυτόνομη γνωστική οντότητα. Αυτό καταδεικνύεται από το πλήθος των δημοσιευμένων άρθρων, το σύνολο των ανακοινώσεων και τον αριθμό των βιβλίων που έχουν εκδοθεί. Η κινητικότητα που παρατηρείται στο χώρο αυτό θα οδηγήσει στην αξιοποίηση της τοπική ιστορία ως μέρος της σύγχρονης ιστορίας μας για την πρόοδο της εκπαίδευσης, της κοινωνίας και της πατρίδας μας.

Εισαγωγή

Η πλήρης εξέταση του ζητήματος της τοπικής ιστορίας απαιτεί την προσέγγιση τεσσάρων βασικών παραμέτρων που συνδέονται άμεσα μαζί της. Οι παράμετροι αναφέρονται στα Αναλυτικά Προγράμματα / Προγράμματα Σπουδών, στο φυσικό περιβάλλον και στη στάση του ανθρώπου απέναντί του, στην τοπική ιστορία ως γνωστική οντότητα και στην προοπτική της τοπικής ιστορίας στην εκπαίδευση. Το

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

εννοιολογικό περιεχόμενο του όρου Τοπική Ιστορία προσδιορίζεται από προσεγγίσεις οι οποίες δεν έχουν συχνά απόλυτη διαυγεια, αυτό δεν αναιρεί βέβαια την υπόστασή της αλλά ούτε και την αξία της. Είναι κατά βάση η ιστορία ενός τόπου και το περιεχόμενο της αναφέρεται στο ιστορικό υλικό το οποίο είναι οικείο και προσιτό στους μαθητές και αφορά γεγονότα τα οποία δεν συμπεριλαμβάνει η Γενική Ιστορία. Πολλές φορές το υλικό αυτό δεν θεωρείται απόλυτα ιστορικό και η συγκέντρωση του υλικού προσκρουει συχνά σε δυσχέρειες (Πλατής,1973).

Η Τοπική Ιστορία και τα Αναλυτικά Προγράμματα / Προγράμματα Σπουδών

Είναι σαφές πως το ακριβές περιεχόμενο των Αναλυτικών Προγραμμάτων / Προγραμμάτων Σπουδών προσδιορίζεται από τις ανάγκες της κοινωνίας. Είναι επίσης σαφές πως, κατά τις περιόδους που δεν καλύπτει τις ανάγκες της κοινωνίας, προβάλλεται το αίτημα της ανασύνταξής τους και του εμπλουτισμού τους. Το αίτημα τίθεται από τους ειδικούς, την κοινότητα των εκπαιδευτικών, αλλά και από τις κοινωνικές ομάδες που αφουγκράζονται τα μηνύματα των καιρών και διαισθάνονται τις ανάγκες της εποχής και της κοινωνίας. Τα εκπαιδευτικά συστήματα ανάλογα με το χαρακτήρα που έχουν διαμορφώσει στην πορεία της εξέλιξής τους, άλλοτε αποδέχονται τις αλλαγές και τις ενσωματώνουν στη λειτουργία τους και άλλοτε τις δέχονται με σημαντική βραδύτητα και αρκετές αντιστάσεις με δυσάρεστες συνέπειες.

Η κατάρτιση Αναλυτικών Προγραμμάτων / Προγραμμάτων Σπουδών είναι μία από τις βασικές παραμέτρους της εκπαιδευτικής διαδικασίας, η οποία αφενός αντικατοπτρίζει τους στόχους της πολιτείας για το περιεχόμενο των μορφωτικών αγαθών της εκπαίδευσης και αφετέρου ιχνηλατεί τα επιτεύγματα της επιστήμης, της τέχνης και της λογοτεχνικής δημιουργίας και από αυτά θηρεύει εκείνα που ανταποκρίνονται στην ηλικία του μαθητή, στο επίπεδο μάθησής του και κυρίως απαντούν στις ανάγκες της κοινωνίας. Ακόμη και οι λαοί οι οποίοι δεν έχουν οργανωμένο εκπαιδευτικό σύστημα και ζουν σήμερα σε συνθήκες πρωτόγονες διδάσκουν στα μέλη τους το σεβασμό στο περιβάλλον και την πλήρη αξιοποίησή του, αποφεύγοντας όμως την εξάντλησή του.

Το φυσικό περιβάλλον, ο άνθρωπος και η ποιότητα της σχέσης τους

Σε σημαντικό αριθμό χωρών έχει τεθεί το θέμα της ευαισθητοποίησης και κινητοποίησης των πολιτών σε θέματα που άπτονται της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Διαπιστώθηκε πολύ γρήγορα η ανάγκη ενημέρωσης του μαθητικού πληθυσμού για τα προβλήματα που αφορούν στο φυσικό περιβάλλον και προβάλλονται πλέον με οξύτητα, επειδή αυτοί μελλοντικά θα διαχειριστούν το περιβάλλον. Τα στοιχεία που συγκέντρωσαν οι ειδικοί επιστήμονες δείχνουν, πως οι ισορροπίες στο περιβάλλον αρχικά διαταράσσονται ήπια. Εφόσον, όμως, δεν υπάρξει σημαντική παρέμβαση προστασίας, και η διατάραξη των ισορροπιών συνεχισθεί, το περιβάλλον κινδυνεύει με αφανισμό. Τα κινήματα που ανέλαβαν την προβολή των κινδύνων που απειλούν το περιβάλλον εμφανίστηκαν στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου (Παπαδημητρίου, 1998). Δυστυχώς είχαν μικρή απήχηση και περιορισμένη συμμετοχή.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 επικρατεί μια νέα αντίληψη για τον όρο περιβάλλον. Με βάση αυτή την αντίληψη ο όρος περιβάλλον αναφέρεται στο φυσικό,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό, πολιτιστικό κ. ά. Επίσης, η άλλη σημαντική αλλαγή η οποία έχει επέλθει αφορά στη μαζικότητα αυτών των κινημάτων και στην αποδοχή από ευρύτερες ομάδες των προβληματισμών που διατυπώνουν. Στις σκέψεις αυτές εμπεριέχονται δυο βασικά θέματα. Το πρώτο αναφέρεται στη δέσμευση του εκπαιδευτικού συστήματος να παρακολουθεί τα προβλήματα της εποχής της και να τα εντάσσει ως αντικείμενα μελέτης και προβληματισμού στα εκπαιδευτικά προγράμματα. Το δεύτερο αναφέρεται στην προετοιμασία των αυριανών πολιτών, οι οποίοι πρέπει να γίνουν ευαίσθητοι πολίτες. Δυστυχώς οι μαθητές διαπιστώνουν πως αυτό που διδάσκονται στο σχολείο έρχεται σε ευθεία αντίθεση με τη συμπεριφορά των περισσοτέρων ενεργών πολιτών. Αυτά τα αντικείμενα και οι προβληματισμοί συγκροτούν άλλοτε αυτόνομα διδακτικά αντικείμενα και άλλοτε διαμορφώνονται σε διδακτικές ενότητες.

Έχοντας υπόψη τους σύγχρονους προβληματισμούς, που διατυπώνονται διεθνώς και τις συζητήσεις που γίνονται σε διεθνή συνέδρια και σε διεθνείς οργανισμούς, για τα θέματα αυτά γενικότερα και τις προσεγγίσεις για τη διδασκαλία της Τοπικής Ιστορίας ειδικότερα, θα επιχειρήσουμε να μοιραστούμε μαζί σας κάποιες σκέψεις. Είναι βασικός ο στόχος να αποτελέσουν οι σκέψεις αυτές τη βάση γόνιμων προβληματισμών τόσο στην εκπαιδευτική κοινότητα όσο και στους θεσμοθετημένους ή και θεσμοποιημένους φορείς, που έχουν επιφορτισθεί με την ευθύνη της συγκέντρωσης, καταγραφής, ταξινόμησης, φύλαξης και διατήρησης των μνημείων της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και παράδοσης.

Από τα τέλη του 19ου αιώνα τέθηκε το ζήτημα της σχέσης του ανθρώπου με το περιβάλλον στο οποίο ζει. Είναι χαρακτηριστικό το έργο του Δαρβίνου που ήρθε να δώσει επιστημονική στήριξη στην άποψη πως όχι μόνο η απόκτηση της γνώσης αλλά και όλη η νοητική δομή του ανθρώπου εξελίσσεται μέσω της αλληλεπίδρασής του με το περιβάλλον. Το περιβάλλον και οι αλλαγές που παρατηρήθηκαν σε αυτό εξαιτίας των ανθρωπίνων παρεμβάσεων ανησύχησαν και ευαισθητοποίησαν αρκετούς οι οποίοι συγκρότησαν τα πρώτα κινήματα για την προστασία του. Πολλές από αυτές τις ανησυχίες και τους προβληματισμούς τις διαμόρφωσαν σε παιδαγωγικές αρχές διορατικοί παιδαγωγοίστην ανατολή του περασμένου αιώνα δίνοντας απάντηση σε ερωτήματα, όπως:

Τι μαθαίνει το παιδί;

Πώς το μαθαίνει;

Με ποιον τρόπο μαθαίνει;

Οι παιδαγωγοί του περασμένου αιώνα μεταξύ των άλλων διαπίστωσαν πως το παιδί πρέπει να εθιστεί σε διαδικασίες για να κατανοεί τη ζωή του και να γνωρίζει τον κόσμο μέσα στον οποίο κυλά αυτή η ζωή. Οι Decroly & Boon είπαν πως πρέπει να δίνουμε στο παιδί ασκήσεις συσχετισμού που να του επιτρέπουν να ωφεληθεί από τις γνώσεις που απόκτησε η ανθρωπότητα από τη Γεωγραφία και την Ιστορία. Αυτές οι σκέψεις των παιδαγωγών καταγράφουν με ακρίβεια όχι μόνο τις αναζητήσεις τους αλλά και επιλεγμένες διαδικασίες βίωσης της πραγματικότητας στο στενό περιβάλλον.

Η παραδοσιακή σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον διατηρήθηκε επί χιλιετίες σταθερή. Το ανθρωπογενές περιβάλλον ήταν περιορισμένο σε σχέση με το φυσικό. Μόνο από το 19ο αιώνα και μετά το ανθρωπογενές περιβάλλον (Παπαδημητρίου,1998) άρχισε να αποκτά απειλητικούς ρυθμούς για το φυσικό

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

περιβάλλον. Μέχρι εκείνη τη χρονική στιγμή η αντίληψη του ανθρώπου για τη φύση διαμορφωνόταν από μια αίσθηση δέους προς αυτή, για το λόγο αυτό και τη θεοποίησε κατά καιρούς.

Το περιβάλλον πρόσφερε στον άνθρωπο τροφή τόσο κατά το θηρευτικό στάδιο όσο και κατά το παραγωγικό αλλά και αργότερα. Όταν βελτίωσε τις συνθήκες παραγωγής αγαθών, του πρόσφερε επίσης αποτελεσματικότερη προστασία και στέγη. Τα βασικά υλικά που χρησιμοποιούσε στις ανάγκες του αυτές ήταν ανακυκλώσιμα και τα οικοδομήματα δεν διασάλευαν τη ισορροπία στη φύση. Τέλος τα νερά των πηγών, των λιμνών και των ποταμών του πρόσφεραν καθαριότητα.

Τα υλικά της φύσης χρησιμοποιήθηκαν από όλους τους λαούς για την υγεία του ανθρώπου και την προστασία της. Τα πρώτα φάρμακα είναι φυσικές τροφές ή και φυτικές ουσίες. Είναι προφανές, πως και το περιβάλλον πρόσφερε στον άνθρωπο όλα τα απαραίτητα αγαθά για την επιβίωσή του ανεξάρτητα από τις απειλητικές διαθέσεις, που εκδήλωνε κατά καιρούς, με φυσικά φαινόμενα, όπως, σεισμοί, ηφαίστεια, πλημμύρες κ.ά..

Η σύγχρονη άποψη για το περιβάλλον (Παπαδημητρίου,1998) διακρίνεται από διεισδυτικότητα και πληρότητα και διακρίνεται ανάλογα με τη χρήση του και τις συνθήκες που το διαμόρφωσαν σε :

- Φυσικό	- Τεχνολογικό	- Κοινωνικό
- Οικονομικό	- Πολιτικό	- Πολιτισμικό
- Ιστορικό	- Ηθικό	- Αισθητικό

Η σύγχρονη αντίληψη μελέτης του περιβάλλοντος (Χαριτος,1999) συνηγορεί στη διαμόρφωση του πλαισίου και του ρόλου της τοπικής ιστορίας σε κάθε περιοχή χωριστά.

Τοπική Ιστορία

Η Τοπική Ιστορία αποτελεί κλάδο της ιστορικής επιστήμης και συγχρόνως μερίκευσή της και διακρίνεται για τον εστιασμό της σε ορισμένα σημεία. Η τοπική ιστορία είναι η ιστορία ενός τόπου ή μιας περιοχής (Χαρίτος,1999). Η ύλη αφορά στην ιστορία της ιδιαίτερης πατρίδας, στην ιστορία της επαρχίας, στην ιστορία της πόλης, πολεο-ιστορία.(Βάϊνα,1997). Οι όροι που χρησιμοποιούνται, αν και φαίνονται απλοί και κατανοητοί, αναδεικνύουν τη δυσκολία τους, όταν προσδιορίσουμε τον όρο τόπος, ιδιαίτερη πατρίδα, επαρχία κ.ά. Ο όρος τόπος δεν έχει μονοδιάστατη και γεωγραφική υπόσταση, είναι συνδεδεμένος με την ανθρώπινη δράση. Αντίθετα στην ιδιαίτερη πατρίδα κυριαρχεί το πλέγμα των ανθρωπίνων σχέσεων και των κοινωνικών δεσμών που αναπτύσσονται μεταξύ τους. Επομένως, ο προσδιορισμός ακριβών ορίων ενός τόπου, μιας περιοχής και μιας επαρχίας διαμορφώνεται από παράγοντες που σχετίζονται με κοινές δομές, δίκαιο, πολιτική, οικονομική και θρησκευτική ζωή και βέβαια από σταθερά γεωγραφικά δεδομένα (Βάϊνα,1997). Η ιστορική ύλη αδρομερώς μπορεί να ταξινομηθεί και να διακριθεί σε:

Γενική ιστορία

Τοπική ιστορία

Στη γενική ιστορία εντάσσονται τα γεγονότα που αφορούν στην ιστορία ενός έθνους.

Στην τοπική ιστορία εντάσσονται ιστορικά δεδομένα που αφορούν στην ιστορική μνήμη ενός τόπου, μιας ορισμένης γεωγραφικής περιοχής με τους περιορισμούς, που

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

προαναφέραμε. Ως θέματα της τοπικής ιστορίας μπορούν να θεωρηθούν γεγονότα που έχουν συνδεθεί τοπωνυμικά με την έδρα ενός σχολείου ή και μιας ευρύτερης περιοχής.

Η τοπική ιστορία όλων των τόπων συνολικά θα μπορούσε να συγκροτήσει ως σύνολο την εθνική ιστορία μιας χώρας. Ειδικά στη χώρα μας η καταγραφή της τοπικής ιστορίας βραδυπόρησε και η συγγραφή της απόμεινε στις πρωτοβουλίες των ιστοριογράφων του τόπου (Χαρίτος,1999). Με τις γραπτές μαρτυρίες και τη συγκέντρωση υλικού που αφορά στις δραστηριότητες και λειτουργίες ενός τόπου η τοπική ιστορία διαβαίνει το κατώφλι του σχολείου και το σχολείο, ως θεσμός ανοίγει προς τον περιβάλλοντα χώρο. Τα μουσεία λαϊκής τέχνης και λαϊκού πολιτισμού αποτελούν μία από τις πλέον χαρακτηριστικές πτυχές της τοπικής ιστορίας. Η ιστορία δεν περιορίζεται στην πολιτική και στη διπλωματία, αλλά επεκτείνεται στις δράσεις της καθημερινότητας (Γιαννόπουλος,1984). Το μάθημα της πατριδογνωσίας μέχρι τη μετεξέλιξή του από το1913 έως και το1977 (Χριστιάς,1998) είχε στενή σχέση με την τοπική ιστορία (Βάϊνα,1997) ως προς το περιεχόμενο του και ως προς τις παιδαγωγικές αρχές που το οριοθετούσαν.

Η τοπική ιστορία αντιμετωπίστηκε ως όργανο του συντηρητισμού. Αυτό προέκυψε, επειδή η ιστορία της ιδιαίτερης πατρίδας ήταν συνδεδεμένη με λαϊκίζουσα και συντηρητική παιδαγωγική, προκειμένου να διατηρήσει ο τόπος τις παλαιές αρχές και αξίες τις οποίες ανέτρεπε η βιομηχανική επανάσταση και η πάλη των τάξεων (Βάϊνα,1997). Στη Γαλλία λειτούργησε η τοπική ιστορία ως μηχανισμός αντιδραστικής πολιτικής κατά της επανάστασης. Περιορίστηκε επιλεκτικά στα γεγονότα που αφορούσαν την πατρική γη, για να δημιουργήσει αγάπη και προσήλωση σε αυτή και να ανακόψει κάθε επίδραση του διαφωτισμού και της εξέλιξης. Ουσιαστικά εμπόδισε την ανάπτυξη ιστορικής συνείδησης για την προσέγγιση και κατανόηση των ιστορικών γεγονότων (Μαρκιανός, 1984) με δημιουργικό τρόπο.

Στην Ελλάδα τα πράγματα ήταν διαφορετικά, επειδή η καταφυγή της εκπαίδευσης και της αγωγής στην ιστορική ύλη και στα ιστορικά δεδομένα μπορούσε να βοηθήσει στην ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης. Στο πλαίσιο αυτό μπορούμε να ερμηνεύσουμε την έκδοση των συγγραμμάτων "Ιστορία της καθημερινότητας", "Ιστορία συνοπτική της Ελλάδος" (1807, Β. Παπαευθυμίου), "Ιστορία της Ελλάδος" (Ε. Καΐρη). Στο ίδιο επίπεδο κινείται και η πρόταση προτροπή για ίδρυση μουσείων σε κάθε σχολείο (1825) όπως επίσης και η διδασκαλία της Γεωγραφίας και της Ιστορίας. Η διδασκαλία της Πατριδογνωσίας συνέβαλε σημαντικά στην κατανόηση στοιχείων των τοπικής ιστορίας και σε ικανοποιητικό βαθμό εκπλήρωσε την αποστολή της. Απαιτούνται νέοι προσανατολισμοί, επειδή η πατρίδα μας είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η τοπική ιστορία έχει νέα διάσταση.

Η Τοπική Ιστορία στον επόμενο αιώνα

Η τοπική ιστορία αλλάζει διάσταση για δυο βασικούς λόγους. Ο πρώτος σχετίζεται με την τεχνολογία και τη δυνατότητα που προσφέρει αυτή για συστηματική καταγραφή και συγκέντρωση υλικού, και κατά συνέπεια πλούσια ιστορική ύλη, που αφορά κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα και ο δεύτερος με τη διατήρηση της εθνικής συνείδησης στις πολύ-πολιτισμικές κοινωνίες που διαμορφώνονται. Τα μουσεία της λαϊκής τέχνης και οι μουσειοπαιδαγωγικές δραστηριότητες θα είναι σημαντικό

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

στοιχείο για κάθε έθνος να διαμορφώνει για τα μέλη του από πολύ νωρίς εμπειρίες και βιώματα που άπτονται της παράδοσης, του πολιτισμού και της ιστορίας της καθημερινότητας, η οποία άλλωστε διαμόρφωσε σε κάποιο βαθμό το ένδοξο παρελθόν. Η εκπαιδευτική διαδικασία μπορεί να αξιοποιήσει κάθε στοιχείο της παράδοσης, της ιστορίας και του πολιτισμού για να μυήσει τους μαθητές στη μαγεία της τοπικής ιστορίας και να οδηγήσει στη διαμόρφωση εθνικής συνείδησης. Απαιτείται να κατανοήσουν οι μαθητές τις δραστηριότητες των προγόνων τους και στο βαθμό που αυτό είναι δυνατό να τις προσεγγίσουν ερμηνευτικά. Η τοπική ιστορία εμπεριέχει σε κάποιες περιπτώσεις τον κίνδυνο της υποκειμενικότητας για το λόγο αυτό απαιτείται υπέρβαση της υποκειμενικότητας και συνειδητοποίηση της αντικειμενικότητας.

Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης προσδιορίζει τον όρο Τοπική Ιστορία και περιλαμβάνει τις ενέργειες και τις δραστηριότητες, που είναι κατάλληλες για να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με την τοπική κοινωνία, να ευαισθητοποιηθούν για τα προβλήματά της και να κατανοήσουν τους δεσμούς που διαμορφώνει το φυσικό περιβάλλον με την ιστορία. Στα πλαίσια αυτού του μαθήματος επιδιώκεται η καλλιέργεια της παρατηρητικότητας και της ερευνητικής ικανότητας των μαθητών. Στοχεύεται μεθοδικά η διαμόρφωση προσωπικής, κοινωνικής και εθνικής ταυτότητας. Καθορίζονται, επίσης, και οι πηγές οι οποίες θα επιτρέψουν στο μαθητή να αποκτήσει πλήρη εικόνα των συμβάντων του παρελθόντος. Η ιστορική γνώση είναι απαραίτητο να υπερβεί τα όρια στης στείρας και αναποτελεσματικής αποστήθισης και να οδηγηθεί στο πεδίο της κριτικής σκέψης. Είναι, επίσης, απαραίτητο να μετατραπεί σε αφετηρία για αντικειμενική αξιολογική προσέγγιση της ανθρώπινης δραστηριότητας. Ας βοηθήσουμε τα παιδιά μας, να κατανοήσουν την ιστορική μας, να αποκτήσουν διαυγή εθνική ταυτότητα, χωρίς πολώσεις και πλάνες, και ας τα παρωθήσουμε να προετοιμαστούν κατάλληλα για να ζήσουν σε μια ανοιχτή κοινωνία με εμπιστοσύνη στον εαυτό τους και ατενίζοντας αισιόδοξα το μέλλον.

Βιβλιογραφία

Βαϊνά, Μαρ., Θεωρητικό πλαίσιο διδακτικής της τοπικής Ιστορίας για τον Εικοστό Πρώτο Αιώνα, Gutenberg, Αθήνα 1997

Γιαννόπουλος, Γιάνν., Το πρόβλημα της ιστορικής εισήγησης, in: Ιστορία, Σεμινάριο 3, Πανελλήνια ένωση Φιλολόγων, Αθήνα 1984

Μαρκιανός, Σ., σκοπός του μαθήματος της Ιστορίας, in : Ιστορία, Σεμινάριο 3, Πανελλήνια ένωση Φιλολόγων, Αθήνα 1984

Παπαδημητρίου, Βάσ., Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και σχολεία, τυπωθήτω, Αθήνα 1998

Πλατής, Γεώργιος, ΛΑΜΙΑ, Ιστορική και Κοινωνική Έρευνα, Αθήνα 1973, Έκδοσις Δήμου Λαμιέων

Χαρίτος, Χαρ., Από την τοπική ιστορία στην αυτογνωσία, Περιοδικό Εκπαιδευτικά, τ.12, Αθήνα 1988

Χαρίτος Χαρ., Η τοπική Ιστορία στο σχολείο, Εργαστήριο Εκπαιδευτικής Ιστορίας, Βόλος 19

Χριστιάς Ιωάν., Από την Πατριδογνωσία στη Μελέτη του Περιβάλλοντος, τυπωθήτω, Αθήνα 1998

Φ.Ε.Κ. 1366, τ.Β΄.18-10- 2001 Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Ερωτήσεις - απαντήσεις - απόψεις επί των εισηγήσεων της 4ης συνεδρίασης

Καραναστάσης Αναστάσιος: κ. Πρόεδρε, κ.κ. Σύνεδροι,

Κατ' αρχάς θέλω να συγχαρώ τους συντελεστές της διοργάνωσης αυτού του συνεδρίου, το οποίο μπορώ να χαρακτηρίσω επιτυχές, τόσο για την πλούσια θεματολογία του, τις αξιόλογες και επιστημονικά τεκμηριωμένες εισηγήσεις, όσο και για την ικανοποιητική παρουσία των συνέδρων.

Ιστορική διαδρομή 3000 και πλέον χρόνων δεν μπορεί να περιοριστεί στα χρονικά πλαίσια ενός 2ήμερου συνεδρίου. Κάθε θέμα του προγράμματος θα μπορούσε να αποτελέσει από μόνο του θεματολογία ξεχωριστού συνεδρίου. Έτσι λοιπόν μένουν πολλά θέματα ακόμα για να αναπτυχθούν σε επόμενα συνέδρια.

Το ερώτημα όμως που γεννάται, είναι: Ποια θα είναι η αξιοποίηση του υλικού που καταγράφηκε αυτές τις δύο μέρες; Το παρακολουθήσαμε 1000 - 1500 άτομα αθροιστικά, οι υπόλοιποι κάτοικοι του νομού δεν πρέπει να ενημερωθούν και αυτοί, για να γνωρίσουν πτυχές της τοπικής μας ιστορίας; Επομένως τα πρακτικά αυτού του συνεδρίου, φυσικά και άλλων παρόμοιων, πρέπει να γίνουν κτήμα όσο γίνεται περισσότερων. Οι σχολικές βιβλιοθήκες, οι Δημοτικές και άλλες βιβλιοθήκες πρέπει να γίνουν αποδέκτες αυτών των πρακτικών. Εκείνοι δε που πιστεύουμε ότι θα αξιοποιήσουν καλύτερα το υλικό που κατατέθηκε στο συνέδριο, είναι οι εκπαιδευτικοί.

Ζήτησα το λόγο γι' αυτή την παρέμβαση υπό διπλή ιδιότητα. Από τη μια ως καταγόμενος και δημότης της πρώην Κοινότητας Σταυρού, της οποίας το Πνευματικό Κέντρο είχε και έχει αξιόλογη δράση, και από την άλλη ως εκπαιδευτικός, που πριν λίγους μήνες (Ιούνιος 2001) με πρωτοβουλία μας και σε συνεργασία με τον Σχολικό Σύμβουλο της Περιφέρειας, είχαμε πραγματοποιήσει στο 3ο Δημοτικό Σχολείο Λαμίας, του οποίου έχω την τιμή να είμαι Διευθυντής, εκπαιδευτική επιμορφωτική ημερίδα με θέμα: "*Η Τοπική Ιστορία στο Δημοτικό Σχολείο. Θεωρητική προσέγγιση*" με εισηγητές, που ανέπτυξαν τα αντίστοιχα θέματα, τους:

Α. Κουλτούκης: (Σκοποί, επιδιώξεις και περιεχόμενα της Τοπικής Ιστορίας. Ενδεικτικά θέματα)

Ε. Χριστόπουλος: (Από τον μύθο στην πραγματικότητα. Μυθολογία και Φθιώτιδα)

Μαρία - Φωτεινή Παπακωνσταντίνου: (Αρχαία ευρήματα στην κοιλάδα του Σπερχειού)

Τρ. Παπαναγιώτου: (Η συμβολή της Φθιώτιδας και της Λοκρίδας στην εδραίωση και αίσια έκβαση της επανάστασης του 1821)

Ι. Μακρής: (Η διδασκαλία της Τοπικής Ιστορίας από τη σκοπιά του εκπαιδευτικού - ερευνητή)

Δ. Νάτσιος: (Γραπτές αρχειακές πηγές για τη Φθιωτική Ιστορία)

Α. Καραναστάσης: (Η αξία της Τοπικής Ιστορίας στο Δημ. Σχολείο. Η ένταξή της στο σχολικό πρόγραμμα διαχρονικά)

Τα συμπεράσματα αυτής της ημερίδας θα καταθέσω σήμερα, ως συνέχεια της εισήγησης του κ. Ζαμπεθάνη, αφού πρώτα με την ανοχή σας θα αναφέρω κάποιες απόψεις για την Τοπική Ιστορία.

Στην ημερίδα που πραγματοποιήσαμε εκτός από τον προβληματισμό και την

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών του σχολείου μας, αναδείχθηκε και το θέμα της διδασκαλίας της Τοπικής Ιστορίας στο Δημοτικό Σχολείο, για το οποίο εκτός από τους εκπαιδευτικούς πρέπει να ενδιαφερθεί και η τοπική κοινωνία με τους εκπροσώπους της στην Τοπική και Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση.

Διοργανώσαμε εκείνη την επιμορφωτική ημερίδα, προκειμένου να αναδείξουμε το θέμα της διδασκαλίας της Τοπικής Ιστορίας στο Σχολείο, διότι διαπιστώσαμε ότι οι μαθητές, ενώ κατέχουν πλήθος γνώσεων, αγνοούν ονόματα - γεγονότα και καταστάσεις του τόπου που ζουν και αφορούν στο παρελθόν, απώτερο και πρόσφατο.

Π.χ. Ποιοι ήταν οι Αινιάνες; Ποιος ήταν ο Κ. Έσλιν; Ποιος ο Σπ. Ματσούκας; Ποιοι οι Ροζάκης και Αγγελής; Πότε και γιατί έγινε ο Λαμιακός πόλεμος; Ποιος ήταν ο Λεωσθένης; κλπ.

Ακόμα σπουδαία και καθοριστικά γεγονότα που σημάδεψαν όχι μόνο την ιστορία του τόπου μας, αλλά κατέχουν περίοπτη θέση και στην εθνική μας ιστορία δεν παρουσιάζονται αναλυτικά στα διδακτικά βιβλία και δυστυχώς κάποια φορά και με ανακρίβειες.

Ενδεικτικά αναφέρω: Η μάχη της Αλαμάνας αναφέρεται σε 3 - 4 σειρές στο διδακτικό εγχειρίδιο των μαθητών.

Η μάχη στα Βασιλικά, η οποία ήταν καθοριστική για την εξέλιξη της επανάστασης στο Μοριά και την άλωση της Τριπολιτσάς, αναφέρεται σε δύο σειρές και λανθασμένα, ότι δηλαδή έγινε στα Βασιλικά της Βοιωτίας και όχι της Φθιώτιδας (Λοκρίδας) κοντά στο Ρεγγίνι.

Σε 2 - 3 σειρές αναφέρεται και η μάχη του Σπερχειού στην οποία ο Νικηφόρος Ουρανός κατανίκησε τους Βουλγάρους του Σαμουήλ.

Ακόμα οδηγηθήκαμε στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος έχοντας υπόψη μας ότι η Τοπική Ιστορία είναι εξίσου σημαντική, σπουδαία και χρήσιμη όσο και η εθνική.

Είναι γεγονός ότι η Τοπική Ιστορία τα τελευταία χρόνια αρχίζει να αποκτά ένα σαφές πλαίσιο και περιεχόμενο και τείνει να μορφοποιηθεί σε μια αυτόνομη γνωστική οντότητα, όμως δεν έχει πάρει ακόμη τη θέση που της αρμόζει. Όμως κανένας δεν μπορεί να παραβλέψει ούτε την αξία της, ούτε το γεγονός ότι καθημερινά είναι κοντά μας και μας πολιορκεί.

Ειδικά στην περιοχή μας, στην οποία έχουν διαδραματισθεί πάρα πολλά ιστορικά γεγονότα από το απώτερο παρελθόν μέχρι σήμερα. Η ιστορία της περιοχής χάνεται στο βάθος του χρόνου και στο μύθο.

Στο Δημοτικό Σχολείο πρέπει να ασχοληθούμε σοβαρά με την Τοπική Ιστορία, διότι τα θέματά της προσεγγίζονται εύκολα. Μνημεία - τοπωνύμια - περιοχές που έχουν γίνει ιστορικά γεγονότα - θρύλοι - παραδόσεις είναι ορατά σε κάθε μας βήμα.

Είναι πράγματι σπουδαίο να γνωρίζει ο μαθητής ότι και στο δικό του τόπο έχουν συμβεί ιστορικά γεγονότα, τα οποία συνέβαλαν στη διαμόρφωση της εθνικής μας ιστορίας. Διότι μπορεί κάποιο μείζον ιστορικό γεγονός να επισκιάζει τα δευτερεύοντα, που συνέβησαν, όμως και αυτά έπαιξαν τον δικό τους ρόλο στη διαμόρφωση της τελικής έκβασης. Π.χ. Όλα τα ιστορικά γεγονότα που συνέβησαν στην περιοχή μας τον Απρίλιο του 1821 επισκιάζονται από τη μάχη της Αλαμάνας και το μαρτυρικό θάνατο του Διάκου (μάχη Μπεκής, τέχνασμα Ελλήνων, πολιορκία Υπάτης, μάχη Δερβέν Φούρκα, κλπ.).

Η ενασχόληση με την Τοπική Ιστορία θα βοηθήσει τα παιδιά να κάνουν την δική

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

τους δημιουργική αναζήτηση, να συνδέσουν το παρελθόν με το παρόν και να αγαπήσουν καλύτερα τον τόπο τους. Θα τα βοηθήσει να γίνουν πρώτα "*καλοί επαρχιώτες*" και στη συνέχεια "*καλοί πατριώτες*".

Επειδή θεωρήσαμε ότι το υλικό που κατατέθηκε στην ημερίδα που διοργανώσαμε δεν έπρεπε να χαθεί, οδηγηθήκαμε στην απόφαση να δημοσιεύσουμε τα πρακτικά, με σκοπό την ευαισθητοποίηση και τον προβληματισμό, που θα ενισχύσουν θετικά το συμπέρασμα που προέκυψε για διδασκαλία της Τοπικής Ιστορίας στο Δημοτικό Σχολείο.

Με αυτές τις σκέψεις παραθέτω στη συνέχεια συμπεράσματα της εκπαιδευτικής ημερίδας, που όπως προείπα πραγματοποιήσαμε τον Ιούνιο 2001 στο 3ο Δημοτικό Σχολείο Λαμίας και αφορούν στη διδασκαλία της Τοπικής Ιστορίας.

- Η Τοπική Ιστορία πρέπει να έχει ιδιαίτερη θέση στο πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου, διότι πέρα από τις γνωστές γενικές ωφέλειες, ο μαθητής γνωρίζοντάς την, όχι μόνο μαθαίνει να σέβεται και να αγαπά τον τόπο του, αλλά συγχρόνως διαμορφώνει μια πιο ολοκληρωμένη προσωπική κοινωνική και εθνική ταυτότητα και συγχρόνως συνδέει τη σχολική ζωή με τον ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο.

- Η Τοπική Ιστορία προσανατολίζει το μαθητή προς το περιβάλλον, εντός του οποίου πρόκειται να ζήσει και του δημιουργεί τον ιδιαίτερο σύνδεσμο με την πατρική γη.

- Η διδασκαλία της Τοπικής Ιστορίας οδηγεί τους μαθητές σε μια δημιουργική αναζήτηση με την οποία καλλιεργείται η παρατηρητικότητα και το ενδιαφέρον για τον τόπο τους, και βιώνουν αμεσότερα τα ιστορικά γεγονότα που τους αφορούν και παρακινούνται στην ιστορική έρευνα.

- Ένα από τα οφέλη που προκύπτουν από την διδασκαλία της Τοπικής Ιστορίας στο σχολείο είναι ότι προσφέρει στο παιδί την αίσθηση του συγκεκριμένου. Νιώθει κανείς ότι τα γεγονότα είναι αληθινά, όταν βλέπει το μέρος που έγιναν. (Lamonnier 1889).

- Η Τοπική Ιστορία προσφέρεται ως πεδίο μελέτης ορατό και ερευνήσιμο για:

- Να έρθουν σε επαφή οι μαθητές με τα ιστορικά στοιχεία, κατανοητά και ερευνήσιμα

- Να εθιστούν στην παρατήρηση, στην έρευνα και στην ερμηνεία συγκεκριμένων ιστορικών μνημείων, ξεκινώντας από πρωτογενές υλικό.

- Να ευαισθητοποιηθούν για προβλήματα της τοπικής κοινωνίας, μέσα στην οποία ζουν.

- Τα ιστορικά γεγονότα κάθε περιοχής, πρέπει να διδάσκονται στους μαθητές των σχολείων, που συνδέονται με την περιοχή, διότι είναι σπουδαίο να γνωρίζουν οι μαθητές ότι και στον δικό τους τόπο συνέβησαν γεγονότα που συνέβαλαν στη διαμόρφωση της Εθνικής Ιστορίας.

- Ο εκπαιδευτικός είναι εκείνος που έχοντας την εμπιστοσύνη των μαθητών του, θα προετοιμάσει κατάλληλα και θα εμπνεύσει την αγάπη για τα μνημεία, την αγάπη για την έρευνα, την αγάπη για την προσέγγιση της Ιστορίας και μάλιστα της Τοπικής Ιστορίας.

- Με την διδασκαλία της Τοπικής Ιστορίας ανοίγει το σχολείο στην κοινωνία και γίνεται το πρώτο βήμα στον ουσιαστικό στόχο της εκπαίδευσης να γίνουν τα σχολεία πολιτιστικά κύτταρα του τόπου μας.

- Με την Τοπική Ιστορία διευρύνονται οι γνώσεις των μαθητών για την ιδιαίτερη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

πατρίδα τους και εμπλέκονται οι ίδιοι στην πρακτική της ιστορικής έρευνας.

- Προκειμένου να γεννηθεί το ενδιαφέρον των μαθητών για την ιστορία και αν θέλουμε να αποκτήσουν στερεά θεμέλια, πάνω στα οποία θα στηρίξουν αργότερα την ιστορική ύλη, πρέπει να αρχίζουμε από την ιστορία της ιδιαίτερης πατρίδας των.

- Η μελέτη Περιβάλλοντος, οι εκδρομές και οι επισκέψεις ιστορικών και αρχαιολογικών χώρων παρέχουν ευκαιρίες για τη διδασκαλία της Τοπικής Ιστορίας.

- Η Τοπική Ιστορία:

- Συντελεί στην ευαισθητοποίηση των μαθητών για το άμεσο περιβάλλον και τα προβλήματά του και συμβάλλει στην καλυτερη προσαρμογή αυτών στην πολυσύνθετη κοινωνική, οικονομική, πολιτιστική και δομημένη πραγματικότητα του παρόντος.

- Διαμορφώνει ενσυνείδητους πολίτες, που ενδιαφέρονται για τη διατήρηση της πολιτιστικής τους κληρονομιάς και της πολιτικής τους ταυτότητας και για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής.

- Εξοικειώνει τους μαθητές με τις πηγές μελέτης και έρευνας του ιστορικού υλικού (ιστορικά αρχεία - μουσεία - βιβλιοθήκες - επισκέψεις κλπ.) και καλλιεργεί δεξιότητες για άντληση και διαχείριση πληροφοριών για την επαλήθευση, διασταύρωση και τεκμηρίωση δεδομένων.

- Καλλιεργεί την κριτική προσέγγιση του περιβάλλοντος χώρου.

- Κατά την διαπραγμάτευση ιστορικών θεμάτων δίνεται έμφαση στις ειρηνικές περιόδους και στην πολιτιστική δραστηριότητα των ανθρώπων, από δε τους πολέμους προτεραιότητα έχουν οι αμυντικοί και απελευθερωτικοί.

- Η επιλογή των θεμάτων της Τοπικής Ιστορίας να συνδυάζεται με τη γενική ιστορία, να γίνεται με τη συνεργασία των μαθητών, με αναφορά στην επικαιρότητα, στα ενδιαφέροντα και τις εμπειρίες τους.

- Γεγονότα της Τοπικής Ιστορίας να συνδέονται χρονικά και να διδάσκονται αναλυτικότερα μαζί με τα γεγονότα της Εθνικής Ιστορίας ή με την ευκαιρία διδασκαλίας άλλων μαθημάτων (Μελέτη Περιβάλλοντος - Γεωγραφία - Γλώσσα - Θρησκευτικά κλπ.).

- Οι σχολικές εορτές είναι δυνατόν να έχουν σημείο αναφοράς την Τοπική Ιστορία.

- Οι μαθητές πρέπει να επισκέπτονται αρχαιολογικούς και ιστορικούς χώρους, μνημεία, μουσεία της περιοχής τους. Οι εκδρομές και οι επισκέψεις να γίνονται ύστερα από σχετική προετοιμασία στην τάξη, συζήτηση επί τόπου και ανάλυση των ιστορικών γεγονότων.

- Απαιτείται εξοικονόμηση χρόνου από το πρόγραμμα για την αναλυτικότερη, σε σωστή βάση και όχι ευκαιριακή εξέταση θεμάτων Τοπικής Ιστορίας. Ο τόπος μας έχει μια πλούσια ιστορία που χάνεται στο βάθος του χρόνου και του μύθου, και της οποίας πολλά στοιχεία αγνοούμε, αλλά πρέπει να γνωρίσουμε.

- Κρίνεται ως αναγκαία η διδασκαλία της Τοπικής Ιστορίας στο σχολείο. Ο μαθητής πρέπει και μπορεί να αντλεί οφέλη από το παρελθόν της ιδιαίτερης πατρίδας του.

- Μέσα από επιμορφωτικά προγράμματα να γίνει επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα διδακτικής μεθοδολογίας και έρευνας της Τοπικής Ιστορίας.

- Ο εκπαιδευτικός προκειμένου να διδάξει την Τοπική Ιστορία πρέπει να είναι ενημερωμένος, να γνωρίζει τις πηγές και να έχει πρόσβαση σ' αυτές, ακόμη δε να έχει

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

τα απαραίτητα βοηθήματα.

- Ανάδειξη θεμάτων Τοπικής Ιστορίας μπορεί να γίνει μέσα από προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

- Εμπλουτισμός των σχολικών βιβλιοθηκών και δημιουργία ειδικού τμήματος σ' αυτές με βιβλία αναφερόμενα στην Τοπική Ιστορία.

- Δημιουργία ειδικών προγραμμάτων μελέτης της Τοπικής Ιστορίας κατά ιστορικές περιόδους. Με τον τρόπο αυτό η Τοπική Ιστορία διδάσκεται παραστατικότερα (π.χ. πρόγραμμα ΙΔ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων με θέμα "*ΣΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΤΩΝ ΜΥΚΗΝΑΙΩΝ ΣΤΗ ΦΘΙΩΤΙΔΑ*" ή πρόγραμμα επίσκεψης Νηπιαγωγείων στο Μουσείο - Κάστρο. Το πρόγραμμα αυτό μπορεί να προσαρμοσθεί για τις Α΄ και Β΄ τάξεις). Αξιολόγηση αυτών των προγραμμάτων και προσαρμογή.

- Για την Τοπική Ιστορία και τη διδασκαλία της στο σχολείο, πρέπει πέρα από τους εκπαιδευτικούς να ενδιαφερθεί και η τοπική κοινωνία με τους εκπροσώπους της στην Αυτοδιοίκηση (Νομαρχιακή και Τοπική) και τους διάφορους εκπολιτιστικούς φορείς κατά περιοχές.

- Η φθιωτική Τοπική Ιστορία στη διαχρονική της διαδρομή, πρέπει να αποτελέσει κίνητρο για τη συγγραφή, έκδοση και διανομή στους μαθητές ενός βιβλίου - βοηθήματος με θέματα τοπικής ιστορίας σε επίπεδο νομού, που θα βοηθούσε πολύ στην καλύτερη διδασκαλία του μαθήματος. Μέσα απ' αυτό οι μαθητές θα ανακαλύψουν τον ιστορικό πλούτο του τόπου τους. Παράλληλα απαιτείται και η συγγραφή βιβλίου για το δάσκαλο με περισσότερα στοιχεία, αναφορές στις πηγές, εκτενή βιβλιογραφία.

Η προσπάθεια αυτή πρέπει να είναι συλλογική, να τεθεί υπό την αιγίδα της Αυτοδιοίκησης και των φορέων της, με συνεργασία και των φορέων της Εκπαίδευσης, αφού ληφθούν υπόψη η συσσωρευμένη πείρα και οι υποδείξεις του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Σε άλλες περιοχές έχουν γίνει αξιόλογες τέτοιες εκδόσεις. Γιατί να μην γίνει κάτι παρόμοιο και στην περιοχή μας.

Κύριε Δήμαρχε, ως Πρόεδρος της ΤΕΔΚ Φθιώτιδας, θα μπορούσατε να εισηγηθείτε να ξεκινήσει μια τέτοια προσπάθεια, που πολλά θα πρόσφερε στους μαθητές μας.

Παπαναγιώτου Τριαντάφυλλος: Επειδή χθες ο χρόνος ήταν πολύ περιορισμένος και κατά τρόπον ολίγον τι βίαιο σταμάτησα, δεν είχα περιθώρια να πω αυτά που θα πω τώρα, να συγχαρώ δηλαδή τους οργανωτές αυτού του πρώτου συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας να ευχηθώ διάδοση των όσων αναπτύχθηκαν με τον τόμο που θα εκδοθεί με τις εισηγήσεις του συνεδρίου και να πω και κάτι άλλο. Πάντα είχα εμπιστοσύνη στο τοπικό πνευματικό δυναμικό και στο ξεκίνημα της δημόσιας βιβλιοθήκης της οποίας έχω την τιμή να είμαι πρόεδρος, για να δημιουργήσει ένα λαϊκό πανεπιστήμιο, θέλησα να στηριχθώ στο ντόπιο επιστημονικό δυναμικό. Και βεβαίως η ανταπόκριση δεν ήταν αυτή που περιμέναμε γι' αυτό και στηριχθήκαμε στις διαλέξεις.

Επίσης έκανα και μια άλλη διαπίστωση. Πόσο μεγάλη είναι η προσφορά του ιστορικού αρχείου της Λαμίας. Αισθάνομαι ιδιαίτερη υπερηφάνεια, διότι στην ίδρυση αυτού του τοπικού ιστορικού αρχείου έχω συμβάλει αρχικά με εισήγησή μου, πριν βεβαίως ακόμη ιδρυθεί. Όσον αφορά την τοπική ιστορία, δεν είναι δα και κανένα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

καινουριο πράγμα. Στο μάθημα της πατριδογνωσίας, στο μάθημα της ιστορίας, δάσκαλοι και καθηγητές έχουν την ευχέρεια να τονίσουν ιδιαίτερα τα τοπικά ιστορικά γεγονότα. Το γεγονός ότι ένα λάθος στο βιβλίο της ιστορίας της έκτης που τοποθετεί τα Βασιλικά στη Βοιωτία και για το οποίο πολλοί θα ξέρετε ότι έστειλα επιστολή στην εφημερίδα το «ΒΗΜΑ» κι επειδή ο συγγραφέας απάντησε με φληναφήματα τελικά έστειλα την επιστολή μου στο φαξ του υπουργού και στο φαξ του προέδρου του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Κι έτσι αναγκάστηκαν να γράψουν στο «ΒΗΜΑ» ότι αυτό το λάθος θα διορθωθεί.

Συνεπώς ο δάσκαλος και χωρίς την εισαγωγή αυτού του μαθήματος είχε την ευχέρεια να διδάξει τοπική ιστορία. Συζητώντας με κάποιον εν ενεργεία δάσκαλο και διευθυντή σχολείου, όταν συζητήσαμε αυτό το πράγμα λέει ότι: «Εγώ λέω ότι η μάχη έγινε στα Βασιλικά της Βοιωτίας. Έτσι λέει το βιβλίο, έτσι τα είπα κι εγώ».

Δηλαδή δεν προβληματίστηκες γι' αυτό το θέμα; Έτσι το είδα, έτσι το δίδαξα;

Είναι επομένως η διδασκαλία της τοπικής ιστορίας και η αποτελεσματικότητά της αποτέλεσμα της κατάρτισης του διδάσκοντα, του ενδιαφέροντος, των ανησυχιών και του προβληματισμού του.

Ευχαριστώ πολύ.

Χριστοφόρου Μάνθος: Έχω δύο απόψεις να διατυπώσω. Θα ξεκινήσω από την πρώτη που αφορά τους πέντε εισηγητές της σημερινής συνεδρίασης. Κατ' αρχάς θέλω να συγχαρώ όλους τους εισηγητές αυτούς, διότι όλοι τους ήταν έξοχοι, ήταν σαφείς και πειστικοί.

Απευθύνομαι μόνον στην κυρία Θεοδώρου και θέλω να εκφράσω την ευχή να συνεχίσει την έρευνά της και στον προ του 1914 χρόνο, διότι γνωρίζω ότι και τότε υπήρχαν αξιόλογοι σύλλογοι και γυναικεία σωματεία στο νομό Φθιώτιδας.

Η δεύτερη άποψη έχει σχέση με τα όσα είπαν οι δύο προηγούμενοι. Λείπουν από το όλο πρόγραμμα οι απόψεις των συνέδρων. Λείπουν οι δικές τους σκέψεις και παρατηρήσεις. Θα ήταν πάρα πολύ χρήσιμες, όταν εξαγγείλατε ότι κάθε δύο χρόνια θα γίνεται το συνέδριο αυτό. Έχω σημειώσει το εξής: "Ωκεανός η τοπική ιστορία, εκκλησιαστική και εθνική". Είναι κρίμα, αν όλα όσα ελέχθησαν και ακούστηκαν στη φιλόξενο τούτη αίθουσα, αν δε φθάσουν και φωλιάσουν στην καρδιά πολλών. Θέλω να παρακαλέσω τον κύριο δήμαρχο και το Πνευματικό Κέντρο Σταυρού, που έχει και δύναμη και θέληση και ικανότητα να μη θεωρήσουν ότι τέλειωσε το έργο της με την έκδοση των πρακτικών, ογκώδους βιβλίου το οποίο πολύ λίγοι θα το διαβάσουν. Έχω τη βεβαιότητα ότι το Πνευματικό Κέντρο με τα έξοχα μέλη που έχει στο διοικητικό συμβούλιο θα βρει τρόπους, ώστε όλα αυτά που ακούστηκαν να φτάσουν εν περιλήψει στις καρδιές των Φθιωτών.

Σας ευχαριστώ πολύ.

Χριστόπουλος Ευθύμιος: Στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου της Λαμίας υπάρχει η εικόνα των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης δωρεά του συλλόγου κυριών Λαμίας του 1924.

Θεοδώρου Αφροδίτη: Ευχαριστώ πολύ γι' αυτή την πληροφορία. Όντως και σύμφωνα με την πρόταση-συμβουλή του κ. Χριστοφόρου σκέπτομαι να συνεχίσω αυτή την εργασία, είναι η πρώτη φορά που κάποιος στρέφεται προς αυτή την κατεύθυνση.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Ομολογώ ότι κι εγώ ξαφνιάστηκα με το υλικό που έβγαινε στην επιφάνεια. Αλλά αυτή η πληροφορία είναι πολύτιμη. Ο νόμος για την κωδικοποίηση αυτών των αναγνωρισμένων σωματείων έγινε το 1914. Πιστεύω ότι μια πιο λεπτομερειακή έρευνα μπορεί να γίνει αλλού. Κι εγώ όντως θα το ερευνήσω...

Χριστόπουλος Ευθύμιος: Στο συνεταιρισμό Τεχνοεργατών μαζί με τους άντρες έχουμε και δεκαοχτώ γυναίκες που συμμετέχουν το 1910.

Θεοδώρου Αφροδίτη: Όλες αυτές τις πολύτιμες πληροφορίες θα τις καταγράψουμε. Εδώ ο φίλος και παλιός μου μαθητής ο κ. Σταυρόπουλος μου δίνει μία καινούργια πληροφορία. Ότι το 1903 ιδρύεται το πρώτο γυναικείο σωματείο της Λαμίας. "Ο Φιλανθρωπικός Σύλλογος Κυριών" με σκοπό να βοηθήσει για την εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης στις φυλακές.

Σπανός Κώστας: Μια διευκρίνιση για την κ. Γιαννακοπούλου. Το χριτσιμάλι που είπατε είναι γυναικεία πάνινη ποδιά.

Χριστόπουλος Ευθύμιος: Για την κ. Νάτσιου. Μήπως στη βιβλιογραφία θα έπρεπε να αναφερθεί και το βιβλίο του κ. Γαρδίκη που εκδόθηκε το 1952 και λέει για την ιστορία της Λαμίας;

Νάτσιου Βαρβάρα: κ. Χριστόπουλε, εγώ ανέφερα το όνομα του Δημήτρη Γαρδίκη ότι έχει γράψει τοπική ιστορία.

Τσέλος Μπάμπης (Πρόεδρος της συνεδρίασης) : Κυρίες και κύριοι, με το τέλος των εργασιών του πρώτου συνεδρίου Φθιωτικής ιστορίας, ο ακούραστος και αγαπητός κύριος Γιάννης Μακρής, δάσκαλος, Σχ. Σύμβουλος Α/θμιας Εκπ/σης και μέλος του διοικητικού συμβουλίου του Πνευματικού Κέντρου θα ανακοινώσει **τα συμπεράσματα του πρώτου συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας** που πραγματοποιήθηκε στο συνεδριακό κέντρο του Κάστρου της Λαμίας στις 3 και 4 Νοεμβρίου του 2001.

Μακρής Ιωάννης: Επιφορτισμένος και με αυτό το καθήκον από την οργανωτική επιτροπή ζητώ την υπομονή σας για δύο λεπτά ακόμη.

Κλείνοντας τις εργασίες του συνεδρίου εκ μέρους της οργανωτικής επιτροπής, θα ήθελα να ευχαριστήσω πρώτα τους κυρίους εισηγητές για την προθυμία με την οποία ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμά μας και για την ποιότητα των εισηγήσεων, οι οποίες ήταν πανθομολογουμένως επιστημονικά άρτιες.

Στη συνέχεια να ευχαριστήσω τους συνέδρους, οι οποίοι με τη μαζική παρουσία τους απέδειξαν εμπράκτως την απήχηση που είχε στο πλατύ κοινό το 1ο Συνέδριο Φθιωτικής Ιστορίας.

Συγχαρητήρια και ευχαριστίες και στα 4 προεδρεία που διηύθυναν τις συνεδριάσεις με τρόπο άψογο.

Ευχαριστίες αξίζουν και στους αθόρυβους συντελεστές αυτής της εκδήλωσης που βοήθησαν στην άρτια διεξαγωγή της. Υπάλληλοι και συνεργάτες του Δήμου και της Νομαρχίας και ιδιώτες, πολύτιμοι συνεργάτες του Π.Κ.

Τέλος ευχαριστούμε και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης για τη δημοσιογραφική

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

προβολή και κάλυψη του συνεδρίου.

Θα ήταν όμως παράλειψη να μην ευχαριστήσω ξανά το Υπουργείο Πολιτισμού και το συμπολίτη μας κ. Κώστα Γουβάλα για τη γενναία χρηματοδότηση του συνεδρίου, τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Φθιώτιδας και το Δήμο Λαμιέων για τη σημαντική οικονομική και ηθική ενίσχυση στην πραγματοποίηση της πολύ φιλόδοξης -για τις δυνατότητές μας- διοργάνωσης.

Κυρίες και κύριοι,

Μπορούμε να υπερηφανευθούμε ότι πετύχαμε το στόχο μας σε μεγάλο βαθμό. Στόχος που ήταν η σπουδή και μελέτη του φθιωτικού χώρου στην ιστορική του πορεία.

Δεν αγνοούμε ότι πολλοί ακόμα μοχθούν και εργάζονται για την ιστορία του τόπου μας, είτε κατοικούν εδώ είτε ζουν και δημιουργούν μακριά μας για διαφόρους λόγους. Δεν τους αγνοήσαμε ούτε υποτιμούμε την προσφορά τους. Επειδή φιλοδοξούμε να καταστεί θεσμός η πραγματοποίηση παρόμοιων συνεδρίων τα οποία θα επαναλαμβάνονται ανά διετία, τους διαβεβαιώνουμε ότι θα κληθούν κι αυτοί να συνεισφέρουν στο μέλλον στην προσπάθεια που άρχισε.

Θεωρούμε δεδομένη την υλική και ηθική συμπαράσταση των τοπικών αρχών και του Υπουργείο Πολιτισμού και στο μέλλον, ώστε να εκπληρώσουμε την ευγενή μας αυτή φιλοδοξία.

Και τώρα στο ουσιαστικό μέρος του συνεδρίου.

Ανακοινώθηκαν 19 εμπεριστατωμένες και επιστημονικά άρτιες εισηγήσεις, που πρόσθεσαν πολλά νέα στοιχεία στις γνώσεις μας για την τοπική μας ιστορία.

Με πολύ γλαφυρό τρόπο εκτέθηκαν οι δραστηριότητες των θεών και ημιθέων-ηρώων στο φθιωτικό χώρο.

Αποκαλυπτικά στοιχεία ήρθαν στο φως για μια ακμάζουσα αρχαία πόλη (Εχίνος), που δυστυχώς παραμένει στο υπέδαφος.

Παρατέθηκαν ενδιαφέρουσες και άγνωστες εν πολλοίς πτυχές των σχέσεων Φθιωτών και Μακεδόνων.

Γνωρίσαμε πληρέστερα το διοικητικό οθωμανικό μηχανισμό της περιοχής μας και μάθαμε περισσότερα στοιχεία για τη διαβίωση των προπατόρων μας τον καιρό της Τουρκοκρατίας από πρωτότυπες πηγές.

Κάναμε μια ενδιαφέρουσα περιπλάνηση στα παλαιοχριστιανικά μνημεία του τόπου μας,

Γνωρίσαμε αποκαλυπτικά δημογραφικά στοιχεία της περιοχής μας κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο, καθώς και για τους οικισμούς της ίδιας περιόδου,

Πληροφορηθήκαμε λεπτομέρειες για τη ζωή και την προσφορά ενός αγωνιστή Ιεράρχη, του Ταλαντίου Νεόφυτου.

Κατακλυσθήκαμε από ένα πλήθος πληροφοριών παρμένων από ανέκδοτα έγγραφα για την ιστορία και τα ιερά κειμήλια της Ι.Μ. Αγάθωνος,

Αρκετά ενδιαφέροντα στοιχεία για την οικονομική ιστορία της πόλης μας στα τέλη του 19ου αιώνα, καθώς και για ακανθώδες ιδιοκτησιακό ζήτημα, το οποίο ταλανίζει ακόμα ιδιώτες-ιδιοκτήτες και διάφορες δημόσιες υπηρεσίες όπως το Δασαρχείο.

Νέα στοιχεία για την εκκλησιαστική ιστορία του τόπου μας,

Προστέθηκαν άγνωστα στοιχεία στην ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης στη Φθιώτιδα,

Πολύ ενδιαφέρουσα ήταν και η περιήγηση στη φθιωτική ιστοριογραφία και

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ιστοριοδιφία, ζήσαμε με τη φαντασία μας την καθημερινή ζωή μιας λαμιώτικης οικογένειας και γνωρίσαμε το νοικοκυριό της τα πρώτα μεταπελευθερωτικά χρόνια, γνωρίσαμε τις ατομικές δραστηριότητες των γυναικών και τα επαγγέλματά τους κατά το 19ο αιώνα και τις συλλογικές τους δραστηριότητες κατά τον 20ό αιώνα.

Τέλος κατατέθηκαν ενδιαφέρουσες προτάσεις και προβληματισμοί για την αξιοποίηση της γνώσης της τοπικής μας ιστορίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Σας ευχαριστώ και ραντεβού στο επόμενο συνέδριο, μάλλον το Σεπτέμβριο του 2003, ένα συνέδριο πολιτιστικής ολυμπιάδας για τη φθιωτική ιστορία !!!

Τσέλος Μπάμπης: Ευχαριστούμε τον κ. Γιάννη Μακρή που με αυτά τα λόγια του έκλεισε το 1ο Συνέδριο Φθιωτικής Ιστορίας και εύχομαι και άλλοι φορείς να ακολουθήσουν αυτή την προσπάθεια του Πνευματικού Κέντρου.

Μετά την ανακοίνωση των συμπερασμάτων ακολουθεί απονομή τιμητικών πλακετών στους εισηγητές του συνεδρίου από τον κ. Γεώργιο Κοτρωνιά, πρόεδρο του Δ.Σ. του Π.Κ. Σταυρού και Δήμαρχο Λαμιέων.

Κατόπιν θα ακολουθήσει ξενάγηση στο αρχαιολογικό μουσείο του Κάστρου.

Κοτρωνιάς Γεώργιος: Κύριε βουλευτά, κυρίες και κύριοι, νομίζω ότι είναι γενική η αίσθηση ότι τόσο από πλευράς εισηγητών και θεματολογίας όσο και από πλευράς προσέλευσης και διοργάνωσης το πρώτο συνέδριο της Φθιωτικής Ιστορίας μπορεί να χαρακτηρισθεί σαν ένα επιτυχημένο συνέδριο. Κυρίες και κύριοι, η Λαμία έχει βγει μπροστά! Με τα δύο συνέδρια που κάναμε σε αυτήν την αίθουσα. Με το πρώτο Διεθνές Συμπόσιο Μεσογειακής Μουσικής που έγινε σε αυτήν την αίθουσα, με το πρώτο Πανελλήνιο Συνέδριο Εθελοντισμού που έγινε μαζί με την Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδος επίσης σε αυτήν την αίθουσα, με το πρώτο συμπόσιο για την προβολή των Αμφικτυονιών που κάναμε πέρυσι και με το συνέδριο αυτό της Φθιωτικής Ιστορίας η Λαμία, η Φθιώτιδα πηγαίνει μπροστά και διεκδικεί την πολιτιστική της θέση και διεκδικεί και έργα υποδομής και διεκδικεί με το σπαθί της το Πανεπιστήμιο της Ρούμελης, γιατί αποδεικνύουμε ότι εδώ στη Λαμία, εδώ στη Φθιώτιδα, υπάρχει πνευματική υποδομή η οποία εκφράζεται με πάρα πολλές εκδηλώσεις. Μ' αυτές λοιπόν τις λίγες σκέψεις θέλω να συγχαρώ όλους τους συντελεστές αυτής της διοργάνωσης και βέβαια να βραβεύσουμε και τους εισηγητές, γιατί αυτοί ήταν ο μοχλός της επιτυχίας του συνεδρίου μας.

Και να συμπληρώσω ότι ο Δήμος Λαμιέων έχει ξεκινήσει μια προσπάθεια για την καταγραφή της Τοπικής Ιστορίας του Δήμου Λαμιέων.

Σας ευχαριστώ πολύ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

ΣΥΝΤΟΜΑ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΕΙΣΗΓΗΤΩΝ

Κώστας Δημοσθ. Γαλλής, *ιστορικός - ερευνητής*

Γεννήθηκε στο Δομοκό. Για 35 χρόνια υπηρέτησε στην Αγροτική Τράπεζα όπου έφθασε μέχρι την ανωτάτη βαθμίδα της ιεραρχίας οπότε και παραιτήθηκε.

Είναι πτυχιούχος του Παντείου Πανεπιστημίου και του Ινστιτούτου Επιμορφώσεως στη Διοικητική των Επιχειρήσεων του Οικονομικού Πανεπιστημίου (Α.Σ.Ο.Ε.Ε.).

Μένει στην Αθήνα και ασχολείται ιδιαίτερα με την ιστορική έρευνα του Φθιωτικού χώρου. Έχουν δημοσιευθεί αρκετές εργασίες του.

Αικατερίνη Γιαννακοπούλου - Γάκη, ***δικαστικός υπάλληλος - συγγραφέας - ερευνήτρια***

Γεννήθηκε στη Λαμία το 1964, όπου διαμένει, ζει και δημιουργεί. Έπειτα απ' τη Στοιχειώδη και Μέση Εκπαίδευση, σπούδασε Αγγλική Φιλολογία και Δημοσιογραφία στο Αμερικανικό Κολέγιο Αθηνών απ' όπου και αποφοίτησε με "*Άριστα*" το 1987. Παράλληλα με τη φοίτησή της στο Κολέγιο, σπούδασε στο "*Δημοσιογραφικό Εργαστήρι*" και πέτυχε στη Δραματική Σχολή, αλλά επαγγελματικοί λόγοι δεν της επέτρεψαν να φοιτήσει. Ακόμη επί σειρά ετών δίδαξε την Αγγλική Γλώσσα ως εκπαιδευτικός στον ιδιωτικό τομέα.

Πρόσφατα δίδαξε σε Σεμινάρια Επιμόρφωσης Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης με θέματα "*Δημοσιογραφία*" και "*Ε.Ο.Κ.*". Ασχολήθηκε και ασχολείται με τα Γράμματα και πρωτοστατεί στην πνευματική κίνηση της περιοχής μας. Εκτός από την Λογοτεχνία (ποίηση, πεζογραφία, δοκίμιο), ασχολείται και με την Έρευνα, όπως: η "*Γυναικεία Φθιωτική Λογοτεχνία του 19ου και 20ού αιώνα*", η "*Αυγή Παπάκου και το έργο της*", το "*Παιδικό βιβλίο*" και άλλα. Σε ηλικία 21 έτους, εξέδωσε τα δύο (2) πρώτα βιβλία της "*Καταγγελία*", (νουβέλα), Λαμία 1985 και "*Ταξικές Διαφορές*" (νουβέλα), Λαμία 1985. Στη συνέχεια εξέδωσε την πρώτη ποιητική της συλλογή "*Με λογισμό και μ' όνειρο...*", δανειζόμενη τον τίτλο απ' τους "*Ελεύθερους Πολιορκημένους*", του Διονυσίου Σολωμού και ένα Ιστορικό Δοκίμιο για την Κύπρο.

Για το έργο της κ. Κατερίνας Γιαννακοπούλου - Γάκη έχουν γράψει κι έχουν μιλήσει σύγχρονοι λόγιοι και κριτικοί και έχει τύχει εξαίρετων επαίνων και διακρίσεων απ' το Σύλλογο Επιστημόνων Λογοτεχνών και Φιλοτέχνων Αθηνών, την Πανελλήνια Ένωση Λογοτεχνών και από την Ένωση Συγγραφέων - Εικονογράφων Παιδικού Βιβλίου. Πρόσφατα βραβεύτηκε σε Πανελλήνιο Διαγωνισμό συγγραφής τηλεοπτικού σεναρίου με κριτική επιτροπή το Νίκο Φώσκολο, Αντώνη Τρύπο, Θανάση Βαλτινό και Βασίλη Νεμέα.

Έχει λάβει μέρος στα συνέδρια: α) της Ομοσπονδίας Κινηματογραφικών Λεσχών Ελλάδος, που έλαβε χώρα στην πόλη της Λαμίας τον Μάιο του 1994, όπου ανέπτυξε το θέμα: "*Η 7η Τέχνη στην Πόλη μας*", β) στο Συνέδριο των Λαρισαϊκών Σπουδών, με θέμα "*Ο Λαρισαϊκός Τύπος του 19ου αιώνα*" όπου έγινε τον Απρίλιο του 1995, γ) στο Πανευρυτανικό Συνέδριο Αποδήμων Ευρυτάνων που έγινε στην Ευρυτανία τον Ιούλιο του 2001 με θέμα: "*Δημιουργία Σιδηροδρομικού Δικτύου στην Ευρυτανία*".

Σήμερα είναι δικαστικός υπάλληλος του Εφετείου Λαμίας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Δημήτριος Β. Γόνης, *καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών*

Γεννήθηκε στον Άγιο Γεώργιο της Δυτικής Φθιώτιδος.

Αποφοίτησε από την Εκκλησιαστική Σχολή Λαμίας και σπουδασε στη Θεολογική και Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Μεταπτυχιακές σπουδές έκανε στη Γερμανία και τη Βουλγαρία. Από το 1970 υπηρετεί στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών με ειδίκευση στην Ιστορία των Ορθοδόξων Σλαβικών Εκκλησιών.

Διδάκτωρ Θεολογίας ανακηρύχθηκε το 1980 ("*Το συγγραφικόν έργον του οικομενικού πατριάρχου Καλλίστου Α'*"). Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα είναι ευρύτατα (γραμματειακές και πολιτιστικές σχέσεις Ελλήνων και Σλάβων, εκκλησιαστική γραμματεία, τοπική ιστορία της Ελλάδος κ.ά.). Οι δημοσιεύσεις του έχουν ξεπεράσει τις 100.

Αξιοσημείωτες είναι: "*Μελετίου Συρίγου, Μαρτύριον, Ακολουθία και Παρακλητικός Κανών εις τον Άγιον Ιωάννην τον Νέον τον εκ Λευκοπόλει (c + 1330)*", "*Το Πατριαρχικό στην Εκκλησία της Βουλγαρίας*", "*Ιωάννης Κωστομοίρης - Μεσοποταμίτης μητροπολίτης Νέων Πατρών (Υπάτης)*", "*Ο όσιος Ιωάννης ο Ριλιώτης*", "*Ιστορία των Ορθοδόξων Εκκλησιών Βουλγαρίας και Σερβίας*".

Έχει λάβει μέρος σε δεκάδες τοπικά και διεθνή συνέδρια με ανακοινώσεις και εισηγήσεις. Πέρυσι (2001) ανακηρύχθηκε επίτιμος διδάκτωρ του Πανεπιστημίου της Σόφιας. Έχει εκλεγεί Πρόεδρος του Τμήματος Θεολογίας για τα έτη 2001 - 2003.

Βάιος Αποστ. Ζαμπεθάνης, *δρ. φιλοσοφίας - Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε.*

Γεννήθηκε το 1947 στην Ομβριακή Δομοκού. Έζησε και μεγάλωσε στη Λαμία, όπου πραγματοποίησε τις εγκύκλιες σπουδές του. Σπούδασε με υποτροφία του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών στην Ανώτατη Βιομηχανική Σχολή Πειραιώς και στην Παιδαγωγική Ακαδημία Λαμίας, της οποίας είναι πτυχιούχος. Είναι πτυχιούχος του Μαρασλείου Διδασκαλείου Δημοτικής Εκπαίδευσης και της Παντείου Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών. Είναι κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος στην Κοινωνική Ψυχιατρική, της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και διδακτορικού διπλώματος στη Νευροψυχολογία των Μαθηματικών του Τμήματος Ειδικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Διετέλεσε επιστημονικός συνεργάτης στην Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής και Ψυχικής Υγείας από το 1992 έως και το 1998. Διετέλεσε, επίσης, επιστημονικός συνεργάτης του Εργαστηρίου Νευροψυχολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας σε θέματα μαθησιακών δυσκολιών και δυσαριθμησιών από το 1996 έως και το 2000. Δίδαξε σε προγράμματα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας από το 1995 έως και το 2000. Υπηρέτησε ως Σχολικός Σύμβουλος στη 2η Περιφέρεια Δ.Ε του Ν. Φθιώτιδας από το 1998 έως τον Ιούλιο του 2002. Έκτοτε υπηρετεί ως Διευθυντής Α/θμιας Εκπαίδευσης του Νομού Φθιώτιδας και διδάσκει από το 2000 έως σημερα στο Τ.Ε.Ι. Λαμίας, Ψυχολογία. Έχει πραγματοποιήσει δεκάδες διαλέξεις, έχει δημοσιεύσει άρθρα σε εφημερίδες και περιοδικά και έχει πραγματοποιήσει ανακοινώσεις σε επιστημονικά συνέδρια. Είναι τακτικό μέλος της Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρείας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Κώστας Ι. Ζήσης, *Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε. - δρ. φιλοσοφίας*

Γεννήθηκε στη Νεράιδα Ευρυτανίας όπου και μεγάλωσε πηγαίνοντας στο Δημοτικό Σχολείο του χωριού του. Σπούδασε και παρακολούθησε Ανώτατες Σπουδές και είναι Διδάκτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών στο γνωστικό αντικείμενο της Ιστορίας της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης. Ασχολείται ευρύτερα με την ιστορία και την εκπαίδευση και περισσότερο με την ιδιαίτερη πατρίδα του, την Ευρυτανία. Έχει δημοσιεύσει και συγγράψει αρκετά άρθρα και βιβλία ποικίλου ενδιαφέροντος. .

Είναι εκπαιδευτικός της Α/θμιας Εκπαίδευσης και υπηρετεί ως Σχολικός Σύμβουλος στη Φθιώτιδα.

Αφροδίτη Πατρικαράκου - Θεοδώρου, *φιλόλογος*

Γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Αθήνα. Σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και πήρε Πτυχίο Κλασικής Φιλολογίας.

Υπηρέτησε στη Μέση Εκπαίδευση επί 30 χρόνια, αρχικά στην Ορεστιάδα Έβρου και από το1971 στο Ιο Λύκειο Λαμίας. Κατά τα έτη 1991 - 1997 υπηρέτησε με απόσπαση στο Ευρωπαϊκό Σχολείο του Varese της Ιταλίας ως Σύμβουλος Εκπαίδευσης.

Έχει ειδικευτεί στην ψυχολογία των εφήβων στην Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Ανάλυσης ARIELE του Μιλάνου και έχει εργασθεί πάνω σ' αυτό το πρόγραμμα.

Είναι μέλος της Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών των Βρυξελλών.

Έχει ευρεία γλωσσομάθεια σε επίπεδο μητρικής γλώσσας: Αγγλικά (Cambridge Proficiency Certificate, Michigan Proficiency Certificate), Γαλλικά (Diplome Supérieur - Option Interprétariat), Ιταλικά (Diploma di Lingua Italiana - Storia dell´ Arte).

Συμμετείχε σε εκπαιδευτικά προγράμματα στο εξωτερικό δύο φορές και παρακολούθησε τη λειτουργία των σχολείων της Σκωτίας και της Ιαπωνίας.

Διετέλεσε Πρόεδρος του Συνδέσμου Φιλολόγων του Νομού Φθιώτιδος επί τρεις διετίες (1987 - 1991 και 1998 - 2000). Υπήρξε πρόεδρος της συντακτικής επιτροπής και έχει τη γενική επιμέλεια της περιοδικής έκδοσης "*Έκφραση*" των Φιλολόγων του Νομού Φθιώτιδος.

Είναι μέλος του Εξωραϊστικού και Εκπολιτιστικού Συλλόγου Γυναικών Λαμίας, του Πνευματικού Κέντρου Ρουμελιωτών και του Λυκείου των Ελληνίδων.

Έχει κατ' επανάληψη διοργανώσει σεμινάρια και εκδηλώσεις, έχει κάνει εισηγήσεις και διαλέξεις, αρθρογραφεί και ενασχολείται με ερευνητική και συγγραφική δραστηριότητα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Ιωάννης Αθαν. Καραχρήστος, *δρ. ιστορίας*
Γεννήθηκε στη Λαμία το 1968.

Σπούδασε στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, απ' όπου αποφοίτησε το Σεπτέμβριο του 1989. Είναι κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος από το ίδιο τμήμα, με ειδίκευση στην Ιστορία της Νεότερης και Σύγχρονης Ελλάδας (1993) και διδακτορικού διπλώματος από το πανεπιστήμιο της Βιέννης, με ειδίκευση στην Ιστορία της Νεότερης και Σύγχρονης Ελλάδας και στην Κοινωνική Ιστορία (1998). Από τον Οκτώβριο του 2000 εργάζεται ως ερευνητής στο Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού (Ι.Μ.Ε.). Έχει ασχοληθεί με τη μελέτη των κοινοτήτων κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας, με τη μελέτη της οικογένειας, της διαδικασίας δημιουργίας πολιτισμικής ορολογίας στα πλαίσια του νεοσύστατου ελληνικού κράτους του 19ου αιώνα, της μετανάστευσης και τέλος με την ιστορία της εκπαίδευσης στον 20ό αιώνα.

Αλεξάνδρα Θεοφ. Κουλτούκη, *θεολόγος*
Γεννήθηκε το 1964 στη Λαμία.
ΣΠΟΥΔΕΣ:
1. Master Θεολογίας στην *"Ιστορία της Εκκλησίας της Ελλάδος"* με θέμα *"Η Εξέλιξη της Μητροπόλεως Φθιώτιδος τα έτη 1821 - 1922"*. Αθήνα 2001.
2. Πτυχιούχος Θεολογίας του τμήματος Θεολογίας, της Θεολογικής Σχολής του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Αθήνα 1989.

1. Παρακολούθησε το σεμινάριο *"Διατήρηση εθνικής και πολιτιστικής ταυτότητας"* διάρκειας 300 ωρών, του Κ.Σ.Ε. του Ε.Μ.Π. Αθήνα 1996.

2. Παρακολούθησε το σεμινάριο *"Οι βασικές αρχές, οι έννοιες, η δομή και ο ρόλος της ασφαλιστικής βιομηχανίας"* διάρκειας 306 ωρών, του K.E.K. SYNERGY. Αθήνα 1999.

ΞΕΝΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: Αγγλικά, πολύ καλά
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ: Ιδιαίτερα μαθήματα στα Αρχαία και στην Ιστορία.

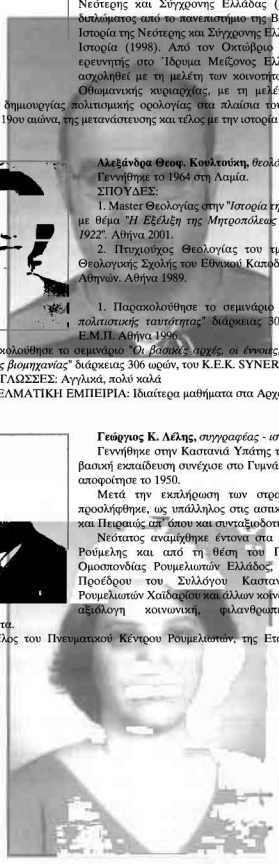

Γεώργιος Κ. Λέλης, *συγγραφέας - ιστοριοδίφης*
Γεννήθηκε στην Καστανιά Υπάτης το 1930. Περατώνοντας τη βασική εκπαίδευση συνέχισε στο Γυμνάσιο Λαμίας, από το οποίο αποφοίτησε το 1950.

Μετά την εκπλήρωση των στρατιωτικών υποχρεώσεων προσλήφθηκε, ως υπάλληλος στις αστικές συγκοινωνίες Αθηνών και Πειραιώς απ' όπου και συνταξιοδοτήθηκε το 1990.

Νεότατος αναμίχθηκε έντονα στα πολιτιστικά δρώμενα της Ρούμελης και από τη θέση του Γενικού Γραμματέα της Ομοσπονδίας Ρουμελιωτών Ελλάδος, του Συλλόγου Φθιωτών, Προέδρου του Συλλόγου Καστανιωτών, της Ενώσεως Ρουμελιωτών Χαϊδαρίου και άλλων κοινωνικών φορέων, ανέπτυξε αξιόλογη κοινωνική, φιλανθρωπική και πολιτιστική δραστηριότητα.

Είναι μέλος του Πνευματικού Κέντρου Ρουμελιωτών, της Εταιρείας Στερεοελλαδικών

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ:

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Μελετών, του Ομίλου Φθιωτών Λογοτεχνών και Συγγραφέων, της Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Εταιρείας και άλλων πολιτιστικών και κοινωνικών φορέων.

Έχει δημοσιευσει πάνω από 350 άρθρα, μελέτες και ερευνητικές εργασίες σε περιοδικά κι εφημερίδες της Ρουμελης ("*Στερεά Ελλάδα*", "*Φθιωτικά Χρονικά*", "*Χρονικά Λοκρίδας*", "*Χρονικά Δομοκού*", "*Υπάτη*", "*Νεχωρίτικα*", "*Φωνή της Καστανιάς*", "*Ρουμελιώτικα*", "*Φθιωτιδοφωκίδα*", "*Νέα της Ρούμελης*", "*Λαμιακός τύπος*", "*Εθνικός Αγών*" κ.λ.π.). Έχει κυκλοφορήσει έξι βιβλία και είναι ιδιοκτήτης - εκδότης των περιοδικών "*ΙΧΝΗΛΑΤΗΣ*" και "*ΕΝΔΗΜΟΣ*".

Ιωάννης Ευαγγ. Μακρής, *δάσκαλος - τ. Σχολ. Σύμβουλος Π.Ε.*

Γεννήθηκε στο Σταυρό το 1939.

Αποφοίτησε από την Παιδαγωγική Λαμίας το 1959.

Παρακολούθησε μαθήματα διετούς μετεκπαιδεύσεως στο Μαράσλειο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαιδεύσεως και στο Πανεπιστήμιο της Φραγκφούρτης της Δυτικής Γερμανίας.

Υπηρέτησε ως δάσκαλος σε σχολεία της Ευρυτανίας, Βοιωτίας, Φθιώτιδας και Δυτικής Γερμανίας και επί 9 χρόνια ως Σχολικός Σύμβουλος Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην 1η περιφέρεια Φθιώτιδας.

Έχει δημοσιεύσει άρθρα και μελέτες σε περιοδικά και εφημερίδες και είναι συγγραφέας του βιβλίου "*ΣΤΑΥΡΟΣ (ΜΠΕΚΗ) ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ - Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ*"

Είναι μέλος του Δ.Σ. του Πνευματικού Κέντρου Σταυρού υπεύθυνος σύνταξης του περιοδικού "*ΣΤΑΥΡΟ - ΔΡΟΜΟΙ*".

Βαρβάρα Δημ. Νάτσιου

Είναι φιλόλογος, πτυχιούχος της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Διαμένει στη Λαμία, όπου και εργάζεται.

Ασχολείται συστηματικά με την τοπική Ιστορία, έχει πάρει Master απ' τη Σχολή, απ' όπου απεφοίτησε και στην ίδια Σχολή εκπονεί Διδακτορική Διατριβή με θέμα, που αναφέρεται στο Φθιωτικό ΙΘ΄ αιώνα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Μαρία - Φωτεινή Παπακωνσταντίνου, *αρχαιολόγος - αναπληρώτρια διευθυντού*

ΙΔ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων

Γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Λαμία. Είναι έγγαμη και μητέρα δυο παιδιών.

Πτυχιούχος του τμήματος Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ., διπλωματούχος της Ανωτέρας Σχολής Ξεναγών και υποψήφια διδάκτωρ του τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Επιστημονική έρευνα στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου ως υπότροφος της Αγγλικής Αρχαιολογικής Σχολής. Επιμόρφωση σε σεμινάρια σε θέματα σχετικά με το αρχαιολογικό αντικείμενο και τη Δημόσια Διοίκηση.

Ξένες Γλώσσες: Αγγλικά - Γαλλικά - Ιταλικά.

Έχει διευθύνει πολυάριθμες ανασκαφές σε ολόκληρο το νομό Φθιώτιδος και έχει ασχοληθεί με τη μελέτη και τη δημοσίευση του υλικού τους. Συμμετείχε στη διοργάνωση της μόνιμης έκθεσης αρχαιολογικών ευρημάτων στο Αρχαιολογικό Μουσείο Λαμίας και στη διοργάνωση τριών επιστημονικών συμποσίων.

Έχει λάβει ως εισηγήτρια σε πολλά επιστημονικά συνέδρια και στρογγυλές τράπεζες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, έχει διδάξει σε εκπαιδευτικά σεμινάρια, έχει εκπονήσει εκπαιδευτικά προγράμματα, έχει οργανώσει φωτογραφικές εκθέσεις αρχαιολογικών ευρημάτων και έχει δώσει διαλέξεις για τα αρχαιολογικά ευρήματα της περιφερείας της.

Το συγγραφικό της έργο (αρχαιολογικός οδηγός, ενημερωτικά φυλλάδια, άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά, συμμετοχές σε τόμους πρακτικών συνεδρίων, σε λευκώματα, τιμητικούς τόμους κ.ά.) σχετίζεται κυρίως με τη μελέτη της μνημειακής τοπογραφίας και της ελληνιστικής κεραμικής διαφόρων ανασκαμμένων θέσεων της κεντρικής Φθιώτιδος, την ιστορική και αρχαιολογική επισκόπηση της κοιλάδας του Σπερχειού και τη μελέτη της κυκλικής ταφικής αρχιτεκτονικής της εποχής του Χαλκού, με επίκεντρο τη συστηματική ανασκαφή των νεκροταφείων της αρχαίας Αντρώνας στο Φανό Γλύφας.

Τριαντάφυλλος Δ. Παπαναγιώτου, *φιλόλογος - συγγραφέας - πρώην Διευθυντής της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Λαμίας και ειδικός Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου ε.τ.*

Γεννήθηκε (1931) στην Άγναντη Λοκρίδας, όπου τελείωσε το δημοτικό σχολείο. Αποφοίτησε (1950) από το Γυμνάσιο Αταλάντης. Απέκτησε πτυχίο (1952) της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Λαμίας, πτυχίο (1958) της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών (Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας), πτυχίο (1977) της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών (Τμήματος Φιλοσοφίας). Υπηρέτησε ως δάσκαλος (1957-1960) στη Δημοτική Εκπαίδευση, ως φιλόλογος καθηγητής (1961-1973) στη Μέση Εκπαίδευση. Δίδαξε παράλληλα, με ανάθεση, στην Παιδαγωγική Ακαδημία Λαμίας (1966 - 1973). Υπηρέτησε ως μόνιμος καθηγητής Φιλολογίας (1973-1991) και ως διευθυντής (1983-1991) στην Παιδαγωγικής Ακαδημία Λαμίας. Δίδαξε επίσης (1987-1992) στη Σχολή Επιμόρφωσης Λειτουργών Δημοτικής Εκπαιδεύσεως (Σ.Ε.Λ.Δ.Ε.) Λαμίας και στο Μαράσλειο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαιδεύσεως Αθηνών (1992-93), από το οποίο και συνταξιοδοτήθηκε ως ειδικός πάρεδρος φιλολόγων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Έλάβε μέρος στο παιδαγωγικό συνέδριο Παιδαγωγικών Ακαδημιών, που οργάνωσε (1979) η Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου στη Λευκωσία, καθώς και σε άλλα εκπαιδευτικά και επιστημονικά συνέδρια. Συνέγραψε βιβλία και

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

δημοσίευσε σε διάφορα περιοδικά και εφημερίδες πολλά άρθρα και μελέτες. Πραγματοποίησε πολλές διαλέξεις **και** ως δάσκαλος-φιλόλογος **και** ως καθηγητής Μέσης Εκπαίδευσης **και** ως καθηγητής και διευθυντής της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Λαμίας. Διετέλεσε έκτακτος επιμελητής αρχαιοτήτων Φθιώτιδος (1966-1971 και 1974 κ.ε.) και αγωνίστηκε **και** για τη διάσωση των αρχαιοτήτων (σωστικές και άλλες ανασκαφές) **και** για τον εμπλουτισμό της Αρχαιολογικής Συλλογής **και** για την ίδρυση του Αρχαιολογικού Μουσείου Λαμίας. Εισηγήθηκε, ως επιμελητής αρχαιοτήτων, την ίδρυση του Τοπικού Ιστορικού Αρχείου Λαμίας (1968), το οποίο ιδρύθηκε (1973) και λειτουργεί ήδη. Πρωτοστάτησε στην ίδρυση μορφωτικών και επιστημονικών συλλόγων, των οποίων υπήρξε πρόεδρος ή μέλος των διοικητικών συμβουλίων (Στέγης Λοκρικών Μελετών, Εταιρείας Φθιωτικών Σπουδών, Συλλόγου Αρχαιοφίλων Φθιώτιδας, Ενώσεως Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης, Όμιλος Φθιωτών Λογοτεχνών & Συγγραφέων Φθιώτιδας κ.ά.) Είναι εταίρος της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας και ασχολείται σήμερα με την διοίκηση της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Λαμίας (1994 κ.ε.), της οποίας είναι μετακλητός πρόεδρος, ενώ παράλληλα αρθρογραφεί στον τοπικό Τύπο (ημερήσιο και περιοδικό) και διδάσκει, κατά διαστήματα, στο Περιφερειακό Επιμορφωτικό Κέντρο (Π.Ε.Κ.) Λαμίας.

Γεώργιος Χ. Σούλιος, *καθηγητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*

Γεννήθηκε το 1944. Μεγάλωσε στην Ομβριακή, όπου τελείωσε το Δημοτικό Σχολείο. Αποφοίτησε από το 6τάξιο Γυμνάσιο Δομοκού.

Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Φυσικο-μαθηματική Σχολή). Είναι κάτοχος Διπλώματος Προκεχωρημένων Μεταπτυχιακών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Μομπελιέ Γαλλίας, Διδάκτωρ του Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης και του Πανεπιστημίου του Μομπελιέ. Διετέλεσε Βοηθός, Επιμελητής, Λέκτορας, Επικ. Καθηγητής, Αναπλ. Καθηγητής και από το 1990 Καθηγητής στο Τμήμα Γεωλογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Είναι Διευθυντής στο Εργαστήριο Τεχνικής Γεωλογίας και Υδρογεωλογίας. Διετέλεσε Διευθυντής Τομέα, Αναπληρωτής Πρόεδρος και Πρόεδρος του Τμήματος Γεωλογίας και Συγκλητικός του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Έχει περισσότερες από 70 πρωτότυπες επιστημονικές δημοσιεύσεις σε περιοδικά και σε πρακτικά Επιστημονικών Συνεδρίων. Έχει εκπαιδευτική και ερευνητική Συνεργασία με Ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια. Έχει μελετήσει τους υδάτινους πόρους σε πολλές περιοχές και σε μελέτες του έχουν στηριχθεί έργα πολλών δισεκατομμυρίων δραχμών (ιδίως φράγματα). Υπήρξε εμπειρογνώμων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Εκτροπή του Αχελώου. Είναι πρόεδρος της Ελληνικής Επιτροπής Υδρογεωλογίας. Ως επικεφαλής ομάδας πανεπιστημιακών που ορίσθηκε από τη Νομαρχία Φθιώτιδας και το Δήμο Λαμιέων, ετοίμασε πρόταση για την ίδρυση Πανεπιστημίου στη Λαμία, την οποία παρουσίασε επίσημα ενώπιον Αρχών και Φορέων του Νομού. Για το θέμα αυτό έκανε παραστάσεις, ενέργειες και δημοσιεύσεις σε εφημερίδες. Ως επικεφαλής επιστημόνων εκπόνησε πρόγραμμα ανάπτυξης του Νομού Φθιώτιδας που παρουσιάστηκε δημόσια ενώπιων Αρχών και Φορέων του Νομού. Υπήρξε για επτά έτη Πρόεδρος της Εταιρείας Φθιωτών Επιστημόνων Μακεδονίας - Θράκης. Συνεργάστηκε με Δημάρχους του Νομού μας για θέματα υδάτινων πόρων και περιβάλλοντος.

Έχει γράψει το βιβλίο, "ΦΘΙΩΤΙΔΑ 2000", που κυκλοφόρησε ευρύτατα στο Νομό. Παρακολουθεί και βοηθά για τα θέματα Φθιώτιδας, όπως και ατομικά θέματα των κατοίκων της και έχει μιλήσει σε Ραδιοτηλεπτικούς Σταθμούς της και σε πολλές εκδηλώσεις.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Βασίλης Κ. Σπανός, *δρ. ιστορίας*

Γεννήθηκε στη Λάρισα το 1970. Σπουδασε Ιστορία και Αρχαιολογία στην Φιλοσοφική Σχολή του Α.Π.Θ. Εκεί έκανε και τις μεταπτυχιακές σπουδές του (Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης στην Βυζαντινή Ιστορία και Διδακτορικό Δίπλωμα στην Νεώτερη Ιστορία). Είναι διευθυντής της εξαμηνιαίας έκδοσης ιστορικού περιεχομένου "*ΘΕΣΣΑΛΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ*", που εκδίδεται στην Λάρισα και αριθμεί 42 τόμους. Είναι μέλος επιστημονικών σωματείων, που προάγουν την έρευνα της τοπικής θεσσαλικής ιστορίας, αν και τα ενδιαφέροντα του επεκτείνονται ενίοτε και στους γειτονικούς χώρους της Φθιώτιδας και της Δυτικής Μακεδονίας. Έχει δημοσιεύσει, αυτοτελώς ή σε επιστημονικά περιοδικά, 29 μελέτες, ενώ έχει λάβει μέρος σε 10 συνέδρια, δημοσιεύοντας ή έχοντας αποστείλει για δημοσίευση ισάριθμες μελέτες. Ομιλεί την Ισπανική και την Γαλλική.

Κώστας Σπανός, *συντ/χος εκπαιδευτικός - ιστορικός - εκδότης του περιοδικού «Θεσσαλικό Ημερολόγιο»*

Γεννήθηκε το 1943. Είναι συνταξιούχος εκπαιδευτικός και ζει στη Λάρισα. Από το 1968 ασχολείται με την ιστορία της Θεσσαλίας, ερευνώντας σε ποικίλα αρχεία. Με βάση τις έρευνές του αυτές έχει εκδώσει αυτοτελώς ή ως ανάτυπα 72 έργα του και έχει δημοσιεύσει 216 μελέτες και άρθρα σε περιοδικά και εφημερίδες. Έχει πάρει μέρος σε 72 συνέδρια Ιστορίας με ισάριθμες ανακοινώσεις.

Από το 1980 εκδίδει στη Λάρισα το ιστορικό περιοδικό "*Θεσσαλικό Ημερολόγιο*" με 42 τόμους, μέχρι τώρα, στο οποίο εκδίδει κυρίως μοναστηριακούς κώδικες (προθέσεις, κατάστιχα) ανιχνεύοντας την αρχαιότητα των οικισμών της Θεσσαλίας, κυρίως, αλλά και της Φθιώτιδας, Ηπείρου και Δυτ. Μακεδονίας. Για την πολυετή ενασχόληση του με την Θεσσαλική Ιστορία και την έκδοση του "*Θεσσαλικού Ημερολογίου*" τον βράβευσε η Ακαδημία Αθηνών (27-12-2000).

Γεώργιος Π. Σταυρόπουλος, *δάσκαλος - ιστοριοδίφης*

Γεννήθηκε στη Λαμία όπου και υπηρετεί ως δάσκαλος.

Ασχολείται με την έρευνα του παρελθόντος της γενέτειράς του. Τα θέματά του αφορούν κυρίως την εκπαίδευση, τη μουσική και το θέατρο στη Λαμία της μετεπαναστατικής περιόδου. Έχει δημοσιεύσει σειρά άρθρων σε τοπικά περιοδικά και εφημερίδες και έχει λάβει μέρος σε συνέδρια με δημοσιεύματα και ανακοινώσεις που αφορούν θέματα παιδαγωγικής και τοπικής ιστορίας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Βασιλική Εμμαν. Συθιακάκη - Κριτσιμάλλη, *αρχαιολόγος, 7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων*

Γεννήθηκε στο Ηράκλειο της Κρήτης και φοίτησε στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Παν/μίου Κρήτης (Ρέθυμνο). Το 1996 έλαβε το "*Δίπλωμα Μεταπτυχιακών Σπουδών*" του κλάδου Βυζαντινής Αρχαιολογίας του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Είναι υποψήφια διδάκτωρ του ίδιου Τμήματος με αντικείμενο έρευνας την αρχιτεκτονική γλυπτική της Θεσσαλίας και της Φθιώτιδας κατά τους παλαιοχριστιανικους και πρώιμους μεσαιωνικούς χρόνους.

Κατά τα έτη 1992 και 1993 εργάστηκε ως επί συμβάσει αρχαιολόγος στην 13η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Κρήτης, πραγματοποιώντας ανασκαφικές έρευνες στην πόλη του Ηρακλείου και Λιμένα Χερσονήσου.

Από το 1994 υπηρετεί ως μόνιμη υπάλληλος του Υπουργείου Πολιτισμού και από το 1995 κατέχω οργανική θέση στην 7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Λάρισας, ασχολούμενη κυρίως με θέματα των νομών Λαρίσης και Φθιώτιδος. Στο διάστημα αυτό, μεταξύ άλλων, πραγματοποίησε σωστικές ανασκαφικές έρευνες στην πόλη και το νομό Λαρίσης καθώς και στο νομό Φθιώτιδος, με σημαντικότερη την ανασκαφική έρευνα στον περιβάλλοντα χώρο της βασιλικής Δαφνουσίων Λοκρών στην Αρκίτσα Φθιώτιδος. Από το 1998 ασχολείται με θέματα που αφορούν στη σύσταση του Βυζαντινού Μουσείου Φθιώτιδος στην Υπάτη.

Μάνθος Κ. Χριστοφόρου, *γεωπόνος*

Γεννήθηκε στην Αταλάντη Λοκρίδας το 1921. Αποφοίτησε από το Γυμνάσιο Αταλάντης το 1938. Σπούδασε Γεωπονία στη Γεωπονική και Δασολογική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Κατά την κατοχή ίδρυσε με συμπατριώτες του τον "*Αταλάντειο Λευκό Σταυρό*". Αμέσως μετά την απελευθέρωση ίδρυσε ομάδα προσκόπων, της οποίας διετέλεσε αρχηγός. Στρατεύτηκε και αποφοίτησε αρχηγός από τη Σχολή Εφέδρων Αξιωματικών Διαβιβάσεων.

Διορίστηκε γεωπόνος στο Υπουργείο Γεωργίας και υπηρέτησε στις γεωργικές υπηρεσίες Φθιώτιδας, Λαρίσης, Βοιωτίας, Αχαΐας, Πελοποννήσου - Δυτ. Στερεάς Ελλάδας και νήσων.

Τέλος, Αναπληρωτής Γενικός Διευθυντής στην κεντρική υπηρεσία του Υπουργείου Γεωργίας. Διετέλεσε μέλος του Δ.Σ. του Οργανισμού Κωπαΐδας, του Αυτόνομου Σταφιδικού Οργανισμού (Α.Σ.Ο.), πρόεδρος του Δ.Σ. της Κεντρικής Λαχαναγοράς Πατρών, αντιπρόεδρος του Δ.Σ. του Οργανισμού Βάμβακος και αναπληρωματικό μέλος του Δ.Σ. του Ο.Γ.Α.. Το 1966 ανέλαβε υπεύθυνα την οργάνωση και υπήρξε η ψυχή της 1ης Πανελλήνιας Έκθεσης Λαμίας. Παραιτήθηκε το 1981.

Ως συνταξιούχος ασχολήθηκε με τη ζωγραφική και από το 1981 ασχολείται συνεχώς με την Ιστορία και Λαογραφία της Λοκρίδας και της Αταλάντης. Με συμπατριώτες του ίδρυσε το 1981 την Εταιρεία Ιστορικών και Λαογραφικών Ερευνών Αταλάντης (Ε.Ι.Λ.Ε.Α.) και το 1995 ίδρυσε στην Ε.Ι.Λ.Ε.Α. το ετήσιο περιοδικό "*Λοκρικά Χρονικά*". Έχει δημοσιεύσει μεταξύ άλλων:

Η Οπουντία Λοκρίδα και η Αταλάντη. Τόμοι 3. 1191, 1993 και 1994.

Η εγκατάσταση των Μακεδόνων αγωνιστών του 1821 στη Νέα Πέλλη Αταλάντης, 1994

Ο Βαρόνος Κ.Δ. Μπέλλιος ή Βέλλιος, 1994

Χασάν Αγάς Κούρταλης. Αταλαντινός Οθωμανός γιατρός το 1821, 1998

Ο Επίσκοπος Ταλαντίου Νεόφυτος, 2000

Ο βίος των Αγίων Αναργύρων - Το Μοναστήρι στην Αταλάντη και η ανασύσταση του, 2001.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Παρατηρήσεις - προτάσεις για την πληρέστερη διοργάνωση του συνεδρίου.

Μάνθος Κ. Χριστοφόρου
Γεωπόνος
Αρχιμήδους 2, 11635 - Αθήνα

Αθήνα, 5 Δεκεμβρίου 2001

Προς το
Πνευματικό Κέντρο Σταυρού
Δήμου Λαμιέων
35100 Σταυρός Λαμίας

Κύριοι,
απαντώ στην από 15 Νοεμβρίου 2001 επιστολή σας.

Το 1ο Συνέδριο Φθιωτικής Ιστορίας σχεδιάστηκε, οργανώθηκε και προετοιμάστηκε με μεθοδικότητα και πολύ μεγάλο ζήλο ώστε να λειτουργήσει άψογα.

Για την ακόμη καλύτερη διοργάνωση του στο μέλλον θέτω στην κρίση σας μερικές σκέψεις - προτάσεις :

1. Η Φθιωτική ιστορία ενδιαφέρει και ελκύει το σύνολο των κατοίκων του Νομού Φθιώτιδας. Ίσως πολλοί, και ιδιαιτέρως Λαμιώτες, να ήθελαν να παρακολουθήσουν όλα ή μερικά θέματα του Συνεδρίου, αλλά τόσο η μεγάλη απόσταση του Συνεδριακού Κέντρου Κάστρου από το κέντρο της πόλης, όσο και το "τσουχτερό " κρύο της 3ης - 4ης Νοεμβρίου, επέδρασαν αρνητικά.

Συνεπώς η αναζήτηση κατάλληλης αίθουσας στο κέντρο της πόλης είναι αναγκαία.

2. Η έγκαιρη και συνεχής ενημέρωση του κόσμου του Ν. Φθιώτιδας για τη διοργάνωση του Συνεδρίου είναι αναγκαία και επιβεβλημένη (ραδιόφωνο, τηλεόραση, τύπος, προσωπικές προσκλήσεις, αφίσες και έντυπες ανακοινώσεις σε όλες τις πόλεις του νομού, κ.λ.π.)

3. Το προεδρείο των συνεδριάσεων, καλό είναι, με λίγα λόγια να παρουσιάζει τον ομιλητή στους συνέδρους.

4. Οι εισηγήσεις να περιληφθούν στα πρακτικά του Συνεδρίου, που θα τυπωθούν σε ένα τόμο, όπως εγκαίρως σας απεστάλησαν γραπτώς.

5. Το Συνέδριο Φθιωτικής Ιστορίας είναι ασφαλώς κορυφαία πολιτιστική εκδήλωση του Ν. Φθιώτιδας και ως εκ τούτου το Υπουργείο Πολιτισμού πρέπει να αναλάβει το μεγαλύτερο μέρος του οικονομικού βάρους διοργάνωσης του μαζί με το Δήμο Λαμιέων.

6. Ένας απογευματινός περίπατος των συνέδρων, διαρκείας 2 - 3 ωρών, στις Θερμοπύλες ή στα Λουτρά Υπάτης ή αλλού, με ξενάγηση, θα τους ξεκουράσει και θα τους ευχαριστήσει.

7. Για να φθάσουν οι εισηγήσεις στους πολλούς Φθιωτείς, Λοκρούς και Δομοκιώτες πέρα από την εκτύπωση των πρακτικών σε ένα τόμο, να εξετασθεί και ταυτόχρονη εκτύπωση (ανάτυπο) της κάθε εισήγησης χωριστά και να σταλεί αναλόγως του θέματος στους Δήμους, Συλλόγους, Σωματεία, Ιδρύματα, Οργανώσεις, Σχολεία, Εκκλησιαστικές ενορίες του Νομού κ.λ.π.

8. Η μακραίωνη ιστορία και παράδοση του Ν. Φθιώτιδας επιβάλλουν τη διενέργεια του Συνεδρίου κάθε δύο ή τρία χρόνια και να γίνει θεσμός.

9. Να αναζητηθούν νέοι εισηγητές από το χώρο του Νομού μας. Υπάρχουν πολλοί, ικανοί και άξιοι. Σας συνιστώ α) τον καταγόμενο από τη Μαλεσίνα Λοκρίδας κ. Κώστα Καραστάθη, Δάσκαλο - Λογοτέχνη, διεύθυνση: Στ. Βυζαντίου 25 - 27, 111 44 - Αθήνα, β) τον κ. Καντά Κ. Καντά, από το Ζέλι Λοκρίδας, επίτιμο επόπτη Δημοτικής Εκπ/σης. Διεύθυνση : Παραδείσου 8, 162 31, Βύρωνας - Αθήνα, γ) τον κ. Δημ. Γόνη από τη Φθιωτιδα, καθηγητή Θεολογίας Παν/μίου Αθηνών, διεύθυνση: Ιοκάστης 2, 157 72 - Αθήνα.

Με τιμή
Υπογραφή

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Χαϊδάρι, 11 Δεκεμβρίου 2001

Κύριε Δήμαρχε και Πρόεδρε του ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Ανταποκρινόμενος στο ως άνω θέμα παρατηρώ και προτείνω τα παρακάτω.

1. Ο ημερολογιακός χρόνος (1ο δεκαήμερο του Νοεμβρίου), είναι ο ιδανικότερος, γιατί τότε ο κόσμος επιστρέφει από εξοχή, τα σχολεία έχουν αρχίσει κανονικά και οι ενδιαφερόμενοι έχουν ευχέρεια παρακολούθησης και συμμετοχής στις εργασίες αυτού.

2. Ο χρόνος παρουσίασης - εισήγησης των 20΄ είναι ικανοποιητικός, με **σιωπηρή** παράταση για κάποιον που δεν θα έχει ολοκληρώσει κατά 5΄, δεν νομίζω ότι θα παρατείνει το πρόγραμμα πέραν των προγραμματισμένων χρονικών ορίων αυτού.

3. Στον τίτλο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΦΘΙΩΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ μπορεί να προστεθεί υπότιτλος: (Ιστορία - Αρχαιολογία - Λαογραφία - Γλωσσολογία).

4. Το θεματολόγιο μπορεί να περιλαμβάνει: Ιστορικά γενικώς θέματα, Αρχαιολογικά, Λαογραφικά *"Θρύλοι και παραδόσεις, Δωδεκαήμερου, γάμου, γιορτών κ.λ.π"*. Δημοτικό τραγούδι: *"Είδος τραγουδιών: Ιστορικά, ακριτικά, κλέφτικα, παραλογές, γάμου, μοιρολόγια και ιστορία αυτών"*. Λαϊκή παράδοση. *"Ξυλοκατασκευασμένος οικιακός εξοπλισμός και γεωργικά εργαλεία"*. Γλωσσολογικά θέματα: *"Παροιμίες, λεξιλόγιο, ανέκδοτα και γραμματολογική προέλευση αυτών"*. Απασχόληση: *"Γεωργικές ενασχολήσεις, όργωμα, σπορά, σκάλισμα, θερισμός, αλώνισμα, ξεφλούδισμα καλαμποκιού, τρύγος, κρασί, απόσταγμα ρακής κ.λ.π"*.

5. Η γνωστοποίησης του συνεδρίου και το θεματολόγιο αυτού να γίνεται, εάν φυσικά τούτο είναι εφικτό στο τέλος του προηγούμενου χρόνου ή τις αρχές αυτού, ώστε οι εισηγητές-παρουσιαστές να έχουν περισσότερο χρόνο στη διάθεσή τους για έρευνα και προετοιμασία.

6. Αν οι εισηγητές - παρουσιαστές υπερβαίνουν τον εφικτό αριθμό των δύο ημερών, τότε θα μπορεί να παραταθεί κατά μία εισέτι ημέρα.

7. Κρίνω σκόπιμο το απόγευμα της Κυριακής να γίνεται μια εκδήλωση προβολής και διάδοσης της δημοτικής μας παράδοσης, από ερασιτέχνες τραγουδιστές και χορευτικά συγκροτήματα προερχόμενα από τη Φθιώτιδα. Χώρος, το Δημοτικό Θέατρο. Με την εκδήλωση αυτή γίνεται ευρύτερα γνωστή η λαϊκή παράδοση του νομού και των κατοίκων του.

8. Χώρος. Το Συνεδριακό Κέντρο είναι το ιδανικότερο σημείο, αλλά έχει "κάποια" αδυναμία πρόσβασης. Μήπως η καθιέρωση κάποιων δρομολογίων αποβεί θετική;

9. Η παρουσίαση περισσοτέρων θεμάτων προερχομένων από τις επαρχίες Λοκρίδας και Δομοκού θα συμβάλει και θα κινήσει περισσότερο το ενδιαφέρον των κατοίκων αυτών.

10. Η φιλοξενία και οργάνωση γενικά ήταν πολύ καλή και δεν νομίζω ότι χρειάζεται κάτι το ιδιαίτερο. Ομοίως η επίσκεψη σε κάποιο μουσείο της πόλης είναι θετική.

Με τις πιο θερμές ευχές για τις γιορτές του Δωδεκαημέρου, ειρηνικός, παραγωγικός και πνευματοφόρος ο νέος ενιαυτός.

Γεώργιος Κ.Θ. Λέλης
Ανθέων 70, 124 61 Χαϊδάρι
Τηλ. 58.18.683

Κοινοποίηση:
Πνευματικό Κέντρο Σταυρού.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Προς το
Πνευματικό Κέντρο Σταυρού
Δήμου Λαμιέων
35100 Σταυρός Λαμίας

Θέμα: «Το 1ο Συνέδριο Τοπικής Ιστορίας»

Αφού αρχικά σας ευχαριστήσω για την τιμή που μου κάνατε να μου αποστείλετε αναμνηστική φωτογραφία μου καθώς και βεβαίωση ότι έλαβα μέρος σ' αυτό, αλλά και την εμπιστοσύνη, που μου δείχνετε να εκφέρω τη γνώμη μου γι' αυτό, απαντώ τα εξής:

Κατά κοινή ομολογία το Συνέδριο τούτο σημείωσε μεγάλη επιτυχία διότι:

α) είχε καλή οργάνωση,

β) τηρήθηκε το πρόγραμμα και αυτό κέρδισε τις συνειδήσεις του ακροατηρίου,

γ) οι εισηγητές είχαν θέματα πρωτότυπα , *"εν πολλοίς"*, και αποκαλυπτικά με τοπικό χρώμα και τοπικό ενδιαφέρον και

δ) οι διοργανωτές απευθύνθηκαν αυτή τη φορά και σε νέους ανθρώπους και νέους επιστήμονες (νεαρής ηλικίας) της περιοχής μας, και

ε) η προσέλευση ήταν σημαντική, όπως φάνηκε από την ανελλιπή παρακολούθηση των εργασιών από ένα μεγάλο μέρος ακροατών αλλά και επισήμων, παρ' όλες τις αντιξοότητες, όπως η κακοκαιρία αλλά και η μετάβαση στο χώρο του Συνεδρίου.

Προτείνω και εκφράζω την ευχή το επόμενο Συνέδριο να γίνει σε χώρο πιο προσπελάσιμο, αν είναι δυνατόν στο κέντρο της πόλης, για να δοθεί η δυνατότητα σε περισσότερο κοινό να παρακολουθήσει τις εργασίες του Συνεδρίου.

Παρακαλώ τους διοργανωτές να δεχθούν τα ταπεινά και ανυπόκριτα συγχαρητήριά μου, διότι πολύ κουράστηκαν (σωματικά, πνευματικά και ψυχικά) για να πετύχει το Συνέδριο και τους τιμά ιδιαιτέρως ακόμα και η τελευταία τους χειρονομία, να απονείμουν τιμητική πλακέτα, ν' αποστείλουν βεβαίωση συμμετοχής αλλά και να ζητήσουν τη γνώμη των εισηγητών για το Συνέδριο.

Με τιμή
η εισηγήτρια
Κατερίνα Γιαννακοπούλου - Γάκη

... Για το Συνέδριο, έχω μόνο επαίνους να απευθύνω και συγχαρητήρια να εκφράσω.

Ήταν άψογο από όλες τις πλευρές. Ιδιαίτερα ως προς την τήρηση του προγράμματος και τον έλεγχο της χρονικής διάρκειας, που είναι όρος καθοριστικός για την επιτυχία ενός συνεδρίου και που σπάνια τηρείται. Εξάλλου, είναι πολύ δύσκολο, αλλά όπως διαπιστώσαμε, όχι ακατόρθωτο.

Με εκτίμηση,
Αφροδίτη Θεοδώρου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38

Σελιδοποίηση - Εκτύπωση:

Γραφικές Τέχνες **ΑΦΟΙ Σ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ο.Ε.**

ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

Υψηλάντου 55, 351 00 Λαμία
Τηλ.: 22310 34000 - Fax: 22310 43856
e-mail:pappress@lam.forthnet.gr

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:51:43 EEST - 216.73.217.38